

WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI EUROREGIONALNEJ
IM. ALCIDE DE GASPERI W JÓZEFOWIE

**KRAJOBRAZ
PO MISTRZOSTWACH
EUROPY 2012**

*Pod redakcją
Magdaleny Sitek i Wincentego Bednarka*

Józefów 2012

ADRES REDAKCJI

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
05-410 Józefów, ul. Sienkiewicza 2
tel./fax +48 022 789 19 03
wydawnictwo@wsge.edu.pl
<http://www.wsge.edu.pl/pl/biblioteka-i-wydawnictwo.html>

© Copyright by Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów 2012

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości
lub fragmentów niniejszej publikacji bez zgody wydawcy zabronione.

ISBN 978-83-62753-23-9

RECENZJA:

Prof. dr hab. Andrzej Misiuk

SKŁAD, ŁAMANIE, PROJEKT OKŁADKI

mgr Miłosz Ukleja

DRUK I OPRAWA

P.H.U. Multikram

Nakład 150 egz.

SPIS TREŚCI:

ROZDZIAŁ I: INSTYTUCJONALNE WSPRACIE BEZPIECZEŃSTWA EURO 2012

MAGDALENA SITEK

LEGAL AND ORGANIZATIONAL
FRAMEWORK OF THE EUROPEAN POLICE
COLLEGE (CEPOL)
PRAWNE I ORGANIZACYJNE RAMY
DZIAŁANIA EUROPEJSKIEJ AKADEMII
POLICYJNEJ (CEPOL) 16

TOMASZ BĄK

ANALYSIS OF ACTIONS BY THE BORDER
GUARD AND SERVICE CUSTOMS MADE
ON THE POLISH-UKRAINIAN BORDER IN
PODKARPACIE DURING EURO 2012
ANALIZA DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH
PRZEZ STRAŻ GRANICZNĄ I SŁUŻBĘ
CELNĄ NA GRANICY POLSKO-UKRAIŃSKIEJ
W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM
PODCZAS EURO 2012 31

JÓZEF HAŁYK

EFFICIENCY OF THE RAILWAY SECURITY
GUARD – THE FORMATION RESPONSIBLE
FOR THE SECURITY OF THE UEFA
EUROPEAN FOOTBALL CHAMPIONSHIP
EURO 2012
SPRAWNOŚĆ STRAŻY OCHRONY KOLEI
FORMACJI ODPOWIEDZIALNEJ ZA
BEZPIECZEŃSTWO MISTRZOSTW EUROPY
EURO 2012 49

RAFAŁ POŁEĆ

THE ART. 18A OF THE ACT ON POLICE AS
A GROUND FOR THE MILITARY POLICE
SOLDIERS' ENTITLEMENTS TOWARDS ALL
CITIZENS DURING UEFA EURO 2012
ART. 18A USTAWY O POLICJI
PODSTAWĄ PODEJMOWANIA DZIAŁAŃ
PRZEZ ŻANDARMERIĘ WOJSKOWĄ W
ŚRODOWISKU CYWILNYM PODCZAS EURO
2012 63

JÓZEF PIOTR KNAP, WACŁAW BRZĘK

PROTECTION SANITARY –
EPIDEMIOLOGICAL UEFA EURO 2012.
SELECTED ISSUES
ZABEZPIECZENIE SANITARNO-
EPIDEMIOLOGICZNE UEFA EURO 2012 W
POLSCIE. WYBRANE ZAGADNIENIA 81

ROZDZIAŁ II

ISTOTNE OBSZARY BEZPIECZEŃSTWA EURO 2012

**WERONIKA JAKUBCZAK, RYSZARD
ANDRZEJ JAKUBCZAK**

IMPORTANT CONDITIONS OF POLISH
NATIONAL SECURITY
ISTOTNE UWARUNKOWANIA
BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO POLSKI
107

PAWEŁ CHODAK

INFORMATION IN THE SECURITY SYSTEM
WITH GUARANTEE OF THE PROTECTION
OF THE INTERESTS OF THE STATE DURING
EURO 2012
INFORMACJA W SYSTEMIE
BEZPIECZEŃSTWA GWARANCJĄ OCHRONY
INTERESÓW PAŃSTWA PODCZAS
EURO 2012 129

ROBERT DĘBIŃSKI

RELIGIOUS SECURITY GUARANTEES
DURING THE EUROPEAN FOOTBALL
CHAMPIONSHIP EURO 2012
GWARANCJE BEZPIECZEŃSTWA
RELIGIJNEGO W CZASIE TRWANIA
MISTRZOSTW EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ
EURO 2012 151

KATERYNA NOVIKOVA

PARTICIPATION CULTURE, NETWORK AND
TRUST: EURO 2012 VOLUNTEERS
KULTURA UCZESTNICTWA, SIĘĆ A
ZAUFIANIE: WOLONTARIUSZE EURO 2012
169

**ANDRZEJ HADZIK, PAVOL BARTÍK,
KAROL GÖRNER**

MISTRZOSTWA EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ
W POLSCIE I NA UKRAINIE JAKO JEDNE Z
WAŻNIEJSZYCH WIDOWISK SPORTOWYCH
W ROKU 2012
UEFA EUROPEAN FOOTBALL
CHAMPIONSHIP IN POLAND AND

	UKRAINE AS ONE OF THE MOST IMPORTANT SPORTING EVENTS IN THE YEAR 2012	183
FILIP CIEPŁY	ACADEMIC EXPERIENCES ON EUROPEAN CHAMPIONSHIP EURO 2012 KRAJOBRAZ NAUKOWY PO MISTRZOSTWACH EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ EURO 2012	199
IWONA NIEDZIÓŁKA	TOURISM SECTOR IN POLAND AFTER EURO 2012 SEKTOR USŁUG TURYSTYCZNYCH W POLSCE PO EURO 2012	243
ROZDZIAŁ III		
PODSATWOWE DETERMINATY BEZPIECZEŃSTWA IMPREZ MASOWYCH		
GETNET TAMENE, PETER TEREM	THE IMPORTANCE OF SPORTS EVENTS IN INTERNATIONAL RELATIONS: THE EXPERIENCE OF SOUTH AFRICA VÝZNAM ŠPORTOVÝCH PODUJATÍ V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH: SKÚSENOSTI Z JUHOAFRICKEJ REPUBLIKY	261
ANDRZEJ BAŁANDYNOWICZ	LEGAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL SECURITY AND POLICE MODEL PRAWNO-KRYMINOLOGICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO A MODEL POLICJI	273
JERZY ZAWISZA	STATE'S CAPACITY TO RESPOND IN CRISIS SITUATION ZDOLNOŚĆ PAŃSTWA DO REAGOWANIA W WARUNKACH KRYZYSU	303
PETER JUSKO	THE POSSIBILITIES TO PREVENT A FOOTBALL HOOLIGANISM IN THE SLOVAK REPUBLIC MOŽNOSTI PREVENCIE FUTBALOVÉHO CHULIGÁNSTVA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY	327

**ANDRZEJ KAMIŃSKI, JACEK
KACZMAREK**

SAFETY ASPECTS OF MASS EVENTS.
PROBLEMATIC ISSUE SERVING, SELLING
AND CONSUMING ALCOHOL DURING MASS
EVENTS, INCLUDING FOOTBALL MATCHES.
ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA IMPREZ
MASOWYCH. PROBLEMATYKA PODAWANIA
NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH, ICH
SPRZEDAWANIA I SPOŻYWANIA W CZASIE
TRWANIA IMPREZ MASOWYCH, W TYM
MECZÓW PIŁKI NOŻNEJ 345

JAROSŁAW STRUNIAWSKI

DETERMINANTS MASS SAFETY EVENTS
CZYNNIKI WARUNKUJĄCE
BEZPIECZEŃSTWO IMPREZ MASOWYCH
363

**ELŻBIETA SZAFRAŃSKA,
JERZY SZAFRAŃSKI**

SPECIFIC CHARACTER OF PROTECTIVE
AND ORDER KEEPING ACTIONS DURING
MASS EVENTS WITH TOURNAMENT
CHARACTER
SPECYFIKA DZIAŁAŃ OCHRONNO-
PORZĄDKOWYCH PODCZAS IMPREZ
MASOWYCH O CHARAKTERZE TURNIEJÓW
381

**ROZDZIAŁ IV
VARIA**

BRONISŁAW SITEK

CRIMEN DE VI
THE EVOLUTION OF LEGAL INSTRUMENTS
TO GUARANTEE PUBLIC ORDER IN ROMAN
REPUBLIC
CRIMEN DE VI
EWOLUCJA INSTRUMENTÓW PRAWNYCH
GWARANTUJĄCYCH PORZĄDEK
PUBLICZNY W RZYMIE REPUBLIKAŃSKIM
401

WITOLD POKRUSZYŃSKI

CHALLENGES AND THREATS OF XXI
CENTURY
WYZWANIA I ZAGROŻENIA XXI WIEKU
419

MYKOŁA JEW Tuch,
ANDRIJ MATWIJCZUK

PROPAGATION OF KNOWLEDGE IN
EUROPEAN LAW AS A BACKGROUND OF
COMMON EUROPEAN SPHERE OF LAW
CULTURE FORMATION
UPOWSZECHNIENIE WIEDZY Z PRAWA
EUROPEJSKIEGO JAKO WARUNEK
FORMOWANIA OGÓLNOEUROPEJSKIEGO

445

JURII PEŁECH, IGOR GRYGUS

SANITARY REQUIREMENTS FOR TRAINING
YOUNG PEOPLE IN PHYSICAL EDUCATION
AS A FACTOR OF SAFETY
OF HEALTH AND LIFE
WYMOGI SANITARNO-HIGIENICZNE
ODNOŚNIE DO ZAJĘĆ Z KULTURY
FIZYCZNEJ DLA MŁODZIEŻY JAKO
CZYNNIK BEZPIECZEŃSTWA ZDROWIA
I ŻYCIA

459

KRZYSZTOF DZIURZYŃSKI

HEALTH CARE BEHAVIOR OF THE FEMALE
STUDENTS OF PEDAGOGY AND THEIR
PSYCHOGRAPHIC CORRELATES
ZACHOWANIA ZDROWOTNE STUDENTEK
PEDAGOGIKI I ICH PSYCHOGRAFICZNE
KORELATY

475

BARBARA DOBRZAŃSKA

HISTORICAL OUTLINE OF CONSULAR
RELATIONS
ZARYS HISTORYCZNY STOSUNKÓW
KONSULARNYCH

501

TADEUSZ KUREK

ASSUMPTIONS FOR BUILDING A MODEL
OF THREATS AND SECURITY ASSUMPTIONS
FOR BUILDING A MODEL OF THREATS
AND SECURITY ASSESSMENT AT THE
LOCAL GOVERNMENT UNIT LEVEL
ZAŁOŻENIA DO BUDOWY MODELU
WARTOŚCIOWANIA ZAGROZEŃ I
BEZPIECZEŃSTWA NA SZCZEBLU
TERYTORIALNYM

523

SŁOWO WSTĘPNE

Organizacja Mistrzostw Europy w piłce nożnej przez Polskę i Ukrainę w 2012 r. była największym wydarzeniem o charakterze masowym od czasu wizyt Jana Pawła II w Polsce. Impreza EURO 2012 miała jednak zupełnie inny charakter ze względu na międzynarodowy skład uczestników, ich wiek i system wartości. Przedsięwzięcie to wymagało szeroko zakrojonych, wcześniejszych przygotowań wszystkich służb, i inspekcji. Przeprowadzono ćwiczenia oraz przeszkolono na tę okazję dużą grupę wolontariuszy i stewardów, zadaniem których było wspieranie kibiców przybyłych do Polski. Władze Rzeczypospolitej, a także organizatorzy EURO 2012, musiały zmierzyć się z nie zawsze dobrymi opiniami o Polsce, Polakach i samej organizacji tego największego wydarzenia sportowego. Za przykład służyć mogą materiały emitowane w niektórych angielskich stacjach, w których zniechęcano kibiców do wyjazdu do Polski, bowiem grozi im powrót w „trumnach”. Nic takiego się nie stało. EURO 2012 przebiegało w dość miłej i spokojnej atmosferze, zarówno w Polsce jak i na Ukrainie i to przy dość niekorzystnym wyniku sportowym drużyn obu gospodarzy.

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie postanowiła zorganizować międzynarodową konferencję podsumowującą organizację EURO 2012, która odbyła się 23 listopada 2012 r. Patronat honorowy nad tym spotkaniem objęła sama Minister Sportu i Turystyki Joanna Mucha. Uczestnictwo w komitecie honorowym potwierdzili m.in. Janusz Cichocki – Minister Spraw Wewnętrznych, Marek Działoszyński – Komendant Główny Policji, Dominik Tkacz – Komendant Główny Straży Granicznej, Tomasz Połec – Główny Inspektor Transportu Drogowego, Adam Struzik - Marszałek Województwa Mazowieckiego, Zbigniew Kępa – Notariusz Kurii Polowej WP.. Uczestnikami dyskusji byli m.in. Mariusz Sokołowski – Rzecznik Prasowy Komendy Głównego Policji, Ewa Gawor – Dyrektor Biura Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego m.st. Warszawy, Józef Hałyk – Komendant Główny Straży Ochrony Kolei, Tadeusz Zygmunt ze Spółki PL.2012 – wybitny specjalista od bezpieczeństwa podczas EURO 2012, Józef Knap, wybitny specjalista z zakresu medycyny przeciwepidemicznej, były doradca Głównego Inspektora Sanitarnego.

Konferencja toczyła się w ramach paneli dyskusyjnych obejmujących takie kwestie jak: przepisy prawa dotyczące organizacji imprez masowych a ich praktyczna aplikacja, zarządzanie bezpieczeństwem dużych imprez sportowych – teoria i praktyka, bezpieczeństwo stadionowe –

teoria i praktyka, strefy kibica a kwestie bezpieczeństwa, infrastruktura a bezpieczeństwo ME 2012, sprawność instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo podczas EURO 2012, wymiar społeczny i ekonomiczny EURO 2012 oraz bezpieczeństwo sanitarne. Uczestnicy paneli dyskusyjnych relacjonowali stopień realizacji założeń sprzed EURO 2012. Podkreślono, że organizacja EURO 2012 była bardzo dobra, zaś zdarzenia negatywne miały charakter akcydentalny i nie były skutkiem wadliwości organizacji. Na uwagę zasługują służby sanitarne, które wykazały się bardzo wysoką sprawnością i profesjonalizmem.

Magdalena Sitek

Wincenty Bednarek

ROZDZIAŁ I
INSTYTUCJONALNE WSPRACIE
BEZPIECZEŃSTWA EURO 2012

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

MAGDALENA SITEK

**LEGAL AND ORGANIZATIONAL FRAMEWORK OF THE EUROPEAN
POLICE COLLEGE (CEPOL)**

**PRAWNE I ORGANIZACYJNE RAMY DZIAŁANIA EUROPEJSKIEJ
AKADEMII POLICYJNEJ (CEPOL)**

dr hab. Magdalena Sitek, prof. WSGE

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej

im. Alcide de Gasperi w Józefowie

ms@wsge.edu.pl

ABSTRACTS

Unifying Europe, breaking of political, economic and financial boundaries - on the one hand facilitate the movement of people, capital and services, but on the other hand, open up new possibilities when it comes to criminal activity, especially organized crime. This requires the cooperation of the police of the Member States, especially in the exchange of experience, knowledge of the state regulation, in particular the schooling. For this purpose, on the basis of a decision of the Council was set up a new decentralized agency called the European Police College (CEPOL), whose headquarters are near London. The primary form of the college was established in 2000. In 2005, the authority has become part of the EU institutions and bodies. The task of this organization is to conduct schooling of the various types of crimes and forms of their making. Currently undertakes efforts to connect CEPOL with Europol. The internal bodies of the agency are the director and the board. The office is the secretariat in which works employees delegated by the other EU institutions and by Member States.

Jednocząca się Europa, znoszenie granic politycznych, gospodarczych i finansowych z jednej strony ułatwiają przepływ osób, kapitału, usług, z drugiej zaś otwierają nowe możliwości, gdy chodzi o działalność przestępczą, zwłaszcza zorganizowaną. W tym celu konieczne jest współdziałanie policji państw członkowskich, zwłaszcza w obszarze wymiany doświadczeń, wiedzy o stanie regulacji prawnych, a w szczególności szkoleń. W tym celu na podstawie decyzji Rady powołano do życia nową agencję zdecentralizowaną zwaną Europejską Akademią Policyjną (CEPOL), któ-

rej siedziba znajduje się niedaleko Londynu. Pierwotna forma Akademii powstała w 2000 roku. W 2005 organ ten stał się częścią systemu organów i instytucji UE. Zadaniem tej organizacji jest prowadzenie szkoleń z zakresu poszczególnych typów przestępstw i formy ich popełniania. Obecnie podejmuje się działania zmierzające do połączenia CEPOL z Europol. Organami wewnętrznymi Agencji są dyrektor i zarząd. Urzędem zaś jest sekretariat w którym pracują pracownicy oddelegowani zarówno przez inne instytucje unijne, jak i przez państwa członkowskie.

KEY WORDS:

European Police College, European agencies, police, schooling, judicial cooperation

Europejska Akademia Policyjna, agencje europejskie, policja, szkolenia, współpraca sądowa.

1. WPROWADZENIE

Tworzenie wspólnej przestrzeni europejskiej wymaga podejmowania licznych inicjatyw o charakterze legislacyjnym, instytucjonalnym, ale przede wszystkim szkoleniowym. Ten ostatni element budowy nowej rzeczywistości jest niezwykle ważny w przypadku procesów ujednoczenia działalności służb, w tym policji. Zcentralizowane szkolenia policji pozwalają na ujednoczenia standardów wiedzy koniecznej do wymiany informacji, doświadczeń, stosowania procedur, a przede wszystkim współpracy między policjami państw członkowskich (Cordner & Shain, 2011, s. 281–285).

Swoboda przepływu osób, jedna z podstawowych swobód wspólnotowych, niesie ze sobą liczne korzyści, ale również i zagrożenia, mogące występować razem albo oddzielnie. Przykładem mogą być Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, które niewątpliwie okazały się wielkim sukcesem organizacyjnym Polski i służb w to zaangażowanych z jednej strony, z drugiej zaś dochodziło do różnego rodzaju incydentów o charakterze międzynarodowym, jak np. utonięcie kibica irlandzkiego Jamesa Nolana. W tym przypadku konieczna okazała się współpraca policji obu krajów w celu identyfikacji zwłok oraz wyjaśnienia przyczyn śmierci. Innym przykładem wymagającym współpracy policji są obchody Narodowego Święta Niepodległości 11 listopada, kiedy to dochodzi do różnych demonstracji w Polsce, w których biorą udział przedstawiciele

skrajnie lewicowych ugrupowań z Niemiec czy innych państw zachodnich. Przeciwdziałanie zamieszkom wymaga daleko idącej współpracy policji, zwłaszcza w zakresie wymiany doświadczeń odnośnie do tego, jak postępować w takich sytuacjach.

Ujednolicenie procedur, wymiana informacji i doświadczeń skłoniła decydentów Unii Europejskiej do utworzenia instytucji, której celem jest szkolenie policji państw członkowskich w różnych obszarach problemowych. W tym celu w 2005 r. powołano do życia nową agencję Unii Europejskiej o nazwie Europejska Akademia Policyjna – CEPOL. Sam skrót CEPOL pochodzi z języka francuskiego, w którym nazwa tej instytucji brzmi *Collège Européen de Police*, w tłumaczeniu na język polski Europejskie Kolegium Policyjne czy też Europejska Akademia Policji (Bogdalski, 2009, s. 4-12). W niniejszym opracowaniu stosowana będzie ta ostatnia nazwa.

Na podstawie decyzji 2004/97/WE (3) Euratom, przedstawiciele państw członkowskich na posiedzeniu szefów państw lub rządów 13 grudnia 2003 r., uzgodnili lokalizację siedzib niektórych biur i agencji Unii Europejskiej, włącznie z siedzibą Europejskiego Kolegium Policyjnego (CEPOL). Sekretariat Agencji mieści się w Bramshill, ok. 70 km od Londynu. Sekretariatem agencji zarządza dyrektor dr Ferenc Bánfi. W rozumieniu art. 1a ust. 2. regulaminu pracowniczego Wspólnot Europejskich CEPOL jest agencją (Rozporządzenie zmienione rozporządzeniem (WE, Euratom) nr 723/2004 (DzU L 124 z 27.4.2004, str. 1).

Zgodnie z art. 14. decyzji Rady 2005/681/WSiSW z 20 września 2005 r. Europejska Akademia Policyjna działa w sposób scentralizowany, jednak w każdym państwie członkowskim może powstać punkt kontaktowy. Preferowane jest, aby tym punktem kontaktowym była delegacja danego państwa, o czym będzie mowa poniżej. Krajowy punkt kontaktowy ma zapewniać skuteczną współpracę między CEPOL a instytucjami szkoleniowymi.

Dokumenty CEPOL sporządzane są we wszystkich językach urzędowych instytucji unijnych, zgodnie z Rozporządzeniem nr 1 z 15 kwietnia 1958 r. w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Zarząd określa również zasady dostępu do dokumentów CEPOL z uwzględnieniem zasad ograniczających dostęp, a zawartych w Rozporządzeniu (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji.

Efekty działalności CEPOL są imponujące (Bistiaux, 2011, s. 8-16). W swoim dorocznym wystąpieniu dyrektor sekretariatu wskazał, że liczba przeszkolonych policjantów wzrosła w ostatnich latach dość znacząco z 2300 w 2009 r. do 4300 w 2011 r., liczba szkoleń zaś przeprowadzonych w danym roku zwiększyła się z 91 w 2010 r. do 106 w 2011 r. (Farina, 2012). W ostatnich latach szkolenia dotyczą palących problemów poszczególnych państw członkowskich, zwłaszcza rosnącej przestępczości zorganizowanej. Dyrektor podkreślił jednocześnie konieczność racjonalizacji wydatków zgodnie z tendencją do ograniczania wydatków unijnych. W tej perspektywie należy wziąć pod uwagę wypowiedź Dyrektora Bezpieczeństwa Wewnętrznego Reinharda Priebe, według którego należałoby CEPOL należałoby połączyć z EUROPOLEM. Taki właśnie zamiar powstał wewnątrz Komisji Europejskiej. Plany realizacji tego przedsięwzięcia nie są bliżej określone.

CEPOL współpracuje z wieloma instytucjami, ale w szczególności EUROPOL-em, FRONTTEX-em oraz z *European Network of Forensic Science Institute* (Neuteboom, 2012; Bisaccia, 2009).

2. PODSTAWY PRAWNE DZIAŁANIA CEPOL-U

Początków CEPOL-u należy doszukiwać się w decyzji politycznej, jaką podjęła Rada Europy na posiedzeniu w Tampere 15-16 października 1999 r. W punkcie 47. postanowiono: *Należy powołać Europejską Akademię Policijną (European Police College), w ramach której będzie można szkolić wyższych urzędników odpowiedzialnych za stosowanie prawa. Początkowo działalność Akademii będzie oparta na sieci istniejących już ośrodków szkoleniowych. Akademia powinna być otwarta dla przedstawicieli zainteresowanych krajów kandydujących* (<http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl>).

Podstawę traktatową do utworzenia nowej instytucji zdecentralizowanej stanowi art. 30 ust. 1 lit. c) i art. 34. ust. 2 lit. c), Traktatu o Unii Europejskiej. W art. 30. ust. 1 lit. c) postanowiono, że: *Wspólne działania w dziedzinie współpracy policyjnej obejmują między innymi: [...] współpracę i wspólne inicjatywy w zakresie szkolenia, wymiany oficerów łącznikowych, oddelegowanych, wykorzystania wyposażenia i badań kryminalistycznych* (w obecnej wersji skonsolidowanego Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej zapis ten znajduje się w art. 87., ust. 2 lit. b.). Zaś w art. 34. ust. 2 lit. c) postanowiono, że: *działając jednomyślnie z inicjatywy któregośkolwiek państwa członkowskiego lub Komisji, Rada może: podejmować*

decyzje w jakimkolwiek innym celu zgodnym z zadaniami przewidzianymi w niniejszym Tytule (tytuł VI: Postanowienia dotyczące współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych), wyłączając jakiekolwiek zbliżenie ustaw i przepisów w państwach członkowskich... (w obecnej wersji skonsolidowanego Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej zapis ten znajduje się w art. 40).

Podstawę prawną do powołania do życia Europejskiej Akademii Policyjnej stanowi decyzja Rady 2000/820/WSiSW. W tym wydaniu instytucja ta stanowiła niezależny organ od struktury Unii Europejskiej. Decyzją Rady 2004/567/WSiSW z 26 lipca 2004 r. (str. 20) wprowadzono zmianę dotyczącą siedziby i utworzenia Sekretariatu. Najważniejsza jednak zmiana została wprowadzona decyzją Rady 2005/681/WSiSW z 20 września 2005 r., (str. 653-70) **na podstawie której ustanawiano Europejską Akademię Policyjną, dalej zwaną CEPOL**, jako zdecentralizowany organ Unii Europejskiej. Tym samym uchylono decyzję 2000/820/WSiSW. Nowy CEPOL stał się sukcesorem dawnego, przejmując wszelkie zobowiązania oraz zawarte umowy, w tym z pracownikami (Lei i Zhifeng, 2010).

3. STRUKTURA EUROPEJSKIEJ AKADEMII POLICYJNEJ

Według art. 9. decyzji Rady 2005/681/WSiSW z 20 września 2005 r. organami CEPOL-u są:

- zarząd;
- dyrektor kierujący sekretariatem CEPOL-u

3.1. ZARZĄD

Zgodnie z art. 10. decyzji Rady 2005/681/WSiSW Zarząd Europejskiej Akademii Policyjnej składa się z jednej z delegacji z każdego państwa członkowskiego. W skład delegacji winien wchodzić dyrektor krajowej instytucji szkoleniowej dla policji. Członkom komisji mogą towarzyszyć eksperci. Przewodniczącym zarządu jest przedstawiciel państwa członkowskiego sprawującego prezydencję w Radzie Unii Europejskiej. Każda delegacja, niezależnie od liczby jej członków, posiada tylko jeden głos.

Zarząd działa na posiedzeniach, w których udział mogą brać przedstawiciele Komisji i Sekretariatu Generalnego Rady Unii Europejskiej oraz Europolu. Są oni zapraszani na posiedzenia jako obserwatorzy, stąd nie mają prawa głosu. Bez prawa głosu w posiedzeniach uczestniczy również

dyrektor CEPOL. Posiedzenia tego organu muszą odbywać się przynajmniej dwa razy w roku. Wszelkie decyzje zarząd podejmuje większością dwóch trzecich głosów swoich członków, ale w decyzji Rady 2005/681/WSiSW są przewidziane wyjątki.

Podstawową decyzją zarządu jest uchwalenie regulaminu. Oprócz tego zarząd podejmuje decyzje w takich sprawach jak:

- *wspólne programy szkoleń, moduły szkoleniowe, metody nauczania oraz wszelkie inne instrumenty dydaktyczne;*
- *decyzja o mianowaniu dyrektora;*
- *jednomyślnie projekt budżetu przedkładanego Komisji;*
- *program pracy, opracowany po konsultacji z Komisją, który jest przedkładany do zatwierdzenia Radzie;*
- *sprawozdanie roczne i sprawozdanie pięcioletnie z działalności CEPOL, które są przedkładane Komisji i Radzie w celu zapoznania się z nimi i ich zatwierdzenia przez Radę. Sprawozdanie to są publiczne;*
- *przepisy wykonawcze, mające zastosowanie do personelu CEPOL, na wniosek dyrektora i po uzyskaniu zgody Komisji.*

[Tekst polski podaję za tłumaczeniem ze strony <http://eur-lex.europa.eu>]

Szczególne zadanie dla zarządu zostało przewidziane w art. 10. ust. 10 decyzji, a mianowicie może utworzyć grupy robocze w celu wydawania zaleceń, opracowywania propozycji strategii, koncepcji i narzędzi szkoleniowych. Zarząd może wskazać grupom roboczym jeszcze inne zadania, jeśli uzna to za słuszne.

3.2. DYREKTOR KIERUJĄCY SEKRETARIATEM CEPOL-U

Zgodnie z art. 11. ust. 1. decyzji Rady 2005/681/WSiSW dyrektor sekretariatu jest mianowany przez zarząd. Obecnie sekretariatem agencji zarządza dyrektor dr Ferenc Bánfi, którego mianowano na okres czterech lat upływający w lutym 2014 r. Procedura wyboru przewiduje zgłoszenie przez komitet selekcyjny przynajmniej trzech mandatów. Kadencja trwa cztery lata, z możliwością jednorazowego przedłużenia. W tej sprawie decyzję podejmuje zarząd, który ustala szczegółowe zasady wyboru kandydatów. Zasady te muszą być zatwierdzone przez Radę. Zarząd może dokonać odwołania dyrektora w trakcie kadencji.

Zgodnie z art. 11. ust. 4. decyzji dyrektor sprawuje nadzór nad bieżącą

działalnością sekretariatu i całej instytucji CEPOL, wspiera pracę zarządu, a w szczególności:

- *wykonuje w stosunku do personelu uprawnienia w zakresie nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy;*
- *podejmuje wszelkie niezbędne działania, w tym wydaje wewnętrzne instrukcje administracyjne oraz publikuje zawiadomienia w celu zapewnienia funkcjonowania CEPOL-u zgodnie z przepisami decyzji;*
- *sporządza wstępny projekt budżetu, wstępny projekt sprawozdania rocznego oraz wstępny projekt programu prac, które mają zostać przedłożone zarządowi;*
- *wykonuje budżet;*
- *utrzymuje kontakty z odpowiednimi służbami w państwach członkowskich;*
- *koordynuje realizację programu prac;*
- *pełni wszelkie inne funkcje przydzielone mu przez Zarząd.*

[Tekst polski podaję za tłumaczeniem ze strony <http://eur-lex.europa.eu>]

Za swoje działania dyrektor odpowiada przed zarządem. Na żądanie Rady dyrektor zobowiązany jest do złożenia sprawozdania z wykonywanych obowiązków. Takie sprawozdanie może też zażądać Parlament Europejski. Szczególnym zadaniem dyrektora jest upoważnienie do negocjowanie warunków umowy dotyczącej siedziby z rządem przyjmującego państwa członkowskiego. Wynegocjowaną umowę zatwierdza jednak zarząd.

3.3. SEKRETARIAT CEPOL-U

Zgodnie z podstawową zasadą funkcjonowania każdej administracji publicznej organ musi posiadać urząd. W przypadku Europejskiej Akademii Policyjnej jest to sekretariat CEPOL-u. Zgodnie z art. 12. decyzji Rady 2005/681/WSiSW podstawowym zadaniem sekretariatu jest wspieranie CEPOL-u w zadaniach administracyjnych niezbędnych do jego funkcjonowania i realizacji programu rocznego, dodatkowych programów czy inicjatyw.

Sekretariat CEPOL-u liczy około 30 członków, którzy odpowiadają za funkcjonowanie agencji na co dzień i są przydzieleni do dwóch działów: Działu ds. Kształcenia, Badań Naukowych i Rozwoju oraz Działu Obsługi

Administracyjnej.

Stosowanie do art. 13. ust. 4. decyzji do personelu sekretariatu wchodzić urzędnicy oddelegowani przez instytucje Unii Europejskiej zgodnie z regulaminem pracowniczym urzędników Wspólnot Europejskich, eksperci oddelegowani przez państwa członkowskie oraz inni pracownicy zatrudnieni zgodnie z realizacją zadań powierzonych CEPOL-owi. Wszyscy są zatrudnieni w charakterze pracowników tymczasowych.

W odniesieniu do pracowników sekretariatu oddelegowanych z innych instytucji unijnych, wraz z jego dyrektorem, stosuje się regulamin pracowniczy urzędników Wspólnot Europejskich oraz zasady wypracowane wspólnie przez instytucje unijne. W przypadku tej agencji zastosowanie w sprawach pracowniczych ma również regulamin CEPOL-u.

Zgodnie z ust 5. eksperci krajowi z państw członkowskich są oddelegowani zgodnie z decyzją Rady 2003/479/WE z 16 czerwca 2003 r. dotyczącą zasad mających zastosowanie do ekspertów krajowych i krajowego personelu wojskowego oddelegowanych do Sekretariatu Generalnego Rady.

4. FINANSE CEPOL-U

Zgodnie z art. 15. ust. 1. decyzji Rady 2005/681/WSiSW przychody CEPOL-u pochodzą z dotacji z budżetu ogólnego Unii Europejskiej. Roczny budżet wynosi około 8,341 mln euro (dane na rok 2011). Wydatki dzielą się na: kadrowe, administracyjne, infrastrukturalne oraz operacyjne. Procedura tworzenia budżetu agencji rozpoczyna się od przygotowania przez dyrektora preliminarza przychodów i rozchodów na kolejny rok budżetowy, który następnie przedkłada zarządowi. Podstawową zasadą konstruowania preliminarza jest równoważenie dochodów i przychodów. Obecnie odnotowuje się tendencję do zmniejszania wydatków, zgodnie z polityką unijną uwarunkowaną kryzysem gospodarczym.

Zgodnie z art. 15. ust. 5. decyzji zarząd dokonuje przyjęcia preliminarza i przedkłada go do 31 marca Komisji. Wszelkie wątpliwości są następnie uzgadniane pomiędzy Komisją a zarządem w ciągu 30 kolejnych dni. Po uzgodnieniach Komisja preliminarz włącza do projektu budżetu ogólnego Unii Europejskiej i wysyła go do Parlamentu Europejskiego oraz Rady (władza budżetowa). W projekcie tym muszą być również wskazane etapy wydatkowania środków. Zatwierdzony preliminarz wydatków oraz etapów wydatkowania staje się budżetem CEPOL-u. Władza budżetowa jest uprawniona również do zatwierdzenia wszelkich korekt tego budżetu

dokonywanych w ciągu roku budżetowego.

Stosownie do art. 16. ust. 1. decyzji budżet CEPOL-u jest wykonywany przez dyrektora. Sprawozdania z wykonania budżetu są przygotowywane przez głównego księgowego CEPOL-u do 1 marca następnego roku. Sprawozdanie to przekazywane jest księgowemu Komisji, który sporządza skonsolidowane sprawozdanie tymczasowe instytucji oraz organów zdecentralizowanych zgodnie z art. 128. Rozporządzenia Rady (WE, Euroatom) nr 1605.2002 z 25 czerwca 2002 r. w sprawie Rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (str. 1). Uwagi do sprawozdania może zgłosić Trybunał Obrachunkowy. Końcowe sprawozdanie jest publikowane. Absolutorium dyrektorowi udziela Parlament Europejski na zlecenie Rady do 30 kwietnia roku następnego.

Zgodnie z art. 17. decyzji reguły finansowe dla CEPOL ustanawia zarząd po konsultacji z Komisją. W tej sprawie zarząd musi procedować zgodnie z Rozporządzeniem Komisji (WE, Euroatom) nr 2343/2002 z 23 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego rozporządzenia finansowego dotyczącego organów określonych w art. 185. Rozporządzenia Rady (WE, Euroatom) nr 1605/2002 w sprawie Rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich .

Finanse CEPOL-u poddane są dość surowemu reżimowi zwalczania nadużyć finansowych w ramach Unii Europejskiej. Stosownie do art. 18. decyzji: *W celu zwalczania nadużyć finansowych, korupcji i innych bezprawnych działań stosuje się bez ograniczeń przepisy rozporządzenia (WE) nr 1073/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 r. dotyczącego dochodzeń prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF)*. CEPOL jest również stroną porozumienia międzyinstytucjonalnego z 25 maja 1999 r. dotyczącego dochodzeń wewnętrznych prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF). Ponadto, Trybunał Obrachunkowy oraz OLAF mogą przeprowadzać kontrole w miejscu u odbiorców finansowania z CEPOL-u.

5. DOTYCHCZASOWE I OBECNE DZIAŁANIA CEPOL-U

Obecne działania CEPOL-u koncentrują się na kształceniu policjantów europejskich w zakresie zwalczania przestępczości, zapewnienia bezpieczeństwa publicznego oraz zapoznawania policjantów z istniejącymi

uregulowaniami prawnymi dotyczącymi współpracy sądowej i policyjnej (Čentěš, 2008, s. 51–62). CEPOL jest także forum wymiany doświadczeń między policjami państw członkowskich (Bosio, 2010/2012, s. 12–15). W kręgu działalności tej agencji znajduje się również prowadzenie badań naukowych (Nogala, 2006, s. 260–270).

Szczególnym obszarem szkoleń podejmowanych przez CEPOL jest przeciwdziałanie cyberprzestępczości. W 2012 r. CEPOL wspólnie z *Italian National Unit and Arma dei Carabinieri* zorganizował w Velletri (Rzym) szkolenie dotyczące metod zwalczania cyberprzestępczości. W szkoleniu tym udział wzięło 25 ekspertów z 17 krajów, w tym ze Szwajcarii i Turcji. Uczestnicy spotkania podzielili się swoimi doświadczeniami oraz istniejącymi rozwiązaniami prawnymi w ich krajach, służącymi do zwalczania

cyberprzestępstw. Uczestnicy zapoznali się również z danymi dotyczącymi liczby i rodzajów cyberprzestępstw. Prowadzący szkolenie wskazali na szeroki zakres danych i usług dostępnych za pośrednictwem Internetu, który może być stosowany w celu przeciwdziałania cyberprzestępczości. Wskazano na konieczność wykorzystywania specjalistycznych narzędzi w śledztwie (www.europa.eu/agencies).

Kolejnym obszarem badawczym i szkoleniowym CEPOL-u jest zwalczanie nielegalnego obrotu odpadami. Szkolenie w tym temacie odbywało się 2–5 października 2012 r. w Rzymie, w *Scuola di Perfezionamento per le Forze di Polizia*. W szkoleniu udział wzięli eksperci z 18 krajów europejskich. Również w tym przypadku podzielono się doświadczeniami oraz regulacjami prawnymi istniejącymi w tym zakresie w poszczególnych państwach członkowskich (Stephens 2007, s. 28–37). W szczególności koncentrowano się na ekoprzestępczości (*environmental crime*) oraz formach ochrony środowiska i zdrowia obywateli Unii Europejskiej (xxx)

Ważnym obszarem szkoleń jest zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Szkolenie w tym zakresie miało miejsce 8–12 października 2012 r. w siedzibie CEPOL-u. Szczególny akcent położono na kwestię sprawnego przeprowadzania wyrokowania oraz zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego. Uczestnikom szkolenia wyjaśniono rolę organów i agencji UE oraz sposoby fałszowania dokumentacji, o czym była już mowa w programie sztokholmskim i w strategii bezpieczeństwa wewnętrznego (Holtackers, 2010; Čentěš, 2008).

Do prac podejmowanych przez CEPOL włącza się również strona polska, zwłaszcza Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szkoła Policji w Słupsku

i Szkoła Policji w Katowicach. W 2010 r. polskie jednostki szkoleniowe zorganizowały seminarium dla przedstawicieli państw kandydujących, które było poświęcone problematyce wywiadu kryminalnego. Ponadto zorganizowany został kurs dotyczący zabezpieczenia laboratoriów służących do produkcji narkotyków syntetycznych i półsyntetycznych. Strona polska bierze udział w realizacji drugiego programu szkoleniowego dla państw Basenu Morza Śródziemnego MEDA II (www.info.policja.pl).

6. ZAKOŃCZENIE

Jednocząca się Europa, znoszenie granic politycznych, gospodarczych i finansowych z jednej strony ułatwiają przepływ osób, kapitału, usług, z drugiej zaś otwierają nowe możliwości, gdy chodzi o działalność przestępczą, zwłaszcza zorganizowaną. W tym celu konieczne jest współdziałanie policji państw członkowskich, zwłaszcza w obszarze wymiany doświadczeń, wiedzy o stanie regulacji prawnych, a w szczególności szkoleń. W tym celu na podstawie decyzji Rady powołano do życia nową agencję zdecentralizowaną zwaną Europejską Akademią Policyjną (CEPOL), której siedziba znajduje się niedaleko Londynu.

Pierwotna forma Akademii powstała w 2000 r. W 2005 organ ten stał się częścią systemu organów i instytucji UE. Zadaniem tej organizacji jest prowadzenie szkoleń z zakresu poszczególnych typów przestępstw i formy ich popełniania. Obecnie podejmuje się działania zmierzające do połączenie CEPOL-u z Europolem. Organami wewnętrznym agencji są: dyrektor i zarząd. Urzędem zaś jest sekretariat, w którym pracują pracownicy oddelegowani przez inne instytucje unijne, jak i przez państwa członkowskie.

REFERENCES

- Bisaccia, A. (2009). Crime and punishment: an in-depth analysis of security issues in the European Union. *EUMA Papers*, vol. 6, No. 11, June, s. 12–16.
- Bistiaux, G. (2011). Association of European Police Colleges – Fifteen Years of Experience in European Police Training, *Internal Security*, nr 2, s. 8–16.
- Bogdalski, P. (2009). Survey on the Teaching Staff of European Police Colleges, *Internal Security*, nr 1, s. 4–12.

- Bosio, P. (2010/2011). Knowledge from experience of Police Officer: A Grounded Study, *Cepol European Police Science and Research Bulletin*, Issue 4, s. 12–15.
- Čentěš, J. (2008). Základné pramene právnej úpravy omamných a psychotropných látok, *Justičná revue*, nr 3, s. 358–373.
- Čentěš, J. (2008). Pozbavenie osobnej slobody - ústavné a zákonné limity, W: *Garancie procesných práv v trestnom konaní v právnom styku subjektov Európskej únie*, Trnava: Wydawnictwo Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, s. 51–62.
- Cordner, G. Shain, C. (2011). The changing landscape of police education and training, *Police Practice and Research, An International Journal*, vol. 12, nr 4, s. 281–285.
- Farina r. (2012) Course Report of 8 November 2012: Illegal Trafficking of Waste and Organised Crime https://www.cepol.europa.eu/index.php?id=news-details&tx_ttnews%5Btt_news%5D=497&cHash=63c22e%202585a2844cfe5bc0b01ce071f8 [pozyskano 2012-11-20].
- Holtackers, M. (2010). The Stockholm Programme and its Relevance for European Police Education, *Internal Security*, nr 2, s. 8–13.
- Lei, X. Zhifeng, Ch. (2010). The Summary of Research on European Police College, *Journal of Yunnan Police Officer Academy*, nr 6, s. 13–17.
- Neuteboom, W. (2012). ENFSI - the European Network of Forensic Science Institutes, *European Police Science and Research Bulletin*, Issue 7 / 2012, <https://www.cepol.europa.eu/index.php?id=science-research-bulletin> [pozyskano: 2012-11-20]
- Nogala, D. (2006). Surfing the crime net: the European Police Research & Science Database (CEPOL-eDOC) as a new source for police research and police science in Europe, *Crime Prevention and Community Safety: an International Journal*, nr 8, 260–270.
- Stephens, P. (2007). Cybercrime Investigation Training and Specialist Education for the European Union, *Digital Forensics and Incident Analysis*, Second International Workshop on, s. 28–37.

AKTY PRAWNE

Regulamin pracownicy Wspólnot Europejskich (DzU L 56 z 4.3.1968)
Rozporządzenie Rady (WE, EURATOM) NR 723/2004 z dnia 22 marca

- 2004 r. zmieniające Regulamin pracowniczy urzędników Wspólnot Europejskich i Warunki zatrudnienia innych pracowników Wspólnot Europejskich (DzU L 124 z 27.4.2004)
- Dyrektywa Komisji 2004/97/WE z dnia 27 września 2004 r. zmieniająca dyrektywę Komisji 2004/60/WE w sprawie limitów czasowych (DzU L 29 z 3.2.2004, str. 15)
- Rozporządzenie Rady (WE, EURATOM) NR 723/2004 z dnia 22 marca 2004 r. zmieniające Regulamin pracowniczy urzędników Wspólnot Europejskich i Warunki zatrudnienia innych pracowników Wspólnot Europejskich (DzU L 124 z 27.4.2004, str. 1)
- Rozporządzenie Nr 1 w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (DzU 17 z 6.10.1958, str. 385/58. Rozporządzenie ostatnio zmienione Aktem Przystąpienia z 2003 r.)
- Rozporządzeniu (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji (DzU L 145 z 31.5.2001, str. 43.)
- Decyzja Rady 2004/567/WSiSW z dnia 26 lipca 2004 r. zmieniająca decyzję 2000/820/WSiSW ustanawiającą Europejskie Kolegium Policyjne (CEPOL) (DzU L 251/20 z 27.7.2004 str. 20)
- Decyzja Rady 2005/681/WSiSW z dnia 20 września 2005 r. ustanawiająca Europejskie Kolegium Policyjne (CEPOL) i uchylająca decyzję 2000/820/WSiSW (DzU L 256 z 1.10.2005, str. 653-70)
- Decyzja Rady z dnia 16 czerwca 2003 r. dotycząca zasad mających zastosowanie do ekspertów krajowych i krajowego personelu wojskowego oddelegowanych do Sekretariatu Generalnego Rady i uchylająca decyzje z dnia 25 czerwca 1997 r. i z dnia 22 marca 1999 r. oraz decyzję 2001/41/WE i decyzję 2001/496/WPZiB (DzU L 160 z 28.6.2003, str. 72. Decyzja ostatnio zmieniona decyzją 2004/240/WE (DzU L. 77 z 12.3.2004, str. 17)
- Rozporządzenie Rady (WE, Euroatom) nr 1605.2002 z 25 czerwca 2002 r. w sprawie Rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (DzU L 248 z 16.9.2002, str. 1)
- Rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002 w sprawie rozpo-

rządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich (DzU L 357 z 31.12.2002, s. 72)

Rozporządzenie (WE) nr 1073/1999 Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 r. dotyczącego dochodzeń prowadzonych przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) (DzU L 136 z 31.5.1999, str. 1)

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Wystąpienie dyrektora CEPOL-u z 6 listopada 2012 r. znajduje się na stronie https://www.cepol.europa.eu/index.php?id=news-details&tx_ttnews%5Btt_news%5D=499&cHash=e45a363c099863521d87ae7056ade110 [pozyskano: 2012-11--19]

Posiedzenie Rady Europejskiej w Tampere - 15-16 października 1999 r. - Wnioski Prezydencji [http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/4B14EBAFF4B0DC80C1256E75005617A8/\\$file/ME5326A.pdf](http://archiwum-ukie.polskawue.gov.pl/HLP/mointintgr.nsf/0/4B14EBAFF4B0DC80C1256E75005617A8/$file/ME5326A.pdf) [pozyskano: 2012-11-19].

http://europa.eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/pol_agencies/cepol/index_pl.htm [pozyskano: 2012-11-20]

https://www.cepol.europa.eu/index.php?id=news-details&tx_ttnews%5Btt_news%5D=497&cHash=63c22e2585a2844cfe5bc0b01ce071f8 [pozyskano: 2012-11-20]

Course Report of 8 November 2012: EU Policy Cycle for organised and serious international crime - https://www.cepol.europa.eu/index.php?id=news-details&tx_ttnews%5Btt_news%5D=501&cHash=2c8dec8ba8728c409f2b838f6ed30edb [pozyskano 2012-11-20]

http://www.info.policja.pl/portal/inf/990/51106/CEPOL__Europejska_Akademia_Policyjna.html [pozyskano 2012-11-20]

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

TOMASZ BĄK

**ANALYSIS OF ACTIONS BY THE BORDER GUARD AND SERVICE
CUSTOMS MADE ON THE POLISH-UKRAINIAN BORDER
IN PODKARPACIE DURING EURO 2012**

**ANALIZA DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH PRZEZ
STRAŻ GRANICZNĄ I SŁUŻBĘ CELNĄ NA GRANICY
POLSKO-UKRAIŃSKIEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM
PODCZAS EURO 2012**

gen. bryg. rez. dr inż. Tomasz Bąk

Katedra Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

tbak@wsiz.rzeszow.pl

ABSTRACT

EURO 2012 was a huge challenge for all of Polish and Ukrainian services. This championship could disrupt many risks, especially related to supporters high border-traffic. This article analyzed activity of the Border Guard and Customs Service at the Polish-Ukrainian border in Podkarpacie during the Football Championship EURO 2012. The article presents the most important initiatives taken by these services, namely: border checks during the train running, the virtual border crossing, green corridors, automatically customs information in 4 languages, consignments advising system, quick identification card supporters, the use of cameras on-line. The paper illustrated all aspects (difficulties and dangers) arising from high cross-border traffic. This paper presents also detailed statistics about cross-border traffic during the Euro 2012. The article includes a summary and evaluation of the activities of this both services, and presented their collaborations with officers seconded from others branches of the Border Guard.

EURO 2012 to ogromne wyzwanie dla wszystkich służb zarówno polskich, jak i ukraińskich. Mistrzostwa może zakłócić wiele incydentów, zwłaszcza tych związanych z kibicami przekraczającymi granicę państwową. Artykuł poświęcony został przeanalizowaniu różnych aspektów dzia-

łałność Straży Granicznej i Służby Celnej na granicy polsko-ukraińskiej na obszarze Podkarpacia, podczas EURO 2012. W artykule przedstawiono najważniejsze inicjatywy podejmowane przez te formacje, a mianowicie: kontrole graniczne podczas jazdy pociągu, wirtualny przejście graniczne, zielone korytarze, automatyczna informacja celna w 4 językach, system awizacji przesyłek, karty szybkiej identyfikacji kibiców, korzystanie z kamery on-line na przejściach granicznych. W referacie przedstawiono wszystkie możliwe aspekty (trudności i zagrożenia) wynikające z dużego ruchu transgranicznego. Przedstawiono także szczegółowe statystyki dotyczące ruchu granicznego podczas EURO 2012. Artykuł zawiera podsumowanie i ocenę działań zarówno obu formacji z obszaru podkarpacia, jak i ich współpracy z oficerami oddelegowanych z innych oddziałów Straży Granicznej.

KEY WORDS:

joint control, eBooking BUS, green corridors, adjustable lanes, quick identification card supporters

wspólna kontrola, eBooking BUS, zielone korytarze, przestawne pasy, karty szybkiej identyfikacji kibiców

WPROWADZENIE

Od momentu kiedy Polska stała się wolnym i demokratycznym państwem, jej obszar stał się miejscem organizacji wielu przedsięwzięć o wymiarze międzynarodowym. Można do nich zaliczyć między innymi imprezy o charakterze masowym, takie jak:

- koncerty,
- festiwale,
- imprezy sportowe.

Dopiero jednak rok 2012 przyniósł zdarzenie o potężnym rozmachu, o jakim trudno było nawet marzyć – turniej finałowy Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej. Było to największe przedsięwzięcie w historii wolnej Polski, w jakie zaangażowane były nasze służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Aby doszło do zorganizowania tak potężnej imprezy masowej, zresztą wspólnie z sąsiadującą z nami Ukrainą, trzeba było pięciu lat przygotowań, które podporządkowane zostały podstawowemu celowi, jakim było za-

pewnienie maksymalnego bezpieczeństwa uczestnikom turnieju: kibicom, drużynom i wszystkim odwiedzającym Polskę.

Dzisiaj, z perspektywy czasu, możemy powiedzieć, że cel ten udało się osiągnąć – wszyscy uczestnicy Euro, i nie tylko oni, mogli czuć się w Polsce bezpiecznie.

W działania przygotowujące nasz kraj do tego spektakularnego wydarzenia oraz zapewnienie bezpieczeństwa już podczas jego trwania zaangażowane zostały służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo państwa, takie jak: Policja, Straż Graniczna, Państwowa Straż Pożarna i Biuro Ochrony Rządu. Zaangażowano także wszelkie służby ratownicze i setki wolontariuszy. Dołożono wszelkich starań, aby jak najlepiej przygotować się do turnieju EURO 2012. Dokonane inwestycje, zakupy, szkolenia czy nowe procedury zostały odpowiednio zastosowane podczas turnieju i będą nadal wykorzystywane w przyszłości jako już sprawdzone i przetestowane.

Artykuł przedstawia wysiłki tylko dwóch z zaangażowanych służb, a mianowicie Straży Granicznej i Służby Celnej. Opisano w nim działania tych dwóch instytucji na granicy polsko-ukraińskiej w województwie podkarpackim.

Do głównych zadań podczas Mistrzostw w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 realizowanych na Podkarpaciu należało:

- upłynnienie odpraw na przejściach granicznych z Ukrainą,
- zapewnienie bezpieczeństwa kibiców i mieszkańców regionu.

Aby właściwie zrealizować wyznaczone zadania, wszystkie służby, straże i inspekcje zostały postawione w stan podwyższonej gotowości. Najbardziej newralgicznym punktami w naszym regionie były przejścia graniczne z Ukrainą. Dlatego też na drogowych przejściach granicznych w Medyce, Korczowej i Krościenku zostały utworzone dodatkowe punkty medyczne, punkty informacyjne, wspierane przez tłumaczy języków obcych, jak również wozy bojowe Straży Pożarnej oraz dodatkowe karetki. W podwyższonej gotowości będą również szpitale położone wzdłuż drogi E 40 a lotnicze pogotowie ratunkowe zostanie dyslokowane z Sanoka do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka („O gotowości podkarpackiej Służby Celnej do EURO 2012 na konferencji prasowej w Urzędzie Wojewódzkim w Rzeszowie”, 2012).

1. DZIAŁANIA STRAŻY GRANICZNEJ I SŁUŻBY CELNEJ

Służba Celna zainicjowała wiele innowacyjnych pomysłów, które następnie, wspólnie ze Strażą Graniczną oraz służbami granicznymi Ukrainy zostały zastosowane w praktyce, w celu maksymalnego ułatwienia przekraczania zewnętrznej granicy UE przez podróżnych-kibiców przyjeżdżających na mistrzostwa do Polski i na Ukrainę.

Rozwiązania miały na celu przede wszystkim zapewnienie płynności obsługi podróżnych w okresie wzmożonego ruchu granicznego, który zazwyczaj towarzyszy tak dużym imprezom sportowym, ale nie zniknęły wraz z zakończeniem mistrzostw Europy w Polsce i Ukrainie.

Innowacje doskonale sprawdziły się i wiele z wdrożonych uproszczeń pozostanie nadal do wykorzystania przez podróżnych.

Flagowymi rozwiązaniami uproszczającymi przekraczanie granicy, które sprawdziły się podczas Euro, są między innymi:

- tzw. wspólna kontrola,
- eBooking BUS,
- zielone korytarze,
- przestawne pasy.

Inne innowacyjne pomysły Służby Celnej przetestowane podczas turnieju to na przykład.:

- odprawa graniczna podczas jazdy pociągu,
- kamery on-line na przejściach granicznych,
- wirtualne przekroczenie granicy,
- automatyczna informacja celna w czterech językach,
- system awizacji przesyłek,
- karty szybkiej identyfikacji kibiców.

1.1. WSPÓLNA KONTROLA

Pomysły doskonale sprawdziły się podczas Euro 2012, gdy natężenie ruchu granicznego wzrosło o 25 procent. Autokary korzystające z systemu elektronicznej rezerwacji były odprawiane w ciągu 15 minut, dzięki tzw. wspólnej kontroli i zielonym korytarzom kilkaset tysięcy kibiców przekroczyło granice właściwie bez oczekiwania, a przestawne pasy zapewniły płynność obsługi tysi~~ę~~com podróżnych, którzy niemal jednocześnie zaplanowali przekroczenie granicy przez to samo przejście graniczne.

Wspólna kontrola – tak zwana wspólna kontrola to kontrola w jednym miejscu, przeprowadzana przez Służbę Celną i Straż Graniczną obu granicznych państw.

Kontrola celno-graniczna przeprowadzana w jednym miejscu jest nowatorskim w Unii Europejskiej rozwiązaniem przeznaczonym dla ruchu osobowego. Istotą tego rozwiązania jest kontrola dokumentów i towarów przeprowadzana wspólnie, w jednym miejscu, przez cztery służby graniczne obu państw. Podczas turnieju UEFA Euro 2012 odbywała się po polskiej stronie granicy, gdzie podróżni zatrzymywali się do kontroli tylko raz. Rozwiązanie pozwala na skrócenie wypełnienia formalności granicznych do kilku-kilkunastu minut, jeżeli podróżni nie przewożą w bagażu towarów przekraczających dopuszczalne limity.

1.2. EBOOKING BUS

eBooking BUS, czyli elektroniczna rezerwacja odprawy autokarów i busów przewożących grupy zorganizowane, to innowacyjne rozwiązanie polegające na zadeklarowaniu w specjalnym systemie konkretnej godziny odprawy granicznej. eBooking polega na uprzednim, elektronicznym powiadomieniu Służby Celnej o planowanym przyjeździe na granicę autobusu/busa przewożącego zorganizowane grupy turystyczne. Do zgłoszenia należy dołączyć listę pasażerów. Zarezerwować odprawę celną można za pomocą specjalnej aplikacji dostępnej na stronie internetowej www.granica.gov.pl. To innowacyjne rozwiązanie (dotychczas nie można było rezerwować czasu odprawy granicznej) zostało uruchomione przez Służbę Celną pod koniec maja. Dzięki elektronicznej rezerwacji granicznej odprawy celnej zorganizowane grupy podróżujące autokarami lub busami nie będą musiały tak długo oczekiwać w kolejce, jak do tej pory. Poprawi to również płynność dokonywania odpraw granicznych przez Służbę Celną oraz Straż Graniczną, ponieważ będzie można skierować do odprawy celnej większą liczbę funkcjonariuszy. W przyszłości, w przypadku prób zgłoszenia zbyt wielu autokarów na tę samą godzinę, system zaproponuje przesunięcie czasowe. O kolejności odpraw na granicy zadecyduje wówczas kolejność zgłoszeń przyjętych przez system. Na przejściach granicznych, na których pozwala na to infrastruktura, zostanie wydzielony oddzielny pas dla autobusów korzystających z eBookingu.

Warunkiem skorzystania z systemu awizacji jest rejestracja firmy organizującej wyjazd w systemie eBooking BUS, za pośrednictwem strony

internetowej ww.granica.gov.pl/ebooking oraz poprawne przesłanie zgłoszenia przekroczenia granicy. Ułatwienie dotyczy grup zorganizowanych, więc nie będzie można rezerwować w systemie eBooking odprawy granicznej autokarów bez pasażerów.

Zdjęcie 1. eBooking BUS [<http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/ebooking.jpg>]

1.3. ZIELONE KORYTARZE

Zielone korytarze to specjalnie oznakowane (nic do zgłoszenia/*nothing to declare*) pasy ruchu na granicy lądowej przeznaczone dla podróżnych przekraczających granicę w celach turystycznych lub służbowych, którzy nie przewożą towarów podlegających zgłoszeniu celnemu. Jest to rozwiązanie analogiczne do bramek „nic do oclenia/*nothing to declare*” funkcjonujących od dawna na lotniskach. Zielone korytarze stanowią połączenie dwóch zielonych pasów po obu stronach granicy państwowej. Podróżnym nieprzewożącym towarów, które należy zgłosić na granicy, daje to możliwość uniknięcia oczekiwania w kolejce razem z osobami, które takie towary przewożą, a tym samym znacznie szybszego przekroczenia granicy. Podróżni korzystający z zielonych korytarzy mogą zatem znacznie skrócić czas oczekiwania na granicy zarówno przy wyjeździe z jednego kraju, jak

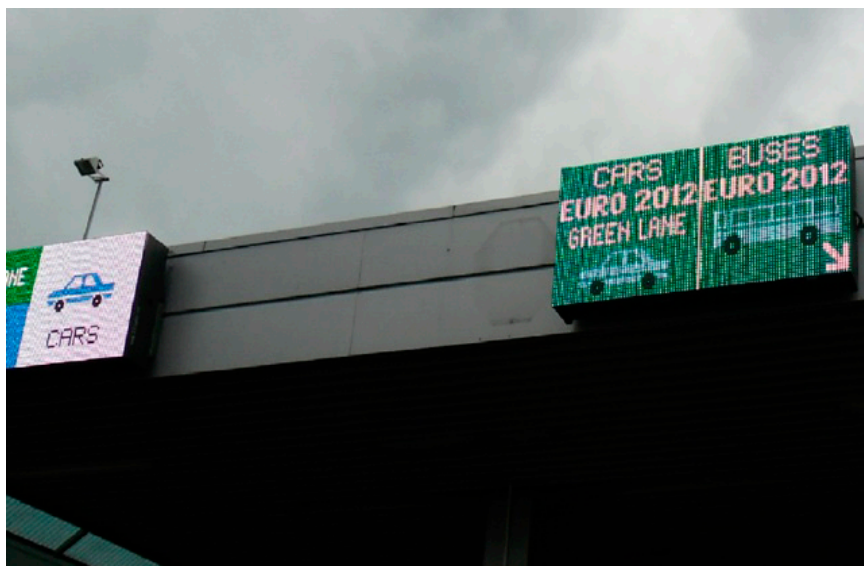
i przy wjeździe do kraju sąsiedniego. Celem tego rozwiązania jest istotne zwiększenie liczby odprawianych na granicy osób, przy jednoczesnym utrzymaniu skuteczności kontroli Służby Celnej.

Podróżni przekraczający granicę zielonymi korytarzami nie mogą przewozić towarów zakazanych przepisami prawa oraz towarów w ilościach przekraczających limity określone w przepisach dla bagażu podróżnego. Limity towarów obowiązujące w UE można znaleźć na przykład na stronie internetowej Izby Celnej w Przemysłu (zakładka Na granicy/ Informacje dla podróżnych/ Towary zwolnione od cła). Jeżeli natomiast funkcjonariusze Służby Celnej podczas wrywkowych kontroli prowadzonych na podstawie analizy ryzyka wykryją przemyt na zielonym korytarzu, podróżny musi się liczyć z wysoką karą finansową.

Pierwszy zielony korytarz Służba Celna uruchomiła w porozumieniu z innymi służbami granicznymi już w 2009 r. na polsko-ukraińskim przejściu granicznym Korczowa–Krakowiec. Obecnie zielone korytarze funkcjonują na głównych przejściach granicznych z Ukrainą oraz na granicy z Rosją – w Grzechotkach.

1.4. PRZESTAWNE PASY

Przestawne pasy to rozwiązanie polegające na tym, że przy symetrycznym układzie pasów na przejściu granicznym w przypadku nagłego zwiększenia ruchu, na przykład na pasach wjazdowych, zwiększa się ich liczbę poprzez wykorzystanie pasów wyjazdowych – bądź odwrotnie, w zależności od potrzeb. Rozwiązanie zyskało aprobatę wojewodów lubelskiego i podkarpackiego. Na wybranych przejściach granicznych zainstalowane zostały tablice świetlne LED z możliwością wyświetlania dowolnych komunikatów dla podróżnych przekraczających granice. Zapewniają one płynną regulację ruchem granicznym w zależności od jego aktualnego natężenia.

Zdjęcie 2. Przystawne pasy [<http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/przystawne%20pasy.jpg>]

Najpoważniejszy test przestawnych pasów odbył się 9 czerwca 2012 roku na przejściu granicznym w Korczowej, na kierunku wywozowym na Ukrainę, gdzie w godzinach popołudniowych funkcjonariusze Służby Celnej i Straży Granicznej odnotowali największe natężenie ruchu granicznego. W ciągu zaledwie kilku godzin na przejście wjechało aż 1140 samochodów z kibicami wybierającymi się do Lwowa na mecz Niemcy–Portugalia. Służby graniczne skorzystały z możliwości przestawiania pasów stopniowo (w miarę potrzeb), zwiększając liczbę pasów wyjazdowych. Ostatecznie dla samochodów osobowych i autokarów zostało uruchomionych aż dziewięć pasów na kierunku wyjazdowym z Polski na Ukrainę i pomimo gwałtownego zwiększenia natężenia ruchu płynność obsługi podróżnych została utrzymana [„Innowacyjne pomysły Służby Celnej sprawdziły się w praktyce (podczas Euro2012)”, 2012].

W okresie trwania EURO 2012 granicę zewnętrzną przekroczyło około 2 mln osób. Porównując okres przed turniejem (pierwszy tydzień czerwca 2012 roku) był to wzrost o 10 procent.

1.5. KONTROLA W JEDNYM MIEJSCU

Od 5 czerwca 2012 roku w czterech głównych przejściach na polsko-ukraińskiej granicy (w Dorohusku, Hrebennem, Korczowej i Medyce) służby graniczne i celne obu państw prowadziły wspólne odprawy w jednym miejscu po polskiej stronie. Ruch poprzez tzw. zielone EUROkorytarze, przeznaczone dla kibiców i gości turnieju, odbywał się bez zakłóceń. W okresie zwiększonego ruchu uruchamiano dodatkowe stanowiska kontroli. Na przykład w Korczowej w dniach 9–10 czerwca (mecz we Lwowie między drużynami Niemiec i Portugalii) dokonywano kontroli granicznej wyjeżdżających na ośmiu tzw. pasach EURO, podczas gdy standardowo odprawa odbywa się na dwóch, trzech pasach.

Zdjęcie 3. Wspólna kontrola [<http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/wspolna%20kontrola.jpg>]

Działania Straży Granicznej spotkały się z pozytywnym odbiorem podróżnych. Tzw. kontrola w jednym miejscu na granicy zewnętrznej z Ukrainą prowadzona była przez służby polskie i ukraińskie do 4 lipca ubiegłego roku.

Przypomnijmy, że na podstawie Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w okresie od 4 czerwca do 1 lipca 2012 r. prowadzona była kontrola na granicy wewnętrznej strefy Schengen oraz w wybranych połączeniach lotniczych i promowych (morskich). W tych działaniach Straż Graniczną wspierały Policja, Żandarmeria Wojskowa, Inspekcja Transportu Drogowego oraz Państwowa Straż Pożarna. Działania te nie

spowodowały utrudnień w ruchu drogowym ani opóźnień w kolejowym.

Od 4 czerwca 2012 roku skontrolowano blisko 29 tys. osób, z których 99 procent stanowili cudzoziemcy. W wyniku kontroli zatrzymano 14 cudzoziemców, a 22 odmówiono prawa wjazdu do Polski.

W działania Straży Granicznej zaangażowanych było także 95 przedstawicieli służb granicznych z krajów UE oraz 10 obserwatorów z państw trzecich – Chorwacji, Rosji i Ukrainy. Funkcjonariusze kontaktowali się ze swoimi jednostkami, pośredniczyli w wymianie informacji.

1.6. KAMERY ON-LINE I DZIAŁANIA INFORMACYJNE

Jak już wspomniałem, wdrożono również wiele rozwiązań elektronicznych takich jak np. kamery on-line czy wirtualne przekroczenie granicy. Dzięki dwóm zainstalowanym kamerom można było śledzić sytuację na przejściu granicznym w Korczowej. Jedna z kamer pokazuje wjazd do Polski z Ukrainy, natomiast druga daje możliwość obserwowania sytuacji na kierunku wyjazdowym z Polski na Ukrainę. Podobne kamery funkcjonują również na przejściu w Medyce. Dzięki takiemu rozwiązaniu można na bieżąco ocenić sytuację na przejściach granicznych.

Zdjęcie 4. Stand – tablica informacyjna [<http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/stand1.jpg>]

Podróźni byli o wszelkich procedurach, zwłaszcza nowych, powiadamiani m.in. za pomocą ulotek przygotowanych dla kibiców przekraczających granicę polsko-ukraińską. Znalazły się na nich podstawowe informacje dotyczące warunków przekraczania granicy zewnętrznej UE, w tym przepisy paszportowe, limity przywozowe wyrobów akcyzowych, gotówki, szczególnie warunki dotyczące przywozu i wywozu żywności, produktów leczniczych, roślin, zwierząt, broni i amunicji. Zostały one wydrukowane w nakładzie 100 tysięcy egzemplarzy. Ulotka została też przekazana w formie elektronicznej przewoźnikom, biurom podróży, a poprzez UEFA dystrybuowana na adresy e-mail posiadaczy biletów. Wszelkie informacje w niej zawarte (a także sama ulotka w wersji elektronicznej) oraz poszerzony informator dla kibiców znalazły się także na dedykowanej zakładce na stronie internetowej Służby Celnej – www.clo.gov.pl.

Na czas turnieju został uruchomiony także specjalny numer telefonu dla kibiców, niezależnie od już istniejących numerów Informacji Celnej.

Na podkarpackich przejściach granicznych w Medyce, Korczowej i Krościenku stanęły nowe standy informacyjne. Ustawiono również dodatkowe tablice zawierające informację o towarach, które podróżny może wwieźć na terytorium Unii Europejskiej bez deklarowania ich. Tablice w językach polskim i angielskim zawierały również informację o towarach objętych całkowitym zakazem przywozu do Unii Europejskiej.

Dodatkowo, już w czasie trwania turnieju, tuż przed samymi przejściami stanęły tablice kierunkowe, dzięki którym kibic został skierowany na odpowiedni pas ruchu – „zielony pas EURO 2012 – nic do oclenia”.

1.7. KARTY SZYBKIEJ IDENTYFIKACJI KIBICÓW

Ze względu na specyfikę imprezy, jaką były Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej, kibice traktowani byli priorytetowo. Przed przejściami granicznymi funkcjonariusze celni rozdawali karty identyfikujące kibica. Kibic, zamierzający przekroczyć granicę, musiał umieścić je za przednią szybą, co ułatwiało jego identyfikację i pozwoliło pomóc mu w wyborze odpowiedniego pasa ruchu.

W sumie na granice trafiło ponad 10 tysięcy takich kart, z tego sześć tysięcy na Podkarpaciu, a cztery tysiące do województwa lubelskiego. Część kart została przekazana do hoteli, w których mieszkali kibice, oraz przewoźników dokonujących przewozów kibiców na mecze. Pozostałe były rozdawane przez funkcjonariuszy celnych bezpośrednio przed przej-

ściami granicznymi z Ukrainą. Karty identyfikujące kibica można było również pobrać z wirtualnego przewodnika dostępnego na stronach internetowych Służby Celnej, Izby Celnej w Przemysłu oraz granica.gov.pl [„Karty identyfikacyjne usprawnią przejazd kibiców przez granicę”, 2012].

Karty te pełniły jednocześnie rolę podręcznej informacji, przypominającej o limitach, jakie obowiązują w przywozie towarów na terytorium Unii Europejskiej. Stosowanie się kibiców do obowiązujących przepisów również usprawniło przekroczenie przez nich granicy.

W ramach szerokiej akcji informacyjnej dla kibiców, m.in. o możliwości korzystania z dedykowanego im „zielonego pasa EURO 2012 – nic do oclenia”, Służba Celna, poza przygotowaniem ulotek, wirtualnego przewodnika i informacji na stronach internetowych, przekazywała również informację za pomocą billboardów [„Służba Celna informuje kibiców”, 2012].

Od 4 czerwca do 3 lipca 2012 1 funkcjonariusz Izby Celnej w Przemysłu roku pełniło służbę w Ukraińskim Sztapie Szybkiego Reagowania EURO 2012 w Kijowie w charakterze oficerów łącznikowych. W tym samym czasie funkcjonariusze Państwowej Służby Celnej Ukrainy realizowali powierzone im zadania w polskim sztabie EURO 2012 w Warszawie.

W czasie trwania mistrzostw EURO 2012 funkcjonariusze podkarpackiej Służby nie ograniczali się do zapewnienia sprawnych odpraw kibiców, korzystających z wprowadzonych zmian, innowacji, ułatwiających sprawną i bezpieczną obsługę przejść granicznych. Działania mające na celu zapewnienie prawidłowej obsługi osób zamierzających uczestniczyć w rozgrywkach turniejowych UEFA EURO 2012 polegały również na wsparciu w ramach funkcjonujących na szczeblu centralnym

sztabów EURO 2012 na Ukrainie i w Polsce [„Funkcjonariusze Polskiej Służby Celnej w Ukraińskim Sztapie Szybkiego Reagowania EURO 2012”, 2012].

ZAKOŃCZENIE

Pierwsze dni Turnieju UEFA EURO 2012 na podkarpackiej granicy przebiegały bardzo sprawnie. Głównym środkiem transportu, którym przemieszczały się kibice, były samochody osobowe, następnie autokary. Przez podkarpackie przejścia graniczne przejechało (w dniach 8–10 czerwca) niemal 3,5 tys. samochodów osobowych, ponad 90 autokarów oraz cztery pociągi z kibicami.

Na podkarpackich przejściach granicznych dominującą grupą kibiców byli obywatele Niemiec – ok. 70 procent. Pozostali kibice to obywatele Portugalii, Polski, Danii czy Włoch.

Kibice byli odprawiani na zielonym pasie Euro 2012 przez polskie i ukraińskie służby graniczne w jednym miejscu, czyli zatrzymywali się do kontroli granicznej tylko raz (tzw. wspólna kontrola).

Służby graniczne stosowały wobec kibiców maksymalnie uproszczone procedury kontrolne. Odprawa kibiców na zielonych pasach trwała 15–20 minut.

Przed samymi przejściami granicznymi funkcjonowały mobilne patrole Służby Celnej. Funkcjonariusze Służby Celnej obecni byli także w punktach kontaktowych, zorganizowanych na parkingach buforowych przy drogach dojazdowych do przejść granicznych, gdzie udzielali informacji kibicom oraz wręczali ulotki dotyczące warunków przekraczania granicy zewnętrznej UE [„Kibice na granicach odprawiani są sprawnie i na bieżąco. Podkarpacką granicę w związku z meczem we Lwowie Niemcy– Portugalia przekroczyło ponad 13 tys. kibiców”, 2012].

Największe natężenie ruchu odnotowano 10 czerwca w godzinach poprzedzających mecz Niemcy–Portugalia, rozgrywany na lwowskim stadionie, to jest między 12.00 a 16.00; wtedy funkcjonariusze Służby Celnej i Straży Granicznej odnotowali 1140 pojazdów z kibicami wybierającymi się na Ukrainę. Natężenie ruchu granicznego było tak wielkie, że służby graniczne skorzystały z rozwiązania przygotowanego na potrzeby UEFA EURO 2012 w postaci przestawnych pasów.

Tylko dzięki specjalnym rozwiązaniom na UEFA EURO 2012 oraz sprawnej współpracy Służby Celnej i Straży Granicznej Polski i Ukrainy udało się sprawnie rozładować spiętrzenie i kibice nie oczekiwali w kolejce [„Rekord na granicy (w drodze na mecze UEFA EURO2012)”, 2012].

W związku z rozgrywanym 13 czerwca 2012 roku we Lwowie meczem Dania–Portugalia podkarpackie przejścia graniczne przekroczyło ponad 10 tysięcy kibiców. Kibice poruszali się głównie samochodami, w których z Polski wyjechało ok. 7 tysięcy osób, następnie autokarami z trzema tysiącami podróżnych. Podróż koleją wybrało tym razem ponad 360 kibiców. Po zakończonym meczu powróciło do Polski ok. 1,5 tys. osób [„Na podkarpackich przejściach granicznych znów zawitali kibice – szybko i sprawnie przekraczają granicę”, 2012].

Kolejni kibice przekraczali polsko- ukraińską granicę przez podkar-

packie przejścia graniczne. W związku z rozgrywanym we Lwowie meczem Dania–Niemcy 17 czerwca granicę na Podkarpaciu przekroczyło niemal 10 tysięcy fanów piłki nożnej. Dominującą grupę wśród kibiców stanowili obywatele Niemiec. Pozostali kibice podróżowali z Danii, Polski, Holandii a także z Włoch, głównym „zaś środkiem transportu którym podróżowali, były samochody osobowe [„Prawie 10 tysięcy kibiców na podkarpackich przejściach granicznych w drodze na mecz Dania–Niemcy”, 2012].

Zszacunkowo, w czasie trwania EURO 2012, polsko-ukraińską granicę przekroczyło około 100 tysięcy kibiców. Funkcjonariusze Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej oprawili blisko 50 000 fanów piłkarskich zmagani. Dominowali kibice z Niemiec, Polski, Portugalii, Holandii, Anglii, Szwecji, Rosji i Ukrainy.

W czasie ME EURO 2012 funkcjonariuszy z Bieszczadzkiego OSG wspierali koledzy oddelegowani z Koszalina i Lubania i około 70 funkcjonariuszy z krajów UE, oddelegowanych w ramach Wspólnej Operacji EURO CUP 2012 organizowanej pod auspicjami Agencji Frontex.

Wszystkie rozwiązania, przygotowane przez Służbę Celną i Straż Graniczną na czas EURO 2012 na Podkarpaciu, przyniosły spodziewane efekty. Dzięki zastosowanym ułatwieniom i pełnej mobilizacji funkcjonariuszy podróżni, udający się na mecze, przekraczali granicę sprawnie i bez zakłóceń [„Podsumowanie EURO 2012”, 2012].

NETOGRAFIA

„Funkcjonariusze Polskiej Służby Celnej w Ukraińskim Sztapie Szybkiego Reagowania EURO 2012”, (2012, lipiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=243:funkcjonariusze-szluzby-celnej-w-ukrainskim-sztapie-szybkiego-reagowania-euro2012&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Innowacyjne pomysły Służby Celnej sprawdziły się w praktyce (podczas Euro2012)” (2012, lipiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=253:innowacyjne-pomysly-szluzby-celnej-sprawdzily-sie-w-praktyce-podczas-euro2012&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Karty identyfikacyjne usprawnią przejazd kibiców przez granicę” (2012, czerwiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=211:karty-identyfikacyjne-usprawnia-przejazd-kibicow-przez-granice&catid=78&Itemid=541&la

ng=pl

„Kibice na granicach odprawiani są sprawnie i na bieżąco. Podkarpacką granicę w związku z meczem we Lwowie Niemcy- Portugalia przekroczyło ponad 13 tys. kibiców”, (2012, czerwiec), pozyskano z:

http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=219:kibice-na-granicach-odprawiani-sprawnie-i-na-biezaco-podkarpacka-granice-w-zwiazku-z-meczem-we-lwowie-niemcy-portugalia-przekroczylo-ponad-13-tys-kibicow&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Na podkarpackich przejściach granicznych znów zawitali kibice – szybko i sprawnie przekraczają granicę”, (2012, czerwiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=223:na-podkarpackich-przejsciach-granicznych-znow-zawitali-kibice-szybko-i-sprawnie-przekraczaja-granice&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„O gotowości podkarpackiej Służby Celnej do EURO 2012 na konferencji prasowej w Urzędzie Wojewódzkim w Rzeszowie” (2012, maj), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=201:o-gotowosci-podkarpackiej-sluzby-celnej-do-euro-2012-na-konferencji-prasowej-w-urzedzie-wojewodzkiem-w-rzeszowie&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Podsumowanie EURO 2012”, (2012, sierpień), pozyskano z: http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/pl/serwis-sg/wydarzenia/euro2012/euro+2012+aktualnosci/podsumowanie+euro+2012

„Prawie 10 tysięcy kibiców na podkarpackich przejściach granicznych w drodze na mecz Dania–Niemcy”, (2012, czerwiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=227:prawie-10-tysiecy-kibicow-na-podkarpackich-przejsciach-granicznych-w-drodze-na-mecz-dania-niemcy&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Rekord na granicy (w drodze na mecze UEFA EURO 2012)”, (2012, czerwiec), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=221:rekord-na-granicach-w-drodze-na-mecze-uefa-euro2012&catid=78&Itemid=541&lang=pl

„Służba Celna informuje kibiców”, (2012, maj), pozyskano z: http://www.przemysl.ic.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=

194:sluzba-celna-informuje-kibicow&catid=78&Itemid=541&lang=pl

ŹRÓDŁA ILUSTRACJI

Zdjęcie 1.: eBooking BUS, pozyskano z: <http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/eebooking.jpg>

Zdjęcie 2.: Przystawne pasy, pozyskano z: <http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/przystawne%20pasy.jpg>

Zdjęcie 3.: Wspólna kontrola, pozyskano z: [<http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/wspolna%20kontrola.jpg>]

Zdjęcie 4.: Stand – tablica informacyjna, pozyskano z: <http://www.przemysl.ic.gov.pl/images/stand1.jpg>

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

JÓZEF HAŁYK

**EFFICIENCY OF THE RAILWAY SECURITY GUARD – THE
FORMATION RESPONSIBLE FOR THE SECURITY OF THE UEFA
EUROPEAN FOOTBALL CHAMPIONSHIP EURO 2012**
**SPRAWNOŚĆ STRAŻY OCHRONY KOLEI FORMACJI
ODPOWIEDZIALNEJ ZA BEZPIECZEŃSTWO MISTRZOSTW EUROPY
EURO 2012**

dr inż. Józef Hałyk

Komendant Główny Straży Ochrony Kolei

sok.komenda@plk-sa.pl

ABSTRACTS

The organization of the UEFA European Football Championship EURO 2012 was a project which required precise preparation, involvement of institutions, the police and transport service providers. During EURO the security of the railway area was an important element. This task is realized by the Railway Security Guard (SOK), of course, in cooperation with other services, formations. In view of the Championship, the General Headquarters of Railway Security Guard, prepared a special document - „Preparation and service of Euro 2012 “. It has been included into the PKP Polish Railway Lines S. A. „Program Service Station Euro 2012 “, approved by the Ministry of Infrastructure in the first quarter of 2011. In connection with the European Championships, in order to optimally comply with statutory duties imposed on the formation, the management decided to equip officers with modern equipment (purchase of nine specialized, unique on a European scale vehicles - Mobile Monitoring Centers), increase the level of employment and of training of officers, and to strengthen cooperation with other formations. Also, a SOK's 24-hour emergency telephone number has been started - 22 474 00 00. For all, including the SOK, Euro 2012 was a kind of challenge - a test for ability, efficiency and professionalism. Statistics and its insightful analysis confirms that the Railway Security Guard has realized its goals perfectly.

Organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 była przedsięwzięciem wymagającym precyzyjnych przygotowań, zaangażowania instytucji, służb porządkowych oraz firm świadczących usługi przewo-

zowe. Ważny element EURO stanowiło, bowiem zapewnienie bezpieczeństwa na obszarze kolejowym. Zadanie to realizowała Straż Ochrony Kolei, oczywiście we współpracy z innymi służbami. Z myślą o Mistrzostwach, w Komendzie Głównej Straży Ochrony Kolei, opracowano specjalny dokument - „Przygotowania i obsługa Euro 2012”. Został on włączony do przygotowanego przez PKP Polskie Linie Kolejowe S. A. „Programu Kolejowego Obsługi Euro 2012”, zatwierdzonego przez Ministerstwo Infrastruktury jeszcze w pierwszym kwartale 2011 r. W związku z Mistrzostwami Europy, w celu optymalnego wywiązania się z nałożonych na formację ustawowych zadań, kierownictwo SOK zdecydowało się m. in. na doposażenie funkcjonariuszy w nowoczesny sprzęt (zakup dziewięciu specjalistycznych, unikatowych na skalę europejską pojazdów - Mobilnych Centr Monitoring), zwiększenie poziomu zatrudnienia i wyszkolenia funkcjonariuszy, czy wzmocnienie współpracy z innymi służbami. Uruchomiono także całodobowy numer alarmowy SOK – 22 474 00 00.

Dla wszystkich służb porządkowych, w tym również dla SOK Euro 2012, stanowiło swoiste wyzwanie – sprawdzian umiejętności, skuteczności i profesjonalizmu. Statystyki oraz ich wnikliwe analizy potwierdzają, że Straż Ochrony Kolei założone cele zrealizowała modelowo.

KEY WORDS:

Railway Security Guard, Polish Railway, joint control, cooperation with the police, efficiency of the security actions

Straż Ochrony Kolei, Polska Kolej, wspólna kontrola, współpraca z policją, efektywność działań na rzecz bezpieczeństwa

Organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 była przedsięwzięciem wymagającym precyzyjnych przygotowań, zaangażowania wielu instytucji, służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo oraz firm świadczących usługi przewozowe. Ważny element przygotowań stanowiło zapewnienie bezpieczeństwa na obszarze kolejowym. Zadanie to było realizowane przez Straż Ochrony Kolei, we współpracy z innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo na terenie kraju.

Spodziewany znaczny przepływ podróżnych podczas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 wymagał podjęcia szczególnych przygotowań w sferze wyposażenia funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei w odpowiedni sprzęt i środki transportu, uzyskania zatrudnienia funk-

cjonariuszy na poziomie adekwatnym do ewentualnych zagrożeń, a także zapewnienia poziomu wyszkolenia gwarantującego profesjonalne wykonanie delegowanych zadań oraz skuteczność prowadzonych działań.

Wobec powyższego Komenda Główna Straży Ochrony Kolei skoncentrowała swoje działania w następujących obszarach:

1. Opracowanie programu przygotowań Straży Ochrony Kolei do działań podczas EURO 2012.
2. Dokonanie niezbędnych zakupów w celu doposażenia funkcjonariuszy.
3. Podniesienie poziomu zatrudnienia w Straży Ochrony Kolei oraz przeprowadzenie dodatkowych szkoleń specjalistycznych.
4. Podjęcie uzgodnień z zarządcą dworców kolejowych, przewoźnikami kolejowymi i innymi jednostkami PKP Polskie Linie Kolejowe SA w ramach powołanych zespołów oraz nawiązanie współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa, a także określenie obszarów wymagających działań profilaktycznych.
5. Uruchomienie płatnego numeru telefonu alarmowego na potrzeby przyjmowania informacji o nagłych zdarzeniach wymagających interwencji Straży Ochrony Kolei. Rozpropagowanie informacji o tym, że ustanowiono tego rodzaju telefon alarmowy.
6. Opracowanie planów zapewnienia bezpieczeństwa na obszarach kolejowych podczas trwania turnieju, uwzględniających między innymi organizację zarządzania, system raportowania oraz zapewnienie odpowiednich sił do realizacji poszczególnych zadań. Realizacja tych planów.
7. Realizacja zadań podczas trwania EURO 2012, analiza skuteczności podejmowanych działań oraz opracowanych założeń, bieżące korygowanie prowadzonych działań.

Realizacja założonych działań została przeprowadzona następująco:

1. Opracowanie programu przygotowań Straży Ochrony Kolei do działań podczas EURO 2012

W Komendzie Głównej Straży Ochrony Kolei opracowany został dokument „Przygotowania i obsługa Euro 2012 – działania Straży Ochrony Kolei”, który został włączony do opracowanego przez PKP Polskie Linie

Kolejowe SA dokumentu „Program kolejowej obsługi EURO 2012”, przekazanego do akceptacji Ministerstwa Infrastruktury w pierwszym kwartale 2011 roku. Dalsze przygotowania prowadzone były przez Komendę Główną Straży Ochrony Kolei zgodnie z założeniami wymienionego programu.

2. Dokonanie niezbędnych zakupów po to, by doposażyć funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei w odpowiedni sprzęt

W ramach przygotowań do Euro 2012, aby zapewnić skuteczność działania funkcjonariuszy SOK oraz mobilność w sytuacjach kryzysowych, uzupełniono posiadane środki przymusu bezpośredniego oraz środki transportu. Ogółem zakupiono 53 samochody terenowe oraz dziewięć Mobilnych Centr Monitoringu (MCM) wykonanych z wykorzystaniem samochodów Mercedes Sprinter, przeznaczonych do prowadzenia monitoringu wizyjnego obszaru kolejowego, szczególnie zagrożonego kradzieżami i dewastacjami, na szlakach kolejowych, dworcach oraz stacjach towarowych, a zwłaszcza tam, gdzie wystąpi zagrożenie bezpieczeństwa osób i mienia.

Pojazdy Mobilne Centra Monitoringu (MCM) wyposażone zostały między innymi w:

- dwie kamery szybkoobrotowe z lampami podczerwieni montowane na pięciometrowym wysuwanym maszcie;
- kamerę termowizyjną obrotową zamontowaną na dachu pojazdu z możliwością montażu na maszcie;
- cztery zestawy wynoszonych kamer dzieńno-nocnych, szybkoobrotowych IP, sterowanych zdalnie i bezprzewodowo;
- cztery kamery stacjonarne dzieńno-nocne do obserwacji otoczenia pojazdu;
- system oświetlenia interwencyjnego składający się z zestawu lamp do oświetlenia otoczenia pojazdu oraz z reflektora-szperacza o zasięgu ponad 1000 metrów.

Zakupione pojazdy MCM były wykorzystane między innymi do zapewnienia bezpieczeństwa w miastach gospodarzach oraz na granicy Unii Europejskiej. W dniach rozgrywania meczów na ternie Poznania, Wrocławia oraz Gdańska wykorzystywane były jednocześnie dwa pojazdy MCM, na terenie Warszawy natomiast – jednocześnie trzy pojazdy MCM.

Aby zapewnić bezpieczeństwo przekazu informacji pomiędzy patro-

lami Straży Ochrony Kolei zakupiono ogółem 135 radiotelefonów cyfrowych marki Motorola oraz 50 zestawów do cichej łączności. Radiotelefony zostały przekazane do komend regionalnych SOK w miastach gospodarach, jak Warszawa, Gdańsk, Poznań, Wrocław.

Część zakupionych radiotelefonów cyfrowych na czas rozgrywek przekazano na posterunki dyżurnych ruchu w miastach gospodarach po to, by zapewnić alternatywną łączność w przypadku zaistnienia niespodziewanych zakłóceń standardowej łączności.

Aby wesprzeć działania funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei, zakupiono także 24 psy służbowe, a następnie wyszkolono je, oraz zorganizowano kursy kwalifikacyjne: na przewodnika psa służbowego i tresury psa służbowego.

3. Podniesienie poziomu zatrudnienia w Straży Ochrony Kolei oraz przeprowadzenie dodatkowych szkoleń specjalistycznych

Aby realizować zadania podczas EURO 2012, konieczne było zapewnienie minimalnych sił, gwarantujących skuteczną ochronę obszarów kolejowych (stacje i przystanki osobowe, pociągi pasażerskie, stacje towarowe z towarami wysokiego ryzyka, ochrona szlaków kolejowych, w tym zwłaszcza urządzeń odpowiedzialnych za sprawne i bezpieczne prowadzenie ruchu pociągów). Dlatego jednym z niezbędnych działań było zwiększenie w roku 2011 zatrudnienia w Służbie Ochrony Kolei. Obok założonego wzrostu zatrudnienia opracowano propozycje delegowania funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei do komend regionalnych SOK w Warszawie, Poznaniu, Gdańsku i Wrocławiu.

Kolejnymi działaniami przygotowującymi funkcjonariuszy SOK do profesjonalnego wykonywania zadań podczas EURO 2012 były:

- organizacja kursu języka angielskiego dla funkcjonariuszy wytypowanych do realizacji zadań w pociągach i na dworcach podczas EURO 2012,
- organizacja dla funkcjonariuszy SOK szkoleń z zakresu zagrożeń terrorystycznych i współpracy z organami porządkowymi podczas EURO 2012,
- przygotowanie ćwiczeń obrazujących w praktyce współpracę poszczególnych służb kolejowych i porządkowych. Przeprowadzono ćwiczenia z udziałem funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei i innych służb.

- Przeszkolenie funkcjonariuszy SOK do udziału w pracach Policyjnego Centrum Dowodzenia w Legionowie. Szkolenia odbyły się w maju 2012 roku, od 1 czerwca funkcjonariusze podjęli dyżury w Centrum.
- Przeszkolenie obsługi Mobilnych Centr Monitoringu – przeprowadzono szkolenie z obsługi pojazdu dla kierowców, osób w zakresie obsługi monitoringu oraz osób w zakresie rozszerzonym obsługi monitoringu.

Ponadto przedstawiciele SOK brali udział w projekcie „Działania antyterrorystyczne podczas międzynarodowych imprez sportowych. Rola narodowych centrów antyterrorystycznych” (połączonym z ćwiczeniami antyterrorystycznymi „OFFSIDE 2010”) oraz w seminariach poświęconych tematyce bezpieczeństwa wewnętrznego i zarządzania kryzysowego w aspekcie Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012.

4. Podjęcie uzgodnień z zarządcą dworców kolejowych, przewoźnikami kolejowymi i innymi jednostkami PKP Polskie Linie Kolejowe SA w ramach powołanych zespołów oraz nawiązanie współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa, a także określenie obszarów wymagających działań profilaktycznych

Jednym z elementów przygotowań Straży Ochrony Kolei do EURO 2012 był udział przedstawicieli Straży Ochrony Kolei w pracach specjalnie powołanych zespołów. Były to między innymi:

- Komitet do spraw bezpieczeństwa Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 powołany Zarządzeniem nr 33 Prezesa Rady Ministrów z 12 maja 2012 r.,
- Zespół do spraw przygotowania transportu kolejowego (na terytorium RP) na czas trwania finałowego turnieju Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 – Zarządzenie nr 21 Ministra Infrastruktury z 21 maja 2012 r.

W zakresie współpracy z przewoźnikami oraz zarządcą infrastruktury dworcowej główne zidentyfikowane problemy dotyczyły:

- **funkcjonowania skrytek bagażowych oraz przechowalni bagażu** – podjęto decyzję o zamknięciu skrytek na wybranych dworcach kolejowych na terenie miast gospodarzy na czas trwania rozgrywek EURO 2012, przechowalnie bagażu natomiast funkcjonowały bez zakłóceń.
- **Przewozu przesyłek konduktorskich** – przewoźnik nie wyraził zgody

na zawieszenie przewozu przesyłek konduktorskich.

- **Wykorzystania koszy na śmieci na dworcach i w przejściach podziemnych** – na czas EURO 2012 z wybranych dworców i przejść podziemnych usunięto kosze na śmieci, zastępując je pojemnikami z przezroczystymi workami.

Przedstawiciele Straży Ochrony Kolei brali udział w pracach Zespołu zadaniowego do spraw bezpieczeństwa antyterrorystycznego dworców kolejowych: Warszawa Centralna i Warszawa Śródmieście oraz kolejowego tunelu średnicowego” powołanego Decyzją nr 15 Przewodniczącego Międzyresortowego Zespołu do spraw Zagrożeń Terrorystycznych z 3 listopada 2011 r. – Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Zespół przedstawił w kwietniu 2012 roku dokument „Rekomendacje Zespołu Zadaniowego do spraw bezpieczeństwa antyterrorystycznego dworców kolejowych: Warszawa Centralna, Warszawa Śródmieście oraz kolejowego tunelu średnicowego w Warszawie”.

5. Współpraca z Policją – Policyjne Centrum Dowodzenia w Legionowie

Policja, jako instytucja współodpowiedzialna za bezpieczeństwo i porządek publiczny na terenie kraju, uznała za konieczne utworzenie centralnego sztabu, który koordynował działania na terenie kraju ze służbami i podmiotami krajowymi, odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Sztab taki będzie też współpracował i wymieniał informacje z policjami i służbami porządku publicznego innych krajów.

Współpraca i bieżąca wymiana informacji dotycząca zabezpieczenia imprezy odbywała się w nowo utworzonym Policyjnym Centrum Dowodzenia w Legionowie.

Funkcjonariusze Straży Ochrony Kolei pełniący służbę w Policyjnym Centrum Dowodzenia, jako przedstawiciele Kolei byli łącznikami pomiędzy Centrum a Kolejowym Centrum Zarządzania Kryzysowego PKP Polskie Linie Kolejowe SA oraz Centrum Koordynacji Komendy Głównej Straży Ochrony Kolei.

W ramach współpracy pomiędzy Policyjnym Centrum Dowodzenia a PKP Polskie Linie Kolejowe utrzymywano stałą wymianę informacji o zaistniałych zdarzeniach istotnych dla bezpieczeństwa na obszarach kolejowych oraz dyskutowano nad koniecznością podjęcia działań w przypadkach, gdy zachodziła potrzeba natychmiastowej

ingerencji służb Policji.

Ponadto komendy regionalne Straży Ochrony Kolei współpracowały na bieżąco z lokalnymi jednostkami Policji, zgodnie z założeniami planu operacyjnego, a plany działań komend regionalnych SOK na terenie miast gospodarzy EURO 2012 były przekazane do uzgodnień przez jednostki Policji.

Przedstawiciele SOK składali meldunki dobowe o istotnych wydarzeniach oraz zaangażowaniu liczebnym funkcjonariuszy oraz użytych środków. Meldunki te następnie były integralną częścią meldunku terminowego wychodzącego z Policyjnego Centrum Dowodzenia w Legionowie do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

6. Uruchomienie numeru telefonu alarmowego dla przyjmowania informacji o nagłych zdarzeniach wymagających interwencji Straży Ochrony Kolei. Rozpropagowanie informacji o uruchomieniu takiego numeru

Od 1 czerwca 2012 roku funkcjonuje numer alarmowy do Straży Ochrony Kolei: **22 47 40 000**. Na czas EURO 2012 obsługa telefonu została wzmocniona o osobę z bardzo dobrą znajomością języka angielskiego. W ramach promocji telefonu:

- *sporządzono naklejki informacyjne, które zostały przekazane zarządcy dworców kolejowych oraz przewoźnikom pasażerskim z prośbą o rozpowszechnienie;*
- *Wyżej wymieniona informacja została rozmieszczona na przystankach kolejowych należących do PKP PLK SA;*
- *w Komendzie Głównej SOK zostały wykonane dwustronne wizytówki zawierające informację o uruchomieniu telefonu interwencyjnego w języku polskim i angielskim – funkcjonariusze SOK wręczali wizytówki podróżnym w pociągach i na dworcach w czasie działań związanych z zabezpieczeniem EURO 2012.*

W okresie od 1 czerwca do 1 lipca 2012 roku w większości zgłoszenia dotyczyły zauważonych na obszarze kolejowym przypadków zakłócenia ładu lub porządku, zagubienia rzeczy lub innych nieprawidłowości.

7. Opracowanie i realizacja planów zapewnienia bezpieczeństwa na obszarach kolejowych podczas trwania turnieju EURO 2012

uwzględniających między innymi organizację zarządzania, system raportowania oraz zapewnienie odpowiednich sił do realizacji poszczególnych zadań.

Założenia działań Straży Ochrony Kolei na czas EURO 2012 zostały zawarte w PLANIE OPERACYJNYM ZABEZPIECZENIA SIECI KOLEJOWEJ W CZASIE TURNIEJU UEFA EURO 2012. Na podstawie wyżej wymienionego planu opracowane zostały:

- Plan zabezpieczenia obszaru kolejowego przez Komendę Główną SOK w czasie turnieju UEFA EURO 2012,
- Plany działań 18 komend regionalnych Straży Ochrony Kolei w związku z działaniami podczas EURO 2012, w tym szczegółowe plany działań komend regionalnych SOK w Warszawie, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku oraz Krakowie.

8. Realizacja zadań podczas trwania EURO 2012, analiza skuteczności podejmowanych działań oraz opracowanych założeń, bieżące korygowanie prowadzonych działań

W czasie EURO 2012 mogły wystąpić na obszarach kolejowych różne zdarzenia. Do najważniejszych z nich zaliczono:

- zagrożenia i akty terrorystyczne;
- zbiorowe zakłócenia porządku publicznego;
- przestępstwa kryminalne;
- zakłócenia w ruchu pociągów spowodowane kradzieżą urządzeń infrastruktury kolejowej;
- inne zdarzenia, które ze względu na swój charakter, zasięg i konsekwencje mogły mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Cele Straży Ochrony Kolei na czas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 pokrywały się z nałożonymi na nią zadaniami ustawowymi, którymi są:

- Ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych;
- Nadzór nad przestrzeganiem przepisów porządkowych na obszarze kolejowym, w pociągach i innych pojazdach kolejowych.

Realizacja wyżej wymienionych celów po to, by zapewnić minimum

bezpieczeństwa na obszarach kolejowych, polegała na:

1. Utrzymaniu bezpieczeństwa w pociągach, na stacjach i przystankach osobowych, poprzez ochronę podróżnych i ich mienia przed kradzieżami, przeciwdziałanie powstawaniu różnego rodzaju zagrożeń terrorystycznych, zapobieganie wybrykom chuligańskim i zakłóceniom porządku publicznego.

2. Zabezpieczeniu szlaków kolejowych przed kradzieżami urządzeń infrastruktury kolejowej (np. sieci trakcyjnej, elementów sterowania ruchem kolejowym czy elementów torowych), obrzuceniami pociągów kamieniami i innymi przedmiotami oraz ewentualnymi atakami terrorystycznymi.

Ponadto, zgodnie z założeniami „Zintegrowanego planu organizacji i zarządzania działaniami organów, inspekcji i służb administracji publicznej podczas finałowego turnieju UEFA EURO 2012 w Polsce”, celami Straży Ochrony Kolei były:

- skuteczna egzekucja prawa wobec osób naruszających przepisy zgodnie z posiadanymi uprawnieniami;
- brak zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzi;
- Zapewnienie bezpieczeństwa w razie wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej wymagającej interwencji służb porządku publicznego;
- Zapewnienie bezpieczeństwa przed zagrożeniami o charakterze terrorystycznym, zgodnie z posiadanymi uprawnieniami.

Do grupy możliwych zagrożeń w trakcie trwania finałowego turnieju UEFA EURO 2012 w Polsce zaliczono możliwość wystąpienia:

1) Na stacjach i w pociągach pasażerskich:

- zakłóceń ładu i porządku publicznego, przez osoby po spożyciu alkoholu bądź innego podobnie działającego środka, w tym zakłóceń zbiorowych,
- bójek, pobic i wybryków chuligańskich,
- kradzieży na szkodę podróżnych, w tym obcokrajowców,
- powiadomień o podłożeniu ładunków wybuchowych,
- wypadków z udziałem osób bądź pojazdów, katastrof kolejowych,
- nieprzewidywalnego zachowania się tłumu.

2) Na szlakach kolejowych:

- ingerencji osób nieuprawnionych w pracę urządzeń należących do in-

frastruktury kolejowej,

- kradzieży i dewastacji urządzeń sterowania ruchem kolejowym, w tym elementów sieci trakcyjnej,
- obrzuceń pociągów,
- układania i podwieszania przeszkód na torach,
- powiadomienia o podłożeniu ładunków wybuchowych,
- wypadków z udziałem osób, bądź pojazdów, katastrof kolejowych,
- nieprzewidywalnego zachowania się tłumu.

Powyższe zagrożenia mogły skutkować:

- obrażeniami osób, niebezpieczeństwem utraty zdrowia bądź życia,
- wstrzymaniem ruchu pociągów,
- zamknięciem torów,
- wprowadzeniem obostrzeń w ruchu, a w konsekwencji powstaniem opóźnień bądź odwołaniem pociągów,
- ograniczeniami przepustowości linii,
- koniecznością prowadzenia ruchu trasami zastępczymi bądź komunikacją zastępczą,
- koniecznością ewakuacji podróżnych, prowadzenia akcji ratowniczej.

Turniej EURO 2012 powinien być kojarzony tylko i wyłącznie z wielkim piłkarskim świętem. Dlatego też wszelkie działania podejmowane przez Straż Ochrony Kolei w trakcie trwania finałowego turnieju UEFA EURO 2012 w Polsce zmierzały do przeciwdziałania możliwości powstania zdarzeń negatywnych, przy jak najmniejszej ingerencji w stosunku do osób przemieszczających się koleją. Funkcjonowanie formacji opierało się na zasadzie otwartości i troski wobec uczestników imprezy, zaproszonych gości i kibiców.

W związku z realizacją wymienionych zadań w czerwcu ubiegłego roku do ochrony obszarów kolejowych zaangażowano znaczne siły funkcjonariuszy Straży Ochrony Kolei, co pozwoliło na osiągnięcie wówczas średniego dobowego zatrudnienia w zabezpieczeniu obszarów kolejowych na poziomie około 994 funkcjonariuszy, z czego: w dni meczowe w Polsce około 1181 funkcjonariuszy, w dni niemeczowe w Polsce: około 813 funkcjonariuszy.

Straż Ochrony Kolei wspólnie z innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo objęła ochroną stacje i dworce kolejowe, przystanki

osobowe oraz wybrane elementy infrastruktury krytycznej poprzez wystawienie patroli prewencyjnych lub posterunków stałych, szczególnie w miastach, w których odbywały się mistrzostwa. Działaniami prewencyjnymi objęte zostały również szlaki kolejowe oraz znajdujące się tam urządzenia odpowiedzialne za bezpieczne i sprawne prowadzenie ruchu pociągów. Podejmowane były również doraźne patrole w pociągach, a funkcjonariusze Straży Ochrony Kolei reagowali na wszelkie zgłoszenia dotyczące łamania przepisów porządkowych obowiązujących w pociągach i innych pojazdach kolejowych.

Bezpośrednie zabezpieczenie przebiegu Mistrzostw EURO 2012 zrealizowane zostało na poziomie operacji komend regionalnych Straży Ochrony Kolei umiejscowionych w miastach gospodarzach: Warszawie, Wrocławiu, Gdańsku, Poznaniu oraz Krakowie.

Pozostałe komendy regionalne SOK prowadziły działania zabezpieczające stacje i przystanki oraz szlaki kolejowe na ciągach komunikacyjnych, gdzie przemieszczali się kibice.

Po meczu otwarcia, który odbył się w Warszawie 8 czerwca 2012 wystąpiła konieczność zwiększenia planowanych sił i środków do zabezpieczenia stacji i przystanków osobowych na terenie stolicy, co spowodowało znaczne różnice pomiędzy siłami planowanymi a faktycznie użytymi.

Podsumowując działania prowadzone przez Straż Ochrony Kolei w związku z zapewnieniem bezpieczeństwa na obszarach kolejowych podczas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012, stwierdzić należy, że przyniosły one spodziewany efekt, gdyż:

- nie zanotowano poważnych zakłóceń ładu i porządku publicznego w związku z przejazdami kibiców sportowych.
- Zapewniono bezpieczny przewóz osobom korzystającym z usług kolei podczas przejazdów na mecze i z meczów, dzięki czemu nie notowano poważnych wypadków z udziałem podróżnych na terenie dworców i przystanków osobowych.
- Podejmowane przez Straż Ochrony Kolei interwencje dotyczyły drobnych incydentów, niemających wpływu na bezpieczeństwo osób korzystających z usług kolei.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

RAFAŁ POŁEĆ

**THE ART. 18A OF THE ACT ON POLICE AS A GROUND FOR
THE MILITARY POLICE SOLDIERS' ENTITLEMENTS TOWARDS ALL
CITIZENS DURING UEFA EURO 2012**

**ART. 18A USTAWY O POLICJI PODSTAWĄ PODEJMOWANIA
DZIAŁAŃ PRZEZ ŻANDARMERIĘ WOJSKOWĄ W ŚRODOWISKU
CYWILNYM PODCZAS EURO 2012**

mjr dr Rafał Połec

Wyższa Szkoła Komunikacji Społecznej w Gdyni

rafalpolec72@wp.pl

ABSTRACTS

During the UEFA EURO 2012 The Military Police was the one of the agencies responsible for the safety and public order protection. Providing the assistance to other law enforcement bodies, mainly to the Police was the main objective of the formation.

The art. 18a of the Act on Police and a directive issued by the President of the Council of Ministers were a ground for The Military Police soldiers' entitlements towards all citizens during UEFA EURO 2012.

W czasie UEFA EURO 2012 Żandarmeria Wojskowa była jedną ze służb odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa i przestrzegania porządku publicznego. Zasadniczym zadaniem żołnierzy Żandarmerii Wojskowej było udzielanie pomocy powszechnym organom bezpieczeństwa publicznego, w tym w szczególności Policji. Podstawą prawną podejmowania przez Żandarmerię Wojskową czynności w środowisku cywilnym był art. 18a Ustawy o Policji i wydane na podstawie jego treści zarządzenie Prezesa Rady Ministrów.

KEY WORDS:

*safety, The Military Police, public order, support, army,
bezpieczeństwo, Żandarmeria Wojskowa, porządek publiczny, wsparcie,
wojsko.*

Zgodnie z Zarządzeniem nr 41. Prezesa Rady Ministrów z 14 maja

2012 roku w sprawie użycia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji Żandarmeria Wojskowa w okresie od 1 czerwca do 5 lipca 2012 roku udzielała pomocy Policji w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Zarządzenie wydane zostało w związku z przewidywanymi imprezami masowymi oraz uroczystościami na terenie miast gospodarzy turnieju finałowego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 oraz w pozostałej części kraju, w tym dużego natężenia ruchu osobowego i pojazdów. Przedmiotowy akt prawny, wydany na podstawie art. 18a ust. 1. Ustawy z 6 kwietnia 1990 roku o Policji, był podstawą czasowego rozszerzenia zakresu kompetencji Żandarmerii Wojskowej, w szczególności w zakresie możliwości podejmowania przez żołnierzy tego organu czynności wobec osób cywilnych. W konsekwencji Żandarmeria Wojskowa, obok innych uprawnionych służb, była jedną z instytucji w pełni odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa na terenie Rzeczypospolitej Polskiej podczas ME EURO 2012.

Na co dzień zakres działalności Żandarmerii Wojskowej zawężony jest granicami właściwości podmiotowej i przedmiotowej. Organ ten stanowi bowiem wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbę, wchodzącą w skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, do której zadań należy przede wszystkim ochraniać porządek prawny, w tym zapewnianie przestrzegania dyscypliny wojskowej w środowisku wojskowym. Podejmowane przez Żandarmerię Wojskową czynności w zakresie działalności prewencyjnej czy dochodzeniowo-śledczej są natomiast w istocie zbieżne z formami działania organów powszechnych, powołanych do zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Zasadnicza różnica uwidacznia się przy określeniu zakresu podmiotowego i przedmiotowego działalności służbowej. Co do zasady, Żandarmeria Wojskowa obecnie jest właściwa wobec żołnierzy w czynnej służbie wojskowej o czyny:

- określone w części wojskowej Ustawy z 6 czerwca 1997 roku – kodeks karny;
- popełnione przeciwko organowi wojskowemu lub innemu żołnierzowi;
- popełnione podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z ich pełnieniem, w obrębie obiektu wojskowego lub wyznaczonego miejsca przebywania, na szkodę wojska lub z naruszeniem obowiązku wynikającego ze służby wojskowej;
- popełnione za granicą, podczas użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa w rozumieniu

Ustawy z 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa.

W zakresie podmiotowym wymienić należy również kompetencje Żandarmerii Wojskowej wobec pracowników wojska o niektóre czyny określone w części wojskowej kodeksu karnego oraz popełnione za granicą, podczas użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, a także wobec żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz członków ich personelu cywilnego, o przestępstwa popełnione w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, stanowi inaczej. W tym miejscu należy zaznaczyć, że przedstawiona właściwość Żandarmerii Wojskowej jest właściwością procesową, wynikającą z treści art. 647. Ustawy z 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego. Właściwość procesowa nie jest jednak tożsama z właściwością podmiotową wynikającą z treści art. 3. Ustawy z 24 sierpnia 2001 roku o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, zgodnie z którą Żandarmeria Wojskowa jest właściwa wobec:

- żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową,
- żołnierzy niebędących w czynnej służbie wojskowej w czasie noszenia przez nich mundurów oraz odznak i oznak wojskowych,
- pracowników zatrudnionych w jednostkach wojskowych:
 - a) w związku z ich zachowaniem się podczas pracy w tych jednostkach,
 - b) w związku z popełnieniem przez nich czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary, wiążącego się z tym zatrudnieniem.
- osób przebywających na terenach lub w obiektach jednostek wojskowych,
- innych osób niż określone wyżej, podlegających orzecznictwu sądów wojskowych, albo jeżeli wynika to z odrębnych przepisów,
- osób niebędących żołnierzami, jeżeli współdziałają z osobami, o których mowa wyżej, w popełnieniu czynu zabronionego przez ustawę, pod groźbą kary albo też, jeżeli dokonują czynów zagrażających dyscyplinie wojskowej, albo czynów przeciwko życiu lub zdrowiu żołnierza albo mieniu wojskowemu,
- żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej

Polskiej, oraz członków ich personelu cywilnego, jeżeli pozostają w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, o ile umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, nie stanowi inaczej.

Zgodnie z treścią art. 18a Ustawy o *Policji* podstawą zarządzenia przez Prezesa Rady Ministrów użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji jest wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Wniosek może być skierowany w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, jeżeli siły Policji nie są wystarczające do wykonywania swoich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wniosek, przed skierowaniem do Prezesa Rady Ministrów, musi być uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej. Ustawodawca nie określił formy złożenia wniosku, w związku z czym forma pisemna teoretycznie nie jest obligatoryjna. Prezes Rady Ministrów decyduje o użyciu sił Żandarmerii Wojskowej, wydając w przedmiotowej sprawie zarządzenie. W przypadku wydania zarządzenia użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji żołnierzom tego wojskowego organu przysługują wówczas, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, uprawnienia policjantów określone w art. 15.–17. Ustawy o *Policji*. Na mocy art. 18a ust. 2. Ustawy o *Policji* żołnierze Żandarmerii Wojskowej mają wówczas prawo do:

- legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach *kodeksu postępowania karnego* i innych ustaw;
- zatrzymywania osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego;
- zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia;
- pobierania od osób wymazu ze służówki policzków:
 - a) w trybie i przypadkach określonych w przepisach *kodeksu postępowania karnego*,
 - b) w celu identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości oraz usiłujących ukryć swoją tożsamość, jeżeli ustalenie tożsamości w inny sposób nie jest możliwe;
- pobierania materiału biologicznego ze zwłok ludzkich o nieustalonej

- tożsamości;
- przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;
 - obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu z pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, policyjnych izb dziecka, pokoi przejściowych oraz tymczasowych pomieszczeń przejściowych;
 - dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
 - obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych podejmowanych na podstawie ustawy – także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom;
 - żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i jednostki obowiązane są, w zakresie swojego działania, do udzielenia tej pomocy, w zakresie obowiązujących przepisów prawa;
 - zwracania się o niezbędną pomoc do innych jednostek gospodarczych i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa;
 - zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego;
 - w przypadku niepodporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci:
 - a) fizycznych, technicznych i chemicznych środków służących do obezwładniania bądź konwojowania osób oraz zatrzymywania pojazdów,
 - b) pałek służbowych,
 - c) wodnych środków obezwładniających,
 - d) psów i koni służbowych,

- e) pocisków niepenetracyjnych, miotanych z broni palnej.
- użycia broni palnej w określonych Ustawą o Policji przypadkach, jeśli środki przymusu bezpośredniego, wymienione wyżej, okazały się niewystarczające lub ich użycie, ze względu na okoliczności danego zdarzenia, nie jest możliwe.

Wydaje się, że samo stworzenie możliwości zaangażowania Żandarmerii Wojskowej do udzielania pomocy Policji uznać należy za uzasadnione. Użycie sił Żandarmerii Wojskowej, w świetle obowiązujących regulacji prawnych, nastąpić może bowiem tylko w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego i tylko wtedy, gdy siły Policji są niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, a uprawnienia wynikające z treści art. 15.–17. Ustawy o Policji przysługują żołnierzom Żandarmerii Wojskowej jedynie w zakresie niezbędnym do wykonywania ich zadań. Podkreślić należy, że mowa jest tutaj o zadaniach stawianych żołnierzom Żandarmerii Wojskowej w ramach regulacji art. 18a Ustawy o Policji, a więc zadań realizowanych w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Oznacza to, że pomoc udzielana przez Żandarmerię Wojskową w warunkach art. 18a ust. 1. Ustawy o Policji ma charakter subsydiarny, a więc jest dopuszczalna tylko wtedy, o ile okaże się to nieodzowne i konieczne, gdy nie jest możliwe wywiązanie się przez Policję w pełni z ciążących na tym organie obowiązków w zakresie ochrony wymienionych dóbr. Jak należy sądzić, stwierdzenie takiego faktu musi być zawarte we wniosku ministra właściwego do spraw wewnętrznych do Prezesa Rady Ministrów. Stan zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego nie jest sytuacją codzienną, dlatego też ustawodawca stanął przed zadaniem stworzenia ram prawnych zapewniających i umożliwiających właściwie bezzwłoczne użycie sił Żandarmerii Wojskowej. Wątpliwości budzi jednak konstrukcja przepisu, z którego treści wynika, że musi dojść do stwierdzenia, że siły Policji są niewystarczające do wykonania określonych zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. To może nasuwać wniosek, że stan zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego musiał już wystąpić, a siły Policji nie są zdolne we własnym zakresie zrealizować swoich zadań w tym obszarze. Tym samym redakcja przepisu art. 18a ust. 1. Ustawy o Policji podaje w wątpliwość możliwość prewencyjnego użycia sił Żandarmerii Wojskowej. Wydaje się zatem, że trafniejszym brzmieniem tego przepisu byłoby dodanie do istniejącego wyrażenia *jeżeli siły Policji są niewystarczające*, po wyrazie są wyrażenia: *lub mogą być*.

Art. 18a dodano do Ustawy o Policji treścią art. 1. Ustawy z 17 lipca 1997 roku o zmianie Ustawy o Policji. W pierwotnym brzmieniu, obowiązującym do 2005 roku, ustawodawca przewidywał możliwość użycia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielania pomocy Policji w razie klęski żywiołowej lub nadzwyczajnego zagrożenia środowiska, gdy siły Policji są niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. O użyciu sił Żandarmerii Wojskowej zarządził Prezes Rady Ministrów, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej. W przypadku zarządzenia użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługiwały, tak jak obecnie, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, uprawnienia policjantów określone w art. 15. –17. Ustawy o Policji. Przedmiotowe uprawnienia dawały możliwość podejmowania przez Żandarmerię Wojskową czynności wobec wszystkich osób.

Treść art. 18a ust. 1. Ustawy o Policji uległa zmianie na mocy art. 1. ust. 2. Ustawy z 25 listopada 2004 roku o zmianie Ustawy o Policji oraz Ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Zmiany zaczęły obowiązywać 13 stycznia 2005 roku i polegały na zastąpieniu wersji art. 18a ust. 1. o brzmieniu: *w razie klęski żywiołowej lub nadzwyczajnego zagrożenia środowiska* wyrażeniem: *w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego*. Bez wątpienia, nowa regulacja jest pojęciem szerszym od dotychczasowego brzmienia art. 18a ust. 1. Ustawy o Policji. W pierwotnej wersji ustawodawca, w przypadku klęski żywiołowej, przewidywał możliwość wykorzystania sił Żandarmerii Wojskowej dopiero w razie zaistnienia takiego zdarzenia. Obecnie sił Żandarmerii Wojskowej do pomocy Policji można użyć już w chwili przewidywania wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, przy uwzględnieniu uwag poczynionych we wcześniejszym akapicie.

Po raz pierwszy, na podstawie regulacji określonych w art. 18a Ustawy o Policji, Żandarmeria Wojskowa udzieliła pomocy Policji od 13 kwietnia do 5 maja 2006 roku w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, a więc już po nowelizacji treści przedmiotowego przepisu (Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 56 z 13 kwietnia 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji). Kolejna pomoc udzielona została przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas wizyty apostołskiej w Rzeczypospolitej Polskiej Jego Świątobliwości Benedykta XVI

w okresie od 25 do 28 maja 2006 roku (Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 75 z 17 maja 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji). W tym samym roku jeszcze dwukrotnie Prezes Rady Ministrów zarządził użycie Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji, tj. w czasie od 18 lipca do 31 sierpnia w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego w związku z natężeniem ruchu turystycznego podczas okresu wakacyjnego (zarządzenie nr 110 z 17 lipca 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji) oraz od 20 grudnia 2006 roku do 15 stycznia 2007 roku w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego w związku z natężeniem ruchu osobowego i pojazdów podczas okresu świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku (zarządzenie nr 186 z 18 grudnia 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji). Z kolei w 2007 roku Żandarmeria Wojskowa, na podstawie art. 18a Ustawy o Policji trzykrotnie udzielała pomocy w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego wymienionemu organowi: od 6 kwietnia do 7 maja w związku z natężeniem ruchu osobowego i pojazdów podczas świąt Wielkiej Nocy, święta państwowego – 1 maja oraz święta narodowego: Konstytucji 3 maja (zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 35 z 5 kwietnia 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji), od 4 do 16 września w związku z natężeniem ruchu osobowego i pojazdów podczas okresu przypadającego na koniec wakacji (zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 92 z 31 sierpnia 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji) oraz od 19 października do 12 listopada w związku z przewidywanym natężeniem ruchu osobowego i pojazdów podczas okresu przypadającego na wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, dzień Wszystkich Świętych oraz obchody Narodowego Święta Niepodległości (zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 113 z 15 października 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji). Żandarmi w szczególności realizowali zadania na terenie dworców kolejowych i autobusowych, w pociągach, miejscowościach turystycznych, na obozowiskach i koloniach.

Przyznanie żołnierzom Żandarmerii Wojskowej, na podstawie art. 18a ust. 1. Ustawy o Policji, uprawnień policyjnych określonych w art. 15. –17. wymienionego aktu prawnego nie oznacza ograniczenia czy też uchylecia uprawnień Żandarmerii Wojskowej wynikających z Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. W zakresie posiadanych własnych uprawnień żołnierze Żandarmerii Wojskowej mają pra-

wo do podejmowania czynności niewynikających z regulacji art. 15. –17. Ustawy o Policji. Niekiedy są to uprawnienia szersze niż przysługujące policjantom. Między innymi żandarmi mają prawo użycia broni palnej przeciwko osobie, która nie zastosowała się do wezwania do natychmiastowego porzucenia materiałów wybuchowych, co nie wynika natomiast z treści art. 17. Ustawy o Policji. Ponadto, z treści dwóch wymienionych ustaw kompetencyjnych wynika jednoznacznie, że użycie broni palnej powinno następować w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę osobie, przeciwko której tej broni użyto. Ustawa o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, w przeciwieństwie do regulacji wynikającej z Ustawy o Policji, ponownie jednak rozszerza przedmiotowe unormowanie dodając, że użycie broni nie powinno narażać na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia również innej osoby.

Nadmienić należy, że większość uprawnień wynikających z treści art. 15. –17. Ustawy o Policji jest tożsama, w zakresie przedmiotowym, z uprawnieniami przysługującymi żołnierzom Żandarmerii Wojskowej na mocy Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. Oba organy cechuje bowiem podobny zakres kompetencji i związanych z nimi prawnych form działania. Wskazanie tożsamości zadań Policji i Żandarmerii Wojskowej znajdujemy w Ustawie z 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego oraz w Ustawie z 6 kwietnia 1990 r. o Policji. W myśl art. 663. kpk uprawnienia i obowiązki procesowe Policji, w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych, dotyczą także Żandarmerii Wojskowej. Z treści art. 2. Ustawy o Policji wynika natomiast, że Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe wykonują w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz w stosunku do żołnierzy zadania przewidziane dla Policji. Realizacja przedmiotowych przedsięwzięć odbywa się w zakresie, trybie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach (Połec, 2009, s. 46).

Uprawnienia wynikające z art. 18a Ustawy o Policji i wydanego na podstawie jego treści zarządzenia Prezesa Rady Ministrów są jednak szersze, przede wszystkim w zakresie podmiotowym. Przysługują żołnierzom Żandarmerii Wojskowej bowiem wobec wszystkich osób, nie tylko wymienionych w art. 3. ust. 2. Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. Na uwadze mieć należy, że art. 18a Ustawy o Policji jest przepisem o charakterze szczególnym i nie może podlegać dyrektywom wykładni rozszerzającej. Oznacza to, że w czasie udzielania przez Żandarmerię Wojskową pomocy Policji w warun-

kach wymienionych w art. 18a Ustawy o Policji żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługują uprawnienia policyjne określone jedynie w art. 15.–17. Ustawy o Policji, wśród których brak jest na przykład uprawnień do nakładania grzywien w postępowaniu mandatowym. Niemniej jednak, w zakresie przedmiotowym, na podstawie art. 18a Ustawy o Policji żołnierze Żandarmerii Wojskowej uzyskują między innymi uprawnienia, o których przyznanie ubiegają się w drodze nowelizacji art. 17. Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych. W szczególności Żandarmeria Wojskowa postuluje konieczność rozszerzenia swoich uprawnień o możliwość obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych podejmowanych na podstawie przepisów Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych – także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom. Korzystanie przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej z uprawnień przysługujących policjantom, określonych w art. 15.–17. Ustawy o Policji, następuje na zasadach i w trybie określonym dla policjantów, co nie oznacza, że żandarmi stają się policjantami. Na przykład w przypadku konieczności użycia broni, przed wezwaniem osoby do zachowania się zgodnego z prawem, muszą wydać ostrzegawczą komendę: „Żandarmeria Wojskowa” a nie: „Policja”. W odniesieniu do uprawnień wynikających z art. 16. Ustawy o Policji zasady i tryb korzystania z nich uregulowane są w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 17 września 1990 roku w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego, natomiast z art. 17. Ustawy o Policji z Rozporządzenia Rady Ministrów z 19 lipca 2005 roku w sprawie szczegółowych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji. Zasady i tryb użycia środków przymusu bezpośredniego, a także broni palnej, wynikające z wymienionych rozporządzeń wykonawczych do Ustawy o Policji i Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 roku w sprawie warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 roku w sprawie warunków i sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej) są, co do zasady, zbieżne dla obu organów. Na uwagę zasługuje natomiast stworzenie żołnierzom Żandarmerii Wojskowej prawnej możliwości stosowania, w ramach środków przymusu bezpośredniego,

pałek służbowych innych niż pałki wielofunkcyjne. Policjanci na co dzień uprawnieni są bowiem, w określonych przypadkach, do używania pałek służbowych w postaci pałek zwykłych, szturmowych, wielofunkcyjnych i teleskopowych, żołnierze Żandarmerii Wojskowej natomiast – jedynie do używania pałek wielofunkcyjnych. Podobnie, jak w przypadku postulatu zwiększenia swoich uprawnień o możliwość obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w określonych okolicznościach również dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom, obecnie Żandarmeria Wojskowa ubiega się o zastąpienie używanego w katalogu środków przymusu bezpośredniego pojęcia „pałka wielofunkcyjna” pojęciem „pałka służbowa”.

Na marginesie rozważań warto odnotować, że potrzeba uporządkowania spraw związanych z uprawnieniem poszczególnych organów do stosowania środków przymusu bezpośredniego znalazła odzwierciedlenie w pracach Międzyresortowego Zespołu do spraw Ujednolicenia Zasad Użycia Środków Przymusu Bezpośredniego i Broni Palnej przez Uprawnionych Funkcjonariuszy (Międzyresortowy Zespół do spraw Ujednolicenia Zasad Użycia Środków Przymusu Bezpośredniego i Broni Palnej przez Uprawnionych Funkcjonariuszy powołany został zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów nr 138 z 9 grudnia 2008 roku na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Do zadań zespołu należała ocena poprawności i spójności regulacji prawnych dotyczących środków przymusu bezpośredniego oraz opracowanie projektów przepisów ujednolicających zasady użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez uprawnionych funkcjonariuszy) w postaci projektu Ustawy z 16 września 2009 roku o zasadach użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej (aktualnie: projekt Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej). Projekt określa przypadki użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez funkcjonariusza i pododdziały zwarte, rodzaje i zasady środków przymusu bezpośredniego, zasady użycia broni palnej oraz zasady dokumentowania czynności związanych z użyciem środków przymusu bezpośredniego i broni palnej. Żołnierze Żandarmerii Wojskowej zostali zakwalifikowani jako funkcjonariusze, upoważnieni na podstawie odrębnych przepisów do użycia środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, a wśród pododdziałów zwartych znajdujemy również grupę funkcjonariuszy Żandarmerii Wojskowej przeznaczoną do działań o charakterze prewencyjnym, w razie zagrożenia lub zakłócenia bezpieczeństwa albo porządku publicznego.

Zgodnie z treścią wydanego, na podstawie art. 18a Ustawy o Policji Zarządzenia nr 41 Prezesa Rady Ministrów z 14 maja 2012 roku, udzielenie pomocy Policji przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej ukierunkowane było na ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas turnieju finałowego ME w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012. Uzasadnieniem wydania zarządzenia był przewidywany stan zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego. Z uwagi na skalę przedsięwzięcia wynikającą z faktu organizowania na terytorium, między innymi Rzeczypospolitej Polskiej, jednej z największych imprez sportowych w Europie, uznano, że siły Policji nie będą wystarczające do wykonywania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Podkreślano, że zabezpieczenie imprezy rangi turnieju finałowego ME w Piłce Nożnej wymaga wzmoczonego wysiłku wszystkich służb porządku publicznego. W związku z powyższym żołnierze Żandarmerii Wojskowej od 1 czerwca do 5 lipca 2012 roku byli do dyspozycji komendantów wojewódzkich Policji w Bydgoszczy, Gdańsku, Krakowie, Radomiu, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu, a także Komendanta Głównego Policji. Żandarmi, w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, realizowali przede wszystkim działania prewencyjne.

Przyznane uprawnienia są przykładem możliwości wykorzystania sił Żandarmerii Wojskowej w stosunku do ludności cywilnej, mającymi charakter wsparcia sił policyjnych. Spowodowały, że rola Żandarmerii Wojskowej nie sprowadza się jedynie do sprawowania funkcji policji wojskowej. Uzupełnieniem przedmiotowego zapisu ustawowego jest treść porozumienia z 20 kwietnia 2005 roku w *sprawie współdziałania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej z Policją w zakresie przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym*. Powyższe współdziałanie obejmuje między innymi kierowanie Żandarmerii Wojskowej do wykonywania zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, a z drugiej strony, wspieranie przez Policję Żandarmerii Wojskowej w zabezpieczaniu transportu i ruchu wojsk własnych, sojusznicznych oraz w działaniach prewencyjnych w rejonie obiektów i na terenach wojskowych. Policja udziela pomocy na wniosek Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej, skierowany do zastępcy Komendanta Głównego Policji, lub na wniosek komendanta oddziału Żandarmerii wojskowej, skierowany do komendanta wojewódzkiego Policji.

Żandarmeria Wojskowa, jak wspomniano, stanowi wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbę, wchodzącą w skład Sił Zbrojnych Rzeczy-

pospolitej Polskiej. Angażowanie Żandarmerii Wojskowej do współdziałania z organami powszechnymi, wśród których znajduje się Policja, sprawia, że staje się pełnoprawnym organem bezpieczeństwa publicznego. Zakres właściwości, szczególnie podmiotowej, wynikający z Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych czy przepisów Ustawy kodeks postępowania karnego, jest ograniczony. Rozszerzenie posiadanych ustawowych uprawnień może nastąpić jedynie w drodze nowelizacji Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych lub, jak w jest w przypadku art. 18a Ustawy o Policji, czasowego przyznania dodatkowych uprawnień w innym akcie rangi ustawowej. Przedmiotowe uregulowanie jest legitymacją prawną do możliwości podejmowania przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej czynności wobec osób cywilnych. Rozszerzenie właściwości Żandarmerii Wojskowej może nastąpić jednak jedynie w ściśle określonych warunkach, ma charakter pomocniczy wobec działań Policji, przyznane żołnierzom Żandarmerii Wojskowej uprawnienia mogą być realizowane jedynie na zasadach i w trybie określonym dla policjantów. Wsparcie Policji w czasie turnieju finałowego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 przez Żandarmerię Wojskową wymagało stworzenia właściwych umocowań prawnych, co uczyniono na podstawie treści art. 18a Ustawy o Policji. Uzupełnieniem wydanego Zarządzenia nr 41 Prezesa Rady Ministrów z 14 maja 2012 roku w sprawie użycia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji był niejawni Rozkaz Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej nr Z-45 z 18 maja 2012 roku w sprawie udziału wydzielonych sił Żandarmerii Wojskowej do zabezpieczenia Finałowego Turnieju Mistrzostw Europy w piłce Nożnej UEFA EURO 2012.

REFERENCES

Połeć, r. (2009). Policja i Żandarmeria Wojskowa – podstawy prawne współdziałania. *Policja*, nr 4. s. 46.

USTAWODAWSTWO

Ustawa z 6 kwietnia 1990 roku o Policji (DzU 1990, nr 30, poz. 179. z późn. zm.).

Ustawa z 6 czerwca 1997 roku – kodeks karny (DzU 1997, nr 88, poz. 553. z późn. zm.).

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – kodeks postępowania karnego (DzU 1997, nr 89, poz. 555. z późn. zm.).

- Ustawa z 17 lipca 1997 r. o zmianie Ustawy o Policji (DzU 1997, nr 80, poz. 499.).
- Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (DzU 1998, nr 162, poz. 1117. z późn. zm.).
- Ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (DzU 2001, nr 123, poz. 1353. z późn. zm.).
- Ustawa z 25 listopada 2004 r. o zmianie Ustawy o Policji oraz Ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU 2004, nr 277, poz. 2742.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego (DzU 1990, nr 70, poz. 410. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej (DzU 2001, nr 157, poz. 1836.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 18 grudnia 2001 r. w sprawie warunków i sposobów użycia środków przymusu bezpośredniego przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej (DzU 2001, nr 157, poz. 1837. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 19 lipca 2005 r. w sprawie szczególnych warunków i sposobu postępowania przy użyciu broni palnej przez policjantów oraz zasad użycia broni palnej przez oddziały i pododdziały zwarte Policji (DzU 2005, nr 135, poz. 1132.).
- Zarządzenie nr 56 Prezesa Rady Ministrów z 13 kwietnia 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2006, nr 27 poz. 303.).
- Zarządzenie nr 75 Prezesa Rady Ministrów z 17 maja 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2006, nr 34, poz. 375.).
- Zarządzenie nr 110 Prezesa Rady Ministrów z 17 lipca 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2006, nr 48, poz. 520.).
- Zarządzenie nr 186 Prezesa Rady Ministrów z 18 grudnia 2006 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2006, nr 89, poz. 925.).

- Zarządzenie nr 35 Prezesa Rady Ministrów z 5 kwietnia 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2007, nr 24, poz. 266.).
- Zarządzenie Nr 92 Prezesa Rady Ministrów z 31 sierpnia 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2007, nr 57, poz. 648.).
- Zarządzenie Nr 113 Prezesa Rady Ministrów z 15 października 2007 r. w sprawie użycia Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2007, nr 74, poz. 800.).
- Zarządzenie Nr 41 Prezesa Rady Ministrów z 14 maja 2012 r. w sprawie użycia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji (MP 2012, nr 0, poz. 294.).
- Porozumienie z 20 kwietnia 2005 r. w sprawie współdziałania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej z Policją w zakresie przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym (DzUrz MON 2005, nr 10, poz. 89.).
- Projekt Ustawy z 16 września 2009 r. o zasadach użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej (aktualnie: projekt Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej).

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*JÓZEF PIOTR KNAP
WACŁAW BRZEK*

**PROTECTION SANITARY – EPIDEMIOLOGICAL UEFA EURO
2012. SELECTED ISSUES**

**ZABEZPIECZENIE SANITARNO- EPIDEMIOLOGICZNE UEFA
EURO 2012 W POLSCE. WYBRANE ZAGADNIENIA**

Józef Piotr Knap

Zakład Epidemiologii Instytutu Medycyny Społecznej
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego
panknap@sferia.mail.pl

Wacław Brzęk

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
wacław.brzek@wsge.edu.pl

ABSTRACTS

Over the recent years the events gathering crowds of people such as the Olympic Games, the FIFA World Cup or continental championships in football, the religious celebrations on a large scale, etc. are usually assisted by security protection activities. They are among others, the medical protection and sanitary - epidemiological surveillance. It is even said to distinguish of the mass gatherings medicine, which has been discussing in medical sciences since 1986. Also in reference to the intensive sanitary and epidemiological surveillance which assists such the events, there can be declared that we are observing now the arising of the specific kind of protection namely, the sanitary-epidemiological protection of mass events. Organizing UEFA EURO 2012 together with Ukraine, Poland also faced the problem of preparing the appropriate sanitary – epidemiological protection of that event. The activities of National Sanitary Inspection and cooperating services are presented in this paper, in particular in the organizational sphere.

W ostatnich latach wydarzeniom gromadzącym rzesze ludzi, takim jak olimpiady, mistrzostwa świata czy kontynentów w piłce nożnej, uroczystości religijne na wielką skalę itp., towarzyszą zwykle działania ochronne. Należą do nich m.in. zabezpieczenie medyczne oraz zabezpieczenie sanitarno-epidemiologiczne. Od 1986 roku na gruncie nauk medycznych

zaczęto nawet mówić o wyodrębnieniu się gałęzi medycyny imprez masowych. Również w odniesieniu do wzmożonego nadzoru sanitarno-epidemiologicznego towarzyszącego takim imprezom można stwierdzić, że rodzi się na naszych oczach specyficzny rodzaj zabezpieczenia, jakim jest zabezpieczenie sanitarno-epidemiologiczne imprez masowych. Polska, organizując wraz z Ukrainą UEFA EURO 2012, stanęła również przed problemem zapewnienia odpowiedniego zabezpieczenia sanitarno-epidemiologicznego tej imprezy. W artykule przedstawiono działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej i służb współpracujących, w szczególności w sferze organizacyjnej.

KEY WORDS:

mass gatherings, surveillance, infectious diseases, international sport events, UEFA EURO 2012

imprezy masowe, nadzór epidemiologiczny, choroby zakaźne, międzynarodowe imprezy sportowe, UEFA EURO 2012

UWAGI WSTĘPNE

Kiedy 18 kwietnia 2007 roku Polsce i Ukrainie powierzono zorganizowanie turnieju finałowego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012, stało się jasne, że będzie to wydarzenie, impreza masowa, porównywalna, pod względem udziału w niej dużych grup osób choćby z pielgrzymkami papieża Jana Pawła II do kraju ojczystego. A nawet większa od nich. Wymagało to zorganizowania odpowiednich zabezpieczeń, w tym zabezpieczenia medycznego, a także sanitarno-epidemiologicznego.

W literaturze przyjmuje się, że imprezy masowe różnego charakteru stały się, na podstawie konkretnych doświadczeń, przedmiotem zainteresowania medycyny na początku lat 70. XX wieku. Jak pisze m.in. A. Zieliński (2009, s. 346) całościowo problem imprez masowych jako ryzyka wystąpienia wielu problemów medycznych w aspekcie zdrowia publicznego ujął dopiero w roku 1986 w syntetycznym artykule amerykański lekarz polskiego pochodzenia, J. Franaszek¹. Stworzone zostało – i stało się obowiązujące, także na forum Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) – pojęcie medycyny imprez masowych (*mass gathering medicine*).

A. Stergarchis i A. D. Tsouros (2007 s.5) na kanwie swoich rozważań na temat funkcjonowania medycyny imprez masowych w trakcie Olimpiady w Atenach w 2004 roku określili imprezę masową jako wydarzenie, któ-

re gromadzi w określonym miejscu i czasie minimum 1000 osób i więcej. Zaznaczyli jednak, że w literaturze zaczyna dominować pogląd, iż o imprezie masowej można mówić wówczas, kiedy w wydarzeniu bierze udział ponad 25 000 uczestników².

W tej materii wypowiedziała się także Światowa Organizacja Zdrowia. W 2008 roku zdefiniowała imprezę masową jako imprezę, która gromadzi ponad 25 000 ludzi, zebranych w określonym miejscu, w określonym celu i w określonym przedziale czasu (WHO, 2008, s. 4)³. Natomiast w świetle ustawy z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. Nr 62, poz. 504 z późn. zm.) pojęcie imprezy masowej występuje w kilku postaciach: imprezy masowej artystyczno -rozrywkowej, masowej imprezy sportowej, do której zaliczono także mecz piłki nożnej, oraz imprezy masowej podwyższonego ryzyka (art. 3. pkt 1– 5).

Nadto ustawodawca, nowelizując wspomnianą ustawę ustawą z 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 217., poz. 1280) wprowadził w art. 68. h–k pojęcie „meczu UEFA EURO 2012”, bliżej go nie definiując.

Interesujące jest to, że polski ustawodawca przyjął znacznie niższe granice uczestnictwa osób w takiej imprezie; w przypadku stadionów i przestrzeni otwartej minimum ustawowe zwykle wynosi 1000 osób (art. 3. pkt 2. lit. a, pkt 3–4) w obiektach zamkniętych zaś – 500 (art. 3. pkt 2. lit. b) lub 300 osób (art. 3. pkt 3. lit. a *in fine*).

Zgodzić się w tym miejscu wypada z poglądem głoszonym przez A. Zielińskiego oraz K. Gładysz (2010), którzy stwierdzają, że powyższa ustawa odnosi się głównie do bezpieczeństwa i porządku publicznego. Wiele w niej miejsca poświęca się służbom porządkowym, natomiast bezpieczeństwo sanitarne i epidemiologiczne pozostawione jest poza kognicją tej ustawy.

Jedynie w art. 5. ust. 2. pkt. 4. ustawodawca stwierdził, iż bezpieczeństwo imprezy masowej obejmuje m.in. zapewnienie odpowiedniego stanu technicznego obiektów budowlanych wraz ze służącymi tym obiektom instalacjami i urządzeniami technicznymi, w szczególności przeciwpożarowymi i sanitarnymi, a w art. 6. zobowiązał organizatora imprezy do spełnienia wymogów określonych w szczególności w przepisach prawa budowlanego, w przepisach sanitarnych i przepisach dotyczących ochrony przeciwpożarowej (pkt 1.), a także zobowiązał organizatora imprezy do zapewnienia pomocy medycznej (pkt 3.) oraz zaplecza sanitarno-epide-

miologicznego (pkt 4). W tej materii decydować więc mieli inspektorzy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, bez sprecyzowania i ujednoczenia wymagań w tym zakresie (Zieliński i Gładysz, 2010, s. 9)⁴.

POLSKIE UWARUNKOWANIA PRAWNE

Analizując ustawodawstwo polskie związane z problematyką sanitarno-epidemiologiczną w odniesieniu do osób, wypada w pierwszej kolejności wspomnieć o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Jej organizację i zakres działania reguluje ustawa z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1263. z późn. zm.). Jej zadaniem, zdaniem M. Janika (2012, s.124), jest ochrona zdrowia i życia ludzi przed oddziaływaniem szkodliwych czynników, które mogą powodować powstanie chorób zawodowych i zakaźnych⁵. Zgodnie z wolą ustawodawcy, określoną w art. 2. wspomnianej ustawy, wykonywanie tych zadań polega na: „sprawowaniu zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego oraz prowadzeniu działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej w zakresie chorób zakaźnych i innych chorób powodowanych warunkami środowiska, a także na prowadzeniu działalności oświatowo-zdrowotnej.” Z treścią art. 2. koresponduje treść art. 5. tej ustawy, zgodnie z którym do zadań Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie zwalczania chorób zakaźnych należą:

- dokonywanie analiz i ocen epidemiologicznych;
- opracowywanie programów i planów działalności zapobiegawczej i przeciwepidemicznej, przekazywanie ich do realizacji podmiotom leczniczym w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej oraz kontrola realizacji tych programów i planów;
- ustalanie zakresu i terminów szczepień ochronnych oraz sprawowanie nadzoru w tym zakresie;
- wydawanie zarządzeń i decyzji lub występowanie do innych organów o ich wydanie – w wypadkach określonych w przepisach o zwalczaniu chorób zakaźnych;
- wydawanie decyzji o stwierdzeniu choroby zawodowej lub decyzji o braku podstaw do jej stwierdzenia;
- planowanie i organizowanie sanitarnego zabezpieczenia granic państwa;
- nadzór sanitarny nad ruchem pasażerskim i towarowym w morskich

- i lotniczych portach oraz przystaniach;
- udzielanie poradnictwa w zakresie spraw sanitarno-epidemiologicznych lekarzom okrętowym i personelowi pomocniczo-lekarskiemu zatrudnionemu na statkach morskich, żeglugi śródlądowej i statkach powietrznych;
 - kierowanie akcją sanitarną przy masowych przemieszczeniach się ludności, zjazdach i zgromadzeniach.

To ostatnie zadanie stało się nader aktualne w kontekście przygotowań do UEFA EURO 2012.

Kolejną ustawą, z której wynikają zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, jest ustawa z 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu zakażeniom i chorobom i zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. Nr 234, poz. 1570. z późn. zm.). Warto w tym miejscu podkreślić, że w literaturze podnoszono, m.in. W. Brzęk (2008, s.156), że ustawa ta nie ma zastosowania do wszystkich zakażeń i chorób zakaźnych, ale jedynie do tych, które zostały wymienione w załączniku do ustawy⁶ i podlegają obowiązkowi zgłoszenia i rejestracji.

Trzeba też wspomnieć o ustawie z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. Nr 89, poz. 590.). Zgodnie z art. 8. ust. 2. tej ustawy w skład Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego wchodzi m.in. Główny Inspektor Sanitarny.

Z kolei w skład wojewódzkich, powiatowych i gminnych zespołów zarządzania kryzysowego wchodzi przedstawiciele wojewódzkich oraz powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

Nie wolno też pominąć ustawy z 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłeski żywiołowej (Dz.U. Nr 62, poz. 558.) czy ustawy z 8 września 2006 roku o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. Nr 191, poz. 1410. z późn. zm.), która bezpośrednio nie dotyczy działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej, ale jak piszą: W. Dębiński, A. Świątecka, I. Kucharska, J. P. Knap i A. Czyrznikowska (2011, ss. 177-188), w ramach Państwowej Inspekcji Sanitarnej został opracowany system kierowania reagowaniem kryzysowym składającego się z zespołu reagowania kryzysowego Głównego Inspektoratu Sanitarnego oraz zespołów i grup reagowania kryzysowego w wojewódzkich, powiatowych i granicznych stacjach sanitarno-epidemiologicznych. Te podmioty współpracują ze wszystkimi służbami zaangażowanymi w zwalczanie zagrożenia oraz wspierają m.in. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa oraz Zespół Reagowania Kryzysowego Ministra

Zdrowia⁷.

Nadto obowiązki państwowej Inspekcji Sanitarnej wynikały z ustawy z 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. z 2010 r. Nr 136, poz. 914. z późn. zm.) oraz z ustawy z 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz.U. z 2006 r. Nr 123, poz. 858. z późn. zm.) z przepisami wykonawczymi;

Wreszcie, co zaznaczono już na początku, trzeba było także brać pod uwagę ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych.

MIĘDZYNARODOWE PRZEPISY ZDROWOTNE

Przygotowania do EURO 2012 zbiegły się z bardzo ważnym zadaniem, jakim była praktyczna realizacja unormowań zawartych w Międzynarodowych przepisach zdrowotnych International Health Regulations – IHR), które Polska, będąc członkiem Światowej Organizacji Zdrowia, musiała w pełni respektować.

IHR to międzynarodowy instrument prawny, opracowany pod auspicjami Światowej Organizacji Zdrowia i uchwalony w obecnej wersji podczas 58. Światowego Zgromadzenia Zdrowia w dniu 23 maja 2005 r., który obowiązuje od 15 czerwca 2007 r. w 194 krajach na całym świecie, w tym we wszystkich państwach członkowskich WHO. Ich celem jest pomoc społeczności międzynarodowej w zapobieganiu zagrożeniom zdrowia publicznego w przypadku chorób, głównie zakaźnych, które mogą rozprzestrzeniać się żywołowo i zagrażać ludziom na całym świecie. IHR mają także za zadanie pomóc społecznościom międzynarodowym w reagowaniu na te zagrożenia. IHR wywodzą się od podpisanej w roku 1851 w Paryżu podczas Międzynarodowej Konferencji Sanitarnej międzynarodowej konwencji, podczas której sformułowano podstawową, obowiązującą do dziś zasadę: maksimum ochrony przy minimum ograniczeń oraz określono tzw. choroby kwarantannowe: cholera, dżumę, żółtą febrę, do których dopisano później ospę prawdziwą, tyfus plamisty i gorączkę powrotną, jako podlegające międzynarodowemu nadzorowi i zwalczaniu z urzędu przez państwa sygnatariusze.

Jak podkreśla Paulina Miśkiewicz (2010), przedstawicielka i szef Biura WHO w Warszawie, przepisy te powstały głównie w celu ograniczenia perturbacji w międzynarodowym ruchu ludzi i towarów przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony zdrowia poprzez wprowadzenie odpowiednich procedur zapobiegających rozprzestrzenianiu się tych chorób. Przepisy te

zobowiązują poszczególne państwa do oceny swoich systemów reagowania kryzysowego oraz do wzmocnienia już istniejących procedur i struktur. Dzięki temu można, w przypadku wystąpienia zagrożenia, wspólnie z WHO i innymi państwami dzielić się informacjami, oceną ryzyka, a także rekomendacjami w zakresie wdrażania środków zaradczych. Autorka wyeksponowała przypadki wystąpienia chorób, które uznane zostały za szczególnie niebezpieczne dla zdrowia na całym świecie: ospy, polio (choroby Heinego-Medina), grypy ludzkiej wywołanej przez nowy podtyp genu oraz zespołu ostrej niewydolności oddechowej (SARS), a także cholery, dżumy płucnej, wirusowych gorączek krwotocznych (VHF) oraz gorączki Zachodniego Nilu, gorączki denga, gorączki Doliny Rift (*Rift Valley Fever*, RVF) oraz choroby meningokokowej, których wystąpienie choćby w pojedynczym przypadku podlegać ma de facto natychmiastowej notyfikacji.

Warto w tym miejscu dodać, że w ostatniej, całkowicie zmienionej wersji IHR z roku 2005, przepisy te odeszły od operowania konkretnymi – wymienionymi jednostkami chorobowymi, na rzecz podejścia syndromologicznego – zespołu objawów. W ten oto sposób pojawienie się u jednej osoby kilku objawów (pojedynczo bardzo powszechnych i wieloznacznych), takich jak gorączka, skaza krwotoczna, żółtaczką, porażenia wiotkie, wymioty lub biegunka – które jeszcze przed postawieniem ostatecznej diagnozy nasuwają podejrzenie kilku najgroźniejszych chorób zakaźnych – nakłada na odpowiednie organy bezzwłoczne zgłoszenie takiego przypadku (J. P. Knap, A. Trybusz, 2007, ss. 185-195)⁸. Powoduje to natychmiastowe międzynarodowe, skoordynowane działania w celu pełnej identyfikacji i zwalczania powstałego zagrożenia (PHEIC – *Public Health Emergency of International Concern*). Nadto wspomniane przepisy zobowiązały wszystkie państwa do zapewnienia minimalnego standardu w zakresie nadzoru epidemicznego oraz reagowania kryzysowego, a także wymogów dotyczących lotnisk, portów i lądowych przejść granicznych. To z kolei wpłynęło na sposób prowadzenia kontroli sanitarnych w tych miejscach (Miśkiewicz, 2010)⁹.

W IHR odstąpiono od stosowania pojęcia „granica państwa.” Zastąpiono je szerszym określeniem „punkt wejścia” (*point of entry*). Przez to pojęcie rozumiano miejsca, przez które możliwe jest wejście na teren danego państwa lub wyjście z niego: podróżnych, bagażu, towarów, przesyłek pocztowych i środków transportu. Punktem wejścia może więc być każdy międzynarodowy port lotniczy, morski, żegluga śródlądowej czy

dworzec autobusowy i kolejowy obsługujące ruch międzynarodowy, o ile spełnione zostaną warunki określone w IHR. Każde z państw, po wskazaniu na swoim terenie punktów wejścia, miało do wyboru ich autoryzację, bądź desygnację.

Autoryzowany punkt to taki, który został wyznaczony przez państwo do wydawania świadectw kontroli sanitarnej środków transportu, natomiast punkt desygnowany, oprócz dokonywania kontroli środków transportu i wydawania im świadectw sanitarnych, musi posiadać dostęp do zaplecza medycznego oraz wykwalifikowanego personelu i sprzętu specjalistycznego niezbędnego do zwalczania źródła potencjalnego zagrożenia, gdy chodzi o zdrowie publiczne. O ile w chwili rozpoczęcia przygotowań do UEFA EURO 2012 Polska miała już desygnowane porty morskie, o tyle w przypadku portów lotniczych – bo o nie chodziło przede wszystkim – nie miała desygnacji. W wyniku odpowiednich działań porty lotnicze miast gospodarzy turnieju otrzymały desygnację, a w I kwartale 2012 r. Państwowa Inspekcja Sanitarna dokonała kontroli spełniania przez nie wymogów IHR.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że każde z państw zostało zobowiązane do utworzenia Krajowego Punktu Centralnego ds. Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych. Został on powołany przez Ministra Zdrowia w Narodowym Instytucie Zdrowia Publicznego – Państwowym Zakładzie Higieny, w Zakładzie Epidemiologii, i 1 września 2007 r. rozpoczął działalność. Jego organizację i zakres działania opisała A. Kicman-Gawłowska (2009, ss. 143-147)¹⁰.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej musiały więc w okresie przygotowań do UEFA EURO 2012 i w trakcie turnieju rygorystycznie realizować Międzynarodowe Przepisy Zdrowotne.

TWORZENIE ZABEZPIECZENIA SANITARNO-EPIDEMIOLOGICZNEGO UEFA EURO 2012

W okresie przygotowań do UEFA EURO 2012 organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej początkowo wykonywały czynności z zakresu nadzoru epidemiologicznego, a także w przypadku wystąpienia zakażenia bądź choroby zakaźnej u ludzi oraz bieżącego nadzoru sanitarnego obejmującego przede wszystkim wodę do spożycia, jakość zdrowotną żywności, warunki żywienia zbiorowego, stan sanitarny obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, transportu kolejowego i drogowego, a także przejść granicz-

nych – na dotychczasowych zasadach. Jednak w związku z wejściem w życie m.in. ustawy z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, a także konsekwentnym wprowadzaniem Międzynarodowych przepisów Zdrowotnych organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej musiały zintensyfikować i ujednoczyć swoje działania. W tym m.in. celu Główny Inspektor Sanitarny 13 października 2010 r. wydał zarządzenie nr 84A w sprawie wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego do zabezpieczenia sanitarno-epidemiologicznego turnieju UEFA EURO 2012 w Polsce. Owe wytyczne zostały opracowane w porozumieniu z Głównymi Inspektorami Sanitarnymi Wojska Polskiego oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Wytyczne obejmowały:

- nadzór bierny;
- działania w zakresie zapobiegania zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi oraz ich zwalczania w ramach przygotowań do turnieju;
- nadzór sanitarny nad bezpieczeństwem zdrowotnym żywności;
- nadzór sanitarny nad wodą przeznaczoną do spożycia przez ludzi;
- nadzór sanitarny nad obiektami użyteczności publicznej i tymczasowymi miejscami zgrupowania pododdziałów Wojska Polskiego oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji;
- nadzór sanitarny nad transportem kolejowym i drogowym;
- nadzór sanitarno-epidemiologiczny na przejściach granicznych.

W ramach nadzoru biernego szczególnego znaczenia nabrało zgłaszanie zdarzeń stanowiących zagrożenie zdrowia publicznego. Zagrożenia te były już określone w zarządzeniu nr 26/03 Głównego Inspektora Sanitarnego z 31 grudnia 2003 r. w sprawie określenia wykazu jednostek chorobowych, zespołów objawów oraz zdarzeń, których wystąpienie powoduje uruchomienie systemu wczesnego powiadamiania. Od czasu wydania wytycznych o wystąpieniu zagrożeń należało informować niezwłocznie, telefonicznie bądź drogą mailową. W ten sposób zgłaszano:

a) Jednostki chorobowe: botulizm, cholera, dżumę, gorączkę Q, ospę prawdziwą, tularię, wąglik w postaci płucnej lub jelitowej oraz wirusowe gorączki krwotoczne;

b) Zespoły objawów:

- porażenia symetryczne wiotkie;
- choroby gorączkowe z objawami krwotocznymi, bez wyjaśnienia przyczyny, w szczególności osób, które w okresie trzech tygodni powróciły

z zagranicy;

- choroby gorączkowe z objawami niewydolności oddechowej osób, które w okresie trzech tygodni powróciły z obszarów szerzenia się SARS;
- c) Zdarzenia (ogółem 13), z których wymienić można choćby:
- pojawienie się wśród ludności niespotykanych wcześniej chorób lub zespołów o nieznanym dotychczas obszarze klinicznym;
- nagły, nieoczekiwany wzrost zachorowalności i umieralności z powodu znanych chorób lub zespołów chorobowych;
- nawet pojedynczy przypadek choroby spowodowany niewystępującym w kraju czynnikiem u osoby, która nie opuszczała Polski w ostatnim okresie;
- wystąpienie licznych przypadków zatruc pokarmowych wykraczających poza granice jednego województwa.

Wytyczne nakazały również prowadzenie przez stacje sanitarno-epidemiologiczne miast gospodarzy turnieju codziennego monitoringu mediów w celu wyszukiwania oraz weryfikowania informacji dotyczących zdarzeń zdrowotnych o charakterze epidemicznym związanych z UEFA EURO 2012 w Polsce. Nadto graniczne stacje sanitarno-epidemiologiczne, które funkcjonowały na wschodniej granicy Polski, zobowiązane zostały do stałego gromadzenia i weryfikacji informacji medialnych na Ukrainie, Białorusi oraz w Rosji pod kątem aktualnej sytuacji sanitarno-epidemiologicznej w tych państwach. Z kolei Główny Inspektorat Sanitarny wspólnie z Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego, Państwowym Zakładem Higieny, zobowiązany został do gromadzenia informacji o bieżącej sytuacji epidemiologicznej w Europie, a także istotnych zdarzeniach epidemiologicznych o globalnym charakterze. Tutaj wiodącą rolę miały do odegrania przede wszystkim Krajowy Punkt Wczesnego Ostrzegania dla Chorób Zakaźnych (EWRS) zlokalizowany w Głównym Inspektoracie Sanitarnym, a także Krajowy Punkt Centralny ds. Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych, który został zorganizowany w NIZP – PZH.

Warto przypomnieć, że zgodnie z decyzją Komisji Europejskiej 2000/57/WE z 22 grudnia 1999 r. w sprawie systemu wczesnego ostrzegania i reagowania w celu zapobiegania i kontroli chorób zakaźnych (Dz.U. L 21 z 26 stycznia 2000 r., s. 32) państwa członkowskie zostały zobowiązane do współpracy i koordynacji działań w celu zapobiegania oraz kontroli chorób zakaźnych na terenie Wspólnoty. Tu szczególną rolę odgrywa wymiana informacji między państwami członkowskimi, a także organizo-

wany system wczesnego ostrzegania i reagowania dla zapobieżenia i zwalczania chorób zakaźnych (EWRS – Early Warning Response System).

Celem tego systemu jest:

- szybkie ostrzeganie państw członkowskich i WE oraz Komisji Europejskiej o przypadkach wystąpienia zachorowań na jedną z 44 chorób zakaźnych objętych w UE nadzorem epidemiologicznym, jeśli istnieje zagrożenie jej transgranicznego szerzenia się na pozostałe kraje UE;
- informowanie o podjętych w odpowiedzi działaniach przeciwepidemicznych (Knap i Trybusz, 2007, ss. 185-195)¹¹.

Niezależnie od treści wytycznych Główny Inspektor Sanitarny oraz jego przedstawiciele nawiązali ściślejszą współpracę z Biurem Regionalnym WHO w Kopenhadze oraz Biurem WHO w Polsce, a także z Europejskim Centrum Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC - European Centre for Disease Control and Prevention) z siedzibą w Sztokholmie. Do zadań tego ostatniego należy przede wszystkim:

- identyfikacja i ocena zagrożeń wynikających z nowo pojawiających się chorób zakaźnych,
- informowanie o tych zagrożeniach,
- opracowanie, we współpracy z państwami członkowskimi, procedur obowiązujących zarówno w fazie przygotowań do działania, jak i samych działań, mających na celu walkę z czynnikami biologicznymi,
- zbieranie, ocena, rozpowszechnianie danych naukowych, udzielanie pomocy państwom członkowskim poprzez obiektywną ocenę sytuacji oraz prowadzenie szkoleń (M. L. Grabowski, Świątecka, Knap, 2006, s. 603)¹².

Jednocześnie zarządzeniem Głównego Inspektora Sanitarnego z 1 lutego 2010 r. powołany został Zespół do spraw Organizacji i Zabezpieczenia Sanitarno-Epidemiologicznego turnieju UEFA Euro 2012. Do jego zadań należało:

- określenie roli Państwowej Inspekcji Sanitarnej w procesie przygotowania Polski
- do przeprowadzenia turnieju UEFA EURO 2012;
- określenie obszarów działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, które mają wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego uczestników turnieju UEFA EURO 2012;

- dokonanie analizy i oceny zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego;
- określenie szczegółowych zadań związanych z zabezpieczeniem sanitarno-epidemiologicznym i sposobów ich realizacji;
- oszacowanie kosztów związanych z udziałem jednostek organizacyjnych Państwowej
- Inspekcji Sanitarnej w zabezpieczeniu sanitarno-epidemiologicznym turnieju UEFA EURO 2012;
- monitorowanie stanu przygotowań struktur Państwowej Inspekcji Sanitarnej do zabezpieczenia sanitarno-epidemiologicznego turnieju UEFA EURO 2012;
- określenie zasad współpracy z innymi służbami i inspekcjami;
- określenie form współpracy z właściwymi organami Republiki Ukrainy oraz WHO i ECDC;
- współpraca z Komitetem Organizacyjnym EURO 2012.

To właśnie ten zespół opracował przedstawione wytyczne Głównego Inspektora Sanitarnego.

Nie sposób szczegółowo wyliczyć wszystkich działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej w czasie przygotowań do turnieju UEFA EURO 2012 i w jego trakcie. Niektóre z nich pokazuje kalendarium:

2008 R.

- Minister Zdrowia zarządzeniem z 4 września 2008 roku powołał Zespół do spraw koordynacji przygotowań do turnieju finałowego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 (Dz.Urz. MZ Nr 10, poz. 69. z późn. zm.), w skład którego wszedł m.in. Główny Inspektor Sanitarny.
- Główny Inspektorat Sanitarny opracował założenia do planu zabezpieczenia sanitarno-epidemiologicznego turnieju finałowego UEFA EURO 2012, wskazując także osoby, które na poziomie województw miały koordynować działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w tym zakresie.

2009 R.

- Państwowa Inspekcja Sanitarna została zobowiązana i objęła nadzór nad bezpieczeństwem sanitarno-epidemiologicznym we wszystkich tzw. miejscach oficjalnych UEFA EURO 2012.
- Główny Inspektor Sanitarny, mając na względzie szczególną rolę portów lotniczych przy przemieszczaniu się dużych grup kibiców pomiędzy miastami, kontynuował – za pośrednictwem podległych mu organów – działania prowadzące do koordynacji, a także wymiany informacji pomiędzy portami.
- Wzmocniono również ścisłą współpracę w zakresie nadzoru sanitarno-epidemiologicznego ze Światową Organizacją Zdrowia.
- Opracowano przy udziale przedstawicieli Państwowej Inspekcji Sanitarnej „Zintegrowaną Koncepcję Bezpieczeństwa”, dotyczącą kwestii opieki medycznej, ratownictwa, zdrowia publicznego oraz bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego.
- Państwowi wojewódzcy inspektorzy sanitarni w miastach gospodarzach EURO 2012 opiniowali przedsięwzięcia związane z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012.
- Stacje sanitarno-epidemiologiczne przeprowadzały liczne kontrole stanu sanitarno- higienicznego obiektów użyteczności publicznej, stwierdzając, iż stan sanitarno-higieniczny dworców kolejowych, autobusowych i przystanków jest niezadowalający.
- Państwowa Inspekcja Sanitarna stwierdziła konieczność modernizacji istniejących obiektów publicznych, a w szczególności zwiększenia liczby toalet – głównie przy przejściach granicznych, terminalach i drogach krajowych.

2010 R.

- 1 lutego Główny Inspektor Sanitarny wydał zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do spraw Organizacji i Zabezpieczenia Sanitarno-Epidemiologicznego Turnieju UEFA EURO 2012.
- Dnia 13 października Główny Inspektor Sanitarny wydał zarządzenie Nr 84A, które wprowadziło Wytyczne do zabezpieczenia sanitarno-epidemiologicznego turnieju UEFA EURO 2012.
- Główny Inspektor Sanitarny wszedł w skład Zespołu do spraw Wdrożenia Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych powołanego zarządzeniem Ministra Zdrowia z 14 września 2010 r. (Dz.Urz. MZ Nr

10, poz. 68).

- Podjęto ścisłą współpracę z Europejskim Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC) w Sztokholmie, w celu wymiany informacji i monitorowania zakażeń w krajach uczestniczących w EURO 2012.
- Główny Inspektorat Sanitarny wspólnie z Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego – Państwowym Zakładem Higieny opracował projekt pt.: „Poprawa nadzoru epidemiologicznego nad chorobami zakaźnymi poprzez wzmocnienie możliwości diagnostycznych wybranych laboratoriów Państwowej Inspekcji Sanitarnej”, którego realizacja dałaby możliwość diagnostyki patogenów wysoce niebezpiecznych w trakcie EURO 2012 .
- Został powołany zespół roboczy Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie do spraw pomocy w organizacji przygotowania województwa mazowieckiego do EURO 2012 w celu natychmiastowego reagowania w przypadku konieczności podjęcia działań leżących w kompetencjach Państwowej Inspekcji Sanitarnej we współpracy z władzami samorządowymi w zakresie egzekwowania bezpieczeństwa sanitarnego podczas imprez organizowanych na terenie województwa.

2011 R.

- Opracowanie „Zintegrowanej Koncepcji Bezpieczeństwa”, w części dotyczącej kwestii opieki medycznej, ratownictwa, zdrowia publicznego oraz bezpieczeństwa sanitarnoepidemiologicznego.
- 15 lipca uzgodniono koncepcję bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego pomiędzy Głównymi Inspektorami Sanitarnymi Polski i Ukrainy.
- 17–18 października 2011 r. odbyło się spotkanie związane z przygotowaniem do turnieju UEFA EURO 2012 i wdrożenia wytycznych do koncepcji bezpieczeństwa.
- Przygotowanie koncepcji organizacji Państwowej Inspekcji Sanitarnej w czasie trwania EURO 2012.

2012 R.

- Wdrożenie planu operacyjnego bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego w miastach gospodarzach i na terenie kraju.

- Wdrożone w portach lotniczych plany zabezpieczenia medycznego, ratowniczego i sanitarno-epidemiologicznego podczas turnieju.
- 27 kwietnia Główny Inspektor Sanitarny wydał zarządzenie w sprawie utworzenia w Głównym Inspektoracie Sanitarnym Sztabu Centralnego, do którego zadań należy gromadzenie danych i ich analiza, koordynacja działań, powiadamianie międzynarodowe, utrzymywanie łączności z Zespołem do spraw Organizacji i Zabezpieczenia Sanitarno-Epidemiologicznego turnieju UEFA Euro 2012 oraz z krajowym koordynatorem ds. opieki medycznej i ratownictwa. Z kolei na poziomie wojewódzkim powołano w wojewódzkich stacjach sanitarno-epidemiologicznych w miastach gospodarzach turnieju sztaby wojewódzkie¹³. Działania te oznaczały przejście z wymienionego biernego nadzoru na czynny nadzór epidemiologiczny (ang. *active epidemiological surveillance*) w rozumieniu WHO/IHR/ECDC/CDC.
- W okresie od 4 czerwca do 2 lipca wydzielone struktury GIS i PIS pracowały w całodobowym trybie dyżurnym i w stałym kontakcie z innymi strukturami służby zdrowia oraz innymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo UEFA EURO 2012.

Powyższe kalendarium nie oddaje ogromu pracy, którą wykonała przed i w trakcie turnieju UEFA EURO 2012 Państwowa Inspekcja Sanitarna oraz podległe jej wojewódzkie, powiatowe, a także graniczne stacje sanitarno-epidemiologiczne w ścisłej współpracy z Inspekcjami Sanitarnymi MSW i Wojska Polskiego, a także Inspekcją Weterynaryjną (wspólny nadzór nad produkcją i dystrybucją żywności pochodzenia zwierzęcego).

Co ważne, przed UEFA EURO 2012 dokonano także kontroli funkcjonowania czterech elementów logistycznych (istniejących w kraju) niezbędnych przy zwalczaniu chorób szczególnie niebezpiecznych:

- 1) bezpiecznego dla chorego i otoczenia transportu w tzw. mobilnych bokсах bioizolujących (tzw. boksy Trexlera);
- 2) oddziałów tzw. wysokiego stopnia izolacji, zaopatrzonych w odpowiednie sprzęt (między innymi warunki podciśnienia i filtry);
- 3) Możliwości bezpiecznej (w warunkach laboratoriów typu BSL) i szybkiej (z użyciem technik molekularnych, np. PCR) diagnostyki materiału wysokozakaźnego;
- 4) indywidualnych kombinezonów ochronnych z zamkniętym obiegiem zaopatrzenia w tlen (Knap, 2008, s.84)¹⁴.

Trzeba pamiętać, że w tym czasie Państwowa Inspekcja Sanitarna niezależnie od powyższych działań wykonywała swoje zadania ustawowe.

W trakcie wielomiesięcznych, interdyscyplinarnych i międzyresortowych przygotowań do EURO 2012 dokonano w pierwszej kolejności szacunku ryzyka wystąpienia wielu niepożądanych zdarzeń medycznych; przede wszystkim ze strony chorób infekcyjnych. Estymacja taka należy do rutynowych procedur epidemiologicznych (M. Gregg, 2008)¹⁵, zaś potrzebę jej wykonania dokumentowały także wszechstronne oceny skutków (korzyści, zarówno wymiernych finansowo, jak i w sferze imponderabiliów versus straty, w tym wzrost zachorowań), opublikowane po turnieju UEFA EURO 2004 w Portugalii.

W aspekcie medycznym, pouczająca – ale i mająca charakter przestrogi – była analiza wystąpienia chorób infekcyjnych w trakcie turnieju i po jego zakończeniu (ale będących wynikiem turnieju) UEFA EURO 2004 (Gonçalves, Castro, Correia i Queirós, 2005)¹⁶. Z cytowanego doniesienia, oraz z kolejnych doniesień, wyłonił się obraz początkowego braku wzrostu zachorowań na wiele chorób (np. biegunki, zakażenia meningokokowe, zatrucia pokarmowe, błonica, legionelloza, etc.), nie wystąpiły też ogniska epidemiczne infekcji. Po zakończeniu EURO 2004 rozpoznano sukcesywnie u osób z Portugalii około 70 zachorowań na AIDS, wywołanych głównie wirusem HIV-2, przywleczonym przez kibiców z Afryki Zachodniej, gdzie HIV-2 występuje hiperendemicznie.

W odmiennych warunkach geopolitycznych i społecznych Polski mogliśmy oczekiwać zagrożeń związanych zarówno z potencjalnymi aktami bioterroru, jak i wzrostu zachorowań na następujące schorzenia:

1. Zatrucia i zakażenia pokarmowe różnej etiologii, zarówno bakteryjnej (salmonelozы, kamylobakterioza, jersyniozy, listerioza, nawet czerwonka bakteryjna), jak wirusowej (norowirusy, rotawirusy, astrowirusy, etc.), jak i pierwotniakowej (giardioza = lamblioza, kryptosporidioza). Szacowaliśmy potencjalną liczbę takich zachorowań na kilkaset do nawet kilku tysięcy przypadków w skali kraju, zarówno sporadycznych, jak i w postaci ognisk epidemicznych różnej wielkości.

2. Bardzo realnej możliwości przywleczenia przypadków gruźlicy (w tym wielolekoopornej = MRDT, XDR i TDR) przez kibiców z Rosji, Ukrainy, Łotwy i Estonii, gdzie zachorowalność na tę chorobę jest duża (wskaźniki zapadalności kilkakrotnie wyższe niż w Polsce), a gruźlica często współistnieje z zakażeniem HIV/AIDS, nabierając ponadto cech

lekooporności. Liczba takich potencjalnych przypadków była trudna do oszacowania (kilkanaście do kilkudziesięciu), lecz pojawienie się każdego przypadku prątkującego i wielolekoopornego, jest zagrożeniem zdrowia publicznego („czynnik alarmowy” według art. 2., punkt 5. Ustawy z 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu zakażeniom i chorobom zakaźnym i ich zwalczaniu u ludzi u ludzi).

3. Wzrostu zachorowań na choroby przenoszonego droga płciową (STD, dawniej – choroby weneryczne, w tym zakażenie HIV).

4. Przeniesienia (i wtórnie transmisji do Zachodniej Europy) przypadków odry, występującej jedynie sporadycznie w Polsce (39 przypadków w roku 2011, a 20 – do 15 maja 2012 r.), a wciąż epidemicznej, np. na Ukrainie.

5. Przywleczenia sporadycznych przypadków błonicy (dyfterytu), porażen wiotkich wywołanych wirusem polio (od którego jest obecnie wolny Region Europejski WHO), oraz – w skali znacznie większej – świerzbu i wszawicy, zarówno głowowej, jak i odzieżowej. Ta ostatnia jest, w warunkach niektórych republik byłego ZSRR, groźnym przenosicielem duru wysypkowego (tyfus plamisty) i gorączki powrotnej, czyli wołyńskiej (febris quintana s. f. volhynica).

6. Możliwości pojawienia się, trudnej do prognozowania, liczby przypadków legionelozy, bakteryjnej choroby układu oddechowego, której czynnik etiologiczny (rodzaj *Legionella*) może występować w urządzeniach klimatyzacyjnych i instalacjach hydroterapii i hydromasażu (hotele, sauny, baseny pływackie, natryski, parki wodne, etc.). Zagrożenie to spowodowało profilaktyczne badania sanitarne wymienionych obiektów.

7. Przeniesienia różnych antybiotykoopornych czynników bakteryjnych (w Europie opisano np. niedawne przywleczenie, z ręcznikami piłkarzy, szczepu gronkowca wytwarzającego groźną leukocydynę Penton-Valentin).

8. Nie można było wykluczyć groźby ataku bioterrorystycznego. Przywleczenie choroby szczególnie niebezpiecznej i akt bioterroru nie różnią się w zasadzie, ani pod względem rozwoju epidemii, ani jej skutków i możliwości zwalczania. W przypadku aktu bioterroru może teoretycznie wystąpić zastosowanie drobnoustroju zmodyfikowanego genetycznie (np. lekoopornego), podanego w dużej dawce lub rozsianego nietypową drogą (Dębiński i in., 2011, ss. 548-572).

Obawy te szczęśliwie (ale i na skutek szeroko podjętych działań profilaktycznych) nie sprawdziły się. W trakcie turnieju w Polsce zanotowano jedynie sporadyczne przypadki zatruc pokarmowych, zaś dalsza obserwacja nie wykazała – z perspektywy trzech kwartałów – wzrostu zachorowań na HIV/AIDS ani przypadków przywleczonej gruźlicy. Sukces EURO 2012 dokonał się więc także w sferze bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego.

(ENDNOTES)

PRZYPISY

1. A. Zieliński: Evidence for excessive incidence of infectious diseases at mass gatherings with special reference to sporting events. *Przegląd Epidemiologiczny*, 2009, tom 63, nr 3, s. 346.
2. A. Stergarchis, A. D. Tsouros: Mass gathering and public health – The experience of the Athens 2004 Olympic Games, WHO, Kopenhaga 2007, s. 5.
3. Communicable disease alert and response for mass gatherings – technical workshop. WHO, Geneva 2008, s. 4
4. A. Zieliński, K. Gładysz: Structured sanitary preparation to mass gatherings. “*Przegląd Epidemiologiczny*”, 2010, tom 64, nr 1, s. 9.
5. M. Janik: *Policja sanitarna*, Warszawa 2012, s. 124.
6. W. Brzęk: *Ochrona zdrowia w Ustawie z dnia 24 października 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi* (/w:/ M. Lisiecki, M. Raczkowska-Lipińska (red.): *Zarządzanie bezpieczeństwem w Unii Europejskiej wobec globalnych zagrożeń*, Józefów 2008, s. 156
7. W. Dębiński, A. Świątecka, I. Kucharska, J. P. Knap, A. Czyrznikowska: *Rola i miejsce Państwowej Inspekcji Sanitarnej w systemie ratownictwa medycznego. Polski Przegląd Medycyny Psychologii Lotniczej*, 2011, tom 17., Nr 2, s. 177–188.
8. J. P. Knap, A. Trybusz: Świat wobec epidemii – od leku do skoordynowanego działania, [w:] B. Sitek, G. Dammaco, M. Sitek, J. Szczebowski; *Prawo do życia a jakość życia w wielokulturowej Europie*, Olsztyn – Bari 2007, tom 1, s. 185–195.
9. P. Miśkiewicz: *Polska polityka zdrowotna oraz anty-pandemiczna, a rozwój nowych chorób*, <http://www.euractiv.pl/rozszerzenie/wy->

- wiad/polska-polityka-zdrowotna-oraz-anty-pandemiczna-a-rozwojnowych-chorob-001874
10. A. Kicman-Gawłowska: Krajowy Punkt centralny ds. Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych. „Przegląd Epidemiologiczny”, 2009, tom 63, Nr 1, s. 143 –147.
 11. J.P. Knap, A. Trybusz: Świat wobec epidemii – od leku do skoordynowanego działania [w:] B. Sitek, G. Dammaco, M. Sitek, J. Szczebowski; *Prawo do życia a jakość życia w wielokulturowej Europie*, Olsztyn – Bari 2007, tom 1, s. 185-195.
 12. M. L. Grabowski, A. Świątecka, J.P. Knap: *Europejskie Centrum Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC). Rola nowej europejskiej agencji w ochronie zdrowia i zapewnieniu bezpieczeństwa społeczeństwu europejskiemu. Dotychczasowe doświadczenia Polski ze współpracy z ECDC*. Journal of Modern Science, 2006, 1/3, s. 603.
 13. Kalendarium opracowano na podstawie sprawozdań z realizacji przedsięwzięć EURO 2012 oraz z wykonanych działań dotyczących realizacji przygotowań Polski do finałowego turnieju Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 ogłaszanych okresowo przez Ministerstwa Sportu na jego stronie internetowej mspot.gov.pl w latach 2008–2012.
 14. J.P. Knap: *Rola lekarzy chorób zakaźnych w systemie ochrony zdrowia w Polsce*, „Zdrowie Publiczne”, 2008, 118 (1), s. 84
 15. M. Gregg; *Field epidemiology*, Third edition, Oxford University Press. Oxford, New York 2008, s. 1–572.
 16. G. Gonçalves, L. Castro, A. M. Correia, L. Queirós, *Infectious diseases surveillance activities in the north of Portugal – during the EURO 2004 Football Tournament*, Eurosurveillance, Volume 10, Issue 4, 01 April 2005.
 17. W. Dębiński, I. Kucharska, J. Knap, K. Kitajewska, A. Świątecka, A. Czyrznikowska: *Działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zapobieganiu powstawania chorób zakaźnych i zawodowych* W: J. Konieczny (red.): *Ratownictwo w Polsce. Lata 1990–2010*. Warszawa 2010, s. 548–572.

REFERENCES

- Brzęk, W. (2008). *Ochrona zdrowia w Ustawie z dnia 24 października 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi*. w: M. Lisiecki, M. Raczkowska-Lipińska (red.). *Zarządzanie bezpieczeństwem w Unii Europejskiej wobec globalnych zagrożeń*. Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Dębiński, W., Kucharska, I., Knap, J.P., Kitajewska, K., Świątecka, A., Czyrznikowska, A. (2010). *Działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zapobieganiu powstawania chorób zakaźnych i zawodowych*. w: Konieczny, J. (red.). *Ratownictwo w Polsce. Lata 1990–2010*. Warszawa.
- Dębiński, W., Świątecka, A., Kucharska, I., Knap, J.P., Czyrznikowska, A. (2011). *Rola i miejsce Państwowej Inspekcji Sanitarnej w systemie ratownictwa medycznego*. „Polski Przegląd Medycyny Psychologii Lotniczej”. tom 17. nr 2.
- Gonçalves, G., Castro, L., Correia, A.M., Queirós L. (2005). *Infectious diseases surveillance activities in the north of Portugal – during the EURO 2004 Football Tournament*, Eurosurveillance, Volume 10, Issue 4, 01 April 2005.
- Grabowski, M.L., Świątecka, A., Knap J.P. (2006). *Europejskie Centrum Zapobiegania i Kontroli Chorób (ECDC). Rola nowej europejskiej agencji w ochronie zdrowia i zapewnieniu bezpieczeństwa społeczeństwu europejskiemu. Dotychczasowe doświadczenia Polski ze współpracy z ECDC*. Journal of Modern Science vol. 1/3/2006.
- Gregg, M. (2008). *Field epidemiology*. Third edition. Oxford University Press. Oxford, New York.
- Janik, M. (2012). *Policja sanitarna*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Kicman – Gawłowska, A. (2009). *Krajowy Punkt Centralny ds. Międzynarodowych Przepisów Zdrowotnych*. „Przegląd Epidemiologiczny”. Tom. 63. nr 1.
- Knap, J.P. (2008). *Rola lekarzy chorób zakaźnych w systemie ochrony zdrowia w Polsce*. „Zdrowie Publiczne”, nr 118 (1).
- Knap, J.P., Trybusz, A. (2007). *Świat wobec epidemii – od leku do skoordynowanego działania*. w: Sitek, B., Dammaco G., Sitek, M., Szczebowski, J. *Prawo do życia a jakość życia w wielokulturowej Europie*, Olsztyn – Bari.

- Miśkiewicz, P. (2010) *Polska polityka zdrowotna oraz anty-pandemiczna, a rozwój nowych chorób*. <http://www.euractiv.pl/rozszerzenie/wywiad/polska-polityka-zdrowotna-oraz-anty-pandemiczna-a-rozwoj-nowych-chorob-001874> [pozyskano: 10.12.2012]
- Stergarchis, A., Tsouros, A.D.(2007) *Mass gathering and public health – The experience of the Athens 2004 Olympic Games*. Kopenhaga: WHO.
- WHO. (2005). *International Health Regulations (IHR)*. Geneva: WHO.
- WHO. (2008). *Communicable disease alert and response for mass gatherings – technical workshop*. Geneva: WHO.
- Zieliński, A. (2009). *Evidence for excenssive incidence of infectious diseases at mass gatherings with special reference to sporting events*. “Przegląd Epidemiologiczny”. tom 63. nr 3.
- Zieliński, A., Gładysz, K. (2010). *Structured sanitary preparation to mass gatherings*. “Przegląd Epidemiologiczny”. tom 64. nr 1.

ROZDZIAŁ II
ISTOTNE OBSZARY BEZPIECZEŃSTWA
EURO 2012

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*WERONIKA JAKUBCZAK
RYSZARD ANDRZEJ JAKUBCZAK*

IMPORTANT CONDITIONS OF POLISH NATIONAL SECURITY ISTOTNE UWARUNKOWANIA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO POLSKI

dr Weronika Jakubczak

Parlament Europejski w Brukseli

Akademia Obrony Narodowej

weronika.jakubczak@gmail.com

mgr Ryszard Andrzej Jakubczak

Akademia Obrony Narodowej

jakubczak.r@gmail.com

ABSTRACTS

Poland as an active member of the Visegrad Triangle functions under specific circumstances caused by global, continental and internal factors. Article addresses several issues discussed with the special focus on given conditions determining the perception of certain issues i.e. geo-political, geo-economic and national interest.

In terms of geo-political and geo-economics factors the localization of a state plays a crucial role, in particular, Poland plays important role connecting the East and West, and being the buffer zone between Germany and Russia. With this respect Poland shall focus on strengthening its military security by giving the preference to national security to be able to accommodate both internal and coalition needs. The Visegrad Triangle enables cultivation of such relationships allowing coordination in political, economic, military, environmental and informational spheres for the benefit of the national and European security.

What represents Polish national interest nowadays? Is there a possibility of promotion and protection of the national interest in the era of globalization - especially bearing in mind that we are already largely “globalized”?

Polska, jako aktywny członek Trójkąta Wyszehradzkiego funkcjonuje w określonych uwarunkowaniach i zagrożeniach w skali globalnej, kon-

tynentalnej lub wewnątrzpaństwowej. W artykule opisano kwestie, które warunkują określone postrzeganie zagrożeń. W szczególności, omówiono uwarunkowania geopolityczne, geoeconomiczne oraz powodowane interesem narodowym, interesami życiowymi oraz polską racją stanu.

W kategoriach czynników geopolitycznych i geoeconomicznych lokalizacja Polski odgrywa kluczową rolę. Najważniejsze tego aspekty to fakt, że Polska łączy Wschód i Zachód Europy, znajdując się w strefie buforowej między Niemcami a Rosją. W związku z powyższym powinna się ona skoncentrować na wzmacnianiu swojego bezpieczeństwa militarnego, dając preferencje bezpieczeństwu narodowemu, aby móc sprostać tak wewnętrznym, jak i koalicyjnym potrzebom. Trójkąt Wyszehradzki umożliwia utrzymywanie relacji pozwalających na koordynację w kwestiach politycznych, gospodarczych, wojskowych oraz działań na rzecz bezpieczeństwa narodowego i europejskiego środowiska i informacyjnego.

Jaki jest obecnie polski interes narodowy? Czy istnieje możliwość promowania i ochrony interesów narodowych w dobie globalizacji – szczególnie mając na uwadze, że jesteśmy już w dużej mierze „zglobalizowani”?

KEY WORDS:

Visegrad Triangle, security, globalization, national interest, geo-strategic position, Visegrád Group

Trójkąt Wyszehradzki, bezpieczeństwo, globalizacja, interes narodowy, położenie geostrategiczne, Grupa Wyszehradzka

*Największą wartością na kuli ziemskiej
i w kosmosie jest bezpieczeństwo
prof. W. Pokruszyński*

Polska – aktywny członek NATO, Unii Europejskiej i Trójkąta Wyszehradzkiego, funkcjonuje w określonych uwarunkowaniach i zagrożeniach w skali globalnej, kontynentalnej lub wewnątrzpaństwowej. Mając na względzie zakres treści meritum problemu, skoncentruję się na niektórych z nich – przesłankach warunkujących określone postrzeganie zagrożeń i innych czynników. Będą to w szczególności uwarunkowania geopolityczne, geoeconomiczne oraz powodowane interesem narodowym, interesami życiowymi oraz polską racją stanu.

„Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa zakłada jego kompleksowe traktowanie. Obecnie zwraca się uwagę na militarne i pozamilitarne aspekty tej problematyki oraz jej personalne i strukturalne konteksty”. Towarzyszy temu postrzeganie uwarunkowań, które istotnie wpływają na wymiar bezpieczeństwa każdego z państw.

1. UWARUNKOWANIA GEOPOLITYCZNE I GEOEKONOMICZNE

W kwestii uwarunkowań geopolitycznych i geoekonomicznych wielokrotnie przytaczano wypowiedź prof. Z. Brzezińskiego, który wskazywał, że z punktu widzenia państwa fundamentalne znaczenie ma, obok historii, jego „geografia” (Brzeziński, 1988). Dlatego zasadne jest badanie jej w odniesieniu do państwa w kontekście budowania zrębów jego bezpieczeństwa narodowego i militarne. Geografia odnosi się bezpośrednio do terytorium państwa, które trzeba postrzegać w kontekście strategicznym. Prof. J. Marczak zakłada, że:

terytorium przygotowuje się do ochrony i obrony z uwagi na następujące cele strategiczne:

1. *Wyzyskanie atutów, korzyści i szans, jakie daje przygotowanie zawczasu własnego terytorium do ochrony i obrony dla:*
 - *stworzenia dogodnych warunków do funkcjonowania systemu obronnego w czasie pokoju i utrzymywania stałej gotowości obronnej oraz dla sprawnego jego mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia;*
 - *zapewnienia skutecznej osłony strategicznej;*
 - *zwielokrotnienia zdolności obronnych sił zbrojnych;*
 - *stworzenia dogodnych i koniecznych warunków do otrzymania i wykorzystania wzmocnienia siłami NATO obrony Polski;*
 - *destrukcji zdolności zaskoczenia i uderzenia na Polskę;*
 - *skutecznego zapobiegania, przeciwdziałania i likwidacji skutków zagrożeń niemilitarnych, poczynając od klęsk żywiołowych i katastrof technicznych po zagrożenia terrorystyczne.*
2. *Wyzyskanie atutów, korzyści obrony własnego terytorium do uzyskania przewagi strategicznej obrony nad środkami natarcia potencjalnych przeciwników.*
3. *Wyzyskanie atutów, korzyści i szans obrony własnego terytorium do osiągnięcia niepokonalności, jako podstawy skutecznego odstraszenia i obrony narodowej oraz realizacji zadań obrony wspólnej NATO (Marczak, 2008).*

Każde państwo ma specyficzne uwarunkowania geopolityczne, wynikające z jego położenia geograficznego. W przypadku Polski jest ono szeroko komentowane przez wielu naukowców. Prof. r. Kuźniar wskazuje, że *wyjątkowość pozycji geostrategicznej Polski jest powszechnie dostrzegana. Jako jeden z pierwszych dostrzegł to Mackinder, który w swej geopolitycznej wizji stosunków międzynarodowych ogłoszonej na początku tego (XX – przypis aut.) stulecia uznał Europę Środkową za obszar o kluczowym znaczeniu dla panowania nad światem. Historia XX wieku – dwie wojny światowe, zimna wojna, załamanie się podziału Europy – w znacznym stopniu potwierdziła tę koncepcję. Również dzisiaj, w okresie kształtowania się nowego porządku europejskiego, miejsce Polski i jej sytuacja wewnętrzna i międzynarodowa waży w tym procesie. Z tych samych powodów trudne pozostają geostrategiczne uwarunkowania naszych interesów bezpieczeństwa i rozwoju* (Kuźniar, 1994). Natomiast, w czasie rywalizacji geostrategicznej pomiędzy Wschodem i Zachodem w XX wieku Z. Brzeziński postrzegał Polskę w grupie kilku kluczowych krajów, które stały się geopolitycznie osiowymi krajami, które są zarówno geostrategicznie ważne, jak i w pewnym sensie „do pochycenia” (Brzeziński, 1990).

Inną ważną kwestią funkcjonowania geopolitycznego Polski jest jej położenie między Niemcami a Rosją. Z szacunków prof. A. Targowskiego i dr. S. Dronicza (2000) wynika, że łączna przewaga tych dwu mocarstw nad Polską w potencjale militarnym oscyluje w granicach liczby 20 (Targowski i Dronicz, 2000). Natomiast w potencjale ludzkim ta przewaga sięga liczby 6. Historycznie analizując to położenie, należy odnotować, że kraje te i ich protopląści pięciokrotnie wspólnie najeżdżali Polskę: w okresie potopu, trzykrotnie podczas rozbiorów i raz w trakcie drugiej wojny światowej. Każdorazowo w celu trwałego podboju ziem Rzeczypospolitej i z zamiarem skolonizowania jej ludności (germanizacja, rusyfikacja). Można więc przyjąć, że dążyły od wieków do ekspansji terytorialnej kosztem Polski.

Geostrategiczna lokalizacja Polski ma fundamentalne znaczenie (Lach i Skrzyp, 2008) dla tworzenia podstaw bezpieczeństwa militarnego. Poniżej przedstawiam tezy (Marczak, 2008) popierające powyższe założenie:

1. *Polska znajduje się i będzie znajdować pod nieustanną presją i ekspansją ze strony wielkich sąsiadów we wszystkich dziedzinach życia społecznego i funkcjonowania państwowego;*
2. *Największe zagrożenie dla Polski, tak jak to było w przeszłości, może stanowić połączenie wysiłków obydwóch mocarstw w osłabianiu, bądź*

- likwidacji polskiej państwowości;
3. Sformułowana wiek temu przez r. Dmowskiego teza, że między Niemcami a Rosją „miejsca na małe, słabe państewko nie ma” oznacza „geostrategiczną” konieczność budowy silnego państwa zdolnego oprzeć się przewadze wielkich sąsiadów;
 4. Fundamentem bezpieczeństwa narodowego musi być siła obronna w formie **obronnego systemu wojskowego** (najogólniej – wojska operacyjne i powszechna obrona terytorialna) zdolnego zapewnić skuteczne odstraszenie militarne wynikające z niepokonalności. Są to środki obrony właściwe i konieczne do skutecznego przeciwstawienia się wielokrotnie przeważającemu agresorowi (Clausewitz, 1995)
 5. Członkostwo Polski w NATO, w którym jesteśmy razem z Niemcami, czyni jednego z wielkich sąsiadów Polski „doraźnym” (bo nie inaczej) sojusznikiem przynajmniej na okres istnienia NATO;
 6. Wsparcie przez Polskę zachowania i umocnienia suwerenności państwowej Ukrainy uniemożliwiającej odtworzenie zdolności imperialnych Rosji jest strategicznie ważnym działaniem dla bezpieczeństwa Polski i całej Europy;
 7. Pozyskanie zarówno rządu, jak i społeczeństwa USA – jedyne supermocarstwa – jako strategicznego sojusznika i partnera stanowi wielką szansę dla Polski w tworzeniu trwałych podstaw bezpieczeństwa narodowego.

Powyższe powoduje, że budując bezpieczeństwo narodowe, Polska nie może kierować się jedynie prostym odwzorowaniem myśli strategicznej zawartej w dokumentach strategicznych Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej i zaleceniach ONZ (Pokruszyński, 2012). Powinno się natomiast tylko po części przystosować je do naszych możliwości ekonomicznych w danej chwili. Sojusze nie są ponadczasowe, by wymienić tylko niektóre: Unia Polsko-Litewska; sojusz Francji, Wielkiej Brytanii i Polski w 1939 r., Układ Warszawski *etc.* Bezpieczeństwa nie można budować, bazując wyłącznie na ich – jak pokazuje historia „doraźnych” – potrzebach. Państwo polskie powinno postępować tak, by przetrwać kolejne wieki i w związku z tym powinno skoncentrować się na budowaniu swojego bezpieczeństwa militarnego. W trakcie tego procesu musimy mieć na względzie własne bezpieczeństwo narodowe oraz koalicyjne potrzeby, które powinny także służyć wzmocnieniu możliwości obronnych, i to właśnie w takiej kolejności. Uwarunkowania geopolityczne jednoznacznie

na to wskazują.

Tymczasem, jak piszą P. Górski i J. Płaczek (2008), *od początku lat 90. XX stulecia [...] toczy się gorący spór intelektualny o to, czy prym w stosunkach międzynarodowych wiecie geopolityka, czy geoekonomika. [...] Następuje, bowiem odejście od tradycyjnego pojmowania bezpieczeństwa, które zakładało, że głównymi środkami jego zapewnienia w stosunkach międzynarodowych pozostają siła wojskowa i oddziaływanie polityczno-dyplomatyczne (Ciupiński, Malak, 2004). Natomiast wraz z globalizacją i rozwojem społeczeństwa informacyjnego towarzyszy tym stosunkom konflikt interesów na gruncie gospodarki.*

Luttwak (1990) i Haliżak (1995) przyjmują, że *zachodzące we współczesnym świecie procesy integracji i globalizacji zdecydowanie zwiększają znaczenie geoekonomiki jako jednego z głównych, jeśli wręcz nie podstawowego wyznacznika działalności państw w stosunkach międzynarodowych. Dołącza do nich M. Porter (1990), który podkreśla, iż geoekonomika wypiera więc z życia międzynarodowego geopolitykę, ale nie unieważnia bynajmniej gry interesów narodowych. Współpraca, rywalizacja, sprzeczności i konflikty między państwami głównie i coraz częściej przejawiają się w kategoriach handlowo-ekonomicznych. Kraje zabiegają o wzrost eksportu produkowanych u siebie towarów; wspierają własne inwestycje i przedsiębiorstwa na obcych rynkach, a kiedy uznają to za celowe – stosują limity importowe, cła zaporowe i sankcje ekonomiczne; duże korporacje z różnych państw zawierają ze sobą sojusze strategiczne itp.*

W myśl założeń niektórych ekonomistów w kontekście **geoekonomiki** (rozumianej jako związek polityki, gospodarki i przestrzeni) przyjmuje się następujące uwarunkowania:

1. Siła wojskowa utraciła dziś centralną pozycję w ustalaniu hierarchii mocy państw, ponieważ geoekonomika zastąpiła w dużej mierze geopolitykę;
2. Konkurencja i rywalizacja między państwami uprzemysłowionymi ma obecnie przede wszystkim charakter ekonomiczny, a nie wojskowy;
3. W relacjach pomiędzy państwami uprzemysłowionymi a słabo rozwiniętymi państwami „surowcowymi”, tworzącymi „zaplecze” dla tych pierwszych miejscem [...] rywalizacji stał się przede wszystkim globalny rynek zbytu towarów i usług, a także inwestycji. A wzrost konkurencyjności służy osiągnięciu hegemonii, szczególnie

w przypadku dużych, silnych gospodarczo państw chcących podporządkować swojej polityce kraje słabiej rozwinięte i o mniejszym potencjale gospodarczym. Nie wyklucza to możliwości użycia siły militarnej, jako zasadniczego instrumentu zmian politycznych, ze strony silniejszego partnera stosunków gospodarczych. *W Iraku samodzielnie funkcjonują także zagraniczni bojownicy (doskonale wyszkoleni i wyposażeni zamachowcy-samobójcy) przybywający tu z całego świata, a głównie państw sąsiednich. Przyjmuje się, iż na przełomie 2003/2004 r. było ich ponad 3 tys. Ich pobytowi i działaniom sprzyja miejscowa ludność, sfrustrowana załamaniem się rynku i zaopatrzenia, a także lawinowo postępującym bezrobociem i rosnącą z dnia na dzień korupcją – nad którymi to plagami nawet nie usiłowała zapanować koalicja interweniujących; tym samym – poprzez zaniechanie – w prosty sposób zniechęciła sobie mieszkańców.* (Jakubczak, Kręcikij, Szeremietiew, Buczyński, Koziński, 2007 s. 52)

4. Od wieków źródłem konfliktów zbrojnych były i są nadal kryzysy ekonomiczne (Morawski, 2003);
5. Państwa silne ekonomicznie zabiegają o wzrost eksportu własnych produktów, wspierając własne inwestycje i przedsiębiorstwa na obcych rynkach, a jednocześnie blokują własny przed produktami z zewnątrz;
6. W imię własnych interesów ekonomicznych bogate państwa stosują limity importowe, cła zaporowe i sankcje ekonomiczne, tym samym przyczyniają się do dalszego zubożenia krajów biednych (Balcerowicz, 2005);
7. Duże korporacje z różnych państw zawierają ze sobą strategiczne sojusze – postępując jak państwa – eliminując w ten sposób miejscowych producentów;
8. Państwa ekonomicznie silniejsze odgrywają decydującą rolę w procesach globalizacji gospodarczej, co jest związane z ich geopolityczną i geoekonomiczną siłą, wynikającą z działań ich rodzimych korporacji transnarodowych (Sadowski, 2005);
9. Bezwarunkowe, niekontrolowane i totalne otwarcie na oddziaływanie globalne jest szczególnie niekorzystne dla słabszych państw i partnerów.

Dla Polski płynie z tego wniosek, że będąc państwem niezbyt silnym ekonomicznie, musi się liczyć z tym, że podmioty gospodarcze pochodzące

z sąsiadujących z nami mocarstw (Niemcy – ekonomiczne i technologiczne, Rosja – surowcowe i militarne silniejsze) mogą nie tylko konkurować z polskimi przedsiębiorcami w sferze ekonomicznej na rynku polskim, lecz także dla wzmocnienia gwarancji swoich interesów ekonomicznych w Polsce użyć różnego rodzaju nacisków. Tak postąpiły Stany Zjednoczone wobec Iraku, który zamiast z USA postanowił utrzymywać współpracę gospodarczą z Niemcami, Francją i Rosją. Należy mieć świadomość tego, że również inne bogate „stare” kraje Unii Europejskiej oraz Stany Zjednoczone prowadzą interesy na terytorium Polski. Dlatego jako gospodarki dominujące ekonomicznie mogą podejmować podobne działania, jak wobec innych słabszych gospodarczo partnerów, czyli stosować ograniczenie migracji siły roboczej (Niemcy, Stany Zjednoczone), eksportu produktów rolnych na ich rynek (USA), limity eksportowe i produkcyjne (Unia Europejska). Wszystko to wyraźnie spowalnia gospodarkę naszego państwa i przeciwdziała wzbogacaniu się ludności polskiej.

Nie bez znaczenia w kontekście geoekonomiki jest pogląd P. Sienkiewicza (1996), który stwierdza, że *warunkiem sine quo non dla bezpieczeństwa jest stabilne środowisko ekonomiczne i polityczne w ramach stosunków międzynarodowych i odwrotnie – dla siły ekonomicznej potrzebna jest wystarczalna siła militarna, wsparta współdziałaniem na arenie międzynarodowej* (Sienkiewicz, 1996, s.168).

Mając na względzie uwarunkowania tak geopolityczne, jak i geoekonomiczne, jednocześnie nie rozstrzygając o przewadze jednych nad drugimi, można przyjąć, że są one niezwykle istotne dla budowy obrony narodowej w Polsce. Wskazują one jednoznacznie, że wszystko to, co można wygenerować na rzecz bezpieczeństwa militarnego, to gruntowne przygotowanie terytorium do obrony tak militarnej (mając takich a nie innych sąsiadów) i ochrony ekonomicznej, którą musimy gwarantować także za pomocą środków militarnych.

Trójkąt Wyszehradzki pozytywnie wpisuje się obraz takich relacji, ponieważ umożliwia on koordynację sfery politycznej, gospodarczej, militarnej, ekologicznej i informacyjnej na rzecz bezpieczeństwa europejskiego. W końcowej części przedstawię więcej materiału na temat tego sojuszu.

2. UWARUNKOWANIA POWODOWANE INTERESEM NARODOWYM, INTERESAMI ŻYCIOWYMI I POLSKĄ RACJĄ STANU

Przyjmuje się, że naród stanowi *wielką, na ogół skoncentrowaną prze-*

strzenie, grupę społeczną połączoną więzią etniczną oraz kulturowo-cywilizacyjną, charakteryzującą się poczuciem tożsamości grupowej i zdolnością przekazywania jej kolejnym pokoleniom. Powstała, jako efekt wielowiekowego procesu...(Antoszewski, 1997).

W ujęciu encyklopedycznym naród to zbiorowość ludzi wyróżniająca się wspólną świadomością narodową; stanowi przede wszystkim wspólnotę idei, toteż pierwszym warunkiem jego ukształtowania się jest istnienie jednej lub wielu ideologii narodowych, tj. takich, których celem jest mobilizacja możliwie dużej części populacji, uznanej za narodową, do obrony jego – tak lub inaczej zdefiniowanych – interesów” (Nowa Encyklopedia PWN, 1997).

W ujęciu kulturowym W. Gombrowicz postrzega odrębność narodową dość oryginalnie i przyjmuje, że jednym z wielkich problemów naszej kultury jest przeciwstawienie się Europie. **Nie będziemy narodem** prawdziwie europejskim, póki nie wyodrębnimy się z Europy – gdyż **europejskość nie polega na zlaniu się z Europą, lecz na tym, aby być jej częścią składową** – specyficzną i niedającą się niczym zastąpić (Gombrowicz, 1986 s. 190).

W okresie II Rzeczypospolitej w skazywano, że naród to trwała wspólnota ludzi utworzona historycznie, powstała na gruncie wspólnoty losów historycznych, kultury, języka, terytorium i życia ekonomicznego, przejawiającego się w świadomości narodowej jej członków. Jest on zbiorowością historyczną w stanie ciągłego stawiania się i przeobrażania, składającą się z tych ludzi, którzy żyją obecnie, jak i z tych ludzi, którzy żyć będą w przyszłości (Makowski, 1939, s. 28-29).

J. Kukułka i R. Zięba (1992) stwierdzają, że podstawowymi elementami w tym względzie są: *wspólna przeszłość dziejowa, wspólny język, wspólna kultura, religia, struktury życia ekonomicznego, instytucje polityczne i prawne oraz wspólne terytorium – ojczyzna* (Kukułka, Zięba, 1992, s.151). Z kolei J. Marczak (2008) przyjmuje, że *tym, co łączy poszczególne jednostki w naród i co wyróżnia dany naród spośród innych narodów, oraz co jest przedmiotem obrony narodowej – jest tożsamość narodowa*. Ekonomiczny wymiar interesu narodowego prezentuje L. Balcerowicz (2005), który wypowiada się następująco: *jeżeli interes narodowy będziemy rozumieć jako maksymalizację władzy państwowej, musimy zaakceptować przeciwieństwo globalizacji, czyli izolację, jako stan dla kraju najlepszy. Ale czy to jest dobre dla społeczeństwa i gospodarki kraju? Oczywiście nie. Izolacja każdego kraju od świata zewnętrznego skazuje go na cofanie się i utrwalanie biedy. Dobry ustrój opiera się wszak nie na rozszerzaniu władzy państwa, ale ochronie bezpieczeństwa i wolności obywateli. Jednym z przejawów tej wolności i za-*

razem warunków rozwoju kraju jest otwarcie na świat (Balcerowicz, 2005).

Interesem narodowym wspólnoty narodowej, takiej m.in. jak Polacy, jest także zespół ogólnych i stałych celów, na których rzecz naród działa. Cele te odnoszą się do *potrzeby zjednoczenia się dla zabezpieczenia przed agresją, do podnoszenia standardu życia i dla utrzymania narodowej i międzynarodowej stabilności* (Makowski, 1939). Toteż głównym celem i motywem działania państwa, jako reprezentanta narodu, jest zabezpieczenie jego interesów narodowych.

W czym się jednak zawiera współcześnie interes narodowy Polski? Czy istnieje możliwość rozwoju i dbania o interes narodowy państwa w trakcie takiego procesu światowego, jakim jest globalizacja – mając na względzie fakt, że jesteśmy już w znacznym stopniu „zglobalizowani”, czyli poddani procesom globalizacji?

Biorąc pod uwagę opinię zarówno politologów, jak i ekonomistów, można pokusić o wyznaczenie celów, które współcześnie, w erze globalizacji mogą być wyznacznikami interesu narodowego. Są to:

- budowanie i utrzymywanie w należytej zdolności do użycia struktur obrony narodowej, które w ostatecznym rozrachunku gwarantują rozwój obywateli, kultury narodowej i ekonomicznej państwa oraz utrzymują właściwy poziom bezpieczeństwa narodowego w innych obszarach niż gospodarka – na rzecz przestrzegania praw obywatelskich i utrzymania suwerenności w nowej formule i w nowej sytuacji;
- maksymalne angażowanie się w pracę organizacji międzynarodowych, które wywierają największy wpływ na procesy globalizacji, aby przez to mieć aktualne rozeznanie i wpływ na kreowanie procesów, które są korzystne dla interesów państwa polskiego, oraz hamowanie rozwoju innych przynoszących Polsce szkody;
- uczestnictwo w procesach globalizacji w takim zakresie, aby zawsze mieć na względzie przede wszystkim dobro narodu polskiego, tj. m.in. czerpać z tego zyski społeczne i ponosić jak najmniejsze straty, wykorzystując instrumenty promocji gospodarki narodowej i, wzorem potęg ekonomicznych świata, ograniczając te z procesów globalizacji, które godzą w stabilność gospodarki polskiej i polskie prawo własności;
- dbałość o to, aby bilans zysków i strat wynikający z globalizacji był dodatni i rósł w coraz większym tempie, ponieważ w logice wchodzenia na rynek procesów globalizacji jest wiele z tego, co zakłada C. Clausewitz – *zdobywca zawsze jest usposobiony pokojowo (jak to zresztą twierdził stale o sobie*

Bonaparte), chętnie wkroczyłby do naszego państwa jak najspokojniej. Aby nie mógł tego zrobić, musimy sami pragnąć wojny, a więc ją też przygotować, czyli innymi słowy: sztuka wojenna wymaga, aby właśnie słabi skazani na obronę byli zawsze uzbrojeni, aby nie ulec napadowi (Clausewitz, 1995, s.441) . Na gruncie ekonomicznym wymaga to posiadania mechanizmów blokujących penetrację rynku w Polsce. Musimy dysponować systemem obrony gospodarczej przed negatywnym oddziaływaniem globalizacji. Połączona z pomocą socjalną aktywna troska o tę część społeczeństwa, która musi przejść reorganizację, aby dostosować się do funkcjonowania w realiach globalizacji. Stosowanie wszystkich procedur pobudzania i schładzania aktywności gospodarczej, które gwarantują społeczeństwu wzrost ekonomiczny i bezpieczeństwo socjalne rodziny w ramach narodu.

– promowanie świadomości, że globalizacja jest najnowszą formą odwiecznego wyzysku kolonialnego słabszych przez silnych. Chodzi nie tylko o płaszczyznę gospodarczą, choć jest ona miejscem realizacji polityki mocarstwowej (niekoniecznie tylko przez mocarstwa) z użyciem instrumentów ekonomicznych. Podejmowane są tylko te przedsięwzięcia, które dają efekt ekonomiczny najkorzystniejszy dla inwestorów kapitału, pomijając, jaki ostatecznie skutek spowodują.

Niezależnie, co zostałyby powiedziane o globalizacji, a szczególnie o jej, tak chętnie podkreślanych przez ekonomistów, zaletach, faktem jest, iż dobrodziejstwo, jakie niesie ona dla jednostek szczególnie zaangażowanych w stronę organizacyjną procesów globalizacji, w żadnym stopniu nie równoważy ogromu krzywd doznanych w jej wyniku przez miliardy istnień ludzkich. Stąd w świetle definicji „narodu” należy przyjąć, że proces ten w istotny sposób godzi w interesy narodowe niemal wszystkich państw chociażby, dlatego, że funkcjonując ponad granicami państw i narodów i kierując się tylko bezdusznym zyskiem, pośrednio dąży do wyeliminowania ich, jako podmiotów prawa.

Interesy życiowe to wspólny obszar, w którym znajdują się wartości bezpieczeństwa indywidualnego i narodowego, z wyłączeniem wpływu środowiska międzynarodowego. W. Kitler (2002) przyjmuje, że interesy życiowe stanowią wartość, którą jednostki i całe społeczeństwo, uwzględniając państwowy charakter jego organizacji, uznają za wspólne i najważniejsze, a więc godne podjęcia działań, które prowadzą do ich ochrony i obrony za wszelką cenę (Kitler, 2002, s. 53). Natomiast według J. Stefanowicza (1996) interesy życiowe „[...] są tak istotne dla tożsamości i egzystencji narodu, że gotów jest walczyć w ich obronie bez względu na możliwe ofiary

i koszta” (Stefanowicz, 1996, s. 56). Mając na względzie fakt, iż zarówno jednostka, czy też grupy ludzi, jak również państwo, funkcjonują w otoczeniu międzynarodowym, w takim wypadku *interesy życiowe w bezpieczeństwie narodowym stanowią wspólną wartość obejmującą interesy indywidualne i narodowe oraz tę część interesów międzynarodowych, która przesądza o trwałości państwa, dobrobycie narodowym i rozwoju, jego tożsamości narodowej i poczuciu bezpieczeństwa we wszystkich sferach życia społecznego, z poszanowaniem zobowiązań międzynarodowych włącznie (...)* Państwo, jako instytucja polityczna i terytorialna forma organizacji (dosłownie – organizowania się) społeczeństwa, wykorzystując własne możliwości oraz korzyści płynące ze współpracy z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, podejmuje działania we wszystkich sferach swojej aktywności *dla ochrony i obrony interesów życiowych z całokształtu interesów bezpieczeństwa narodowego*. Ta ochrona i obrona w ramach państwa nosi nazwę **obrony narodowej** (ochrony i obrony narodowej).

W sytuacji, kiedy już zostanie określony interes narodowy, jako cel (lub cele) do osiągnięcia dla właściwego funkcjonowania państwa (skoordynowany z interesami żywymi), przychodzi konieczność wyznaczenia priorytetu, wyznaczającego kierunek postępowania państwa prawa w polityce wewnętrznej i zewnętrznej. Jest nim **racja stanu**, która stanowiąc podstawową kategorię państwa i stosunków międzynarodowych, jest definiowana jako: *pierwszeństwo interesów państwa nad innymi normami* (Osmańczyk, 1975, s. 3001) lub *priorytet nad normami moralnymi i prawnymi: argument dla określonego działania politycznego* (Kukułka i Zięba, 1992, s.176).

Wskazując na *istotę racji stanu* państwa, można przyjąć, że wyraża się ona *w nadrzędności interesu ogólnego państwa, jako całości względem interesów szczególnych. Jej celem jest takie zespolenie i zharmonizowanie interesów grupowych, aby rozbieżność ich nie osłabiła państwa i nie rozbijała jego jedności* (Znaniński, 1986, 300).

Według r. Kuźniara (1994) w *dzisiejszych warunkach treść polskiej racji stanu* jest prosta i zrozumiała dla wszystkich: *umacnianie odzyskanej niedawno suwerenności i niezawisłości, umacnianie bezpieczeństwa państwa, sprzyjanie gospodarczemu i cywilizacyjnemu rozwojowi narodu i społeczeństwa, budowanie pozycji i prestiżu na scenie międzynarodowej, zwłaszcza w Europie i wśród sąsiadów* (Kuźniar, 1994, s.175).

Kwestia określenia polskiej racji stanu nie jest sprawą prostą, gdyż w okresie intensyfikacji procesów globalizacji jest to skomplikowane w przypadku większości państw świata. *Polska, jako państwo, a także jako*

naród, gałąź antropologiczna, kultura, lokalny Kościół katolicki stanęła przed jakimś decydującym momentem: czy wyrzec się swej suwerenności oraz tożsamości i wtopić się w superpaństwo europejskie, germańsko-romańskie, czy też pozostać nadal sobą, a jedynie rozwinąć wzajemnie korzystną i wszechstronną współpracę z nowym imperium europejskim. Właśnie tej rangi jest to dylemat, tym bardziej skomplikowany, że w jego rozważaniu, nie dając jednoznacznego rozstrzygnięcia, uczestniczy wiele środowisk akademickich.

W kontekście powyższego Cz. Bartnik stwierdza: *Wielu polityków, duchownych i uczonych przyrównuje tę dzisiejszą sytuację integracyjną do czasów Mieszka I, Bolesława Chrobrego, widząc w tym same pozytywne analogie. Mieszko I w roku 966 wybrał Zachód, związał rodzące się dopiero, co państwo polskie z Rodziną Państw Europy, otworzył się na kulturę, cywilizację i technikę Zachodu (w tym i Niemiec), przyjął wspólny język Europy, tzn. łacinę, jako język urzędowy i międzynarodowy, nawiązał kontakty gospodarcze z Żydami europejskimi oraz nie myślał w tym czasie o parciu na Wschód. Jednocześnie wraz z synem Bolesławem miał koncepcję państwa złożonego z regionów takich jak: Wielkopolska, Małopolska, Mazowsze, Śląsk, Pomorze, Ziemia Sandomierska, Grody Czerwieńskie. Z Zachodu przyszły wyższa kultura, pismo, łacina, cywilizacja, technika, nauka, filozofia, no i religia. Toteż powiada się nieraz: to wszystko dziś Polska powtórzy, a raczej spotęguje i zaistnieje po raz drugi, jako „Druga Polska”, „Neo-Polska”. [...] Jednakże analiza tych dwóch rzeczy, początków Polski Pierwszej i przeobrażenia jej w Polskę „Drugą”, „Nową”, wykazuje, że obie te perspektywy wydarzeniowe są diametralnie różne, przede wszystkim pod względem tematycznym. [...] **Wówczas** było to stanowienie i umacnianie państwa polskiego, dziś będzie to osłabianie i demontaż państwa na rzecz wzmocnienia superpaństwa europejskiego. **Wówczas**, zwłaszcza za Bolesława Chrobrego, było to jednoczenie regionów po linii słowiańskiej (łącznie z Czechami, Morawami, Słowaczczyzną i Kijowszczyzną), dziś ma to być rozbijanie Słowian na poszczególne autonomiczne regiony i poddawanie ich pełnej dominacji germańskiej; towarzyszą temu często takie interpretacje odkryć archeologicznych na terenach polskich, jakoby były one terenami macierzystymi plemion germańskich.*

Natomiast W. Pawlak w kontekście polskiej racji stanu przyjmuje:

1. Polska racja stanu wyraża się poprzez godne miejsce Polski i Polaków w rodzinie wolnych narodów;
2. Zapewnimy budowanie silnej pozycji Polski od gminy przez powiat wo-

jewództwo państwo aż po Europę i Świat;

3. *Będziemy budować strategiczną współpracę w Europie. Każdy kraj ma swoją specyfikę; o wspólne spojrzenie na gospodarkę, rolnictwo łatwiej będzie z Niemcami czy Francją. Rozwiązania rynkowe łatwiej będzie wprowadzać z Wielką Brytanią. Jak wykorzystać lepiej środki unijne, dowiemy się, zapraszając Irlandczyków;*
4. *Bezpieczeństwo narodowe będziemy opierać na relacjach wielostronnych. Podstawa to współpraca w ramach NATO. Istotne znaczenie dla obronności ma współpraca w ONZ, UE, OBWE. Bardzo ważne jest budowanie zaufania międzynarodowego. Dobrym przykładem takich inicjatyw było Partnerstwo dla Pokoju;*
5. *Przywrócimy dobre relacje z sąsiadami w myśl ludowej zasady, że przyjaciół trzeba mieć blisko, a wrogów daleko;*
6. *Wzmocnimy promocję polskiej gospodarki za granicą. Więcej eksportu na rynki światowe to więcej miejsc pracy w kraju;*
7. *Udzielimy wsparcia Polakom za granicą. Papież Benedykt XVI w czasie pobytu w Polsce, zwracając się do braci w kapłaństwie, powiedział: Podążajcie za tymi, co wyemigrowali, wasze wsparcie jest im bardzo potrzebne. Zwracamy się do samorządowców: wspierajcie tych, co wyjechali, wasze wsparcie jest im potrzebne. Państwo również powinno wspierać Polaków na świecie. Przywrócimy w Polsce porządek tak, aby mogli wracać i w ojczyźnie spożytkować doświadczenia i kapitały zdobyte na emigracji;*
8. *Wzmocnimy promocję Polski i jej walorów turystycznych. Więcej gości to więcej dobrobytu w naszym kraju;*
9. *Poprawimy pozycję Polski poprzez zwiększenie innowacyjności naszej gospodarki. Dobrym przykładem polityki w globalnym świecie są państwa skandynawskie. Szwecja ma Ikeę, Volvo, Ericssona, Finlandia Nokię czy Linuxa. Jaki może być polski okręt flagowy? Na dziś może nim być zdrowa polska żywność (dziennikarz z Norwegii napisał o Polsce: „To taki kraj gdzie jajko smakuje jak jajko, a szynka jak szynka”);*
10. *Silna Polska w Unii Europejskiej to silna Europa w każdym miejscu, w każdej polskiej wiosce, miasteczku i mieście (Pawlak, 2007).*

Powyżej tylko niektóre opinie Polaków, którzy uwzględniają w ramach polskiej racji stanu zarówno wielkość, jak i pomyślną przyszłość Polski. Mając jednak na względzie kwestie prowadzonych badań, które zawiera niniejsza dysertacja, celem zachowania spójności i logiki rozwiązywania

kolejnych kwestii badawczych przyjęto, że jako wiążące dla dalszej jej części posłużą wyartykułowane przez prof. r. Kuźniara uwarunkowania dla bezpieczeństwa narodowego płynące z interesu narodowego Polski. Można jedynie dodać inne towarzyszące temu wymogi, które brzmią następująco:

- Polska racja stanu powinna mieć prostą i zrozumiałą treść;
- Polska racja stanu powinna być znana wszystkim obywatelom polskim;
- budowa silnego i sprawnego państwa polskiego oparta na racji stanu powinna być nową *główną misją polskiej* inteligencji;
- państwo należy traktować jako strukturę służby ludzkiemu dobru w Polsce i wokół niej;
- Polska nie może liczyć na gwarancje innych, musi przede wszystkim sama zadbać o siebie;
- Polska to zbiorowy obowiązek, który świadczymy sobie nawzajem;
- szanujmy Ojczyznę na wzór Rzymian.

W myśl tych wymogów należy budować przede wszystkim poczucie służby państwu, ale nie tylko w ramach struktur obrony narodowej. Globalizacja z wielką konsekwencją wymusza głęboką lojalność pracowników dla jej instytucji i posiadaczy zasobów kapitałowych, społeczeństwo zaś powinno zadbać o lojalność obywateli w poczuciu służby i misji wobec jego instytucji społecznych gwarantujących bezpieczeństwo na poziomie państwa, gdyż *idzie o zorganizowanie patriotyzmu [...], tym sposobem otrzymania się najważniejszy owoc. Owoce zorganizowania poświęcenia i patriotyzmu, czyli podniesienia go do dziesiątej potęgi w skutkach* (Norwid, 1993, s. 72).

3. MOŻLIWOŚCI ZWIĄZANE Z UCZESTNICTWEM POLSKI W GRUPIE WYSZEHRADZKIEJ

W odniesieniu do kwestii uczestnictwa Polski w działaniach związanych z bezpieczeństwem i obroną w ramach Trójkątu Wyszehradzkiego to od pewnego czasu można zauważyć konkretyzację oraz aktywizację w tym zakresie. Założenia synchronizacji wszelkich aspektów działalności państw członkowskich ciągle pozostają głównie w sferze planów, jakkolwiek postępu, jeśli chodzi o określenie przyszłościowych celów nie należy ignorować. Już podczas jednego ze spotkań (9 kwietnia 2011) Szefów Obrony Sił Zbrojnych państw Grupy Wyszehradzkiej (V4) zdecydowano o wytyczeniu dalszych kierunków działalności Grupy.

W obradach uczestniczyli także Ukraińcy, którzy podobnie jak i pozostali uczestnicy podnieśli kwestię wpływu kryzysu finansowego na sytuację ukraińskich sił zbrojnych i obecną oraz przyszłą współpracę Grupa V4– Ukraina.

W kontekście kryzysu finansowego przedstawiono podejście poszczególnych państw mające na celu złagodzenie jego wpływu na siły zbrojne. Być może to nawet ten faktor przyczynił się do podjęcia decyzji o wzmożeniu wojskowej współpracy na wszelkich możliwych polach. „Dyskutując nad współdziałaniem w ramach struktur wielonarodowych, rozmawiano o projekcie utworzenia Wyszehradzkiej Grupy Bojowej.” W związku z faktem, że nie było problemów wojskowo-technicznych z jej utworzeniem, inicjatywa została przyjęta z zainteresowaniem. Jedyne ograniczenia wiązały się z zapewnieniem wszystkim stronom w kolejnych fazach realizacji tego projektu odpowiedniego i ciągłego finansowania.

Następnym krokiem było znamienne spotkanie ministrów obrony państw Grupy Wyszehradzkiej (V4) w maju 2011 r., na którym uzgodniono, że w 2016 roku pod przewodnictwem Polski powstanie grupa bojowa V4. Mimo że te ustalenia mają długofalową perspektywę, warto spojrzeć na ten koncept z większą uwagą. Chęć państw członkowskich do zwiększenia swojej wspólnej aktywności i udziału państw V4 w dyskusji nad przyszłością unijnej Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO). Wzrost zainteresowania zwiększeniem współpracy wojskowej na poziomie regionalnym, w szczególności mając na uwadze niskie wydatki tych państw na bezpieczeństwo i obronę, może przyczynić się do osiągnięcia efektu skali i synergii dopiero po dłuższym czasie.

Koncept Wyszehradzkiej Grupy Bojowej bazuje na założeniu, że będzie ona rozwijana w ramach unijnych sił szybkiego reagowania, rozmieszczanych w ciągu 15 dni w regionach zapalnych na mocy decyzji Rady UE. Ta pierwsza wspólna jednostka bojowa Polski, Słowacji, Czech i Węgier mogłaby stanowić dobry punkt wyjścia w odniesieniu do zapewnienia bezpieczeństwa w regionie. Można stwierdzić, że decyzje na temat powołania grupy bojowej V4 z ewentualnym udziałem Ukrainy były odwlekane od 2007 roku i dopiero wybór Polski na państwo ramowe i podanie terminu osiągnięcia gotowości operacyjnej (dotychczas mówiło się o okresie po roku 2015) potwierdzają poparcie polityczne dla rozwinięcia współpracy obronnej V4 w ramach UE. Może to być szansa dla Polski na gwarantowane wzmocnienie swojej pozycji w regionie oraz rozpoczęcie okresu wykorzystania potencjalnych synergii przy bliższej współpracy. Szczególnie

istotne jest to dzisiaj, kiedy większość krajów członkowskich UE dokonuje mniejszych lub większych cięć w budżetach resortów obrony. Wydatki związane z armią w Czechach, Słowacji i na Węgrzech oscylują w okolicach 1–1,2% PKB. Naturalnie NATO nie pochwała takiego stanu rzeczy. Wszelkie próby koordynacji zakupu uzbrojenia czy modernizacji sprzętu (śmigłowce Mi-24, czołgi T-72) kończyły się fiaskiem. Bliższa współpraca staje się dużo bardziej atrakcyjna wobec kurczących się resortowych budżetów – możemy obserwować wzrost zainteresowania współpracą przy szkoleniu żołnierzy oraz przy modernizacji uzbrojenia. Jestem zdania, że Polska powinna wykorzystać tę szansę i bardziej się zaktywizować w ramach tego sojuszu. Jakie będą rezultaty, pokaże czas.

REFERENCES

- Antoszewski A.(1997). *Leksykon Politologii*, Wrocław.
- Balcerowicz. L. *Trzecia fala. Czy globalizacja zagraża interesom państwa narodowego?* „Tygodnik Powszechny”, 17/2005, 2005-04-24, <http://tygodnik2003-2007.onet.pl/2261,8797,1224987,1,tematy.html>
- Brzeziński Z.(1988), *Mysł i działanie w polityce międzynarodowej*, „Aneks”, Warszawa.
- Brzeziński Z.(1990), *Plan gry. USA– ZSRR*, Warszawa.
- Ciupiński A., Malak K. (red.)(2004), *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, AON, Warszawa.
- Clausewitz C.(1995), *O wojnie*, Lublin.
- Gombrowicz W.(1986), *Dzienniki 1953–1956*, t. 7, s. 19, Kraków.
- Gryz T. (2008), *Bezpieczeństwo w stosunkach transatlantyckich*, Toruń.
- Haliżak E. (1995), *Geoekonomika – nowy wymiar bezpieczeństwa narodowego Polski w: Filozofia – Polityka – Stosunki Międzynarodowe. Księga Jubileuszowa na 70-lecie prof. Leszka Kasprzyka*, Warszawa.
- Jakubczak R., Kręciak J., Szeremietiew R., Buczyński J., Koziński M., (2005). *Działania stabilizacyjne Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Iraku, Strategium Słupsk*.
- Jakubczak R., Marczak J.(2008), Gąsiorek K., Jakubczak W., *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*, AON, Warszawa.
- Kitler W.(2002), *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*, rozprawa habilitacyjna, Zeszyty Naukowe AON, dodatek, Warszawa.

- Koziński M. (red.) (2008), *O bezpieczeństwie narodowym w Polsce*, Strategium, Słupsk.
- Kukułka J., Zięba r. (red.) (1992), *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa.
- Kuźniar R., (red.) (1994), *Między polityką a strategią*, Warszawa.
- Liberska B., (red.) (2002), *Globalizacja – mechanizmy i wyzwania*, Warszawa.
- Luttwak E. (1990), *From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce*, „The National Interest”, Summer.
- Luttwak E. (2000), *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*, Wrocław.
- Makowski W. (1939), *Nauka o państwie*, Warszawa.
- Morawski W. (2003), *Kronika kryzysów gospodarczych*, TRIO, Warszawa.
- Norwid C. K. (1993), *Myśli o Polsce i Polakach*, Warszawa.
- Nowa Encyklopedia PWN (1997), t. 4, s. 396, Warszawa.
- Osmańczyk E. (1975), *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, Warszawa.
- Pawlak W., *Polska racja stanu*, 28.09.2007, <http://waldemarpawlak.blog.onet.pl/2,ID256131496,index.html>
- Pokruszyński W. (2009), *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów.
- Pokruszyński W. (2012), *Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów.
- Pokruszyński W. (2009), *Współczesne Bezpieczeństwo Narodowe*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów.
- Pokruszyński W. (2010), *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Józefów.
- Porter M. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, London.
- Sadowski Z. (2005), *Transformacja i Rozwój – wybór prac*, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Warszawa.
- Sienkiewicz P. (red.) (1996), *Wystarczalność ekonomiczna*, Bellona, Warszawa.
- Skrzyp J., Lach Z. (2008), *Geostrategiczne położenie Polski przed i po transfor-*

macji ustrojowej, AON (WKO), Warszawa.

Stefanowicz J.(1996), *Ład międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, IS PAN, Warszawa.

Sun Tzu,(1994) *Sztuka wojny*, Warszawa.

Targowski A.(2000), Dronicz S. (red.), *Wizja Polski*, Warszawa.

Znаниеcki F.(1986), *Polska myśl demokratyczna w ciągu wieków*, Warszawa.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

PAWEŁ CHODAK

**INFORMATION IN THE SECURITY SYSTEM WITH GUARANTEE
OF THE PROTECTION OF THE INTERESTS OF THE STATE DURING
EURO 2012**

**INFORMACJA W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA GWARANCJĄ
OCHRONY INTERESÓW PAŃSTWA PODCZAS EURO 2012**

dr inż. Paweł Chodak

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
pawelchodak@wp.pl

ABSTRACTS

Information is system components of the state security. Information is a knowledge about world surrounding us. Information is a description of the existing objective state of affairs. A few questions about information:

1. What is information?
2. Where from does come?
3. What is the quality of information?
4. How to track it down?
5. How to qualify her?
6. How correctly to judge her?
7. Who is an addressee for her?
8. Where from such a great significance for the safety?

Information is very important in the system of the state security. Safety for example

1. Current analysis of the state of affairs.
2. Monitoring potential hazards.
3. Analysis of the level of threats.
4. Cooperation with partners.
5. Taking strategic decisions.
6. Planning of the development you.
7. Providing correct functioning for citizens within you.
8. Providing for citizens the normal development.

Taking effective actions must always be based on the analysis of the information.

Informacja jest elementem systemu bezpieczeństwa państwa. Informacja to wiedza o otaczającym nas świecie, opis istniejącego, obiektywnego stanu rzeczy.

Podjmując rozważania na temat informacji i jej miejsca w systemie bezpieczeństwa państwa, ochrony jego interesów m.in. podczas EURO 2012, zastanawiamy się, dlaczego to pojęcie jest tak ważne, dlaczego dotyczy tak wielu istotnych obszarów życia społecznego, dlaczego informacja związana jest bezpośrednio z systemem bezpieczeństwa państwa, i – w końcu – dlaczego jest gwarancją ochrony interesów państwa. Pytań na temat informacji i jej miejsca w otaczającej nas rzeczywistości jest więcej:

1. Co to jest informacja?
2. Skąd pochodzi?
3. Co to jest jakość informacji?
4. Jak ją odnaleźć?
5. Jak ją kwalifikować?
6. Jak ją prawidłowo oceniać?
7. Kto jest jej adresatem?
8. Skąd tak duże znaczenie dla bezpieczeństwa?

Tego rodzaju pytań można by postawić jeszcze dużo, ale postaram się skupić w pierwszej kolejności na powiązaniu pojęcia informacji z systemem bezpieczeństwa. W dalszej części artykułu postaram się odpowiedzieć na postawione powyżej pytania, które są spoiną informacji z systemem bezpieczeństwa.

KEY WORDS

information, sources of information, evaluation of information, safety, system, cooperation, statistical data, analysis of the information, decision making
informacje, źródła informacji, ocena informacji, bezpieczeństwo, system, współpraca, dane statystyczne, analiza informacji, podejmowanie decyzji.

CO TO JEST INFORMACJA

Najpierw należy odpowiedzieć sobie na pierwsze postawione pytanie: Co to jest informacja? Odpowiadając na to pytanie, pozwolę sobie na stworzenie własnej definicji informacji. Otóż, **informacja to opis istniejącego, obiektywnego stanu rzeczy**. Informacja, łac. *Informatio*, to wyobrażenie czy pojęcie, niemniej jednak w mojej ocenie oraz na podstawie zdobytego doświadczenia zawodowego stwierdzam, iż informację należy tłumaczyć i definiować właśnie jako opis istniejącego obiektywnego stanu rzeczy. Opiszem jest wszystko to, co jest odpowiedzią na pytanie o informację. Opis ten ma ogromne znaczenie dla podejmowania dalszych działań. Można postawić tezę, iż podejmowanie jakichkolwiek działań jest uzależnione od opisu istniejącego obiektywnego stanu rzeczy. Z kolei podejmowanie jakichkolwiek działań bez informacji jest skazane na porażkę, natomiast działania trafnie podjęte bez informacji, można zaliczyć do grupy działań, którym towarzyszył łut szczęścia.

Odnosząc się do tytułu artykułu *informacja w systemie bezpieczeństwa gwarancją ochrony interesów państwa podczas EURO 2012*, należy stwierdzić, iż tak ogromne przedsięwzięcie jak mistrzostwa Europy, może stanowić doskonałą okazję do popełniania w tym czasie niezliczonej ilości rodzajów przestępstw, co w konsekwencji stanowi poważne zagrożenie bezpieczeństwa państwa i obywateli, zwłaszcza tych biorących bezpośredni udział imprezie masowej.

Przywołana we wstępie artykułu moja definicja informacji w pełni wpisuje się w system bezpieczeństwa państwa. System bezpieczeństwa to m.in. prowadzenie odpowiednich działań na podstawie bieżącej sytuacji, czyli na podstawie bieżącej informacji. Biorąc pod uwagę definicję informacji, łatwo udowodnić, iż opis istniejącego obiektywnego stanu rzeczy jest niezwykle cennym i w zasadzie jedynym źródłem podejmowanych decyzji.

SKĄD POCHODZI INFORMACJA

Aby prowadzić dalsze rozważania na temat informacji w systemie bezpieczeństwa, należy znaleźć odpowiedzi na kolejne postawione we wstępie pytania dotyczące informacji. Skąd pochodzi? Kiedy poddamy swój umysł krótkiej refleksji na temat tego, co nas otacza, możemy stwierdzić, iż informacja jest wszędzie, informacja pochodzi z nas, informacja pochodzi z naszego umysłu, informacja pochodzi z naszego otoczenia. Gdziekol-

wiek spojrzymy, cokolwiek widzimy, wszystko, co odbierają nasze receptory, stanowi informację. Jest to niezwykle ciekawe i interesujące, ponieważ pokazuje że informacja jest wszędzie, że informację odbierają ludzie, oraz że informacja jest dla ludzi. Można stwierdzić, że koło się zamyka, ale niestety tak nie jest, ponieważ najtrudniejszym zadaniem w tworzeniu informacji jest obiektywizm oraz jakość informacji. W tym miejscu przechodzimy do kolejnego pytania, Co to jest jakość informacji?

CO TO JEST JAKOŚĆ INFORMACJI

Jakość informacji to kompletny opis stanu rzeczy. To pełne odzwierciedlenie stanu rzeczy w tym momencie, w tym miejscu i przy obecnych warunkach występowania informacji. Za zbyt czne uważam wprowadzanie dalszych warunków, które powinny być spełnione aby mieć pewność co do jakości informacji. Warunki te traktuję jak prawdy oczywiste i dlatego pozostają przy wąskim doprecyzowaniu zawartym na początku objaśnienia jakości. Jakość informacji jest niezwykle ważna, m.in. z następujących powodów:

- pewność co do opisu rzeczywistego stanu rzeczy
- gwarancja obiektywności
- pewność opisu sytuacji
- gwarancja powodzenia w prowadzeniu analizy informacji
- pewność co do trafności syntezy
- gwarancja podejmowania prawidłowych decyzji
- warancja osiągnięcia sukcesu
- gwarancja kierunków i źródeł gromadzenia dalszych informacji
- gwarancja poszerzania horyzontów objętych procesem rozpoznania i analizy
- możliwość kompleksowego rozpoznawania zjawisk.

Podjmując rozważania co do samej jakości informacji nie sposób za-uważyc, że jest ona niezwykle ważna. Od jakości zależy wszystko to, co następuje po uzyskaniu informacji, a co zostało wymienione w powyższych punktach.

JAK JĄ ODNALEŹĆ

Kolejnym pytaniem dotyczącym informacji jest: Jak ją odnaleźć? Proces odnajdywania informacji jest uzależniony od wielu czynników, do których w szczególności zaliczyć można:

- rodzaj informacji,
- miejsce występowania informacji,
- otoczenie informacji
- metody jej poszukiwania
- przeznaczenie informacji,
- zleceniodawcę informacji.

Powyższe czynniki wskazują na potrzebę zaplanowania procesu poszukiwawczego informacji. Co prawda, informacja jest wszędzie, ale odnajdywanie konkretnych informacji, jest procesem trudnym, żmudnym, długotrwałym i niejednokrotnie niebezpiecznym. Ważne jest, aby nie pominąć miejsc występowania danej informacji, gdyż może to spowodować nieodwracalne skutki w procesie wykorzystania, czyli podjęcia decyzji na ich podstawie.

JAK KWALIFIKOWAĆ INFORMACJĘ

Jak kwalifikować informację? Proces uzależniony od otoczenia informacji, ale dający się doprecyzować. Sposób kwalifikowania to:

- ocena informacji
- ocena źródła informacji
- wymagania zleceniodawcy
- przeznaczenia informacji
- przyszłe decyzje.

Podane powyżej sposoby kwalifikowania pozwolą na prawidłowe zaplanowanie sposobu gromadzenia informacji pod kątem przeprowadzenia analizy i syntezy, a w ostatecznym etapie na podjęcie prawidłowych decyzji. Kwalifikowanie informacji wymaga zapewnienia odpowiedniej wiedzy na temat badanego zjawiska przez osoby odpowiedzialne za jej segregowanie. Proces kwalifikowania jest ściśle związany z oceną informacji, która znajduje swoje miejsce w kolejnym pytaniu: Jak ją prawidłowo oceniać?

JAK JĄ PRAWIDŁOWO OCENIAĆ

Ocena jest bardzo szerokim pojęciem uzależnionym od jego występowania. W swoich założeniach czym innym będzie ocena w szkole, czym innym będzie ocena pracownika, czym innym ocena skutków kataklizmów, czym innym wreszcie ocena informacji. Ocena informacji ma nam pozwolić na podjęcie decyzji co do poziomu i możliwości wykorzystania informacji. Pomimo iż informacja jest rzeczywistym opisem stanu rzeczy, każdy opis może być obarczony błędem. Błąd ten może nieść za sobą nieobliczalne i nieprzewidywalne skutki w procesie decyzyjnym. Ocena informacji to swego rodzaju decyzja co do dalszego wykorzystania informacji. Należy pamiętać, że negatywna ocena przydatności informacji nie musi oznaczać odrzucenia informacji. W tym miejscu pojawia się kolejny ważny element, związany z gromadzeniem informacji w późniejszym okresie. Skąd taki pomysł? Otóż mogą zdarzyć się przypadki, że pomimo negatywnej oceny w danych warunkach i czasie jej występowania, w innym czasie i w powiązaniu z innymi faktami (informacjami) może okazać się niezwykle cenna i przydatna. Podsumowując wątek kwalifikowania i oceny informacji, należy wskazać na potrzebę gromadzenia informacji nie tylko w celu realizacji potrzeb w danym momencie. Warto mieć również możliwość skorzystania ze zgromadzonych informacji w terminie późniejszym.

KTO JEST ADRESATEM INFORMACJI

Kolejną kwestią jest uzyskanie odpowiedzi na temat adresata informacji. Kto jest jej adresatem? Adresatem informacji jest zleceniodawca, ale zanim informacja do niego dotrze, musi przejść przez kilku adresatów, pośredników. Zadaniem pośredników jest dbanie o cały proces związany z gromadzeniem, analizowaniem, syntezą, decydowaniem i skutkami. W pierwszej kolejności informacja pojawia się na poziomie oceny pod kątem jej prawdziwości i przydatności. Drugim adresatem jest pośrednik wskazujący na prawdopodobieństwo występowania informacji. Kolejnym pośrednikiem jest analityk, który wykorzystuje wszystkie uzyskane informacje niezbędne do procesu dalszej jej obróbki. W tym dalszym procesie obróbki pojawia się kolejny pośrednik, który wskazuje na wnioski płynące z analizy informacji. Mając wnioski na temat zgromadzonych informacji, możemy podjąć decyzję. Proces ten realizowany jest przez zleceniodawcę.

SKĄD TAK DUŻE ZNACZENIE INFORMACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA

Przedstawiony powyżej opis dotyczący informacji jest ściśle powiązany z systemem bezpieczeństwa. Dlaczego? Bezpieczeństwo to m.in.:

- bieżąca analiza obecnego stanu rzeczy
- monitorowanie potencjalnych zagrożeń
- analiza poziomu zagrożeń
- współpraca z partnerami
- podejmowanie strategicznych decyzji
- planowanie rozwoju państwa,
- zapewnienie obywatelom prawidłowego funkcjonowania w jego obrębie
- zapewnienie obywatelom prawidłowego rozwoju.

Każdy z wymienionych powyżej elementów związany jest bezpośrednio z informacją. Bieżąca analiza obecnego stanu rzeczy to nic innego jak analiza informacji na temat stanu funkcjonowania państwa, jego poszczególnych struktur zarządzania oraz efektywności i rozwoju gospodarki.

Monitorowanie zagrożeń to gromadzenie wszystkich informacji zawierających potencjalnie niebezpieczne elementy mające bezpośredni wpływ na stan bezpieczeństwa państwa. To również tworzenie obrazów i map występowania możliwych zagrożeń. Monitorowanie zagrożeń to także przygotowywanie odpowiednich działań neutralizujących zagrożenia oraz ich ewentualne skutki.

Analiza poziomu zagrożeń to klasyfikowanie rodzajów zagrożeń do odpowiednich grup reakcji na zagrożenia. Analiza poziomu zagrożeń pozwala na określenie prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożenia, jego potencjalnych skutków oraz sposobów reagowania na nie i przywracania stanu państwa do sytuacji sprzed wystąpienia zagrożenia.

Współpraca z partnerami to bardzo istotny element wsparcia w procesie zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Współpraca obejmuje partnerów wewnętrznych i zewnętrznych, takich jak NATO i Unia Europejska.

CO TO JEST BEZPIECZEŃSTWO

Bezpieczeństwo to stan, w którym podejmowane przez państwo decyzje pozwalają na prawidłowe funkcjonowanie i rozwój państwa oraz jego obywateli. Aby w pełni zrozumieć powiązanie informacji z bezpieczeń-

stwem, należy przeprowadzić krótkie rozważania na temat samych pojęć *bezpieczeństwo* oraz *system*. Czym jest bezpieczeństwo? Pojęcie bezpieczeństwo zostało już wielokrotnie zdefiniowane przez największe autorytety świata nauki, do których niewątpliwie należy prof. zw. dr hab. Witold Pokruszyński, prorektor ds. dydaktycznych i rozwoju uczelni Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie. O tym, że bezpieczeństwo jest najważniejszym dobrem każdego państwa i jego obywateli, świadczą nie tylko definicje pojęcia, lecz także umieszczenie tego dobra w najważniejszym akcie prawnym naszego państwa, jakim jest Konstytucja.

Mając na względzie troskę o bezpieczeństwo naszego kraju, każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej ma obowiązek reagowania na wszelkie nieprawidłowości, jakie występują w otaczającej go rzeczywistości. W preambule do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku *w trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski [...], by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej, zawarto m.in. obowiązek tworzenia i przestrzegania prawa. **Art. 5. Konstytucji** nakłada na rządzących obowiązek obrony państwa i obywateli: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.**

Bezpieczeństwo było zawsze najważniejszym dobrem, o którego zapewnienie walczyli najwięksi tego świata. Henry Kissinger, jako doradca prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki do spraw bezpieczeństwa narodowego, przemawiając w Londyńskim Międzynarodowym Instytucie Studiów Strategicznych, stwierdził: *bezpieczeństwo jest fundamentem wszystkiego, co czynimy*. Bezpieczeństwo jest mniejsze, ale niepewność o wiele większa, bo istota współczesnego zagrożenia polega na tym, że jest ono niespodziewane, że uderza w cywilów, że nie wiadomo, jak nad nim zapanować.

Definicja bezpieczeństwa narodowego zawarta w *Słowniku terminów zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wydanym przez Akademię Obrony Narodowej w 2009 roku, podaje, iż *bezpieczeństwo narodowe to proces lub stan zapewniający funkcjonowanie (aktywność), państwa w podstawowych dziedzinach, umożliwiający przetrwanie, rozwój i swobodę realizacji interesów narodowych w konkretnym środowisku (warunkach) bezpieczeństwa, poprzez podejmowanie wyzwań, wykorzystywanie szans, redukcjonowanie ryzyk oraz przeciwdziałanie wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla jego interesów*.

Profesor Roman Kuźniar twierdzi m.in., że *bezpieczeństwo jest pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie: państw*. Chodzi tu nie tylko o przetrwanie integralności czy niezawisłości, lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, które zapewnia ochronę i wzbogacanie tożsamości jednostek czy narodu.

Janusz Świniarski twierdzi, że *bezpieczeństwo to stan, który zapewnia człowiekowi warunki samorealizacji. Bezpieczeństwo to stan, w którym jednostki, grupy społeczne, organizacja państwa nie odczuwa zagrożenia swego istnienia, a także podstawowych swych interesów. Bezpieczeństwo to stan, w którym istnieją formalne, instytucjonalne i praktyczne gwarancje ochrony tego, co stanowi istotę pełnej samorealizacji*.

Jan Szmyd twierdzi z kolei, że *bezpieczeństwo wiąże się z poczuciem stabilności, trwałości określonego stanu rzeczy, odczuciem braku zagrożenia wewnętrznego i zewnętrznego, a nadto także z doznawaniem pewności i spokoju w codziennym bytowaniu, ufności i zaufaniu do przyszłości*.

Profesor Witold Pokruszyński twierdzi, iż *bezpieczeństwo to stan i proces trwania, przetrwania i rozwoju każdej formy bytu*. Wszystkie zatem sytuacje, które nie sprzyjają tym trzem elementom, należy uznać za zagrożenia bezpieczeństwa. Cechą bezpieczeństwa jest optymizm i ufność, to one dają nam przekonanie, że będziemy nadal mogli cieszyć się naszymi

dobrami i szczęściem. Bezpieczeństwo w istocie zależy również od tego, co dzieje się wokół nas, od środowiska zewnętrznego i wewnętrznego, z których mogą pochodzić ewentualne zagrożenia, zależy także od nas samych, naszego przygotowania merytorycznego w tym zakresie, naszego zdrowia i gotowości sprostania takim zagrożeniom. Można powiedzieć, że zasadniczymi składnikami bezpieczeństwa są gwarancje nienaruszalności podmiotu i swoboda jego rozwoju. To oznacza, że bezpieczeństwo obejmuje zespolenie dwóch składników, tj. zapewnienie przetrwania oraz swobodny rozwój podmiotu (państwa).

Przedstawione definicje wpisują się w definicję opracowaną przeze mnie: **bezpieczeństwo to stan, w którym podejmowane przez państwo decyzje pozwalają na prawidłowe funkcjonowanie i rozwój państwa i jego obywateli.** Kiedy mamy do czynienia z prawidłowym funkcjonowaniem i rozwojem państwa i jego obywateli? Otóż, jednym z podstawowych warunków jest właściwe podejmowanie przez państwo decyzji skutkujących rozwojem gospodarki, co z kolei przyczynia się bezpośrednio do:

- posiadania przez obywateli zatrudnienia (stałego i pewnego),
- poczucia bezpieczeństwa,
- profesjonalnej, szybkiej i darmowej ochrony zdrowia,
- posiadania możliwości rozwoju zawodowego,
- podnoszenia kwalifikacji i wykształcenia,
- poczucia pewności uzyskania godnej emerytury,
- zaufania do państwa jako systemu i ludzi władzy,
- krzewienia patriotyzmu i wartości narodowych.

Przedstawione korzyści wynikające z prawidłowego funkcjonowania państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa swoim obywatelom są nierozłącznym elementem współpracy i współdziałania władz oraz obywateli. Efekty podejmowanych decyzji mają wprost proporcjonalny wpływ na bezpieczeństwo. Lepsze decyzje to wyższe bezpieczeństwo.

ZWIĄZEK POMIĘDZY INFORMACJĄ A BEZPIECZEŃSTWEM I EURO 2012

Związek pomiędzy informacją a bezpieczeństwem został już udowodniony. W ramach przeprowadzonego procesu dowodowego występowania zależności i powiązań pomiędzy tymi pojęciami wskazano na wiele elementów związanych m.in. z potrzebą gromadzenia informacji, mającej bezpośredni wpływ na poziom bezpieczeństwa państwa i jego obywateli.

Zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa państwa to nie tylko swobodny rozwój wszystkich gałęzi gospodarki, lecz także możliwości związane z szeroką współpracą gospodarczą i sportową z państwami oraz organizacjami międzynarodowymi. Potwierdzeniem tego, że poziom bezpieczeństwa w Polsce jest wystarczający, było powierzenie naszemu krajowi zorganizowania we współpracy z Ukrainą Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012.

Zorganizowanie tak ogromnej imprezy masowej, pierwszej w historii Polski o tak dużym obszarze działania, było nie lada wyzwaniem dla służb i organów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Przeprowadzone działania zostały wykonane w sposób profesjonalny i pozwoliły na poprawę wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Potwierdzeniem powyższej tezy są informacje zawarte na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które przytaczam poniżej.

Turniej finałowy Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej był największym przedsięwzięciem w historii wolnej Polski, w jakie zaangażowane były nasze służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo i porządek publiczny. Pięcioletni okres przygotowań podporządkowany został podstawowemu celowi, jakim było zapewnienie maksymalnego bezpieczeństwa uczestnikom turnieju: kibicom, drużynom i wszystkim osobom odwiedzającym Polskę.

Analiza wszystkich zdarzeń po zakończeniu mistrzostw daje podstawę do stwierdzenia, iż podczas EURO 2012 na terenie naszego kraju było bezpiecznie. Zgodnie z posiadanymi statystykami w zakresie kradzieży, kradzieży z włamaniem, rozbojów, uszkodzeń ciała i zdarzeń w ruchu drogowym poziom bezpieczeństwa w stosunku do analogicznego okresu z ubiegłego roku uległ poprawie:

- liczba kradzieży spadła z 3597 do 2946,
- liczba kradzieży z włamaniem – z 1288 do 852,
- liczba rozbojów spadła o 22 proc.,
- liczba uszkodzeń ciała spadła o 27 procent,
- wydarzyło się o 870 mniej wypadków, w których śmierć poniosło o 125 mniej osób, a rannych zostało 1020 osób mniej niż w takim samym okresie 2011 roku.

Policja, Straż Graniczna, Państwowa Straż Pożarna i Biuro Ochrony Rządu dołożyły wszelkich starań, aby jak najlepiej przygotować się do EURO 2012. Starania te przełożyły się na przebieg turnieju nie tylko pod

kątem zapewnienia bezpieczeństwa, lecz także gdy chodzi o zapewnienie sportowej atmosfery jego uczestnikom. Sportowa atmosfera to oczywiście domena sportowców, ale brak bezpieczeństwa nie pozwoli na jej stworzenie. Dokonane inwestycje, zakupy, szkolenia czy wdrażane procedury będą wykorzystywane przez polskie służby również po zakończeniu turnieju. Doświadczenia zdobyte w czasie mistrzostw będą wykorzystywane przez służby do zabezpieczenia innych imprez o charakterze masowym. Doświadczenia te będą również cennym materiałem szkoleniowym dla kadry dydaktycznej w szkołach policyjnych i ośrodkach szkolenia funkcjonariuszy Policji.

DZIAŁANIA POLICJI

Według informacji zamieszczonych na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przy zabezpieczeniu turnieju EURO 2012 zaangażowani byli funkcjonariusze komend wojewódzkich Policji, w szczególności z Gdańska, Krakowa, Lublina, Poznania, Wrocławia, Rzeszowa oraz Komendy Stołecznej Policji. W zabezpieczaniu mistrzostw brały również udział służby podległe ministrowi obrony narodowej, w tym około 1200 żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. Każdego dnia turnieju nad bezpieczeństwem kibiców i reprezentacji narodowych czuwało w miastach gospodarkach średnio sześć tys. policjantów. Podczas meczu Polska – Rosja oraz Rosja – Grecja liczba zaangażowanych sił w Warszawie wzrosła odpowiednio do 14 i 16 tys. funkcjonariuszy.

Łącznie we wszystkich dniach, w Warszawie, Gdańsku, Poznaniu, Wrocławiu, Krakowie, Lublinie i Rzeszowie, służbę bezpośrednio związaną z zabezpieczeniem imprezy pełniło 201 329 policjantów. W pracę związaną z zapewnieniem ładu i porządku publicznego podczas turnieju zaangażowani zostali także funkcjonariusze pozostałych komend wojewódzkich policji.

Oprócz tego, polskim policjantom pomagali także spotters i zagraniczni funkcjonariusze policji z państw biorących udział w turnieju. Liczba i skład zagranicznych funkcjonariuszy biorących udział w zabezpieczeniu turnieju:

- Grecja – sześciu funkcjonariuszy,
- Czechy – 13 ,
- Rosja, Włochy i Hiszpania – 10 ,
- Irlandia – czterech,

- Chorwacja – 16 ,
- Niemcy – 12 funkcjonariuszy,
- Anglia – sześciu,
- Dania – pięciu funkcjonariuszy,
- Ukraina – dwóch oficerów łącznikowych,
- Holandia, Portugalia, Szwecja oraz Słowacja – po oficerze łącznikowym.

Łączna liczba funkcjonariuszy zagranicznych wyniosła 98. Nawiązanie współpracy z policjami innych krajów, mających w większości duże doświadczenie w opracowywaniu założeń ochrony imprez masowych, stanowiło nieocenioną pomoc dla naszej policji. Przy tak dużych imprezach, w których biorą udział obywatele różnych państw, znaczenie ma wiedza na temat sposobów zachowania się i reagowania na różne sytuacje przez poszczególnych obcokrajowców. Związane jest to z kulturą kraju, z którego pochodzi dana osoba.

Współpraca międzynarodowa realizowana była na podstawie zapisów Wspólnych Deklaracji (Memorandum of Understanding) w sprawie współpracy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa podczas turnieju EURO 2012, podpisanych pomiędzy Komendantem Głównym Policji a przedstawicielami służb policyjnych: Ukrainy, Rosji, Włoch, Grecji, Chorwacji, Danii, Czech, Niemiec, Słowacji, Austrii, Portugalii, Hiszpanii, Anglii, Holandii oraz Szwecji. Natomiast z policjami Irlandii i Francji współpracowano na podstawie odrębnych dokumentów.

Działania polskiej Policji były również wspierane przez zagraniczne siły policyjne. Na terenie Warszawy oraz Gdańska pracowało ośmiu funkcjonariuszy policji portugalskiej oraz 16 funkcjonariuszy niemieckiej. Łącznie działania polskiej Policji wsparło 174 zagranicznych funkcjonariuszy , z czego w Policyjnym Centrum Dowodzenia pracowało 21 oficerów łącznikowych.

Na zaproszenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy polscy policjanci wykonywali także zadania m.in. w Kijowie i we Lwowie:

- dwóch polskich policjantów w Policyjnym Centrum Wymiany Informacji MSW Ukrainy,
- pięciu polskich policjantów spottersów we Lwowie.

Podczas trwania EURO 2012, w związku z zakłócaniem porządku publicznego, policjanci zatrzymali 652 osoby, w tym 473 Polaków i 179

cudzoziemców; najwięcej Rosjan (100), Chorwatów (21) i Irlandczyków (19). Najczęściej do zatrzymań dochodziło w związku z czynami o charakterze chuligańskim. Najwięcej osób usłyszało zarzuty za udział w zbiegowisku (art. 254. kk), za naruszenie Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz za naruszenia nietykalności cielesnej policjantów (art. 222. kk). Bezpośrednio po meczu Polska–Rosja (12 czerwca 2012 roku) zatrzymano 192 chuliganów, w tym 164 Polaków i 28 cudzoziemców.

W Krajowym Systemie Informatycznym Policji umieszczono ponad 800 rekordów – danych osób ukaranych zakazem wstępu na imprezy masowe wydanym przez podmioty zagraniczne oraz blisko pięć tys. rekordów – danych osób mogących stwarzać zagrożenie dla bezpieczeństwa i porządku publicznego w czasie UEFA EURO 2012.

ESKORTY POLICYJNE

Eskorta policyjna jest nierozłącznym elementem zabezpieczania imprez masowych. Policja dysponuje odpowiednim sprzętem oraz specjalistami we wszystkich rodzajach transportu. Stosowane przez Policję procedury gwarantują sprawną realizację zadań oraz bezpieczeństwo uczestników imprezy masowej.

W ramach operacji wykonywane były eskorty policyjne w związku z przejazdami drużyn piłkarskich, sędziów, delegatów, obserwatorów UEFA oraz innych osób na trasach. 3376 funkcjonariuszy zrealizowało łącznie 771 eskort, przejeżdżając 39 716 kilometrów.

Policjanci mieli także do dyspozycji 17 śmigłowców i samolot transportowy CASA. To właśnie drogą powietrzną przetransportowano z Polski na Ukrainę delegacje hiszpańskich, portugalskich i włoskich policjantów. W sumie wykonano 223 loty, których łączny czas wyniósł ponad 260 godzin.

POLICYJNE CENTRUM DOWODZENIA W LEGIONOWIE

Głównym ośrodkiem koordynacji działań policyjnych w czasie turnieju było Policyjne Centrum Dowodzenia w Legionowie, w skład którego wchodziło Centrum Dowodzenia Operacją oraz Centrum Wymiany Informacji. W Policyjnym Centrum Dowodzenia przez całą dobę pracowało jednocześnie 95 funkcjonariuszy.

Pracownikami centrum byli policjanci z Centrum Szkolenia Policji

w Legionowie, Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Komendy Głównej Policji i komend wojewódzkich Policji. Dodatkowo w centrum pracowało 23 oficerów łącznikowych, którzy wymieniali się informacjami z polskimi policjantami. Wśród nich byli także oficerowie łącznikowi z EUROPOL-u, INTERPOL-u oraz IMEST-u, czyli interpolowskiej grupy wsparcia imprez o charakterze masowym.

W Centrum Wymiany Informacji pracowali policjanci i przedstawiciele służb porządku publicznego z Grecji, Rosji, Czech, Hiszpanii, Włoch, Irlandii, Chorwacji, Anglii, Holandii, Danii, Niemiec, Portugalii, Szwecji, Słowenii, Węgier, Słowacji oraz Ukrainy.

101 funkcjonariuszy z innych państw współuczestniczyło w zabezpieczeniu kibiców z zagranicy. Natomiast 13 polskich policjantów odpowiadało za bezpieczeństwo tych reprezentacji, które przebywały na terenie Polski. Ci policjanci opiekowali się reprezentacjami w miejscu ich pobytu na terenie Polski.

W Policyjnym Centrum Dowodzenia pracowali także przedstawiciele służb, podmiotów i instytucji zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa UEFA EURO 2012, w tym m.in. Biura Ochrony Rządu, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Ochrony Kolei, a także Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej.

Policyjne Centrum Dowodzenia w Legionowie kierowało operacją zabezpieczenia. Centrum koordynowało i współdziałało z Komendą Stołeczną Policji, komendami wojewódzkimi we Wrocławiu, Poznaniu i Gdańsku – czyli w miastach gospodarzach, a także z Krakowem, Lublinem i Rzeszowem – czyli tymi miastami, przez które przemierzali się kibice wyjeżdżający na mecze na Ukrainę i stamtąd wracający.

STRAŻ GRANICZNA

Zabezpieczenie bezpieczeństwa kibiców obywateli państw obcych stanowiło ogromne i wyzwanie dla Straży Granicznej. Impreza masowa tej rangi powoduje przemieszczanie się bardzo dużej liczby osób. Mając na uwadze położenie naszego kraju – z jednej strony granica ze strefą Schengen, a z drugiej, z państwami niebędącymi w strukturze Unii Europejskiej – należy mieć na uwadze odpowiedzialność, jaka ciążyła na funkcjonariuszach straży. Z nałożonych na Straż Graniczną zadań, służba

ta w pełni się wywiązała, zdobywając jednocześnie ogromne i cenne doświadczenie.

W okresie trwania EURO 2012 granicę zewnętrzną przekroczyło około 2 mln osób. Porównując okres przed turniejem (pierwszy tydzień czerwca 2012 roku) był to wzrost o 10 procent. Na lotniskach największy ruch odnotowano w Poznaniu i Gdańsku, głównie za sprawą kibiców z Irlandii i Chorwacji.

Od 5 czerwca 2012 r. w czterech głównych przejściach na granicy polsko-ukraińskiej (w Dorohusku, Hrebennem, Korczowej i Medyce) służby graniczne i celne obu państw prowadziły odprawy w jednym miejscu po polskiej stronie. Ruch poprzez tzw. zielone EUROkorytarze, przeznaczone dla kibiców i gości turnieju, odbywał się bez zakłóceń. W okresie zwiększonego ruchu uruchamiano dodatkowe stanowiska kontroli. Na przykład w Korczowej w okresie 9–10 czerwca (mecz we Lwowie między drużynami Niemiec i Portugalii) dokonywano kontroli granicznej osób wyjeżdżających, na ośmiu tzw. pasach EURO, podczas gdy standardowo odprawa odbywa się na dwóch, trzech pasach.

Działania Straży Granicznej spotkały się z pozytywnym odbiorem podróżnych. Tzw. kontrola w jednym miejscu na granicy zewnętrznej z Ukrainą była prowadzona przez służby polskie i ukraińskie do 4 lipca minionego roku.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w okresie od 4 czerwca do 1 lipca 2012 r. prowadzona była kontrola na granicy wewnętrznej strefy Schengen oraz na wybranych połączeniach lotniczych i promowych (morskich). W tych działaniach Straż Graniczną wspierały Policja, Żandarmeria Wojskowa, Inspekcja Transportu Drogowego oraz Państwowa Straż Pożarna. Działania te nie spowodowały utrudnień w ruchu drogowym ani opóźnień w kolejowym.

Od 4 czerwca 2012 roku skontrolowano blisko 29 tys. osób, z których 99 procent stanowili cudzoziemcy. W wyniku tych działań zatrzymano 14 cudzoziemców, a 22 odmówiono prawa wjazdu do Polski.

W działania Straży Granicznej zaangażowanych było także 95 przedstawicieli służb granicznych z krajów UE oraz 10 obserwatorów z państw trzecich – Chorwacji, Rosji i Ukrainy. Funkcjonariusze kontaktowali się ze swoimi jednostkami, pośredniczyli w wymianie informacji.

PAŃSTWOWA STRAŻ POŻARNA

Państwowa Straż Pożarna wydawała decyzje dotyczące przekazywania do użytkowania obiektów związanych z organizacją turnieju. Działania w tym zakresie – od opiniowania projektów, poprzez konsultacje i kontrole w trakcie budowy, aż po ostateczne odbiory techniczne – dotyczyły w szczególności wszystkich stadionów, terminali lotniczych w Gdańsku, Poznaniu i we Wrocławiu oraz infrastruktury kolejowej (m.in. tunelu łączącego Okęcie z centrum Warszawy). Funkcjonariusze Państwowej Straży Pożarnej przeprowadzili blisko 900 kontroli, których celem było sprawdzenie inwestycji pod kątem spełnienia wymagań ochrony przeciwpożarowej. Zabezpieczeniem operacyjnym turnieju EURO 2012 przez krajowy system ratowniczo-gaśniczy zostały objęte m.in.:

- cztery stadiony – w miastach gospodarzach,
- pięć stref kibica – cztery w miastach gospodarzach oraz w Krakowie,
- 14 centrów pobytowych (w tym jedno dla sędziów) i treningowych na terenie pięciu województw,
- sześć dworców kolejowych,
- osiem portów lotniczych – w tym trzy stanowiące lotniska zapasowe EURO.

W działania zabezpieczające zaangażowano ogółem około 14,5 tys. ratowników (w tym 1450 strażaków Ochotniczych Straży Pożarnych) oraz około 3300 pojazdów ratowniczych.

BIURO OCHRONY RZĄDU

Funkcjonariusze Biura Ochrony Rządu realizowali zadania z zakresu ochrony bezpośredniej, (zapewniając bezpieczeństwo ponad 100 osobom), ochrony obiektów i miejsc czasowego pobytu, sprawdzeń pirotechniczno-radiologicznych, transportu specjalnego. Sprawdzono blisko 50 tys. osób i 48 tys. sztuk bagażu. Pirotechnicy BOR przeprowadzili sprawdzenia ponad 1,6 tys. pojazdów i 86 pomieszczeń. Na Stadionie Narodowym w Warszawie funkcjonariusze kilkakrotnie dokonali sprawdzenia 8800 m² powierzchni (na 11 poziomach) oraz dwóch tys. miejsc siedzących w strefie VIP.

PODSUMOWANIE

Tytuł artykułu *Informacja w systemie bezpieczeństwa gwarancją ochrony interesów państwa podczas EURO 2012* został tak sformułowany, aby możliwe było wskazanie znaczenia informacji podczas działań zabezpieczania imprez masowej o takiej skali jak EURO 2012 w systemie bezpieczeństwa państwa.

Podejmowanie jakichkolwiek działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom – uczestnikom imprezy masowej, wymaga podjęcia wielu czynności oraz opracowania wszystkich możliwych scenariuszy zdarzeń. Podejmowanie skutecznych działań zawsze musi być oparte na analizie informacji. Czym jest informacja, jakie jest znaczenie oraz wszelkie elementy związane z jej pozyskiwaniem, ocenianie i kwalifikowaniem zostały przedstawione w treści artykułu.

Mam nadzieję, że przedstawione informacje przynajmniej w pewnym stopniu przybliżą problematykę pojęcia informacji oraz jej miejsca w systemie bezpieczeństwa. Na zakończenie chciałbym zwrócić uwagę na pojawienie się w treści artykułu nowej definicji pojęcia informacji oraz bezpieczeństwa.

REFERENCES

- Pokruszyński W., (2008), *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*, WSGE, Józefów.
- Pokruszyński W., (2008), *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*. Zeszyty Naukowe nr 1/70 Akademia Obrony Narodowej, Warszawa.
- Pokruszyński W., (2009), *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, WSGE, Józefów.
- Pokruszyński W., (2010), *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, WSGE, Józefów
- Kuźniar R., (2000), *Globalizacja, geopolityka i polityka zagraniczna*. [w:] *Sprawy międzynarodowe nr 1*, Warszawa.
- Świniarski J., (1999), *Filozoficzne podstawy edukacji dla bezpieczeństwa*, Warszawa

USTAWODAWSTWO I ORZECZNICTWO

Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji DzU 1990 nr 30, poz. 179. z późn. zm.).

Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (DzU 1990 nr 78, poz. 462 z późn. zm.).

Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (DzU 1991 nr 88, poz. 400. z późn. zm.).

Ustawa z 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu (DzU 2001 nr 27, poz. 298 z późn. zm.).

WITRYNY INTERNETOWE

www.policja.gov.pl

www.strazgraniczna.gov.pl

www.mon.gov.pl

www.msw.gov.pl

www.straz.gov.pl

www.bor.gov.pl

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

ROBERT DĘBIŃSKI

**RELIGIOUS SECURITY GUARANTEES DURING THE EUROPEAN
FOOTBALL CHAMPIONSHIP EURO 2012**
**GWARANCJE BEZPIECZEŃSTWA RELIGIJNEGO W CZASIE
TRWANIA MISTRZOSTW EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ EURO 2012**

dr Robert Dębiński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie
porucznik.debinski@simplusnet.pl

ABSTRACTS

For a long time in the human minds dilemmas related to the scope of liberty and freedom, security and duty, coercion, or violence has arisen. The border between these categories has been rarely talked about. The limit to the freedom or liberty is the safety of every person (Erasmus, 2012, p 46).

It is believed that freedom manifests itself in spontaneous interaction. It emboldens when there are no mechanisms of control and self-control inside and outside. Mass events including the European Football Championship EURO 2012 may endanger the safety of others because there is a large variety of the gathered, based on race, colour sex, language, religion, political opinion, national extraction or any other situation. Duty of the state is to ensure safety for each person appearing in Polish territory, including religious security.

The right to religious freedom and the right to security are fundamental rights which were requested earliest and most in the human history. The right to freedom of conscience and religion - more than any other fundamental rights- protects human being not only against the state and not just the minority against the majority, or a majority against any minority, but particularly against any threat, no matter from either side it could occur. Such right should be entitled to everyone.

The state should refrain from any interference in the sphere of the human being. Defining the boundaries of the sphere and permitted exceptions take place in international agreements and national laws.

Od dawna w myśli humanistycznej rozdziły się dylematy związane z zakresem wolności i swobody, bezpieczeństwa i obowiązku, przymu-

su czy przemocy. Rzadziej mówiono o przebiegającej granicy pomiędzy tymi kategoriami. Granicą dla wolności czy swobody jest bezpieczeństwo każdego człowieka (Erasmus, 2012, s. 46). Uważa się, że swoboda przejawia się w spontanicznym reagowaniu. Rozzuchwała, gdy nie funkcjonują mechanizmy kontroli i samokontroli wewnętrznej i zewnętrznej. Imprezy masowe, również Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, mogą zagrażać bezpieczeństwu innych osób, ponieważ występuje duża różnorodność zgromadzonych np. ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub jakąkolwiek inną sytuację. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie każdemu człowiekowi znajdującemu się na terytorium Polski bezpieczeństwa, także bezpieczeństwa religijnego.

Prawo do wolności religijnej i prawo do bezpieczeństwa są prawami podstawowymi, których w dziejach ludzkich żądano najwcześniej i najbardziej zdecydowanie. Prawo do wolności sumienia i religii – bardziej niż jakiegokolwiek inne prawo podstawowe – strzeże człowieka nie tylko przed państwem i nie tylko mniejszości przed większością, czy też większości przed dowolną mniejszością, lecz także szczególnie przeciwko wszelkim zagrożeniom, bez względu na to, z którejkolwiek strony mogłyby się pojawić. Wspomniane prawo przysługuje każdemu człowiekowi. Państwo powinno powstrzymać się od jakiegokolwiek ingerencji w tę sferę życia osoby ludzkiej. Określenie granic tej sfery oraz dopuszczalnych wyjątków następuje w umowach międzynarodowych i ustawach krajowych.

KEY WORDS:

freedom, conscience, religion, belief, crime;

wolność, sumienie, religia, wyznanie, przestępstwo.

BEZPIECZEŃSTWO RELIGIJNE – PRÓBA ZDEFINIOWANIA

Bezpieczeństwo – stan niezagrożenia, spokoju, pewności. (Słownik, 1978, s. 147).

Bezpieczeństwo – jedna z najbardziej fundamentalnych wartości i potrzeb współczesnych struktur społecznych. Bez tego jakże unikatowego i podstawowego czynnika nie sposób wyobrazić sobie funkcjonowania twórców cywilizacji nowożytnej. Współczesne podejście do tematyki bezpieczeństwa postrzega bezpieczeństwo jako „stan i poczucie pewności, wolność od zagrożeń” (Zięba, 1989, s.10 za: Stańczyk, 1996). W opraco-

waniach z zakresu nauk społecznych można spotkać pojęcie bezpieczeństwa jako zdolność przetrwania, niezależność, tożsamość, możliwość rozwoju. W filozofii bezpieczeństwa należy widzieć występowanie negatywne dwóch wartościowanych zjawisk, po pierwsze – wyzwania, po drugie – zagrożenia. Wyzwania generują nowe sytuacje, w których występują niezbywalne potrzeby i odpowiednio do nich stosowne działania państwa lub grupy państw w celu osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa. Stąd w jednych badaniach bezpieczeństwa, w różnym wymiarze, wyróżnia się wyzwania i zagrożenia, takie podejście bowiem może doprowadzić do obiektywnej oceny zjawiska bezpieczeństwa (Pokruszyński, 2011a, s. 10, 2011b, s. 8).

Inne metody badań nad bezpieczeństwem nakreślają kolejną alternatywną definicję terminu – bezpieczeństwo jest w tym przypadku pojmowane jako „proces, w którym poziom bezpieczeństwa ulega dynamicznym zmianom, wydaje się bowiem, że nie można wskazać na trwałe, raz ustanowione bezpieczeństwo” (Stańczyk, 1996, s. 16). Istotą bezpieczeństwa jest zatem „obiektywna pewność wynikająca z gwarancji nienaruszalnego przetrwania i swobód rozwojowych” (Stańczyk, 1996, s. 20). Powyższe definicje utworzone na podstawie badania bezpieczeństwa jednostki nakreślają pewien wyjątkowy aspekt terminu w odniesieniu do zorganizowanych grup społecznych.

W szczególności na uwagę zasługuje tutaj bezpieczeństwo narodu. We współczesnym świecie bowiem jedną z podstawowych granic międzyludzkich stanowi bariera etniczna oraz kulturowa. Co za tym idzie, największym zagrożeniem dla narodu jest inny naród. Bezpieczeństwo narodowe można zatem zdefiniować jako „zabiegi w obszarze stosunków międzynarodowych i wewnętrznych oraz przedsięwzięcia ochronne i obronne, które mają na celu stworzenie korzystnych warunków funkcjonowania państwa” (Kitler, 2002, s. 18). To przecież zasadniczym celem państwa jest zabezpieczenie interesów narodowych (Jakubczak, 2003, s. 16).

Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, a także podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych. Jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia. Człowiek, grupa społeczna, państwo, organizacja międzynarodowa starają się oddziaływać na swoje otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną, by usuwać, a przynajmniej oddalać zagrożenia, eliminując własny lęk, obawy, niepokój i niepewność. Zagrożenia mogą być skierowane na zewnątrz i do wewnątrz; tak samo powinny być skierowane działania w celu ich likwidowania (Rotfeld, 1986,

s. 14–15). Ludzie żyjący w XXI wieku często są zaskakiwani zagrożeniami pojawiającymi się z różnych stron. Zatem potrzebują oparcia, wciąż nowych gwarancji prawa do szeroko pojętej wolności. Obecnie popularnym terminem odzwierciedlającym wspomniane gwarancje stało się bezpieczeństwo. Pojawiają się nowe kierunki na uczelniach wyższych wyrażające potrzebę współczesnego człowieka do otoczenia ochroną prawa do wszelkiej wolności. Do zagwarantowania wszelkich praw należnych człowiekowi. Dlatego co pewien czas wyłania nowa kategoria gwarancji określana terminem bezpieczeństwo.

Wyróżnia się następujące rodzaje bezpieczeństwa:

- ze względu na obszar, jaki obejmuje – bezpieczeństwo globalne, bezpieczeństwo międzynarodowe, bezpieczeństwo regionalne, bezpieczeństwo narodowe;
- ze względu na stosunek do obszaru państwa – bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne;
- ze względu na dziedzinę, w jakiej występuje – bezpieczeństwo militarne, bezpieczeństwo polityczne, bezpieczeństwo energetyczne, bezpieczeństwo ekologiczne, bezpieczeństwo informatyczne, bezpieczeństwo społeczne, bezpieczeństwo kulturowe; bezpieczeństwo fizyczne i bezpieczeństwo socjalne; bezpieczeństwo strukturalne i bezpieczeństwo personalne (Słownik, 2000, s. 17).

Prof. B. Sitek (2012, s. 169) mówi zaś o nowej kategorii bezpieczeństwa, a mianowicie o bezpieczeństwie prawnym, które to od pewnego czasu stało się ważnym składnikiem treści idei prawa, instrumentem interpretacji prawa oraz jego tworzenia.

Skoro występuje tak duża różnorodność terminu bezpieczeństwo i tak wiele płaszczyzn obejmuje swoimi gwarancjami, nie będzie przesadą wprowadzenie pojęcia bezpieczeństwo religijne. Wyznawcy różnych religii czy przekonań też oczekują i potrzebują gwarancji, które będą zabezpieczały prawo do wolności religijnej i swobodne praktykowanie swojej religii lub przekonania.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka w art. 18. stanowi, że: „Każda osoba ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii; prawo to obejmuje wolność zmiany swej religii lub przekonań, jak również wolność manifestowania swej religii lub przekonań, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, poprzez nauczanie, praktyki religijne, sprawowanie kultu i rytuałów”.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych powtarza zapis Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z tą różnicą, że zapis dokonany w Pakcie posiada moc wiążącą dla państw stron ratyfikacji tego dokumentu, a nie jedynie charakter deklaratoryjny. Stwierdza on w art. 18. ust. 1.: „Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania religii lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie”. Dodaje przy tym, że „nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru” (art. 18. ust. 2., Międzynarodowy). Ponadto zakres podmiotowy prawa do wolności myśli, sumienia i religii prezentuje art. 19. W świetle tego przepisu „Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów” (art. 18. ust. 1, Międzynarodowy).

Powyższe dokumenty stanowią przykład zagwarantowania każdemu człowiekowi prawa do wolności myśli, sumienia i religii w prawodawstwie międzynarodowym. Prawo międzynarodowe gwarantuje zatem każdemu człowiekowi wolność religijną i zobowiązuje do jej przestrzegania. Inaczej mówiąc, zabezpiecza prawo do tej szczególnej wolności. Nie będzie przesadą użycie w tym miejscu pojęcia bezpieczeństwo religijne. Umowy międzynarodowe, jak i ustawy krajowe gwarantują prawo do wolności myśli, sumienia i religii, czy używając innego określenia: zapewniają każdemu człowiekowi bezpieczeństwo religijne.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA ZA PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU RELIGIJNEMU

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 53. stanowi:

1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.
2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują.

3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. Przepis art. 48. ust. 1. stosuje się odpowiednio.
4. Religia Kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób.
5. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.
6. Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.
7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (Konstytucja, 1997) .

Wolność sumienia i religii należy do podstawowych praw osobistych każdego człowieka, których ochronę gwarantuje Konstytucja RP. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie każdemu człowiekowi znajdującemu się na terytorium Polski bezpieczeństwa, w tym także bezpieczeństwa religijnego, czyli ochrony w razie naruszenia jego przez kogokolwiek. Jednak zadaniem odpowiednich organów państwowych jest również przewidywanie jakichkolwiek zagrożeń, które miałyby zagrozić bezpieczeństwu, i eliminowanie ich, czyli niedopuszczenie do nich. Imprezy masowe, takie jak chociażby Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, mogą sprzyjać przestępstwom tego typu, ponieważ występuje duża różnorodność zgromadzonych ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub jakiegokolwiek inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakąkolwiek inną sytuację (art. 2., Powszechnej). Stopień zapewnienia bezpieczeństwa pod każdym względem, jest miernikiem demokratyzacji życia społecznego w państwie.

Zmiany ustrojowe państwa polskiego zainicjowane w 1989 r. spowodowały reformę prawa karnego w celu dostosowania go do wymogów demokratycznego państwa prawa i międzynarodowych standardów praw człowieka. Bezpieczeństwo religijne podlega ochronie karnej na podstawie Ustawy z 6 czerwca 1997 r. – kodeks karny (DzU z 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.). Gwarancjom tej ochrony ustawodawca poświęcił rozdział XXIV, zatytułowany „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania”.

W rozdziale tym wyróżnia trzy typy przestępstw godzących w bezpieczeństwo religijne:

- przestępstwo dyskryminacji religijnej;
- przestępstwo złośliwego przeszkadzania w wykonywaniu aktów religijnych;
- przestępstwo obrazy uczuć religijnych.

PRZESTĘPSTWO DYSKRYMINACJI RELIGIJNEJ

Kodeks karny w art. 194. stanowi: „Kto ogranicza człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2” (Kodeks, 1997).

Czyn zabroniony w tym przepisie określa się mianem dyskryminacji religijnej lub dyskryminacji wyznaniowej (Mezglewski, Misztal, Stanisław, 2008, s. 113). Dyskryminacja oznacza ograniczanie człowieka w jego prawach, które przysługują mu na zasadzie równości. Gwarantuje zaś Konstytucja: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”(art. 32. ust. 1. Konstytucji). Takie odmienne traktowanie stanowi naruszenie godności osoby ludzkiej. „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych” (art. 30 Konstytucji). Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 32. ust. 2. wprost stanowi: „Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny”. Zatem zakaz ten obejmuje swoim zasięgiem również dyskryminację ze względu na przekonania religijne. Podmiotem popełnienia przestępstwa dyskryminacji może być każdy, kto swoim postępowaniem wyczerpuje znamiona czynu zabronionego w myśl art. 194. Zatem osoba, która w chwili popełnienia przestępstwa ukończyła 17 lat i spełnia warunki poczytalności określone w art. 31. § 1. kodeksu karnego - „Nie popełnia przestępstwa, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem”. Wymogi te dotyczą wszystkich przestępstw przeciwko wolności sumienia i religii.

Ogólną zasadą w kodeksie karnym jest, że odpowiedzialności karnej podlega ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat

(art. 10. § 1. Kodeks, 1997). Jednak w stosunku do sprawcy, który popełnił występki (wszystkie przestępstwa zamieszczone w rozdziale XXIV, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania” mają charakter występków) po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają (art. 10. § 4. Kodeks, 1997).

Kodeks karny wyraźnie określa motyw działania sprawcy przestępstwa dyskryminacji religijnej. Motywem tym jest przynależność wyznaniowa albo bezwyznaniowość osoby pokrzywdzonej. Przez przynależność wyznaniową należy rozumieć zespół określonych cech przesądzających o uczestnictwie w określonej wspólnotie religijnej. Bezwyznaniowość osoby zaś oznacza brak przynależności do wspólnoty religijnej, wyrażający się areligijnym światopoglądem (Krukowski i Warchałowski, 2000, s. 292). Na uwagę zasługuje również określenie w art. 194. praw przysługujących człowiekowi, a nie obywatelowi, co do nie dawna było powszechne w zapisach ustawowych i kodeksowych. Tego typu zapis świadczy o szerszym podejściu do tej ochrony. Ponadto zapis taki podkreśla, że prawo do wolności sumienia i religii jest prawem naturalnym, posiadającym swoje źródło w godności osoby ludzkiej i z tego powodu przynależy każdemu człowiekowi.

Kodeks karny nie stanowi konkretnie, na czym miałyby polegać ograniczenie w przysługujących prawach danej osoby. Z tego wynika, że przestępstwo dyskryminacji religijnej może polegać na ograniczeniu kogokolwiek w korzystaniu z wszelkiego rodzaju przysługujących praw, a w szczególności tych, które są zagwarantowane przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. Zatem czyn może przybierać formę zarówno działania, jak i zaniechania działania, których skutkiem jest ograniczenie osoby pokrzywdzonej w korzystaniu z przysługujących jej praw. Przestępstwo uważa się za dokonane po zaistnieniu skutku w postaci faktycznego ograniczenia kogoś w przysługujących mu prawach (Mezglewski i in. 2008, s. 114). Przestępstwo zaistnieje wówczas, gdy ograniczenie zostanie dokonane. Przestępstwo może być popełnione tylko umyślnie. Sprawca musi działać świadomie, zaś aspekt przynależności wyznaniowej albo bezwyznaniowości drugiej osoby powinny być motywem jego działania mającego na celu ograniczenie tej osoby w jej prawach (Krukowski i Warchałowski, 2000, s. 293).

PRZESTĘPSTWO ZŁOŚLIWEGO PRZESZKADZANIA W WYKONYWANIU AKTÓW RELIGIJNYCH

Kodeks karny w art. 195. stanowi: „§ 1.:Kto złośliwie przeszkadza publicznie w wykonywaniu aktu religijnego Kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym” (Kodeks, 1997).

Powyższy zapis został zaczerpnięty z art. 174. kodeksu karnego z 15 lipca 1932 r. (DzU z 1932 nr 60 poz. 571.). W tym przypadku przestępstwo polega na złośliwym przeszkadzaniu w wykonywaniu aktu religijnego, pogrzebu, uroczystości lub obrzędów żałobnych. Przez przeszkadzanie należy rozumieć wszelkie zachowania, które zakłócają powagę wykonywanego aktu religijnego, uniemożliwiają lub utrudniają jego prawidłowy przebieg lub udział w nim innych osób. Ponadto działania te muszą być nacechowane złośliwością, czyli świadome, dobrowolne i zamierzone, spowodowane chęcią dokuczenia innym (Krukowski i Warchałowski, 2000, s. 293). Określenie zaś akt religijny oznacza nie tylko akt kultu, lecz także wszelkie czynności o charakterze religijnym. Chronione czynności muszą mieć charakter publiczny, tzn. powinny być wykonywane w takich okolicznościach, w których udział lub ich postrzeganie możliwe jest dla nieokreślonej liczby osób. Warunek publiczności spełnia sama możliwość dostrzeżenia działania ze względu na jego miejsce, sposób lub okoliczności. Przedmiotem ochrony w tym przypadku jest prawo ludzi wierzących do niezakłóconego uczestniczenia w obrzędach religijnych, realizowanych zgodnie z zasadami ich wyznania. Natomiast przedmiotem odpowiedzialności jest przeszkadzanie, czyli działanie, które stwarza rzeczywiste utrudnienia w realizacji aktu religijnego (Mezglewski i in. 2008, s. 114). Zabronione zachowanie polega przede wszystkim na przeszkadzaniu w czynnościach wykonywanych grupowo, między innymi takich jak nabożeństwa, procesje. Omawiany artykuł 195. § 1. obejmuje ochroną zarówno grupowe czynności o charakterze religijnym, jak również indywidualne akty religijne. Pod warunkiem, że będą one wykonywane publicznie. Za przykład może posłużyć modlitwa przy przydrożnej kapliczce czy partyzanckiej mogile. Cechą charakterystyczną analizowanego przestępstwa jest złośliwość działania sprawcy, zarówno względem społeczności, jak i indywidualnych osób. Jednak należy rozróżnić złośliwość działania sprawcy od działania faktycznego, które to stwarza utrudnienia w realizacji czynności

o charakterze religijnym, ale nieposiadającego znamion złośliwości. Tego typu zachowania, nie podlegają odpowiedzialności karnej.

„Tej samej karze podlega, kto złośliwie przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym” – tak stanowi art. 195. § 2. kodeksu karnego. „Tej samej karze...” tzn. grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Powyższy zapis prezentuje inny typ przestępstwa aniżeli ten, który został wcześniej omówiony. Ten rodzaj przestępstwa różni się od poprzedniego przedmiotem działania sprawcy oraz brakiem wymogu publicznego wykonywania obrzędu. Przedmiotem działania sprawcy są w tym przypadku: pogrzeb, uroczystości lub obrzędy żałobne. Chodzi o czynności mające związek z pochowaniem zwłok ludzkich. Ustawodawca nie precyzuje charakteru sprawowania tych czynności. Zatem mogą to być obrzędy zarówno o charakterze religijnym, jak i świeckim. Dla zaistnienia przestępstwa nie jest konieczny warunek publiczności obrzędu. Jednak w rzeczywistości posiadają zwykle taki właśnie wymiar (Mezglewski i in. 2008, s. 115).

PRZESTĘPSTWO OBRAZY UCZUĆ RELIGIJNYCH

Kodeks karny w art. 196. stanowi: „Kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

Powyższy zapis został zaczerpnięty z art. 198. kodeksu karnego z 1969 r, który z kolei przejął ten zapis z niechlubnego dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania (art. 5.). Dekret ten uchylił przepisy kodeksu karnego z 1932 r. Szczególnie chodzi o art. 172., który stanowił o publicznym bluźnierstwie przeciw Bogu oraz o art. 173. stanowiącym o lżeniu uznanych prawnie wyznań, związków religijnych, ich dogmatów, wierzeń i obrzędów (Wąsek, 1995, s. 32).

Spśród omawianych przestępstw godzących w wolność sumienia i religii najistotniejsze znaczenie posiadać będzie obraza uczuć religijnych. Przez obrazę uczuć religijnych należy rozumieć takie zachowanie, które członkowie danej wspólnoty religijnej odbierają jako poniżające lub obelżywe dla przedmiotu tych uczuć, w szczególności dla przedmiotu czci religijnej lub miejsc sprawowania czynności religijnych (Krukowski i Warchałowski, 2000, s. 294). W celu zaistnienia przestępstwa konieczne jest wystąpienie skutku w postaci obrażenia uczuć religijnych innych osób.

Zniewaga musi dotyczyć konkretnych osób. Dlatego dla stwierdzenia popełnienia przestępstwa, oprócz obiektywnej oceny konieczne jest uwzględnienie subiektywnych odczuć związanych z czynem przez osoby nim dotknięte. O obrazie uczuć mówi się wówczas, kiedy to konkretne osoby czują się dotknięte postępowaniem sprawcy. Ponadto zniewaga przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych musi dokonać się publicznie. To znaczy powinna być uczyniona w taki sposób, aby dotarła do szerokiego kręgu osób (Mezglewski i in. 2008, s. 116). Sposoby dotarcia zaś są różne. Zarówno może dokonać się w sposób słowny, jak i za pomocą druku, obrazu czy wszelkiego rodzaju technik teleinformacyjnych. Ponadto nawet z wykorzystaniem gestu bądź rysunku. Zatem sposobów przekazu jest wiele.

Przedmiotem czci religijnej w myśl art. 196. kodeksu karnego jest każdy przedmiot mający ścisły związek z oddawaniem tego rodzaju czci. Będą to symbole, obrazy, figury, przedmioty służące do sprawowania kultu religijnego, takie jak np. naczynia, księgi liturgiczne, różańce itp. Oczywiście przedmiotem czci religijnej będzie przede wszystkim Bóg, jak również inne osoby, otaczane przez wiernych szczególną czcią.

Ustawodawca w omawianym art. 196. otacza ochroną także miejsca przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Tego rodzaju miejscami będą te, które w sposób szczególny zostały przystosowane do sprawowania kultu oraz innych czynności religijnych dla szerokiego kręgu ludzi. Mogą mieć one charakter trwały, jak i tymczasowy. Posiadające charakter trwały to te, które trwale służą wykonywaniu aktów kultu religijnego. Do nich zalicza się między innymi kościoły, kaplice, synagogi, zbory czy cerkwie. Posiadające charakter tymczasowy to te, które w sposób przejściowy służą publicznemu wykonywaniu obrzędów religijnych np. w związku z mszą św. polową, procesją czy nabożeństwem. Zabronione zachowanie może polegać np. na znieważeniu miejsca odprawiania mszy św. podczas pielgrzymki lub placów i ulic wykorzystywanych do obrzędów religijnych podczas uroczystości Bożego Ciała czy wszelkiego rodzaju procesji.

Do zaistnienia przestępstwa w myśl art. 196. kodeksu karnego konieczne jest działanie sprawcy w celu obrażenia uczuć religijnych innych osób. W tym przypadku chodzi o zamiar bezpośredni. Jednak za nieuzasadnione należy uznać ograniczenie umyślności do zamiaru bezpośredniego. Ponadto przestępstwo zaistnieje również wtedy, gdy sprawca planując jakies działanie, przewiduje możliwość zaistnienia skutku przestępnego i to ak-

ceptuje. W tym przypadku chodzi o zamiar ewentualny (Mezglewski i in. 2008, s. 117). Zatem przestępstwo określone w art. 196. kodeksu karnego posiada charakter umyślny. Sprawca ponosi za nie odpowiedzialność już wtedy, gdy co najmniej godził się na obrażanie uczuć religijnych innych osób wskutek swojego niewłaściwego zachowania.

Zawarte w omawianym art. 196. kodeksu karnego zachowanie sprawcy polegające na publicznym znieważeniu przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych godzi w prawo człowieka do wolności. Szczególnie narusza prawo do wolności sumienia i religii. Tym samym zostaje naruszone bezpieczeństwo religijne innych osób. Historia przepisu zawartego w art. 196., jego obowiązujące brzmienie – „Kto obraża uczucia religijne innych osób” oraz określenie indywidualnego przedmiotu ochrony jako „uczucia religijne” stanowią wskazówkę, że celem ustawodawcy była ochrona prawa do wolności sumienia i religii w wymiarze wewnętrznym. Aspekt wewnętrzny zawiera bogatą strukturę psychiczną człowieka. Obejmuje akty i stany poznawcze, emocjonalne i wolitywne człowieka oraz ujmuje relację pomiędzy podmiotem a przedmiotem czci religijnej. Jednak należy pamiętać, że elementy wewnętrznego aspektu religii przejawiają się również na zewnątrz w konkretnym zachowaniu (Janyga, 2010, s. 182).

Analizując art. 196. kodeksu karnego, można stwierdzić, że przedmiotem ochrony nie są jedynie uczucia religijne, lecz prawo każdego człowieka do wolności sumienia i religii. Sprawca dopuszczający się przestępstwa obrazy uczuć religijnych, znieważając przedmiot czci religijnej lub miejsca przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, okazuje w rzeczywistości pogardę nie samym przedmiotom określonym w artykule lecz osobom lub wartościom, które dane przedmioty czy miejsca symbolizują lub uosabiają (Janyga, 2010, s. 191).

Jednak w świetle omawianego artykułu nie można utożsamiać z przestępstwem rzeczowej i merytorycznej krytyki dotyczącej zasad obowiązujących w doktrynie jakiejś wspólnoty religijnej. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 54. stanowi: „Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji”. W świetle tego zapisu każdy człowiek posiada konstytucyjne prawo wypowiedzenia ocen. Warunek stanowi, aby wypowiedzany osąd nie zawierał treści poniżających, obelżywych bądź nie został za taki uznany poprzez zastosowaną niewłaściwą formę. Tego typu zasady dotyczą również prezentowania treści religijnych w dziełach artystycznych. Prawo

karne z jednej strony nie powinno stanowić ograniczenia dla artystów. Z drugiej zaś, jest gwarantem zachowania przez artystę szacunku wobec uczuć religijnych innych osób i niedopuszczenia do popełnienia przestępstwa obrazy uczuć religijnych (Mezglewski i in. 2008, s. 117).

Zatem można powiedzieć, że zapis art. 196. kodeksu karnego, podobnie, jak i omawianych wcześniej art. 194. i 195., stanowią gwarancję bezpieczeństwa religijnego.

Przyglądając się gwarancjom bezpieczeństwa religijnego obowiązującym w czasie trwania Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, a zamieszczonym w kodeksie karnym w rozdziale XXIV, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania”, należy zwrócić uwagę na odpowiedzialność karną, o której mowa także w innych miejscach wspomnianego kodeksu.

Bezpieczeństwo religijne podlega ochronie karnej także w rozdziale XVII pod tytułem „Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne”. Art. 119. stanowi:

„§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
§ 2. Tej samej karze podlega, kto publicznie nawołuje do popełnienia przestępstwa określonego w § 1”.

Gwarancjom bezpieczeństwa religijnego ustawodawca poświęcił również rozdział XXXII, zatytułowany „Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu”. W rozdziale tym następujące artykuły stanowią:

Art. 257.: „Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególłą osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

Art. 260.: „Kto przemocą lub groźbą bezprawną udaremnia przeprowadzenie odbywanego zgodnie z prawem zebrania, zgromadzenia lub pochodu albo takie zebranie, zgromadzenie lub pochód rozprasza, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

Art. 262. „§ 1.: Kto znieważa zwłoki, prochy ludzkie lub miejsce spoczynku zmarłego, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Kto ograbia zwłoki, grób lub inne miejsce spoczynku zmarłego, podlega

karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

PODSUMOWANIE

Wolność sumienia i religii należy do podstawowych praw osobistych każdego człowieka, których ochronę gwarantuje Konstytucja RP. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie każdemu człowiekowi znajdującemu się na terytorium Polski bezpieczeństwa, w tym także bezpieczeństwa religijnego. Do zadań odpowiednich organów państwowych należy przewidywanie i eliminowanie i

niedopuszczanie do jakichkolwiek incydentów, które to miałyby zagrozić bezpieczeństwu. Imprezy masowe, takie jak chociażby Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, mogą sprzyjać przestępstwom tego typu, ponieważ występuje duża różnorodność zgromadzonych ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub jakiegokolwiek inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakąkolwiek inną sytuację (art. 2., Powszechna). Stopień zapewnienia bezpieczeństwa pod każdym względem jest miernikiem demokratyzacji życia społecznego w państwie. Nikt nie może czuć się zagrożony lub ograniczony w zakresie korzystania z przysługującego każdemu człowiekowi prawa do wolności sumienia i religii. Poza sytuacjami koniecznymi ze względu na bezpieczeństwo lub porządek publiczny, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób, ustanowionymi tylko w ustawie (art. 31. ust. 3., Konstytucja). Prawo do wolności religijnej zakłada uzewnętrznianie indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Nie można dopuścić do tego, aby w państwie demokratycznym osoby bały się uzewnętrzniać swoją religię poprzez uczestniczenie w obrzędach, czy bały się okazywać ją w inny sposób, ponieważ planowany jest np. przemarsz kibiców na stadion w związku z meczem piłki nożnej w ramach EURO 2012. Nie można dopuścić do tego, aby w państwie demokratycznym jakiegokolwiek imprezy masowe, w tym sportowe, były okazją do dyskryminacji religijnej, do złośliwego przeszkadzania w wykonywaniu aktów religijnych, obrażania uczuć religijnych innych osób. Niezależnie od wyznawanej religii czy przekonania.

W strukturze bezpieczeństwa narodowego zawiera się bezpieczeństwo wewnętrzne jako podstawowa część bezpieczeństwa państwa. To

bezpieczeństwo wewnętrzne w swojej istocie stoi na straży konstytucji, suwerenności, spokoju społecznego, bytu narodowego, wolności i praw człowieka. Bezpieczeństwo wewnętrzne, można powiedzieć, zapewnia trwanie, przetrwanie i rozwój jednostki oraz grup społecznych na terytorium państwa. Stąd każdemu rodzajowi zagrożenia odpowiadają określone kategorie bezpieczeństwa. Wśród tych kategorii swoje miejsce znajduje bezpieczeństwo religijne obejmujące ochroną prawo do wolności religijnej i gwarantujące swobodne praktykowanie religii lub przekonania (Pokruszyński, 2012, s.154).

REFERENCES

- Erasmus E. (2012). Dylematy w wychowaniu; wolności i bezpieczeństwa, swobody i przymusu czy obowiązku... W: *Journal of Modern Science*. Tom (1/12/2012), ss. 35-103.
- Jakubczak r. (2003). *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*. Warszawa: Wydawnictwo Bellona.
- Janyga W. (2010). *Przestępstwo obrazy uczuć religijnych w polskim prawie karnym w świetle współczesnego pojmowania wolności sumienia i wyznania*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kitler W. (2002). *Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System*. W: *Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej*.
- Krukowski J. i Warchałowski K. (2000). *Polskie Prawo Wyznaniowe*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Mezglewski A., Misztal H i Stanisz P. (2008). *Prawo wyznaniowe*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK.
- Pokruszyński W. (2012). *Bezpieczeństwo teoria i praktyka (Podręcznik akademicki)*. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Pokruszyński W. (2011). *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Pokruszyński W. (2011). *Polityka a strategia bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Rotfeld A. (1986). *Międzynarodowe czynniki bezpieczeństwa Polski*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Sitek B. (2012). Bezpieczeństwo prawne a wertykalna wielowarstwowość systemów prawnych. W: *Journal of Modern Science*. Tom (1/12/2012), ss. 167 – 183.
- Słownik języka polskiego* (1978). M. Szymczak (red.): tom I. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania* (2000). J. Borkowski, M. Dyrda,
- L. Konarski, B. Rokicki (red.), Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Stańczyk J. (1996). *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Wąsek A. (1995). Przepęstwa przeciwko przekonaniom religijnym de lege lata i de lege ferenda. W: *Państwo i Prawo*, z. 7, ss. 27–41.
- Zięba r. (1989). Pojęcie i istota bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych. W: *Sprawy Międzynarodowe*, nr 10, ss. 9–50.

USTAWODAWSTWO

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 roku, DzU 1997 nr 78 poz. 483.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Nowy Jork, 16 XII 1966), DzU 1977 nr 38 poz. 167.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Paryż, 10 XII 1948). W: B. Gro-nowska, T. Jasudowicz i C. Mika (red.), *Prawa Człowieka, Dokumenty międzynarodowe* (ss. 15–20). Toruń (1996): Wydawnictwo Comer.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 roku - Kodeks karny, DzU 1932 nr 60 poz. 571.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny, DzU 1997 nr 88 poz. 553.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

KATERYNA NOVIKOVA

**PARTICIPATION CULTURE, NETWORK AND TRUST:
EURO 2012 VOLUNTEERS
KULTURA UCZESTNICTWA, SIEĆ A ZAUFANIE:
WOLONTARIUSZE EURO 2012**

dr Kateryna Novikova

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide de Gasperi w Józefowie

kate_novi@hotmail.com

ABSTRACTS

The paper contains analysis of the EURO2012 volunteers community with the special regard of the their motivation and participation culture, network pattern of formal and informal activities as well as trust. The latter is one of the main values along with solidarity, mutual support, openness and active attitude that made the Championship happen and be that rich in various facets of human generosity, altruism and joy. Specific relations between volunteers themselves, between them and their coordinators, normal employees as well as administration are presented in the paper while accenting several interaction drawbacks between hierarchical formal organization of the Championship and network resources of the wider fans and volunteer community.

W artykule została przeanalizowana społeczność wolontariuszy EURO 2012 ze specjalnym uwzględnieniem ich motywacji i kultury uczestnictwa, wzorca sieciowego działalności formalnej i nieformalnej oraz zaufania. Zaufanie występuje jako jedna z najważniejszych wartości wraz z solidarnością, wzajemnym wsparciem, otwartością oraz aktywną postawą, które sprzyjały dobremu przebiegowi mistrzostw oraz wzbogaceniu ich ogromnie ważne wymiary ludzkiej bezinteresowności, altruizmu i radości. Specyficzne relacje między wolontariuszami, między wolontariuszami a ich koordynatorami, pracownikami etatowymi oraz administracją są przedstawione w artykule z naciskiem na problemy współdziałania między hierarchiczną organizacją formalną mistrzostw a zasobami sieciowymi szerszej społeczności kibiców, a szczególnie wolontariuszy.

KEY WORDS:

Interaction, openness, networking, community, virtual community, altruism, social capital

Interakcja, otwartość, networking, społeczność, wirtualna wspólnota, altruizm, kapitał społeczny

Społeczny wymiar Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku w Polsce oraz Ukrainie został trafnie ujęty w hasło „Wszyscy jesteśmy gospodarzami” (Polacy 2012, 2012). Przedmiotem niniejszego badania została jedna z najaktywniejszych grup społecznych. Tę grupę można zaliczyć do gospodarzy w różnych znaczeniach tego słowa. Niekoniecznie należą do niej narodowości krajów gospodarzy Polski i Ukrainy, z których Polska, a szczególnie miasto Warszawa, będzie obszarem danego badania. Są to wolontariusze EURO 2012, do których nie należą wolontariusze miast gospodarzy (Bunda 2012). Wolontariuszy EURO 2012 było ponad pięć i pół tysiąca, natomiast w Warszawie około 900 osób.

Wolontariusze w różny sposób byli opisywani i analizowani, zarówno ci działający od strony miasta, jak i Unii Europejskich Związków Piłkarskich, czyli UEFA. Chciałabym jednak przenieść akcent ze skutecznego działania wolontariuszy, ogromnej wartości dodanej ich pracy na ogół idealizacji zjawiska wolontariatu na mechanizmy rządzące tą grupą społeczną, wartości i normy, które wywarły dosyć pozytywny wpływ na wizerunek zarówno Polski, jak i Ukrainy, krajów, w których organizacja mistrzostw była i pozostaje postrzegana jako przywilej oraz pewien kredyt zaufania, którym władze nie rozporządziły się jednak racjonalnie. Celem badania jest analiza czynników, które możemy określić jako znaczące dla społecznego wymiaru masowych wydarzeń zorganizowanych, w danym przypadku dotyczących aktywistów i ochotników oraz powiązań między nimi w ramach swoistej wspólnoty o pewnych wartościach i normach kulturowych, wspólnoty opartej na zaufaniu i relacjach sieciowych. Wspomniane czynniki mogły i mogą w przyszłości przy organizacji każdego kolejnego wydarzenia o większej skali zaważyć na jego przebiegu, pomyślności przedsięwzięcia i bezpieczeństwie uczestników. Przecież poprzez każde podobne przedsięwzięcie „razem tworzymy przyszłość”, jak to było zawarte w hasle mistrzostw EURO 2012.

W ramach analizy najważniejsze wydają się takie zjawiska jak kultura uczestnictwa, która nabrała nowego wymiaru w świecie aktywnych

użytkowników i prosumentów, inaczej mówiąc w „świecie 2.0”, a także szeroko rozumiana sieć, czyli sieć społeczna lub – jak kto woli – społeczność sieciowa, oraz zaufanie. Zaufanie tutaj jest postrzegane jako warunek skutecznego funkcjonowania sieci na tle innych typów organizacji i zachowań, w tym zhierarchizowanych i konformistycznych, mających swe korzenie w korporacyjnej strukturze instytucji, zresztą sprawujących pieczę nad danym wydarzeniem masowym (np. spółka Euro 2012). w próbie uzupełnienia różnorodnych danych i badań na temat ochotników, wolontariatu, nieodpłatnej pracy i działań dobroczynnych o ciężki do uchwycenia wymiar kulturowy w badaniu została wykorzystana metoda obserwacji uczestniczącej. Badania jakościowe w terenie są niesamowicie bogate w rezultaty zwłaszcza w sytuacjach jednocześnie porównywalnych, cyklicznych, jak i wyjątkowych, do których bez wątpienia należą Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej w roku 2012.

Kulturę uczestnictwa oraz zjawiska sieci i zaufania można przedstawić jako odpowiedź na najzwyczajsze pytania, które z reguły od razu pojawiają się po tym, jak jednostka oznajmia, że nieodpłatnie pracowała na rzecz jakiegoś wydarzenia, organizacji czy instytucji, nawet popularnych i ciekawych w samym założeniu. Wśród takich pytań najważniejsze to „jaki miałeś cel?” oraz „jak udało się osiągnąć sukces w realizacji tego celu?”. Osobisty udział w przedsięwzięciu zmusił do znalezienia odpowiedzi na te pytania dla bliskich, przyjaciół i znajomych, jak i nieznanym, oraz do zastanowienia się nad istotą podobnego zachowania u innych ludzi, ich motywacji i celów nieodpłatnego zaangażowania się w Euro 2012, a zwłaszcza nad istotą ewentualnego zadowolenia z udziału w przedsięwzięciu, pewnej samorealizacji.

W odniesieniu do instytucjonalnej wersji wydarzeń ważna jest sytuacja prawna, czyli jakie prawa i obowiązki mieli kandydaci i wolontariusze, jakie były instytucjonalne oczekiwania wobec nich, które niewątpliwie w pewien sposób wpłynęły na ich aktywność. Warto podkreślić, że wolontariusze dla UEFA zarówno w dokumentach, jak i biorąc pod uwagę postawy pracowników etatowych byli postrzegani jako współpracownicy niemal równoprawni, choć wykonujący obowiązki służbowe nieodpłatnie, czyli „o charakterze wolontariatu”.

Umowy o wolontariat były układane ze specjalnie powołaną spółką. Do umowy dołączało się listę zadań, gdzie najczęściej figurowało słowo „pomoc”, obarczenie bowiem wolontariuszy całkowitą odpowiedzialnością za wykonywanie określonych zadań nie wchodziło w zamiary orga-

nizatorów. Oczywiście, niektóre zajęcia takiej większej odpowiedzialności wymagały, należały do nich np. kierowcy samochodów dla tzw. VIP-ów oraz działacze UEFA, wolontariusze ds. bezpieczeństwa i ochrony czy też wolontariusze w centrum akredytacji, mający dostęp do ogromnych baz danych i możliwości tworzenia dokumentów akredytacyjnych.

Od wolontariuszy jednak wymagano przede wszystkim staranności i profesjonalizmu w wykonywaniu obowiązków, oraz, co było nie mniej ważne, szacunku i troski o wizerunek turnieju i organizatorów w postrzeganiu gości krajowych i zagranicznych. Niewątpliwie podobne wymagania były stawiane innym pracownikom zaangażowanych w to przedsięwzięcie pod kierunkiem ogromnej, aczkolwiek prężnej organizacji czerpiącej swoje praktyki z najnowszych dokonań teoretycznych i praktycznych w zarządzaniu (Nasierowski, 2009). Warto zaznaczyć, że największe znaczenie w procesie dostosowania wolontariuszy do zadań i środowiska miało zaufanie, a szczególnie takie jego wymiary jak relacja i współpraca (Sztompka, 2007). Zaufanie było sposobem na eliminację ryzyka związanego z zarządzaniem tak skomplikowanym przedsięwzięciem chociaż po części, między innymi też poprzez budowanie wirtualnej komunikacji w relacjach opartych na zaufaniu (Bulińska-Stangrecka, 2011). Przykładem podobnego wyrazu zaufania do wolontariuszy były konsekwentne prośby o nieudzielanie poufnych informacji dziennikarzom, zwłaszcza dotyczących osób ważnych i publicznych (na przykład, każdy z wolontariuszy odpowiedzialnych za powitanie gości dostawał katalog ze zdjęciami i nazwiskami najważniejszych osób). Jedyną karą, która mogła spotkać osobę niedostosującą do tych prośb, mogło być wydalenie z konkretnego stanowiska jako wolontariusza i brak możliwości dalszej współpracy, ale mogła przecież to być sytuacja, kiedy podobna kara mogła być nieporównywalna do szkód wyrządzonych przez osobę niezasługującą niestety na zaufanie i podważającą bezpieczeństwo wydarzenia. Przy tym menedżerowie konkretnego projektu, kierownicy projektu czy koordynatorzy wolontariuszy mogli niewiele uczynić nawet mając wysoką świadomość zagrożeń i podejmując różnorodne działania w ramach swoich ograniczonych możliwości (Barbachowska, 2012).

Zaufanie organizatorów do wolontariuszy oraz wolontariuszy do siebie musiało zatem się opierać głównie na aktywnej kulturze partycypacji czy też uczestnictwa. w anglojęzycznej broszurce, zawierającej najważniejsze informacje dotyczące mistrzostw oraz zaangażowania wolontariuszy, na pierwszej stronie było zamieszczone znakowe zdanie: „Jesteś teraz Amba-

sadorem Europejskich Mistrzostw Piłki Nożnej 2012 i Twoje uczestnictwo (*participation*) ma ogromne znaczenie dla sukcesu całego przedsięwzięcia” (Volunteer, 2012, s.1). Podobne przeświadczenie dla wielu ludzi oznaczało przyjemny kredyt zaufania i możliwość udzielenia się w niezwykłym przedsięwzięciu.

Pojęcie kultury uczestnictwa związane jest z dziedziną mediów i komunikacji, zwłaszcza nowych mediów i Internetu, z których przenika we wszystkie dziedziny życia, od gospodarki hybrydowej przez aktywizującą edukację do świadomej polityki lokalnej. w zakresie zarządzania cechy kultury uczestnictwa mają, na przykład, pojęcie stosunków partnerskich w miejscu pracy, a także zasady indywidualizacji i kompleksowości motywacji pracowników (Szejniuk, 2011; Yücel, 2006). Najwięcej o kulturze uczestnictwa mówi się jednak w kontekście wspólnego oraz – co najważniejsze – aktywnego udziału w tworzeniu, współtworzeniu treści medialnych za pomocą różnorodnych nowoczesnych technologii i narzędzi interaktywnych. Publiczność medialna otrzymuje coraz więcej możliwości w aktywnym zaangażowaniu się oraz w konstruowaniu i promocji własnych zainteresowań oraz wyborów kulturowych. Pojęcie kultura partycypacji w tej rozprawie zatem nie jest wykorzystywane w sensie bliskim kwestii demokracji czy zarządzania, choć warto odnotować też akcent kładziony przez koordynatorów na wymóg działania w zespole i wzajemnego wspierania się.

Poza zaangażowaniem i interaktywnością niezwykle ważnym elementem jest dzielenie się. Dzielenie się obejmuje zarówno obiektywną informację, jak i subiektywne przeżycia, mniej lub bardziej satysfakcjonujące, oraz doświadczenia, wzmacniane poprzez owo dzielenie się. „Podziel się problemem, a ubędzie go połowa” (*problem shared – problem halved*): taka zasada była przedstawiana na szkoleniach wolontariuszy, zarówno w zakresie kompetencji interpersonalnych, tak zwanych ambasadorskich (jako przedstawicieli pewnej marki), oraz funkcjonalnych. Dzielenie się zatem staje się podstawą zaufania współczesnej epoki 2.0 (np. Castells, 2003; Keen, 2007). Wydaje się jednak, że kultura uczestnictwa nie może ograniczać się do nowych mediów i obszarów pokrewnych, wpływa ona bowiem na wiele innych zjawisk życia społecznego, zwłaszcza wśród młodzieży oraz ludzi aktywnych i otwartych.

We współpracy między wolontariuszami EURO 2012 oraz w części między ich koordynatorami a wolontariuszami o odpowiedniej specjalizacji nie mogło zatem zabraknąć aktywnego korzystania z serwisów spo-

łecznościowych. Już na etapie wstępnych szkoleń wolontariuszy została założona zamknięta grupa w serwisie Facebook, przypisana do konkretnego miasta przyjmującego mistrzostwa, w tym przypadku Warszawy, w grudniu 2012 licząca 745 osób i wciąż aktywna. Wykorzystywana była różnorodnie, ale przede wszystkim jako platforma do poszukiwania informacji nieformalnych, niewynikających jawnie z dokumentów i listów oficjalnych autorstwa organizatorów mistrzostw i koordynatorów wolontariuszy. Niezbędna do poszukiwania kontaktów z kolegami i koleżankami z podobnego działu, o podobnych zainteresowaniach czy też narodowości, pochodzeniu regionalnym oraz wspólnych aktualnych problemach najczęściej do jak najszybszego rozwiązania. w tej społeczności sieciowej komunikacja odbywa się raczej chaotycznie według swoistych zasad takiej cyfrowej agory, jaką jest obecnie serwis Facebook. Przy tym nikt nie jest anonimowy, każdy może zobaczyć imię, nazwisko oraz zdjęcie profilowe (nie zawsze osobiste) każdego uczestnika, a w zależności od ustawień prywatności i pozwolenia użytkowników również takie dane, jak miejsce zamieszkania, informacje dotyczące edukacji i kariery, wspólnych znajomych oraz zainteresowań w przeróżnych obszarach.

Warto przybliżyć charakter dzielenia się informacją. Często podobne informacje ocierały się o ograniczone instytucjonalne audytorium ich przeznaczenia, inaczej mówiąc, osoba je proponująca w ogromnym stopniu opierała na zaufaniu do współuczestników. Zamieszczenie informacji, często bardzo ważnych, ograniczonych pewnymi wymogami czy terminami końcowymi oraz opatrzonych odpowiednimi odnośnikami do zaufanego źródła, odbywało się nie tylko przez koordynatora ogólnego czy poszczególnych działów, ale również przez zwykłych uczestników. Zgodnie z wynikami badań każdą mniej lub bardziej korzystną czy ciekawą wiadomością dzielili się nie wszyscy, i nawet nie większość wolontariuszy, co nawet jest oczywiste, ale kilkanaście osób najaktywniejszych oraz o wyraźnych cechach organizatorskich oraz przywódczych, co stanowiło mniej więcej 5% wszystkich wolontariuszy.

Inaczej wyglądał proces poszukiwania odpowiedzi, wsparcia czy też pomocy, zwłaszcza jeżeli nie dotyczył wprost zaangażowania się we właściwą działalność wolontariuszy. w tym przypadku korzystnymi informacjami, konkretnym wsparciem czy odpowiedziami na konkretne problemy dzielili się ci, którzy faktycznie mieli konkretne rozwiązanie i byli pewni swoich odpowiedzi, opatrzonych odnośnikami czy też chęcią osobistej pomocy. w rezultacie społeczność wolontariuszy działała wykorzystując swo-

istą mądrość zbiorową. Jak ujął to Henry Jenkins, autor pojęcia kultury uczestnictwa, „nikt nie wie wszystkiego, każdy wie coś, całą wiedzę ma ludzkość” (Jenkins, 2007, s. 31). Społeczność sieciowa zatem reprezentuje swoisty filtr informacyjny i jednocześnie wspólnotę wsparcia dla każdego uczestnika. w tym przypadku zarówno wspólnota w całości, jak i każdy uczestnik – pod warunkiem, że hołduje zasadzie kultury uczestnictwa – są godne zaufania w przestrzeni zarówno wirtualnej, jak prawdopodobnie i rzeczywistej. Potwierdzenie tego, z reguły, były zdjęcia ze wspólnych imprez spoza mistrzostw, a po mistrzostwach i wygaśnięciu zakazu używania logo i oficjalnego wizerunku wolontariuszy – również zdjęć przedstawiających ich w pracy, podczas meczów czy też podczas imprez organizowanych przez EURO 2012 wyłącznie dla wolontariuszy.

Kultura uczestnictwa zmieniająca biernych odbiorców w aktywne użytkowników oraz twórców jest warta uwagi nie tylko jako element kształtujący sieciową społeczność wolontariuszy z wykorzystaniem narzędzi internetowych (Szpunar 2010, s. 26–36). Wydaje się, że jest również znaczącym czynnikiem dla samego faktu zaangażowania się osób w nieodpłatną działalność na rzecz UEFA i EURO 2012. Warto przy tym podkreślić logikę sieciową, która jest obecna w funkcjonowaniu społeczności wolontariuszy, z jednej strony, oraz w kapitale społecznym, na którym oparte jest zaufanie i aktywność członków tej społeczności czy podmiotów współdziałających z tą społecznością i jej członkami. Ta daleka od klasycznej wspólnota kierowała się w dużym stopniu logiką sieciową, czyli znaczącym odejściem od hierarchii, spłaszczonym charakterem relacji, bowiem jednostki, jak to trafnie ujmuje w swojej pracy *Bogactwo sieci* Yochai Benkler, wyplatały własną sieć wsparcia koleżeńkiego na tle pojawienia się ogromnej ilości luźnych relacji o konkretnych ograniczonych celach (Benkler, 2006, 257).

Społeczność wolontariuszy, świadomych swego udziału w przedsięwzięciu oraz znaczenia wzajemnego i aktywnego zaufania, nie pasowała zatem do koncepcji autentycznej wspólnoty jako pierwotnego źródła wsparcia oraz ciepła emocjonalnego. Była jednocześnie efektywna oraz znacząca dla wszystkich jej uczestników, a nie tylko uczestników oczywistych i aktywnych, ponieważ każdy miał takie same możliwości udzielania się na rzecz wspólnej sprawy. Jak trafnie podsumował swój wywód na temat tego, czy społeczność wirtualna jest zbliżona do rzeczywistej, Manuel Castells, społeczność wirtualna pozostaje społecznością, choć nie fizyczną, i nie jest nierealną, ale działa na innym poziomie rzeczywistości.

Spółeczności wirtualne według Castellsa są „interpersonalnymi sieciami społecznym, z których większość jest oparta na słabych więziach, wysoce zdwyersyfikowana i wyspecjalizowana, niemniej jednak zdolna generować wzajemność i wsparcie dzięki dynamice podtrzymywanych interakcji” (Castells, 2007, s.365).

Zatem znaczenie elementu sieciowego wśród wolontariuszy przejawiało się w możliwości uzyskania zawsze jakiejś reakcji czy też tak zwanego sprzężenia zwrotnego na jakikolwiek problem czy pytanie. We wspomnianej wcześniej broszurce dla wolontariuszy oraz na wszystkich szkoleniach i spotkaniach orientacyjnych podkreślano zawsze dostępność odpowiednich osób czy całego zespołu dla wolontariuszy, jak i gotowość do przyjmowania od tych ostatnich jakichkolwiek sugestii, rekomendacji czy komentarzy (Volunteer..., 2012, s. 1). Sieciowy charakter miały działania podjęte przez wolontariuszy w celu zacieśnienia więzi, integracji oraz wzmocnienia społeczności, która się samorganizowała i samoprzekształcała bez względu na tak niewielki stopień uporządkowania (czyli zarządzania formalnego) przy jednoczesnym ogromnym zasięgu różnorodności (więcej np. Novikova, 2009). Wzorzec sieciowy przejawiał się również w zróżnicowanej aktywności członków społeczności w zakresie dzielenia się informacją, przejawiania wsparcia dla innych oraz działań na rzecz integracji i wzmocnienia społeczności. Jak zostało to wcześniej zaznaczone, można było odnotować najaktywniejszych wolontariuszy (choć niekoniecznie klasycznych przywódców), którzy reprezentowali sobą nic innego jak węzły centralne w sieci społecznej, czyli węzły ośrodkowe, które miały najwięcej kontaktów z innymi uczestnikami (Barabasi, 2009, s. 58). Warto podkreślić przy tym, że logika sieciowa była obecna w funkcjonowaniu społeczności wolontariuszy nie tyle ze względu na jej obecność w Internecie i niezwykle możliwości dotyczące zakresu komunikacji i interakcji, ile ze względu na wspólny cel, z wyznaczeniem którego i dążeniem do jego osiągnięcia właśnie sieciowe modele współpracy radzą sobie najlepiej, zwłaszcza w warunkach działalności bezinteresownej czy też altruistycznej (np. Christakis i Fowler, 2011, 279). Przy tym, jak podkreśla Piotr Sztompka, działania podejmowane przez członków sieci jako „działania wspólne, zbiorowe, zmierzające do uzyskania kolektywnego dobra, wspólnego celu” stanowią jednocześnie aspirację każdego członka sieci z osobna. Ważny jest nie tylko każdy pojedynczy członek sieci czy też partner, ale wszyscy razem. Człowiek zatem „sam celu nie osiągnie, osiągnąć go mogą tylko wszyscy” (Sztompka, 2007, s. 258). Uświadomienie tego aspektu oraz za-

kresu zaufania było jednym z najważniejszych elementów motywacji wolontariuszy oraz ich lojalności wobec społeczności i skądinąd wysoce skomercjalizowanego przedsięwzięcia.

Mechanizm działania aspektu sieciowego i partycypacyjnego ściśle wiąże się zatem z takim niezwykle ważnym aspektem jak zaufanie. w sieci ufających sobie osób każdej nowej osobie, dołączającej do społeczności sieciowej, łatwiej zachowywać się zgodnie z wymogami i dążyć do wspólnego celu, bowiem zaufanie przynosi pożytek całej społeczności oraz każdej osobie; w szczególności: „sieć stwarza atmosferę zaufania”, „w takiej sieci więcej zyskujemy, niż tracimy” (Christakis i Fowler, 2011, s. 278, 283).

Ciekawa wydaje się zapowiedź zawarta w jednej z wielu broszur przeznaczonych dla wolontariuszy EURO 2012 dotycząca „nieprawdopodobnej przygody”, jaką miało dla nich stać się uczestnictwo w tym przedsięwzięciu. Wśród wielu korzyści dla wolontariuszy wymieniano znalezienie nowych przyjaźni (tak zwany networking, czyli właściwe dołączanie do sieci myślących podobnie), odkrycie ukrytych umiejętności i talentów, wzbogacenie swojej edukacji, wzrost pewności siebie oraz najważniejsze: dobrą zabawę oraz możliwość pozytywnego wpływu na otaczający świat (*have fun and make difference*).

Niewątpliwie wszystkie pozytywne, czyli w dużym stopniu sieciowe, właściwości społeczności wolontariuszy nie zmieniały hierarchicznego charakteru instytucji kierującej, która zajmowała się organizacją mistrzostw oraz była odpowiedzialna za rekrutację, organizację logistyczną i szkoleniową oraz za koordynację wszystkich wolontariuszy, przypisanych do poszczególnych działów. Wywierało to niekiedy negatywny wpływ na motywację wolontariuszy, którzy w każdej konkretnej sytuacji musieli polegać nie tylko na kolegach i współpracownikach, czyli własnym kapitale społecznym oraz zasobach sieci, do której należeli, ale również liczyć się z pewnymi regułami formalnymi, wymogami kontroli i odpowiedniego kierunku decyzyjności. Często wolontariusze powinni byli poza właściwym wykonywaniem obowiązków jeszcze na bieżąco z tego wykonywania raportować do koordynatorów działów, co nieco komplikowało cały system wobec braku uniwersalnych mechanizmów oraz szkoleń z raportowania. Niestety, oznaczało to zmniejszenie produktywności pracy wolontariuszy, zwłaszcza w dziedzinach o wysokim stopniu odpowiedzialności oraz reprezentatywności, co było pogarszane brakiem chętnych wśród pracowników etatowych do koordynacji wolontariuszy, informowania oraz wsparcia eksperckiego.

Chociaż uzależnienie od instytucjonalnych źródeł miało czasami konsekwencje negatywne dla efektywności działań oraz zaangażowania wolontariuszy, źródłem rozwiązania problemów była aktywność oddolna samej społeczności wolontariuszy, a nie działania instytucjonalne i decyzje odgórne. Na przykład, problemy logistyczne związane z uniformami różnych typów dla wolontariuszy i ich nieodpowiednimi rozmiarami okazały się nie do naprawienia poprzez kanały instytucjonalne, zatem wolontariusze skrzyknęli się – owszem, przy wsparciu koordynatorów – i w grupie w serwisie Facebook potrafiliby wymienić się w taki sposób, aby każdy na tym zyskał. Ktoś pozostał wyjątkowy i nie znalazł „zamiany”, więc musiał radzić sobie sam i szukać pomocy krawieckiej, ale większość wyszła z tego niefortunnego zdarzenia obronną ręką. Podobny mechanizm wzajemnej pomocy zadziałał również w zakresie znalezienia zamieszkania dla wolontariuszy spoza Warszawy oraz Polski, jak i przy rozwiązywaniu problemów mniejszej skali, na przykład, podczas wymiany dyżurami oraz obowiązkami (wolontariusze tylko informowali koordynatorów, ale mieli w tym zakresie na ogół wolną rękę).

Warto podkreślić, że nieodłączną częścią zaufania w ramach społeczności sieciowej wolontariuszy była niezwykła tolerancja wobec wszelkiego rodzaju różnorodności. Oczywiście na poziomie społeczności internetowej wyrażało się to w pewnych ograniczeniach, opartych na zasadach kultury organizacyjnej UEFA i FIFA, wśród których najważniejszym pojęciem był szacunek: szacunek do piłki nożnej jako sportu oraz jej kibiców i ich kultury, do różnorodności, do własnego (!) zdrowia, do zasady inkluzywności (opis strony grupy wolontariuszy na Facebooku, zamieszczony przez oficjalnego koordynatora wolontariuszy od UEFA). w tej różnorodności jednak podkreślany był bardzo ważny element szacunku do własnego miasta i kraju, element lokalności, „lokalnej wiedzy i doświadczenia, które nadają wyjątkowy urok i styl każdemu mistrzostwom” (Volunteer, 2012, s.12). Poza szacunkiem, przyjaznym podejściem do innych oraz działaniem zespołowym na pierwszy plan wysuwane są również zasada *fair play* oraz zasada szeroko pojętej solidarności. Ta ostatnia jak najbardziej zatem przejawiała się właśnie we wzajemnym wsparciu w ramach społeczności sieciowej wolontariuszy oraz zgodnym współdziałaniu podczas wykonywania obowiązków.

Zatem wolontariusze oraz ich pozytywne podejście (*attitude*) i uśmiech okazują się niezbędni dla takiego przedsięwzięcia, aby trzaskało życiem i energią, aby wszystkie możliwe sytuacje znalazły rozwiązanie dzięki za-

również indywidualnym umiejętnościom, jak i mądrości zbiorowej oraz doświadczeniom zdroworozsądkowym. W zamian dostawali, jak to zostało ujęte w materiałach promocyjnych dla wolontariuszy, możliwość znalezienia się „w sercu wydarzeń i poczucia niewiarygodnej atmosfery mistrzostw” oraz możliwość utożsamiania się z tym przedsięwzięciem, było to najlepsze doświadczenie w życiu dla najmłodszych i najstarszych (*lifetime experience*). Organizacja mistrzostw była zatem oparta, z jednej strony, na ściśle formalnych zależnościach i wyraźnych zasadach współdziałania, oraz, z drugiej, na nie mniej ważnej społeczności sieciowej wolontariuszy, pielęgnujących kulturę uczestnictwa, aktywnego udziału w wydarzeniu, które uważali za wyjątkowe i warte zaangażowania się, i do którego sukcesu bezpośrednio się przyczyniali, tworząc skuteczną sieć oraz wysoki stopień zaufania wewnątrz oraz na zewnątrz swojej społeczności.

REFERENCES

- Barbachowska, B. (2012) *Bezpieczeństwo informacji w firmie*. Journal of Modern Science, Tom 2/13, s. 145–173.
- Benkler, Y. (2006) *The Wealth of Networks*. Yale University Press.
- Bulińska-Stangrecka, H. (2011) *Perspektywy e-pracy*. Journal of Modern Science, Tom 4/11, s. 265–278.
- Bunda, M. (2012) *Pospolite wzruszenie*. Polityka, nr 25, 2012, s.14–17.
- Castells, M. (2003) *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań: Rebis.
- Castells, M. (2007) *Społeczeństwo sieci*. Warszawa: PWN.
- Christakis, N.A. i Fowler, J.H. (2011) *w sieci. Jak sieci społeczne kształtują nasze życie*. Sopot: Smak Słowa.
- Jenkins, H. (2007) *Kultura konwergencji*. Warszawa: WAIP.
- Keen, A. (2007) *Kult amatora. Jak Internet niszczy kulturę*. Warszawa: WAIP.
- Nasierowski, W. (2009) *Współczesne trendy w teoriach organizacji i zarządzania: ich uwarunkowania i konsekwencje*. Journal of Modern Science, Tom 1/6, s. 351–370.
- Polacy 2012: Wszyscy jesteśmy gospodarzami*. Pozyskano z: <http://wszyscy-jestesmygospodarzami.pl/>.
- Novikova, K. (2009) *Pojęcie sieci w badaniach nad e-społeczeństwem*. W: Partycki Sławomir. *E-gospodarka, e-społeczeństwo w Europie Środko-*

wo-Wschodniej. Lublin, Wydawnictwo KUL, s. 268–273.

Szejniuk, A. (2011) *Tradycyjne i nowoczesne koncepcje motywowania*. Journal of Modern Science, Tom 4/11, s. 201–217.

Szpunar, M. (2010) *w stronę nowych mediów*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Sztompka, P. (2007) *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*. Kraków: Znak.

Yücel, r. (2006) *Motivation and a Study of Affiliation of Organization*. Journal of Modern Science, Tom 1/2, s. 297–323.

Volunteer. UEFA EURO2012 Poland Ukraine. (2012) Nyon: UEFA.I

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*ANDRZEJ HADZIK
PAVOL BARTÍK
KAROL GÖRNER*

**MISTRZOSTWA EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ W POLSCE
I NA UKRAINIE JAKO JEDNE Z WAŻNIEJSZYCH WIDOWISK
SPORTOWYCH W ROKU 2012**

**UEFA EUROPEAN FOOTBALL CHAMPIONSHIP IN POLAND AND
UKRAINE AS ONE OF THE MOST IMPORTANT SPORTING EVENTS
IN THE YEAR 2012**

Andrzej Hadzik

Katedra Turystyki

Wydział Zarządzania Sportem i Turystyką, Akademia Wychowania
Fizycznego w Katowicach

Andrzej_Hadzik@wp.pl

Pavol Bartík

Katedra Kultury Fizycznej i Sportu

Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy

bartik.pavol@fhv.umb.sk

Karol Görner

Katedra Kultury Fizycznej i Sportu

Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy

Karol.Gorner@umb.sk

ABSTRACTS

Sport spectacles belong to one of types special events which are in sport the place of fans participation - sport consumers.

Sport spectacle possesses two meanings:

- narrower, then social event in figure of coping of athletes running in the spectators' presence, according to settled regulations,
- wider hugging the performance, show, proper spectacle.

Investigative questions this:

What was the number and the level of fans expenses?

Which is the meaning the social - economic organized EURO 2012?

How did fans perceive EURO 2012?

In article were used secondary materials of representative investigations and own observations and interviews with fans.

The analysis of investigations authorizes to following conclusions:

1. The number and the level of expenses of fans has meaning social - economic. Very important will turn out the effectiveness of utilization got by Poland of promotion and made not only investments sport and touristic.
2. Fans perceived EURO 2012 favourably favorably, and satisfaction with participation in EURO was on level more than good.

Widowiska sportowe należą do jednych z typów specjalnych wydarzeń, które są miejscem uczestnictwa w sporcie kibiców.

Widowisko sportowe posiada dwa znaczenia:

- węższe, to zdarzenie społeczne w postaci zmagania sportowców przebiegające w obecności widzów, według ustalonego regulaminu,
- szersze obejmujące spektakl, show, widowisko właściwe.

Pytania badawcze to:

- Jaka była liczba i poziom wydatków kibiców podróżujących na EURO 2012 do Polski?
- Jakie jest znaczenie społeczno-ekonomiczne organizowanych w Polsce i na Ukrainie Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej?
- Jak postrzegali analizowane widowisko sportowe kibice?

W artykule wykorzystano materiały wtórne reprezentacyjnych badań obcych przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego.

Analiza wyników badań upoważnia do następujących wniosków:

1. Liczba i poziom wydatków kibiców podróżujących na piłkarskie EURO do Polski mają i będą miały także w przyszłości znaczenie społeczno-gospodarcze. Bardzo ważna okaże się skuteczność wykorzystania uzyskanej przez Polskę promocji oraz poczynionych inwestycji nie tylko *stricte* sportowych i turystycznych.
2. Kibice postrzegali organizację EURO 2012 pozytywnie, a ich przeciętna całkowita satysfakcja z uczestnictwa była na poziomie więcej niż dobrym.

KEY WORDS:

EURO 2012, sport spectacles, fans, the touristic movement of fans, economic effects of sport events.

Euro 2012, widowiska sportowe, kibice, ruch turystyczny kibiców, efekty gospodarcze imprez sportowych.

WSTĘP

Widowiska sportowe należą do jednych z typów specjalnych wydarzeń, które są miejscem uczestnictwa w sporcie kibiców, będących równocześnie konsumentami sportowymi.

Kosiewicz (1998) uważa, że widowiska są „...takim przejawem życia zbiorowego, który człowiek wywołuje, by wzbudzić podziw innych ludzi dla swoich umiejętności”.

Widowisko sportowe posiada dwa znaczenia:

- węższe, to zdarzenie społeczne w postaci zmagania sportowców przebiegające w obecności widzów, według ustalonego regulaminu,
- szersze obejmujące spektakl, show, widowisko właściwe (Klisiński, 2008).

W artykule skoncentrowano się na trzeciej (po Igrzyskach Olimpijskich i piłkarskich Mistrzostwach Świata) pod względem ważności skali globalnej kibicowania sportowej imprezie Świata – Piłkarskich Mistrzostwach Europy w 2012 r., imprezy, której finał w Kijowie według danych Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz Spółki PL.2012 oglądało około 350 mln ludzi przed telewizorami na całym Świecie. Przykładowo słynny amerykański Super Bowl w 2012 r. oglądało ponad trzy razy mniej osób, czyli 111 mln .

CEL I PYTANIA BADAWCZE

Celem artykułu była ocena wielkości ruchu turystycznego związanego z omawianą imprezą sportową. Ponadto zamierzeniem autorów było oszacowanie wpływu analizowanej imprezy na wybrane aspekty społeczno-gospodarcze, a także ocena postrzegania przez kibiców międzynarodowego widowiska sportowego na przykładzie jednej z najważniejszych imprez sportowych w 2012 r., czyli Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej organizowanych przez Polskę i Ukrainę.

W związku z powyższymi celami badawczymi postawiono następujące

pytania:

- Jaka była liczba i poziom wydatków kibiców podróżujących na EURO 2012 do Polski?
- Jakie jest znaczenie społeczno-ekonomiczne organizowanych w Polsce i na Ukrainie Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej?
- Jak postrzegali analizowane widowisko sportowe kibice?

MATERIAŁ I METODY

W artykule wykorzystano materiały wtórne reprezentacyjnych badań obcych (Instytutu Turystyki, Activ Group, n = 4398; Ministerstwa Sportu i Turystyki, Spółki PL.2012, n = 5000; Polskiej Organizacji Turystycznej, PBS, n = 1305) przeprowadzonych w czerwcu 2012 r. metodą sondażu diagnostycznego.

Ponadto dodatkowo, poza podstawową metodą sondażu diagnostycznego, w badaniach wykorzystano:

- obserwację bezpośrednią (uczestniczącą), swobodną (nieskategoryzowaną) o charakterze ukrytym. Jeden z autorów, jako kibic uczestnicząc w meczu fazy grupowej ME Rosja–Czechy 8 czerwca 2012 r., miał możliwość obserwacji kibiców.
- wywiad ustny, nieskategoryzowany, o charakterze ukrytym. Jeden z autorów, jako kibic uczestnicząc w meczu fazy grupowej ME Rosja–Czechy 8 czerwca 2012 r. miał możliwość przeprowadzenia wywiadów z kibicami.

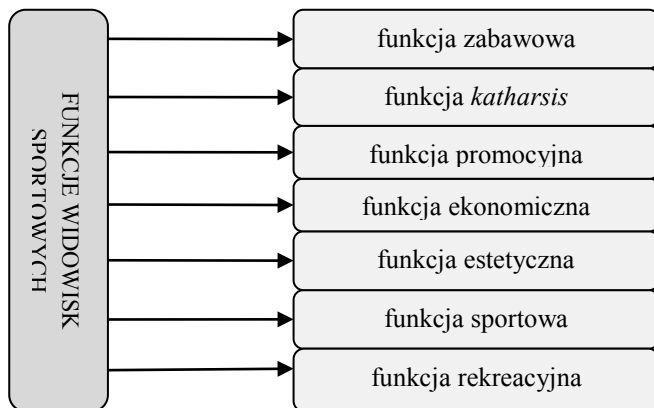
ZNACZENIE I FUNKCJE MIĘDZYNARODOWYCH WIDOWISK SPORTOWYCH W LITERATURZE PRZEDMIOTU

Według Alejsiaka (2008) współczesne znaczenie widowisk sportowych warunkują: zasięg geograficzny danej imprezy sportowej, jej charakter, a także sposób organizacji, czas trwania, powtarzalność oraz cechy uczestników.

Jednym z ważniejszych jest podział widowisk sportowych na globalne, międzynarodowe, krajowe, regionalne i lokalne. Trzy najwyższe położone w tzw. piramidzie imprez sportowych widowiska, obejmujące tzw. sporty widza – „sporty wysokich osiągnięć” wpływają poprzez przyjazdy kibiców na rozwój społeczno-gospodarczy regionu, a nawet kraju. Do grupy globalnych widowisk sportowych, tzw. *mega events*, wywołujących znaczące

przyjazdy kibiców oraz zwiększających prestiż miejsca zaliczamy Igrzyska Olimpijskie, Mistrzostwa Świata i Europy w Piłce Nożnej oraz Mistrzostwa Świata w Lekkiej Atletyce (Chłapowski, 2006).

Widowiska sportowe należą do zdarzeń spełniających różnorakie funkcje społeczne (rys. 1.).

Rysunek 1. Funkcje widowisk sportowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Matuszewicz, 1990.

Jednymi z ważniejszych są funkcje społeczno-ekonomiczne międzynarodowych widowisk sportowych, które przedstawiono poniżej na przykładzie piłkarskiego EURO 2012.

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE ZNACZENIE WIDOWISK SPORTOWYCH NA PRZYKŁADZIE PIŁKARSKICH MISTRZOSTW EUROPY W POLSCE I NA UKRAINIE

Jedną z ważniejszych, zwłaszcza dla sportowców oraz organizatorów i obszarów realizacji widowisk sportowych, jest funkcja ekonomiczna (Hadzik, 2010). Koszty ponoszone przez kibiców udających się na wielkie imprezy sportowe mają wpływ na tzw. mnożnikowy efekt ekonomiczny dla danego obszaru. Jeśli podróżujący kibice dokonują zakupu usług związanych z wydarzeniami typu Igrzyska Olimpijskie, piłkarskie Mistrzostwa Świata czy Europy, to może to wywołać wspomniany efekt poprzez „wpompowanie” środków w gospodarkę danego kraju czy regionu (Gołembski,

2005). Środki te, niezależnie od „krajowych” przepływów finansowych, „zmuszają” do realizacji dóbr i usług, w tym inwestycji turystycznych i sportowych. Powstają więc zjawiska dostosowawcze w zagregowanej podaży, skutkując wzrostem Produktu Krajowego Brutto (PKB). Według Łazarka (2004) wzrost analizowanego makroekonomicznego wskaźnika przynajmniej o 1% wywiera już wpływ na rozwój gospodarki regionu czy nawet kraju. Wskaźnik ten określa się jako tzw. próg odczuwalności wpływów w gospodarce z przyjazdów zagranicznych kibiców.

Gospodarcze efekty organizacji piłkarskich Mistrzostw Europy w Polsce można podzielić na bezpośrednie i pośrednie (Borowski, 2010). Efekty bezpośrednie obejmują:

- krótkookresowy wzrost przychodów w związku z napływem kibiców,
- zwiększenie nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę sportową, turystyczną i transportową,
- krótkookresowy wzrost popytu związany z wydatkami na organizacyjną stronę przedsięwzięć.

Z kolei do efektów pośrednich organizacji omawianej imprezy sportowej zaliczyć można:

- zwiększenie atrakcyjności turystycznej kraju organizującego wydarzenia sportowe oraz związany z tym długookresowy wzrost liczby przyjeżdżających (przykład efektu barcelońskiego) i konsumpcji przez gości,
- wzrost produktywności gospodarki, będący wynikiem ilościowej i jakościowej poprawy stanu infrastruktury transportowej,
- zwiększenie prywatnych inwestycji krajowych oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej kraju, prowadzący do zwiększonego napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) i dodatkowego wzrostu potencjału gospodarczego (Borowski, 2010).

Ponadto organizacja wielkich imprez sportowych przyczynia się nie rzadko do wzrostu liczby nowych miejsc pracy, co przy wzrastającym w wielu krajach Europy poziomie bezrobocia ma znaczenie społeczne.

Przyrost podstawowych miar makroekonomicznych pod wpływem przykładowej międzynarodowej imprezy sportowej w stosunku do scenariusza bez organizacji piłkarskiego Euro w Polsce przedstawia poniższa tab. 1, z różnymi wariantami.

Tabela 1. Makroekonomiczne efekty organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w Polsce w porównaniu ze scenariuszem bez EURO – całkowity przyrost w latach 2008–2020

Kategoria	Scenariusz (przyrost w mld zł)		
	Podstawowy	Optymistyczny	Pesymistyczny
PKB (Produkt Krajowy Brutto)	27,9	36,6	18,4
Konsumpcja	20,5	26,7	12,8
Inwestycje	2,7	3,8	1,8
Eksport	21,9	28,7	14,2
Import	17,2	22,6	10,3
Wpływy podatkowe	5,9	7,7	4,1

Źródło: Opracowanie na podstawie: Borowski, 2010.

Główny wskaźnik makroekonomiczny, jakim jest PKB, ma wzrosnąć w efekcie organizacji piłkarskiego EURO w Polsce w latach 2008–2020 w zależności od pesymistycznego lub optymistycznego scenariusza od 1,4% do 2,7%. Według badań PKB ma możliwość wzrostu w Polsce w następstwie organizacji analizowanego międzynarodowego widowiska sportowego głównie dzięki infrastrukturze sportowej (77,5% udział w prognozowanym dzięki piłkarskim EURO 2012 wzroście PKB) (Skupiński, 2010). Inne źródła wzrostu PKB mają drugorzędne znaczenie, tzn. BIZ (7,8%), turystyka (7,3%), stadiony i centra pobytowe (6,4%), oraz budżet UEFA z najmniejszym omawianym udziałem we wzroście PKB (1%).

WYDATKI I WIELKOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO ZWIĄZANEGO Z EURO 2012

Według danych Instytutu Turystyki wśród 7,1 mln obcokrajowców przebywających w Polsce w okresie trwania EURO 2012 było 1,47 mln turystów zagranicznych. W tej grupie turystów było 652 tys. osób, które przyjechały do Polski na EURO 2012 ze 110 krajów świata. Z tego 275 tys. stanowili tzw. goście jednodniowi, a 375 tys. turyści przebywający w Polsce średnio 5,6 dnia.

Całkowite wpływy od tzw. kibiców-turystów podróżujących do Polski w związku z piłkarskim EURO 2012 oszacowano na poziomie 1037,6 mln zł.

Powyższe wpływy związane były głównie z:

- kosztami poniesionymi w związku z wyjazdem tzw. odwiedzających jednodniowych, które wyniosły 97,4 mln zł (średni wydatek to 354 zł x 275 tys. osób),

- wydatkami tzw. turystów-kibiców zagranicznych nocujących w Polsce wynoszącymi 439,2 mln zł (średni wydatek to 1541 zł x 285 tys. osób),
- kosztami poniesionymi w Polsce przez obcokrajowców z tzw. „rodziny UEFA”, które wyniosły 277,3 mln zł (średni wydatek to 3082 zł x 90 tys. osób),
- wydatkami kibiców zagranicznych nocujących w Polsce poniesionymi przed wyjazdem, które Instytut Turystyki oszacował na poziomie 223,7 mln zł (średni wydatek to 1113 zł x 53,6% x 375 tys. osób).

Zagraniczny kibic w trakcie pobytu w Polsce podczas wspomnianej piłkarskiej imprezy wydał średnio 1541 zł. Z kolei przeciętne dzienne wydatki omawianego fana wyniosły 243 zł. Mając na uwadze ponadto koszty poniesione jeszcze przed samą imprezą, czyli przykładowo rezerwację miejsc noclegowych, transport, ubezpieczenie, zagraniczny „kibicturnista” wydał średnio aż 2654 złotych.

PIŁKARSKIE EURO 2012 W POLSCE - OCENA KIBICÓW

Według danych Ministerstwa Sportu i Turystyki oraz Spółki PL.2012 94% polskich i 85% zagranicznych kibiców pozytywnie oceniła organizację turnieju.

Uczestnictwo w widowiskach sportowych, zwłaszcza międzynarodowych, pozwala na realizację funkcji zabawowej (rys. 1.). Przykładowo w Polsce podczas organizacji piłkarskiego EURO 2012 wielu kibiców bawiło się w specjalnych strefach dla fanów, tzw. *fan zonach*. Generalnie aż 71% zagranicznych kibiców odwiedziło strefę kibica i z tej grupy fanów 92% oceniło pozytywnie atmosferę w tych miejscach, w tym 56% dało oceną „zdecydowanie dobrze” dla atmosfery zabawy (Ocena przygotowań i...). Ogółem 97% polskich i 92% zagranicznych fanów oceniło pozytywnie atmosferę EURO.

Kolejną oceną w cytowanych badaniach była ocena pracy wolontariuszy, która w opinii 90% zagranicznych kibiców była pozytywna. Ponadto 85% zagranicznych fanów uważało, że w Polsce czuli się bezpiecznie. Z kolei zdaniem 97% badanych zagranicznych kibiców Polacy okazali się dobrymi gospodarzami.

Według danych Polskiej Organizacji Turystycznej oraz PBS ogólna satysfakcja z pobytu zagranicznych turystów na EURO 2012 została oceniona na 4,3 (w przyjętej skali od 1 do 5 – ocena najwyższa). Szczegółowe oceny satysfakcji kibiców przedstawia tab. 2.

Tabela 2. Poziom satysfakcji kibiców z pobytu podczas EURO 2012

Elementy oceny satysfakcji kibiców	Średnia ocena
Bezpieczeństwo	4,4
Atmosfera pobytu	4,4
Atrakcje turystyczne	4,1
Gastronomia	4,1
Koszt wyjazdu	4,2
Zakwaterowanie	4,0
Czystość	4,2
Przyroda	3,9
Informacja turystyczna	4,0
Dostępność różnych form rozrywki	4,1
Możliwość porozumiewania się z Polakami	4,1
Transport lokalny	4,1
Pogoda	3,8

Ocena satysfakcji w skali od 1 – ocena najniższa do 5 – ocena najwyższa

Źródło: Opracowanie na podstawie: Polska Organizacja Turystyczna, PBS.

Najwyższą satysfakcję z konsumpcji produktu sportowego typu widowisko sportowe EURO 2012 r. kibice odnosili z bezpieczeństwa oraz atmosfery pobytu, a najniższy poziom zadowolenia kibice odczuwali, gdy chodzi o pogodę podczas piłkarskiego EURO.

DYSKUSJA

Kibice uczestniczący w międzynarodowych widowiskach sportowych to współcześnie konsumenci, których wydatki związane z podróżami na omawiane imprezy sportowe mają nierzadko znaczenie społeczno-gospodarcze. Obecnie fani podróżujący na tego typu wydarzenia dokonują konsumpcji nie tylko elementów sportowych (samo uczestnictwo w meczu poprzez wcześniejszy zakup biletu), ale także turystycznych (zakwaterowanie, wyżywienie, transport, atrakcje czasu wolnego) (Schmidt, 2012). Tzw. nowy typ kibiców piłki nożnej w Europie tworzą fani, którzy średnio co sezon wydawali w ostatnich latach 35 mld euro. Kwota ta obejmowała przede wszystkim zakup biletów na mecze, abonamenty płatnych kanałów telewizyjnych oraz kupowanie pamiątek.

Powyższe przykładowe źródła wzrostu PKB w regionie czy kraju organizującym omawiane widowiska wymagają wcześniej nierzadko poniesienia znacznych nakładów na inwestycje w infrastrukturę sportową (np. inwestycje w stadiony, hale widowiskowo- sportowe itp.) i turystyczną (np. hotele, centra pobytowe). W krótkim czasie powyższe inwestycje przyczyniają się do wzrostu popytu w gospodarce (Martins et al., 2004; Ahlert, 2005). Z kolei w dłuższym czasie nakłady na infrastrukturę sportową czy turystyczną związane z organizacją imprez sportowych nierzadko wywołują pozytywne efekty podażowe (np. wzrost produkcji poprzez zwiększenie zasobów majątku trwałego). Jednak korzystne efekty tychże inwestycji zależą od poziomu wykorzystania powstałej infrastruktury, nie tyle w czasie przebiegu danej międzynarodowej imprezy, ile w kolejnych latach po jej zakończeniu.

Szacuje się, że z efektów pośrednich organizacja piłkarskich Mistrzostw Europy, dzięki poprawie wizerunku, przyczyni się do tego, że Polskę będzie rocznie odwiedzać o 500 tys. gości zagranicznych więcej niż dotychczas, co ma dać przychód z przyjazdów obcokrajowców w 2020 r. o 4,2 mld zł większy niż obecnie (Skupiński, 2010).

Z drugiej strony, nie zawsze organizacja widowiska sportowego przyczynia się do wzrostu przyjazdów turystów, a co za tym idzie: konsumpcji sportowej i ewentualnych wydatków turystów. W przypadku organizacji przez Polskę największej w historii sportowej imprezy, czyli piłkarskiego EURO, liczba turystów, co prawda, wzrosła w stosunku do analogicznego okresu z roku wcześniejszego. Według danych GUS w czerwcu 2012 r., czyli okresie trwania analizowanej imprezy sportowej, z noclegów w Polsce skorzystało jednak tylko o 78,5 tys. zagranicznych turystów więcej, aniżeli w czerwcu 2011 r. Rzecz jasna, podróżnych kibiców, którzy przyjechali specjalnie na EURO, było więcej niż 78,5 tys. Z drugiej jednak strony, do Polski nie przyjechało wielu potencjalnych turystów zagranicznych, którzy nie byli zainteresowani analizowanym międzynarodowym widowiskiem sportowym. Turyści tacy nie przyjechali głównie z powodu obaw o wzrost cen np. w hotelarstwie i bezpieczeństwo podczas piłkarskiego turnieju.

Ponadto przykłady piłkarskich widowisk, czyli Mistrzostw Świata w Korei w 2002 i Mistrzostw Europy w Portugalii w 2004 r., pokazują, że nie zawsze udaje się zapewnić efektywne wykorzystanie nowo powstałej infrastruktury sportowo-turystycznej w okresie po organizacji docelowej imprezy (Matheson-Baade, 2004; Kim et al., 2006; Szadkowski, 2010).

Powstałe w związku z EURO 2012 nowoczesne stadiony piłkarskie

w Polsce (w Gdańsku, Wrocławiu, Poznaniu oraz Warszawie) mające charakter wielofunkcyjnych aren. Aby nie podzieliły losu przymierzanych do wyburzenia niektórych stadionów w Portugalii, powinny zostać odpowiednio skomercjalizowane (Zarządzanie projektowe...). Wybudowane areny wielofunkcyjne chcące w przyszłości generować przychody nie mogą skupić się tylko na docelowej imprezie sportowej, ale wykorzystać takie możliwości jak wynajem przestrzeni, organizacja imprez masowych, w tym sportowych, dla wszystkich, wydarzeń korporacyjnych, a także ciągle poszukiwanie innych form komercjalizacji tychże obiektów. Należy pamiętać, że koszty roczne związane z eksploatacją omawianych aren zostały określone na 20–30 mln złotych, a więc nie będzie łatwo generować zysków z wykorzystania omawianych obiektów sportowych.

WNIOSKI

Analiza wyników obcych badań sondażowych oraz własnych obserwacji i wywiadów z kibicami upoważnia do następujących wniosków:

3. Liczba i poziom wydatków kibiców podróżujących na piłkarskie EURO do Polski mają i będą miały także w przyszłości znaczenie społeczno-gospodarcze. Chociaż całkowite oszacowane wpływy z EURO były poniżej 1% PKB Polski – tzw. progu odczuwalności (1,04 mld zł wpływów z piłkarskiego EURO przy około 1,5 bln zł PKB), to jednak w perspektywie długookresowej omawiane znaczenie organizacji EURO 2012 będzie wzrastać. Bardzo ważna okaże się skuteczność wykorzystania uzyskanej przez Polskę promocji oraz poczynionych inwestycji nie tylko *stricte* sportowych i turystycznych. Skutkiem czego ma szansę wystąpić tzw. efekt barceloński.
4. Kibice postrzegali organizację EURO 2012 pozytywnie, a ich przeciętna całkowita satysfakcja z uczestnictwa w omawianym widowisku sportowym (na przykładzie konsumpcji sportowej) była na poziomie więcej niż dobrym.

REFERENCES

- Ahlert, G. (2005). *What does Germany expect to gain from hosting the 2006 Football World Cup – Macroeconomic and Regional economic Effects*. GWS.
- Alejsiak, W. (2008) *Wielkie wydarzenia sportowe jako czynnik walki konkurencyjnej na globalnym rynku* (w.): Gołembski, G. *Turystyka jako czynnik*

- nik wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji. Poznań: AE.
- Borowski, J. (2010) *Wpływ organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012TM na polską gospodarkę*. Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki, PL.2012 Sp. z o.o.
- Chłapowki, J. (2006) *Impreza sportowa jako produkt w ujęciu marketingowym* (w:) Mruk H., Kropielnicki K., Matecki, P. *Marketing dla sportu*. Poznań: Sport & Business Foundation.
- Gołembski, G. (2005) *Kompendium wiedzy o turystyce*. Warszawa:, PWN .
- Hadzik, A. (2010) Turystyka wielkich wydarzeń sportowych w dobie globalizacji (w:) *Gospodarka turystyczna w XXI wieku. Zeszyty Naukowe nr 19*. Poznań: Wyższa Szkoła Handlu i Usług, 2010, s. 237–246.
- Kim,, H., Gursoy, D. , Lee, S. 2006. *The impact of the 2002 World Cup on South Korea: comparisons of pre- and post-games*. *Tourism Management*. 2006, No.27, pp. 86–96.
- Klisiński, J. (2008) *Marketing w biznesie sportowym*. Bytom: WSZEiA.
- Kosiewicz, J. (1998) *Widowisko sportowe i aleatoryzm: przypadek i schemat*. In *Kultura Fizyczna*. 1998, nr 1–2, s. 18–20.
- Łazarek R., (2004) *Ekonomika turystyki. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Martins, M. V., Tenreiro, F. Mendes, J. Jacinto A., (2004) *Ocena skutków ekonomicznych EURO 2004. Raport końcowy*. Lizbona: Instytut Ekonomii i Zarządzania Politechniki Lizbońskiej.
- Matheson, V., Baade, r. (2004) *Mega-Sporting Events in Developing Nations: Playing the Way to Prosperity? Working Paper*. No. 04–04. College of the Holy Cross.
- Matuszewicz, Cz. (1990) *Widowisko sportowe. Analiza psychospołeczna*. Warszawa: AWF.
- Ocena przygotowań i organizacji fazy grupowej Euro 2012 w Polsce – Badania kibiców zagranicznych w miastach gospodarzach. 2012. Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2012.
- Organizacja i przebieg EURO 2012 w Polsce w opinii kibiców zagranicznych i Polaków. (w:) *Materiały z konferencji nt. Prace badawcze w turystyce*. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2012.
- Przyjazdy cudzoziemców do Polski w związku z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro (2012) na tle przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w czerwcu 2012. (w:) *Materiały z konferencji nt.*

- Prace badawcze w turystyce. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa.
- Satysfakcja turystów zagranicznych. Prezentacja wyników badania dla grupy turystów EURO (2012). (w:) Materiały z konferencji nt. Prace badawcze w turystyce. Warszawa Ministerstwo Sportu i Turystyki.
- Schmidt, S. 2012. Fans without borders study 2012 executive summary. Report commissioned by Mastercard Europe. München: Mastercard Europe, European Business School.
- Skupiński, N. (2010) *Co nam da Euro?* In *Sportplus*, 2010, nr. 9 (38).
- Szadkowski, M. (2010) *Nie zburzimy stadionów z Euro jak Portugalia*. Warszawa: Gazeta Wyborcza, 2010.
- Zarządzanie projektowe w procesie przygotowań Polski do UEFA EURO 2012 – warunek uzyskania długofalowych korzyści gospodarczych dla kraju. Warszawa: PL.2012.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

FILIP CIEPŁY

**ACADEMIC EXPERIENCES
ON EUROPEAN CHAMPIONSHIP EURO 2012
KRAJOBRAZ NAUKOWY
PO MISTRZOSTWACH EUROPY W PIŁCE NOŻNEJ EURO 2012**

dr Filip Ciepły

Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej

im. Alcide de Gasperi w Józefowie

fcieply@gmail.com

ABSTRACTS

The article presents a current overview of the academic research focused on preparation and organization European Football Championship 2012 in Poland. The author exposes contents of many scientific papers connected with various aspects of UERO 2012. There are safety and legal issues, ethical, social and economic problems, touristic, political and health questions of UEFA EURO 2012. At the end the author also makes the broad register of scientific conferences organized for a few years, and the extensive list of books, articles and papers dedicated to EURO 2012. After European Championship 2012 researchers and organizers of mass events are richer in knowledge and experience. The great number of seminars and meetings and the multitude of elaborations, has brought a new knowledge, which should inspire and help us in the preparation of major events of this kind in the future.

W artykule przedstawiono aktualny przegląd badań naukowych, który koncentruje się na przygotowaniu i organizacji mistrzostw Europy 2012 w Polsce. Autor eksponuje zawartość wielu prac naukowych związanych z różnymi aspektami UERO 2012. Na koniec autor również przedstawia szeroki rejestr konferencji naukowych organizowanych przez kilka lat, jak również bogaty wybór książek, artykułów i referatów poświęconych EURO 2012. Po Mistrzostwa Europy 2012 naukowcy i organizatorzy imprez masowych są bogatsi w wiedzę i doświadczenie. Duża liczba seminariów i spotkań oraz wiele opracowań, przyniosła nową wiedzę, która powinna inspirować i pomóc nam w przygotowaniu dużych imprez, tego rodzaju, w przyszłości.

KEY WORDS:

sport, mass events, safety, legal issues, football championship

sport, imprezy masowe, bezpieczeństwo, kwestie prawne, mistrzostwa piłkarskie.

WPROWADZENIE

Międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Krajobraz po Mistrzostwach Europy EURO 2012”, zorganizowana 23 listopada 2012 roku w Wyższej Szkole Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie, stanowi ważne zwieńczenie, kropkę nad i długiej sekwencji konferencji i publikacji dotyczących problematyki EURO 2012. Zorganizowane w ciągu ostatnich kilku lat w wielu instytucjach i ośrodkach naukowych w całej Polsce spotkania specjalistów, metodycznie prowadzony dialog, wymiana argumentów, dzielenie się wiedzą i doświadczeniem, konfrontacja teorii z praktyką, stanowią istotny wkład w rozwój dyscyplin naukowych związanych z takimi dziedzinami jak organizacja sportu i turystyki, bezpieczeństwo imprez masowych, prawo sportowe itp. W podsumowaniu Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 ważne jest zatem zebranie owoców wielu specjalistycznych spotkań poprzedzających te mistrzostwa, różnych punktów widzenia na wiele problemów przedstawionych w wygłoszonych referatach i opublikowanych opracowaniach.

Celem niniejszego opracowania jest sprawozdawcze przedstawienie zagadnień podejmowanych podczas konferencji naukowych zorganizowanych w Polsce w związku z Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012, wraz z ich źródłowymi odnośnikami. Prezentowane zestawienie źródeł nie pretenduje do kompletnego wyliczenia publikacji naukowych wydanych w związku z EURO 2012, zwłaszcza tych wydanych na łamach specjalistycznych czasopism, wskazuje natomiast na wątki podejmowane podczas najważniejszych seminariów i sympozjów poświęconych problematyce EURO. Przedstawiane treści odnoszą się do tematów referatów oraz wydanych drukiem materiałów pokonferencyjnych i opracowań monograficznych. Należy podkreślić, że na etapie przygotowania niniejszego zestawienia materiały stanowiące pokłosie przywołanych konferencji ciągle jeszcze w wielu przypadkach są w trakcie procesu wydawniczego. W niedalekiej przyszłości warto zatem podjąć próbę zestawienia i scharakteryzowania wszystkich publikacji naukowych powstałych w związku z organizowaną w Polsce i na Ukrainie europejską imprezą sportową.

W opracowaniu zestawienia problemów rozpatrywanych w związku z EURO 2012 można było przyjąć kryterium chronologiczne lub geograficzne organizowanych konferencji, zastosowano jednak układ rzeczowy

w celu większej przejrzystości prezentacji wykonanej przez prelegentów pracy badawczej. Pozwoli to także na szybsze dotarcie do interesujących czytelnika opracowań z danej dziedziny. Chronologiczne zestawienie najważniejszych w obszarze bezpieczeństwa konferencji naukowych związanych z EURO 2012 oraz lista wygłoszonych referatów i opublikowanych artykułów, stanowiąca jednocześnie bibliografię opracowania, znajduje się na jego końcu. Zestawienie zostało przygotowane przede wszystkim na podstawie przeprowadzonej kwerendy internetowej. Wskazaniu referatów służyły głównie udostępnione *on-line* programy sympozjów, ewentualnie sprawozdania z konferencji, w pozostałym zakresie wzięto pod uwagę materiały pokonferencyjne już opublikowane, bądź będące w przygotowaniu do druku.

1. OBSZAR FILOZOFII, SZTUKI, NAUK SPOŁECZNYCH

Zaczynając od kwestii najbardziej ogólnych, najpewniej należy rozpocząć od zagadnień filozoficznych. Problematyka sportowa EURO 2012 była analizowana w tym aspekcie głównie od strony etyki. Patrzone na zmagania sportowe i całość widowiska sportowego z perspektywy świata wartości moralnych (Machoń, 2012). Odwoływano się przy tym do idei olimpizmu (Jancz i Łuczkiwicz, 2012). Wskazywano jednak także na zagrożenia idei sportu, między innymi na przesadny kult zwycięstwa czy nadmierną presję społeczną wywieraną na zawodników (Mańkowski, 2012). Na arenie wyborów moralnych znajdują się wszystkie strony widowiska piłkarskiego, nie zapominając o sędziach (Szewczyk, 2012). Piłkarze, traktowani często przez kibiców jako idole, mogą być zagrożeni postawą narcystyczną (Lipowski, 2012), z drugiej zaś strony, doświadczając przegranej, są narażeni na wybór niewłaściwych strategii utrzymania samooceny i niebezpiecznych metod łagodzenia bólu przegranej (Noske, 2012; Cantón i in., 2012). Wartościowaniu podlegają także zachowania kibiców. Zdarzająca się koncentracja zbiorowych emocji kibiców na „wrogu, przemocy i wojnie” (Szymański, 2012) prowadzi zbyt często do aktów chuligaństwa stadionowego. Podjęto się próby rekonstrukcji obrazu świata i wartości wyznawanych przez kibiców, biorąc pod uwagę tworzone i wykonywane przez nich hymny, pieśni i przyśpiewki (Bieszke, 2012; Kęпка, 2012). Poddano analizie współczesny wizerunek kibica piłkarskiego w polskich mediach i – jak się okazuje – jest to niejednokrotnie obraz zafałszowany (Pałaszewski, 2012; Bohdan, 2012; Dudała, 2012). Dokonano także oceny stosowania w sporcie nowoczesnych technologii (Leszczyńska, 2012). Podczas przygotowań do EURO 2012 nie zabrakło nadto spojrzenia na sport z perspektywy teologii moralnej, wskazując na potencjał wychowawczy i duszpasterski sportu (Jurczyk, 2012; Kochel, 2012; Lubieniecki, 2012; Wąsowicz, 2012).

Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej 2012 stały się okazją do analizy obrazu futbolu prezentowanego z perspektywy kulturowej i artystycznej (Piotrowski, 2012; Czubaj, 2012). Refleksji naukowej poddano zarówno język piłki nożnej (Lisowski, 2012; Moska, 2012), jak i literackie konotacje tej dyscypliny sportowej (Kaniecki, 2012; Rytłewska, 2012; Dziedzic, 2012; Ciechowicz, 2012). Opisano motywy piłkarskie w polskim filmie (Lubelski, 2012), teatrze (Popczyk-Szczęśna, 2012), tańcu (Reglińska-Jemioł, 2012), filmie animowanym (Sitkiewicz, 2012) i komiksie (Szyłak, 2012). Zorganizowano wystawę plakatów pt. „Symbole EURO”. Podkreślono ważkość śpiewania podczas meczów hymnów państwowych (Andrzejewski, 2012), jak i tworzenia piosenek dla polskiej reprezentacji piłkarskiej i o niej, piosenek stanowiących przy tym osobliwą ilustrację przemian społeczno-politycznych i kulturowych w Polsce (Kornacki, 2012).

Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej miały, bez wątpienia, istotne znaczenie polityczne, i to zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym (Maćkiewicz, 2012; Wyszomirski, 2012; Krawczyk, 2011; Gąsowski, 2012; Jakubowski i Karczewski, 2012; Gąsowski, 2012). Wielkie imprezy sportowe z założenia są ważnym obszarem prowadzenia polityki międzynarodowej (Karczewski, 2012; Giulanotti, 2012; Waśkowski, 2011). Szczególny potencjał zawodów odnosi się do budowania wizerunku państwa za granicą (Jakubowski, 2012). W wymiarze wewnętrznym duża impreza sportowa może służyć integracji narodowej (Landau-Czajka, 2011; Jakubczak, 2012), być niejako świętem narodu (Małczyński, 2012), a lokalne kluby piłkarskie mogą jednoczyć mniejsze społeczności lokalne (Burdyka, 2012; Godlewski, 2011). Imprezy sportowe, a w szczególności mecze piłkarskie, mogą także obnażać rzeczywiste intencje i zdolności działania władzy państwowej. W tym kontekście analizowano problem tzw. wojny kibiców z rządem w Polsce (Raubo, 2012). Dużo uwagi poświęcono zagadnieniu instrumentalnego wykorzystywaniu sportu w celach budowania poparcia politycznego dla władzy w przeszłości (Nawrocki, 2012; Wiatr, 2012; Szczepłęk, 2012; Wojtaszyn, 2012; Kalimullin i Brand, 2012; Urban, 2012; Spitaler, 2012).

W zakresie analizy socjologicznych ujęć problematyki sportowej zastanawiano się nad socjogenezą sportu (Peisert, 2012), ale szczególnie dużo miejsca poświęcono zjawisku kibicowania i samym kibicom. Mecz jest traktowany jako swoisty rytuał społeczny (Kulesza-Gulczyńska, 2012), a uczestniczący w nim kibice stanowią właściwą sobie wspólnotę ludyczną (Pikora, 2012; Wróblewski, P., 2012). Pytano, jaki jest współczesny profil fana futbolu, czy to kibic, chuligan, czy przestępca (Płachta i Wojtaszyn, 2012). Próbowano zaobserwować zmiany w zachowaniach kibiców w ciągu ostatnich lat (Burski, 2012). Próbowano także wskazywać, jak sport może przyczyniać się do tworzenia więzi społecznych i wzmacniania ich

(Wróblewski, G.W., 2012; Winiarska, 2011). Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej EURO 2012 dały pole do nawiązania dialogu społecznego z kibicami piłkarskimi. Omawiano w tym kontekście społeczne projekty współpracy z kibicami i związane z tym wyzwania animacji społeczno-kulturalnej (Łapiński, 2012; Jaronowska, 2011; Bryll, 2011). Podkreślono przy tym szczególną rolę sportu w zapobieganiu zachowaniom agresywnym, zwrócono uwagę na Orliki (Szymborska, 2012), Warszawską Ligę Piłki Nożnej Ośrodków Wychowawczych i Domów Dziecka (Dąbek, 2012), zadania podejmowane w tej dziedzinie przez Związek Harcerstwa Polskiego (Massalski, 2012), jak i Salezjańską Organizację Sportową RP (Dziubiński, 2012). Bardzo istotną kwestią była podniesiona problematyka praw kibiców niepełnosprawnych w kontekście przygotowań do EURO 2012 (Sahaj, 2012). Zajęto się zagadnieniem aktywizacji sportowej osób niepełnosprawnych (Zarańska, 2012) oraz ludzi starszych (Pazderski, 2012). Przedstawiono ideę wolontariatu w edukacji, ruchu sportowym i na boiskach piłkarskich (Nowocień, 2012; Rybotycki, 2012). Badacze zogniskowani wokół zagadnień *gender studies* analizowali mecze piłki nożnej pod kątem płciowych ról społecznych, wskazując na futbol jako quasi-wojenny męski rytuał (Tomasik, 2012; Majchrowski, 2012; Jakubowska, 2012). Podkreślono różnice w męskich i kobiecych stereotypach w postrzeganiu dyscyplin sportowych (Klimczak, 2012). Interesująca wydaje się także obserwacja zmian dotyczących *image'u* sportowców (Tomasik, 2012, *Jak wyglądałby Beckham we fryzurze Grzegorza Laty? Przemiany męskości na przykładzie wizerunków bohaterów boisk piłkarskich*).

2. GOSPODARKA, INFRASTRUKTURA, TURYSTYKA

Nie trzeba być specjalistą od ekonomii czy sportu, aby dostrzec mocny związek tych dwóch dziedzin. Współczesny sport wysoce się skomercjalizował i wiąże się z osiąganiem dużych dochodów przez wiele grup ludzi. Mówi się o globalnym przemyśle sportowym (Burszta, 2012) czy supermarketyzacji widowisk sportowych (Szlendak i in., 2012). Marketing sportowy w związku z EURO 2012 miał szansę rozwinąć się także w Polsce (Ludwiniak, 2012). Zwrócono uwagę na znaczenie gospodarcze organizacji Mistrzostw Europy (Michałków, 2011), szczególny akcent kładąc na duże inwestycje (Półgrabski, 2012). Podkreślano szanse rozwoju regionów (Krawiec i Duszyńska, 2011), rozwoju lokalnego (Kostrzewa-Zielińska, 2011; Wankiewicz, 2011) i rozwoju miast (Kuźbik, 2011; Rogala, 2011; Tomanek, 2012; Smura, 2012). Istotne znaczenie miało przy tym zaangażowanie samorządów (Piórek, 2008; Frankowski, 2008; Romanowski, 2011).

Pośród analiz podjęto się oczywiście oceny stopnia przygotowania infrastrukturalnego Polski do organizacji Mistrzostw Europy (Piowczyk,

2012). Zwrócono uwagę na problemy transportu (Żurowska, 2008; Krześ i Kmiecik, 2011; Kazak, 2011; Mayer i Wyrodek, 2011) oraz budowy i funkcjonowania stadionów miejskich (Janowicz-Strzyżewska, 2011; Golińska i Borek, 2011; Stasica, 2011). Wskazano także na szanse rozwoju, a zarazem problemy miast będących organizatorami EURO 2012 (Nowikow, 2011; Sirojć, 2011; Budner, 2011; Prymas, 2011; Solarski, 2011; Krul, Szawuła, 2011).

Nie pominięto potencjału ekonomicznego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w obszarze rozwoju turystyki. Przeprowadzono pogłębione analizy wpływu EURO 2012 na rozwój turystyki (Zawistowska, 2011) i – w dalszej kolejności – wpływu turystyki sportowej na rozwój gospodarczy (Kandfer, 2011). W związku z mistrzostwami zaobserwowano psychologiczny przełom w turystyce Polski i Ukrainy (Novikova, 2011; Owsiak, 2011). Pokazano także, jak Polska Organizacja Turystyczna może wspierać polskie miasta i regiony w promocji związanej z EURO (Szmytke, 2012). Okres EURO 2012 w Polsce to oczywiście duża szansa na rozwój usług hotelarsko-turystycznych (Kalinowska-Wiącek, 2011), hotelarsko-gastronomicznych (Górska-Warsewicz, 2010; Woźniczko i Orłowski, 2011) oraz agroturystycznych (Pieńkos i Tymińska, 2011).

3. WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA, BEZPIECZEŃSTWO

Decyzja Unii Europejskich Związków Piłkarskich o przyznaniu organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej 2012 Polsce i Ukrainie wymagała od państw organizatorów szczególnie intensywnych przygotowań w obszarze współpracy międzypaństwowej, w szczególności transgranicznej, w tym usprawnienia ruchu granicznego (Markowski, 2008; Młodziejowska-Seredyn, 2008; Leisa, 2012; Milczanowski, 2012). Szczególną rolę w systemie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom EURO musiała odegrać Straż Graniczna (Klimowicz, 2008; Kisło, 2009). Postawiono przy tym na realizację programu stworzenia przyjaznej granicy (Zdanowicz i Lutyński, 2011; Liwo, 2012). Przepływ dużej liczby kibiców przez polskie granice oznaczał także nowe wyzwania dla Służby Celnej (Smogorzewski, 2008) oraz konieczność modernizacji i odpowiedniego wyposażenia przejść granicznych (Rzych, 2008; Sztaba, 2008). Organy ścigania musiały poczynić odpowiednie przygotowania w zakresie zwalczania przestępczości transgranicznej (Kubas, 2012; Koba i Pączek, 2012).

W sytuacji, gdy w XXI wieku globalne zagrożenie dla bezpieczeństwa stanowi terroryzm, a Państwo Polskie jest członkiem szerokiej koalicji prowadzącej wojnę z terroryzmem, szczególną uwagę przy organizacji dużych imprez międzynarodowych należało zwrócić na prewencję zagrożeń terrorystycznych (Bolechów, 2007; Liedel 2007, EURO... Hoffmann, 2012;

Liedel, 2012; Skwarek, 2012). Czerpiąc z historycznych doświadczeń działań antyterrorystycznych w innych państwach (Białek, 2007), specjaliści wskazywali na nowe zagrożenia w tym obszarze oraz szukali adekwatnych środków zaradczych (Aleksandrowicz, 2009; Grzebielucha, 2011; Żebrowski, 2012). Zagrożenia terrorystyczne często mają charakter transgraniczny, w związku z tym wskazywano na potrzebę międzynarodowej współpracy służb ochrony bezpieczeństwa publicznego (Mroczek, 2009; Marcinkowski, 2012; Bąk, 2012). Rozpatrywanym elementem systemu przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym podczas EURO 2012 była między innymi możliwość tymczasowego przywrócenia kontroli granicznej (Głukowski, 2011; Siadkowski, 2012). Wskazywano także na potrzeby działania konkretnych jednostek, takich jak jednostka kontrterrorystyczna Policji (Jałoszyński, 2007) czy Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (Chomentowski, 2011). Poza zagadnieniami ogólnej ochrony antyterrorystycznej analizowano zagrożenia terrorystyczne specyficzne dla miast (Obrusiewicz, 2011), obiektów użyteczności publicznej (Mąka, 2012) oraz obiektów i imprez sportowych (Chmielewski, 2008; Mroczek, 2008; Bertrandt, 2010; Wolska, 2012). W tym kontekście odnoszono się także do zagadnień bezpieczeństwa powietrznego (Glen, 2008), ochrony infrastruktury kolejowej (Skoczowski, 2012), bioterroryzmu (Grosset, 2008), a także ataków terrorystycznych na kapitał intelektualny (Jaruszewski, 2012). Podjęto kwestię tarczy technologicznej dla EURO 2012 (Cieślak, 2009). Istotną kwestią podnoszoną w dyskusji było opracowanie antyterrorystycznej strategii informacyjnej (Furgała i Szlachter, 2009), przygotowanie społeczeństwa na zagrożenia terrorystyczne (Piasecka, 2007), posiłkując się przy tym badaniami struktury zagrożeń odczuwanych przez opinię publiczną (Baran, 2012). W systemie przeciwdziałania terroryzmowi podkreślano wagę działań wielotorowych, współpracy i usprawnienia koordynacji działań (Liedel, 2007, *Zwalczanie...*).

W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa podczas dużych imprez, w tym sportowych, niezwykle istotne staje się zabezpieczenie medyczne (Gałązkowski, 2008; Lipska, 2008). Tę kwestię w kontekście EURO 2012 rozpatrywano w wielu obszarach, między innymi zagrożeń sanitarno-epidemiologicznych (Trybusz, 2012), medycznego zapewnienia bezpieczeństwa meczu piłki nożnej (Dudek, 2012, *Medyczne...*) czy roli ratownictwa medycznego w zabezpieczeniu imprez masowych (Kaczmarek, 2008). Zwracano uwagę na bazę zakładów opieki zdrowotnej oraz personelu medycznego w miastach będących gospodarzami rozgrywek (Stachowska, 2011). Istotną kwestią było przygotowanie się na udzielanie świadczeń zdrowotnych kibicom z innych krajów (Leśniowska, 2011) czy udzielanie pierwszej pomocy emocjonalnej i ratownictwo psychologiczne (Pijarowska i Górniak, 2008; Sideris, 2008). Ostrzegano także przed specyficznymi

zagrożeniami zdrowotnymi towarzyszącymi dużym międzynarodowym rozgrywkom piłkarskim, takim jak przygodne kontakty seksualne, alkohol czy narkotyki (Herra-Chyła, 2012). Szczególny akcent położono na profilaktykę zakażeń wirusem HIV wśród kibiców (Jankowska, 2011; Paliwoda, 2011; Górska, 2011), jak również wśród przedstawicieli Straży Miejskiej w sytuacjach ekspozycji zawodowej podczas wykonania czynności służbowych (Marjański, 2011). Organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w Polsce stała się także okazją do podjęcia zagadnień związanych z promocją zdrowia, a zwłaszcza promocji aktywności fizycznej (Durlak, 2011; Krok, 2012; Pacuła, 2011; Gajewska, 2012).

Kwestią zapewnienia bezpieczeństwa podczas EURO 2012 zajmowano się dosyć szeroko (Szymańska-Sitkiewicz 2007; Adamowicz, 2008; Kulczycki, 2008; Komissarow, 2009; Tyburska 2009; Kwieciński, 2010; Starowski 2010; Lent, 2011; Radecki 2011; Lent, 2012; Misiuk, 2012; Sabat, 2012, EURO...; Rapacki, 2012). Podejmowano między innymi problemy przygotowania i obsługi turnieju piłkarskiego (Czech, 2012; Wendołowski, 2012), określenia zadań spółki celowej EURO 2012 w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego (Miłostan, 2012) czy udziału Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej w systemie wzmocnienia obrony powietrznej w czasie rozgrywek (Masłowski, 2012). Istotnym problemem, gdy chodzi o zapewnienie bezpieczeństwa, było opracowanie strategii zarządzania w sytuacjach kryzysowych (Szlachcic, 2007; Listwan, 2010; Dymek, 2011; Adamski, 2012; Kulik, 2012; Magiera, 2012). Zwrócono uwagę na potrzeby edukacyjne w zakresie zarządzania kryzysowego (Nepelski, 2009), na ćwiczenia jako praktyczny i efektywny sposób podnoszenia sprawności służb ratowniczych (Schroeder, 2011) czy innowacyjność w szkoleniu kadr dla zarządzania w sytuacjach kryzysowych (Zych, 2011).

Istotne, gdy chodzi o kwestię bezpieczeństwa w czasie EURO 2012, było zintegrowane zarządzanie turniejem (Dąbrowski, 2012) oraz współpraca służb państwowych w procesie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom rozgrywek (Rapacki, 2008). Kluczową rolę w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ma oczywiście Policja (Dymiński, 2008; George, 2008; Zygmunt, 2011; Nestoruk, 2012). Podkreślano istotną rolę zarówno właściwej strategii dowodzenia operacjami policyjnymi, jak i systemu wspomagania dowodzenia (Tokarski, 2011; Rolka 2009). Podjęto także problem strategii informacyjnej jako ważnego elementu przygotowań do zapewnienia bezpieczeństwa w trakcie EURO 2012 (Szlachter i Furgała 2008; Sokołowski, 2012). Przedstawiono ponadto specyfikę ochrony VIP-ów podczas rozgrywek i zadania w tym względzie Biura Ochrony Rządu (Szmidtko, 2008; Sterna, 2012), zajęto się także bezpieczeństwem VIP-ów w hotelu (Drogoń, 2012). Zwrócono uwagę na rolę firm ochrony osób i mienia w działaniach na rzecz bezpieczeństwa mistrzostw oraz zasady dobrej praktyki

we współpracy z firmami ochroniarskimi (Jabłońska, 2012). Podkreślono jednocześnie rolę techniki w zagwarantowaniu bezpieczeństwa (Wiciński, w druku).

Inne kwestie podnoszone w związku z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa podczas EURO 2012 to między innymi specyfika przestrzeni miejskiej jako miejsca profilaktyki i prewencji zagrożeń (Mazur, 2010), zadania organów samorządu w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego (Socha i Wiśniewski 2009; Pękala, 2011), praktyka biznesowa przeciwko zagrożeniom (Caliński, Korejko, 2009), udział Państwowej Straży Pożarnej w ochronie uczestników imprezy masowej (Langner, 2012) czy analiza stanu bezpieczeństwa w bazie noclegowej w Polsce (Sypuła, 2012; Koniusz, 2012). W obszarze działalności hotelarskiej podjęto zagadnienia ochrony danych osobowych (Kraśnińska, 2012), bezpieczeństwa teleinformatycznego (Woźnicki, 2012), wymagań w zakresie ochrony przeciwpożarowej (Wojtaszewski, 2012; Gierasiniński, 2012), stanu sanitarnego (Pobokiewicz, 2012), bezpieczeństwa w gastronomii hotelowej (Granecka-Wrzošek, 2012; Dominik, 2012, *Determinanty...*), bezpieczeństwa rodzin z dziećmi (Dominik, 2012, *Bezpieczeństwo...*), fałszerstwa dokumentów (Zybała, w druku) oraz stosowania narkotyków w hotelu (Jędrzejko, 2012, *Narkotyki...*; Jędrzejko, 2012, „*Niewinna*” marihuana...).

Szczególnie dużo miejsca podczas wielu konferencji poświęcono problematyce zapewnienia bezpieczeństwa w trakcie samej imprezy masowej (Tyburska 2010; Struniawski, 2010; Maciejewski, 2011; Szreniawski, 2011; Kąkol, 2012; Konieczny, 2012; Kubiak, 2012; Szlachta, 2012; Ura, Pieprzny, 2012; Wojnicz, Potkańska, 2012; Wróblewski, S., 2012). Zwracano uwagę między innymi na zabezpieczenie miejsc oficjalnych UEFA EURO 2012 (Tyburek, 2012), bezpieczeństwo i porządek publiczny na stadionach podczas meczu (Bożejewicz, 2009; Andrzejak-Świątek i Mosio, 2010; Ołdyński, 2012; Pieprzny, 2012). Podkreślono przy tym wagę troski o bezpieczeństwo na stadionie nie tylko podczas meczu, ale także przed meczem i po nim (Aleksandrowicz, 2009; Hołubowski, 2012). Z wielu perspektyw przedstawiono działania Policji i innych służb w czasie meczu piłki nożnej (Hryhorowicz, 2008; Beczyński, 2012; Komar, w druku). Zaprezentowano dotychczasową działalność Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa rozgrywek (Sabik, 2011; Beczyński, 2012, *Dotychczasowa...*), historię, powstanie, zakres działania i czynności przygotowawcze do mistrzostw Wydziału Policji ds. Walki z Pseudokibicami (Beczyński, 2012, *Historia...*; Samuel, 2012), zagadnienie współpracy Policji i straży gminnych w zapewnieniu bezpieczeństwa imprez masowych (Górnik i Walczak 2008), potrzebę właściwego doboru dowódców operacji policyjnych (Skiba, 2008), zaznaczono także rolę Wyższej Szkoły Policji w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa imprez masowych (Częścik i Truchan, 2012).

W zabezpieczeniu meczów piłkarskich istotne znaczenie ma zapobieganie chuligaństwu stadionowemu. W kontekście przygotowań do EURO 2012 pojawiło się wiele ważnych opracowań tego zjawiska prezentowanych z perspektywy analiz kryminologicznych (Chlebowicz, 2009; Chlebowicz, 2010; Kołek i Mikołajczyk, 2010; Sabat, 2010; Chlebowicz, 2012; Makurat, 2012; Mikołajczak, 2012; Sabat, 2012, *Subiektywne...*). Zajęto się między innymi analizą zachowania tłumu jako podmiotu zachowań zbiorowych (Markowski, 2011), zorganizowanymi formami przestępstw stadionowych (Pływaczewski, 2010), charakterystyką symboli, gestów i działań nieformalnych grup kibiców, zwłaszcza tzw. szalikowców (Mikosza, 2010; Zalewska, 2010; Jurczak, 2011), *modus operandi* działania pseudokibiców (Bebyn i Adamska-Okońska, 2012) czy tzw. ustawkami (Sosiński, 2012). W opracowaniach wskazano na konkretne sposoby prewencji przestępczości stadionowej (Dynduch, 2010), między innymi na działania Policji na trasach przemieszczania się i w czasie przejazdów kibiców (Dzioba, 2011), monitoring na stadionach (Dereniowski, 2012), wykorzystanie badań poligraficznych w walce z przestępczością pseudokibiców (Herbowski, 2010), wykorzystanie baz danych oraz innych źródeł (Wysługocka, 2010; Siemianowski, 2010). Podkreślano także działania w zakresie wspierania bezpieczeństwa imprez masowych podejmowane przez Straż Ochrony Kolei (Borkowski, 2010), kluby sportowe (Birka, 2012), media sportowe (Kmita i Kołtoń, 2012) czy tzw. spottersów (Pamuła, 2012). Podejmowane problemy szczegółowe to także organizacja publicznej strefy kibica (Rolka 2008; Nowak-Dembińska, 2011; Janicki, 2012; Pękała, 2012), dostępność alkoholu na stadionach piłkarskich (Guzik i Domiszewski, w druku) czy przemoc wobec kobiet w kontekście sportowych imprez masowych (Kaim, 2012).

4. ZAGADNIENIA PRAWNE

W związku z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w Polsce podjęto się analizy wielu kwestii prawnych. Część problemów miała charakter bezpośrednio sprzężony z mistrzostwami, odnosiła się konkretnie do przypadku rozgrywek EURO 2012, część opracowań miała natomiast charakter akcydentalny, dotyczyła szerszych zagadnień prawa sportowego i powstała jedynie przy okazji organizowanej w Polsce imprezy. Podstawową kwestią było przedstawienie działań legislacyjnych polskiego parlamentu w związku z organizacją EURO 2012 (Bujak, 2012). W tej materii szczególne miejsce miała analiza przepisów dotyczących bezpieczeństwa meczów piłki nożnej (Janisławski i Kwiatkowski, 2012; Kubot, 2012), zwłaszcza przepisów Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (Kaleta i Słobosz, 2008; Netczuk 2008; Babiński, 2010; Drózdź, 2012). Przedsta-

wiono zarówno zasady i tryb wydawania zezwolenia na przeprowadzenie meczu piłki nożnej (Fundowicz, 2012), jak i zadania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo imprez masowych (Żbikowski, 2010). W zapewnieniu bezpieczeństwa na stadionach kluczową rolę odgrywają przepisy prawne dające podstawę działań Policji (Dyduch, 2010; Dobkowski, 2011; Mazur, 2012). Wskazano także między innymi na podstawy prawne gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa meczu (Kaucz, 2012). Autorzy opracowań prawnych nie skoncentrowali się wyłącznie na prezentacji przepisów krajowych. Istotne było porównanie polskich rozwiązań prawnych z wymogami zapewnienia bezpieczeństwa imprez sportowych w świetle działalności Rady Europy (Świerczek, w druku), w prawie Unii Europejskiej (Kopczyk, 2012), w prawie Wielkiej Brytanii (Czebotar, w druku) czy w przepisach międzynarodowych federacji sportowych (Stempniak, 2012). Wskazano wymogi infrastrukturalne UEFA i PZPN w stosunku do stadionów (Sokołowski, 2012; Makurat, 2012), jak i zasady odpowiedzialności za naruszenie bezpieczeństwa meczu piłki nożnej wynikające z przepisów PZPN oraz Ekstraklasy SnA. (Baściuk, 2012; Solecki, 2012).

Podstawowym narzędziem w walce z chuligaństwem stadionowym są przepisy prawa karnego i prawa wykroczeń (Eichstaedt, 2010). Przedstawiono pojęcie i zadania zastosowania norm i instytucji prawno-karnych w kontekście przygotowania i przeprowadzania EURO 2012 (Fris, 2008) czy nowelizację kodeksu postępowania karnego w kontekście ścigania przestępstw stadionowych (Kłak, w druku). W związku z tym, że mistrzostwa były organizowane w dwóch państwach, oraz że uczestniczyła w nich duża liczba obcokrajowców, ciekawe było podjęcie problemu zasady podwójnej przestępczości jako warunku odpowiedzialności karnej (Kopeć, w druku). Przedstawiono ewolucję kryminalizacji i charakterystykę czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu meczu piłki nożnej (Ochman, 2012; Stefański, 2012), jak i zagadnienia odpowiedzialności karnej za naruszenia porządku towarzyszące imprezom sportowym (Chlebowska i in., w druku; Habrat, w druku). Zaprezentowano spojrzenie na wizerunek pseudokibica w świetle przepisów prawodawstwa polskiego (Choromańska, 2010) oraz w ramach uwag *de lege ferenda* spojrzenie na grupy pseudokibiców jako współczesny rodzaj zorganizowanych grup przestępczych (Piech, w druku). Skoncentrowano się na poszczególnych rodzajach karalnych zachowań, takich jak wdarcie na teren imprezy sportowej (Dębowski, w druku) czy czyny zabronione kibiców piłkarskich popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych (Borchólski, 2010; Karsznicki, 2012). Ważne miejsce miała analiza przepisów prawa wykroczeń (Gałązka, 2010; Nowicka, 2010; Sawicki, 2012; Trybus, w druku).

Sporo miejsca poświęcono rozważaniom karnoprocessowym (Klej-

nowska, 2011; Piwowarczyk, 2012; Starosta i Rischka, 2012), a w szczególności zatrzymaniu stadionowemu i okołostadionowemu (Nawacki, Starzyński, 2010; Kaczmarek, 2012; Swół, 2012). Wskazano na prawne aspekty funkcjonowania sądów powszechnych podczas EURO (Pelewicz, 2011), na tzw. odmieszczenie niektórych czynności procesowych w postępowaniu przyspieszonym (Giezek, 2012; Sowiński, w druku; Światłowski, w druku) czy specyfikę postępowania dowodowego w sprawach o typowe przestępstwa popełniane podczas imprez masowych (Czaputa, 2008; Klejnowska, w druku). Jako szczególnie przydatne źródło dowodowe uznano wykorzystywanie zapisów z systemu monitoringu telewizyjnego na stadionach (Kudrelek, 2010). Zasadniczym środkiem prawnokarnej reakcji wobec przestępców stadionowych jest tzw. zakaz stadionowy, któremu poświęcono szczególnie dużo miejsca w opracowaniach (Skorecki i Strzelec, 2010; Znajdek, 2011; Siwik, 2012, *Aspekty...*; Siwik, 2012, *Ustawa...*; Soroka, 2012; Szwarc, 2012; Walker, 2012; Gil, w druku; Kaczmarczyk-Kłak, w druku). Inne kwestie podniesione w związku ze zwalczaniem przestępczości stadionowej to problematyka dozoru elektronicznego w związku z występami chuligańskimi (Świercz, w druku) oraz problematyka mediacji w związku z przestępczością stadionową (Krzywińska, w druku).

Oczywiście kolizja sportu z normami prawa karnego to nie tylko domena kibiców. W konflikt z prawem karnym mogą wejść także sportowcy lub/i organizatorzy imprez. Sportowcy poza odpowiedzialnością karną mogą podlegać również odpowiedzialności cywilnej i dyscyplinarnej (Mularczyk, 2012; Wach, 2012). Ich odpowiedzialność w sposób szczególnie wiąże się zarówno z problematyką prawną dozwolonego ryzyka sportowego (Kędziora, w druku), jak i ze stosowaniem środków dopingujących (Dąbrowski, 2012; Gądzik, w druku). Również działacze sportowi organizujący zawody mogą podlegać odpowiedzialności prawnej (Głownia, Łochowska, w druku). W szczególności organizator może odpowiadać karnie za niezapewnienie należytego bezpieczeństwa podczas imprezy masowej (Milka, w druku), korupcję sportową (Wątołek, w druku), płatną protekcję (Ochman, 2012) czy działanie na szkodę klubu sportowego (Pomiankiewicz, 2012). Innym, ważnym zagadnieniem związanym z prawem karnym była kwestia handlu kobietami i zmuszania ich do prostytucji w kontekście Euro 2012 (Wieczorek, 2010).

W dziedzinie odpowiedzialności cywilnoprawnej organizatora imprez sportowych skupiono się na analizie obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody mogące wystąpić w związku z meczem piłki nożnej (Stefanicki, 2012) oraz ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z organizacją meczu piłki nożnej (Wołoszko, 2010; Dubis, 2012), w szczególności te powstałe z tytułu ekscesów kibiców (Räker, 2012). Z zakresu prawa cywilnego analizowano także

problematykę ochrony prawno-ekonomicznej uczestników imprez sportowych (Stasch i Anioł-Strzyżewska, w druku), odpowiedzialność prawną w aspekcie prowadzonej działalności hotelarskiej (Bednarski, 2012) czy zakres odpowiedzialności organizatora turystyki za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy o imprezę turystyczną w związku z EURO 2012 (Gołębiowska, 2011). Styk prawa i finansów to także takie kwestie jak specjalny reżim podatkowy dla EURO 2012 (Teřlak, 2012), sponsoring jako źródło finansowania sportu (Armknecht, 2012), stosowanie zamówień z wolnej ręki w związku z EURO 2012 (Horubski, 2012). Odrębnych omówień doczekały się zagadnienia związane z prawnymi problemami telewizyjnych przekazów meczów piłkarskich (Kopczyk, 2012; Kuik, 2012; Wojcieszak, 2012), ochroną praw UEFA w odniesieniu do swobody prowadzenia działalności reklamowej (Gniatkowski, 2012) czy prawną ochroną znaków towarowych EURO 2012 (Wojtowicz, 2012). Z zakresu prawa sportowego podniesiono dodatkowo takie zagadnienia jak problem ubezpieczenia społecznego sportowców (Jabłoński, 2012), a także regulacje transferowe i kontrakty piłkarskie (Kwiecień, 2012; Ongaro, 2012; Vallo-ni, 2012; Wieschemann, 2012). Podkreślono znaczenie statusu prawnego agenta i menedżera piłkarskiego (Broniszewski, 2012; Kathmann, 2012; Kubot, 2012; Menke, 2012).

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując zwięźle zestawienie zagadnień podjętych w związku z Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej 2012, można stwierdzić, że – w odróżnieniu do znikomych sukcesów polskiej reprezentacji piłkarskiej w mistrzostwach – polscy naukowcy oraz teoretycy i praktycy reprezentujący wiele instytucji publicznych stanęli na wysokości zadania i odnieśli spory sukces, podejmując gros problemów mających istotne znaczenie, gdy chodzi o udaną i bezpieczną organizację tej wielkiej imprezy sportowej. Liczba opracowań w tej dziedzinie jest imponująca. Eksplorowano niezwykle interesujące obszary badawcze, przy czym okazja, przy której się tego podjęto, zapewniła silny związek analiz teoretycznych z palącymi wymogami praktyki. Poziom przedstawionych opinii był niewątpliwie zróżnicowany, od pogłębionych analiz do zwyczajnych komunikatów, ale mimo to można stwierdzić, że podjęty wysiłek przyczynił się do wzbogacenia i uporządkowania wiedzy związanej z organizacją międzynarodowych imprez sportowych. Na pewno po EURO 2012 jesteśmy bogatsi i w wiedzę, i w doświadczenie. Istny festiwal zorganizowanych sympozjów i różnego rodzaju spotkań fachowców, mnogość referatów i artykułów, przyniósł nowy zasób informacji, z którego warto czerpać przy organizacji dużych imprez tego rodzaju w przyszłości – na przykład, czego należy sobie życzyć – przy organizacji Zimowych Igrzysk Olimpijskich wspólnie ze Słowacją.

LISTA KONFERENCJI ZORGANIZOWANYCH W ZWIĄZKU Z EURO 2012

- 2007.10.15. EURO 2012 – szanse rozwoju i perspektywy współpracy dla Polski i Ukrainy, Koło Wschodnioeuropejskie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2008.02.07. Bezpieczne EURO. Masowa impreza sportowa jako potencjalne źródło sytuacji kryzysowej dla organów administracji samorządowej i służb odpowiedzialnych za ochronę i utrzymanie porządku publicznego w aspekcie organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personelem w Warszawie.
- 2008.05.27. Wystawa plakatów pt. *Symbole EURO 2012*, Wydział Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (Warszawa Muzeum Sportu i Turystyki).
- 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast gospodarzy Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personelem w Warszawie.
- 2008.09.10–12. Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – EURO 2012, Wyższa Szkoła Policji w Katowicach (Chorzów).
- 2008.10.29–30. Służby graniczne w obliczu zagrożeń terrorystycznych, Centrum Szkolenia Straży Granicznej im. Żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza w Kętrzynie.
- 2008.11.20. Rola samorządu gospodarczego Warszawy i Mazowsza w przygotowaniu do EURO 2012, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawska Izba Przedsiębiorców.
- 2008.12.4–5. Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – EURO 2012, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- 2009.03.13. Służby mundurowe w systemie bezpieczeństwa EURO 2012, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej (Sieradz).
- 2009.10.15–16. Sytuacje kryzysowe – problemy organizacyjne i medyczne, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Wojskowy Instytut Medyczny w Warszawie (Szczytno).
- 2009.11.23–24. Przestępczość stadionowa – zapobieganie, zwalczanie i współpraca właściwych organów, Instytut Prawa Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.
- 2010.03.23. Rola firm ochrony osób i mienia w działaniach na rzecz bezpieczeństwa EURO 2012, Wszelchnia Polska, Szkoła Wyższa Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.
- 2010.04.21–23. EURO 2012, Stowarzyszenie REM, Centrum Badań Partnerstwa Wschodniego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2010.05.08. VII Międzynarodowe Forum Turystyki Studenckiej EURO 2012 Polska–Ukraina, Wydział Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku (Gdańsk).
- 2010.05.24–25. Przystępczość stadionowa – EURO 2012, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- 2010.06.11. Służby mundurowe w systemie bezpieczeństwa EURO 2012, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej (Sieradz).
- 2010.10.6–8. Futbol w świecie sztuki, Nadbałtyckie Centrum Kultury, Uniwersytet Gdański, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- 2010.10.09. Znaczenie EURO 2012 w rozwoju sportu i turystyki w Polsce i na Ukrainie, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Narodowy Uniwersytet Kultury i Sztuki w Kijowie, Polski Związek Piłki Nożnej (Warszawa).
- 2010.10.27. Wpływ przygotowań i organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012 na polską gospodarkę, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- 2010.12.10. Zagrożenia związane z EURO 2012, Studenckie Koło Kryminalistów Uniwersytetu Łódzkiego.
- 2011.03.22–23. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce – część II: GRAMY!, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA, Uniwersytet Wrocławski.
- 2011.03.31–04.01. Euro 2012 – Wyzwania dla sektora turystyki i kultury!, Wydział Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Akademia Morska w Gdyni, Polska Izba Turystyki (Gdańsk).
- 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- 2011.04.08. 450 dni do Euro 2012 – czy jesteśmy gotowi?, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu.
- 2011.05.11–14. Podstawowe zagadnienia i problemy przedsiębiorstw branży turystycznej w przededniu Euro 2012 a doświadczenia Szwajcarii, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu.

- 2011.05.25–26. Działania Antyterrorystyczne podczas Międzynarodowych Imprez Sportowych. Rola Narodowych Centrów Antyterrorystycznych, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.
- 2011.05.26. Bezpieczeństwo – ujęcie wieloaspektowe w kontekście Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznańskie Ośrodki Sportu i Rekreacji.
- 2011.05.26–27. EURO 2012. Przyjazna granica – rok do Mistrzostw, Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie.
- 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałczu.
- 2011.06.17. Służby mundurowe w systemie bezpieczeństwa EURO 2012, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej (Uniejów).
- 2011.09.12. Przez sport do rozwoju współpracy uczelni i wzajemnego zrozumienia w Europie, Akademicki Związek Sportowy, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” (Warszawa).
- 2011.10.12–13. Współpraca transgraniczna w przeciwdziałaniu zagrożeniom terrorystycznym w aspekcie EURO 2012, Centrum Studiów nad Terroryzmem Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Instytut Bezpieczeństwa Transgranicznego RP Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie (Rzeszów).
- 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- 2011.11.29. Euro 2012 – wróć zdrowy, Urząd Miejski w Gdańsku.
- 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie.
- 2012.03.15. Bezpieczeństwo współczesnego świata – wyzwania i zagrożenia, Instytut Naukowo-Wydawniczy Maiuscula (Poznań).
- 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- 2012.03.29. Nic się nie stało – EURO 2012, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni.
- 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2012.04.16. Agresja na boisku, Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.
- 2012.04.16. Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012, Katedra Prawa Karnego i Postępowania Karnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Gospodarce w Stalowej Woli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (Stalowa Wola).
- 2012.04.18–20. Edukacja dla bezpieczeństwa – Człowiek wobec problemów bezpieczeństwa w XXI wieku, Wydział Studiów Społecznych w Gdańsku Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu (Gdańsk).
- 2012.04.19. EURO 2012 – w poszukiwaniu wartości, Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii Politechniki Opolskiej, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego.
- 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2012.05.08. 30 dni do UEFA EURO 2012. Przygotowania Polski i miast gospodarzy, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- 2012.05.22. Sport w polityce. Polityka w sporcie, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Czasopismo „Refleksje” (Poznań).

- 2012.05.28. Język i sport, Katedra Języka Polskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.
- 2012.05.28–30. III Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Szkoleniowa dotycząca zdrowia publicznego i zagrożeń transgranicznych przed Euro 2012, Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Olsztynie (Pisz).
- 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- 2012.09.11–12. Bezpieczeństwo w portach lotniczych i ochrona lotnictwa przed aktami bezprawnej ingerencji, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego i Logistyki Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” (Dęblin).
- 2012.09.16–19. Szanse i zagrożenia dla rozwoju gospodarki turystycznej w Polsce w kontekście Euro 2012, Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku (Szymbark).
- 2012.09.24. Alianse marketingowe w kreowaniu marek – Sport, Biznes, Media oraz Kraje/Regiony/Miasta, Podyplomowe Studia Marketingu Sportu Szkoły Głównej Handlowej.

REFERENCES

LISTA PUBLIKACJI/REFERATÓW W UKŁADZIE ALFABETYCZNYM WEDŁUG NAZWISK AUTORÓW/REDAKTORÓW

- Adamczak-Garstecka, I. (2009), *Bezpieczna podróż na Euro 2012 przez Kujawsko-Pomorskie, Raport – kwartalnik Policji Kujawsko-Pomorskiej*, nr 6.
- Adamowicz, Z. (2008), *Przygotowania dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa w czasie EURO 2012*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012 wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Adamski, W. (2012), System zarządzania kryzysowego we Wrocławiu w oparciu o integrację służb, inspekcji i straży – przygotowania do EURO 2012, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Aleksandrowicz, T.R. (2010), *Euro 2012 jako zagrożenie?*, *Przegląd Pożarniczy*, nr 4.
- Aleksandrowicz, T. (2007), Euro 2012 jako zagrożenie – łyżka dziegciu w beczce euforii, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Aleksandrowicz, T.R. (2009), *EURO 2012 – nowe zagrożenia wymagają adekwatnych rozwiązań*, w: Jałozynski, K., Liedel, K. red. (2009), *Nowe technologie w zwalczaniu terroryzmu*. Projekt Proteus, Warszawa: Collegium Civitas. Studia i Analizy.
- Aleksandrowicz, T.R. (2009), *EURO 2012 – place budowy pod ochroną, Terroryzm*, nr 4.
- Andrzejak-Świątek, M., Mosio, T. (2010), *Bezpieczeństwo imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej o charakterze międzynarodowym, w prawie europejskim*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Andrzejewski, M. (2012), *Hymny państwowe i futbol*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Armknacht, B. (2012), *Sponsoring sportu jako źródło finansowania sportu. Wybrane zagadnienia prawne*, referat 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Babiński, A. (2010), *Znaczenie definicji pojęć ustawowych dla określania zakresu stosowania ustawy na przykładzie Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Baran, L. (2012), *Terrorystyczne strachy na podkarpackie lachy? Struktura zagrożeń odczuwanych przez mieszkańców Podkarpacia na rok przed EURO 2012 i co nie tylko z niej wynika*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Kon-

- sorcjum Akademickie.
- Baściuk, J. (2012), *Zasady odpowiedzialności za naruszenie bezpieczeństwa meczu piłki nożnej w przepisach PZPN oraz Ekstraklasy SA.*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Rzeszów: Konsorcjum Akademickie.
- Bąk, T. (2012), *Współpraca transgraniczna w przeciwdziałaniu zagrożeniom terrorystycznym w aspekcie EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Bebyn, D., Adamska-Okońska, A. (2012), *Modus operandi działania pseudokibiców na terenie stadionu w Bydgoszczy – mecz piłki nożnej o puchar Polski w maju 2011* (studium przypadku), referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Beczyński, Z. (2012), *Dotychczasowa działalność Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa meczu piłki nożnej w ujęciu regionalnym*, referat, 2012.04.12-13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Beczyński, Z. (2012), *Historia, powstanie i zakres działania Wydziału ds. Walki z Pseudokibicami*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Bednarski, M. (2012), *Odpowiedzialność prawna w aspekcie prowadzonej działalności hotelarskiej. Wybrane zagadnienia*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Bertrandt, J. (2011), *Zagrożenia terrorystyczne masowych imprez sportowych*, w: Michałków, I., Kariagin J. (red.), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Bialek, T. (2007), *Monachium '72 – Atlanta '96: różne motywy, wspólne tło. Terroryzm na imprezach sportowych*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Bieszke, Ł. (2012), *Obraz świata i wartości wyznawane przez kibiców w kibicowskich hymnach i innych pieśniach plemiennych*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Birka, K. (2012), *Działalność klubu sportowego w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa meczu piłki nożnej na przykładzie WKS Śląsk Wrocław*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bobakowski, M., Zaręba, R., (2012). *Niepokój stadionów*. Kraków: Biały Kruk.
- Bohdan, T. (2012), *Współczesny kibic w optyce mediów – prawda czy fałsz?*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* (Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wydawnictwa Wydziału Teologicznego.
- Bohdziewicz, J. (2012), *Piłka jest okrągła, a bramek jest wiele. O tym jak kultura fizyczna przeobraża się w kulturę audiowizualną*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Bolechów, B. (2007), *Terroryzm – trendy, ekstrapolacje, próby prognozy*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Borchólski, K. (2010), *Zjawisko faszystwu i rasizmu wśród kibiców piłkarskich na tle art. 256 i 257 kk.*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Borkowski, H. (2010), *Straz Ochrony Kolei a przestępczość okołostadionowa*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Bożejewicz, W. (2009), *Bezpieczeństwo i porządek publiczny na stadionach piłkarskich w perspektywie Euro*

- 2012, „Kwartalnik Policyjny”, nr 3–4.
- Broniszewski, P. (2012), *Transfery i menedżerstwo transferowe w piłce nożnej z perspektywy piłkarzy*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Brosz, M. (2012), *Sport bez kibiców i mediów, czyli o wędrówkach żeglarzy lodowych*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Bryll, J. (2011), *Społeczny aspekt wsparcia EURO 2012 (na przykładzie inicjatyw Stowarzyszenia Współpracy Polska-Wschód oraz Społecznego Towarzystwa Polska-Ukraina)*, w: Michałków, I., Karagin, J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Budner, W. (2011), *Wpływ organizacji wielkich imprez sportowych na rozwój miasta*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Bujak, P. (2012), *Działania legislacyjne polskiego parlamentu w związku z organizacją EURO 2012*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Burdyka, K. (2012), *Futbolizacja społeczności lokalnych? Analiza roli klubu sportowego w generowaniu i transmisji nowych wzorów kultury na wsi*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Burski, J. (2012), *Od chuligana do prezesa – analiza przemian zachodzących w społecznym świecie kibiców Łódzkiego Klubu Sportowego na podstawie wywiadów swobodnych*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Burszta, W.J. (2012), *Globalny przemysł sportowy*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Caliński, P., Korejko, A. (2009), *Projekt „Euro 2012” – praktyka biznesowa przeciwko zagrożeniom, Terroryzm*, nr 1.
- Cantón, E., Checa, I., Budzyńska, N. (2012), *Strategie radzenia sobie ze stresem, optymizm oraz satysfakcja z życia wśród hiszpańskich oraz polskich piłkarzy*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Chlebowicz, P. (2009), *Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne*, Warszawa: Oficyna.
- Chlebowicz, P. (2010), *Przestępczość stadionowa w świetle badań empirycznych. Uwagi systematyzujące*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przewidywanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Chlebowicz, P. (2012), *Strategia i taktyka zapobiegania i zwalczania czynów zabronionych związanych z bezpieczeństwem meczu piłki nożnej jako problem polityki kryminalnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Chlebowska, A., Józwiak, P., Kowalewska, M., Stypuła, S. (w druku), *Niektóre problemy związane z odpowiedzialnością karną za naruszenia porządku towarzyszące imprezom sportowym*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.

- Chmielewski, P. (2008), *Zagrożenia terrorystyczne podczas wielkich imprez sportowych*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Chomentowski, P. (2011), *Rola CAT ABW w przygotowaniach i zapewnieniu bezpieczeństwa wobec zagrożeń terrorystycznych w trakcie EURO 2012*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Chomentowski, P., Banaszek, K., Ajszpur, M. (2012), *Działania antyterrorystyczne podczas międzynarodowych imprez sportowych*, Warszawa: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.
- Choromańska, A. (2010), *Wizerunek pseudokibica w świetle przepisów prawodawstwa polskiego – wybrane zagadnienia*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Ciechowicz, J. (2012), *Futbol beletryzowany Jerzego Pilcha i Wojciecha Kuczoka*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Cieślak, G. (2009), *Technologiczna tarcza dla EURO 2012, Terroryzm*, nr 4.
- Czaputa, A. (2008), *Specyfika postępowania dowodowego w sprawach o typowe przestępstwa popełniane podczas imprez masowych*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpcki Instytut Jurydyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Cora, Ł. (w druku), *Z problematyki zatrzymania stadionowego podczas Euro 2012*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnikarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Czebotar, Ł. (w druku), *Brytyjskie regulacje prawne w zakresie bezpieczeństwa na stadionach piłkarskich*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnikarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Czech, P. (2012), *Przygotowanie i obsługa turnieju UEFA EURO 2012*, referat, 2012.09.11–12. Bezpieczeństwo w portach lotniczych i ochrona lotnictwa przed aktami bezprawnej ingerencji, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego i Logistyki Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” (Dęblin).
- Częściak, R., Truchan, J.R. (2012), *Rola Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa imprez masowych, w szczególności meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Czubaj, M. (2012), *Stadion – miasto – kultura. Euro 2012 i przemiany kultury polskiej*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Dadci, D. (2012), *Badania genetyczne w sporcie. Możliwości i zagrożenia*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Daszkiewicz, N. (2011), *Wpływ Euro 2012 na rozwój regionu – aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałcu.
- Dąbek, A. (2012), *Warszawska Liga Piłki Nożnej ośrodków wychowawczych i domów dziecka*, referat, 2012.04.16. Agresja na boisku, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie.
- Dąbrowski, K. (2012), *Zintegrowane zarządzanie turniejem EURO UEFA 2012 na terenie Warszawy i województwa mazowieckiego*, referat, 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dąbrowski, Ł. (2012), *Odpowiedzialność za stosowanie dopingu w sporcie*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dereniowski, D. (2012), *Prawne i techniczne aspekty monitoringu na stadionach podczas Euro 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspek-*

- cie EURO 2012, Konsorcjum Akademickie.
- Dębowski, P. (w druku), *Wdarcie na teren imprezy sportowej jako pozakodeksowy typ czynu zabronionego prowadzący do szczególnej ochrony jej uczestników*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Dębski, M., *EURO 2012 jako element marketingowej strategii budowania turystycznej i sportowej marki Polski*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Dobkowski, J. (2011), *Charakter prawny i rola opinii komendanta Policji w zabezpieczeniu imprezy masowej*, komunikat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Dominik, P. (2012), *Bezpieczeństwo jako podstawowa potrzeba rodzin z dziećmi przebywających w hotelu*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Dominik, P. (2012), *Determinanty bezpieczeństwa żywieniowego w gastronomii hotelowej*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Doraczyńska, A. red. (2008), *Udział sił zbrojnych w systemie bezpieczeństwa EURO 2012: materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 26 marca 2008 roku*, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Drogoń, W. (2012), *Bezpieczeństwo VIP-a w hotelu – wybrane zagadnienia*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Dróżdż, M. (2012), *Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych – przykład lex imperfecta*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Dubis, W. (2012), *Od odpowiedzialność cywilnoprawna za szkody powstałe w związku z organizacją meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12-13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dudała, J. (2012), *Zamilczani, napiętnowani – zafalszowany obraz polskich kibiców*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dudek, K. (2012), *Medyczne zapewnienie bezpieczeństwa meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dudek, K. (2012), *Podstawy prawne wykonywania i nadzoru nad wykonywaniem obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Durlak, U. (2011), *Prozdrowotne aspekty aktywności fizycznej młodzieży w świetle EURO 2012*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Dyduch, L. (2009), *Przygotowania Policji do zabezpieczenia Euro 2012*, „Kwartalnik Policyjny”, nr 3–4.
- Dyduch, L. (2010), *Przygotowania Policji do zabezpieczenia Euro 2012 – aspekty prawne*, „Kwartalnik Policyjny”, nr 1.
- Dymek, D. (2012), *Zarządzanie kryzysowe podczas Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 na terenie województwa wielkopolskiego*, referat wygłoszony podczas konferencji naukowej *Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012*, zorganizowanej 22 maja 2012 roku przez Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Poznań).
- Dymek, D. (2011), *Planowanie podstawą zarządzania kryzysowego na przykładzie województwa wielkopolskiego*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Dymiński, D. (2008), *Policja w systemie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom EURO 2012*, referat,

- 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Wyższa Szkoła Zarządzania Personalem w Warszawie.
- Dynduch, L. (2010), *Możliwość zapobiegania przestępstwom wobec policjantów zabezpieczających imprezy masowe*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Dziedzic, M. (2012), „Światło bramki zastąpiło światło wiekiuste” *Tadeusza Różewicza rozważania o futbole*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Dzioba, M. (2011), *Charakterystyka działań Policji na trasach przemieszczania i w czasie przejazdów uczestników imprez masowych, w tym również w aspekcie przygotowań Komendy Wojewódzkiej Policji w Rzeszowie do zabezpieczenia EURO 2012 UEFA*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Dziubiński, Z. (2012), *Socjalizacja do uczestnictwa w sporcie na przykładzie Salezjańskiej Organizacji Sportowej RP*, w: Kistorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* (Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Eichstaedt, K. (2010), *Przestępstwa i wykroczenia w świetle ustawy z 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Fehler, W., red. (2010), *Bezpieczeństwo publiczne w przestrzeni miejskiej*, Warszawa: Arte.
- Frankowski, M. (2008), *Rola samorządu terytorialnego w rozwoju MSP oraz podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej Warszawy i Mazowsza*, referat, 2008.11.20. Rola samorządu gospodarczego Warszawy i Mazowsza w przygotowaniu do EURO 2012, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawska Izba Przedsiębiorców.
- Fris, P. (2008), *Pojęcie i zadania zastosowania norm i instytucji karno-prawnych w kontekście przygotowania i przeprowadzania Euro 2012*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurystyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzewie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Fundowicz, S. (2012), *Zasady i tryb wydawania zezwolenia na przeprowadzenie meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Furgała, A., Szlachter, D. (2009), *Antyterrorystyczna strategia informacyjna jako element przygotowań do zapewnienia bezpieczeństwa w trakcie masowych imprez sportowych – EURO 2012*, w: Liedel, K., Piasecka, P., red. (2009), *Rola mediów w przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Gajewska, M. (2012), *Ciąża i sport. Antropologiczne analiza przestrzeni aktywności sportowej kobiet w ciąży*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Gałązka, M. (2010), *Charakter chuligański wykroczenia a tryb przyspieszony*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Gałązkowski, r. (2008), *Zabezpieczenie medyczne EURO 2012. Analiza wstępna*, „Terroryzm”, nr 4.
- Gądzik, Z.B. (w druku), *Pojęcie dopingu i jego prawnokarne konsekwencje*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Gąsowski, T. (2012), *Sport a polityka*, referat wygłoszony podczas konferencji naukowej *Piłka nożna na celowniku polityki*, zorganizowanej 23 kwietnia 2012 roku przez Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego (Wrocław).
- Gierasiniński, K. (2011), *Wymagania z zakresu przeprowadzenia rekonesansu pirotechniczno-radiologicznego w hotelu oraz postępowanie w sytuacjach zagrożenia*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie., nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Giezek, J. (2012), *Tak zwana rozprawa odmiejscowiona jako nowa instytucja procedury karnej*, referat,

- 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gil, D. (w druku), *Orzekanie srodka karnego zakazu wstępu na imprezę masową w postępowaniu nakazowym*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Giulianotti, r. (2012), *Football and Globalization: Political-Economic and Socio-Cultural Issues*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Giza-Poleszczuk, A. (2012), *Projekt Społeczny 2012*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Glen, A. (2008), *Bezpieczeństwo powietrzne EURO 2012*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personalem w Warszawie.
- Głównia, D., Łochowska, P. (w druku), *Wybrane obszary odpowiedzialności karnej działaczy sportowych organizujących zawody przez PZPN*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Glukowski, r. (2011), *Bezpieczeństwo Turnieju Finałowego Euro 2012, a możliwość tymczasowego przywrócenia kontroli granicznej w RP*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Gniatkowski, M. (2012), *Ochrona praw UEFA vs swoboda prowadzenia działalności reklamowej w kontekście Mistrzostw Europy w piłce nożnej 2012. Aspekty prawne*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Godlewski, P. (2011), *Globalny i lokalny wymiar współczesnego sportu*, referat, 2011.06.07–09. Sport i Rekreacja Szansą Rozwoju Regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Walczu.
- Golińska, A., Borek, M. (2011), *Przyszłość stadionów po Euro*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Golaczyński, J. (2012), *Kolizyjnoprawne aspekty cywilnoprawnej odpowiedzialności odszkodowawczej w związku z organizacją meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gołębiowska, A. (2011), *EURO 2012 a zakres odpowiedzialności organizatora turystyki za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy o imprezę turystyczną*, w: Michałków, I., Kariagin J. (red.) (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Górnik P., Walczak D. (2008), *Współpraca Policji i straży gminnych w zapewnieniu bezpieczeństwa w trakcie imprez masowych*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurydyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Górska, B. (2011), *Działania podejmowane przez Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Gdańsku w zakresie profilaktyki HIV/AIDS*, referat, 2011.11.29. Euro 2012 – wróć zdrowy, Urząd Miejski w Gdańsku.
- Górska-Warszewicz, H., *Wpływ EURO 2012 na kondycję branży hotelarsko-gastronomicznej*, w: Michałków, I., Kariagin J. (red.) (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Granecka-Wrzošek, B. (2012), *Wybrane zagadnienia z bezpieczeństwa w gastronomii hotelowej*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Grosset, r. (2008), *Bioterroryzm jako zagrożenie cywilizacyjne w kontekście bezpieczeństwa uczestników*

- EURO 2012, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personalem w Warszawie.
- Grzebielucha, J. (2011), *EURO 2012 a zjawisko terroryzmu*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Guzik, R., Domiszewski, M. (w druku), *Alkohol na stadionach z punktu widzenia kryminologicznego i prawnoporównawczego*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Habrata, D. (w druku), *Wybrane zagadnienia odpowiedzialności karnej za tzw. „przestępstwo stadionowe”*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Herbowski, P. (2010), *Wykorzystanie badań poligraficznych w walce z przestępczością pseudokibiców – wybrane aspekty*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Herra-Chyła, A. (2012), *Zagrożenia wynikające z EURO (seks, przygodne kontakty, alkohol, imprezy i inne) Vademecum rodzica i nauczyciela*, referat, 2012.03.29. Nic się nie stało – EURO 2012, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni.
- Hoffmann, T. (2012), *Terroryzm jako zagrożenie XXI wieku*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Hołubowski, r. (2012), *Bezpieczeństwo na naszych stadionach. Statystyki. Jak być bezpiecznym na meczu? (przed i po)*, referat, 2012.03.29. Nic się nie stało – EURO 2012, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni.
- Horubski, K. (2012), *Interpretacja podstaw prawnych trybu stosowania zamówienia z wolnej ręki w świetle doświadczeń organizacyjnych turnieju EURO 2012*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Hryhorowicz, Z.D. (2008), *Działalność organów spraw wewnętrznych w zakresie przeciwdziałania zjawiskom chuligaństwa podczas międzynarodowych meczów piłkarskich*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurystyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Jabłońska, A. (2012), *Zasady dobrej praktyki we współpracy z firmami ochroniarskimi*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Jabłoński, A. (2012), *Ubezpieczenie społeczne sportowców*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jakubczak, W. (2012), *EURO 2012 a uwarunkowania powodowane interesem narodowym, interesami żywymi i polską racją stanu*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Jakubowska, H. (2012), *Stadion z perspektywy płci*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Jakubowski, J. (2012), *Wielkie imprezy sportowe w służbie budowania wizerunku państw. Przykład grupy BRIC, „Refleksje”*, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Jakubowski, J., Karczewski, M. (2012), *Sport w polityce. Polityka w sporcie, „Refleksje”*, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Jakubowski, P. (2011), *Postępowanie po eksplozycji zawodowej i pozazawodowej*, referat wygłoszony podczas konferencji naukowej Euro 2012 – wróć zdrowy, zorganizowanej w dniu 29 listopada 2011 roku przez Urząd Miejski w Gdańsku (Gdańsk).
- Jancz, J., Łuczkiwicz, H. (2012), *Recepcja idei olimpizmu w XX wieku, „Refleksje”*, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Janicki, M. (2012), *Organizacja publicznej strefy kibica we Wrocławiu ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologicz-

- ne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jałoszyński, K. (2007), *Euro 2012 – budowa jednostki kontrterrorystycznej policji równie ważna jak budowa stadionów*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Janisławski, A., Kwiatkowski, B. (2012), *Bezpieczeństwo meczu piłki nożnej – dzisiaj i jutro. Aspekty prawne*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jankowska, M. (2011), *HIV/AIDS – 30 lat minęło*, referat, 2011.11.29. Euro 2012 – wróć zdrowy, Urząd Miejski w Gdańsku.
- Janowicz-Strzyżewska, J. (2011), *Stadion Miejski na Euro czy dla Poznania – społeczne aspekty inwestycji*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Jałoszyński, K., Liedel, K. red. (2009), *Nowe technologie w zwalczaniu terroryzmu. Projekt Proteus*, Warszawa: Collegium Civitas. Studia i Analizy.
- Jaronowska, S. (2011), *EURO 2012 w kontekście wyzwań animacji społeczno-kulturalnej*, w: Michałków, I., Kariagin J. (red.) (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Jaruszewski, W.K. (2012), *Kapitał intelektualny jako cel ataków terrorystycznych na świecie*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Jędrzejko, M. (2012), *Narkotyki w hotelu*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Jędrzejko, M. (2012), *„Niewinna” marihuana w perspektywie EURO 2012*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Jemiola, T., Rajchel, K., red. (2008), *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI wieku. Wyzwania i dylematy*, Warszawa: Wyd. Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji.
- Jurczak, J. (2011), *Chuligaństwo stadionowe. Symbole i gesty na polskich stadionach*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Jurczyk, B. (2012), *Sport jako wartość – perspektywa teologii moralnej*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Kaczmarczyk-Klak, K. (w druku), *Zakaz wstępu na imprezę masową a Konstytucja RP*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Kaczmarek, J. (2012), *Środek przymusu określony w art. 16 ust. 1 pkt 5 Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych (zatrzymanie stadionowe) a ujęcie i zatrzymanie procesowe w kodeksie postępowania karnego*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kaczmarek, G.E. (2008), *Rola ratownictwa medycznego w zabezpieczeniu imprez masowych w przygotowaniach do EURO 2012*, „Terroryzm”, nr 4.
- Kaim, A. (2012), *Sportowe imprezy masowe a przemoc wobec kobiet. Czynniki ryzyka*, Gdańsk: Fundacja Inicjatyw Społecznych.
- Kaleta, J., Słobosz, J. (2008), *Bezpieczne stadiony. Nowa ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurydyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Kalinowska-Wiącek, I. (2011), *Rozwój usług hotelarsko-turystycznych w Polsce w dobie EURO 2012*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, War-

- szawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Kalimullin, R., Brand, M. (2012), Piłka nożna a naród: na przykładzie Lwowa w latach 1894–1939, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kamykowski, S. (2012), *Importowanie sportu na przykładzie polskiego środowiska Lacrosse*, referat, 2012.03.15–16. Współnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kandefor, K. (2011), Wpływ turystyki na rozwój gospodarczy na przykładzie imprez sportowych, w: Michałkowiak, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Kaniecki, P. (2012), „Mniejsza o medale”. Dygat, Konwicki i Holoubek jako komentatorzy Mundialu 1974 (na łamach „Literatury”), w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Karczewski, M. (2012), *Sport w stosunkach międzynarodowych. Wstęp do teorii*, „Refleksje”, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Karsznicki, K. (2012), *Czyny zabronione kibiców piłkarskich popełniane z pobudek rasistowskich lub ksenofobicznych na polskich stadionach*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kathmann, U. (2012), *Agenci transferowi i regulacje licencyjne FIFA*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Kaucz, A.J. (2012), *Podstawy prawne gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kawa, D. (2008), *Bezpieczne EURO 2012*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kazak, J. (2011), *Tramwaj Plus – inwestycja dla mieszkańców czy kibiców?*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Kaźmierczak, M. (2012), *Taniec sportowy – sztuka czy sport*, referat, 2012.03.15–16. Współnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kąkol, C. (2012), *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kędziora, r. (w druku), *Problematyka prawna dozwolonego ryzyka sportowego*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związkach z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Kępką, I. (2012), *Językowa kreacja przyjaciela i wroga w przysłówkach kibiców Arki Gdynia i Lechii Gdańsk*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Kisło, M. (2009), *Straż Graniczna w systemie służb bezpieczeństwa państwa podczas organizacji EURO 2012*, w: Kisło, M., Szafranski, J., red. (2009), *Służby graniczne w obliczu zagrożeń terrorystycznych*, Kętrzyn.
- Kisło, M., Szafranski, J., red. (2009), *Służby graniczne w obliczu zagrożeń terrorystycznych*, Kętrzyn.
- Klejnowska, M. (w druku), *Dowodowe aspekty procesu karnego w sprawie o przestępstwo popełnione na imprezie masowej*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związkach z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Klejnowska, M. (2011), *Ściganie przestępstw popełnionych na imprezach masowych*, referat, 2011.11.06-08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Klimczak, J. (2012), *Męskie versus kobiece stereotypy w postrzeganiu dyscyplin sportowych*, referat, 2012.03.15–16. Współnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych,

- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Klimowicz, J. (2008), *Straż Graniczna w systemie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom EURO*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personelem w Warszawie.
- Klisiński, M., Szwaja, M. (2012), *System organizacyjny sportu wyczynowego w schyłkowym okresie Polski Ludowej (1980–1989)*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kłak, Cz.P. (w druku), *Nowelizacja kodeksu postępowania karnego a ściganie przestępstw stadionowych*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Kmita, M., Kołtoń, r. (2012), *Rola mediów sportowych w kształtowaniu bezpieczeństwa meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kraśnińska, M. (2012), *Ochrona danych osobowych w praktyce hotelarskiej – podstawowe standardy bezpieczeństwa*, w: Drogoń, W., red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Krawiec, M., Duszyńska, M. (2011), *Euro na wsi. Czy regiony skorzystają na organizacji mistrzostw?*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Kryłowicz, M., Tomczak, R., Zych, J. (2011). *Wieloaspektowe ujęcie bezpieczeństwa – EURO 2012: stan obecny i perspektywy*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Krzyżnińska, K. (w druku), *Mediacja w związku z przestępstwem stadionowym (uwagi w związku z zastosowaniem trybów szczególnych w procesie karnym)*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Koba, Ł., Pączek, M. (2012), *Zwalczanie przestępczości transgranicznej przez Europejski Urząd Policji (Euro-pol) oraz wspólne zespoły dochodzeniowo-śledcze. Wybrane zagadnienia*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Kochel, J. (2012), *Ewangelizacyjny i wychowawczy wymiar sportu*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21)*, Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Kołek, K., Mikołajczyk, P. (2010), *Etiologia przestępczości stadionowej i chuligaństwa futbolowego oraz analiza wybranych koncepcji ich zwalczania*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Komar, M. (w druku), *Czynności policji oraz służb zabezpieczających imprezę masową*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Komissarow, A. (2009), *System zapewnienia porządku publicznego podczas organizacji na Ukrainie finałów Mistrzostw Europy 2012 w Piłce Nożnej. Rozwiązanie na etapie przygotowań*, w: Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Koniczny, J. (2012), *Imprezy masowe – wstęp do metodologii badań*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Koniusz, M. (2012), *Bezpieczeństwo gości i ich mienia w przedsiębiorstwie hotelarskim*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Kopczewski, M. (2012), *Metody działań terrorystycznych i formy przeciwdziałania terroryzmowi*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Kopczyk, r. (2012), *Bezpieczeństwo meczu piłki nożnej w prawie Unii Europejskiej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.

- Kopczyk, r. (2012), *Prawa do transmisji w prawie unijnym*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Kopeczka-Piech, K. (2012), *Sport – od medialnego zapośredniczenia do mediatyzacji*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kopecz, M. (w druku), *Podwójna przestępczość czynu jako warunek obowiązywania polskiej ustawy karnej*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Kornacki, K. (2012), „Zagraj to jeszcze raz”, czyli piosenki dla/o polskiej reprezentacji piłkarskiej (jako ilustracja przemian społeczno-politycznych i kulturowych), w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Kosiński, D. (2012), *Otwarte/zamknięte. O aktorstwie w piłce nożnej*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Kostrzewa-Zielińska, T. (2011), *Turystyka elementem aktywizacji gospodarczej regionów peryferyjnych – funkcjonowanie Euroregionu Beskidy*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałczu.
- Kowalczyk, J. (2012), *Idea sportu pozytywnego w nauczaniu narciarstwa zjazdowego*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kowaliw M.W. (2009), *Działalność milicji w sferze zapewnienia bezpieczeństwa publicznego podczas organizacji Euro 2012 (na przykładzie zachodniego rejonu Ukrainy)*, w: Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Koziński M. (2010), *Bezpieczeństwo imprez masowych w Gdańsku na podstawie przygotowań do Euro 2012*, Gdańsk: Pro Promerania.
- Kraśnińska, M. (2012), *Ochrona danych osobowych w praktyce hotelarskiej – podstawowe standardy bezpieczeństwa*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Krawczyk, Z., *Polityczne i kulturowe funkcje EURO 2012*, w: Michalków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Krok, D. (2012), *Sport jako wartość w psychologicznej perspektywie jakości życia*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Krul, M., Szawuła, Z. (2011), *Ile Wrocław zyska dzięki Euro 2012? Czyli kierunki rozwoju miasta po 2012 roku*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Kryłowicz, M., Tomczak, R., Zych, J. (2011), *Wieloaspektowe ujęcie bezpieczeństwa – Euro 2012. Stan obecny i perspektywy*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Krześ, A., Kmieciak, M. (2011), *Wpływ infrastruktury drogowej, realizowanej w związku z Euro 2012, na rozwój miasta Wrocław*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Kubas, J. (2012), *Strefa Schengen – obserwacja i pościg transgraniczny*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Kubiak, K. (2012), *Zagrożenia bezpieczeństwa imprezy masowej o charakterze międzynarodowym. Próba holistycznego podejścia*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uni-

- wersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Kubot, Z. (2012), *Przepisy dotyczące bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – charakter prawny i podmioty stanowiące*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kubot, Z. (2012), Status prawny menadżera piłkarskiego, referat 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kuca-Szpytko, A. (2011), *Lepsi dzięki ... Euro ?*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Kuczyński, D. (2012), *Wybrane aspekty społecznej odpowiedzialności w planowaniu sportowych obiektów i eventów*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kudrelek, J. (2010), *Przestępczość stadionowa – wykorzystywanie zapisów z systemu monitoringu TV w postępowaniu karnym*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Kuik, K. (2012), *Telewizyjne przekazy meczów piłkarskich z perspektywy Unii Europejskiej*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Kulczycki, r. (2008), *System bezpieczeństwa Euro 2012 Polski i Ukrainy (założenia)*, w: Jemioła, T., Rajchel, K., red. (2008), *Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe w Polsce w XXI wieku. Wyzwania i dylematy*, Warszawa: Wyd. Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji.
- Kulesza-Gulczyńska, B. (2012), *Mecz piłkarski jako rytuał*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Kulik, I. (2012), *Elementy praktycznego przygotowania systemu zarządzania kryzysowego państwa do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 – ćwiczenia Libero*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Kuśmirek, J. (2011), *Koncepcja działań Państwowej Straży Pożarnej podczas EURO 2012 w Poznaniu*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Kuźbik, P. (2011), *Sport i jego rola oraz wpływ na rozwój miasta i regionu*, referat, 2011.06.07–09. Sport i Rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Walczu.
- Kwiecień, M. (2012), *Kontrakty piłkarskie – charakterystyka umów występujących w profesjonalnym futbolu*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Kwieciński M., (2010) *Koncepcja lańcuchów wartości w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego. Przegląd Euro 2012*, w: Fehler, W., red. (2010), *Bezpieczeństwo publiczne w przestrzeni miejskiej*, Warszawa: Arte.
- Landau-Czajka, A. (2011), *Sport a integracja narodowa*, w: Michalków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Langner, A. (2012), *Udział Państwowej Straży Pożarnej w ochronie uczestników imprezy masowej na terenie Oficjalnej Strefy Kibica i Stadionu Miejskiego w Poznaniu*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Leisa, N. (2012), *Współpraca międzynarodowa – klucz do bezpieczeństwa Euro 2012*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Lent, B. red. (2012), *Procesy bezpieczeństwa i znaczenie gospodarcze megawydarzenia EURO 2012*, Warszawa-

- wa: Wyd. Akademii Obrony Narodowej.
- Lent, B. red. (2011), *Procesy społeczne i organizacyjne przygotowań megawydarzenia EURO 2012*, Warszawa: Wyd. Akademii Obrony Narodowej.
- Leszczyńska, A. (2012), *Nowoczesne technologie w sporcie – dozwolone wspomaganie czy doping technologiczny?*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po preżentacjach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Leśniowska, J. (2011), *Udzielanie świadczeń zdrowotnych dla kibiców z krajów Unii Europejskiej uczestniczących w Euro 2012 w Polsce*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Liedel, K. (2012), *Realność zamachu terrorystycznego*, referat, 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Liedel, K. (2007), *Zwalczanie terroryzmu jako gra zespołowa – podniesienie efektywności działań poprzez usprawnienie koordynacji w systemie przeciwdziałania terroryzmowi*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Liedel, K., Piasecka, P. (2011), *Bezpieczeństwo Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012*, Warszawa: Difin.
- Lipowski, M. (2012), *Piłkarz – idol czy narcyz? Perspektywa psychologiczna*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Lipska, E. (2008), *Zabezpieczenie medyczne EURO 2012*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personalem w Warszawie.
- Lisowski, P. (2012), *Hawbek, absztos, rempel – zapomniany język futbolu*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Listwan, T. (2010), *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych podczas EURO 2012*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Liwo, M. (2012), *Ochrona granicy państwowej i przeciwdziałanie określonym patologiom ze strony służb mundurowych oraz innych organów i podmiotów w okresie EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Lubelski, T. (2012), *Piłka nożna w polskim filmie fabularnym*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Lubieniecki, Z. (2012), *Sport jako wartość – perspektywa kapelana sportu*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Łapiński, D. (2012), *Społeczne projekty współpracy z kibicami piłkarskimi przed i po EURO 2012*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Machoń, H. (2012), *Sport jako wartość – perspektywa filozoficzna*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Maciejewski, J. (2011), *Organizacja i dezorganizacja społeczna w kontekście bezpieczeństwa imprez masowych*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Maćkiewicz, J. (2012), *Polityka a futbol. Jak metafora piłkarska interpretuje świat*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Majchrowski, Z. (2012), *Futbol jako wprowadzenie do gender studies*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Makurat, F. (2012), *Czynniki determinujące zachowanie kibiców piłki nożnej*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po

- przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Makurat, P. (2012), *Prawne aspekty funkcjonowania Polskiego Związku Piłki Nożnej na tle wybranych europejskich federacji piłkarskich*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Małczyński, P. (2012), *Mecz jako święto narodu. Nacjonalizm i etniczność w piłce nożnej*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Mańkowski, P. (2012), *Kult zwycięstwa na presja społeczna. Od królestwa eudajmonii do królestwa piekła*, „Refleksje”, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Marcinkowski, Cz. (2012), *Bezpieczeństwo transgraniczne a globalizacja i potencjalna koherencja zagrożeń terrorystycznych w aspekcie EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Marjański, M. (2011), *Procedury postępowania Straży Miejskiej w sytuacjach ekspozycji zawodowej podczas wykonania czynności służbowych*, referat, 2011.11.29. Euro 2012 – wróć zdrowy, Urząd Miejski w Gdańsku.
- Markowski, D. (2011), *Thum jako podmiot zachowań zbiorowych*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Markowski, S. (2008), *Uregulowania prawne dotyczące ruchu granicznego podczas EURO-2012*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro-2012 wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Masłowski, Z. (2012), *Współpraca i udział Polskiej Agencji Żeglugi Powietrznej w systemie wzmocnienia obrony powietrznej w czasie rozgrywek piłkarskich EURO 2012*, referat, 2012.09.11–12. Bezpieczeństwo w portach lotniczych i ochrona lotnictwa przed aktami bezprawnej ingerencji, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego i Logistyki Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie, Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” (Dęblin).
- Massalski, A. (2012), *Związek Harcerstwa Polskiego jako antidotum na agresywne postawy młodzieży*, referat, 2012.04.16. Agresja na boisku, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie.
- Mayer, M., Wyrodek, I. (2011), *Czy Wrocław dotrze na Piłkarskie Mistrzostwa Europy? – komunikacja publiczna stolicy Dolnego Śląska w kontekście przygotowań na Euro 2012*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Mazur, J. (2012), *Prawnoorganizacyjne aspekty policyjnego zapewnienia bezpieczeństwa EURO 2012 na poziomie lokalnym we Wrocławiu*, referat, 2012.04.12-13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Mazur, J. (2010), *Przestrzeń miejska miejscem profilaktyki i prewencji – przygotowanie do Euro 2012. Wprowadzenie do problematyki*, w: Fehler, W., red. (2010), *Bezpieczeństwo publiczne w przestrzeni miejskiej*, Warszawa: Arte.
- Mąka, D. (2012), *Zarys metod analizy ryzyka wystąpienia ataku terrorystycznego na obiekty użyteczności publicznej*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Menke, J.M. (2012), *Piłkarskie menedżerstwo transferowe z perspektywy menedżerów*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Mianowski, J. (2012), *Amator czy zawodowiec? O profesjonalizacji roli sportowca na przykładzie uczniów Szkoły Mistrzostwa Sportowego*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Michałków, I. (2011), *Znaczenie gospodarcze organizacji EURO 2012 w Polsce*, w: Michałków, I., Kariagin

- J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Mikołajczak, J. (2012), *Obraz zdarzeń stadionowych w świetle ogólnopolskiej statystyki policyjnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Mikosza, P. (2010), *Charakterystyka działań wybranych nieformalnych grup kibiców*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Milczanowski, M. (2012), *Współpraca transgraniczna w ramach europejskiej polityki sąsiedztwa w aspekcie EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Milka, K. (w druku), *Odpowiedzialność prawnokarna organizatora za bezpieczeństwo imprezy masowej*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Miłośtan, N. (2012), *Zadania spółki celowej EURO 2012 w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Misiuk, A. (2012), *Model zarządzania bezpieczeństwem EURO 2012*, referat, 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mroczek, A. (2009), *Współpraca ukraińskiej Milicji i polskiej Policji w przygotowaniach do EURO 2012 – w kontekście potencjalnych zagrożeń terrorystycznych*, „Terroryzm”, nr 4.
- Mroczek, A. (2008), *Zamachy bombowe na terenach obiektów sportowych. Przygotowania do EURO 2012 w kontekście bezpieczeństwa pirotechnicznego budowy Stadionu Narodowego w Warszawie*, „Terroryzm”, nr 4.
- Młodziejowska-Seredyn, U. (2008), *Organizacja ruchu granicznego w czasie EURO 2012*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Moska, W. (2011), *Formalno-prawne uwarunkowania rekreacji ruchowej jako szansa rozwoju regionalnego w Polsce*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Wałczu.
- Moska, W. (2012), *Semantyka widowiska piłkarskiego*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Mularczyk, K. (2012), *Odpowiedzialność cywilna, karna i dyscyplinarna sportowca*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Nawrocki, K. (2012), *Stadionowy antykomunizm przed i po 1989 roku na przykładzie kibiców Lechii Gdańsk*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Nepelski, M. (2009), *Potrzeby edukacyjne w zakresie zarządzania kryzysowego na poziomie lokalnym – prezentacja wybranych wyników badań. Organizacja współdziałania i reagowanie na przykładzie sytuacji kryzysowych zaistniałych w latach 1997–2007*, w: Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Nestoruk, M. (2012), *Przygotowanie Policji do utrzymania bezpieczeństwa publicznego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 w Poznaniu*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Netczuk r. (2008), *Ewolucja Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych a efektywność zapobiegania naruszeniom bezpieczeństwa i porządku publicznego*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurydyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12

- września 2008 r., Katowice.
- Nawacki, M., Starzyński, P. (2010), *Zatrzymanie stadionowe i okołostadionowe*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Noske, M. (2012), *Strategie utrzymania samooceny, czyli jak zlagodzić ból przegranej*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Nowak-Dembińska, A. (2011), *Organizacja strefy kibicka*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Nowicka, I. (2010), *Konstrukcje prawnowykroczeniowe w Ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Nowikow, W. (2011), *Переваги та проблеми розвитку Києва в контексті ЄВРО-2012 (Problemy rozwoju Kijowa w kontekście EURO 2012)*, w: Michałków, I., Kariagin J. (red.) (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Nowociń, J. (2012), *Wolontariat w edukacji i ruchu sportowym*, referat, 2012.05.08 30 dni do UEFA EURO 2012. Przygotowania Polski i miast gospodarzy, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- Novikova, K. (2011), *Spojrzenie kibica a perspektywy społeczno-kulturowe turystyki postransformacyjnej: EURO 2012 w Ukrainie*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Obrusiewicz, M. (2011), *Koordynacja zarządzania miastem w sytuacjach zagrożenia terrorystycznego*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Ochman, P. (2012), *Ewolucja kryminalizacji czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu meczu piłki nożnej (lata 1997–2012)*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Ochman, P. (2012), *Płatna protekcja jako nowy typ przestępstwa sportowego*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Olkowicz, A., *Stan i efektywność przygotowań do organizacji EURO 2012 w Polsce*, referat, 2010.10.09. Znaczenie EURO 2012 w rozwoju sportu i turystyki w Polsce i na Ukrainie, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Narodowy Uniwersytet Kultury i Sztuki w Kijowie, Polski Związek Piłki Nożnej (Warszawa).
- Ołdyński, W. (2012), *Problem ochrony uczestników imprezy masowej. Case study finałowego spotkania Pucharu Polski w Piłce Nożnej z 2011 roku*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy EURO 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Ongaro, O. (2012), *System FIFA rozstrzygania sporów transferowych/Orzecznictwo FIFA*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Owsiak, W. (2011), *EURO 2012 – psychologiczny przełom w turystyce Polski i Ukrainy*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Pacula, K. (2011), *Wpływ wysiłku fizycznego na układ krążenia a promocja zdrowia*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Paliwoda, M. (2011), *Edukacja HIV/AIDS*, referat, 2011.11.29. Euro 2012 – wróć zdrowy, Urząd Miejski w Gdańsku.
- Pałaszewski, P. (2012), *Współczesny wizerunek kibica piłkarskiego w polskich mediach*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pamula, J. (2012), *Praca polskich spottersów w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organi-

- zacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pasikowska, K., Zuchora, O. (2011), *Euro to nie wszystko... Kulturalna strategia Łodzi*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Pazderski, J. (2012), *Sport łączy pokolenia. Europejski Rok Aktywności Ludzi Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej. Rok UTW w Polsce*, referat, 2012.05.08 30 dni do UEFA EURO 2012. Przygotowania Polski i miast gospodarzy, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- Peisert, A. (2012), *Socjogeneza sportu według Norberta Eliasa*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Pękala, r. (2011), *Działania Urzędu Miasta Poznania na rzecz bezpieczeństwa turnieju finałowego UEFA EURO 2012*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Pękala, r. (2012), *Wymogi bezpieczeństwa Oficjalnej Strefy Kibica Euro 2012 – koncepcja rozwiązań*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Pelewicz, r. (2011), *Prawne aspekty funkcjonowania sądów powszechnych podczas finałów Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Piasecka, P. (2007), *Jak przygotować społeczeństwo na zagrożenie terrorystyczne podczas wielkich imprez sportowych*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Piech, M. (w druku), *Pseudokibice – współczesne zorganizowane grupy przestępcze? Postulaty de lege ferenda*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Pieńkos, K., Tymiańska, U. (2011), *Gospodarstwa agroturystyczne jako baza recepcyjna turystów w trakcie Mistrzostw Piłki Nożnej EURO 2012*, w: Michalków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Pieprzny, S. (2012), *Bezpieczeństwo meczu piłki nożnej jako problem bezpieczeństwa publicznego*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pijarowska, R., Górniak, K. (2008), *Pierwsza pomoc emocjonalna niezbędnym narzędziem pracy osób zaangażowanych w bezpieczeństwo EURO 2012*, „Terroryzm”, nr 4.
- Pikora, M. (2012), *Kibice piłkarscy jako wspólnota ludyczna. Analiza socjologiczna fanów klubu Polonia Warszawa*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Piowczyk, M. (2012), *Ocena stopnia przygotowania infrastrukturalnego Polski do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej. Zestawienie danych Spółki 2012 PL oraz materiałów prasowych*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Piotrowski, P. (2012), *Kultura futbolu w Polsce – wybrane zagadnienia*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Piórek, W. (2008), *Rola samorządu gospodarczego Warszawy i Mazowsza w przygotowaniu do EURO 2012*, referat, 2008.11.20. Rola samorządu gospodarczego Warszawy i Mazowsza w przygotowaniu do EURO 2012, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Warszawska Izba Przedsiębiorców.
- Piwczyk, I., Krzemiński, P. (2011), *Olsztyn – miasto bez futbolu?*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta,

- miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Piwowarczyk, S. (2012), *Aspekty karnoprocesowe przestępstw i wykroczeń związanych z bezpieczeństwem meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Plachta, M., Wojtaszyn, K. (2012), *Kibol, chuligan czy gangster? Spadek po EURO 2012 (aspekty prawne i socjologiczne)*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pływaczewski, W. (2010), *Zorganizowane formy przestępstwa na tle zjawiska tzw. przestępczości stadionowej*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Pływaczewski, W., Wiśniewski, B. (2012), *Przestępczość stadionowa. Diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Polkowski, M. (2011), *Wielka Gra o Markę*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Pomiankiewicz, K. (2012), *Działanie na szkodę klubu sportowego*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Popczyk-Szczęśna, B. (2012), *Futbol w dramacie i teatrze polskim*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Posobkiewicz, M. (2012), *Stan sanitarny w bazie noclegowej w Polsce – ocena oraz zalecenia w obszarze najczęściej występujących zagrożeń*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Póigrabski, T. (2012), *Ekonomiczne aspekty organizacji w świetle inwestycji Polski w ramach organizacji turnieju UEFA EURO 2012*, referat, 2012.05.08 30 dni do UEFA EURO 2012. Przygotowania Polski i miast gospodarzy, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- Przynoga, A. (2012), *Propaganda w sporcie okresu PRL na przykładzie Wyciągu Pokoju 1948–1989*, „Refleksje”, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Prymas, M. (2011), *Przygotowania Poznania do Euro 2012*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Radecki, W. (2011), *Przygotowanie do zapewnienia bezpieczeństwa podczas EURO 2012 – „Baw się dobrze, czuj bezpiecznie”*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Rapacki, A. (2008), *Udział służb państwowych w procesie zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom EURO 2012*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Wyższa Szkoła Zarządzania Personelem w Warszawie.
- Rapacki, A. (2012), *Zarys problematyki zagrożeń związanych z organizacją EURO 2012 w Polsce*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Raubo, J. (2012), *Zagadnienie relacji sportu z polityką na przykładzie problemu tzw. wojny kibiców z rządem w Polsce*, „Refleksje”, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Räker, J. (2012), *Odpowiedzialność klubów piłkarskich z tytułu ekscesów kibiców*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Reglińska-Jemioł, A. (2012), *Piłka nożna w baletowych realizacjach. O związkach futbolu ze sztuką tańca*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Rogała, A. (2011), *Rola sportu w promocji miast*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Walczu.
- Rolka A. (2008), *Public viewing – doświadczenia Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej, Niemcy 2006*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w za-*

- pewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurystyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice.
- Rolka A. (2009), *System wspomaganie dowodzenia w aspekcie reakcji policji na zdarzenia*, w: Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Romanowski, r. (2011), *Obszary wsparcia marketingowego: Euro 2012 w Poznaniu*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Rosiejak, r. (2012), *Wszyscy jesteśmy gospodarzami – przygotowania do EURO 2012*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Rybotycki, M. (2012), *Wolontariat sportowy na imprezach piłkarskich*, referat, 2012.03.15–16. Współnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Rytewska, M. (2012), *Sport jako ocalenie. Stanisława Dygata rozmyślenia o futbolu*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Rzych, I. (2008), *Infrastruktura przejść granicznych na granicy ukraińsko-polskiej*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Sabat, M. (2012), *EURO 2012 w Polsce. Organizacja turnieju oraz zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Sabat, M. (2010), *Przestępczość stadionowa w Polsce na poziomie III i IV ligi piłki nożnej na przykładzie Mazowsza. Charakterystyka, zapobieganie i współpraca na linii dowódcy Policji – klubowy kierownik ds. bezpieczeństwa – delegat Wojewódzkiego Związku Piłki Nożnej*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Sabat, M. (2012), *Subiektywne poczucie bezpieczeństwa w miejscach publicznych podczas EURO 2012 w świetle wyników badań empirycznych*, referat, 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Sabik, A. (2011), *Ocena aktualnego stanu bezpieczeństwa w związku z imprezami masowymi organizowanymi na terenie województwa podkarpackiego*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Sahaj, T. (2012), *Kibice niepełnosprawni w przededniu Euro 2012*, referat, 2012.03.15–16. Współnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Sahaj, T. (2012), *Kibice piłkarscy jako aktorzy współczesnych widowisk sportowych (i pozasportowych)*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Samuel, P. (2012), *Przygotowania Wydziału ds. Zwalczania Przestępczości Pseudokibiców Komendy Stołecznej Policji w Warszawie do Euro 2012*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sawicki, J. (2012), *Ustawowa charakterystyka wykrezeń przeciwko bezpieczeństwu meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Schroeder, M. (2011), *Ćwiczenia jako praktyczny i efektywny sposób podnoszenia sprawności indywidualnej i zespołowej służb ratowniczych i ogniw zarządzania kryzysem*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Siadkowski, A.K. (2012), *Tymczasowe przywrócenie kontroli na granicach wewnętrznych strefy Schengen jako element systemu przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym mistrzostw EURO 2012. Casus*

- portu lotniczego, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Sideris, E. (2008), *Ratownictwo psychologiczne – profilaktyka zagrożeń EURO 2012*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personelem w Warszawie.
- Siemianowski, T. (2010), *Wykorzystywanie systemów informatycznych w poprawianiu efektywności rozpoznawania zagrożeń, planowania sił i środków przy organizowaniu zabezpieczenia imprez masowych*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Sirojć, Z. (2011), *Spoleczne problemy rozwoju miast – organizatorów EURO 2012*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Sitkiewicz, P. (2012), *Komedia omyłek. Futbol w filmie animowanym*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Siwik, Z. (2012), *Aspekty prawne zakazu stadionowego*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Siwik, Z. (2012), *Ustawa o zakazie stadionowym*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Skiba F. (2008), *Właściwy dobór dowódców operacji policyjnych związanych z zabezpieczeniem meczów piłkarskich, pożądane cechy dowódcy operacji*, w: Widła, T., Stawicki, R., red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*. Materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurydyczny w Iwano-Frankowsku w Chorzwie w dniach 10–12 września 2008 r., Katowice.
- Skoczowski, P. (2012), *Ochrona infrastruktury kolejowej przed działaniami o charakterze terrorystycznym w kontekście Euro 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Skorecki, M., Strzelec, A. (2010), *Zakaz wstępu na imprezę masową – prawnokarne i kryminologiczne aspekty nowego środka karnego w kodeksie karnym*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Skwarek, Z. (2012), *Analiza i ocena oraz zarządzanie ryzykiem w systemie cywilno-wojskowej ochrony polskich miast w warunkach zagrożeń terrorystycznych*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Smogorzewski, G. (2008), *Wyzwania dla polskiej Służby Celnej*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Smura, M. (2012), *Rola sportu w promocji miast*, „Refleksje”, Wydanie Specjalne: wiosna 2012.
- Socha R., Wiśniewski B. (2009), *Zadania organów samorządu w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego w perspektywie EURO 2012*, „Terroryzm”, nr 1.
- Sokołowski, M. (2012), *Polityka informacyjna polskiej Policji na czas EURO 2012*, referat, 2012.06.01. Bezpieczeństwo EURO 2012, Ośrodek Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Sokołowski, M. (2012), *Wymogi infrastrukturalne UEFA i PZPN (Ekstraklasa) w stosunku do stadionów, na których odbywają się rozgrywki piłkarskie*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Solarski, J. (2011), *Centra pobytowe – eliminacje i rekomendacja szansą na rozwój i integrację metropolii poznańskiej*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Solecki, S. (2012), *Nowa regulacja odpowiedzialności dyscyplinarnej w PZPN – analiza Regulaminu dyscyplinarnego PZPN z 19 kwietnia 2012 r.*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Soroka, P. (2012), *Zakazy stadionowe jako środek walki z chuligaństwem*, referat, 2012.03.22. Prawne aspek-

- ty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Sosiński, M. (2012), *Tak zwana ustawka pseudokibiców – zdarzenie we Wrocławiu z 2003 r. (studium przypadku)*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sowiński, P.K. (w druku), *Szybciej, ale czy lepiej? Ograniczenie prawa oskarżonego do obrony wynikające z „odmiejscowienia” niektórych czynności procesowych w postępowaniu przyspieszonym*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Spitaler, G. (2012), *Piłka nożna a narodowy socjalizm*, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stachowska, M. (2011), *Baza zakładów opieki zdrowotnej oraz personelu medycznego w Poznaniu, ze szczególnym uwzględnieniem okolic stadionu miejskiego*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Stasica, K. (2011), *Przyszłość inwestycyjna okolic stadionu na Maślicach we Wrocławiu*, referat, 2011.04.06–08. Euro dla miasta, miasto dla Euro. 2012 – koniec czy początek wielkich inwestycji?, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Starkowski M.T. (2010), *Bezpieczeństwo w czasie Euro 2012*, „Przegląd Obrony Cywilnej”, nr 6.
- Starosta, L., Rischka, B. (2012), *Prawo do sądu w sporcie*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Stasch, A., Anioł-Strzyżewska, K. (w druku), *Wybrane problemy ochrony prawno-ekonomicznej uczestników imprez sportowych*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Stefanicki, r. (2012), *Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej organizatora za szkody mogące wystąpić w związku z meczem piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stefański, R.A. (2012), *Ustawowa charakterystyka przestępstw przeciwko bezpieczeństwu meczu piłki nożnej*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Stempniak, D. (2012), *Bezpieczeństwo meczu piłki nożnej w przepisach międzynarodowych federacji sportowych*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sterna, G. (2012), *Wybrane zagadnienia w zakresie warunków bezpieczeństwa w miejscach czasowego pobytu osób ochraniających przez BOR*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Struniawski, J. (2010), *Bezpieczeństwo imprez masowych na przykładzie międzynarodowych meczów piłki nożnej rozgrywanych na Stadionie Śląskim w Chorzowie*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Swół, J. (2012), *Zatrzymanie stadionowe w strukturze działań porządkowych podczas Euro 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Sypuła, A. (2012), *Stan bezpieczeństwa w bazie noclegowej w Polsce*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Szczępek, S. (2012), *PRL-RFN: wielkie mecze, wielkie nadzieje, wielkie przegrane*, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy’ego Brandta

- Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Szewczyk, M. (2012), *Satyfakcja, powołanie czy frustracja? Sędziowie o swojej pracy*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Szlachcic, B. (2007), *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych – zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w czasie Euro 2012*, w: Liedel, K., red. (2007), *EURO 2012. Mistrzostwa Europy w cieniu terroryzmu*, Warszawa: Studia i Analizy Collegium Civitas.
- Szlachta, r. (2012), *Bezpieczeństwo Turnieju Finałowego Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Szlachter D., Furgała A. (2008), *Antyterrorystyczna strategia informacyjna jako element przygotowań do zapewnienia bezpieczeństwa w trakcie masowych imprez sportowych – EURO 2012*, „Terroryzm”, nr 4.
- Szlendak, T., Antonowicz, D., Kossakowski, r. (2012), *Kibice industrialni i kibice konsumenci. Od ideologii dla pracujących mas do supermarketyzacji widowisk sportowych*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Szmidtkta, T. (2008), *Ochrona VIP-ów podczas EURO 2012 – zadania Biura Ochrony Rządu*, referat, 2008.05.29. Bezpieczne EURO 2012 – kibice, zawodnicy, goście i mieszkańcy miast-gospodarzy mistrzostw Europy w piłce nożnej, Instytut Bezpieczeństwa Krajowego, Wyższej Szkoły Zarządzania Personelem w Warszawie.
- Szmytke, r. (2012), *Jak Polska Organizacja Turystyczna może wspomóc polskie miasta i regiony w promocji związanej z EURO 2012*, referat, 2012.05.08 30 dni do UEFA EURO 2012. Przygotowania Polski i miast gospodarzy, Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- Szostak, M. (2012), *Fenomen piłki nożnej jako zjawiska socjologicznego*, referat, 2012.06.15. Aktualne problemy prawa sportowego w Polsce. Aspekty prawne, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Szreniawski, P. (2011), *Psychologiczno-administracyjne aspekty bezpieczeństwa imprez masowych*, komunikat, 2011.11.06-08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Sztaba, L. (2008), *Infrastruktura przejść granicznych na granicy polsko-ukraińskiej*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro 2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły CIA i Logistyki.
- Szwarc, A.J. (2012), *Zakazy stadionowe w polskim prawie*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Szyłak, J. (2012), *Czy istnieją komiksy o piłce nożnej? (mniej niż rekonesans)*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Szymańska-Sitkiewicz E. (2007), *Przygotowania do EURO 2012*, „Stoleczny Magazyn Policyjny”, nr 12.
- Szymański, S. (2012), *Wróg, przemoc i wojna na stadionach piłkarskich (refleksja filozoficzna z elementami socjologii i historii)*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Szymborska, M. (2012), *Spoleczne funkcje Orlików. Potencjał i rzeczywistość*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Świątłowski, A. (w druku), *Odmiejscowienie, dwumiejscowość czy zdalność? Nowy fajerwerk w polskim procesie karnym*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Świercz, M. (w druku), *Problematyka dozoru elektronicznego w związku z występami chuligańskimi na Euro 2012*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.

- Świerczek, E. (w druku), *Zadania Rady Bezpieczeństwa Imprez Sportowych w świetle działalności Rady Europy*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Tetlak, K. (2012), *Specjalny reżim podatkowy dla EURO 2012*, referat, 2012.03.22. Prawne aspekty międzynarodowych wydarzeń piłkarskich w Polsce, Wrocławska Grupa Lokalna Europejskiego Stowarzyszenia Studentów Prawa ELSA.
- Tokarski, H. (2011), *Dowodzenie operacjami policyjnymi*, referat, 2011.11.06–08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Tomanek, M. (2012), *Zintegrowany system obsługi sportowej jako przyszłość promocji miast i regionów*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Tomasik, A. (2012), *Jak wyglądałby Beckham we fryzurze Grzegorza Laty? Przemiany męskości na przykładzie wizerunków bohaterów boisk piłkarskich*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Tomasik, T. (2012), *Futbol jako quasi-wojenny męski rytuał*, w: Ciechowicz, J., Moska, W., red. (2012), *Futbol w świecie sztuki*, Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Trybus, M. (w druku), *Wykroczenia stadionowe – uwagi wybrane*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Trybusz, A. (2012), *Zagrożenia sanitarno-epidemiologiczne Mistrzostw Europy Euro 2012 na terenie miasta Poznania i województwa wielkopolskiego*, referat, 2012.05.22. Zarządzanie kryzysowe w imprezach masowych. Problemy operacyjno-techniczne z perspektywy Euro 2012, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Tyburek, J. (2012), *Zabezpieczenie Miejsc Oficjalnych UEFA EURO 2012*, referat, 2011.11.30. Bezpieczny hotel – oczekiwania i wyzwania wobec Euro 2012, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Instytut Wiedzy i Umiejętności w Warszawie, nagranie CD, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Tyburka A. (2009), *Przygotowania do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012*, w: Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Tyburka A. (2010), *Zapewnienie bezpieczeństwa imprez masowych w kontekście Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Ura, E., Pieprzny, S. (2012), *Bezpieczeństwo imprez masowych*, Rzeszów: RS Druk.
- Urban, A., red. (2009), *Podnoszenie kompetencji Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych – Euro 2012*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Urban, Th. (2012), *Piłka nożna a stosunki narodowościowe na Śląsku*, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Valloni, L.W. (2012), *Regulacje transferowe FIFA z perspektywy piłkarzy*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Wach, A. (2012), *Odpowiedzialność osób naruszających reguły sportowe lub prawne w związku z UEFA EURO 2012*, Warszawa: Polski Związek Piłki Nożnej.
- Walker, W.D. (2012), *Zakazy stadionowe z (niemieckiej) perspektywy cywilnoprawnej*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Wankiewicz, B. (2011), *Wpływ sportu na rozwój lokalny w świetle Ustawy o sporcie*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Walczu.
- Waśkowski, Z. (2011), *Integracyjna rola sportu we współczesnym świecie*, referat, 2011.06.07–09. Sport i rekreacja szansą rozwoju regionu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Walczu.
- Wąsowicz, J. (2012), *Kibicowanie jako wartość w perspektywie społecznej i religijnej*, w: Kostorz, J. red. (2012), *Euro 2012 – w poszukiwaniu wartości* („Człowiek – Rodzina – Społeczeństwo” 2012, nr 21), Opole: Redakcja Wyd. Wydziału Teologicznego.
- Wątorek, K. (w druku), *Korupcja sportowa na przykładzie rozgrywek piłkarskich organizowanych przez PZPN na terenie woj. świętokrzyskiego*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.

- Wendolowski, P. (2012), *Analiza ryzyk zidentyfikowanych przez policję w związku z przygotowaniem oraz przebiegiem turnieju finałowego EURO 2012*, referat, 2012.04.12–13. System bezpieczeństwa meczu piłki nożnej – krajowe aspekty prawne, organizacyjne, techniczne, socjologiczne, kryminologiczne, kulturowe i filozoficzne na tle wymagań międzynarodowych, Katedra Kryminologii i Prawa Karnego Gospodarczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wiatr, M. (2012), *Piłka nożna a procesy integracyjne. Polacy w niemieckiej i Niemcy w polskiej reprezentacji narodowej*, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wiciński, K. (w druku), *Technika w służbie prawu (w związku z organizacją EURO 2012)*, w: Kopeć, M. red. (w druku), *Prawnokarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Widła, T., Stawicki, r. red. (2008), *Współpraca Policji, organów administracji i społeczności lokalnych w zapewnieniu bezpieczeństwa na imprezach masowych – Euro 2012*: materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Szkołę Policji w Katowicach i Przykarpacki Instytut Jurydyczny w Iwanow-Frankowsku w Chorzowie w dniach 10-12 września 2008 r., Katowice: Szkoła Policji.
- Wieczorek, B. (2010), *Handel kobietami i zmuszanie ich do prostytucji w kontekście Euro 2012*, referat, 2010.12.10. Zagrożenia związane z EURO 2012, Studenckie Koło Kryminalistów Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wieschemann, Ch. (2012), *Regulacje transferowe FIFA z perspektywy klubów*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Winiarska, D. (2011), *Interakcje społeczne w zespołowej grze sportowej na przykładzie piłki nożnej*, w: Miłchałków, I., Kariagin J. (red.) (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Wojcieszak, M. (2012), *Prawne problemy telewizyjnych przekazów meczów piłkarskich*, referat, 2012.05.10–13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Wojnicz, L., Potkańska M. (2012), *Zarządzanie bezpieczeństwem imprez masowych jako jeden z elementów działalności Rady Unii Europejskiej*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Wojtaszewski, P. (2012), *Wymagania w zakresie ochrony przeciwpożarowej dla obiektów hotelowych*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Wojtaszyn, D. (2012), *PRL – NRD: bez przyjaźni na boisku*, referat, 2012.04.23. Piłka nożna na celowniku polityki, Centrum Studiów Niemieckich i Europejskich im. Willy'ego Brandta Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Wojtowicz, Ł. (2012), *Program prawnej ochrony znaków towarowych EURO 2012*, referat, 2012.05.10-13. Prawne problemy sportu piłkarskiego, Polskie Towarzystwo Prawa Sportowego (Poznań).
- Wolska, E. (2012), *Imprezy sportowe a terroryzm w kontekście EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Wołoszko, A. (2010), *Odpowiedzialność cywilnoprawna za szkody wyrządzone w czasie imprez masowych*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Woźniak, W. (2012), *Dyskurs o polskich kibicach jako przykład paniki moralnej*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Woźnicki, S. (2012), *Bezpieczeństwo teleinformatyczne w przedsiębiorstwie hotelarskim – wybrane zagadnienia*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Woźniczko M., Orłowski D. (2011), *Kuchnia ukraińska i jej znaczenie dla rozwoju turystyki kulinarnej po EURO 2012*, w: Miłchałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Wróblewski, G.W. (2012), *Czy uprawianie dalekowschodnich sztuk walki przyczynia się do tworzenia więzi społecznych, a tym samym budowania wspólnoty na poziomie lokalnym oraz międzynarodowym?*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa

- Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Wróblewski, P. (2012), *Zimowy homo ludens. Publiczność zawodów o Puchar Świata w Narciarstwie w Polsce w 2012 roku*, referat, 2012.03.15–16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Wróblewski, S. (2012), *Bezpieczeństwo organizacji dużych imprez*, w: Drogoń, W. red. (2012), *Bezpieczny hotel: wybrane zagadnienia*, Warszawa: Instytut Wiedzy i Umiejętności.
- Wysługocka, E. (2010), *Wykorzystanie baz danych oraz innych źródeł w procesie analizy kryminalnej do zwalczania przestępczości pseudokibiców*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Wyszymirski, P. (2012), *EURO w kontekście społecznym, kulturowym i politycznym. Syndrom Arka-Lechia*, referat, 2012.03.29. Nic się nie stało – EURO 2012, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni.
- Zalewska, M. (2010), *Subkultura „szalikowców” w Polsce*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Zarańska, B. (2012), *Taniec na wózkach jako sport osób niepełnosprawnych*, referat, 2012.03.15-16. Wspólnotowe doświadczenie? Rozrywka dla mas? Globalny biznes? Socjologiczne eksploracje po przestrzeniach współczesnego sportu?, Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa Uniwersytetu Gdańskiego, Urząd Miasta Gdańska, Fundacja Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku.
- Zawistowska, H. (2011), *Znaczenie EURO 2012 dla rozwoju turystyki w świetle doświadczeń międzynarodowych*, w: Michałków, I., Kariagin J., red. (2011), *Ekonomiczne i społeczne aspekty organizacji EURO 2012*, Warszawa–Kijów: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie.
- Zdanowicz, M., Lutyński, D. red. (2011), *Przyjazna granica – rok do Euro 2012*, Kętrzyn: Centrum Szkolenia Straży Granicznej.
- Znajdek, J. (2011), *Zakaz wstępu na imprezę masową jako czynnik stymulujący bezpieczeństwo*, komunikat, 2011.11.06-08. Bezpieczeństwo imprez masowych. Aspekty prawno-administracyjne, społeczne i praktyczne, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego (Iwonicz).
- Zybała, D. (w druku), *Falszerstwo dokumentów – problematyka prewencji na tle Euro 2012*, w: Kopec, M. red. (w druku), *Prawnikarna problematyka imprez sportowych w związku z EURO 2012*, Lublin: Wyd. KUL.
- Zych, J. (2011), *Lessons Learned – innowacyjność w szkoleniu kadr dla zarządzania w sytuacjach kryzysowych*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Zygmunt, K. (2011), *Zadania Policji w Poznaniu w zabezpieczeniu EURO 2012*, referat, 2011.06.02. Bezpieczeństwo w Poznaniu podczas EURO 2012, Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu.
- Zygmunt, T. (2008), *Znaczenie Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012 dla Polski i Ukrainy*, w: Łach, M. red. (2008), *Euro2012: wyzwania graniczne dla Polski i Ukrainy*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Cła i Logistyki.
- Żbikowski, S. (2010), *Zadania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo imprez masowych w zakresie ich kompetencji wynikających z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych w kontekście meczów piłki nożnej*, w: Pływaczewski, W., Kudrelek, J., red. (2010), *Przestępczość stadionowa. Etiologia. Fenomenologia. Przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno: Wyższa Szkoła Policji.
- Żebrowski, A. (2012), *Determinanty zamachu terrorystycznego – EURO 2012*, w: Bąk, T. red. (2012), *Przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym podczas imprez masowych w aspekcie EURO 2012*, Konsorcjum Akademickie.
- Żurowska, J. red. (2008), *Problemy transportu związane z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012*, Kraków: Oddział SITK.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

IWONA NIEDZIÓŁKA

TOURISM SECTOR IN POLAND AFTER EURO 2012

SEKTOR USŁUG TURYSTYCZNYCH W POLSCE PO EURO 2012

mgr Iwona Niedziółka

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
iwona@wsge.edu.pl

ABSTRACTS

The article presents tourism sector in Poland after the European Football Championships Euro 2012. The purpose of this article is to examine the extent to which this sporting event had an impact on the Polish tourist market. The author presents the current situation of the tourism industry by using statistical data from the Central Statistical Office and the document of Polish Tourist Organization Marketing Strategy in Poland in the tourism sector for the years 2012-2020. Afterwards, the article presents information on the flow of tourists during championship and economic data associated with the event, such as the balance of payments, employment, exchange rate fluctuations and the multiplier effect. Finally forecasts for the development of tourism in Poland after the event are presented.

Artykuł przedstawia sektor usług turystycznych w Polsce po zorganizowanych Mistrzostwach Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012. Celem artykułu jest zbadanie, w jakim zakresie to sportowe wydarzenie miało wpływ na polski rynek turystyczny. Autorka przedstawia obecną sytuację w branży turystycznej, wykorzystując dane z Głównego Urzędu Statystycznego oraz Polskiej Organizacji Turystycznej zawarte w Marketingowej strategii Polski w sektorze turystyki na lata 2012–2020. Następnie zaprezentowane zostały informacje dotyczące przyływu turystów na mistrzostwa oraz dane ekonomiczne związane z samym wydarzeniem, takie jak bilans płatniczy, zatrudnienie, wahania kursowe oraz efekt mnożnikowy. Na zakończenie zostały przedstawione prognozy dotyczące rozwoju turystyki w Polsce, powiązane ze zorganizowanym wydarzeniem.

KEY WORDS:

Tourism, sport, economy, economical growth, promotion

turystyka, sport, gospodarka, wzrost gospodarczy, promocja

SEKTOR USŁUG TURYSTYCZNYCH W POLSCE

Intensywny rozwój turystyki powoduje, że odgrywa ona istotną rolę w generowaniu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w krajach Unii Europejskiej. Dziedzina ta staje się coraz ważniejszym rodzajem działalności w gospodarce także w naszym kraju.

Europa jest celem numer jeden wypraw turystycznych – 42 procent turystów na świecie wybiera Europę jako miejsce swoich wakacji. W 2007 roku stary kontynent odwiedziło 380 milionów międzynarodowych turystów, 70 proc. z nich pochodziło z krajów europejskich, a pozostałe 30 – spoza Europy. W 2006 r. w Unii Europejskiej zarejestrowanych było 1,8 milionów przedsiębiorstw działających w sektorze turystycznym. Na tę grupę składały się: biura podróży, restauracje, kawiarnie oraz branża noclegowa. 90 procent wszystkich firm turystycznych UE znajduje się w krajach „starej Unii”. Jeśli chodzi o nowe państwa (państwa, które dołączyły do UE w 2004 roku i później), ponad 50 procent działalności turystycznej skupione jest w Polsce i Czechach (Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, 2010).

Zgodnie ze stanem na 31 lipca 2011 r. w Polsce było zarejestrowanych 7039 obiektów zbiorowego zakwaterowania, w których znajdowało się 606,2 tys. miejsc noclegowych. Ponadto w obiektach turystycznych zakwaterowania zbiorowego wykazano 7408 placówek gastronomicznych, to jest o siedem jednostek mniej niż w roku poprzednim. Największą grupę stanowiły restauracje, następnie bary i kawiarnie, stołówki oraz punkty gastronomiczne (czyli smażalnie, pijalnie, lodziarnie itp.). Baza kwater agroturystycznych i pokoi gościnnych liczyła 22,8 tys. podmiotów, które dysponowały łącznie 309,1 tys. miejsc noclegowych w tym kwaterami agroturystycznymi oraz pokojami gościnnymi. (GUS, 2012).

W porównaniu do innych krajów UE w Polsce od 2007 roku odnotowuje się coroczny wzrost turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania. W 2010 roku przyrost bazy noclegowej stanowił 3,1 procent, co plasuje Polskę na piątym miejscu wśród 27 krajów członkowskich. Pod względem liczby w Polsce zlokalizowanych jest o połowę mniej obiektów noclegowych, niż wynosi średnia unijna (ponad 16 900 obiektów przypa-

dających na państwo członkowskie).

Sektor turystyczny w Polsce dynamicznie się rozwija także dzięki programom pomocowym współfinansowanym przez Unię Europejską. Zgodnie z danymi Polskiej Organizacji Turystycznej ponad 330 mln złotych pochodzących ze środków unijnych wydano do końca października 2012 roku na inwestycje turystyczne w ramach programu Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013. Inwestycje te są realizowane m.in. przez samorządy, organizacje pozarządowe, izby gospodarcze, fundacje, przedsiębiorców starających się o dofinansowanie na produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym. Na ten cel zostało przeznaczone 138 mln euro (Polska turystyka wykorzystwała ponad 330 milionów złotych ze środków unijnych, 2012). Ponadto branża turystyczna wykorzystuje fundusze unijne wydawane na cele związane z ochroną środowiska (por. Sitek, 2007).

Analiza SWOT turystyki zagranicznej przyjazdowej Polski przeprowadzonej przez Polską Organizację Turystyczną w 2011 roku jako największą zaletę wskazała poprawiający się stan bazy hotelowej, z nowoczesnymi obiektami o lepszym standardzie. Wykazano także, że mocną stroną jest poprawiający się stan komunikacji lotniczej oraz funkcjonowanie kraju w ramach stabilnych struktur międzynarodowych. Doceniono tym samym przynależność Polski do ONZ, UE oraz NATO. Podkreśla się także m.in. bogactwo dziedzictwa historyczno-kulturowego, walory naturalne Polski, polską gościnność, dobry stan gospodarki.

Na niekorzyść Polski przemawiają ciągle jeszcze słabe wskaźniki stanu bazy hotelowej, zły stan infrastruktury transportowej, brak bezpośrednio skomunikowania Polski z obszarami poza Europą. Ponadto podkreśla się zbyt niskie zaangażowanie w promocję polskiej turystyki przedsiębiorstw i innych podmiotów spoza branży, które też mogą odczuć wzrost popytu ze strony zagranicznych turystów. Brak jest zrozumienia potrzeb turystów zagranicznych przez zarządzających atrakcjami, co wiąże się także z opieszałością w tworzeniu interesujących kalendarzy wydarzeń oraz ich niedostateczną promocją. Sektor turystyczny jest niewystarczająco skomercjalizowany i brak partnerstwa publiczno-prywatnego.

Perspektywę rozwoju dostrzega się głównie w rozległych i intensywnych związkach etnicznych. Wiele szans rozwoju przyjazdowej turystyki zagranicznej Polski upatruje się w położeniu Polski i w związku kraju z UE. Wchodzą tu w grę takie czynniki jak: wspieranie przez UE promocji Europy, wzrost zainteresowania turystyką do Europy wśród mieszkańców innych regionów świata, zwiększenie i aktywności turystycznej miesz-

kańców „nowej Europy”, pozytywny wizerunek Polski po Mistrzostwach Europy w Piłce Nożnej Euro 2012. Katalizatorem rozwoju turystycznego Polski jest także rozwój infrastruktury lotniczej, kolejowej, drogowej oraz tzw. konferencyjnej.

Dobrym symptomem jest analiza zagrożeń dla branży turystycznej Polski. Większość niebezpieczeństw wynika nie bezpośrednio z niedoskonałości sektora, ale z otoczenia: pogorszenie globalnej koniunktury gospodarczej, wzrost kosztów transportu, poprawa konkurencyjności innych rynków recepcyjnych, silne oczekiwania niskiej ceny, niekorzystne kursy walut, niestabilność tanich linii lotniczych. Zagrożenia wynikające ze słabości wewnętrznych to głównie: spadek wydatków samorządów na promocję oraz utrzymujący się zatamizowany rynek usługodawców (Walas B, 2011, s.72)

SEKTOR TURYSTYCZNY W CZASIE EURO 2012 W POLSCE

Kiedy 18 kwietnia 2007 roku Komitet Wykonawczy UEFA zdecydował się przyznać organizację Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 Polsce i Ukrainie, pojawiło się wiele głosów, że organizacja tak znaczącego wydarzenia sportowego przyczyni się do wzrostu gospodarczego Polski. Największe nadzieje wiązano z rozwojem i modernizacją infrastruktury transportowej (drogi, koleje, lotniska, transport publiczny) i ze zwiększeniem wydatków na infrastrukturę sportową (głównie budowa lub rozbudowa stadionów w miastach gospodarczych). Ponadto oczekiwano, że organizacja Euro 2012 wpłynie na zwiększenie wpływów od turystów zagranicznych nie tylko w 2012, ale i w przyszłych latach, co będzie miało bezpośrednie przełożenie na rozwój branży hotelarskiej, ośrodków rekreacyjnych i kulturalnych oraz wzmocni wizerunek Polski jako kraju przyjaznego i atrakcyjnego dla turysty – obcokrajowca.

Rozwój turystyki ma zarówno ekonomiczne, jak i pozaekonomiczne aspekty, takie jak rozwój socjokulturowy, promocja wizerunku kraju, konsekwencje edukacyjne i ekologiczne. Najlepiej jednak policzalny jest efekt gospodarczy. Można wyróżnić specyficzne dziedziny, w których turystyka może przyspieszać bądź hamować rozwój (Richard, David, 2002, s. 90):

- Wpływ turystyki na bilans płatniczy
- Wpływ na gospodarkę dzięki tzw. efektowi mnożnikowemu – zawierają się w tym także elementy pośrednie, często niepoliczalne
- Wpływ na rozwój regionu turystycznego

- Konsekwencje wahań kursowych
- Wpływ na poziom i strukturę zatrudnienia
- Czasowy i lokalny wzrost cen towarów i usług.

W trakcie mistrzostw Polskę odwiedziło ponad 650 tys. zagranicznych turystów i kibiców ze 123 krajów świata. W tej liczbie 275 tys. stanowili goście jednodniowi, a 375 tys. turyści, którzy w Polsce spędzili średnio 5,6 dnia. Na stadionach kibicowało prawie 300 tysięcy obcokrajowców, poza arenami natomiast, na przykład w strefach kibica, restauracjach, barach czy miejscach publicznego oglądania meczów zlokalizowanych na świeżym powietrzu, zgromadziło się o 25 procent więcej gości zagranicznych (ok. 370 tys. osób). Ponadto w naszym kraju w trakcie wydarzenia przebywało ok. 8,4 tys. dziennikarzy zagranicznych, 2,4 tys. członków piłkarskich reprezentacji narodowych oraz około 400 wolontariuszy zagranicznych.

Pomimo że zagranicznych turystów i kibiców było w trakcie Euro 2012 w Polsce nieco mniej, niż wstępnie zakładano, ich wydatki podczas mistrzostw w naszym kraju były o 33 procent większe od prognozowanych.

Rysunek 1. Wydatki turystów zagranicznych w Polsce w trakcie Euro 2012 (w PLN)

Źródło: PL.2012

Faktyczne wydatki zagranicznych gości wyniosły ponad 1,121 mld złotych w porównaniu z prognozowanymi 844,9 mln złotych. Wydatki odwiedzających jednodniowych poniesione w czasie pobytu w Polsce wyniosły 97,4 mln złotych (na osobę średnio po 354 zł), podczas gdy wydatki kibiców zagranicznych nocujących w Polsce wyniosły 439,2 mln złotych, a wydatki poniesione przez cudzoziemców z tzw. rodziny UEFA: 277,3 mln złotych. Ponad 200 mln złotych wydali także kibice przez przyjazd do Polski. (Raport „Przyjazdy cudzoziemców do Polski w związku z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 na tle przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w czerwcu 2012 roku” oraz PL.2012, 2012)

W przypadku organizacji znaczących imprez sportowych znany jest tzw. efekt barceloński, swoisty efekt mnożnikowy. Barcelona organizująca letnie igrzyska olimpijskie w 1992 roku stała się wzorem dla wszystkich miast będących gospodarzami wielkich imprez sportowych. Efekt barceloński polega na zwiększeniu atrakcyjności turystycznej i wynikającym z tego wzroście napływu zagranicznych gości, a także na krociowych zyskach poprzedzonych dużymi nakładami inwestycyjnymi, głównie w infrastrukturę. W wyniku wszystkich przedsięwzięć wpływy z turystyki w kolejnych latach podwoiły się. Jak stwierdził burmistrz Barcelony, w ciągu pięciu lat udało się miastu osiągnąć rezultat, na który w normalnych warunkach trzeba by pracować ponad trzydzieści. (Aktualności turystyczne, 2008–2012)

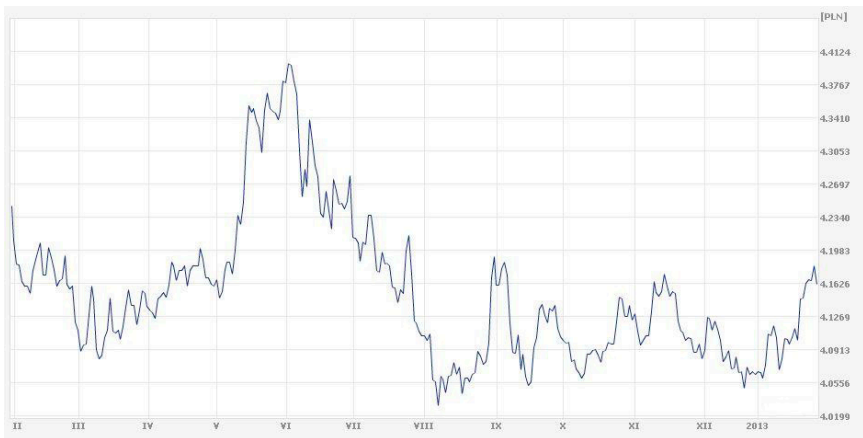
Eksperti oceniają, że wpływ przygotowań i organizacji Euro 2012 w Polsce, zwany już efektem polskim oddziałuje na gospodarkę, wizerunek i rozwój kraju i jest znacznie szerszy niż w przypadku efektu barcelońskiego. Na Efekt polski składają się przede wszystkim takie elementy jak znaczne przyspieszenie modernizacji infrastruktury i wzrost produktywności gospodarki, wzmocnienie wizerunku Polski za granicą czy większy od prognozowanego wzrost zagranicznego ruchu turystycznego i przychody z tego tytułu. Dodatkowo, ważnym elementem efektu polskiego jest zbudowanie dużego kapitału społecznego. Do efektu polskiego zaliczyć również należy pozyskanie bardzo cennej wiedzy nabytej drogą doświadczenia w zakresie zarządzania przedsięwzięciami i dużymi projektami. (PL.2012, 2012)

Organizacja sportowych imprez masowych ma znaczący wpływ na rozwój regionu. W przypadku Euro 2012 rozwój został odnotowany przede wszystkim w regionach miast goszczących, czyli Mazowsze (Warszawa), Wielkopolska (Poznań), Dolny Śląsk (Wrocław) i Pomorze (Gdańsk).

Zgodnie z przewidywaniami ekspertów opartych na analizach dotyczących zapotrzebowania na usługi hotelowe podczas ubiegłych mistrzostw około połowa kibiców ze stadionów i faz zone będzie korzystać z usług recepcyjnych. Liczba miejsc noclegowych przewyższała zapotrzebowanie. Według wytycznych UEFA zakwaterowanie powinno znajdować się w mieście goszczącym lub być oddalone od stadionu o dwie godziny drogi, czyli na przykład w przypadku Warszawy bierze się pod uwagę Łódź, a w przypadku Gdańska – także Gdynię i Sopot. (por. Niedziółka I., 2011)

Wahania kursowe działały na korzyść turystów zagranicznych: od maja do czerwca odnotowano znaczący wzrost kursu euro w stosunku do złotego, co obniżyło koszt pobytu cudzoziemców w Polsce. Mogło mieć to wpływ na większe niż przewidywano wydatki podczas pobytu w kraju.

Rysunek 2. Kurs EUR/PLN w okresie II 2012–I 2013

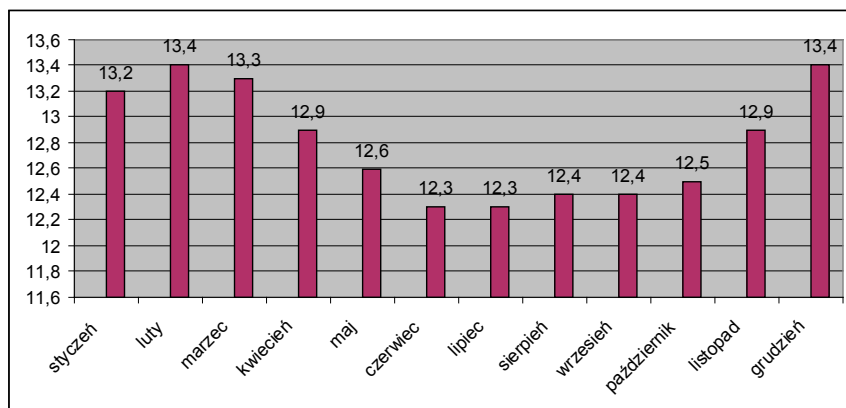
Źródło: Onet.pl

Tak wysokiego wzrostu kursu euro nie było w odpowiadającym miesiącu roku 2011.

Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan szacuje, że przy obsłudze projektów związanych z Euro 2012 zatrudnionych było około 100 tys. pracowników, z czego tylko 40 tys. to nowi. Ponadto zatrudniono około 40 tys. osób do obsługi infrastruktury wytworzonej na potrzeby wydarzenia: lotnisk, dworców, stadionów, hoteli, restauracji i firm

z nimi współpracujących. Czasowy wzrost zatrudnienia został odnotowany wśród firm ochroniarskich, sklepikarzy, piekarzy i małego rzemiosła. W ramach akcji „Wolontariat – włącz się” 650 osób pracowało przy obsłudze mistrzostw, niektórzy otrzymali propozycję płatnych staży po zakończeniu wydarzenia.

Rysunek 3. Stopa bezrobocia w 2012 – bezrobocie rejestrowane

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z przedstawionego wykresu wynika, że bezrobocie spadło w okresie mistrzostw. Nie jest to jednak tylko zasługa organizacji Euro 2012. Stało się tak raczej dzięki zatrudnieniu Polaków przy pracach sezonowych. Podobny procentowo spadek bezrobocia w miesiącach letnich odnotowywany jest co roku.

KRAJOBRAZ NA RYNKU TURYSTYCZNYM PO EURO 2012 W POLSCE

Organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej, trzeciej co do wielkości imprezy sportowej na Świecie, wywiera wpływ na gospodarkę kraju organizatora. Jest świetną okazją do całościowego promowania kraju goszczącego. Daje możliwość zaprezentowania się w sposób ciekawy, nietuzinkowy, podkreślając nie tylko walory turystyczne, ale także gospodarkę i poziom życia. Organizacja takiego wydarzenia rzutuje na wzrost gospodarczy miasta gospodarza i całego regionu. Doświadczenie innych państw pokazuje, że organizacja takiego przedsięwzięcia przynosi korzyści

dla przedsiębiorstw z branży turystycznej i podmiotów z nimi związanych, wzmacnia pozytywny wizerunek kraju i przyczynia się do rozwoju szeroko pojmowanej infrastruktury. Przewiduje się zawsze czasowy wzrost wydatków w branży zakwaterowania, gastronomii, transporcie oraz w handlu. Organizatorzy mają też nadzieję na pośredni wpływ organizacji dużych imprez, takich jak Euro 2012, na rozwój gospodarczy w przyszłości.

Ministerstwo Sportu i Turystyki przewiduje, że najbliższych latach Polskę odwiedzi 500 tys. turystów więcej niż średniorocznie. Wpływy z turystyki zagranicznej do 2020 roku wzrosłyby wówczas o cztery, pięć miliardów złotych. Potwierdzają to badania przeprowadzone wśród turystów po pierwszej części rozgrywek. Ich wyniki pokazały, że 81 procent badanych chce przyjechać ponownie do Polski w najbliższych trzech latach. Ponad 90 procent ma rekomendować nasz kraj znajomym. (Rynek Turystyczny, 2012)

W trakcie mistrzostw dwa podmioty osobno zrobiły badania satysfakcji kibiców, na podstawie których zdecydowanie można orzec, że Polska to kraj przyjazny turystom zagranicznym. Polska Organizacja Turystyczna przeprowadziła badania „Satysfakcja turystów zagranicznych. Prezentacja wyników badania dla grupy turystów EURO 2012®” na grupie 1305 respondentów. Spółka celowa Ministerstwa Sportu i Turystyki PL.2012 przeprowadziła badania wraz z miastami gospodarzami pośród gości zagranicznych oraz Polaków. Najbardziej cieszyć może fakt, że aż 81 procent cudzoziemców było zadowolonych z pobytu, a 97 proc. uważa, że Polacy byli dobrymi gospodarzami turnieju. Z obydwu raportów wynika, że goście – turyści zagraniczni wysoko ocenili w Polsce poczucie bezpieczeństwa – aż 85 proc. odpowiedziało, że czuło się w Polsce bezpiecznie. 90 procent kibiców zagranicznych pozytywnie oceniło pracę wolontariuszy podczas mistrzostw. Co charakterystyczne, kibice Euro wyżej ocenili te elementy pobytu, które miały dla nich większe znaczenie w porównaniu z wszystkimi odwiedzającymi: wyżej ocenili: czystość, bezpieczeństwo, możliwość porozumiewania się z Polakami, niżej natomiast walory turystyczne, przyrodę i pogodę, które to wydają się drugorzędne dla kibiców. (por. Sitek M., 2011)

PKPP Lewiatan szacuje, że w latach 2012–2013 powstanie się następne 30 tys. miejsc pracy, i to głównie w branży turystyczno-gastronomicznej. Tu spodziewany jest bowiem 20-procentowy wzrost ruchu turystycznego z zagranicy. W kolejnych latach będzie powstawało 60– 80 hoteli rocznie, co będzie się wiązać ze wzrostem zatrudnienia na poziomie przynajmniej

tysiąca pracowników. Zyskają na tym też branże gastronomiczna i ochroniarska. (Otto, Żółciak, 2011)

Polska zdobyła także cenną wiedzę praktyczną, swoiste know-how w zakresie zarządzania przedsięwzięciami. Kompetencje organizacyjne mają duże znaczenie w pracy menedżerów, a doświadczenie zdobyte podczas organizacji mistrzostw będzie miało pozytywny wpływ na efektywność pracy (Por. Ćmiel, 2011, 84–91).

Należy jednak pamiętać też o zagrożeniach, jakie niesło za sobą Euro. Bardzo ważnym aspektem było zagwarantowanie bezpieczeństwa finansowego poniesionych inwestycji, gdyż w przypadku złego doboru instrumentów finansowych inwestycje poniesione na organizację i przygotowanie mistrzostw lub dotyczące współtworzenia przedsiębiorczości z branży turystycznej i gastronomicznej mogły i mogą zakończyć się fiaskiem. Wynikiem przeinwestowania może być duża liczba postępowań upadłościowych, czego konsekwencje poczuje cała branża poprzez wydłużenie lub brak płatności (Por. Soboń, Nowacki, 2009, 339–350).

PODSUMOWANIE

Polska jest krajem o gospodarce rozwijającej się i potrzebuje bodźców do szybkiego i efektywnego wzrostu. Jednym z takich bodźców zapewne była organizacja tak wielkiego wydarzenia jak Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej Euro 2012. Turystyka polska jest sektorem prężnie rozwijającym się i w kontekście organizacji mistrzostw wykorzystała sytuację do zwiększenia potencjału, promocji.

Ważne jest teraz, aby władze oraz podmioty odpowiedzialne za przygotowanie infrastruktury sportowej postrzegali ten projekt nie jako jednorazowe wydarzenie, ale aby wykorzystali efekty Euro długo po mistrzostwach. Z ekonomicznego punktu widzenia, ze względu na wysokie koszty poniesione podczas organizacji, należy uzyskać długoterminowe korzyści przewyższające koszty. Władze spodziewają się nie tylko korzyści ekonomicznych. Przy okazji organizacji mistrzostw promowana była polska marka w Europie i na Świecie. Dzięki tym działaniom rozpoznawalność Polski wzrosła oraz więcej turystów deklaruje chęć przyjazdu do naszego kraju. Polacy muszą nauczyć się korzystać z potencjału turystycznego, który może przyciągnąć obcokrajowców.

REFERENCES:

- Ćmiel S. (2011) Personal and managerial competences in the organization management W: Human Resources – The main factor of regional development Journal of Social Sciences No. 5 (2011). Klaipeda University, Klaipeda.
- Główny Urząd Statystyczny, Turystyka w 2011, Warszawa, 2012 dostępne: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/kts_turystyka_w_2011.pdf <dostęp 19.01.2013>
- Niedziółka I. (2011) The impact of EURO 2012 on development of tourism in Mazovia region W: Human Resources – The main factor of regional development Journal of Social Sciences No. 5 (2011). Klaipeda University, Klaipeda.
- Otto P, Żółciak T. (2011) Euro 2012 zapewni tysiące miejsc pracy. Na chwilę dostępne: <http://gospodarka.dziennik.pl/praca/artykuly/336123,euro-2012-zapewni-tysiacze-miejsc-pracy-na-chwile.html> <dostęp 19.01.2013>
- Polska Organizacja Turystyczna, (2008–2012) Inwestycja w efekt barceloński, dostępne: <http://www.aktualnosciturystyczne.pl/kalejdoskop/inwestycja-w-efekt-barcelonski/>
- PL.2012, Efekt Polski - Sukces Euro 2012 powyżej oczekiwań, dostępne: <http://www.2012.org.pl/pl/aktualnosci/pozostale/44741-efekt-polski-sukces-euro-2012-powyzej-oczekiwa.html> <dostęp 19.01.2013>
- Polska turystyka wykorzystała ponad 330 mln zł ze środków unijnych, 2012, dostępne: http://serwisy.gazetaprawna.pl/turystyka/artykuly/663976,polska_turystyka_wykorzystala_ponad_330_mln_zl_ze_srodkow_unijnych.html <dostęp 20.01.2013>
- Raport „Organizacja i przebieg Euro 2012 w opinii kibiców zagranicznych i Polaków” przygotowany przez PL. 2012, MSiT (2012)
- Raport „Przyjazdy cudzoziemców do Polski w związku z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 na tle przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w czerwcu 2012 roku” – przygotowany przez Instytut Turystyki na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki
- Raport „Satysfakcja turystów zagranicznych Prezentacja wyników badania dla grupy turystów EURO 2012°” – przygotowany przez Polską Organizację Turystyczną (2012)
- Richard S., David J. T. (2002) Tourism and development: concepts and is-

sues, USA

Rynek Turystyczny (2012) Pierwsze efekty Euro 2012. Resort turystyki przewiduje wzrost liczby turystów w 2013 r. nawet o pół miliona, dostępne: <http://www.rynek-turystyczny.pl/arttykul/11194/pierwsze-efekty-euro-2012-resort-turystyki-przewiduje-wzrost-liczby-turystow-w-2013-r-nawet-o-pol-miliona.html> <dostęp 19.01.2013>

Sitek, M. (2007) Polityka ochrony środowiska w sektorze usług turystycznych w świetle prawa Unii Europejskiej, Olsztyn.

Sitek M. (2011) Turystyka miejska, w: Lisiecki M., Sitek B. (red) *Bezpieczeństwo dużych i średnich aglomeracji z perspektywy europejskiej*. WSGE, Józefów.

Soboń S., Nowacki A. (2009) Bezpieczeństwo finansowe małych i średnich przedsiębiorstw W: *Journal of Modern Science*, 1/6/2009, WSGE, Józefów.

Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, Wyniki badań dotyczących konkurencyjności sektora turystycznego w UE – Raport Komisji Europejskiej, 2010, <http://www.een.org.pl/index.php/Dzialalnosc-gospodarcza-i-uslugi-w-krajach-UE/articles/wyniki-badan-dot-konkurencyjnosci-sektora-turystycznego-w-ue-raport-komisji-europejskiej.html> <dostęp 19.01.2013>

Walas B. (red), Marketingowa strategia Polski w sektorze turystyki na lata 2012–2020, przyjęta przez Radę POT, 2011 dostępne: <http://www.pot.gov.pl/plany-i-sprawozdania-pot/marketingowa-strategia-polski-w-sektorze-turystyki-na-lata-2008-2015/> <dostęp 19.01.2013>

ROZDZIAŁ III

PODSATWOWE DETERMINATY BEZPIECZEŃSTWA IMPREZ MASOWYCH

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*GETNET TAMENE
PETER TEREM*

THE IMPORTANCE OF SPORTS EVENTS IN INTERNATIONAL RELATIONS: THE EXPERIENCE OF SOUTH AFRICA

VÝZNAM ŠPORTOVÝCH PODUJATÍ V MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH: SKÚSENOSTI Z JUHOAFRICKEJ REPUBLIKY

Getnet Tamene

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne,
Slovenská Republika

Peter Terem

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica,
Slovenská Republika
peter.terem@umb.sk

ABSTRACTS

The term “international relations” denotes a complex of political, economic, social, cultural and various other relations among actors in global arena. Current globalized world has significantly intensified such relations and cooperation. Sport events also have a lot of positive aspects for deepening of the cooperation and trust-building in international relations. With the attention of political leaders turned to important sport events worldwide, a lot of ideas have risen up concerning the link between sport and politics as well as the role of such events in contemporary international relations. FIFA World Cup, which took place in South Africa in 2010, is an example of a positive contribution of sport to cooperation among various actors, both state and non-state. This paper focuses on the experience from FIFA World Cup in South Africa.

Pojem medzinárodné vzťahy označuje súhrn politických, hospodárskych, sociálnych, kultúrnych a rôznych iných vzťahov medzi aktérmi v svetovom meradle. V súčasnom rýchlo globalizujúcom svete sa tieto vzťahy a spolupráca veľmi intenzifikujú. Aj športové udalosti majú mnoho kladných významov pre rozšírenie spolupráce a budovanie dôvery v medzinárodných vzťahoch. Ako sa pozornosť politických lídrov zameriava na významné svetové športové podujatia, vynárajú sa rôzne názory o vzťahu medzi športom a politikou, ale aj o úlohe takýchto podujatí v súčasných

medzinárodných vzťahoch. Majstrovstvá sveta vo futbale, ktoré prebehli v Juhoafrickej republike (JAR) v roku 2010, prezentujú jeden z príkladov kladných príspevkov športu pre spoluprácu medzi rôznymi aktérmi, štátnymi i neštátnymi. Tento príspevok sa sústreďuje na skúsenosti z majstrovstiev sveta vo futbale v JAR.

KEY WORDS:

World Cup, South Africa, sport events, international relations, economy.

Majstrovstvá sveta, JAR, kladné vzťahy, športové udalosti, hospodársky faktor

ÚVOD

Olympijské hry sú jedinečný fenomén ľudstva. V ich modernom znení, výrazne a ďalekosiahle ovplyvňujú svetový šport. Nielen šport, ale aj spoločnosť. Od ostatných významných športových podujatí sa líšia oveľa komplexnejším záberom i rozsahom. Majú veľký výchovný aj kultúrny rozmer. Okrem toho sú univerzálne a prístupné športovcom z celého sveta bez akejkoľvek politickej, národnostnej, rasovej a náboženskej diskriminácie. Prispievajú k šíreniu medzinárodného porozumenia, mieru a priateľstva medzi národmi. V posledných rokoch získali aj významný ekologický rozmer. To všetko z nich robí jedinečnú a nenapodobiteľnú udalosť globálneho významu (Souček, 2011, s. 7).

Vlastníkom všetkých práv na olympijské hry je Medzinárodný olympijský výbor (MOV). Tento výbor sa stal najvplyvnejšou inštitúciou svetového športu. Má svoj nemalý spoločenský a do určitej miery aj politický vplyv. V roku 2009 MOV ako vôbec prvá športová organizácia na svete získal štatút pozorovateľa v Organizácie spojených národov (Souček, 2011, s. 7).

Olympijské hry, obnovené v modernej ére po tisícpäťstoročnej prestávke sú pre celý svet neustále príťažlivejšie. Prešli mnohými búrkami, ktoré ich ohrozovali, čelili politickým aj ekonomickým hrozbám. Ale prežili všetky úklady, vyhli sa všetkým nástrahám a sú dnes silnejšie, než kedykoľvek predtým.

Význam moderných olympijských hier pre spoločnosť je obrovský. Slávnostné otvorenie olympijských hier je dnes najsledovanejšou udalosťou na svete. Olympijský symbol (päť prepletených kruhov v piatich far-

bách) je zase v súčasnosti najznámejší symbol na svete. Ale to nie je to najvýznamnejšie. Hlavné je, že olympijské hry výnimočným a jedinečným spôsobom obohatili ľudstvo a svet. Do praxe pretavili olympijské hodnoty, ako sú výnimočnosť, priateľstvo a rešpekt. A čo je zrejme najdôležitejšie, mladým ľuďom ponúkli nesmrteľný ideál a motív hodný obrovského snaženia.

Majstrovstvá sveta, ktoré hostila JAR v roku 2010 boli síce prvou mega udalosťou na africkom kontinente, ale túto udalosť môžeme považovať ako pozitívny príklad fungovania, rozširovania a pokračovania hore uvedených, kladných olympijských hodnôt.

Napriek mnohým medzinárodným pochybnostiam o schopnosti JAR zorganizovať podujatie tohto rozsahu, všetky hlavné prípravné práce boli úspešne ukončené: boli postavené nové štadióny, bola vylepšená verejná doprava a tiež boli k dispozícii dostatočné kapacity na ubytovanie. Bez ohľadu na nespokojnosť „Afro-pesimistov“, ktorí hovorili o zlých podmienkach na kontinente, samotný fakt, že sa JAR úspešne uchopila ponuky organizovania majstrovstiev sveta od FIFA na rok 2010 vyvolal búrlivú diskusiu (pozri Tamene, 2010).

Africký kontinent, konkrétne JAR bola schopná organizovať športové podujatie svetového významu, ktoré prebehlo bez problémov od 11. júna do 11. júla, 2010. Z hľadiska zviditeľnenia regiónu, prínos majstrovstiev sveta vo futbale bol pre JAR a pre celý africký kontinent bol mimoriadny a výnimočný. Avšak, z ekonomického hľadiska sa vynárajú rôzne diskusie o tom, že zisky nie sú spravodlivo prerozdelené, výhody plynú najmä pre nadnárodné spoločnosti a početné masy bežných občanov po ukončení podujatia stále žijú v nezmenených biednych životných podmienkach.

Avšak, z hľadiska medziludskej interakcie medzi rôznymi skupinami ľudí, ktorí sa zúčastnili tohto festivalu z rôznych kútov sveta, majú obrovský sociálny význam. Z hľadiska kompozície obyvateľstvo, JAR sa nezvyčajne nazývala ako „svet v jednej krajine“ (Tamene, 1994, s. 25). Táto udalosť umožnila interakciu a spoluprácu nie len medzi veľkými vládnymi a nevládnymi aktérmi, ale i medzi obyčajnými radovými občanmi.

Organizátori a vláda JAR prehlásili, že turnaj bude významnou príležitosťou na urýchlenie ekonomického rozvoja, v boji s nezamestnanosťou, pri budovaní štátu a na odpútanie vžitých stereotypov o africkom kontinente. Avšak, kritici z radov občianskych spoločností a akademickej obce vyjadrili vážne obavy, či táto udalosť naozaj splní očakávania pre JAR a pre

Afriku ako celok (pozri Tamene, 2010).

OČAKÁVANÉ PROFIT PRE JAR Z MAJSTROVSTIEV SVETA 2010

Úspešne organizované športové podujatia môžu priniesť obrovský ekonomický prospech pre hostiteľský štát. Prospech hostiteľského štátu sa môže deliť na štyri časti: po prvé, získa sponzorstvo z medzinárodných podnikov, po druhé, získa vysielacie práva zo športového podujatia pre televíziu a pre použitie materiálov aj pre iné komunikačné prostriedky, po tretie, odbyt z predaja lístkov, po štvrté, je tu odbyt z predaja rôznych suvenírov, ktoré súvisia s podujatím a iné. Okrem toho, podujatie priláka nielen atlétov, do hostiteľskej krajiny prichádzajú úradníci, novinári, ale aj veľké množstvo zahraničných turistov, ktorí môžu míňať nemálo peňazí. Prispeje to k ekonomickému rozvoju hostujúcej krajiny (pozri Tamene, 2010).

Odhadovalo sa, že majstrovstvá sveta 2010 vytvoria predpokladaných 695 000 pracovných miest a budú mať výrazný dopad vo výške 120 miliárd 900 miliónov USD na ekonomiku JAR. Predpokladalo sa tiež, že takmer 373 000 turistov navštívi JAR počas priebehu podujatia svetového pohára a bol odhad, že každá osoba z nich minie na tento výlet v priemere takmer 3926 USD .

Avšak, očakávalo sa, že vedľajší produkt tohto podujatia má ďalekosiahly význam z hľadiska zlepšovania vnímania JAR, ale aj celého afrického kontinentu v zahraničí. Môže to viesť k dlhodobému pozitívnemu dopadu nielen na JAR a na jej vývoj, ale na vývoj afrického kontinentu celkom. Úspešný svetový pohár zapríčiní zmenu vnímania veľkého počtu zahraničných investorov sústrediacych sa momentálne len na JAR, aj smerom k Afrike, voči ktorej sa doteraz neprejavovali.

VPLYV ŠPORTOVEJ UDALOSTI FIFA 2010 SVETOVÝ POHÁR NA HOSPODÁRSTVO JAR

VISA začala rozširovať správy, že obrovské športové podujatia majú pozitívny dopad na výdavky cestovného ruchu v krajinách, ktoré usporiadajú športové akcie. Podľa uvedenej správy, udalosti tohto rozsahu vytvoria značné zvýšenie výdavkov a dávajú hostiteľským krajinám šancu zažiť na svetovej scéne.

Pri analýze megašportovej udalostí v JAR z roku 2010, bol potvrdený zdravý rast platobných kariet VISA. Výdavky vzrástli počas športovej akcie

v porovnaní s predchádzajúcim rokom o 82 percent. Podľa Lucio, „ Pokiaľ sa jedná o výdavky medzinárodného cestovného ruchu, táto megašportová udalosť bola katalyzátorom ekonomického oživenia pre hostiteľskú krajinu.“ vysvetlil tuto myšlienku Antonio Lucio, Visa marketingový riaditeľ.

Jedným z kľúčových faktorov pre akékoľvek olympijské hostiteľské mesto a krajinu je dedičstvo, ktoré podujatie zanechá po sebe.

To je rozhodujúce pre krajiny, ktoré sú v pozícii využiť globálny význam udalostí, ako sú olympijské hry, ktoré môžu viesť k maximalizovaniu investícií vykonaných počas príprav pre prítiahnutie prichádzajúcich hostí.

Napríklad v Pekingu, návštevníci z USA, Hong Kongu, Spojeného kráľovstva, Južnej Kórey a Japonska predstavovali viac ako polovicu všetkých užívateľov Visa kariet, ktorí strávili v Číne od 8. augusta do 25. 2008.

Počas tohto obdobia, bolo približne 840.000 Visa transakcií s priemernou dennou útratou takmer 10600000 dolárov od medzinárodných držiteľov Visa kariet.

Vancouver zažil dvojciferný rast celkových výdavkov v oblasti cestovného ruchu po príchode držiteľov kariet VISA, počas mesiacov február a marec v porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2009.

V srdci hier, od 12. do 28 februára bolo približne 1.140.000 VISA transakcií, s priemernou dennou útratou asi 7200000 dolárov.

Počas svetového pohára FIFA 2010 v JAR, boli zvýšené denné výdavky vykonané platobnou kartou VISA všetkými turistami v období od 1. júna 2010 až do 31. júla 2010, v porovnaní s podobnými údajmi za rovnaké dvojmesačné obdobie v roku 2009.

Svetový pohár FIFA 2010 poskytol platformu pre JAR, aby sa prezentovala na globálnej úrovni, a aby využila príležitosť pre trvalé zvýšenie intenzity v oblasti cestovného ruchu.

Niet pochyb o tom, že došlo k výraznému oživeniu cestovného ruchu počas, ale aj po podujatí. Jedným z dôkazov toho sú výdavkové limity držiteľov medzinárodných VISA platobných kariet, ktorí cestujú do JAR. Podľa správy podané Burkom, existuje silná korelácia medzi mega-športovými podujatiami a výdavkami, ktoré sa výrazne zvýšia počas týchto udalostí, ktoré možno pripísať hospodárskemu oživeniu. (Táto správa vychádza z úradu korporácie Visa, ktorý sa zaoberá používaním elektronických dát získaných z medzinárodnej Visa transakcie ako spôsob posúdenie, vzory návštevníkov a ich výdavkov v snahe, že to môže poskytnúť materiál, ktorý môže pomôcť hostiteľom pri určení destinácie počas plánovania, pri po-

núkaní a pri hostovaní aktivít) Graf 1. porovnáva, rast denných výdavkov zahraničných hostí, ktoré boli uskutočnené cez platobné karty VISA v JAR v priebehu svetového pohára FIFA 2010 oproti rovnakým dňom v 2009. Ako bolo znázornené, graf 1 prezentuje 25 percentné zvýšenie výdavkov v roku 2010 v pomere k ekvivalentnom dňom v roku 2009.

Graf 1. Výdaje medzinárodných hostí cez platobných kariet VISA v JAR počas majstrovstiev sveta 2010 v porovnaní s rovnakými dňami v roku 2009.

Prameň: <http://corporate.visa.com/media/mega-sporting-events-report.pdf>

Vyššie znázornený graf tiež naznačuje význam mega-športového podujatia ako hlavného faktora oživenia hospodárstva. Čistý rast celkového hospodárstva JAR, v dôsledku športového podujatia sa odhaduje na 57 percent.

Nižšie uvedená tabuľka č.1, ukazuje, že počet turistov do JAR celoročne vzrástol. Výška výdavkov držiteľov VISA kariet, ktorí cestovali do JAR v decembri bol 220 miliónov USD a v januári \$200 miliónov USD sa približuje s výdavkami v čase majstrovstiev sveta v mesiacoch jún a júl, ktoré sú 222 miliónov USD, resp. 204 miliónov USD.

Tabuľka č.1. Vstupné platobných výdajov cez Visa karty z medzinárodných hostí v JAR

	CELÁ DOBA PODUJATIA	DOBA MIMO PODUJATIA	DOBA PODUJATIA
	JÚN 1 – JÚL 31	JÚNA 1-10 & JÚL 12 - 31	JÚN 11 - JÚL 11
VÝDAJE V R. 2010	\$426 MILIÓNOV	\$168 MILIÓNOV	\$258 MILIÓNOV
VÝDAJE V R. 2009	\$276 MILIÓNOV	\$134 MILIÓNOV	\$142 MILIÓNOV
ZVÝŠENIE V PERCENTÁCH	55%	25% MILIÓNOV	82%

Prameň: vlastná tabuľka na základe údajov z <http://corporate.visa.com/media/mega-sporting-events-report.pdf>

OBROVSKÉ ŠPORTOVÉ PODUJATIA A NEROVNOSTI - PREČO ICH POTOM TREBA ORGANIZOVAŤ

Športové mega-podujatia, ako sú olympijské hry a majstrovstvá sveta vo futbale sú stále považované národnými vládami ako účinný spôsob stimuluovania hospodárskeho rastu prostredníctvom cestovného ruchu a zahraničných investícií. Mestá a národné vlády utrácajú obrovské množstvo kapitálu na tendre, sľubujú bohaté ekonomické odmeny, vytváranie pracovných miest, rovnako ako stimuláciu dlhodobého ekonomického rastu. Napriek tomu, takmer všetky zverejnené dôkazy ukazujú, že len málo z predpokladaných výhod mega-akcií sa v skutočnosti dotkne bežných obyvateľov, zatiaľ čo odhadované náklady na výstavbu štadiónov a veľkých infraštruktúrnych projektov, sú takmer vždy ovplyvnené masívnym prekročením nákladov. Vzhľadom k tomuto dôkazu, mnohí sa pýtajú, prečo sa vlády usilujú o takéto podujatia .

Pomerne často sme svedkami, že keď rozvojové krajiny, alebo národy chcú hostiť veľké športové udalosti, je projekt sprevádzaný obavou o spravodlivosť. Tu možno argumentovať, napríklad, že stimul hospodárskeho rastu z podujatia vyvolá širšiu ekonomickú a sociálnu súdržnosť v mestách. To bol prípad majstrovstiev sveta vo futbale v JAR v roku 2010, kde masívne výdavky a prípravy boli odôvodnené v snahe riešiť sociálne a územné nerovnosti zdedené z doby apartheidu. Ale je diskutabilné, či celkové výsledky sa zhodujú so sľubmi, ktoré boli vopred predpovedané v prospech hostiteľskej komunity (Jeden z dôvodov obavy môže byť hrozba finančnej

oligárkie, ktorá môže tunelovať dosiahnutý obrat v svojom prospechu).

Skúsenosti z mega-akcie a problém nerovnosti stále pretrvávajú. Rovnako otázne je, či existuje nejaká efektívna príkladná politika, ktorá garantuje, aby mega-akcia mala slúžiť na podporu rovnosti. Privilegovaná skupina a organizácie zápasia o predpokladané prínosy hostovania veľkých podujatí a s tým vyvstávajú aj legitímne otázky ohľadne kontrolných mechanizmov.

Juhoafrická skúsenosť zhostovania majstrovstiev sveta vo futbale v roku 2010 bola veľmi pozitívna pre sociálnu súdržnosť, ale na druhej strane bola problematická z hľadiska otázky rozvoja miest. Bolo to dostatočne analyzované pred a po tejto významnej športovej udalosti v JAR (Pillay, Tomlinson & Bass (eds.), 2009; Cottle, E. (ed.), 2011). Ako napríklad v dôkladnej analýze naznačuje Cottle (Bond & Cottle) po veľkej športovej udalosti, zo všetkého ekonomicky profitujú len FIFA a nadnárodné spoločnosti. Mega športové podujatia sa stavajú čoraz drahšími. Keby bola JAR hostila svetový pohár v roku 2003, celková cena prípravy sa odhaduje na 2.3 miliárd randov (1 US Dollar = +8 Rand JAR), v roku 2010 výdavky výpočty boli 39.3 mld. randov, z toho 22.9 miliárd randov sa vynaložilo na štadióny a súvisiacu infraštruktúru. Mnoho kritikov argumentovalo v súvislosti s chudobou a nerovnosťami, ktoré pretrvávajú v krajine – tieto obrovské finančné prostriedky mohli napríklad slúžiť na zabezpečenie potrebného sociálneho bývania. Len jeden štadión zaťažuje mesto o milióny randov ročne iba na údržbu. Napríklad, v Kapskom Meste bol štadión, ktorý spĺňal požiadavky FIFA, ale výbor FIFA chcel iný pohľad na Stolovú horu, a tak boli miliardy vynaložené na stavbu nového štadiónu. Niekoľko týždňov po majstrovstvách sveta sa francúzska spoločnosť, ktorá sa dohodla na zachovaní tohto štadióna, stiahla. Náklady na údržbu teraz musí znášať mesto. Tento konkrétny štadión bol postavený v jednej z oblastí, ktoré by mohli byť dané k dispozícii pre nízko nákladové bývanie.

ZÁVER

Aj keď je veľmi skoro preskúmať dlhodobý dopad turnajov majstrovstiev sveta FIFA 2010 na hospodárstvo JAR, mega-športové podujatia, ktoré prebehli v JAR majú nesmierne úspešný dopad na turistický priemysel. Podľa ministerstva cestovného ruchu JAR, „turnaje aktivovali JAR budovanie bohatého dedičstva pre seba a pre kontinent ako celku – nie len v oblasti športového podujatia alebo turistických aktivít, ale v tom, že podujatie

prezentovalo JAR ako vitálny investičný trh.“

Vplyv športu na ekonomické rozhodovanie sa dramaticky zvýšilo od celosvetového nárastu médií v 80 rokoch 20. storočia. Cestovný ruch a reklamné príjmy vytvorené týmito mega-akciami sa stal významným prostredím, ktoré výrazné prispievajú k posilneniu ekonomík hostujúcich národov. Okrem toho globalizácia kladie veľký dôraz na význam priamych zahraničných investícií, najmä do rozvojových krajín.

Moderní učenci sa prikláňajú k názoru o význame športu a športovej účasti na vytváraní mieru vo vzťahoch medzi štátmi. Navyše, mnoho vlád prijalo teoretické výhody, ktoré ponúka šport a uchýlili sa k využitiu športu a športovej účasti ako metódy na vybudovanie pozitívnych vzťahov.

Existuje veľa názorov, ktoré potvrdzujú vzťah medzi politikou a športom a ktoré poukazujú na politické predpoklady, aby šport mohol mať hlbší dopad na zmiernenie vzťahov medzi národmi v rámci jednotlivých štátov i medzi štátmi.

Dnes existujú silné názory o tom, že šport má významnú úlohu v oblasti sociálnych, etnických a politických vzťahov, ktoré definujú dynamiku vo vnútri štátu ale aj medzi štátmi. Šport získava čoraz väčší rešpekt a pozornosť svetových lídrov, ako to dokazuje citát Nelsona Mandelu: *šport má silnejšiu moc zjednocovať ľudí. Šport môže vytvoriť nádej tam, kde prevláda iba zúfalstvo. Šport zlomí rasové bariéry a smeje sa tvárou v tvár voči diskriminácii. Šport sa prihovára ľuďom v jazyku, ktorému rozumejú* (Tamene, 2010).

Majstrovstvá sveta vo futbale podčiarkli politický a ekonomický význam Juhoafrickej republiky presahujúci hranice Afriky, ktorý môže ďalej motivovať domácu politickú elitu k tvorbe zodpovednej, koherentnej a efektívnej zahraničnej politiky. Nádeje, ktoré Západné krajiny vkladajú do JAR od obdobia zanechania odsúdeniahodného režimu apartheidu, ponúkajú JAR komparatívnu výhodu v porovnaní s ostatnými štátmi sveta podobnej rozvojovej úrovne. Športové podujatie svetového významu zásadným spôsobom napomohlo naplneniu Kľúčových priorít zahraničnej politiky prezidenta Zumu pre roky 2009 – 2014: kontinuita v zdôrazňovaní a presadzovaní Afriky; posilňovanie vzťahov v dimenzii Juh – Juh; rozvíjanie strategických vzťahov s partnermi na úrovni JAR – vyspelý Sever; upevňovanie bilaterálnych politických a ekonomických vzťahov; účasť na globálnom systéme vládnutia. (South Africa Yearbook 2010/11, 2010)

Jedinečná a do určitej miery znevýhodňujúca východisková pozícia

JAR ako diskutovaného hegemóna najviac marginalizovaného kontinentu sveta vyžaduje od krajiny v porovnaní s mocnosťami v iných regiónoch väčšie množstvo presvedčivých dôkazov, dlhodobého úsilia, všestranných devíz a vývoj udalostí, ktoré priaznivým spôsobom v ktorejkoľvek relevantnej oblasti nasmerujú naštartovaný proces. Majstrovstvá sveta vo futbale v roku 2010 boli skvelou stimulujúcou ukážkou takéhoto procesu.

REFERENCES

- Bond P. Cottle E. Economic Promises and Pitfalls of South Africa's World Cup. [http://ccs.ukzn.ac.za/files/Bond%20Cottle%20World%20Cup%20economics.pdf]
- Broudehoux, Anne-Marie. Spectacular Beijing: The Conspicuous Construction of an Olympic Metropolis. *Journal of Urban Affairs* 29(4), 2007: 383-399.
- Cottle, E. (ed.). (2011) Juhoafrický Svetový pohár: Dedičstvo pre koho?. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press.
- Pillay U., Tomlinson R., Bass O. (eds.). (2009) Development and Dreams. The urban legacy of the 2010 Football World Cup [http://www.hsrcpress.ac.za/product.php?productid=2259]. Cape Town: HSRC Press.
- Souček, L. (2011) *Novoveké olmpijské hry, s. 7. Olompizmus v praxi.* [http://www.minedu.sk/data/att/4472.pdf]
- South Africa Yearbook 2010/11, 2010
- Tamene, G.(2010), *Prínos majstrovstiev sveta pre Juhoafrickú republiku.* In: JeToTak Monde diplomatique. [http://www.jetotak.sk/editorial/prinos-majstrovstiev-sveta--pre-juhoafricku-republiku-]
- Tamene, G. (1994). *Svet v jednej krajine*, in: Slobodný Piatok, Bratislava, č.46, s. 25.
- VISA Inc.: Generating visitor spending: Mega-Sporting Events. [http://corporate.visa.com/_media/mega-sporting-events-report.pdf]

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

ANDRZEJ BAŁANDYNOWICZ

**PRAWNO-KRYMINOLOGICZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA
SPOŁECZNEGO A MODEL POLICJI**
**LEGAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL SECURITY
AND POLICE MODEL**

Prof. dr hab. Andrzej Baładynowicz

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

balandynowicz@op.pl

ABSTRACT

Criminological research clearly shows that there is a correlation between crime and other social problems, both at the micro-and macro-social.

In addition, significant differences between places of residence can be observed when analyzing the distribution of clusters of crime and social problems. The close link between crime and social problems suggests that the work of social welfare services should be focused in specific areas of cities. The organization of police work should be based on model systems which assume law and order conditions, the same structural features and a high degree of effectiveness of the functions and tasks of the police with the proposals presented in the work of the police in the world.

Badania kryminologiczne wyraźnie wykazują, że istnieje korelacja między przestępczością a innymi problemami społecznymi, zarówno na poziomie mikro-, jak i makrospołecznym.

Ponadto znaczące różnice między miejscami zamieszkania dają się zaobserwować przy analizowaniu rozmieszczenia przestępczości i skupisk osób z problemami społecznymi. Bliski związek pomiędzy przestępczością a problemami społecznymi sugeruje, że praca służb opieki społecznej powinna się koncentrować w poszczególnych rejonach miast. Organizowanie pracy policji powinno opierać się na układach modelowych (konstruktach aksjologicznych) zakładających ład i porządek strukturalny, warunkujący tym samym funkcjonalność i wysoki stopień efektywności realizowanych funkcji i zadań policji z wykorzystaniem prezentowanych propozycji modelowych w pracy policji na świecie.

KEY WORDS:

social security, model police objectives of social welfare services, police work-oriented society, police work focused on goal,

bezpieczeństwo społeczne, model policji, cele służb opieki społecznej, praca policji zorientowana na społeczność, praca policji zorientowana na cel.

Przez kilka ostatnich dziesięcioleci wiele badań było poświęconych opisowi i analizie roli, funkcji oraz różnicowaniu się sposobów pracy policji w konkretnej dzielnicy. Szczególnie w latach osiemdziesiątych badania na temat policji prowadzono w odniesieniu do obszarów uważanych za wysoce problemowe, o wysokim stopniu koncentracji problemów społecznych określanych jako „gorące miejsca” lub „miejsca problemu”. Badania kryminologiczne wyraźnie wykazują, że istnieje korelacja między przestępczością a innymi problemami społecznymi, zarówno na poziomie mikro-, jak i makrospołecznym. Ponadto znaczące różnice między miejscami zamieszkania dają się zaobserwować przy analizowaniu rozmieszczenia przestępczości i skupisk osób z problemami społecznymi. Bliski związek pomiędzy przestępczością a problemami społecznymi sugeruje, że praca służb opieki społecznej powinna się koncentrować w poszczególnych rejonach.

Według Farmera (1994) efektywność organizacji policji zależy od zorientowania jej pracy w większym stopniu na cel, niż ma to obecnie miejsce. Ponadto cele, którymi kieruje się policja, powinny być ciągle oceniane i redefiniowane i zorientowane na nowe zjawiska i zagrożenia społeczne.

CELE SŁUŻB OPIEKI SPOŁECZNEJ

Zadania współczesnych służb opieki społecznej w Szwecji są określone przez Ustawę o służbach społecznych (1990). Służby te stwarzają społeczności możliwość dostępu w duchu demokracji i solidarności do: ochrony ekonomicznej i społecznej, takich samych warunków życia, aktywnego udziału w życiu społeczności.

Ustawa zakłada, że odpowiedzialność za udzielanie pomocy i wsparcia potrzebującym spoczywa na władzach lokalnych. Nowa Ustawa o służbach społecznych, która w 1982 r. wyparła trzy ustawy obowiązujące poprzednio (Ustawę o pomocy społecznej, Dokument Abstynencji i Ustawę o ochronie dziecka) podkreśla znaczenie wolnej woli, służebności wobec innych i holizmu w pracy społecznej.

Raport prezentowany przez komisję zarządu służb społecznych podkreśla również, że sposób podejścia służb pomocy społecznej powinien być zorientowany strukturalnie, np. przez udział w społecznym planowaniu, w organizowaniu życia sąsiedzkiego, udział w programach badawczych oraz przez dostarczanie informacji ogółowi społeczeństwa. Idea służby opieki społecznej, która powinna uczestniczyć w społecznym planowaniu, była czymś nowym. Ustawodawca zapamiętał intensywną debatę, która była prowadzona od końca lat sześćdziesiątych, oraz eksperymenty w środowisku pracy prowadzone na terenie Szwecji na początku lat siedemdziesiątych. Jednak nowe rozwiązania prawne nie zapewniły służbom opieki społecznej realnych możliwości oddziaływania na politykę w zakresie kontroli czy udziału w społecznym planowaniu.

Historycznie, zarówno w teorii, jak i w praktyce obowiązki służb pomocy społecznej mogą zostać podzielone na dwie główne kategorie:

- dostarczanie pomocy, opieki i usług,
- stosowanie mechanizmów kontroli i przymusowych środków zaradczych.

Podstawowym zadaniem działań w zakresie pierwszej kategorii było zapewnienie najszlubszym grupom społecznym dostępu do ekonomicznej i fizycznej ochrony na podstawowym poziomie (w formie pomocy finansowej, pomocy ludziom starszym i inwalidom, opieki nad dzieckiem, itp.). Działania w ramach drugiej kategorii miały powstrzymywać ludzi przed dewiacyjnymi formami zachowania zarówno w stosunku do siebie, jak i ogółu społeczeństwa. W praktyce te dwa podejścia występują rzadko w czystej formie. Większość praktycznych środków zaradczych ma cechy zarówno pomocy, jak i kontroli, np. wypłacanie zasiłków finansowych uzależnione jest od spełnienia przez podopiecznego formalnych kryteriów. Podobnie przymusowe środki zaradcze mogą być podejmowane z założeniem, że społeczność udziela pomocy osobom niezdolnym do zaopiekowania się sobą.

Ustawa o służbach społecznych jest powszechnym aktem prawnym, którego szerokie i uogólnione dyrektywy stanowią podstawę inicjatyw dla władz publicznych oraz wydziałów opieki społecznej umożliwiających ukierunkowanie działań służb opieki społecznej na poziomie lokalnym. Nie wszyscy pracownicy służb społecznych uznawali, że cele ich pracy są określane w przepisach prawnych. W latach siedemdziesiątych XX wieku międzynarodowa literatura na temat aksjologii pracy społecznej w nastę-

pujący sposób określała zadania pracownika społecznego: „Naszym celem nie jest np. eliminowanie pracy z klientem, która zmierza do podtrzymania hegemonii klasy rządzącej. Aby sprzeciwić się skutkom ucisku, pracownik społeczny musi uruchomić podwójny proces pomocy ludziom w zrozumieniu ich alienacji jako symptomu ucisku oraz pomocy we wzmocnieniu ich samoposzanowania” (Bailey, Brake, 1990, s. 51). W tym samym czasie wielu pracowników społecznych – również w Szwecji – postrzegало cel swojej pracy jako wyzwolenie klientów; pobudzanie w klientach świadomości na temat mechanizmów ucisku sprawiłoby, że klienci zdaliby sobie sprawę z tego, że przyczyna ich problemów może leżeć w strukturze społeczeństwa i dlatego mogliby żądać ochrony swoich praw. I rzeczywiście, wiele projektów pracy w społeczności podmiejskiej było faktycznie opartych na tej koncepcji pracy społecznej.

Różniące się ideologicznie koncepcje funkcji pracy społecznej dały początek ożywionym dyskusjom na temat wolnej woli i przymusu w służbie społecznej, które trwały w latach siedemdziesiątych. Pamiętajmy, że do tego czasu dominującym podejściem do pracy społecznej była, inspirowana przez tradycję, praca z przypadkiem określana jako opieka i kontrola.

Cele ustanowione przez ustawodawcę i usunięcie przymusowej opieki (przesunięcie jej na poziom prawotwórstwa lokalnego) były rozważane w wielu eksperymentalnych programach. Podjęte zostały wysiłki w celu rozwiązania problemu dychotomii – pomocy i kontroli – służb pomocy społecznej przez przydzielenie spraw związanych z przymusem specjalnym grupom roboczym, które skoncentrowały się na indywidualnych przypadkach. Oczekiwano, że pozostali pracownicy społeczni skoncentrują się na profilaktyce i będą pracować w społecznościach lokalnych.

ASPEKTY USTAWODAWCZE

Na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia po kilkunastu latach dociekań i licznych dyskusjach pomiędzy wnioskodawcami i przeciwnikami przymusowej opieki, dozwolonych było wiele represyjnych (przymusowych) środków zaradczych. Chociaż wkrótce zostały uznane za bezprawne, władze zastrzegły sobie prawo do ich stosowania w bardzo poważnych przypadkach i tylko „dla dobra jednostki”. W rezultacie, służby społeczne zostały na podstawie Ustawy o służbach społecznych z 1982 roku całkowicie wolne od przymusu. Dwa oddzielne akty prawne formułują możliwość wyjątkowego stosowania przymusowych środków zarad-

czych: Ustawa o opiece nad alkoholikami i nadużywającymi narkotyków i Ustawa o opiece nad młodymi ludźmi (Specjalne postanowienia). Ponadto, prawo decyzji o podjęciu działania przymusowego zostało wycofane z wydziału opieki społecznej i w zamian przyznane wydziałom sądowym. Jednakże w praktyce przymusowe środki zaradcze są nadal w dużym stopniu podejmowane przez wydziały opieki społecznej i prawie zawsze z ich inicjatywy. W latach osiemdziesiątych XX wieku została rozszerzona przymusowa opieka w stosunku do dorosłych nadużywających narkotyków i umożliwiających dostęp do narkotyków nieletnim.

PRACA SPOŁECZNA: TKWIĄCE U PODSTAW TEORIE

Wiele różnych teorii i tradycji nauk społecznych pomogło ukształtować poglądy pracowników społecznych na temat funkcji pracy społecznej, postawy wobec klientów oraz opinie na temat struktury pracy społecznej. Najbardziej wpływowe są te, które skupiają się na jednostce i często funkcjonują na mikropoziomie. Ma to również zastosowanie do zbioru wiedzy zgromadzonej przez służby opieki społecznej w ich pracy z dokumentacją różnych projektów i eksperymentów.

Teoriom i wiedzy o sposobie oddziaływania warunków zamieszkania w dzielnicy na życie społeczne i problemy mieszkańców przyznano niewielkie znaczenie w pracy społecznej, chociaż na początku lat siedemdziesiątych podejmowane były okazjonalnie wysiłki, aby przeciwdziałać powstawaniu problemów w poszczególnych aglomeracjach miejskich. Jednakże takie wysiłki oparte były bardziej na ideologii niż na wiedzy empirycznej.

METODY PRACY

Jak określono w Ustawie o służbach społecznych, oczekuje się, że wydział opieki społecznej udzieli koniecznego wsparcia ludziom ze specjalnymi potrzebami, dzieciom i młodzieży narażonej na ryzyko rozwoju w niepożądanym kierunku, jednostkom uzależnionym od narkotyków i podjąć wysiłki w kierunku koordynacji działań w celu wytworzenia społecznie prawidłowego środowiska.

Teorie i wyjaśnienia, które zdominowały myślenie pracowników społecznych, zazwyczaj także determinowały metody wykonywania pracy społecznej i kształtowania postaw pracowników społecznych w kierunku funkcji, które, jak się oczekuje, będą wypełniać.

W raporcie Komisji służb społecznych zdefiniowano organy opieki społecznej jako te, które spełniają osiem głównych funkcji:

- udział w społecznym planowaniu,
- powszechna profilaktyka,
- informacja,
- pomoc finansowa,
- służby opieki społecznej,
- wsparcie i opieka w otwartych służbach pomocy społecznej
- instytucjonalna opieka i leczenie,
- społeczna kontrola. (Sunesson, 1991, nr 7, s. 1–21).

Kontrola społeczna jest identyfikowana jako specjalna funkcja, obejmująca całe pole działalności służb opieki społecznej i jest niezależna od wszystkich pozostałych. Raport nie definiuje społecznej kontroli w kategoriach abstrakcyjnych, ale przyznaje jej działania, począwszy od informowania opinii publicznej o swoich poczynaniach do użycia przymusu w celu zaopiekowania się dziećmi.

Realizacja ósmej funkcji określonej przez komisję to kształtowanie praktycznych procedur i wzorów społecznej kontroli, co w praktyce odnosiło się do zbadania stanu zamożności, pomocy finansowej i charakteru integracji na obszarze miasta przez ośrodki służb społecznych. Dalszym aspektem tej funkcji jest reagowanie na różne zgłoszenia, np. że dziecko jest źle traktowane przez rodziców, że młodzi ludzie podejrzani są o zachowania przestępcze, że ktoś jest nietrzeźwy lub że prowadzi pojazd mechaniczny pod wpływem alkoholu. Ten aspekt pracy służb społecznych może być dlatego opisany jako obowiązkowy i reaktywny (tj. reagujący na zgłoszenia lub podania nadesłane z zewnątrz).

Tradycyjna praca społeczna kontroluje zatem przypadek i koncentruje się na jednostce. Podejście reprezentowane przez pracę z przypadkiem, ugruntowane psychodynamicznie, rozpoznające symptomy i ich przyczyny zdominowało pracę społeczną w Szwecji. Inne metody, takie jak praca z całymi rodzinami, praca w domu czy praca ze specyficznymi grupami (bezrobotnych, nieletnich przestępców, samotnych matek, itp.) są często postrzegane jako dopełnienie podejścia tradycyjnego, a ponieważ te pozostałe metody prawie zawsze przybierały formę specjalnych projektów niezależnych od tradycyjnej pracy, zwrócenie się do pracy kontrolującej przypadek było stosowane tylko w niewielkim stopniu.

Wielu badaczy (np. Sunesson) uważa, że profesjonalne metody nie są wcale używane w pracy społecznej, nawet w pracy nad jednostką. Mówi się, że przyczyną tego jest uleganie wpływom obecnie funkcjonujących ideologii i niewypracowanie teoretycznych ram kompetencji. Sunesson, badając tradycyjne metody pracy pracownika społecznego, pokazuje, że zamiast dokonywać wyboru podejścia opartego na uważnej analizie problemu niejakood ręki, zajmuje się on głównie „przetwarzaniem” przypadków w czysto administracyjny wzór.

Przyczyny trudności w rozwijaniu profesjonalnych metod pracy przez pracowników społecznych były analizowane przez Wächtera i podsumowane w ośmiu punktach:

1. Podejście do klienta ma charakter kontroli i ma swoje umocowanie zaższe w ustawodawstwie.
2. Przypadki są „przetwarzane” według zestawu określonych reguł.
3. Kontrola ma charakter administracyjny i ustawowy; wyniki jakichkolwiek podjętych środków zaradczych nie są sprawdzane.
4. Stopień przymusu, jaki może być użyty przeciw jednostce, jest niejasny.
5. Działania administracyjne dają większe rezultaty niż umiejętności w dokonywaniu społecznej zmiany.
6. Powtarzanie interwencji jest rzadkie, dlatego pracownicy społeczni nie dążą do wykorzystywania doświadczeń.
7. Większość pracy społecznej składa się z zarządzania świadczeniami finansowymi. Kontrola, władza i formalizm nakazują przejmowanie również innej pracy.
8. Pracownicy społeczni nie mają żadnych teoretycznych ram kompetencji dla swojej pracy.

Organizacja służb społecznych w Sztokholmie obecnie może być postrzegana jako próba

zmniejszenia pracy reaktywnej do minimum i zwiększenia czasu przeznaczonego na pracę w:

- a) dziedzinach nieobowiązkowych (dziedziny obowiązkowe to pomoc finansowa, „przetwarzanie” meldunków, decydowanie o działaniach przymusowych, itp.) i
- b) dziedzinach proaktywnych (np. profilaktyka i wczesne wykrywanie).

Były to cele ustanowione dla projektu „Zmiana pracy społecznej”, który usiłuje zebrać i uporządkować wiedzę zdobytą przez pracowników spo-

łecznych na temat klientów i obszarów ich zamieszkania, co jest podstawą do określenia działań priorytetowych (Sunesson, 1995, s. 61–70).

Proponowane zmiany stworzyłyby zatem możliwość rozwoju metod pracy sterowanej raczej przez określone cele i zebraną wiedzę niż przez dyrektywy wynikające z obowiązującego prawa. Ocena projektu dokonana siedem lat później pokazała, że: „Rozstrzygającą różnicą pomiędzy modelem pracy w stosunku do pozostałych programów restrukturyzacji prowadzonych przez służby opieki społecznej, jest nacisk położony na rzeczywistą pracę, tj. co powinno być przydzielone do działania oraz co powinno być odrzucone z potencjalnych zadań. Jest to zatem kwestia zabezpieczenia metody przed ponownym samoustaleniem się, gdy tylko wczesne wykrycie i metody zabezpieczające zaczną napotykać trudności” (Sunesson, 1995, s. 61–70).

ŚRODOWISKO MIEJSKIE

We wspólnocie wielkomiejskiej opieka społeczna ma swoje zadania w poszczególnych dzielnicach. Lokalnie, tzn. w danej dzielnicy, pracownicy są zaznajomieni z cechami charakterystycznymi obszaru, jego mieszkańcami, ich problemami, ale ta wiedza nigdy nie jest systematycznie gromadzona, organizowana i porządkowana. W rzeczywistości taka praca jest często przekazywana indywidualnym pracownikom opieki społecznej lub grupom. Chociaż reorganizacje na szczeblu lokalnym są częste, prawie zawsze dominuje metoda reaktywna. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku opieką społeczną, zgodnie z postanowieniami obowiązującego ustawodawstwa, zajmowały się: Biuro Pomocy Społecznej, Biuro Opieki nad Dzieckiem oraz Biuro Abstynencji. Oznaczało to, że poszczególna osoba mogła być klientem wszystkich trzech biur jednocześnie, a współpraca między biurami nie zawsze była właściwa. Nowe ustawodawstwo umożliwiło połączenie tych trzech biur, gdy w tym samym czasie stwierdzono wyraźnie, że podejście opieki społecznej do ludzi i ich problemów powinno być holistyczne. W Sztokholmie, w połowie lat siedemdziesiątych zintegrowano trzy różne branże usług opieki społecznej (Sztokholm był *de facto* jedną z ostatnich wspólnot, w których zintegrowano te usługi). Region został podzielony na podstawowe jednostki geograficzne, z których każda miała zajmować się wszystkimi problemami powstającymi na ich obszarze.

Na początku lat osiemdziesiątych XX wieku, kiedy dyskusje na temat

nowych form opieki społecznej przybrały na sile, jednostki lokalne zaczęły alokację swojej pracy na różne wyspecjalizowane funkcje celem rozwinięcia możliwości radzenia sobie z konkretnymi typami problemów. Wielu pracowników było zdania, że utracili profesjonalną wiedzę, która dostępna była w wyspecjalizowanych biurach w latach sześćdziesiątych. Jednostki geograficzne zostały zlikwidowane, a usługi przereorganizowane tak, że niektóre biura pracowały głównie z osobami nadużywającymi narkotyków, inne zajmowały się sprawami finansowymi, jeszcze inne – rodzinami z dziećmi. Praktyka, która stworzyła nowe podejście do pełnego rozszerzenia funkcji działalności społecznej, zrodziła tzw. projekt centralnej opieki społecznej, będący źródłem inspiracji dla innych dzielnic. Od końca lat osiemdziesiątych, wraz z utworzeniem zarządów subkomunalnych, zaczęto tworzyć małe wyspecjalizowane lokalne biura w centrach dzielnic mieszkaniowych. Jest to metoda, która została przyjęta w Sztokholmie we wczesnych latach dziewięćdziesiątych. Jej wyraźnym celem było wzbogacenie potencjału dla lepszej współpracy pomiędzy różnymi władzami (ośrodek rekreacji, szkoła, klub i stowarzyszenie) w zwalczaniu problemów społecznych i przestępczości. Rozdzielanie zasobów finansowych i personalnych do poszczególnych dzielnic nie jest oparte na profesjonalnej, świadomej analizie: „w organizacji skupiającej 18 różnych dzielnic istotne jest właściwe rozdzielanie źródeł zgodnie z prawidłowo rozważonymi pryncypiami. Dotąd nie o to chodziło” (Sibeon, 1989, nr 90, s. 29–47).

Od 1989 roku rozdział zasobów między różne dzielnice zarządzany był przez nowy „klucz dystrybucyjny”, który działał zgodnie z zasadą: Im więcej problemów społecznych, tym więcej potrzeba zasobów. „Dzielnice z proporcjonalnie większą ilością problemów będą miały prawdopodobnie większą potrzebę podjęcia wysiłków w kierunku opieki nad dziećmi i młodymi ludźmi. Jedyne dostępne dla nas statystyki w tej dziedzinie to te wchodzące w zakres wypłacania społecznych dodatków gospodarstwom domowym” (Penton, Allin, 1995. s. 63–67). Zaproponowano, by 1/3 personelu została przydzielona do pomocy finansowej, 1/3 – do pracy z dziećmi i młodzieżą i 1/3 – do pracy z nadużywającymi narkotyków. W celu dokonania podziału zasobów wzięto pod uwagę liczbę gospodarstw otrzymujących pomoc, liczbę dzieci i młodzieży przypadającą na daną społeczność, liczbę dzieci imigrantów, umieralność z powodu nadużywania alkoholu i liczbę nadużywających narkotyków. Tylko jeden z czynników użyty do oceny rozmiarów problemów społecznych, a także potrzeby zasobów na danym obszarze stanowią podstawę świadczeń ze strony organów

opieki społecznej.

PRACA W KONKRETNYCH OBSZARACH

Rozdział usług pomiędzy dzielnice jest zdeterminowany przez formalne obliczenia, podczas gdy ich rozdział w danej dzielnicy jest dużo bardziej elastyczny i nieformalny, i czasami nawet zależny od możliwości (dostępność placówek, wykształcenie, zdolności i zaangażowanie organizatorów i pozostałego personelu). Każdy sztokholmski rejon usług społecznych obejmuje pewną liczbę obszarów miejskich (na obszarach zewnętrznych) lub parafii (na obszarach wewnętrznych miasta), bardzo często różnych ze względu na mieszkańców, co pociąga za sobą różnice w strukturze i częstotliwości występujących problemów społecznych. Pracownicy społeczni asygnowani do poszczególnych obszarów pracują w czterech różnych dziedzinach:

1. W **centrach usług społecznych**. Jest to baza wszystkich prac w rejonie, gdzie prowadzi się administrację, i prawie zawsze tu właśnie przychodzi klienci. Pracownicy społeczni są zobowiązani do interwencji doraźnych lub stosowania kontroli.

2. Większość rejonów opieki społecznej w Sztokholmie ma także przynajmniej jedno swoje **biuro terenowe** – miejsce spotkań. Celem takich placówek prawie zawsze jest uniknięcie tradycyjnej pracy biurowej i obligatoryjnych, opartych na raportach zadań. Umożliwia to pracę z konkretnymi gangami lub otwieranie domów dla specjalnych grup, takich jak osoby starsze, nadużywające narkotyków lub osoby z problemami społecznymi.

3. W **placówkach specjalistycznej opieki**. Celem jest współpraca z innymi organizacjami, takimi jak Centrum Macierzyństwa i Centra Zdrowia Dziecka, oraz działalność profilaktyczna.

4. Bezpośrednia „praca uliczna”, **nastawiona na wczesne wykrywanie problemów**, jest podejściem rzadko stosowanym w sztokholmskich rejonach usług społecznych. Jednakże pewne działania, takie jak praca specjalistycznych grup miejskich zapobiegających prostytucji także wchodzi w zakres usług pomocy społecznej. Od niedawna każda dzielnica w Sztokholmie dysponuje pracownikami społecznymi, skierowanymi do pracy nad wczesnym wykrywaniem problemów wśród narkomanów.

Początek lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku zaowocował pojawieniem się sąsiedzkiej i „wspólnotowej” pracy, często organizowanej

w formie projektów. Inspiracją do ich powstania było, popularne wówczas w Anglii, radykalne spojrzenie na pracę społeczną. Źródła i cele takich projektów różniły się znacząco. W niektórych przypadkach uwzględniały one obszary mieszkalne, gdzie pracownicy (zajmujący się danym obszarem) notowali koncentrację problemów społecznych (np. Rosengård w Malmö czy Fagersjö w Sztokholmie) albo uwzględniały „rejon slamsów”, które miały zostać przebudowane (projekty Kransen i Aspudden w Sztokholmie). Były też projekty, które mogłyby być lokalizowane w określonych dzielnicach i koncentrować się na szczególnym gangu (np. projekt Farsta). Nadrzędnym celem było zachęcenie ludzi do aktywnego zainteresowania się swoim własnym sąsiedztwem, pokazanie im, jak sprawić, by ich głosy były odbierane, oraz wskazanie sposobów i środków, poprzez które można ukształtować kontakty z innymi ludźmi. Dodatkowym celem było dotarcie do jednostek czy grup ludzi z problemami społecznymi wcześniej, niż byłoby to możliwe przy wykorzystaniu tradycyjnej, administracyjnej metody. Okazuje się, że nie dokonano żadnej oceny tych projektów; dostępna dokumentacja jest prawie zawsze opisem samego procesu albo opisem dzielnicy, gdzie był realizowany.

Projekty pracy „w społeczności” uzupełniono w czasie ich stosowania w latach siedemdziesiątych XX wieku, co może być nazwane **podejściem dynamicznym**. Uczestnicy takich projektów uważali, że od samych mieszkańców zależało, czy podejmą inicjatywę dokonania zmiany; jeżeli podjęliby takie działania, otrzymaliby wsparcie i zachętę ze strony pracowników społecznych. Jednakże oczekiwania, że mieszkańcy dzielnicy byliby zdolni zarówno do określenia problemów, jak i do zaproponowania rozwiązań były zbyt optymistyczne. „Bardziej aktywne podejście jest sugerowane przez fakt, że tak wielu ludzi jest nieświadomych swojej własnej sytuacji. W ich opinii rzeczy są zadowalające takie, jakimi są... [Istnieje] prawdopodobnie niewiele świadomych chęci bardziej częstych kontaktów pomiędzy sąsiadami w populacji podmiejskiej takiej jak ta z Fagersjö. Dlatego, aby pobudzić bardziej sąsiedzkie relacje, pierwszą konieczną rzeczą jest sprawić, by ludzie uświadomili sobie złe aspekty ich obecnej sytuacji” (Cederblad i Wedel, 1995)

Pojęcia **społeczna inżynieria** lub **społeczno-administracyjna perspektywa** były używane do wskazania zmian nakazanych przez władze, bez udziału samych mieszkańców. Zmiany zostały nakazane w wyniku odczuwania przez organy państwowe potrzeby kontrolowania życia innych ludzi i były tak opisywane: „Wspólna praca w usługach społecznych jest

widziana z tej perspektywy jedynie jako odpowiednie narzędzie do upora-
nia się z tym, co jest postrzegane jako problemy w różnych zamieszkałych
dzielnicach miasta. Opieka społeczna, współdziałając z innymi władzami,
jeśli będzie taka potrzeba, przeprowadzi ekspertyzę i wierzy się, że będzie
w stanie określić problemy i podjąć właściwe kroki w celu ich rozwiązania”
(Lundgren, 1990, nr 10, s. 111–115).

Jednakże zrodził się również krytycyzm w stosunku do podejścia „dy-
namicznego”. Z punktu widzenia niektórych społeczności czy sąsiedztwa
praca społeczna była po prostu środkiem do nakłonienia ludzi, aby wierzy-
li, że ich standard życia jest zadowalający, mimo trudności materialnych.
Głównym celem wielu wspólnotowych (społecznych) projektów było
rzeczywiście zachęcanie ludzi do bratania się i angażowania w grupowe
przedsięwzięcia. Innym poważnym zarzutem było to, że obecność pracow-
ników społecznych w dzielnicach mieszkalnych również służyła wzrostowi
stopnia formalnej kontroli.

SPOŁECZNOŚĆ OBSZARÓW ZAMIESZKANIA

Komisja do spraw usług społecznych ustanowiła jako jeden z obowią-
zków opieki społecznej partycypowanie w społecznym planowaniu i przy
tym okazywanie szczególnego zainteresowania słabszym grupom spo-
łecznym. Uzasadnieniem wyboru podejścia było, że opieka społeczna,
pracując w poszczególnych dzielnicach, śledząc ich problemy społeczne,
gromadzi doświadczenia, ułatwiając planowanie społeczne. Opis dziel-
nicy mieszkalnej w kategoriach społecznych informuje o sposobie życia
mieszkańców i funkcjonowaniu dzielnicy. Rodzaj takich opisów, określa-
ny mianem „inwentarza społecznego mieszkalnictwa”, kładzie nacisk na
środowisko mieszkalne i rozstrzyga w szczególności kwestie społecznego
zamieszkania. Badanie zakresu, w jakim różne zarządy miasta korzystały
ze społecznych opisów obszarów zamieszkania do 1985 r., pokazało, że ża-
den zarząd nie zrobił z nich użytku w swojej pracy. Zauważono również,
że trudne było włączenie doświadczenia zgromadzonego przez pracow-
ników społecznych oraz przez personel z innych dziedzin do tych opisów.

Dla Sztokholmu istnieje jeden inwentarz mieszkaniowy, zawierają-
cy dane zebrane w 1973 r. (Sztokholmska Administracja Służb Społecz-
nych). Centralnie umiejscowione Biuro Planowania Społecznego zostało
zamknięte w 1983 r. i wraz z decentralizacją funkcji praca jego została
przejęta na poziomie lokalnym przez pracowników planowania powiąza-

nych z różnymi dzielnicowymi służbami społecznymi. Dzisiaj głównym zadaniem pracowników dzielnicowych jest operacyjne planowanie. W 1989 r. zasoby pozostawione dla społecznego planowania wewnątrz obszaru zarządzanego przez Sztokholmską Administrację Służb Społecznych zostały rozdzielone pomiędzy obszary opieki społecznej na cele administracyjne. Kilka dzielnicowych służb społecznych przebadło obszary miejskie oraz zarejestrowało pojawianie się określonych problemów społecznych na poziomie lokalnym (Englund, Olsson, Torstensson, 1991, nr. s. 76–92). Doświadczenie projektu Centrum służb społecznych pokazuje, że czasami jest możliwa reforma z pozycji rzeczywistych zmian organizacyjno-wykonawczych, pozwalająca usprawnić pracę z przypadkiem w terenie, a więc pracę na rzecz osiągnięcia wyższych wskaźników efektywności.

Dysfunkcyjność w zakresie zbierania informacji i ich kompletowania na poziomie dzielnicy wyzwolić winna interwencję uprawnionych służb społecznych na tym obszarze. Wszelkie dane dostarczane przez personel dzielnicowych służb społecznych lub za pośrednictwem policji na temat przestępczości nieletnich, osób z problemami alkoholowymi, itp. powinny dostarczyć wyraźnych podstaw dla sformułowania diagnozy społecznych rodzajów obszarów zamieszkania.

WSPÓŁPRACA Z ORGANAMI WŁADZY

Zdając sobie sprawę z odpowiedzialności za mieszkańców danego rejonu, służby społeczne podejmują współpracę z innymi władzami. Jednakże, zgodnie z ustawodawstwem, nie mogą udzielać jakichkolwiek informacji bez zgody swoich podopiecznych, poza przypadkami wymagającymi interwencji na podstawie Ustawy o opiece nad alkoholikami i nadużywającymi narkotyków oraz Ustawy o opiece nad młodymi ludźmi. Stąd współpracujące ze służbą społeczną władze (policja, szkoła) odnoszą wrażenie jednokierunkowego przepływu informacji – udzielając jej służbie społecznej, nie otrzymują nic w zamian. W niektórych dzielnicach lokalnie połączone grupy konsultacyjne zostały utworzone dla badania pewnych specyficznych przypadków, takich jak: wykorzystywanie seksualne dzieci, przestępczość nieletnich członków band, itp. Tutaj przypadki indywidualne są omawiane bezosobowo, a decyzje podejmowane są bez ujawniania jakichkolwiek szczegółów, które mogłyby umożliwić identyfikację osoby. Współpraca policji w indywidualnych przypadkach przybiera wiele form. Policja, poza częstym braniem udziału w pracy różnych połączonych grup konsultacyjnych, dostarcza służbom pomocy społecznej informacji,

przede wszystkim w formie raportów. Jest to procedura przyjęta w przypadku przestępczości nieletnich, przemocy w stosunku do dzieci, seksualnego napastowania dzieci, wykorzystywaniu dziecka, itp. W niektórych przypadkach policja dostarcza pomocy w formie opiekowania się dziećmi problemowymi albo dorosłymi uzależnionymi od alkoholu.

W ostatnim okresie pewne grupy pracowników społecznych były niezdecydowane co do współpracy z policją ze względu na fakt, iż ta współpraca podniosłaby stopień formalnej kontroli społecznej do niepożądanego poziomu, a ponadto współpraca z władzą stosującą represję zniechęciłaby ludzi do ochotniczego zgłaszania się do służb pomocy społecznej. Jednakże służby pomocy społecznej również utrzymują wiele kontaktów z innymi organami władzy. Dwoma bardzo ważnymi partnerami są biura zatrudnienia i biura ubezpieczeniowe, a ponadto służby porządkowe, komisje do spraw zatrudnienia, organy służby zdrowia, szkoły, biura turystyczne.

Współpraca z innymi organami administracji państwowej była także ustanowiona dla celów zapobiegania stanom społecznego zagrożenia i wczesnego ich wykrywania. Jednakże kooperacja taka powoduje ryzyko alienacji pracowników społecznych od ich normalnych zadań, a także utrudnia konstruktywne wykorzystanie zgromadzonej wiedzy i doświadczeń.

PRACA W PRZYPADKU WYSTĄPIENIA SPECJALNYCH PROBLEMÓW

Głównym celem służb opieki społecznej (jak zdefiniowano w ustawodawstwie) jest reagowanie na problem, który przedkłada zainteresowana osoba i uczynienie wszystkiego, aby ten problem rozwiązać. Można także zostać klientem służb opieki społecznej, gdy jest się przestępcą bądź ofiarą przestępstwa.

Większość klientów opieki społecznej zgłasza się z własnej inicjatywy w celu otrzymania wsparcia finansowego. Przyczyną takich wizyt może być czasami nagle finansowa potrzeba powstała w następstwie kradzieży. Kobiety – ofiary przemocy ze strony swoich partnerów – również zwracają się do opieki społecznej po pomoc. Czasami zainteresowanie opieki skupia się na całych rodzinach, w których występują nadużycia w stosunku do dzieci. Wiele młodych osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa jest zgłaszanych przez policję do właściwych lokalnych oddziałów opieki społecznej, tak jak ma to miejsce w przypadku osób podejrzanych o pro-

wadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwym. Pewne czynności dochodzeniowe są prowadzone przez opiekę społeczną w ramach działalności zapobiegającej przestępczości nieletnich. Innymi słowy, istnieje empiryczny dowód, że występuje silna korelacja pomiędzy problemami pozostającymi w gestii opieki społecznej a przestępczością. Przystępczość koreluje z charakterem świadczeń i interwencji ze strony służb opieki społecznej.

Obecnie praca społeczna w Szwecji charakteryzuje się podejściem reaktywnym, kontroluje przypadek oraz skupia się na jednostce. Farmer i McDonald określają ją mianem klinicznej „jako jedynie zarysowującą powierzchnię społecznego zjawiska i niezdolną do znaczącej zmiany cyklu lub kontekstu, który ją tworzy” (Andreson, Kamekull, Svensson, Wachter, 1990, nr, 7, s. 62–91).

Zakładając, że generalnym celem pracy społecznej jest zmniejszenie występowania problemów społecznych w zorganizowanym społeczeństwie, możliwe jest przyjęcie innego całościowego podejścia. Farmer i McDonald prezentują epidemiologiczny model jako alternatywę, która może być rozważana przez policję, lecz model ten oferuje również inne podejście do pracy społecznej. Poprzez analogię z medycyną porównują pracę społeczną do sposobu działania lekarza, który diagnozuje chorobę i zaleca metody leczenia. W ramach modelu epidemiologicznego oczekuje się, że lekarz będzie również zbierał informacje na temat przebiegu choroby, jej rozpowszechnienia w społeczności oraz stosował środki powstrzymujące jej rozwój. W modelu proponowanym przez Farmera i McDonalda trzema istotnymi czynnikami dla analizy są: „grupa”, „pośrednik” i „otoczenie”, które w tym kontekście korespondują z „problemowym obszarem”. Problem jest przekazywany przez pośrednika i otoczenie. Model obejmuje również perspektywę czasową. To podejście koncentruje się na powstawaniu poszczególnych problemów, ich rozprzestrzenianiu się, konsekwencjach dla społeczności oraz na ich rozwoju w czasie. Oczekuje się, że zastosowanie modelu spowoduje większe zrozumienie problemu i umożliwi jego zahamowanie lub całkowite ograniczenie. W tradycyjnej pracy społecznej klient sam zgłaszał się do pracownika społecznego. Wówczas pracownik klasyfikował problem i podejmował środki zaradcze. Model epidemiologiczny wymagałby dodatkowo dochodzenia przeprowadzonego w stosunku do wielu osób w danym rejonie opieki społecznej, które przeżywają podobne problemy. Zebrana wiedza umożliwiłaby opiece społecznej skoncentrowanie wysiłków na zapobieganiu w przyszłości pro-

blemom w danej dzielnicy. Eksperymenty omówione powyżej, obejmujące badanie problemów społecznych w dzielnicach mieszkalnych, udowodniły nieefektywność stosowanych metod służb opieki społecznej w rzeczywistości trwały i znaczący sposób. Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest fakt, że większość badań była prowadzona w formie projektów, często finansowanych z zewnętrznych funduszy. Ponadto personel zaangażowany do takich projektów miał zwykle niewielką styczność z tradycyjnymi metodami pracy społecznej, co znaczy, że doświadczenia zebrane w trakcie trwania projektu nie były wykorzystywane w jego przyszłym rozwoju.

H. Swender (1992, nr 17, s. 71–83) oferuje również model, w którym podejście zorientowane na problem składa się z pięciu podstawowych faz:

1. Formułowanie celów;
2. Gromadzenie wiedzy;
3. Konstruowanie metod i technik działania;
4. Praca w kierunku zmiany;
5. Ocena.

Powyższe fazy działalności są częścią procesu zmiany, w którym generalnym celem jest znalezienie rozwiązań problemów społecznych. Po fazie piątej – ocenie osiągniętych wyników – są definiowane nowe cele, które z kolei będą wymagały nowej wiedzy.

Korelacja pomiędzy problemami społecznymi a przestępczością została wykazana empirycznie, zarówno na poziomie jednostkowym, jak i dzielnicowym. Dlatego praca opieki społecznej jest także związana z przestępstwem i przestępczością.

Praca społeczna była tradycyjnie zdominowana przez reaktywne, kontrolujące przypadki podejście skoncentrowane na jednostce. W wyniku tego doświadczenie zebrane przez służby opieki społecznej w indywidualnych przypadkach nie mogło być efektywnie wykorzystane do pracy na poziomie dzielnicy.

Zaprezentowano dwa modele bardziej zorientowane na problem. Widzą one przyszłą pracę opieki społecznej skoncentrowaną nie tylko na udzielaniu pomocy jednostce, lecz także na zbieraniu wiedzy o problemach społecznych spotykanych na danym obszarze. Wiedza tak zebrana umożliwi wyjaśnienie czynników powodujących specyficzne problemy oraz sformułowanie podstaw analiz proponowanych programów działania.

PRACA POLICJI ZORIENTOWANA NA PROBLEM

Tradycyjna organizacja policji podporządkowana jest zazwyczaj reagowaniu na występowanie indywidualnych przypadków (takich jak przestępstwo) w wyniku zgłoszenia. Farmer i McDonald (1991) H. Swender (1992, nr 17, s.71–83) zdefiniowali to podejście jako kliniczne, tj. zorientowane na przypadek. Autorzy twierdzą, że obecna praca policji jest nieudana i nieefektywna przez to, że jest zbyt nastawiona na reagowanie w nagłych wypadkach oraz zajmowanie się indywidualnymi przypadkami, z pominięciem diagnozy i analizy ich społecznego kontekstu.

Spelman i Eck opisują typową władzę policyjną jako reaktywną organizację, która:

- reaguje na jednostkowe zdarzenia zgłaszane przez członków społeczności;
- zbiera i gromadzi informacje od ofiar, świadków przestępstwa i od przestępców;
- podejmuje prawne postępowanie;
- wykorzystuje ogólne statystyki kryminalne do oceny swojej własnej efektywności (za: Farmer i McDonald, 1991).

Alternatywą lub raczej uzupełnieniem tej metody pracy jest podejście określane jako zorientowane na problem lub model analizy przestępstwa, który w pierwszym rzędzie nakazuje pracę w kierunku zidentyfikowania źródła oraz zrozumienie zasięgu i natury problemów.

W dodatku, problemy nie powinny być traktowane jako wyizolowane zjawiska, ale jako będące w bezpośrednim związku ze środowiskiem, w którym się pojawiają. Pamiętać należy, że podejście zorientowane na problem nie jest formą praktycznej pracy policji, ale modelem do zaplanowania takiej pracy.

Farmer i McDonald (1991) porównują pracę policji do procesu zwalczania choroby. W podejściu zorientowanym na przypadek lekarz po zdiagnozowaniu choroby, w wyniku której jego pacjent cierpi, ustala tok leczenia. Jednakże w podejściu zorientowanym na problem lekarz próbuje również poznać naturę choroby, jej zasięg i rozprzestrzenienie. Przenosząc ten model na pracę policji, możemy powiedzieć, że podejście zorientowane na przypadek polegałoby na identyfikacji podejrzanego, aresztowaniu go i uruchomieniu prawnej procedury w kierunku rozprawy sądowej. W podejściu drugim, zorientowanym na problem, praca polegałaby na analizie poziomu, struktury i zasięgu szczególnego typu przestępstwa oraz zidentyfikowaniu czynników, które je spowodowały, mając na uwadze za-

pobieganie rozprzestrzeniania się tego przestępstwa (Farmer i McDonald, 1991, s. 20–40) stwierdzają, że istnieją dwie główne przyczyny nastawienia pracy policji w kierunku podejścia klinicznego:

1. zasięg i istota przestępczości nakłada na policję znaczny ciężar, przez co zmuszą ją do koncentrowania się na jednostkowych przestępcach;
2. policja nie jest wyszkolona, aby myśleć w kategoriach analizy problemu.

MODEL FARMERA I McDONALDA

Farmer i McDonald rozpoznają trzy ważne składniki, które muszą być ustalone w obrębie analizowanego modelu. Są to tłum, pośrednik i otoczenie. Mogą być one rozpatrywane oddzielnie określając rodzaj zbiorowości, pośrednika, przez którego problem jest przekazywany i przedstawiając rodzaj niebezpieczeństwa dla potencjalnych ofiar (np. typ budownictwa, oświetlenie ulic, kontrola), a w końcu prezentując czynniki wpływające na codzienne życie dzielnic.

Naturalnie możliwe jest powiązanie tego modelu z modelem czynności rutynowych (omawianych przez Wikströma), ponieważ jest on również oparty na interakcji pomiędzy jednostkami, środowiskiem, w którym żyją, i społeczną kontrolą. Jedną z zalet podejścia zorientowanego na problem jest możliwość zastosowania go do pracy w policji. „Jest banalne, ale prawdziwe powiedzenie, że sąsiedztwa i wspólnoty mają historie życia, tak jak jednostki. Niektóre są chore i stają się jeszcze słabsze, inne są zdrowe. Może być użyte jako hipoteza robocza stwierdzenie, że przestępstwo i niepokój (nieporządek, zamieszki) są dowodami poziomu zdrowia danej społeczności. Makro lub epidemiologiczne podejście może być wykorzystane w badaniu grup społecznych” (Farmer i McDonald, 1991).

MODEL SPELMANA I ECKA

Model proponowany przez Spelmana i Ecka przed podjęciem jego analizy wymaga uprzedniego zdefiniowania trzech czynników: aktorów, wydarzenia (przestępstwa) i reakcji.

Pierwszy czynnik, kategoria aktorów, obejmuje takie elementy, jak:

- charakterystyka ofiary: styl życia, sposób ochrony/kontroli, doświadczenia jako ofiary;
- charakterystyka przestępcy: wygląd, styl życia, wykształcenie i zawód, wcześniejsza przestępczość;

- inne osoby uczestniczące: cechy osobiste, doświadczenia jako ofiary.
- Drugi czynnik, wydarzenia, obejmuje:
- kolejność wydarzeń: przed przestępstwem, w połączeniu z przestępstwem, po czynie;
 - kontakt fizyczny: czas, miejsce, kontrola i nadzór;
 - kontekst społeczny: prawdopodobna dostępność (możność znalezienia) świadków, prawdopodobne postawy mieszkańców w stosunku do sąsiedztwa.

Trzeci czynnik, reakcje, zawiera następujące elementy:

- dzielnica sama w sobie: obszar zamieszkania z wysoką koncentracją problemów, miasto jako całość, ludzie poza miastem;
- instytucje: reprezentanci prawa, inne władze, środki masowego przekazu.

Wyniki oceny działań, wprowadzane do procesu, pozwalają przeformułować i zdefiniować pierwotne działania i zastosować odpowiednie rozwiązania.

MODEL EKBLOMA

Model proponowany przez Ekbloma opisuje proces składający się z pięciu rodzajów podejmowanych działań i w celach analizy zakłada, że problem jest specyficzny i lokalny.

Analiza problemu zawiera następujące rodzaje działań:

1. zbieranie informacji o problemie;
2. analiza danych w celu opisanie wzorów oraz sugerowanie możliwych wyjaśnień,
3. zaprojektowanie zorientowanego na problem programu działania;
4. program działania;
5. program oceny.

Program ocen rozważa cztery różne aspekty wyników dotyczących:

1. obszaru, w którym zmiany aktualnie zaistniały;
2. obszaru, w którym obserwowalne są jakiegokolwiek zmiany i któremu mogą być przypisane specyficzne działania;
3. obszaru, gdzie zarejestrowano efekty uboczne, takie jak przeniesienie przestępczości w inne miejsca;

4. kosztów przedsięwzięcia, zarówno w ekonomicznym, jak i społecznym wymiarze.

Te trzy pobieżnie opisane modele różnią się w szczegółach, niemniej jednak ich podstawowe podejście jest takie samo: praca policji musi stać się bardziej zorientowana na problem. Co więcej, planowanie powinno być rozpoczynane na poziomie sąsiedztwa, ponieważ każda dzielnica mieszkalna ma lokalne potrzeby i wymagania co do zasobów (Farmer, 1994).

Realistyczne planowanie uwzględni potrzeby całego sąsiedztwa, bada dostępne zasoby i wtedy udziela pierwszeństwa alokacji zasobów i polityki tak, aby osiągnąć najlepsze rezultaty dla całej społeczności” (Farmer, 1994).

PRACA POLICJI: OPIS I WCZEŚNIEJSZE BADANIA

PATROL

Wilson wyznacza obowiązki policji w czterech głównych kategoriach: administrowania, obserwacji, obrony prawa i porządku oraz służby dla ogółu społeczeństwa. Obrona prawa i porządek – przede wszystkim w formie patrolu – są często uważane za „serce i duszę policji”. Od funkcjonariusza na patrolu oczekuje się, że będzie się zajmował dwoma typami zachowań – każdym przestępstwem i wykroczeniem przeciwko porządkowi publicznemu, interweniując z własnej inicjatywy albo na wniosek uprawnionego organu lub członka społeczności. Pierwszy przykład interwencji jest zazwyczaj określany jako proaktywny, drugi – jako reaktywny. Wiele badań prowadzonych dotychczas pokazało, że praca policji jest prawie zawsze postrzegana jako działalność o wysokim stopniu reaktywności (Reiss, 1991). Obecnie wielu ludzi uważa, że policjanci spędzają większość swojego czasu pracy w patrolujących samochodach. „Obecnie policyjni rekruci, właściwie tak, jak wszyscy przed nimi, uczą się zarówno od nauczycieli, jak i z podręcznika, że patrol jest ostoją pracy w policji” (Kelling i in., 1994, s. 61–95).

Knutsson i Partanen (1995) podsumowali kilka raportów badań publikowanych na temat patroli, przedkładając następujące konkluzje:

- a) patrol kształtuje opinię o wszechobecnej sile policji;
- b) patrol porusza się w niedający się przewidzieć sposób;
- c) z tego powodu wzrasta prawdopodobieństwo, że potencjalny przestępca powstrzyma się przed dokonaniem przestępstwa;

- d) jeśli przestępstwo zostało popełnione, patrol może być szybko skierowany na miejsce zdarzenia i dokonać aresztowania;
- e) rola funkcjonariusza policji w społeczeństwie jest represyjna.

Funkcjonariusz policji reprezentujący stałą groźbę wykrycia i ukarania zajmuje pierwszą linię obrony w kontakcie z przestępcami.

Policyjny patrol samochodowy, poprzez możliwość szybkiego przemieszczania się i reagowania, wpływa na poczucie bezpieczeństwa obywateli. Wydawałoby się przy tym, że im więcej patroli samochodowych na kontrolowanym obszarze, tym mniejsza przestępczość i lepsze efekty pracy policji. Jednakże, jak wynika z przeprowadzonych eksperymentów, intensywniejsze patrolowanie nie dało oczekiwanych rezultatów. Ilustruje to eksperyment Patrolu zapobiegawczego w Kansas City (Kelling i in.). Piętnaście różnych obszarów patrolowych zostało przekształconych w pięć nowych rejonów z uwzględnieniem kategorii przestępstw, ilości zgłoszeń, składu etnicznego, przeciętnego dochodu i struktury populacji. Wewnątrz każdego rejonu jeden okręg był zaprojektowany reaktywnie, jeden funkcjonował jako grupa kontrolna i jeden był zaprojektowany proaktywnie. W grupie kontrolnej patrole były ograniczone do jednego samochodu na objazd; w grupie proaktywnej liczba patroli była dwu-, trzykrotnie wyższa. W grupie reaktywnej funkcjonariusze mieli reagować jedynie na sygnały i nie było wcale patroli samochodowych.

W eksperymencie przyjęto generalną tezę, że różnice we wskaźniku przestępczości, postawy mieszkańców w stosunku do policji, ich strach i ogólne zachowanie nie pokażą korelacji z typem patrolu. Założono jednakże, że czas reakcji policji (tj. od odebrania zgłoszenia do chwili przybycia na miejsce przestępstwa) z jednej strony i stopień społecznego zadowolenia z reakcji policji z drugiej, faktycznie różniłyby się wraz z rozważanym obszarem eksperymentalnym. W dodatku oczekiwano, że wypadki drogowe wzrosną na obszarach reaktywnej formy pracy policji. W tym samym czasie, aby ocenić efekty, zebrane zostały przy użyciu kwestionariusza różne typy danych. Oprócz kwestionariusza przeprowadzono badanie czasu, badanie ofiar, bezpośrednią obserwację i badanie raportów kryminalnych.

Reasumując, wyniki pokazały, że wzrost albo spadek aktywności patroli samochodowych nie miały wpływu na wskaźnik przestępczości, strach przed przestępstwem, postawy w stosunku do policji i jej pracy, czas reakcji oraz liczbę wypadków samochodowych. Clarke i Hough uważają, że te wyniki nie stanowią zaskoczenia, ponieważ mimo intensywniejszych

patroli policja nie jest w stanie reagować na wszystkie problemy dzielnicy. Ponadto funkcjonariusze, spędzając większość swojego czasu na patrolach samochodowych, oddalają się od codzienności życia lokalnego i sąsiedzkiego oraz nie prowadzą inwigilacji na podstawie doniesień.

Inne wątpliwości, przede wszystkim natury metodologicznej, były wy-suwane w stosunku do badania w Kansas City. Twierdzono na przykład, że brak rezultatów może być po prostu wynikiem nieznaczących różnic w poszczególnych grupach eksperymentalnych. Uważa się, że nawet na obszarach proaktywnych działań policji częstotliwość patrolowania jest po prostu niska.

Farmer twierdzi ponadto, że rezultat badania w Kansas City nie może być używany do uzasadnienia twierdzenia, że częstotliwość patrolowania nie niesie za sobą żadnych konsekwencji. Na podstawie analizy wyników nie da się bowiem stwierdzić, że wzrost liczby patroli nie wpływa na lokalną przestępczość, ani że porządek publiczny pozostałby niezmienny, gdyby wycofano całkowicie patrole z ulic. Oczywiście, nie można też wnioskować, że wzrost liczby patroli samochodowych przyniósłby faktycznie spadek wskaźnika przestępczości – przynajmniej w krótkim czasie i dla takich kategorii przestępstw, jak kradzież uliczna, napad w miejscu publicznym itp. Jednakże, wyniki tego badania były również interpretowane w bardziej optymistycznym duchu. Larson zauważa, że ponieważ wydaje się, iż nie ma żadnej różnicy, czy liczba patroli samochodowych na danym obszarze wzrasta, czy obniża się, zasoby policji mogą być na nowo rozdzielone. Innymi słowy, liczba samochodów patrolujących obszar problemowy mogłaby być zwiększona kosztem innego, mniej problemowego obszaru.

Pogląd, że selektywne patrolowanie może w rzeczywistości mieć jakieś efekty, jest również zasadny, ponieważ podczas gdy zwiększone patrolowanie prowadzi do obniżenia poziomu nocnej przestępczości, wzrastająca odpowiednio liczba patroli w ciągu dnia nie daje takich samych efektów (Clarke i Hough, 1994). Tłumaczy to fakt, że większość włamań popełnionych w nocy miała miejsce w centrum miasta, które jest łatwiejsze do patrolowania niż inne dzielnice mieszkalne, gdzie, ponadto, wiele przestępstw jest popełnianych wewnątrz mieszkań i domów. Chociaż nie wskazano na żaden bezpośredni efekt, jeżeli chodzi o wskaźnik przestępczości, poczucie bezpieczeństwa odczuwane przez mieszkańców przejawiało się w tym, że postrzegali oni siebie jako mniej narażonych na stanie się ofiarą przestępstwa.

Jak stwierdzono, jedyną wadą patroli samochodowych jest to, że odci-

nają policję od lokalnego życia. Bardziej efektywną metodą, jaka była proponowana, było patrolowanie piesze. Oczekuje się, że policjant w czasie obchodu będzie częściej w kontakcie z mieszkańcami, że będzie miał rozległą wiedzę o dzielnicy, w której pracuje, i dlatego będzie mógł korzystać z ważnych kanałów komunikacyjnych i informacyjnych.

Badanie służb mundurowych na patrolach w New Jersey (Wilson i Kelling, 1992) poświęcone było analizie wpływu osobistego patrolowania na publiczne zachowanie i społeczne postrzeganie lokalnej przestępczości. Wyniki nie wykazały korelacji pomiędzy wskaźnikiem przestępczości a liczbą funkcjonariuszy na patrolu. Z drugiej strony, mieszkańcy zauważyli wzrost liczby policjantów i – z wyjątkiem właścicieli sklepów i komercyjnych organizacji – dostrzegli spadek liczby poważnych przestępstw popełnionych w sąsiedztwie. W dodatku czuli, że obszar stał się bardziej bezpieczny i że prawdopodobieństwo zostania ofiarą przestępstwa na swoim terenie znacznie się zmniejszyło.

Inne badania patroli pieszych uzyskały odmienne wyniki (Clarke i Hough, 1994):

- liczba zgłoszeń o przestępstwach spadła, gdy liczba patroli wzrosła z zera do jednego na danym obszarze, ale nie zaobserwowano dalszego spadku, kiedy liczba patroli została podniesiona do dwóch;
- wzrost liczby funkcjonariuszy na obchodzie skutkował większą liczbą przestępstw zgłaszanych przez członków społeczności, ale nie było wzrostu liczby aresztowanych.

PRACA POLICJI ZORIENTOWANA NA SPOŁECZNOŚĆ

Alternatywą dla podejścia tradycyjnego reprezentowanego przez rutynowe patrole – samochodowe lub piesze – jest policja społeczna (wspólnotowa). Pojęcie to opisane zostało przez Wilsona i Kellinga: (1989, nr 263, s. 31-41). „Policyjna praca zorientowana na społeczność znaczy zmianę dziennej pracy policji, aby włączyć rozpatrywanie problemów, jak również incydentów (przypadków). Tzn. zdefiniowanie jako problem każdej znaczącej grupy opinii, uważając to jako groźbę dla porządku społecznego”.

Trojanowicz i Carter (1990, s. 31–50) opisują wspólnotową policję w ten sposób: „Filozofia pracy organów policyjnych oraz praca policyjna wspólnotowa jest proaktywnym, zdecentralizowanym podejściem, zaprojektowanym w ten sposób, aby zmniejszyć przestępczość i nieporządek

przez strach przed przestępstwem, intensywne angażowanie tych samych funkcjonariuszy w tą samą społeczność na długoterminowych podstawach tak, aby mieszkańcy rozwinęli zaufanie do współpracy z policją przez dostarczanie informacji i pomoc w osiągnięciu tych trzech decydujących celów. Policja zorientowana na społeczność wykorzystuje różnorodność metod, szeregując od patroli osobistych, wtapianie funkcjonariuszy w społeczność, zachęcanie do dwupoziomowego przepływu informacji tak, aby mieszkańcy stali się oczami i uszami funkcjonariuszy na ulicach, pomagając w ten sposób ustanowić wydziałowe priorytety i sposoby działania. W dodatku, funkcjonariusz przekazuje wtedy taką informację pozostałej części wydziału po to, aby problemy mogły być rozwiązane i jakość życia ulepszona. Różne prekursorskie programy, o których wspomniano powyżej, ulepszone relacje policja–społeczność są produktem ubocznym tego podejścia, nie jego podstawowym celem”.

Byrne uważa, że zapobiegawcze, kontrolujące aspekty pracy policji powinny koncentrować się raczej na zmienianiu fizycznego środowiska niż ludzi, którzy w nim żyją. Byłoby to całkiem realne przez umożliwienie funkcjonariuszom policji nastawionej na społeczność wzięcia udziału w dokonywaniu zmiany na poziomie społeczności. Innymi słowy, rola policji byłaby rozszerzona w celu włączenia w nią funkcji tradycyjnie powiązanych z innymi władzami, zarówno w obrębie systemu prawnego, jak i poza nim (takimi jak służby poprawcze, opieka społeczna itp.).

Innym rezultatem, którego można oczekiwać od tego podejścia, mówi Byrne, jest stopniowa zmiana w ogólnym postrzeganiu przez funkcjonariuszy policji obszaru bądź społeczności, w której pracują: „Tradycyjnie, funkcjonariusze policji po ok. trzech latach dochodzą do sposobu myślenia, że każdy jest zwyciężonym. Są to tylko ludzie, z którymi masz do czynienia. W pracy policji zorientowanej na społeczność masz do czynienia z dobrymi obywatelami, pomagając im rozwiązać problemy” (funkcjonariusz Robin Kirk, Wydział Policji w Houston, cytowany przez Wilsona i Kellinga).

Ostatecznie Skogan reasumuje policyjną pracę nastawioną na społeczność jako „pomaganie sąsiedztwom pomagać samym sobie, przez bycie katalizatorem dla miejscowych, organizacyjnych i edukacyjnych wysiłków. Zaangażowanie policji lokalnej zazwyczaj idzie ramię w ramię z przekonaniem, że policja sama nie może ani stworzyć, ani utrzymać bezpiecznych społeczności. Raczej potrzebuje ona pomocy przez pobudzenie ochotniczych lokalnych wysiłków, aby zapobiegać przestępczości i bezładowi”

(Skogan, 1989, nr 35, s. 437–457).

Ocena efektów pracy policji zorientowanej na społeczność jest trudna ze swej istoty, ponieważ stopień realizacji zadań ukierunkowanych na cele grupowe nie może być odczytany ze statystyk kryminalnych. Raczej to właśnie spostrzeganie przez mieszkańców ich własnego bezpieczeństwa i ich postaw w stosunku do pracy policji we własnej dzielnicy dostarcza najlepszych miar osiągnięcia wyników.

Trojanowicz i Carter zauważyli, że z badań nie wynikają pochlebne opinie o pracy policji zorientowanej na społeczność. Po pierwsze, tylko marginalna ilość pracy policji ma obecnie jakikolwiek związek z przestępstwami bądź z pokrewnymi działaniami. Policja przede wszystkim zajmuje się dostarczaniem informacji, kontrolą drogową, zgłoszeniami telefonicznymi i rutynowymi patrolami. Autorzy konkludują, że tradycyjna rutynowa praca patrolowa jest niezaplanowana i bezowocna. Po drugie, niektóre czynniki wskazują, że personel policyjny jest wykorzystywany nieskutecznie: w planowaniu pracy niedostateczną uwagę przywiązuje się do tak istotnych zagadnień, jak określanie odpowiedniej liczby funkcjonariuszy względem rodzaju podejmowanej pracy. Po trzecie, mogą powstać problemy, jeśli czynione są próby oceny efektów pracy policji zorientowanej na społeczność tylko przy zastosowaniu pomiaru ilościowego (takiego jak liczba aresztowań). Ocena powinna być zatem uzupełniona o dane jakościowe zebrane podczas wywiadów z mieszkańcami, z którymi funkcjonariusze utrzymują regularne kontakty i którzy są świadomi celów ustanowionych dla pracy policji na tym obszarze.

Czynnikiem, który wpływa na pozytywną ocenę pracy policji zorientowanej na społeczność, jest wzrost zadowolenia funkcjonariuszy z pracy, spowodowany poczuciem większej produktywności. Mieszkańcy nie chcą „siły, która zajmuje się jedynie poważnymi przestępstwami, ale takiej, która ma czas na zajmowanie się bardziej przyziemnymi problemami, np. kradzieżami samochodów, itp.”

Trojanowicz i Carter również wierzą, że funkcjonariusze, którzy są odpowiedzialni za analizowanie problemów i potrzeb danego obszaru oraz za rozwój odpowiednich strategii, mogą znacznie podnieść efektywność swojej pracy. „Te różne obowiązki z tkwiącą w nich odpowiedzialnością pomagają zmienić rolę funkcjonariusza policji z tej związanej z pracą na tę związaną z karierą. Takie zmiany, wzbogacające pracę, chcielibyśmy odnieść do naszego personelu”.

PRACA POLICJI ZORIENTOWANA NA CEL

Raport Martina i Sherrnana (1992), zawiera analizę wyników programu północnoamerykańskiego nazywanego Repeat Offender Project, dotyczącego dwóch kategorii aktywnych przestępców:

- a) tych, którzy już są podejrzani o przestępstwo,
- b) tych, o których się przypuszcza, że są przestępcami, ale aktualnie nie są podejrzani o popełnienie jakiegoś konkretnego przestępstwa.

Opis czynności, które przeprowadzone zostały w ramach projektu, odnosił się do następujących szczegółowych kwestii:

- Jak funkcjonuje ROP i jakie strategie wybiera policja, aby wydzielić grupy celowe i zidentyfikować je?
- Czy strategia ROP zwiększa prawdopodobieństwo, że wielokrotni przestępcy zostaną aresztowani?
- Czy uważa się, że przestępczość ma poważniejszy charakter i bardziej złożoną strukturę w grupie aresztowanych przez funkcjonariuszy w ramach ROP-u niż wśród przestępców aresztowanych w toku rutynowej pracy policji?
- Czy przestępcy w ramach ROP są sądzeni, skazywani i uznawani za niezdolnych do społecznego życia w większym zakresie niż inni przestępcy?
- Jak program ROP wpływa na częstotliwość aresztowań?

Wyniki pokazały, że:

- podejście ROP znacząco podnosi prawdopodobieństwo aresztowania pod zarzutem popełnienia przestępstwa;
- osoby aresztowane przez funkcjonariuszy ROP legitymowały się większą liczbą dokonanych przestępstw niż pozostali aresztowani; -osoby aresztowane przez funkcjonariuszy ROP były oskarżane, sądzone i skazywane na karę więzienia w większym zakresie niż inni przestępcy.

Funkcjonariusze ROP dokonują o połowę mniej aresztowań niż „zwykli” policjant, ale aresztowania, które przeprowadzają, dotyczą części groźniejszych przestępców. Podobne projekty były stosowane przez władze policyjne w Szwecji. Nie dokonano jeszcze pełnej oceny proaktywnej pracy policji skierowanej na zapobieganie przestępczości. Przeciwno tej metodzie pracy wysuwano pewne zastrzeżenia, a niektórzy funkcjonariusze utrzymują, iż dostrzegalny spadek przestępczości wynika przede wszystkim z faktu, że najbardziej aktywni przestępcy po prostu przeno-

szą się na inne obszary. Ponadto metody używane w celu powstrzymania działań przestępczych są uważane przez policję za zbliżające się do działań nielegalnych.

REFERENCES

- Bailey, R., Brake, M. (1990). *Radical Social Work An Antology. Raben and Sjogren, Ystad 1990, Social Servies, Act. Stockholm.*
- Sunesson, S. (1991). *Social arbete and forandring – nar man lyckan – en studie av traditionellt Arbete* „Social Services Administration Report” Stockholm. nr7.
- Sunesson, S. (1995) *Andra alt! En uppmaning till socialavbetare*, Liber Forlag Stockholm.
- Sibeon, r. (1989). *Commments on the Strukture and Forms of Social Work Knowledge*. Social Work „Social Sciences Review”, nr 90.
- Cederblad, M., Wedel, P. (1995) *Om kontakt samarbete delaktighet mellan manniskor i forotrsomrader Fagersjo, Wahlstrom and Widstrandt*, Stockholm.
- Penton, Allin, 1995.
- Lundgren, 1990, nr 10.
- Englund, E., Olsson, M., Torstensson, G. (1991). *176 Person's with Psychological Problems Known to the Workers of Social Services District 8 - A Survey Social Services Administration Stencil* Stockholm, nr 1.
- Andreson, Kamekull, Svensson, Wachter, Nya Ostberga. (1990). *Growth, Needs and Resources, Report nr 14*, „Social Services Administration” Stockhom, nr 7.
- Farmer, D., McDonald, M. (1991). *An Epidemiological Model from Crime Control. Stencil Departament of Justice and Risk Administration, Virginia Commonwealth University Richmond, Virginia.*
- Swedner H. i inni. (1992). *Welfare and Action Research in Urban Settings*. National Council for Crime Prevention, Liber Forlag, Stockholm, nr 17.
- Martin, S., Sherrnan, L. (1992). *Catching Career Criminals*. The Washington D.C. Repeat Offender Project, National Institute of Justice, Police Foundation.
- Skogan, W. (1989). *Communitites. Crime and Neighborhood Organization*.

Crime and Delinquency, nr 35.

Clarke, R., Hough, J.(1994) *Crime and Police Effectiveness*, H.M.S.O., London.

Trojanowicz, W., Carter, D. (1990). *The Philosophy and Role of Community Police National Neighborhood*. Foot Patrol Center Community Policing series School of Criminal Justice, Minchan State University, Michigan.

Wilson J., Kelling, G. (1989). *Making Neighborhoods Safe*. Atlantic. nr 263.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

JERZY ZAWISZA

STATE'S CAPACITY TO RESPOND IN CRISIS SITUATION
ZDOLNOŚĆ PAŃSTWA DO REAGOWANIA W WARUNKACH KRYZYSU

dr hab. inż. Jerzy Zawisza, prof. WSGE

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej

im. Alcide De Gasperi w Józefowie

jerzyszawisza19@wp.pl

ABSTRACTS

Effective protection of the population in crisis situations requires concentration of efforts of all state administration bodies as well as those entities that realise defensive tasks in the area of security. The study includes assessment of the feasibility of the state and its structures in the process of crisis response at the states of emergency. State administration bodies have the mandate to create, enforce the implementation of provisions of the law to ensure the safe existence and national development in a changing conditions of security environment (political, economic, socio - cultural, military). Security management is the main foundation for crisis management in order to ensure its vital interests. Development of the state's capacity to respond in state of emergency requires the creation of such mechanisms which are able to ensure effectiveness in these difficult situation. Such a understanding of functioning in crisis situations, regardless of administrative level of activity - for the whole country - lies on every state administration body in order to ensure the security of citizens and their property.

Skuteczna ochrona ludności w sytuacjach kryzysowych wymaga koncentracji wysiłków wszystkich organów administracji publicznej oraz tych podmiotów, które realizują zadania obronne w obszarze bezpieczeństwa. Publikacja zawiera ocenę możliwości państwa i jego struktur w procesie reagowania kryzysowego w chwili zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej. Państwo, jego organy władzy posiadają mandat na tworzenie i egzekwowanie postanowień prawa w celu zapewnienia bezpiecznego bytu i rozwoju narodowego w zmiennych warunkach środowiska bezpieczeństwa (politycznego, ekonomicznego, społeczno-kulturowego, militarne). Zarządzanie bezpieczeństwem stanowi podstawę zarządzania kryzysowego w celu zapewnienia jego żywotnych interesów. Rozwój zdolności państwa

do reagowania w sytuacjach kryzysowych wymaga stworzenia takich mechanizmów, aby można było zapewnić skuteczność działania w trudnych sytuacjach. Takie postrzeganie działania w sytuacjach kryzysowych, niezależnie od administracyjnego poziomu działania, spoczywa na całości struktur państwowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom oraz ich mienia.

KEY WORDS:

state, national security, crisis, crisis situation, government administration, crisis management, planning, recovery, counteracting, defensive readiness, military defense, non-military defense, civil-military cooperation, civil protection, humanitarian aid.

Państwo, bezpieczeństwo narodowe, kryzys, sytuacja kryzysowa, administracja rządowa, zarządzanie kryzysowe, planowanie, reagowanie, odbudowa, gotowość obronna, obrona militarna, obrona niemilitarna, współpraca cywilno-wojskowa, ochrona ludności, pomoc humanitarna.

WPROWADZENIE

Posłannictwo państwa, do którego należy dążyć, jest określane mianem misji państwa. Tak pojmowana misja ma być wyznacznikiem roli państwa jako podmiotu stosunków międzynarodowych poprzez kreowanie polityki bezpieczeństwa na trzech strategicznych poziomach a mianowicie: parlament i prezydent, rząd i ośrodek analityczno – projektowy. W tym też duchu w hierarchii wartości należałoby widzieć na pierwszym miejscu rację stanu, na kolejnym politykę w końcu należy wyróżnić strategię (Pokruszynski, 2011, ss. 26 – 27).

Państwo – uznana przez społeczność międzynarodową organizacja polityczna grupy społecznej obejmująca określone terytorium, na którym rozciąga się jego władza i obowiązują prawa przez nią ustanowione. (Łepkowski, 2002, s. 95). Państwo jest sformalizowaną, wyposażoną w organy władzy, wielką i terytorialnie rozległą organizacją społeczną, obejmuje całą ludność

zamieszkałą na danym terytorium, podlegającą normom i zasadom składającym się na ład wewnętrzny, wyznaczający wszystkim określone obowiązki i uprawnienia. Państwo łączy całą zbiorowość, jaką jest naród, w siłę, przez co staje się autorytetem zdolnym ochraniać tę zbiorowość, gwarantować dla niej ład, bezpieczeństwo i przestrzeganie praw. Arystote-

les wskazuje, iż „każde państwo powstaje na drodze naturalnego rozwoju. Państwo to wspólnota narodów i miejscowości dla doskonałego, samowystarczającego bytowania”. Bezpieczeństwo w ujęciu ogólnym jest wewnętrzną ufnością, spokojem ducha i pewnością, właściwie uzasadnioną w sytuacjach rodzących podstawy do obaw. Bezpieczeństwo jest postrzegane jako forma czujności, gdyż bez niej nie może być najważniejszym celem. Nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami jest szczególna, gdyż ono wartością, nie samą w sobie, lecz wyraźnie użyteczną, użytkową, rozpatrywaną odrębnie od innych, której osiąganie stanowi elementarną powinność, stojącą pod różnorodnymi, społeczno-ekonomicznymi, historycznymi i kulturowymi przejawami aktywności społecznej. Bezpieczeństwo tak rozumiane poprzedza także inne wartości, ale samo jest jedną z wartości podstawowych, spełniającą rolę instrumentalną dla powstawania wartości materialnych i duchowych. (Kitler, 2011, ss. 22 –23). Bezpieczeństwo narodowe jest pojęciem wieloznacznym i wymaga wieloaspektowego podejścia: może oznaczać między innymi stan braku zagrożenia. r. Zięba tak definiuje bezpieczeństwo: „ w znaczeniu ogólnospołecznym bezpieczeństwo obejmuje zabezpieczenie potrzeb (istnienia, przetrwania, pewności, stabilności, tożsamości, niezależności, ochrony poziomu jakości życia). Bezpieczeństwo, będąc naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych; jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia”. (Zięba, 1989, s. 50). Bezpieczeństwo jest fundamentem wszystkiego, co czynimy (Henry Kissinger). Bezpieczeństwo narodowe postrzegane jako brak zagrożenia dla narodu w praktyce nie istnieje, mimo dążeń do zapewnienia bezpieczeństwa ochrony wartości, dóbr zbiorowych i indywidualnych danego narodu. Te dążenia są pojęciowo utożsamiane z bezpieczeństwem narodowym. Kontestując, bezpieczeństwo narodowe oznacza stan i proces. Bezpieczeństwo narodowe jako stan, w którym zostają podjęte odpowiednie (względem przyjętego kryterium w danej sytuacji) przedsięwzięcia w celu ograniczenia możliwości wystąpienia zagrożeń, a jeżeli wystąpiły, to minimalizacja skutków ich zaistnienia.

W znaczeniu etymologicznym bezpieczeństwo jest określane jako stan: spokoju, pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku (Pokruszyński, 2009, s.8).

POJMOWANIE BEZPIECZEŃSTWA PRZEZ PRYZMAT ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

W tym ujęciu nie rozwijamy teoretycznego wątku pojęcia bezpieczeństwa narodowego, gdyż istotą tych rozważań jest podejście pragmatyczne, to znaczy pojmowanie bezpieczeństwa narodowego przez pryzmat zarządzania. Takie podejście pozwala rozpatrywać bezpieczeństwo jako proces, który oznacza działanie w celu zapewnienia możliwości przetrwania i realizacji celów w konkretnych warunkach poprzez przeciwdziałanie, zapobieganie i przeciwstawianie się zagrożeniom dla danego podmiotu i jego interesów (Koziej, 2003). W innym ujęciu bezpieczeństwo rozumie się jako proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają permanentnym, dynamicznym zmianom stosownie do naturalnych oddziaływań i uwarunkowań. (Pokruszyński, 2009, s. 9). Bezpieczeństwo, dookreślone przydawką narodowe, oznacza, że dotyczy ono narodu, czyli historycznie wytworzonej, trwałej wspólnoty ludzi, ukształtowanej na gruncie wspólnych dziejów, kultury, języka, terytorium i życia gospodarczego. (Encyklopedia PWN. 1995). Bezpieczeństwo narodowe stanowi wartość najwyższą, dotyczy bowiem takich zagadnień, jak: trwałość państwa, byt, trwałość narodu, biologiczne przeżycie ludności, suwerenność, jakość życia, prawa człowieka i środowiska naturalnego, wolność sumienia i wyznania, tożsamość narodowa. W tym też znaczeniu przyjmuje się, że pierwszym warunkiem sukcesu państwa jest zapewnienie jego bezpieczeństwa, które jest wartością pierwotną i naczelną wobec innych. Państwo powstaje wówczas, gdy nikt z danej społeczności nie jest w stanie samodzielnie zadbać o zaspokojenie swych potrzeb, a przez to skazany jest na pomoc wielu ludzi. Państwo stanowi złożoną, wielką organizację, która łączy w sobie różne grupy społeczne (formalne i nieformalne), różnorodne szczeble organizacyjne, pozostające wobec siebie w określonych relacjach podporządkowania, mając formalne możliwości, obce innym złożonym organizacjom, do których zaliczymy: suwerenność terytorialną, suwerenną władzę, prawo, interesy, które osiąga, uwzględniając interesy poszczególnych jego części elementarnych w harmonii z interesami o charakterze ogólnonarodowym. Ogólnie rzecz ujmując, przeznaczeniem państwa, a w konsekwencji władz publicznych, jest realizacja potrzeb wszystkich jego składników (elementów) stanowiących wspólną wartość, którą możemy określić jako cel działalności państwa. Podstawę polityki bezpieczeństwa stanowią następujące wartości: przetrwanie (państwa jako niezależnego podmiotu stosunków międzynarodowych, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności);

jest to wartość naczelną, dla której każde państwo gotowe jest poświęcić inne wartości, gdyż nie mogą być one zachowane w sytuacji zagrożenia istnienia samego podmiotu; integralność terytorialna, która nadal często stanowi równoważnik bezpieczeństwa; niezależność polityczna; jakość życia (standard życia, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, dorobek kulturalny, styl życia i jego jakość, przyjazne i bezpieczne środowisko naturalne, bezpieczeństwo życia, bezpieczeństwo zdrowia, ochrona mienia, minimalizacja zagrożeń wynikających z działalności człowieka i działań sił natury i perspektyw rozwoju. Wszystkie funkcje państwa (wewnętrzna i zewnętrzna) zawierają czynnik bezpieczeństwa, żadna z nich nie jest funkcją odrębną i samoistną, szczególnie gdy chodzi o zagrożenia bezpieczeństwa. Wynika to głównie z faktu występowania wyzwań i zagrożeń o charakterze globalnym, a także ze złożoności ich przyczyn i konsekwencji. Zapewnienie bezpieczeństwa państwa nie może stanowić samej w sobie teorii, bez jego aktywności we wszystkich obszarach nie byłoby możliwe przeciwstawienie się wielu trudnościom określanych wyzwaniami i zagrożeniami bezpieczeństwa narodowego (Gryz, Kitler, 2007, ss. 42 – 43). Bezpieczeństwo narodowe, z uwagi na szersze jego pojmowanie niż tylko synonim biologicznej egzystencji narodu i istnienia państwa, jest stosunkowo trudne do zdefiniowania, ponieważ zależy od wielu czynników otoczenia. Bezpieczeństwo narodowe to suma bezpieczeństwa jednostek, rodzin, społeczności lokalnych, parafii, grup zawodowych, mniejszości narodowych i etnicznych oraz rozlicznych wspólnot wyznaniowych funkcjonujących w ramach narodu i państwa. Suma różnorodnych bezpieczeństw elementarnych musi opierać się na określonych wartościach i standardach, a z tym bywa różnie.

Bezpieczeństwo narodowe musi uwzględniać wiele czynników, w tym: istniejące systemy społeczne i gospodarcze, ideologię, postęp społeczny i gospodarczy poziom życia, międzynarodowy prestiż, akceptowany poziom dobrobytu i oczekiwania ludności, akceptowany poziom stabilizacji i dbałość o interesy własnych obywateli za granicą (Gołębiewski, 2011, s. 29).

Taki pogląd na bezpieczeństwo determinuje zupełnie nowe pojmowanie potencjału bezpieczeństwa, z przeniesieniem akcentów z zasobu możliwości, mocy, zdolności wytwórczej, wpływających na rozwój wypadków, gdzie akcentuje się nie zasoby, ale organizację państwa i społeczeństwa, profesjonalizm przygotowanych elit, skuteczność i wiarygodność instytucji publicznych i kilka innych czynników. Potencjał współczesnego bez-

pieczeństwa, rozważany jako możliwości społeczeństwa rozwiniętego, ma zagwarantować spokojny, dostatni i zrównoważony rozwój społeczny, bez akcentowania militarnej retoryki, aparatu przemocy: podsystemów kierowania. Potencjał ten można niekiedy rozważać w kategoriach motywacyjnego środka realizacji celów bez możliwości wpływania na rozwój wypadków, ale nie jako jedynych do osiągnięcia celów.

Do zasadniczych elementów potencjału bezpieczeństwa zaliczyć należy:

- stabilność wewnętrzną państwa i jego struktur,
- dojrzałość przygotowanych elit politycznych,
- profesjonalną i nieskorumpowaną administrację,
- skuteczne i wiarygodne instytucje publiczne,
- aktywność społeczną, polityczną i zawodową społeczeństwa,
- poziom i zakres udziału społeczeństwa w rządzeniu i zarządzaniu,
- umiejętność prowadzenia dialogu i osiągnięcia kompromisu,
- metody i sposoby rozwiązywania problemów społecznych,
- poziom rozwoju społeczno-gospodarczego,
- poziom dobrobytu, zatrudnienia i bezrobocia,
- zapewnienie praw obywatelskich,
- poszanowanie zasad i reguł demokracji,
- poszanowanie zasad funkcjonowania wolnego rynku,
- przystosowanie do wymogów i standardów prawa międzynarodowego.

Wnioski z doświadczeń, chociażby z ostatnich lat, wskazują na synchronizację bezpieczeństwa, odpowiedzialności, wolności, dobrobytu i przestrzegania podstawowych praw obywatelskich. Bezpieczeństwo narodowe jest określone czasem, granicami i normami, ale wynika również z uwarunkowań historycznych i przeróżnych zawłościami losu narodu, regionu, kontynentu, zjawisk i tendencji światowych oraz uwarunkowań geopolitycznych, nie w każdych okolicznościach bezpieczeństwo państwa oznacza bezpieczeństwo narodowe (Gołębiewski, 2011, ss.28–29).

Zauważyć należy, iż na znaczeniu zyskał ludzki wymiar bezpieczeństwa, czyli poszanowanie podstawowych praw i swobód obywatelskich. Nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami życia państwowego jest szczególną wartością, której osiągnięcie stanowi powinność elementarną, stojącą ponad różnorodnymi społeczno-ekonomicznymi, historycznymi

i kulturowymi wariantami rozwoju ludzkości.

Ochrona interesów narodowych (egzystencjalnych, koegzystencjalnych, swobód osiągania celów, w tym także i celów o charakterze międzynarodowym) będzie wymagała ścisłej współpracy wszystkich podmiotów prawa państwowego, gdyż – jak stwierdza J. Solana: różnice pomiędzy bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym, policją i wojskiem, zapobieganiem kryzysom oraz ich rozwiązywaniem, walką z kryminalną i finansową przestępczością, tropieniem terroryzmu i radzeniem sobie z upadającymi reżimami stają się sztuczne i niewyraźne. (Solana, J. 2002. www.gazeta.pl. z 19 listopada 2002).

Zapewnienie bezpieczeństwa wiąże się z działaniem wielu organów administracji rządowej i samorządowej, organizacji gospodarczych i pozarządowych, a także poszczególnych obywateli. Działania te realizowane są przy użyciu wielu narzędzi, które można podzielić na dwie grupy.

Pierwsza grupa:

- organy władzy publicznej,
- organy dyplomatyczne i konsularne,
- siły zbrojne,
- gospodarka,
- straż, służby, inspekcje,
- organizacje pozarządowe,
- obiekty i ośrodki kultury.

Druga grupa:

- organizacja państwa i społeczeństwa,
- kultura i jakość władzy (w tym dyplomacji),
- morale narodowe,
- kultura i dziedzictwo narodowe,
- strategię i politykę władz państwa,
- prawo państwowe,
- nauka i edukacja.

Nie ma obecnie w Polsce takich regulacji prawnych, które łączyłyby tę złożoną materię działań w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego w jeden system działania – system bezpieczeństwa narodowego. Współczesne zagrożenia nie mogą być rozpatrywane całkiem rozdzielnie, jako zewnętrz-

ne i wewnętrzne. Nie można też dzielić bezpieczeństwa na zewnętrzne i wewnętrzne w sytuacji, gdy rozpatrywanym podmiotem bezpieczeństwa jest państwo i wszystkie jego szczegółowe elementy. Nie można rozpatrywać bezpieczeństwa narodowego w kontekście zagrożeń zewnętrznych (często wyłącznie polityczno-militarnych). Występujące procesy rewolucyjne, integracyjne i dezintegracyjne z jednej strony, dają nadzieję na rozwiązanie nabrzmiałych problemów, ale z drugiej – generują dodatkowe ryzyko niekontrolowanego rozwoju sytuacji. Interesy narodu stanowią wartości najwyższe i podlegają bezwzględnej ochronie. Dotyczy to takich wartości jak: prawa człowieka, przetrwania narodu, zachowania tożsamości, samostanowienia, rozwoju, poziomu życia, własności, potrzeb i pragnień.

Zatem bezpieczeństwo oznacza pewien standard ładu społecznego, pozwalających państwu realizować jego podstawowe funkcje, gwarantować integralność terytorialną, niepodległość, suwerenność i zrównoważony rozwój wewnętrzny.

To poszerzone pojęcie bezpieczeństwa obejmuje:

- eliminowanie czynników ryzyka, ograniczanie ryzyka, zapobieganie zagrożeniom i minimalizowanie możliwych skutków ich występowania,
- przygotowanie otoczenia, systemu, społeczeństwa i zasobów, w tym sił zbrojnych, do sprostania skutkom tych zdarzeń niepożądanych, którym trudno zapobiec, a może i się nie da,
- racjonalne i adekwatne do powstałej sytuacji reagowanie systemu i społeczeństwa na najniższym szczeblu kompetencji w odniesieniu do konkretnego zagrożenia.
- zapewnienie akceptowalnych warunków przetrwania ludności w tych okolicznościach i racjonalnej odbudowy po katastrofie, co uodparnia społeczności i środowisko na skutki podobnych katastrof w przyszłości.

Reasumując – bezpieczeństwo jest „produktem” kompetentnych i odpowiedzialnych działań władzy, administracji i społeczeństwa. Nikt nie żyje w odosobnieniu ani próżni, coraz częściej będziemy zmuszani stawiać czoła różnym kryzysom lokalnym i światowym, powodowanym nie tylko zagrożeniami politycznymi lub militarnymi, ale i katastrofami naturalnymi. Musimy dostosować nasze rozwiązania do już istniejących, a te, które posiadamy, wymagają permanentnych nowelizacji, gdyż zagrożenia, które mogą wystąpić, są trudne do przewidzenia.

Właściwie zorganizowany system bezpieczeństwa powinien zapewnić:

- istnienie struktury państwa, jego suwerenności, niepodległości i całości,
- przetrwanie narodu w warunkach pokojowej egzystencji i wojny,
- zachowanie tożsamości narodowej, kulturowej i etnicznej,
- zapewnienie niezależności ekonomiczno-gospodarczej,
- zapewnienie spokoju społecznego i zrównoważonego rozwoju,
- prawo do prywatnej własności, stanu posiadania i funkcjonowania wolnego rynku,
- pełnię swobód obywatelskich w każdych warunkach,
- nieskrępowany dostęp do informacji publicznej (również w stanach nadzwyczajnych),
- swobodę wyrażania poglądów i wypowiedzania się,
- dobrobyt mieszkańców i poczucie bezpieczeństwa.

Polityka bezpieczeństwa państwa musi być dostosowana do aktualnych realiów i uwzględniać obowiązujące zasady, normy, procedury i standardy, które będą gwarantem spokojnego i zrównoważonego rozwoju.

Tak pojmowana polityka bezpieczeństwa winna obejmować:

- przygotowanie adekwatnych do skali zagrożeń możliwości obronnych państwa (cywilnych i wojskowych),
- przygotowanie zintegrowanego, sprawnego, skutecznego systemu ochrony ludności (systemu bezpieczeństwa),
- zapewnienie warunków sprawnego funkcjonowania struktur państwa, w tym administracji publicznej zarówno w czasie pokoju, jak i w innych sytuacjach kryzysowej,
- przygotowanie i wdrożenie instytucjonalnej koordynacji wykorzystania zasobów,
- zintegrowanie wszystkich sił państwowych sił dla realizacji celów bezpieczeństwa.

DEMOKRACJA W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA

W wielu opracowaniach podkreśla się, że zasadniczym czynnikiem mającym wpływ na poziom bezpieczeństwa jest demokracja, dlatego że jest zasadniczo procesem nieodwracalnym, aczkolwiek niepozbawiona niedoskonałości umożliwia rozwiązanie większości poważnych problemów po-

litycznych, ekonomicznych i społecznych, co pozwala zagwarantować wysoki poziom bezpieczeństwa. W demokracji bezpieczeństwo wspiera się na głównych filarach: ekonomii, kulturze, przywództwie i mediach.

Media spełniają bardzo ważną funkcję w kształtowaniu bezpieczeństwa. Doświadczenia, szczególnie z lat ostatnich, dowodzą, że media różnie pojmują te procesy i są do tego bardzo słabo przygotowane. W działalności codziennej media oceniają, osądzają, przewidują, rokują, prognozują i w sposób bardziej lub mniej zamierzony wpływają na rozwój wydarzeń. Także w razie katastrofy, gdy wszystkie wydarzenia z nią związane przedstawiane są jako swego rodzaju spektakl plenerowy, nie wymagają zamawiania scenariuszy: w tej akurat sytuacji życie pisze różne scenariusze.

Media mają zasięg i charakter globalny. Na bieżąco, z każdego zakątka Ziemi mogą relacjonować wszelkie zdarzenia. Analiza przebiegu zdarzeń podczas wielkich katastrof wykazuje, że media powinny być elementem systemu, a nie instytucją, która nie podlega żadnej ocenie z uwagi na wolność słowa.

Ekonomia, w tym tempo rozwoju gospodarczego, gwarantuje właściwe wykształcenie społeczeństwa, rozwój klasy średniej, możliwości racjonalnego organizowania się ludności, właściwą dystrybucję dóbr, redukcję bezrobocia, zawieranie kompromisów, tolerancję, ograniczenie państwowej kontroli, poszerzanie udziału społeczeństwa w rządzeniu i zarządzaniu, państwem.

Kultura jest zbiorem zachowań wykształconych przez pokolenia stanowiących sumę historycznych doświadczeń będącą czynnikiem sprzyjającym wszystkim procesom zachodzącym w państwie.

Przywództwo w demokracji oznacza kompetencję, odpowiedzialność i gotowość do podejmowania wyzwań i mobilizowania społeczeństwa.

Ponadto w państwie demokratycznym, tzn. takim, gdy państwo nie sprawuje kontroli nad wszystkim i nad każdym, jego rola ogranicza się do realizacji celów powszechnie uznanych za bardzo ważne, które można osiągnąć w drodze wypełniania następujących funkcji:

- adaptacyjnej, która polega na dostosowaniu struktur, celów, sposobów, metod rozwiązywania problemów do zmian zachodzących w otoczeniu. Funkcja ta pozwala przetrwać w zmiennym otoczeniu,
- regulacyjnej polegającej na tym, iż państwo uczestniczy w rozwiązywaniu powstałych problemów wewnętrznych lub zewnętrznych, dzięki czemu ma możliwość wpływania na rozwój wypadków, ale może

w istotny sposób wpływać na zachowanie równowagi i zachować swoje *status quo*.

- innowacyjnej, która polega na działaniach wyprzedzających rozwój wypadków i tworzeniu nowych jakości, a to wymaga dużej wrażliwości, wiedzy, umiejętności, kompetencji, profesjonalizmu władz, adekwatnych do możliwości. Wypełnianie tej funkcji pozwala na powoływanie rozlicznych instytucji krajowych i międzynarodowych, których celem jest sprostanie wyzwaniom tak o charakterze wewnętrznym, jak i globalnym.

Zaprezentowane powyżej filary bezpieczeństwa w państwie demokratycznym są jego fundamentem. Współczesne tendencje kształtowania bezpieczeństwa zmierzają do integracji organów władzy i jej administracji, organizacji rządowych i pozarządowych, sektora publicznego i prywatnego w imię dobrze pojętego celu zapewniającego zdolność narodu, społeczności, wspólnot i jednostek do sprawnego funkcjonowania w czasie pokojowej egzystencji, a także w razie zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej.

System zarządzania kryzysowego jest integralną częścią zarządzania bezpieczeństwem państwa, jest także elementem procesu sprawowania władzy przez wszystkie jego organy. Proces zarządzania kryzysowego jest tak skonstruowany, aby można było wykorzystywać wszystkie dostępne prawem metody, procedury w celu obniżenia stopnia ryzyka w procesie zapewnienia spokojnego bytu i rozwoju państwa w zmiennych uwarunkowaniach bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i narodowego. Nowością w pojmowaniu bezpieczeństwa w naszym kraju jest model gotowości kryzysowej państwa, w którym znaczenia nabiera gotowość cywilna będąca ekwiwalentem gotowości militarnej na odcinku cywilnym. Gotowość cywilna państwa (w odróżnieniu od militarnej) jest suwerennym ustaleniem w ramach istniejących sojuszy i zachowuje autonomię, gdy chodzi o system obrony państwa.

PODSTAWY PRAWNE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Państwo jest zobligowane postanowieniami Konstytucji RP (DzU z 1997r., nr 78 poz. 483.)

do podejmowania określonych czynności zapobiegawczych (minimalizujących), które w istotny sposób będą minimalizowały wpływ i skutki pojawiających się lub występujących zagrożeń dla jego bezpieczeństwa. Podstawowym aktem prawnym, który reguluje działania w zakresie za-

zarządzania kryzysowego, jest Ustawa z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym

(DzU z 2007 r. nr 89, poz. 590. z późn. zm.). Określa ona organy odpowiedzialne, struktury decyzyjne, a także zadania organizacyjne, logistyczne i finansowe realizowane w tej dziedzinie. Aktami dopełniającymi systemowe podstawy zarządzania kryzysowego są ustawy wprowadzające stany nadzwyczajne, którymi są:

- Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (DzU z 2002 r., nr 113, poz. 985. z późn. zm.),
- Ustawa z 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 156, poz. 1301.),
- Ustawa z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (DzU z 2002 r., nr 62, poz. 558. z późn. zm.).

Zadania organów administracji rządowej i samorządowej realizowane w ramach zarządzania kryzysowego zostały zawarte w następujących aktach prawnych:

- Ustawa z 23 stycznia 2009 r., o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (DzU z 2009 r., nr 131, poz. 206. z późn. zm.).
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (DzU 2001 r., nr 142, poz. 1590.),
- Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (DzU z 2001 r., nr 142, poz. 1592.),
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (DzU z 2001 r., nr 142, poz. 1591.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 lutego 2003 r., w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (DzU z 2003 r. nr 41, poz. 347.),
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z 8 listopada 2002 r., w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, mienia oraz środowiska naturalnego (DzU z 2002 r., nr 194, poz. 1632.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Infrastruktury Krytycznej (DzU z 2010 r.,

- nr 83, poz. 541.),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie planów ochrony infrastruktury krytycznej (DzU z 2010 r., nr 83, poz. 542.),
 - Zarządzenie nr 86 Prezesa Rady Ministrów z 14 sierpnia 2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (MP. z 2008 r., nr 61, poz. 538.),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 2010 r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego (DzU z 2010 r., nr 83, poz. 540.),
 - Rozporządzenie Rady Ministrów z 15 grudnia 2009 r., w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (DzU z 2009 r., nr 226, poz. 1810.),
 - Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 10 lipca 2008 r., w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (DzU z 2008 r., nr 128, poz. 821.).

Polska posiada regulacje w zakresie zarządzania kryzysowego, które są dostosowywane do wymagań Unii Europejskiej. Wśród nich:

- Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 310, Tom 47., 16 grudnia 2004),
- Dyrektywę Rady Europy nr 82/501/EEC z 24 czerwca 1982 r. o zagrożeniach wypadkami spowodowanymi działalnością przemysłu (Seveso),
- Dyrektywę Rady Europy 96/82/EC z 9 grudnia 1996 r., o kontroli zagrożeń poważnymi wypadkami (Seveso II),
- Decyzję Rady Europy nr 91/396/EEC z 29 lipca 1991 r. w sprawie europejskiego, alarmowego numeru telefonu,
- Dyrektywę 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim,
- Dyrektywę Rady 2008/114/WE z 8 grudnia 2008 r., w sprawie rozpoznawania i wyznaczania europejskiej infrastruktury krytycznej oraz oceny potrzeb w zakresie poprawy jej ochrony,
- Decyzję Rady 2008/617/ WSiSW z 23 czerwca 2008 r. w sprawie usprawnienia współpracy pomiędzy specjalnymi jednostkami

interwencyjnymi państw członkowskich Unii Europejskiej w sytuacjach kryzysowych,

- Decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- Konwencję Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, sporządzoną w Warszawie 16 maja 2005 r., (DzU z 2008 r., nr 161, poz. 998.)
- Konwencję o ochronie fizycznej materiałów jądrowych wraz z załącznikami I i II, otwartą do podpisu w Wiedniu i w Nowym Jorku 3 marca 1980 r., (DzU z 1989 r., nr 17, poz. 93.)
- Międzynarodową konwencję o zwalczaniu aktów terroryzmu jądrowego, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 kwietnia 2005 r.

Ze względu na dynamikę kategorii zagrożenie i bezpieczeństwo konieczne jest stałe monitorowanie adekwatności powyższych aktów prawnych wobec aktualnych zagrożeń, a w przypadku wystąpienia niezgodności – ich modyfikacja. Tym samym stwarza to potrzebę ciągłej kontroli zmian w przepisach prawnych przez osoby zajmujące się zarządzaniem kryzysowym.

Współczesny rozwój teorii zarządzania kryzysowego obejmuje struktury organizacyjne, strategie rozwoju, działania w sytuacjach wystąpienia zagrożenia lub zagrożeń, także planowanie kryzysowe mające na celu racjonalne wykorzystanie sił i środków. Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych jest pojęciem złożonym. Jego istota sprowadza się do działań państwa na rzecz zapewnienia bytu i rozwoju w sytuacji wystąpienia zagrożenia, przeciwdziałania mu bądź usuwania jego skutków. Jeżeli będziemy rozpatrywać etapy rozwoju teorii zarządzania kryzysowego poprzez pryzmat nauki o polityce, na pierwszy plan wysuwają się zagadnienia procesów, zjawisk, zdarzeń zachodzących w stosunkach społecznych., których wpływ określa istotę, zakres, charakter strategicznego zarządzania bezpieczeństwem zarówno co do sposobu organizacji, jak i działania. Warunkuje to podejmowanie przez organy administracyjne decyzji służących doskonaleniu zarządzania kryzysowego tak w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W wymiarze wewnętrznym zarządzanie kryzysowe warunkują; procesy społeczne, rozwój społeczno- gospodarczy, dojrzałość polityczna w sprawowaniu władzy przez organy zarządzające.

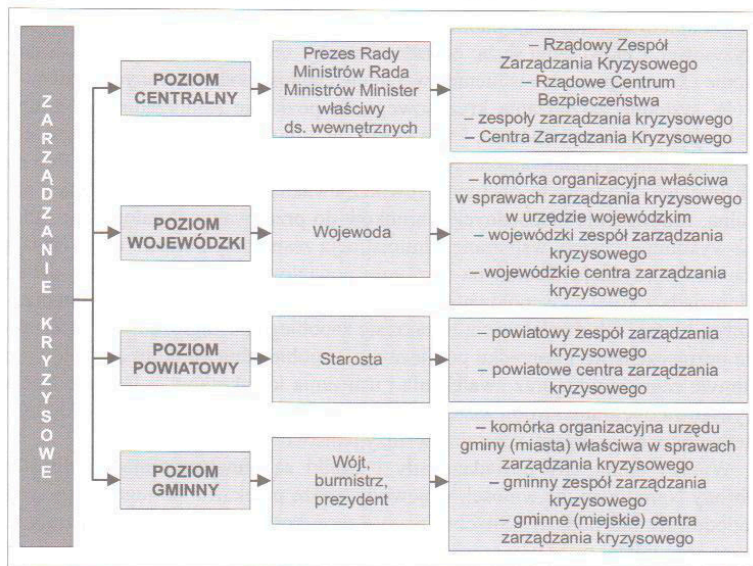
W wymiarze zewnętrznym zarządzanie kryzysowe jest funkcją polityki w stosunkach międzynarodowych, sposobem realizacji polityki w wymia-

rze globalnym, kontynentalnym, regionalnym, pojmowane znaczeniem państwa w społeczności międzynarodowej. Należy też podkreślić, iż teoria stosunków międzynarodowych ze względu na jej postrzeganie nie jest klarowna, brak jej kompleksowości (kompletności), generuje wiele trudności. Ze względu na opisaną sytuację zarządzanie kryzysowe rozpatrywane z perspektywy nauki o polityce stanowi element realizacji polityki zapewniającej byt i rozwój państwa w zmiennym, turbulentnym środowisku społecznym, wewnątrz państwa i w stosunkach międzynarodowych. W takim ujęciu teorii polityki i stosunków międzynarodowych spełniają istotną funkcję spoiwa, wpływając na kształt i charakter zarządzania kryzysowego, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym.

Kończąc rozważania poświęcone etapom rozwoju teorii zarządzania kryzysowego, warto podkreślić, że stopniowe poszerzanie wiedzy na temat działań struktur i systemów w zakresie reagowania kryzysowego doprowadziło do powstania osobnego obszaru wiedzy, który jest badany oraz w którym prowadzona jest dydaktyka. Dzięki temu zarządzanie bezpieczeństwem, w tym zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, ma wymiar utylitarny. Przykładem są liczne formy edukacji, prowadzone przez różne ośrodki dydaktyczne, a przede wszystkim instytucje państwowe, których celem jest przygotowanie w zakresie teorii i praktyki zarządzania (Gryz, Kitler, 2007, ss. 62–64). Dynamizm sytuacji kryzysowych stanowi źródło ciągłych zmian i dostosowywania sił i środków w celu utrzymania zdolności do reagowania. Ponieważ zarządzanie kryzysowe jest stosunkowo młodą dziedziną naukową opartą na teorii zarządzania, wymaga przejrzystego sprecyzowania zadań realizowanych przez administrację publiczną oraz określenia struktur odpowiedzialnych za podejmowanie działań w odniesieniu do powstałych zagrożeń.

Zadania administracji publicznej w zarządzaniu kryzysowym

Jednostki organizacyjne w zarządzaniu kryzysowym w Polsce

Źródło: Sienkiewicz - Małjurek, K., Niczyporuk, Z.T., 2010, s. 74.

Zadaniem administracji publicznej jest zapobieganie rozwinięciu się sytuacji kryzysowej. Celowi temu służą: posiadane zasoby, umiejętności, wiedza, doświadczenie i kompetencje, których istnienie gwarantuje ciągłość podejmowanych działań.

W systemie zarządzania kryzysowego na poziomie samorządowym gminy realizują podstawowe zadania, które wiążą się z monitorowaniem, ostrzeganiem i alarmowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na ich terenie. Zadania te obejmują również ewakuację, pomoc medyczną i socjalną, zapewnienie niezbędnych warunków do przetrwania. Analogiczne zadania wykonują powiaty wspierane administracją zespólną. Ponadto odpowiadają one za koordynację działań na poziomie powiatowym. Poziom województwa odpowiada z kolei za współdziałanie organów administracji rządowej i samorządowej, kieruje ich działalnością w zakresie zapobiegania zagrożeniom, utrzymania bezpieczeństwa i po-

rządki publicznego, zapobiegania klęskom żywiołowym i innym zagrożeniom oraz zwalczania i usuwania ich skutków. Jeżeli sytuacja kryzysowa obejmuje swoim zasięgiem więcej niż jedno województwo kierownictwo przejmują organy centralne władzy państwowej (Sienkiewicz-Małyjurek, Krynojewski, 2010, s.50).

Zadania realizowane przez organy decyzyjne uczestniczące w zarządzaniu kryzysowym.

1. Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego:

- proponowanie wykorzystania sił i środków niezbędnych do opanowania sytuacji kryzysowych,
- doradzanie w zakresie koordynacji działań organów administracji rządowej, instytucji państwowych i służb w sytuacjach kryzysowych,
- opiniowanie sprawozdań końcowych z podejmowanych działań,
- opiniowanie potrzeb w zakresie odbudowy infrastruktury,
- opiniowanie i przedkładanie Radzie Ministrów Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego,
- opiniowanie projektu zarządzenia Prezesa Rady Ministrów odnośnie do przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego.

2. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa:

- planowanie cywilne,
- monitorowanie zagrożeń,
- uzgadnianie planów zarządzania kryzysowego sporządzanych przez ministrów kierujących działami administracji rządowej i kierowników urzędów centralnych,
- przygotowanie procedur związanych z zarządzaniem kryzysowym,
- przygotowywanie projektów opinii i stanowisk Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego,
- przygotowywanie i obsługa techniczno-organizacyjna prac Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego,
- koordynacja polityki informacyjnej organów administracji publicznej w czasie sytuacji kryzysowej,
- współdziałanie z podmiotami, komórkami i jednostkami organizacyjnymi Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej oraz innych organizacji międzynarodowych,

- organizowanie, prowadzenie i koordynacja szkoleń i ćwiczeń z zakresu zarządzania kryzysowego oraz udział w ćwiczeniach krajowych i międzynarodowych,
 - realizacja zadań stałego dyżuru w ramach gotowości obronnej państwa,
 - realizacja zadań planistycznych i programowych z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej,
 - informowanie o potencjalnych zagrożeniach,
 - współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego organów administracji publicznej.
3. Wojewoda, Starosta, Wójt, Burmistrz, Prezydent Miasta:
- kierowanie monitorowaniem, planowanie, reagowanie i usuwanie skutków,
 - realizacja zadań z zakresu planowania cywilnego,
 - zarządzanie, organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu zarządzania kryzysowego,
 - wnioskowanie o użycie pododdziałów lub oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (wojewoda),
 - wykonywanie przedsięwzięć wynikających z dokumentów planistycznych,
 - zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przeciwdziałanie im i usuwanie ich skutków,
 - współdziałanie z Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przeciwdziałania im i usuwania ich skutków,
 - organizacja wykonania zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej.
4. Zespoły Zarządzania Kryzysowego:
- okresowa ocena i prognoza zagrożeń,
 - opiniowanie projektów planów zarządzania kryzysowego,
 - opiniowanie wykazu obiektów, instalacji i urządzeń wchodzących w skład infrastruktury krytycznej w ramach swoich właściwości,
 - wypracowywanie wniosków i propozycji dotyczących zapobiegania

i przeciwdziałania zagrożeniom.

5. Centra Zarządzania Kryzysowego (centralne, wojewódzkie, powiatowe i gminne):
 - całodobowy dyżur, a na poziomie gminnym przypadku braku zagrożenia – całodobowe alarmowanie członków gminnego zespołu zarządzania kryzysowego,
 - współdziałanie z centrami zarządzania kryzysowego na wszystkich szczeblach władzy państwowej,
 - nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności,
 - współpraca z podmiotami realizującymi monitoring środowiska,
 - współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne,
 - realizacja zadań stałego dyżuru na potrzeby podwyższania gotowości obronnej państwa.

6. Komórki organizacyjne właściwe w sprawach zarządzania kryzysowego (urząd wojewódzki, starostwo powiatowe, urząd gminy):
 - prognozowanie i ocena zagrożeń,
 - współpraca z zespołami zarządzania kryzysowego,
 - opracowywanie, aktualizacja i realizacja wytycznych do planu zarządzania kryzysowego,
 - opracowywanie i aktualizacja planu ochrony infrastruktury krytycznej (województwo) lub organizacja i realizacja zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej (gmina),
 - planowanie wsparcia innych organów właściwych w sprawach zarządzania kryzysowego. (na podstawie Ustawy z 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (DzU z 2007 r., nr 89, poz. 590. z późn. zm.).

Jednostki (organizacje) tworzące system zarządzania kryzysowego w sytuacji braku zagrożeń realizują codzienne, ustawowe zadania. Wprowadzenie sytuacji kryzysowej czy stanu nadzwyczajnego stawia przed nimi szczególne zadania i do ich realizacji dostarcza niezbędnych narzędzi. Poziomy zaangażowania bezpieczeństwa narodowego stanowią:

- „poziom „0””: reagowanie służb, inspekcji i straży na podstawie wła-

snych pragmatyk i rutynowych zasad współpracy,

- poziom „1.”: sytuacja kryzysowa na poziomie lokalnym wymagająca reakcji wójta, starosty bądź wojewody,
- poziom „2.”: sytuacja kryzysowa wymagająca reakcji ministra wiodącego przy rutynowym współdziałaniu pozostałych ministrów,
- poziom „3.”: sytuacja kryzysowa w obszarze działania kilku ministrów wymagająca koordynacji na poziomie Rady Ministrów,
- poziom „4.”: konieczność wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych (Włodarczyk, Marjański, 2009, s. 13 –136).

Obowiązek podjęcia działań w zakresie zarządzania kryzysowego spoczywa na tym organie właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego, który pierwszy otrzymał informację o wystąpieniu zagrożenia. Organ ten niezwłocznie informuje o zaistniałym zdarzeniu organy odpowiednio wyższego i niższego szczebla, przedstawiając jednocześnie swoją ocenę sytuacji oraz informację o zamierzonych działaniach.

Za przygotowanie społeczeństwa do działań w zarządzaniu kryzysowym odpowiadają m.in. samorządy poprzez:

- przygotowanie i prowadzenie działań mających na celu wzbudzenie świadomości w społeczeństwie w zakresie odpowiedzialności za wspólne dobro,
- przygotowanie i prowadzenie działań mających na celu zachęcenie społeczności lokalnej do działań przygotowawczych na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej,
- przygotowanie i prowadzenie edukacji społeczności lokalnej w zakresie zasad zachowania w sytuacji zagrożeń, samoobrony i konieczności ubezpieczenia (art. 21. Ustawy o zarządzaniu kryzysowym).

ZAKOŃCZENIE

Podstawą efektywności działań podejmowanych w czasie sytuacji kryzysowej jest współpraca administracji państwowej z formacjami działającymi w tym zakresie, organizacjami pozarządowymi i obszarem obywatelskim. Jednostki te tworzą system ochrony ludności, którego celem jest zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb społecznych – potrzeby bezpieczeństwa. Założenie to wynika z przepisów obowiązującego prawa i zadań tych jednostek, które wskazują na konieczność ich współdziałania

nia. Współpraca samorządów z jednostkami wykonawczymi odbywa się na podstawie istniejących uregulowań prawnych, przyjętych programów bezpieczeństwa i podpisanych porozumień. Współpraca obejmuje następujące obszary:

- doskonalenie i wdrażanie zasad oraz procedur współpracy,
- realizowanie przedsięwzięć zmierzających do utrzymywania i zwiększania posiadanych potencjałów,
- wzajemne wsparcie, przejawiające się realizacją zadań na korzyść współdziałających podmiotów,
- wymiana informacji.

W zarządzaniu kryzysowym zakłada się poprawność współdziałania wszystkich szczebli administracji rządowej w procesie informowania o zaistniałych sytuacjach nadzwyczajnych i przekazywania poleceń do wykonywania czynności, które będą prowadziły do zahamowania eskalacji zdarzenia lub zdarzeń niekorzystnych dla danego obszaru.

Podstawą efektywności w zarządzaniu kryzysowym jest rzetelna współpraca wszystkich zespołów, dojrzałość (kreatywność) kierownictwa wszystkich szczebli według następujących zasad:

- pomocniczość,
- suwerenność stron,
- partnerstwo,
- efektywność i jawność (Sienkiewicz-Małyjurek, Krynojewski, 2010, ss. 56 –58).

Tak pojmowane zarządzanie kryzysowe przez organa administracji rządowej powinno zapewnić skuteczność w zapobieganiu eskalacji niebezpiecznych zdarzeń.

Proces zarządzania kryzysowego nie jest łatwy, wymaga permanentnego doskonalenia poprzez tworzenie coraz to nowych, ale jasno i precyzyjnie określanych zadań wszystkich szczebli administracji rządowej. Doskonalenie tego procesu jest nakazem chwili w świetle zagrożeń dla bezpieczeństwa powodowanych przez człowieka lub naturę.

REFERENCES

- Fehler, W. (2009). (red.), *Bezpieczeństwo w środowisku lokalnym*. Biała Podlaska: Wydawnictwo „Arte”
- Gołębiewski, J. (2011). *Zarządzanie kryzysowe w świetle wymogów bezpieczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Szkoły Aspirantów PSP
- Gryz, J., Kitler W. (2007). (red.), *System reagowania kryzysowego*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
- Jabłonowski, M., Smolak, L. (2007). (red.), *Zarządzanie kryzysowe w Polsce*. Pułtusk: Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztor
- Kitler, W. (2011). *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*. Warszawa: AON
- Lidwa, W., Krzeszowski, W., Więcek, W. (2010). (red.), *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*. Warszawa: AON
- Łepkowski, W. (2002). (red.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa: AON
- Nowak, E. (2007). *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*. Warszawa: AON
- Pokruszyński, W. (2008). *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego*. Józefów: Wydawnictwo WSGE w Józefowie
- Pokruszyński, W. (2010). *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo WSGE w Józefowie
- Pokruszyński, W. (2011). *Polityka i strategia bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Sienkiewicz-Małyjurek, K., Krynojewski, F. r. (2010). (red.), *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*. Warszawa: Difin
- Sułowski, S., Brzeziński, M. (2009). (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, wybrane zagadnienia*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

PETER JUSKO

**THE POSSIBILITIES TO PREVENT A FOOTBALL HOOLIGANISM
IN THE SLOVAK REPUBLIC**

**MOŽNOSTI PREVENIE FUTBALOVÉHO CHULIGÁNSTVA
V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

doc. PaedDr. Peter Jusko, PhD.

Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
Pedagogická fakulta, Katedra sociálnej práce

peter.jusko@umb.sk

ABSTRACTS

Spectator violence, represented mainly with football hooliganism is a negative social phenomenon associated with several aspects of public disorder. In our Contribution we will focus on the basic concepts associated with spectator violence, the legislative and conceptual documents governing the action against spectator violence in the Slovak Republic, the current state of spectator violence and its possible solutions in Slovakia, the media and fans reflection of proposals in the action against spectator violence and the current trends in policing measures in action against spectator violence, as well as selected non-punitive options for its prevention.

Divácke násilie, reprezentované najmä futbalovým chuligánstvom, predstavuje negatívny spoločenský fenomén spojený s viacerými aspektmi narušovania verejného poriadku. V našom príspevku sa zameriame na základné pojmy spojené s diváckym násilím, na legislatívne a koncepčné dokumenty upravujúce boj s diváckym násilím v podmienkach Slovenskej republiky, na súčasný stav diváckeho násillia a možnosti jeho riešenia v podmienkach SR, na mediálne a fanúškovské reflexie návrhov na boj proti diváckemu násilliu a na aktuálne trendy v oblasti policajných opatrení v boji s diváckym násillím, ako aj na vybrané nerepresívne možnosti jeho prevencie.

KEY WORDS:

spectator violence, football hooliganism, extremism, radicalism, racism, fights, low profile policing, anti-conflict team, spotter, fan project, fan coaching, fan embassies, probation and re-socialization program

divácke násillie, futbalové chuligánstvo, extrémizmus, radikalizmus, rasiz-

mus, strety, neprovokujúci monitoring, antikonfliktný tím, spotter, fan-projekt, fan-couching, fan-ambasáda, probačný a resocializačný program

ÚVOD

Divácke násilie, reprezentované najmä futbalovým chuligánstvom, predstavuje negatívny spoločenský fenomén spojený s viacerými aspektmi narušovania verejného poriadku. Európsky dohovor Rady Európy o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, najmä na futbalových zápasoch definuje divácke násilie ako správanie sa osôb v súvislosti so športovou akciou, ktoré môže spôsobiť alebo už spôsobuje fyzickú ujmu osobám, škodu na majetku, alebo narušuje verejný poriadok. Túto definíciu môžeme doplniť konštatovaním, že divácke násilie sa nemusí uskutočniť len na štadióne, ale aj v jeho okolí, prípadne pri doprave a presunoch fanúšikov. Takéto správanie je často plánované a máva opakovaný a manifestačný charakter. Jednotlivé znaky diváckeho násillia (podrobnejšie viď Zpráva o situaci v oblasti diváckeho násillia, dopadu Koncepcie v praxi a návrzích ďalších opatrení, 2010) môžu mať rôznu formu intenzity, predovšetkým s ohľadom na to, kto sa tohto správania dopúšťa. Futbalové chuligánstvo sa najvýraznejšie prejavuje u organizovaných skupín radikálnych futbalových chuligánov. S diváckym násillím bývajú spojené s viacerými konkrétnymi formami protiprávneho správania, ako napr. rasistické prejavy, správanie ohrozujúce iné osoby na štadióne i mimo neho, či poškodzovanie majetku. Divácke násilie teda nepredstavuje ucelený a jednoznačný spoločenský fenomén, skôr sa jedná o súhrn rôznorodých spoločensky problematických javov.

Reakciou na dlhodobo pretrvávajúce problémy spojené s existenciou diváckeho násillia v Slovenskej republike bolo vypracovanie návrhu Koncepcie boja proti diváckemu násilliu na roky 2012 – 2015. Vypracovanie tohto návrhu bolo jedným z cieľov Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014, ktorá si, okrem iného, stanovila za cieľ vytvorenie účinného nástroja na potláčanie násillia na športoviskách. Ambíciou tohto dokumentu je stanovenie účinného systému opatrení a aktivít zameraných na ochranu občanov a spoločnosti pred protispoločenským konaním problémových fanúšikov. Koncepcia je členená do dvoch častí. Prvá časť obsahuje zhodnotenie problematiky diváckeho násillia v Slovenskej republike a aktivity členené na nástroje, ktoré budú plniť zodpovedné subjekty v časovom horizonte do roku 2015 tak, aby boli splnené čiastkové ciele predkladanej koncepcie. Druhá časť koncepcie tvoria prílohy, ktorých obsahom je pre-

hľad právne relevantných dokumentov súvisiacich s diváckym násilím na národnej aj medzinárodnej úrovni, používané základné pojmy a správy Slovenského národného strediska pre ľudské práva a občianskeho združenia Ľudia proti rasizmu.

POJMY SPOJENÉ S DIVÁCKYM NÁSILÍM

Okrem pojmu divácke násilie a futbalové chuligánstvo, ktoré sme spomenuli v Úvode sa v súvislosti s diváckym násilím používajú aj ďalšie pojmy. Sú to predovšetkým označenia aktérov diváckeho násillia a pojmy spojené s extrémizmom a označenia ďalších protispoločenských aktivít, najmä rasizmu.

Aktérmi diváckeho násillia sú predovšetkým futbaloví chuligánmi, jeho účastníkmi sa často stávajú aj tzv. ultras. Chuligáni alebo sú vnímaní ako subkultúra, kde ide o výtržníkov z radov fanúšikov hlavne futbalových klubov. Počas zápasov, ale aj pred či po nich, na štadiónoch, v dopravných prostriedkoch, či v uliciach miest je bežné vandalstvo a bitky medzi ich jednotlivými skupinami a výtržnosti fanúšikov súperiacich futbalových tímov, ktoré si vyžadujú zásahy policajných jednotiek. Chuligáni sú vlastne gangy, ktoré sú sformované so zámerom zapojiť sa do bitiek s členmi chuligánskych skupín, ktoré sa zgrupujú pod klubovou zástavou súperiaceho tímu. V ich prejavoch zaznieva rasizmus, antisemitizmus či neonacizmus, ktoré sa často spájajú so skupinami skinheads (Charvát, 2007, s.128 – 129). Ultras ako hnutie vzniklo v Taliansku v 60. - 70. rokoch 20. storočia, keď niektoré kluby znížili ceny vstupeniek, do určitých častí štadióna. Ultras sú aktívne povzbudzujúci fanúšikovia, ktorí sa držia niekoľkých zásad:

- počas zápasu si nikdy nesadajú,
- povzbudzujú svojich hráčov za akéhokoľvek výsledku,
- navštevujú najvyšší možný počet zápasov na svojich aj
- súperových ihriskách.

Neodmysliteľnou súčasťou aktivít ultras, je choreo, teda choreografia, ktorá je najkrajším prejavom priazne ku klubu. Môžu ho tvoriť tyčové, obojručné, či sektorové vlajky, balóny, kartóny papiera, alebo rôzne druhy pyrotechniky. Ultras sa spravidla rozdeľujú do menších skupín, či už podľa istých názorov, veku, alebo jednoducho podľa známosti. Nie vždy sú všetky skupiny na štadióne sústredené v jednom sektore (tzv. kotel).

Extrémizmus sa obvykle chápe ako akákoľvek ideológia alebo aktivi-

ta, ktorá smeruje proti súčasnému politickému systému ako takému a kladie si za cieľ jeho likvidáciu a následné nahradenie vlastnou alternatívou. O takejto alternatíve sa väčšinou predpokladá, že bude nedemokratická, diktátorská a bude porušovať ľudské práva. S extrémizmom súvisí aj pojem radikalizmus, ktorým označujeme smer, ktorý sa snaží uskutočniť rásne, radikálne (ku koreňom idúce) zmeny; napr. politický radikalizmus, hospodársky radikalizmus, ideový/myšlienkový radikalizmus.

V prejavoch verbálneho diváckeho násillia sa často objavujú rasistické prejavy. Rasizmus predstavuje typ myslenia, ktoré predpokladá, že ľudské vlastnosti sú rasovo podmienené. O rasizme môžeme hovoriť vtedy, ak máme pred sebou ideológiu, ktorá tvrdí, že rozdiely medzi jednotlivými etnikami sú vrodené a nemenné, pričom sa z faktu odlišnosti jednotlivých rás odvodzuje existencia rasovej hierarchie – nadradenosť jednej rasy nad ostatnými (Charvát, 2007, s.51 – 61). Rasový motív konania je rasová nenávisť vyjadrená najmä v obsahu správania, spôsobe konania a porušení alebo ohrození záujmu chráneného zákonom. Pri niektorých trestných činoch je vyjadrený už v základnej skutkovej podstate, niektoré ho majú vyjadrený ako kvalifikovaný znak skutkovej podstaty trestného činu.

PRÁVNE RELEVANTNÉ DOKUMENTY SPOJENÉ S DIVÁCKYM NÁSILÍM

Dokumenty priamo riešiacie, alebo dotýkajúce sa problematiky diváckeho násillia existujú v medzinárodnej dimenzii, ako aj v podmienkach Slovenskej republiky. Z dokumentov existujúcich na medzinárodnej úrovni spomenieme dokumenty Organizácie spojených národov, Rady Európy a Európskej únie. Z dokumentov na národnej úrovni SR uvedieme najvýznamnejšie legislatívne a koncepcné materiály spojené s riešením diváckeho násillia v SR.

Organizácia spojených národov sa v širšom kontexte venuje tejto problematike už vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, ďalej v Dohovore o právach dieťaťa, v Deklarácii o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám, v Medzinárodnom dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach, či v Dohovore o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.

Kľúčovým dokumentom rady Európy v tejto oblasti je Európsky dohovor Rady Európy o násillí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, najmä na futbalových zápasoch už z roku 1985. K ďalším materiá-

lom rady Európy, ktoré sa dotýkajú problematiky diváckeho násilia patria Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín, Európska sociálna charta, či Uznesenie Rady Európy o medzinárodnej policajnej spolupráci a s opatreniami na predchádzanie násilia a výtržnostiam a ich kontrolu v súvislosti s futbalovými zápasmi s medzinárodným rozmerom, na ktorých je zainteresovaný aspoň jeden členský štát.

Z dokumentov Európskej únie by sme mohli spomenúť Smernicu Rady Európskej únie ustanovujúcu zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, ako aj odporúčania Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI) týkajúce sa boja proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a intolerancii a národnej legislatívy v oblasti boja proti rasizmu a rasovej diskriminácii.

Právne normy upravujúce širší legislatívny kontext boja proti diváckemu násiliu patria Ústava Slovenskej republiky, Zákon o združovaní občanov, Zákon o zhromažďovanom práve, Trestný zákon, Trestný poriadok, zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, Zákon o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov, Zákon o organizovaní verejných telovýchovných podujatí, športových podujatí a turistických podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon o Policajnom zbore a Vyhláška Ministerstva vnútra SR o kamerovom zabezpečovanom systéme.

Konceptné materiály zaoberajúce sa problematikou diváckeho násilia predstavujú predovšetkým Konceptia boja proti diváckemu násiliu na roky 2012 – 2015 a Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014. K ďalším konceptným materiálom platným v SR v tejto oblasti patrí Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie, Národný plán výchovy k ľudským právam, Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie a Konceptie mediálnej výchovy v Slovenskej republike v kontexte celoživotného vzdelávania.

SÚČASNÝ STAV DIVÁCKEHO NÁSILIA V SR

Divácke násilie sa priamo prelína aj s problematikou extrémizmu (pravcového, ľavicového). Niektorí členovia najrizikovejších futbalových skupín a divízií sa zúčastňujú protestných demonštrácií a pochodov organi-

zovaných extrémistickými skupinami a hnutiami. Všeobecne ide o osoby, ktoré podporujú alebo sympatizujú s anarchizmom, antisemitizmom, fašizmom, nacionalizmom, nacizmom, radikalizmom, rasizmom, šovinizmom a xenofóbiou.

Športoví (futbaloví) chuligáni alebo chuligáni, sa okrem rôznych výtržností a vandalizmu na štadiónoch verejne prezentujú svojimi prejavmi (napríklad rôzne pokriky, transparenty, zástavy), ktoré podporujú skupiny a hnutia potláčajúce základné práva a slobody. Okrem výtržností a vandalizmu spoločným cieľom športových (futbalových) chuligánov je poškodzovanie majetku (poškodzovanie sedadiel, poškodzovanie bezpečnostných zábran, hádzanie rôznych predmetov, používanie pyrotechniky a pod.) a boj proti bezpečnostným zložkám.

Športových (futbalových) chuligánov začína časť mladej populácie akceptovať a chápať ako „módnu záležitosť“. Výsledkom je zvyšujúci sa počet členov skupín predstaviteľmi mladšej populácie. Je to reálny stav zloženia skupín pri konaní športových podujatí.

Prítomnosť bezpečnostných zložiek (usporiadatelia, príslušníci súkromných bezpečnostných služieb) na športoviskách (štadiónoch) nie je vnímaná ako prekážka. Výsledkom sú provokácie športových chuligánov voči iným fanúšikom, usporiadateľom a príslušníkom súkromných bezpečnostných služieb. Zvlášť útok na ozbrojené policajné zložky sa považuje za druh „adrenalinovej aktivity“ (hádzanie kameňov, pyrotechniky, hádzanie fliaš, hádzanie sedadiel a pod.).

Svoje aktivity najčastejšie prezentujú pri výjazdoch svojich klubov na súperove športoviská. Pri výjazdoch za svojim klubom na trase presunu používajú pyrotechniku. Pred reštauračnými zariadeniami napádajú fanúšikov iných klubov a skandujú rôzne pokriky (posmešky a vulgárnosti) na adresu príslušníkov Policajného zboru.

Voľné priestranstvá – veľké parkoviská a plochy pred nákupnými centrami slúžia ako miesto možných útokov voči fanúšikom iných klubov.

Pri organizovaných výjazdoch prostredníctvom železničnej dopravy prichádza k poškodzovaniu vlakov (napríklad poškodzovanie sedadiel, pokreslené steny vozňov a pod.) a železničných staníc (napríklad rozbíjanie sklenených výplní okien, dvier a pod.).

Často je používaná pyrotechnika a hádzanie fliaš z okien vlaku počas jazdy. Sú známe prípady, kedy pri organizovanom výjazde fanúšikov jedného klubu prišlo k útoku fanúšikov iného klubu. Uvedené situácie sa stá-

vajú aj napriek prítomnosti príslušníkov Policajného zboru. Fanúšikovia sa spoliehajú na problém identifikácie osoby, ktorá použila pyrotechniku (používanie kukly na hlave).

Faktorom, ktorý výrazne ovplyvňuje správanie sa fanúšikov na športových podujatiach je konzumácia alkoholických nápojov. Ich konzumácia je vo väčšine prípadov ešte pred samotným konaním športového podujatia (napríklad počas presunu v autobusoch a vo vlakoch, pri zastavení sa na parkoviskách a čerpacích staniach, a pod.). Možnosť identifikovať osobu, resp. osoby pri vstupe na športové podujatie, ktoré javia požitie alkoholických nápojov sa nie vždy usporiadateľom podarí. Stávajú sa prípady, kedy osoba (fanúšik) bola účastníkom protiprávneho konania (napríklad hodenie pyrotechnického výrobku, hodenie sedadla na plochu a pod.) a pri následnej kontrole na prítomnosť alkoholu u tejto osoby je výsledok pozitívny.

Divácke násilie nie je len problémom pri organizovaní domácich športových podujatí ale aj pri organizovaní medzinárodných športových podujatí. Ide o športové podujatia organizované Úniou európskych futbalových zväzov (UEFA) a Medzinárodnou federáciou futbalových zväzov (FIFA). Pri organizovaní medzinárodných športových podujatí dochádza často k verejným prejavom voči iným národom, národnostiam a rasám, ktoré svojim obsahom podnecujú k hanobeniu a neznášanlivosti.

Skupiny súperiacich chuligánskych skupín sa často stretávajú pri vzájomných utajených stretnutiach – bitkách (tzv. „fight“). Na otvorenom priestranstve (napríklad parkoviská, trávnaté plochy, a pod.) prichádza k priamym súbojom (bitkám, stretom), ale bez použitia zbraní. Tieto bitky sú časovo veľmi krátke, kde podstatou bitiek je prezentácia sily jednej skupiny voči druhej.

Partnerstvo (spolupráca, spolupôsobenie) skupín so skupinami so zahraničia pozostáva z:

- diváckej podpory pri zápasoch I. a II. futbalovej ligy (vrátane výjazdov na súperove ihriská - športoviská),
- diváckej podpory pri medzinárodných zápasoch (vrátane výjazdov na súperové ihriská - športoviská),
- podpory pri vzájomných utajených stretnutiach – bitkách,
- podpory pri výtržnostiach počas zápasov,
- finančnej podpory a pod.

Využívaným nástrojom na získavanie informácií, prezentáciu a propagáciu diváckeho násilia je v súčasnosti najmä internet. Prostredníctvom internetu sú verejne prezentované názory založené na násilnom a nenávisťnom základe. Internet je využívaný aj na:

- organizovanie a koordinácia výjazdov skupín fanúšikov,
- organizovanie a koordinácia stretnutí - bitiek medzi skupinami fanúšikov,
- predaj rôznych predmetov (napríklad šalov, zástav, rôznej pyrotechniky, transparentov a pod.),
- diskusie (rôzne blogy, diskusné fóra, sociálne siete súvisiace s diváckym násilím),
- prezentácia videí, fotografií (pochody, narúšanie verejného poriadku, páchanie výtržností, organizované bitky a pod.).

Internet je neoddeliteľnou súčasťou tejto subkultúry, pričom v prezentácii názorov a postojov je často využívaná, či zneužívaná anonymita cyber priestoru.

MOŽNOSTI RIEŠENIA DIVÁCKEHO NÁSILIA V PODMIENKACH SR

Návrh Konceptie boja proti diváckemu násiliu na roky 2012 – 2015 v rámci vysvetliviek k stanoveným cieľom a úlohám pre jednotlivé subjekty uvádza viaceré problémy spojené s organizovaním športových podujatí v SR. Patria k nim napr.:

- nedodržiavanie povinností usporiadateľov športových podujatí, najmä v oblasti absolvovania osobitnej prípravy usporiadateľov potrebnej na výkon usporiadateľskej činnosti,
- nezabezpečenie potrebného počtu členov usporiadateľskej služby zo strany organizátora športového podujatia
- nedôsledné využívanie oprávnení usporiadateľa športového podujatia, najmä oprávnenia presvedčiť sa zrakom, hmatom alebo technickými prostriedkami, či fyzická osoba, ktorá vstupuje do priestorov alebo verejných priestranstiev, kde sa podujatie koná, nemá pri sebe alebo na sebe nebezpečné predmety, v dôsledku čoho nedostatočne dbá na dodržiavanie zákazu pre účastníka športového podujatia vnášať pyrotechniku a ďalšie zakázané predmety do priestorov štadióna
- nedostatočne vytvorené vstupy pre fanúšikov hostujúcich klubov – spravidla len 1 alebo 2 vstupné turnikety,

- nedostatočné vonkajšie oplotenie, nedostatočné oplotenie hracej plochy umožňujúce vniknutiu fanúšikov na plochu,
- nedostatočné rozdelenie sektorov – stavebné úpravy, pevné mechanické zábrany a pod. Na štadiónoch sú používané ľahké prenosné zábrany, ktoré spravidla sú použité ako zbraň voči zakročujúcim policajtom, prípadne použitie pletiva a pod.
- nedodržovanie minimálnych technických požiadaviek na inštaláciu kamerového zabezpečovacieho systému,
- nedostatočné stavebné úpravy na štadiónoch smerom k bezpečnosti (oplotenie na sektoroch).

Riešenia týchto ako aj ďalších problémov spojených s bezpečnosťou na futbalových štadiónoch ako aj iných verejných priestranstvách sú v návrhu Konceptie boja proti diváckemu násiliu rozdelené do štyroch oblastí: vzdelávanie, právna úprava, organizačno-personálne a technické zabezpečenie a bezpečnostné hľadisko.

Vzdelávanie o problematike diváckeho násillia by malo obsahovať informácie týkajúce sa športových podujatí, kde prišlo k protiprávnym konaniam (napríklad narušenie verejného poriadku, páchanie výtržností) osôb alebo skupinami osôb, nasadzovania síl a prostriedkov Policajného zboru, vykonania služobných zákrokov príslušníkov Policajného zboru, spôsobených škôd na majetku a pod. Zástupcovia kompetentných orgánov zaoberajúcich sa diváckym násillím nie sú systematicky a celoživotne vzdelávaní. Vzdelávanie v tejto oblasti by malo zahŕňať pedagógov základných a stredných škôl, terénnych sociálnych pracovníkov, žiakov a študentov základných, stredných a vysokých škôl, zástupcovia klubov (usporiadatelia a pod.), zástupcovia územnej samosprávy atď.

V právnej oblasti sú navrhované viaceré opatrenia týkajúce sa zmeny a doplnenia právnych mechanizmov. Patrí sem zriadenie pracovnej skupiny k prehodnoteniu potreby zmeny ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku s cieľom zvýšenia efektívnosti boja proti diváckemu násilliu prostredníctvom trestného práva, príprava návrhu novely zákona o športových podujatiach, spracovanie databázu v zmysle zákona o športových podujatiach pre potreby sudcov, prokurátorov a príslušníkov Policajného zboru na účely postupu pred začatím trestného stíhania s cieľom dynamizovať priebeh predsúdneho konania, implementácia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov a zmlúv v oblasti diváckeho násillia a kontrola dodržiavania právnych predpisov.

Pre efektívny boj proti diváckemu násiliu je nevyhnutné mať potrebné organizačno-personálne a technické zabezpečenie subjektov. Prioritou Konceptie boja proti diváckemu násiliu v tejto oblasti je zabezpečenie dôsledného odhaľovania, dokumentovania, objasňovania a vyšetrovania spáchaných trestných činov jednotlivcov aj skupín na úseku diváckeho násilia. Jedným z možných riešení je aj vytvorenie antikonfliktných tímov, ktoré svojou činnosťou aktívne môžu pôsobiť na úseku diváckeho násilia. Pri organizačnom a personálnom zabezpečení je potrebné riešiť aj otázku technického vybavenia na pracoviskách priamo zodpovedných za úsek diváckeho násilia.

Z hľadiska bezpečnosti v prvom rade ide o infraštruktúru športovísk (futbalové štadióny), kde sa konajú športové podujatia. Nie všetky športoviská spĺňajú bezpečnostné požiadavky. V druhom prípade ide o zvládnutie základnej úlohy organizátorov, ktorí organizujú športové podujatia. Prioritou je zaistenie bezpečnosti všetkých účastníkov športového podujatia takým spôsobom, aby nedošlo k poškodeniu zdravia, poškodeniu majetku a pod. Dôležitou skutočnosťou, ktorou sa je potrebné z hľadiska bezpečnosti zaoberať, je otázka prítomnosti uniformovaných zložiek Policajného zboru priamo na športoviskách pri konaní športového podujatia.

MEDIÁLNE A FANÚŠKOVSKÉ REFLEXIE NÁVRHOV NA BOJ PROTI DIVÁCKEMU NÁSILIU V SR

Návrh Konceptie boja proti diváckemu násiliu na roky 2012 – 2015 vyvolal diskusiu nielen v odborných kruhoch, ale aj v médiách, ako aj u príslušníkov ultras.

V mediálnych vyjadreniach (In: Danilov, 2012) sú akcentované tieto skutočnosti:

1. Agresívne správanie sa chuligánov má stúpajúcu tendenciu.
2. Organizátori sa zameriavajú len na samotný priebeh podujatia, nie na bezpečnostnú stránku.
3. S diváckym násilím pri športových podujatiach sú spojené konkrétne formy protiprávneho chovania, ako napríklad rasistické prejavy, poškodzovanie majetku alebo správanie ohrozujúce ostatné osoby na športoviskách alebo mimo nich, vrátane hlavných aktérov (hráčov alebo rozhodcov).
4. Dôvodom, že chuligáni nie sú vždy za svoje protiprávne konanie odsúdení (najmä v súvislosti s trestnými činmi extrémizmu súvisiacimi s diváckym násilím) môže vraj byť dôkazná hodnota odborných vyjadrení

pribratých znalcov. Konceptia navrhuje vytvoriť nové znalecké odbory.

5. Konceptia kritizuje organizátorov športových podujatí najmä za nedostatočný rozsah usporiadateľskej služby či neschopnosť urobiť stavebné úpravy či rekonštrukcie štadiónov tak, aby sa nimi eliminovali bezpečnostné riziká. Nie všetky športoviská podľa koncepcie spĺňajú bezpečnostné požiadavky. Pri organizovaní športového podujatia nie je možné, aby vznikali situácie, kedy príslušník usporiadateľskej služby nie je schopný zasiahnuť proti fanúšikovi, ktorý pácha rôzne výtržnosti.

6. Tresty za trestné činy či priestupky svojimi sankciami neodrádzajú od protiprávneho konania fanúšikov. (Pokiaľ sa zákaz vstupu bude vzťahovať len na štadión, kde bol priestupok spáchaný a nie na všetky štadióny SR tak sa môže stať, že výtržník sa úplne vyhne trestu. K tomuto opatreniu je však vhodné zaviesť povinnosť výtržníka hlásiť sa v čase zápasu „jeho klubu“ na policajnom oddelení v mieste bydliska).

7. Spoločnosť vďaka prostredníctvom médií vníma divácke násilie ako „jestvujúci jav, resp. fenomén novodobej spoločnosti, ktorý ostáva z ich pohľadu neriešený a neustále narastajúci“.

8. Konceptia vidí prepojenie niektorých chuligánov na extrémistické skupiny. Konštatuje to na základe hlásení sa k rôznym ľudské práva potláčajúcim ideológiám či účasti na pochodoch a zhromaždeniach týchto hnutí. Medzi typickou trestnou činnosťou okrem útokov voči iným fanúšikom menuje aj rasistické prejavy. Podľa Koncepcie je slovenská spoločnosť pri diváckom násilí málo informovaná o skutočných problémoch vzniku, nárastu a prepojenia s trestnými činmi extrémizmu.

9. Čoraz viac mladých ľudí údajne chuligánstvo akceptuje ako módnú záležitosť, čoho dôsledkom je vďaka zvyšujúci sa počet mladšej populácie medzi chuligánskymi a ultras skupinami. Podľa Koncepcie je to reálny stav zloženia týchto skupín. (Osoby vo veku 14-20 rokov, patria medzi najrozšírenejšie a najohrozenejšie).

10. Konceptia menuje konkrétne miesta organizovaných bitiek napr. v Žiline či Trnave a menuje aj najznámejšie chuligánske a ultras skupiny na Slovensku.

11. Pri organizovaní medzinárodných športových podujatí dochádza často k verejným prejavom voči iným národom, národnostiam a rasám, ktoré svojim obsahom podnecujú k hanobeniu a neznášanlivosti.

12. Ako prílohu Konceptia používa Správy SNSLP a OZ Ľudia proti rasizmu monitorujúce prejavy neznášanlivosti na futbalových štadiónoch.

13. Sila a organizovanosť chuligánov narastá vďaka internetu. Prostredníctvom internetu tiež verejne prezentujú názory založené na násilnom a nenávisťnom základe.

14. Úlohou Slovenskej informačnej služby v tejto oblasti je získať, sústreďovať a vyhodnocovať informácie o extrémistických prejavoch a aktivitách radikálnych skupín tzv. športových fanúšikov, ktoré vychádzajú z rasovej, národnostnej, ideologickej, politickej, sociálnej alebo náboženskej nenávisťi alebo nadradenosti. Relevantné zistenia z oblasti boja proti extrémizmu SIS priebežne odstupuje kompetentným príjemcom.

15. Inštitucionálne má boj proti chuligánstvu v rezorte vnútra na starosti odbor extrémizmu a diváckeho násillia úradu kriminálnej polície prezídia Policajného zboru.

U zástupcov ultras (In: ultras.sk) prevládajú viaceré kritické postrehy vo vzťahu k tomuto návhu, ako napr.:

1. Absencia štatistík a konkrétnych faktov, na základe ktorých bola koncepcia spracovaná. Nevedno teda ako prišli zodpovední na stúpajúcu tendenciu diváckeho násillia. Celý materiál je plný vágnych tvrdení a fráz, štylistikou pripomína dokumenty pred roku 1989.

2. Kým v slovenskom chuligánskom prostredí prevláda názor, že scéna posledné roky upadá, materiál tvrdí presný opak. “Športových (futbalových) chuligánov začína časť mladej populácie akceptovať a chápať ako ‘módnu záležitosť’. Výsledkom je zvyšujúci sa počet členov skupín predstaviteľmi mladšej populácie. Je to reálny stav zloženia skupín pri konaní športových podujatí.”

3. Najčastejším dejiskom diváckeho násillia sú podľa koncepcie futbalové štadióny, opäť bez podloženia akýmikoľvek faktami či štatistikami.

4. Existujúce nepresnosti v charakteristikách chuligánskych a ultras skupín na Slovensku, ako aj v partnerstvách týchto skupín so zahraničnými skupinami, ktoré v niektorých prípadoch už niekoľko rokov neexistujú.

ZÁVER

Divácke násillie predstavuje dynamický spoločenský jav, ktorý si vyžaduje neustálu optimalizáciu prijímaných opatrení. V závere príspevku sa pristavíme pri aktuálnych trendoch v oblasti policajných opatrení v boji s diváckym násillím, ako aj pri vhodných nerepresívnych možnostiach jeho prevencie.

K novým trendom v oblasti vedenia policajných opatrení (In: Zpráva o situaci v oblasti diváckeho násilí, dopadu Koncepcie v praxi a návržích dalších opatření, 2010) patrí uplatňovanie zásady „low profile policing“, vytvorenie tzv. antikonfliktných tímov, využívanie špecialistov na divácke násilie – tzv. spotterov a spoločné cvičenia poriadkových jednotiek zamerané na riešenie diváckeho násilia.

Novým prístupom pri riešení hromadných akcií, pri ktorých sa divácke násilie môže vyskytovať je uplatňovanie zásady „low profile policing“, podstatou ktorej je neprovokujúci monitoring. V súčasnosti uplatňovaný „hard profile policing“ predstavuje typické nasadenie poriadkových jednotiek s helmami, štítmí a ďalším vybavením. Neprovokujúci monitoring znamená vystupovanie polície na verejnosti tak, aby ich prítomnosť nevyvolávala negatívne emócie a nebezpečenstvo stretov. Na tento monitoring by mala nadväzovať stratégia 3D, čo znamená dialóg, deeskaláciu a dôrazný zákrok.

Na zefektívnenie činnosti polície pri hromadných akciách slúžia tzv. aktikonfliktné tímy (AKT). Ich koncept vznikol v Nemecku, a v súčasnosti ich využíva už aj Polícia Českej republiky. Hlavnou náplňou činnosti AKT je podieľať sa na zmierňovaní napätia pri hromadných akciách a sprostredkovať kontakt medzi poriadkovými jednotkami a účastníkmi akcie. Činnosť príslušníkov AKT je taktiež zameraná smerom k nezúčastnenej verejnosti, kedy predovšetkým popisujú situáciu, vysvetľujú prijaté opatrenia a nutnosť prípadných obmedzení.

V boji s diváckym násilím majú svoju nezanedbateľnú úlohu aj policajní špecialisti na divácke násilie, tzv. spotteri. Základom ich činnosti je monitoring rizikových fanúšikov a sprevádzanie týchto osôb pri futbalových zápasoch. Ich činnosť má výrazný preventívny charakter, pretože práve vďaka osobným kontaktom s fanúšikmi dokážu uplatňované postupy nielen dopredu konzultovať a usmerňovať, ale tiež odhadovať správanie sa fanúšikov. Spotteri sa zúčastňujú aj pri príprave bezpečnostných opatrení, kde môžu ich operatívne informácie ovplyvniť celú koncepciu prijímaných opatrení.

Pri zavádzaní nových opatrení v oblasti boja proti diváckemu násiliu do policajnej praxe sú dôležité nácviky riešenia konkrétnych problémových situácií u členov policajného zboru. Jedno takéto cvičenie prebehlo v Českej republike pod názvom „Mestské násilie 2010“. Celé cvičenie bolo rozdelené do troch modelových situácií:

Zvládnutie veľkého množstva fanúšikov na námestí za prítomnosti nezúčastnených osôb.

1. Nácvič zákroku pri pokuse fanúšikov o prienik cez policajné jednotky k fanúšikom druhého tímu
2. Pochod pravicových extrémistov.

Veľmi dôležitú úlohu v oblasti riešenia diváckeho násillia predstavujú preventívne (nerepresívne) aktivity. K takýmto možnostiam zaraďujeme fan-projekty, fan-couching, fan-ambasády a probačné a resocializačné programy.

Prvý projekt priamo zameraný na futbalových fanúšikov bol realizovaný v Nemecku v roku 1981. V súčasnosti je v Nemecku realizovaných vyše tridsať projektov sociálnej práce s futbalovým fanúšikmi. Podobné projekty sa realizujú aj v Holandsku, Belgicku, Švédsku ako aj v iných európskych krajinách. K základným cieľom projektov pre fanúšikov by sme mohli zaradiť prevenciu násillia a iných sociálnych deviácií, boj proti extrémizmu, či posilňovanie sociálne prijateľného správania sa futbalových fanúšikov.

Prácu s (rizikovými) futbalovými fanúšikmi nazývame fan couching. Couching je jeden z prudko sa rozvíjajúcich modelov sociálnej práce zameraný na dlhodobé a efektívne vedenie ľudí v rôznych oblastiach spoločenského života. Pre aplikáciu modelu couchingu v práci s futbalovými fanúšikmi je potrebné si vymedziť subjektovo-objektovú charakteristiku klientely. Klient v podobe futbalového fanúšika je vnímajúca, premýšľajúca a svojbytná osobnosť, tj. je viac (aktívnym) subjektom ako (pasívnym) objektom sociálnej práce. Dokumentujú to viaceré aktivity futbalových fanúšikov smerujúce k zakladaniu fan-klubov a klubovní, participácii na fan-projektoch a fan-ambasádach, ako aj k navrhovaniu a realizácii alternatív k násillnému správaniu sa počas futbalových zápasov (napr. dánska alternatíva k hooligans sú tzv. roligans, tj. „mierumilovní“ fanúšikovia).

Ambasáda pre fanúšikov, alebo tiež „fan-ambasáda“ (Fans Embassy) je komplexný systém informačných, poradenských a podporných sociálnych služieb pre futbalových fanúšikov. Cieľovú skupinu fan-ambasád tvoria predovšetkým tí fanúšikovia, ktorí za futbalom cestujú, a to najmä na veľké turnaje do zahraničia. Počiatky existencie ambasád pre fanúšikov nachádzame na MS vo futbale v roku 1990 v Taliansku. Pri veľkých podujatiach akým boli napr. aj Majstrovstvá Európy vo futbale v Poľsku a na Ukrajine pôsobia (aj) tzv. mobilné fan-ambasády, ktoré sa sťahujú súbežne so „svojím“ tímom, tj. do miest s predpokladom najväčšieho výskytu „svo-

jich“ fanúšikov.

Špecifickým druhom kuratívnej práce s páchatelmi diváckeho násilia sú probačné a resocializačné programy. Ide o typ sociálneho programu zameraný najmä na (odhalených) páchatelov futbalového diváckeho násilia. Aplikáciu probácie v tejto oblasti chápeme ako organizáciu a samotný výkon odborného dohľadu nad páchatelmi futbalového násilia, vykonávaný počas realizácie probačného a resocializačného programu. Resocializáciu v tomto kontexte môžeme charakterizovať ako odborný sociálno-integratívny zásah do subkultúry futbalových hooligans s cieľom ich postupného opätovného začlenenia do sociálne akceptovateľnej diváckej komunity.

REFERENCES

- Danilov, S.: Konceptia boja proti diváckemu násiliu 2012-2015. Dostupné na internete: <http://danilov.blog.sme.sk>, 3.10.2012, 17:11
- Charvát, J.: Současný politický extrémizmus a radikalismus. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-098-6
- Jusko, P.: Sociálna práca s mládežou a sociálnopatologické javy. Banská Bystrica: PF UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-705-1
- Jusko, P.: The possible solution of the football hooliganism. In: *W poszukiwaniu optymalnego modelu wiezienia resocjalizującego*. Opole: Uniwersytet Opolski, 2010, p.271-279. ISBN 978-83-929872-9-1
- Konceptia boja proti diváckemu násiliu na roky 2012 – 2015. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk>, 15.11.2012, 8:53
- Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014. Dostupné na internete: www.minv.sk, 29.10.2012, 11:37
- Lovaš, L.: Agresia a násilie. Psychológia ľudskej agresie a jej podoby v domácom prostredí, v škole, v práci, vo väzniciach a v športe. Bratislava: IKAR, 2010. ISBN 978-80-551-1752-2
- Ministerstvo vnútra predkladá Konceptiu boja proti diváckemu násiliu. Dostupné na internete: www.ultras.sk, 24.10.2012, 14:07
- Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství. Historie, teorie a politizace fenoménu*. Brno: VNP, 2008. ISBN 978-80-903556-3-7
- Spaaij, R.: *Aspects of hooligan violence. A reappraisal of sociological research into football hooliganism*. ASSR Working paper 2/2006. Dostupné na internete: www.assr.nl, 17.10.2012, 13:34
- Voigt, D.: *Sportsoziologie. Soziologie des Sports*. Frankfurt am Main: Verlag

Moritz Diesterweg, 1992. ISBN 978-34-250512-6-0

Zákon Nr Sr č.479/2008 Z.z. o *organizování veřejných telovýchovných podujatí, športových podujatí a turistických podujatí* v znení neskorších predpisov

Zpráva o situaci v oblasti diváckeho násilí, dopadu Koncepcie v praxi a návrzích ďalších opatření. Dostupné na internete: www.mvcr.cz, 12.11.2012, 15:22

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*ANDRZEJ KAMIŃSKI
JACEK KACZMAREK*

**SAFETY ASPECTS OF MASS EVENTS. PROBLEMATIC ISSUE
SERVING, SELLING AND CONSUMING ALCOHOL DURING MASS
EVENTS, INCLUDING FOOTBALL MATCHES.**

**ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA IMPREZ MASOWYCH.
PROBLEMATYKA PODAWANIA NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH, ICH
SPRZEDAWANIA I SPOŻYWANIA W CZASIE TRWANIA IMPREZ
MASOWYCH, W TYM MECZÓW PIŁKI NOŻNEJ**

Andrzej Kamiński

Komenda Miejska Policji we Wrocławiu
andrzej.kaminski@wroclaw.wr.policja.gov.pl

Jacek Kaczmarek

Komenda Miejska Policji we Wrocławiu
jacek.kaczmarek@wroclaw.wr.policja.gov.pl

ABSTRACTS

Currently in Poland issues of mass events regulates act of 20 March on 2009 mass events security (Dz. U. of 21 April 2009). When Poland and Ukraine stays co-hosted the European Championships EURO 2012 in Poland to started process adopting change the low. The primary aim of the reform was to make the effective to ensure security at EURO 2012.

New legislation (introduce EURO 2012) which entered into force on basis of the act amending the act on the safety and security of mass events to possible serving, selling and consuming low-alcohol (alcoholic beverages with less than 3,5% alcohol) during mass events, including football matches (with the exception of high-risk events). The idea sparked off a debate between supporters and opponents to access alcohol during mass events in particular football matches.

In the European Championships issue to access drink alcohol was a negligible, because UEFA banned the consumption of alcohol during matches.

At the moment new regulation sill is a cause o lots of controversy, because some owners of stadiums and mass events, the organizers want to serve and sell alcoholic beverages with an alcohol content above 3.5% dur-

ing mass events.

The situation is a serious conflict between originators, who want to serve and sell alcoholic beverages with an alcohol content above 3.5% during mass events, including football matches and those persons, who are responsibility for security.

Podstawowym i nieodzownym elementem związanym z imprezami masowymi jest troska o bezpieczeństwo ich uczestników. Obecnie aktem prawnym regulującym całościowo problematykę bezpieczeństwa podczas imprez masowych o zróżnicowanym charakterze jest Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 roku (DzU nr 62, poz. 504. z późn. zm.).

Mimo że ustawę cechuje obszerność i uszczegółowienie wielu kwestii związanych z regulacjami prawnymi odnoszącymi się nie tylko do obowiązków organizatorów imprez, lecz także do zachowania uczestników – ustawa, po przyznaniu przez UEFA organizacji Polsce i Ukrainie Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku, wymagała korekty i zmian legislacyjnych pozwalających na sprostanie wymogom bezpieczeństwa oraz nowym wyzwaniom organizacyjnym, które pojawiły się podczas przygotowań do zabezpieczenia meczów piłkarskich oraz imprez towarzyszących w ramach EURO 2012.

Jej nowelizacja wprowadzona za pomocą Ustawy z 31 sierpnia 2011 roku o zmianie Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz U nr 217, poz. 1280.) wniosła wiele nowych zapisów do obowiązujących przepisów. Jedną z najbardziej kontrowersyjnych zmian było wprowadzenie możliwości sprzedaży, podawania oraz spożywania podczas imprezy masowej napojów alkoholowych zawierających nie więcej niż 3,5% alkoholu (z wyłączeniem imprez podwyższonego ryzyka). Przepis ten wywoływał burzliwe, ale i merytoryczne dyskusje już na etapie zaawansowanych prac legislacyjnych. Rozważano przede wszystkim jego wpływ na poziom bezpieczeństwa.

Wprowadzenie nowelą, w życie, do przedmiotowej ustawy art. 8a [Zasady sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych] usankcjonowało w praktyce pojawienie się niskoprocentowego alkoholu na imprezach masowych, w tym sportowych.

Podczas EURO 2012 dostępność alkoholu na obiektach sportowych była niezauważalny (napoje alkoholowe dostępne były najczęściej w tzw.

strefach kibica i podczas imprez towarzyszących) ze względu na fakt, że podczas turnieju UEFA jako organizator zawodów nie dopuszczała do sprzedaży, podawania i spożywania w trakcie meczów jakiegokolwiek alkoholu. Problem stał się istotny po zakończeniu mistrzostw. Większość organizatorów masowych imprez sportowych, jeżeli nie rozważy taką możliwość, to dopuszcza obecność alkoholu podczas zawodów, korzystając z ustawowej możliwości.

Wprowadzenie napojów alkoholowych o zawartości do 3,5% alkoholu na obiekty sportowe zdopingowało osoby odpowiedzialne za wykorzystanie (wynajem) nowych obiektów sportowych (wybudowanych specjalnie na EURO 2012), w ramach strategii marketingowych ukierunkowanych na pozyskanie nowej publiczności i użytkowników pomieszczeń na stadionach, do prób skorelowania oglądania zawodów sportowych (głównie meczów piłki nożnej) z możliwością spożywania napojów alkoholowych przekraczających ustawowe minimum 3,5%.

Powyzsza sytuacja mająca niewątpliwie wpływ na bezpieczeństwo imprez masowych stała się przyczynkiem do polemiki pomiędzy pomysłodawcami wprowadzenia właściwie wszystkich rodzajów napojów alkoholowych na teren imprez masowych, w tym mecze piłki nożnej (na trybuny) a osobami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo.

KEY WORDS:

Mass event, public order, football match, act on mass events security, alcohol, stadium, organizer, manager, laws, regulations, safety, responsibility, lodge, serve, sales, consumption, tournament, championship, competition, regulation and law.

Impreza masowa, porządek publiczny, mecz, piłki nożnej, ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych, alkohol, stadion, obiekt, organizator, zarządca, prawo, przepisy, bezpieczeństwo, odpowiedzialność, uczestnicy, loża, podawanie, sprzedaż, spożywanie, turniej, mistrzostwa, zawody, przepisy, prawo.

WPROWADZENIE

18 kwietnia 2007 roku, w Cardiff, stolicy Walii, były piłkarz, przewodniczący Unii Europejskich Związków Piłkarskich (ang. *Union of European Football Associations –UEFA*) Michael Platini ogłosił, że gospodarzami Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w roku 2012 będą wspólnie dwa sąsiadujące ze sobą państwa Polska i Ukraina. Była to już formuła sprawdzona.

Wspólnymi siłami Mistrzostwa Europy wcześniej organizowały dwa kraje – w roku 2000 Holandia z Belgią, a w 2008 Austria ze Szwajcarią.

Polska i Ukraina, decydując się na wspólną organizację zawodów, stały przed bardzo trudnym zadaniem. Należy podkreślić, że państwa te nigdy wcześniej nie organizowały tak dużej imprezy sportowej. W chwili ogłoszenia przez Platinięgo wyboru (decyzji) 12 członków Komitetu Wykonawczego UEFA o przyznaniu roli gospodarza Mistrzostw Europy Polsce i Ukrainie żadne z wybranych państw, organizatorów Turnieju Finałowego UEFA EURO 2012, nie posiadało odpowiedniej i w pełni przygotowanej infrastruktury, nie tylko sportowej, ale i związanej z kompleksowym zapleczem drogowym i pobytowym niezbędnym dla sprawnego i efektywnego zorganizowania powyższej imprezy oraz przeprowadzenia jej. Nie bez znaczenia jest tutaj fakt, że zarówno Polska, jak i Ukraina mimo wspólnej granicy znajdują się w różnych strefach wpływów politycznych i posiadają zróżnicowane systemy prawne, a poszczególne miasta, w których planowano przeprowadzenie meczów turniejowych w Polsce i Ukrainie, dzieliły setki kilometrów.

Polska i Ukraina stanęły przed olbrzymim wyzwaniem nie tylko zorganizowania zawodów w aspekcie logistycznym, lecz także na płaszczyźnie bezpieczeństwa. Szczególnie druga kwestia nabierała olbrzymiego znaczenia w perspektywie przystosowania zróżnicowanych systemów prawnych do realizacji wspólnego celu. Analizując bezpieczeństwo, należy zaznaczyć, że na chwilę obecną brak jest jednolitej definicji tego pojęcia i jest ono różnie interpretowane. Należy więc zgodzić się ze słowami profesora W. Pokruszyńskiego (2011 s.11), który wartościując próby definiowania bezpieczeństwa w jednolitej definicji, scharakteryzował je w następujący sposób:

Definicje słownikowe najczęściej określają bezpieczeństwo jako stan państwa lub grupy państw zdolnych do przeciwstawienia się zagrożeniom wywołanym przez człowieka lub naturę, tj. w sytuacji kryzysowej (wojny). Najogólniejszą definicję bezpieczeństwa zawiera Słownik nauk społecznych sponsorowany przez UNESCO, w którym D. Lerner podaje, że w najbardziej dosłownym znaczeniu bezpieczeństwo jest właściwie identyczne z pewnością i oznacza brak zagrożenia fizycznego albo ochronę przed nim.

Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej to trzecia co do wielkości impreza sportowa na świecie, po Igrzyskach Olimpijskich oraz Mistrzostwach Świata w Piłce Nożnej. Przyciąga kibiców i uwagę ludzi nie tylko z Europy, lecz także z całego świata. Bardzo szybko zdano sobie sprawę z faktu, że organizacja turnieju, oprócz elementów logistycznych i infrastrukturalnych, wymaga szczególnych i nowoczesnych działań ukierunkowanych na bezpieczeństwo, które należało zapewnić podczas całych mistrzostw, nie tylko na obiektach sportowych, na których miała się koncentrować podczas meczów uwaga całego, nie tylko sportowego świata, lecz także poza stadionami, przed zawodami i po ich zakończeniu.

W roku 2007 Polska nie miała właściwie żadnego doświadczenia jako organizator tego rodzaju imprez sportowych, a co się z tym wiąże, wypracowanych algorytmów zapewnienia bezpieczeństwa oraz porządku publicznego. Nieodzwonne wydawało się zatem zaangażowanie niespotykanej do tej pory ilości sił i środków oraz diametralne przeorientowanie i przystosowanie do nowej sytuacji obowiązujących przepisów prawa związanych z zabezpieczeniem imprez masowych. Potrzebę stworzenia nowych form i struktur organizacyjnych dostosowanych do skali przedsięwzięcia zauważyli Sidorowicz, Kaczmarek i in. (2010, s. 238) w okresie poprzedzającym organizację zawodów.

Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 to wielkie wyzwanie dla wielu osób, instytucji i służb. Aby sprostać tak wielkiemu zadaniu, potrzebne jest utworzenie właściwych struktur organizacyjnych, ukierunkowanych na przygotowanie imprezy i przeprowadzenie jej. Bez wątplenia jej rozmiar, dotychczas w Polsce niespotykany, wymagał będzie utworzenia skutecznych procedur działania, współpracy różnych podmiotów, a nade wszystko doboru wykwalifikowanych ludzi, którzy planować będą i realizować zadania związane z zabezpieczeniem zasadniczej części projektu, a więc meczów piłkarskich.

Dotychczasowe regulacje prawne siłą rzeczy nie przedstawiały kompletnych rozwiązań skierowanych na zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas tak olbrzymiej imprezy. Obowiązujące regulacje prawne z obszaru bezpieczeństwa imprez masowych ukierunkowane były przede wszystkim na problematykę przeciwdziałania tzw. zjawisku chuligaństwa stadionowego i wymagały uwzględnienia i wyszczególnienia nowego spektrum zagrożeń, związanych z wieloaspektowym zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Wyzwania generują nowe sytuacje, w których występują niezby-

walne potrzeby i stosownie do nich odpowiednie działania państwa lub grupy państw w celu osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa. (Pokruszyński, 2010, s. 8). Niewątpliwie organizacja EURO 2012 motywowała Polskę i Ukrainę do podjęcia działań ukierunkowanych na zapewnienie bezpieczeństwa. Sytuacji związanej z wypracowaniem algorytmów bezpieczeństwa nie ułatwiał także fakt funkcjonowania odrębnych procedur zabezpieczania imprez masowych, w tym meczów piłki nożnej w Polsce i na Ukrainie oraz przygotowanie turnieju zgodnie z wymogami UEFA.

Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej rozegrane na stadionach Polski i Ukrainy niewątpliwie przyczyniły się do gruntownej nowelizacji przepisów związanych z aspektem bezpieczeństwa imprez masowych. Wprowadzone regulacje prawne pozwoliły na sprawne i bezpieczne przeprowadzenie zawodów, które krajowe i światowe media oraz opinia społeczna oceniły jako bardzo udane i zmieniające wizerunek Polski i jej mieszkańców.

Pisząc o „krajobrazie” pozostawionym po Turnieju Finałowym UEFA EURO 2012[™], autorzy pragną zwrócić uwagę na przygotowane przed zawodami wybrane rozwiązania legislacyjne, które pozwoliły im realizować cele ukierunkowane na zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas trwania zawodów. Autorzy nie skupili się tylko i wyłącznie na problematyce analizowanych rozwiązań prawnych podczas Mistrzostw Europy, ale przekazali także dalsze następstwa i skutki przygotowanych przed EURO 2012 niektórych zmian w obowiązującym prawie oraz ich wpływ na dalszą pragmatykę stosowania opisanych rozwiązań. Znaczna część osób zajmujących się szeroko rozumianym bezpieczeństwem zdawała sobie sprawę z tego, że do zbliżających się mistrzostw państwo polskie musi przygotować się kompleksowo.

Jeśli podejmujemy próbę wyjaśnienia przedstawionego zagadnienia, nie możemy również pominąć specyfiki widowiska sportowego. Jest to pewien rodzaj przedstawienia poddający się opisowi w konwencji dramaturgicznej. Tak więc mamy scenę – boisko zmagania sportowych, na której występują aktorzy – zawodnicy i sędziowie oraz osoby towarzyszące (trenerzy, lekarze sportowi). Mamy również widzów tego spektaklu – kibiców, ewentualnie mniej lub bardziej przypadkowych jego obserwatorów. Są również kuliszy spektaklu, w których dokonują się ukryte przed oczami widzów formalne, jak i nieformalne działania związane z przygotowaniem i przebiegiem widowiska. (Zawartka, 2011, s. 20).

Przygotowanie imprezy masowej to proces wielopłaszczyznowy i rzeczywiście zanim widz lub uczestnik będzie korzystał z produktu finalnego, warto zdać sobie sprawę z zawichości organizacyjnych towarzyszących jej przygotowaniu.

Analizując Ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 roku (DzU nr 62 poz. 504. z późn. zm.) oraz jej nowelizację tuż przed Turniejem Finałowym UEFA EURO 2012™, autorzy poddali analizie problemowej dwa zagadnienia, które niewątpliwie korelują ze stanem obecnym i nadal bardzo mocno są odczuwalne w przestrzeni społecznej odnoszącej się do problematyki opiniowania wniosków dotyczących udzielenia zgody na przeprowadzenie imprezy masowej.

- Art. 8a Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych [Zasady sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych];
- Brak aktualnie możliwości prawnych sankcjonujących sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych z zawartością alkoholu powyżej 3,5% w czasie trwania imprez masowych, w tym meczów piłki nożnej.

Analizy problemowej dokonano na podstawie stanu faktycznego, odnosząc się do dostępności napojów alkoholowych podczas imprez masowych, w tym meczów piłki nożnej. Z uwzględnieniem nie tylko literalnych zapisów prawa, lecz także na podstawie doświadczenia związanego z wielokrotnym zabezpieczeniem imprez masowych przez autorów.

ART. 8A USTAWY O BEZPIECZEŃSTWIE IMPREZ MASOWYCH [ZASADY SPRZEDAŻY, PODAWANIA I SPOŻYWANIA NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH] – PROBLEMATYKA DOSTĘPNOŚCI ALKOHOLU W TRAKCIE TRWANIA IMPREZ MASOWYCH – ANALIZA

Problematyka dopuszczalności sprzedaży, podawania i spożywania alkoholu niskoprocentowego należy do najbardziej spornych kwestii związanych z organizacją imprez masowych i uczestnictwem w nich. (Kąkol, 2012, s. 187).

Obecnie przepisy Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 roku (DzU nr 62. poz. 504. z późn. zm.) kwestię sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych regulują w art. 8a. Zgodnie z jego treścią:

1. Na imprezie masowej, z wyłączeniem imprezy masowej podwyższonego ryzyka, dozwolone są sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholo-

lowych zawierających nie więcej niż 3,5% alkoholu.

2. Sprzedaż, podawanie i spożywanie napojów alkoholowych mogą odbywać się wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych.

3. Sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych mogą być prowadzone wyłącznie przez podmioty posiadające zezwolenie, o którym mowa w art. 18¹ ust. 4. Ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn.: DzU z 2007 r. nr 70, poz. 473. z późn.zm.). Niedozwolona jest sprzedaż napojów alkoholowych w twardej opakowaniach, w szczególności wykonanych ze szkła, metalu lub tworzyw sztucznych, które wykorzystane niezgodnie z ich przeznaczeniem mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego.

5. Do wniosku o wydanie zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej organizator dołącza informację o rozmieszczeniu miejsc i, w których będą sprzedawane, podawane lub spożywane napoje alkoholowe.

Tak skonstruowany przepis dopuszcza powyższe czynności (sprzedaż alkoholu, jego podawanie i spożywanie) na każdej imprezie masowej – w tym sportowej. Bezwzględny zakaz dotyczy tylko imprez o podwyższonym ryzyku.

Ustawodawca w art. 3. pragmatycznej Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych wskazał następujące rodzaje imprez masowych: imprezę masową artystyczno-rozrywkową, masową imprezę sportową, w tym mecz piłki nożnej, gdzie:

- **impreza masowa artystyczno-rozrywkowa** to impreza o charakterze artystycznym, rozrywkowym lub zorganizowane publiczne oglądanie przekazu telewizyjnego na ekranach lub urządzeniach umożliwiających uzyskanie obrazu o przekątnej przekraczającej 3 m – która ma się odbyć:
 - a) na stadionie, w innym obiekcie niebędącym budynkiem lub na terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000,
 - b) w hali sportowej lub w innym budynku umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, w których liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 500;

- **masowa impreza sportowa** – to impreza masowa mająca na celu współzawodnictwo sportowe lub popularyzowanie kultury fizycznej, zorganizowana na:

- a) stadionie lub w innym obiekcie niebędącym budynkiem, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000, a w przypadku hali sportowej lub innego budynku umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej – nie mniej niż 300,

- b) terenie umożliwiającym przeprowadzenie imprezy masowej, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób wynosi nie mniej niż 1000;

- **mecz piłki nożnej** – to masowa impreza sportowa mająca na celu współzawodnictwo w dyscyplinie piłki nożnej, organizowana na stadionie lub w innym obiekcie sportowym, na którym liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób, ustalona zgodnie z przepisami prawa budowlanego oraz przepisami dotyczącymi ochrony przeciwpożarowej, wynosi nie mniej niż 1000;

Natomiast po analizie treści art. 3. ust. 5. Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, pod pojęciem imprezy masowej podwyższonego ryzyka należy rozumieć imprezę masową, w czasie której, zgodnie z informacją o przewidywanych zagrożeniach lub dotychczasowymi doświadczeniami dotyczącymi zachowania osób uczestniczących, istnieje obawa wystąpienia aktów przemocy lub agresji. Zgodnie z art. 7. wskazanej ustawy w przypadku organizacji imprezy masowej zakwalifikowanej jako impreza masowa podwyższonego ryzyka liczby udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób wynoszą nie mniej niż:

- 300 – dla stadionu, innego obiektu niebędącego budynkiem lub terenu umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej;
- 200 – dla hali sportowej lub innego budynku umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej;
- 200 – dla meczu piłki nożnej.

Istotna dla analizowanych zagadnień definicja napoju alkoholowego została sprecyzowana w art. 46. ust. 1. Ustawy z 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Tekst jedn.: DzU z 2007 r. nr 70, poz. 473. z późn.zm.). Zgodnie z ustawą napojem alkoholowym jest produkt przeznaczony do spożycia zawierający

alkohol etylowy w stężeniu przekraczającym 0,5%.

Podawanie i sprzedaż alkoholu zgodnie z przytoczonymi przepisami ustawowymi może odbywać się tylko i wyłącznie w miejscach wyznaczonych. Organizator ma tutaj swobodę wyznaczenia tych miejsc. Do jego obowiązków należy dołączenie do wniosku o wydanie decyzji informacji o miejscu i czasie sprzedawania, podawania i spożywania alkoholu.

De lege lata brak jest przepisu karnego penalizującego spożywanie napoju alkoholowego poza miejscem do tego wyznaczonym, co jednakowoż nie umniejsza uprawnień służb porządkowych i informacyjnych związanych z naruszeniem postanowień regulaminów. (Kąkol, 2012, s.190).

Należy więc przyjąć, że ustawodawca, formułując w taki sposób przepisy dotyczące możliwości sprzedaży napojów alkoholowych, ich podawania i spożywania, jednoznacznie wykluczył możliwość konsumpcji podczas imprez masowych, w tym meczów piłki nożnej, napojów alkoholowych zawierających więcej niż 3,5% alkoholu, a w przypadku imprez o podwyższonym ryzyku podawanie alkoholu, jego sprzedaż i spożywanie ma charakter zakazu bezwzględnego.

Wprowadzony przed rozpoczęciem EURO 2012 przepis (art. 8a Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych) wywoływał wiele kontrowersji w temacie dostępności alkoholu na obiektach sportowych. Jak pokazuje rzeczywistość, wspomniany artykuł 8a (sankcjonujący niskoprocentowy alkohol na imprezach masowych) stał się także ogniwem, na podstawie, którego niektórzy zarządcy obiektów sportowych próbują usankcjonować dostępność podczas imprez sportowych, w tym meczów piłki nożnej, innych napojów alkoholowych.

Kilka miesięcy po zakończonym turnieju we Wrocławiu zarządca nowego stadionu, w celu przyciągnięcia widzów i zarobkowania na infrastrukturze stadionowej, przedstawił w mediach propozycję otwarcia tzw. „Klubu Diamentowego”, którego członkowie w czasie pobytu w loży podczas imprez masowych mieliby możliwość spożywania napojów alkoholowych o zawartości najprawdopodobniej przekraczającej 3,5% alkoholu.

Przedstawiona przez zarządcę stadionu perspektywa połączenia możliwości oglądania meczu piłki nożnej i jednocześnie spożywania alkoholu budzi wiele kontrowersji i nasuwa skojarzenia, że rozwiązania wprowadzone do polskiego ustawodawstwa przed EURO 2012 i funkcjonujące w trakcie samego turnieju oraz po jego zakończeniu mogą mieć konsekwencje. Chodzi o to, że w przestrzeni stadionowej mogą być wkrótce do-

stępne napoje alkoholowe z większą procentową zawartością alkoholu niż ustawowe 3,5%.

Sytuacja ta wymaga niewątpliwie merytorycznej dyskusji i rzeczowej identyfikacji problemu w aspekcie jego pośredniego i bezpośredniego wpływu na bezpieczeństwo uczestników imprez masowych.

Jeśli chodzi o pomysły zarządcy stadionu wprowadzenia na jego teren sprzedaży, podawania i spożywania napojów alkoholowych z zawartością alkoholu powyżej 3,5%, a także umożliwienie członkom „Klubu Diamentowego” swobodnego poruszania się po terenie imprezy masowej (taras widokowy), nasuwają się skojarzenia, że jest to szczególnego rodzaju próba przyciągnięcia nowej grupy osób, zainteresowanych wynajęciem prestiżowych miejsc na stadionie skorelowana z chęcią pominięcia aktualnie obowiązujących przepisów prawa przeciwdziałającym sprzedaży, podawaniu i spożywaniu w czasie trwania i na terenie imprezy masowej, w tym meczów piłki nożnej, napojów alkoholowych powyżej 3,5%.

Wydaje się, że oprócz Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych przeciwdziałające i uniemożliwiające sankcjonowanie obecności alkoholu na obiektach sportowych, w tym stadionach, są także regulacje prawne zawarte w przepisach Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 26 października 1982 roku. Art. 16. ust. 1. wskazanej ustawy jednoznacznie wskazuje miejsca, gdzie zabrania się wnoszenia alkoholu. Zgodnie z treścią powyższego artykułu zabrania się wnoszenia napojów alkoholowych na teren zakładów pracy, obiektów wymienionych w art. 14. ust.1. pkt 6. jak również na teren stadionów i innych obiektów, w których odbywają się masowe imprezy sportowe i rozrywkowe, a także obiektów lub miejsc objętych zakazem wnoszenia napojów alkoholowych. Pojawiły się także głosy nawiązujące do ewentualnego wyodrębnienia (wydzielenia) z terenu imprezy masowej części obiektu, na której znajdują się tzw. loże.

Odnosząc się do tego pomysłu, należy podkreślić, że hipotetyczne pomysły wydzielenia z terenu imprezy masowej (w tym przypadku stadionu) pomieszczenia przeznaczonego na tzw. „Klub Diamentowy”, nie mają ustawowej delegacji prawnej. W myśl przepisów prawa budowlanego będzie to w dalszym ciągu teren stadionu. Art. 3. ust. 1. Ustawy z 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (Tekst jedn.: DzU z 2010 r. nr 2433, poz. 1623. z późn. zm.) jednoznacznie precyzuje, że stadion nawet po wyłączeniu jego części, jako obiekt należy traktować w całości. Zgodnie z treścią powyższego artykułu ilekroć w ustawie jest mowa o:

1) obiekcie budowlanym – należy przez to rozumieć:

- a) budynek wraz z instalacjami i urządzeniami technicznymi,
- b) budowlę stanowiącą całość techniczno-użytkową wraz z instalacjami i urządzeniami,
- c) obiekt małej architektury.

Należy także zaznaczyć, że aby wprowadzić swoją wizję wykorzystania tzw. Łoży Diamentowej możliwością spożywania napojów alkoholowych z dużą zawartością alkoholu, zarządca stadionu musiałby dokonać stosownych zmian w regulaminie obiektu m. in. odnoszących się do wnoszenia napojów alkoholowych na stadion, a to w sposób poważny komplikowałby ewentualne czynności podejmowane wobec osób naruszających przepisy Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz łamiących regulamin imprezy masowej. W takim przypadku regulamin obiektu i imprezy masowej różniłyby się w sposób zasadniczy (w bardzo ważnej kwestii: wnoszenia napojów alkoholowych na stadion).

Warto pamiętać, że żaden regulamin obiektu piłkarskiego czy regulamin imprezy masowej nie może być sprzeczny z przepisami Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, a ta w sposób jednoznaczny precyzuje możliwość spożywania alkoholu podczas imprez masowych lub całkowity jego zakaz w przypadku imprez o podwyższonym ryzyku.

W styczniu 2013 roku przed rozpoczęciem rozgrywek piłkarskich ekstraklasy w ramach rundy wiosennej sezonu 2012/2013 – Ekstraklasa SA, organizator rozgrywek, przekazał do Komendy Głównej Policji treść regulaminu imprezy masowej – meczu piłki nożnej, który ma obowiązywać podczas wszystkich meczów rozgrywanych przez kluby piłkarskie w ramach rozgrywek ekstraklasy. W regulaminie w rozdziale IV, w § 4. pkt 2. lit d. zabrania się wnoszenia, posiadania oraz spożywania alkoholu poza miejscami do tego wyznaczonymi przez Organizatora (ekstraklasa.org).

Należy podkreślić, że oba regulaminy są niezbędne do wydania stosownej opinii przez uprawniony organ i trudno sobie wyobrazić, aby miały one rozbieżne sformułowania w tak ważnej dla bezpieczeństwa imprezy kwestii, jak możliwość wnoszenia i spożywania alkoholu.

Nie bez znaczenia jest tutaj aspekt równości społecznej wszystkich osób obecnych na imprezie masowej i uczestniczących w niej (w analizowanym przypadku możliwość oglądania meczu piłki nożnej i spożywania alkoholu). Opisywaną problematykę równości społecznej podczas imprez masowych meczów piłki nożnej poruszyli na swojej stronie internetowej

kibice warszawskiej Legii, którzy na jednym z meczów ligowych zauważyli, że w części stadionu spożywany był alkohol najprawdopodobniej taki, który przekraczał normy zawarte w zapisach Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Sytuacja taka spotkała się z ostrym protestem znacznej części kibiców dopingujących warszawski zespół. Należy pamiętać, że agresja, także stadionowa, to wynik nagromadzonych negatywnych emocji oraz efekt frustracji, która może eksplodować w każdej chwili trwania imprezy. Nie należy więc dopuszczać do sytuacji, jaka miała miejsce na stadionie stołecznego klubu, gdy część kibiców poczuła się dyskryminowana i sfrustrowana zachowaniem innych uczestników imprezy.

W środowym wydaniu „Rzeczypospolitej” poruszony został temat zakazu spożywania alkoholu powyżej 3,5% na wszystkich imprezach masowych w kraju. W piątkowym komunikacie grupy kibicowskie Legii zwróciły uwagę na to, iż przy Łazienkowskiej nie jest on przestrzegany w łóżach VIP. „Osoby, które zakupiły bilet lub karnet na wybraną lożę (są one zdecydowanie droższe od normalnych wejściówek), cieszą się specjalnymi względami. Mogą mianowicie liczyć na serwowany przez organizatora imprezy mocny alkohol. Tymczasem przepisy zezwalają na podawanie i spożywanie napojów zawierających nie więcej niż 3,5 proc. alkoholu. Ponadto goście takich sektorów bez żadnych konsekwencji mogą przebywać podczas meczów w przejściach ewakuacyjnych” — czytamy w „Rzeczypospolitej”. Tymczasem prawnicy specjalizujący się w Ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych nie pozostawiają wątpliwości: sektory z lożami VIP ani żadne inne nie są wyłączone spod ustawy. „Obowiązuje ona wszystkich uczestników imprezy masowej. Nie ma tutaj żadnych wyłączeń, nie działa także w takiej sytuacji zasada, że są równi i równiejsi” — mówi gazecie Mateusz Drózdź, prawnik z kancelarii Gide Loyrette Nouel i wykładowca Uczelni Łazarskiego. Ekstraklasa SA dostrzegła problem i chce nowelizacji ustawy. Podjęła już rozmowy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych w sprawie rozpoczęcia prac nad wprowadzeniem zmian w przepisach. Koncepcja nowelizacji została przedstawiona także wstępnie posłom z Sejmowej Komisji Kultury Fizycznej Sportu i Turystyki. (www.legionisci.com)

Wszyscy ulegamy określonym wzorcom. Nasze zachowanie modelowane jest przez otoczenie i media. (Maj, K., 2011, s. 82). Warto o tym pamiętać, podejmując jakiegokolwiek czynności związane z przygotowaniem imprezy masowej. Nie należy więc generować sytuacji, których naśladownictwo i pożądanie nie byłoby korzystne, gdy chodzi o bezpieczeństwo imprezy.

Należy także jasno wyartykułować fakt, że w czasie imprezy masowej to organizator odpowiada za jej bezpieczeństwo i do niego należy decydujące słowo w kwestii bezpieczeństwa.

Pod pojęciem organizatora należy rozumieć osobę prawną, fizyczną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej przeprowadzającą imprezę masową (art. 3. ust. 9. Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych). (Kamiński, Majchrzak 2012).

Organizator imprezy masowej zgodnie z treścią art. 5. ust. 2. Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych jest zobligowany do spełnienia następujących wymogów w zakresie:

- zapewnienia bezpieczeństwa osobom uczestniczącym w imprezie;
- ochrony porządku publicznego;
- zabezpieczenia pod względem medycznym;
- zapewnienia odpowiedniego stanu technicznego obiektów budowlanych wraz ze służącymi tym obiektom instalacjami i urządzeniami technicznymi, w szczególności przeciwpożarowymi i sanitarnymi.

Należy przyjąć za właściwy pogląd, że w przypadku udostępnienia stadionu przez jego zarządcę lub właściciela w celu przeprowadzenia na jego terenie imprezy masowej – meczu piłki nożnej, całkowita odpowiedzialność za bezpieczeństwo uczestników zostaje delegowana na organizatora imprezy.

WNIOSKI

Podsumowując, należy podkreślić, że w ocenie autorów na terenie (obiekcie) imprezy masowej oraz w czasie jej trwania nie jest możliwe w aktualnym stanie prawnym podawanie i spożywanie alkoholu o stężeniu powyżej 3,5 %. Taki stan rzeczy dotyczy zarówno podawania alkoholu o zawartości powyżej 3,5%, jak i jego spożywania, niezależnie od miejsca usytuowania punktów dystrybucji alkoholu oraz uczestników imprezy masowej.

Warto zaznaczyć, że stadion piłkarski, a w szczególności jego część, gdzie umiejscowione są loże, element infrastruktury stadionu, w trakcie trwania imprezy masowej stanowi integralną i nierozłączną część organizowanych imprez masowych. Zatem bezzasadny wydaje się także pogląd o możliwości wyłączenia określonego obszaru stadionu, jako terenu niebędącego miejscem odbywania się imprezy masowej, w celu umożliwienia

spożywania napojów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 3,5%.

REFERENCES

- Kamiński, A., Majchrzak B. *Bezpieczeństwo imprez masowych. Odpowiedzialność organizatora.* , „Policja 997” nr 8 (89), sierpień 2012 r.
- Kąkol, C. (2012). *Bezpieczeństwo imprez masowych. Komentarz.*, Warszawa, LEX a Wolters Kluwer Bbusiness.
- Maj, K. (2011). *Walka z chuligaństwem stadionowym za pomocą psychologicznych metod wpływu społecznego*, W: [Kryłowicz, M., Tomczak, r. (red) *Wieloaspektowe ujęcie bezpieczeństwa – EURO 2012. Stan obecny i perspektywy*], Poznań, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Pokruszyński, W. (2010). *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa. Podręcznik akademicki*, Józefów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi.
- Pokruszyński, W. (2011). *Wstęp do teorii bezpieczeństwa*. *Journal of Modern Science* to 3/10/2011.
- Sidorowicz, K., Kaczmarek, J., Oczkowicz, Cz., Kujawiak, B., Kazimierczak, M. (2010), *Opracowania artykułowe*, W: Listwan, T. (red.) *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych podczas EURO 2012*, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Zawartka, M. (2011). *Widowisko sportowe, jego specyfika i wpływ na agresywne zachowanie widzów*, W:[Kryłowicz, M., Tomczak, r. (red) *Wieloaspektowe ujęcie bezpieczeństwa – EURO 2012. Stan obecny i perspektywy*], Poznań, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.

AKTY PRAWNE

- Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 20 marca 2009 r. (DzU nr 62. poz. 504. z późn. zm.)
- Ustawa z 31 sierpnia 2011 r. o zmianie Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 217, poz. 1280.).
- Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 26 października 1982 roku. (Tekst jedn.: DzU z 2007 r. nr 70, poz. 473. z późn.zm.).
- Ustawa z 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane. (Tekst jedn.: DzU z 2010 r. nr 2433, poz. 162.3 z późn. zm.).

STRONY INTERNETOWE

<http://legioniści.com>

<http://ekstraklasa.org>

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

JAROSŁAW STRUNIAWSKI

DETERMINANTS MASS SAFETY EVENTS
CZYNNIKI WARUNKUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO IMPREZ
MASOWYCH

podinsp. dr Jarosław Struniawski

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

j.struniawski@wspol.edu.pl

ABSTRACTS

The success of any police security protection, including security of mass events always depends on knowledge about them and particular elements that may have an impact on their progress. Experience shows that often seemingly unimportant factors suddenly appear to be extremely important, and the omission of them - a very costly in the results. Permanent conducted reconnaissance of possible threats including constant collection and analysis of gathered data. Type and amount of resources used to counteract and performed activities depend on information about the current status of possible security threats. Quality of data about threats has a significant impact on ensuring security decisions accuracy and efficiency. The basis allows appropriate elimination of threats or prevent their formation is to obtain information anticipating planned security police. This information should include the nature of the project, organizers, participants, their number, how to organize, prepare, and their intentions.

Powodzenie wszelkich zabezpieczeń policyjnych, m.in. imprez masowych zawsze jest uzależnione od posiadanej wiedzy o nich oraz o poszczególnych elementach, mogących wywrzeć wpływ na ich przebieg. Doświadczenie uczy, że często pozornie nieważne czynniki okazują się nagle niezmiernie istotnymi, a pominięcie ich – błędem bardzo kosztownym w skutkach. Stałe prowadzenie rozpoznania ewentualnych zagrożeń obejmuje bieżące gromadzenie i analizę pozyskiwanych informacji. Od informacji o aktualnym stanie możliwych zagrożeń bezpieczeństwa - zależy rodzaj i ilość środków użytych do przeciwdziałania ich skutkom, a także sposób prowadzenia działań. Jakość danych o zagrożeniach ma istotny wpływ na trafność podejmowanych decyzji o sposobie zapewnienia bezpieczeństwa, a stąd i na skuteczność działania. Podstawą pozwalającą na podjęcie

stosownych przedsięwzięć w celu eliminacji zagrożeń lub niedopuszczenie do ich powstania jest uzyskanie informacji wyprzedzających, dotyczących planowanego zabezpieczenia policyjnego. Informacje te powinny dotyczyć charakteru przedsięwzięcia, organizatora, uczestników, ich ilości, sposobu zorganizowania się, przygotowania, a także ich zamiarów.

KEY WORDS:

danger, safety, mass event, prevention, risk

zagrożenia, bezpieczeństwo, impreza masowa, zapobieganie, ryzyko

Właściwa organizacja imprez masowych pod względem bezpieczeństwa i przygotowania Policji do interwencji w przypadku zagrożeń wymaga metodycznego przygotowania planowanych zabezpieczeń policyjnych. Właściwie przygotowana operacja policyjna powinna spełniać funkcję prewencyjną, stabilizacyjną oraz interwencyjną. Dlatego ze względu na zagrożenia jest to ważny problem, którego rozwiązanie powinno poprawić stan bezpieczeństwa uczestników imprez masowych oraz postronnych obserwatorów. Znajomość założeń organizowania operacji policyjnych powinna spowodować lepsze efekty w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom oraz podnosić na wyższy poziom organizację bezpieczeństwa.

Powodzenie wszelkich zabezpieczeń policyjnych, m.in. imprez masowych, zawsze jest uzależnione od posiadanej wiedzy o nich oraz o poszczególnych elementach, mogących wywrzeć wpływ na ich przebieg. Doświadczenie uczy, że często pozornie nieważne czynniki okazują się nagle niezmiernie istotnymi, a pominięcie ich – błędem bardzo kosztownym w skutkach lub powodującym znaczne komplikacje.

W procesie przygotowania operacji policyjnych kluczowego znaczenia nabiera analiza ryzyka. Jest to przewidywanie zagrożenia zakłóceń bezpieczeństwa i porządku publicznego zarówno w miejscu trwania imprezy masowej, jak i na trasie przemieszczania się uczestników biorących w nich udział, które wynikają z rozpoznania zagrożeń. Jej celem jest wyodrębnienie części składowych zidentyfikowanych zagrożeń pod kątem występowania możliwych i prawdopodobnych zagrożeń – ze szczególnym uwzględnieniem: możliwych zdarzeń, przyczyn i miejsca zagrożenia, czasu i konsekwencji wystąpienia, odszukania ich źródeł – oraz ocena ryzyka ich występowania.

Zagrożenia są identyfikowane w sposób niemalże automatyczny

w ramach prowadzenia procesu dowodzenia w trakcie zabezpieczeń policyjnych. Wszystkie osoby funkcyjne dowództwa, zaangażowane w planowanie działań, starają się zidentyfikować istniejące zagrożenia już od momentu otrzymania zadania i jego analizy. Stałe prowadzenie rozpoznania ewentualnych zagrożeń obejmuje bieżące gromadzenie i analizę pozyskiwanych informacji ze źródeł policyjnych i pozapolicyjnych, krajowych i zagranicznych oraz przekazywanie strategicznych (gdy chodzi o bezpieczeństwo i przebieg prowadzonych działań) informacji do dowódcy operacji, a także poszczególnych dowódców podoperacji. Przekłada się to później na opracowanie wariantów działania i kontynuowane jest w trakcie ich rozważania. Trafne określenie charakteru mogących wystąpić zagrożeń pozwoli na podjęcie szybkich i skutecznych działań.

ANALIZA RYZYKA POZWAŁA NA OKREŚLENIE POZIOMU RYZYKA W SPOSÓB JAKOŚCIOWY I ILOŚCIOWY

Analiza jakościowa (tzw. technika opisowa) w warunkach policyjnych jest najczęściej stosowaną metodą oceny ryzyka, dzięki której mogą zostać przeprowadzane działania zapobiegawcze lub działania polegające na jego eliminacji. Metoda ta pozwala sklasyfikować na podstawie danych historycznych (analizy przypadków, symulacji) prawdopodobieństwa wystąpienia niepożądanych zdarzeń oraz stopnia ich dotkliwości. Policjanci – sporządzający analizę ryzyka – klasyfikują prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia najczęściej według trzech poziomów: duże, średnie, małe.

Od informacji o aktualnym stanie możliwych zagrożeń bezpieczeństwa - zależy rodzaj i ilość środków użytych do przeciwdziałania ich skutkom, a także sposób prowadzenia działań. Jakość danych o zagrożeniach (ich kompletność, aktualność) ma istotny wpływ na trafność podejmowanych decyzji o sposobie zapewnienia bezpieczeństwa, a więc i na skuteczność działania.

Analiza ryzyka jest to proces ciągły, dlatego musi być realizowany z różnym natężeniem i intensywnością w trakcie planowania oraz podczas prowadzenia działań. Aktualizacja ta powinna się koncentrować na badaniu wzajemnego powiązania prawdopodobieństwa i skutków wystąpienia zdarzenia. Ważne jest dostrzeżenie ryzyka, zanim ono wystąpi. Podejmowane działania dotyczyć powinny przede wszystkim określenia, które ze zdarzeń i w jakiej kolejności będą wymagały podjęcia działań w celu redukcji (zminimalizowania) zagrożenia stosunkowo małym nakładem sił i środków.

Ocena potencjalnego wpływu pojawienia się danego zagrożenia, a także określenie prawdopodobieństwa pojawienia się poszczególnych kategorii zagrożeń pozwoli na sporządzenie oceny kosztów i działań koniecznych do zapobiegania zidentyfikowanym zagrożeniom. Umożliwia to ograniczenie negatywnych skutków niepożądanych zdarzeń.

Ostatecznym celem analizy zagrożeń jest takie sformułowanie przetworzonych informacji, które pozwoli na optymalizację decyzji dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa. Wiarygodność sformułowanych ocen zagrożeń i ryzyka przesądza często o trafności decyzji w procesie dowodzenia, zwłaszcza w sytuacji zagrożeń.

Należy unikać akceptacji istniejącego ryzyka w sytuacji długotrwałego braku zakłóceń porządku publicznego związanej z imprezami masowymi. Może rodzić to sytuację, w której dowódcy są przekonani, że ryzyko jest pod kontrolą. Takie samozadowolenie może doprowadzić do utraty (spadku) czujności na zagrożenia.

Kategorie zagrożeń, które należy wziąć pod uwagę, dokonując analizy ryzyka związanej z organizacją imprez masowych, to: zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego, zniszczenie mienia, utrata zysku z organizacji przedsięwzięcia. Jeśli zagrożenia lub incydenty powstrzymują ludzi od uczestnictwa w imprezie, zwiększa się odpowiedzialność w związku z zaniebdaniami, dochodzi do utraty reputacji powodującej długotrwałe szkody i straty.

Zagrożenia w postaci zakłóceń porządku publicznego mogą powstać samoistnie, niejako „przy okazji” stanów faktycznych, które same w sobie – w swoich założeniach – nie stanowią zagrożenia.

Podstawą pozwalającą na podjęcie stosownych przedsięwzięć w celu eliminacji zagrożeń lub niedopuszczenia do ich powstania przez dowodzącego i jego sztab, jest uzyskanie informacji wyprzedzających, dotyczących planowanego zabezpieczenia policyjnego. Informacje te powinny dotyczyć charakteru przedsięwzięcia, organizatora, uczestników, ich liczby, sposobu zorganizowania się, przygotowania, a także ich zamiarów. Dane te można uzyskać z zawiadomień organizatorów, poprzez zgłoszenie przez organ gminy o wyrażonej zgodzie na przeprowadzenie imprezy masowej, jak również z własnego rozpoznania.

Na działania dowodzącego zabezpieczeniem policyjnym wpływ mają również czynniki, które mogą być nośnikami zagrożeń. Należą do nich: działania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo (w tym sił

własnych), infrastruktura obiektów – miejsc odbywania się imprez masowych oraz uwarunkowania terenowe, pogoda i czas.

Rozpoznanie powyższych czynników musi być prowadzone w sposób systematyczny przede wszystkim przez policjantów wszystkich pionów służbowych, podczas wykonywanych różnorodnych czynności operacyjno-rozpoznawczych i prewencyjnych. Wśród nich zidentyfikować można: wywiad, analizę operacyjną, objęcie zainteresowaniem operacyjnym środowisk, których członkowie mogą stwarzać potencjalne zagrożenie dla niezakłóconego przebiegu imprezy, uroczystości, a szczególnie wywodzących się z nich podkultur.

Informacje o czynnikach, zagrożeniach pozyskiwane są najczęściej przez policjantów z Wydziałów ds. Zwalczania Przeszłości Pseudokibiców, spottersa, powołanych zespołów monitorujących, Wydziałów ds. Terroru Kryminalnego, Centralnego Biura Śledczego, Wydziałów Kryminalnych i Wywiadowczych.

Istotną rolę odgrywają również środki techniczne pozostające w dyspozycji służb: podsłuch, podgląd i nadzór elektroniczny – rozmów telefonicznych, pomieszczeń, osób, miejsc i przedmiotów oraz środków transportu, a także środków łączności przewodowej i radiowej.

Powyższe działania polegają na uzyskiwaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu i sprawdzaniu w sposób jawny i niejawnym informacji o potencjalnych zagrożeniach, a ich prawidłowo przeprowadzone rozpoznanie warunkuje odpowiednie przygotowanie działań policyjnych i zapewnienie bezpieczeństwa.

Informacje na temat charakteru sytuacji kryzysowych, które Policja musi objąć nadzorem w postaci zabezpieczenia prewencyjnego, warunkują dalsze jego przygotowanie i sposób realizacji tego nadzoru oraz zastosowanie odpowiednich procedur działania.

Czynnikami, które mogą powodować zagrożenia, są:

A) **CHARAKTER SYTUACJI KRYZYSOWYCH.**

Charakter imprez masowych jest jednym z czynników wpływających na poziom bezpieczeństwa, który wiąże się z odpowiednim przygotowaniem działań policyjnych. Wzrost występowania zagrożeń powoduje przede wszystkim organizacja masowych imprez sportowych, których kibice drużyn są antagonistycznie do siebie nastawieni (np. mecze derbowe piłki nożnej, hokeja, żużla). Właśnie zadawnione antagonizmy

między lokalnymi środowiskami kibiców (zwłaszcza młodego pokolenia) powodują, że spotkania niektórych zespołów klubowych są z urzędu kwalifikowane do kategorii imprez podwyższonego ryzyka.

Podobnymi uwarunkowaniami charakteryzują się imprezy muzyczne organizowane dla określonych subkultur młodzieżowych. Wówczas także można spotkać się ze sprzeciwem grup wrogo do takich wydarzeń nastawionych.

Mniejszą skalą generowania zagrożeń cechują się artystyczno-rozrywkowe imprezy sportowe o charakterze charytatywnym, mecze towarzyskie oraz takie, w których uczestniczą kibice nie przejawiający agresji.

B) UCZESTNICY.

Najistotniejszym czynnikiem, mającym wpływ na bezpieczeństwo i porządek publiczny związany bezpośrednio z organizacją imprez masowych, są zagrożenia spowodowane przez ich uczestników. Stanowią one utrudnienie życia codziennego i stwarzają zagrożenie wystąpienia zakłóceń porządku publicznego, w tym zachowań chuligańskich ich uczestników – takich jak – bójki, pobicia, niszczenia mienia przy użyciu niebezpiecznych narzędzi, niebezpiecznych substancji chemicznych, materiałów łatwopalnych i pirotechnicznych. Takie zachowania nie tylko powodują obrażenia cielesne i szkody materialne wyrządzone konkretnym obywatelom i instytucjom, lecz także istotnie wpływają na autorytet państwa, wywołującego w naszym społeczeństwie wrażenie niemożliwości zapobiegania przemocy i przekonanie o nieskuteczności działania organów bezpieczeństwa.

Najczęściej negatywne zachowania uczestników przybierają postać zbiorowego naruszenia porządku publicznego. Działania takie skupiają się na ich przeciwnikach, a także na podmiotach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo.

Dewaluacja wartości i ich społeczny kryzys - doprowadziły do tego, że przynależność do grupy kibiców to nobilitacja w określonym środowisku. Przyjmowanie barw klubowych jest więc dla kibiców pewnym hobby, a faktycznie dokonują oni różnego rodzaju przestępstw pospolitych poza stadionem piłkarskim, tj.: kradzieże mienia (w tym szczególnie kradzieże kieszonek), sprzedaż i zażywanie narkotyków, fałszowanie biletów wstępu na imprezy masowe.

Grupy pseudokibiców, kierując się własną ideologią (często zabarwioną szowinizmem, nietolerancją i rasizmem), podsycają wzajemną nienawiść przez wrogość do innego regionu kraju czy innego klubu, niechcąc do

barw i oznaczeń klubowych, wrogość wobec innych grup kibiców, a przede wszystkim – wobec służb porządkowych i Policji. Z rasizmem i przemocą wśród polskich kibiców spotykamy się przede wszystkim podczas rozgrywek na szczeblu klubowym. Kibice, odwołujący się do symboliki o charakterze neonazistowskim i rasistowskim, stanowią na trybunach niewielką, lecz wyróżniającą się grupę.

Pseudokibice w Polsce przeszli swoistą metamorfozę i z grup typowych pseudokibiców, najczęściej członków tzw. bojówek, ewoluują w kierunku dobrze zorganizowanych grup przestępczych. Nie odpowiadają więc już oni zakorzenionemu w powszechnej świadomości obrazowi chuligana stadionowego, który swą aktywność przestępczą ogranicza wyłącznie do terenu obiektu sportowego i środków lokomocji podczas wyjazdów na mecze czy bijatyk w tzw. ustawkach.

Cechą charakterystyczną imprez masowych jest duża liczba ludzi zgromadzonych w jednym miejscu. Znaczna liczba osób (zgromadzonych w jednym miejscu, najczęściej są to obiekty sportowe: stadiony, hale sportowe i widowiskowe, a także centralne punkty miast oraz drogi publiczne) w określonych sytuacjach sprzyja powstaniu potencjalnego zagrożenia, jakim jest panika i histeria. Mogą temu towarzyszyć następujące zachowania:

- ludzie nie potrafią prawidłowo ocenić sytuacji;
- często podejmują działania irracjonalne, które niekiedy kończą się śmiercią;
- utracona zostaje potrzeba przestrzegania zasad i norm społecznych;
- toczy się bezwzględna walka o własne życie;
- ratujących się nie interesuje los innych ludzi;
- zachowania agresywne skierowane są również do służb porządkowych, ratowników.

Dotyczy to przede wszystkim organizacji dużych międzynarodowych imprez masowych – mistrzostw i olimpiad sportowych, w których biorą udział reprezentacje państwowe, jak również masowych imprez artystyczno-rozrywkowych, m.in.: koncertów gwiazd muzycznych.

Dodatkowym problemem, gdy chodzi o działania policyjne, jest uczestnictwo w imprezach masowych osób będących pod wpływem alkoholu i narkotyków. To jeszcze bardziej potęguje ich negatywne i irracjonalne zachowania, które najczęściej zagrażają służbom porządkowym (przede wszystkim policjantom i służbom organizatora imprez masowych).

Ponadto nie przestrzeganie przez uczestników regulaminów imprezy oraz regulaminu obiektu (terenu), na którym się ona odbywa, m.in. zakazów wnoszenia i posiadania: broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów (np. noży, butelek, itd.), materiałów wybuchowych i wyrobów pirotechnicznych (np. rac, petard), materiałów pożarowo niebezpiecznych, zakrywania twarzy, przyczynia się do powstania poważnego zagrożenia bezpieczeństwa.

Działania Policji związane z zagrożeniami osobowymi polegają na:

- rozpoznaniu nieformalnych grup kibiców i pseudokibiców, zwłaszcza składających się z subkultur młodzieżowych;
- szukaniu informacji na temat składu osobowego tych grup (danych personalnych przywódców i inicjatorów zakłóceń porządku);
- szukaniu ewentualnych grup antagonistycznych i im sprzyjających, a także próba rozpoznania ich realnych zamiarów oraz przedstawienie potencjalnych prognoz zachowań (sposobów komunikowania się i przekazywania informacji o planowanych działaniach);
- rozpoznawaniu tras i środków transportu, którymi uczestnicy będą się przemieszczali;
- ustalaniu przez wszystkie służby „stałych” miejsc grupowania się uczestników imprez przed planowanym na nie wyjazdem;
- identyfikowaniu sprawców przestępstw i wykroczeń.

Informacje na ten temat zbiera się m.in. na podstawie wyprzedanych przez klub biletów, kart stałego kibica, policyjnych baz danych (Krajowy System Informacji Policyjnej, Policyjny Rejestr Imprez Masowych), wszelkich informacji dotyczących przeszłości kryminalnej tych pseudokibiców, ich kontaktów przestępczych, powiązań, adresów. Powinny one dotyczyć także danych na temat ich cech wyglądu, charakterystycznych oznakowań i ubiorów.

Jednak ze względu na bardzo dużą hermetyczność środowisk, utrudnione jest dotarcie do nich, ich rozpoznawanie oraz infiltracja. Należy się jednocześnie liczyć z faktem, że potencjalny przeciwnik (w ramach swojej „etyki”) uniemożliwiać będzie zdobywanie zbiorów danych dotyczących charakteru działalności własnej grupy. Będzie on dążył do dezinformacji w sferze technicznej i organizacyjnej w celu zmylenia i wprowadzenia w błąd funkcjonariuszy odpowiedzialnych za rozpoznanie. W związku z tym funkcjonariusze odpowiedzialni za rozpoznanie powinni posiadać odpowiednie środki techniczne w wystarczającej ilości.

Sama prawidłowa organizacja imprez masowych nie zagwarantuje ich

bezpieczeństwa. Największy wpływ na nie mają przede wszystkim ludzie – uczestnicy. Przestrzegając przyjętych norm, w tym prawa i zwyczajów, ludzie mogą podnosić poziom bezpieczeństwa, a lekceważąc je – zagrażać innym (obniżać poziom bezpieczeństwa). Decyzja o tym, jak określona osoba będzie postępować, tak naprawdę zależy tylko od niej. Poza tym trzeba pamiętać, że określony poziom bezpieczeństwa i jego poczucia na wybranym obszarze, jest sumą zachowań wszystkich osób tam przebywających.

C) PRZEJAZDY.

Kolejnym zagrożeniem są przejazdy kibiców do miast, w których ich drużyna rozgrywa zawody sportowe. Na trasie przejazdu „pseudokibice” dążą do konfrontacji z kibicami, do których są nastawieni antagonistycznie (nie koniecznie z kibicami, do których jadą na mecz), ale też mogą być atakowani i obrzucani kamieniami przez pseudokibiców wrogo do nich nastawionych.

D) PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE ZA BEZPIECZEŃSTWO IMPREZ MASOWYCH.

Zapewnienie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (tym samym ochrony życia, zdrowia, mienia i innych wartości przed bezprawnymi działaniami) oraz zapewnienie ochrony zasad współżycia społecznego i stosunków regulowanych normami prawnymi i zwyczajowymi - spoczywa na jednostkach organizacyjnych, powołanych przez ustawy i podległych poszczególnym ministrom. Działają one w imieniu państwa, zwalczając przestępczość i zapobiegając jej, a także biorą udział w procesie egzekwowania odpowiedzialności karnej sprawców czynów zabronionych.

Impreza masowa gromadzi dużą liczbę ludzi, którzy spotykają się celem uczczenia czegoś, świętowania lub po prostu spędzenia miłych chwil na wspólnej zabawie. W przypadku tego typu spotkań zapewnienie bezpieczeństwa jest kluczowe i jeśli nawet nie dla każdego wydaje się to oczywiste, obowiązek ten jest narzucony bezpośrednio organizatorowi imprezy masowej.

Zgodnie z art. 5. 1. Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych jest on odpowiedzialny za bezpieczeństwo w miejscu i w czasie jej trwania. Organizatorem może być osoba prawna, osoba fizyczna (mająca pełną zdolność do czynności prawnych) lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, a przeprowadzająca imprezę masową (art. 26 i 27).

Postępowanie organizatorów imprez może również generować zagrożenia mające wpływ na ich przebieg. Zdarzają się sytuacje, że organizator próbując obniżyć koszty własne, fikcyjnie zmniejsza pojemność obiektu wydzielając miejsca przeznaczone dla obserwatorów imprezy. Ponadto:

- nie dostosowuje technicznej infrastruktury obiektu do wymogów ustawowych (nieodpowiedni monitoring, brak sanitariatów, brak dróg ewakuacyjnych, itp.);
- zatrudnia często niekoncesjonowanych pracowników firmy ochrony, nie stosuje się do zapisów ustawy o wymaganej ich liczbie, bez odpowiedniego przeszkolenia tych pracowników i bez zadbania o odpowiednie wyposażenie;
- nie współpracuje z Policją;
- nie stosuje się do zaleceń organu nadzorującego jego przebieg i służb opiniujących infrastrukturę obiektu.

Kolejnym problemem w trakcie imprez masowych jest brak reakcji kierownika ds. bezpieczeństwa na różnego rodzaju zagrożenia na obiektach sportowych. W przypadkach naruszeń prawa na obiekcie bez próby doprowadzenia do porządku siłami własnymi zwraca się o interwencję do Policji. Ponadto służby porządkowe nie sprawdzają danych personalnych przy wejściu na obiekt, a kontrola osobista uczestników jest wykonywana bardzo pobieżnie bądź wcale. Często pracownicy porządkowi swoim zachowaniem (obrażając, szarpiąc) prowokują uczestników imprez, a po powstaniu zagrożenia nie interweniują – zostawiają problem do rozwiązania Policji.

Spiker zawodów sportowych również ma ogromny wpływ na zachowanie się uczestników imprezy masowej. Powinien on skutecznie informować uczestników o sposobie zachowania się w przypadku wystąpienia zagrożeń. Stałe przekazywanie przez niego bieżących informacji może skutecznie zapobiegać wybuchowi paniki lub pomóc ją opanować. Jednak spiker może też negatywnie oddziaływać na bezpieczeństwo imprez masowych, np.: podczas meczu piłki nożnej pomiędzy drużynami Śląska Wrocław z Ruchem Chorzów namawiał kibiców do „inwazji na Lubin”, gdzie w następnej kolejce zaprzyjaźniona drużyna Lechii Gdańsk miała zagrać z odwiecznym rywalem fanów z Wrocławia – Zagłębiem Lubin. Publiczne nawoływanie do takiego zachowania mogło wpłynąć na eskalację agresji i przemocy. Tym bardziej, że prezes klubu z Wrocławia zbagatelizował całą sprawę (<http://sportall.pl/spiker-namawial-kibicow-slaska->

do-inwazji-na-lubin/).

Niewłaściwe działania organizatora imprezy masowej i jego pracowników powodują utrudnienie w zapewnieniu bezpieczeństwa w trakcie przedsięwzięć przez nich organizowanych.

Zgodnie z art. 5. 3. ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych obowiązek zabezpieczenia imprezy masowej spoczywa na organizatorze, ale również na wójcie, burmistrzu, prezydencie miasta, wojewodzie, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i innych jednostkach organizacyjnych ochrony przeciwpożarowej, służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny na obszarach kolejowych, służbie zdrowia, a w razie potrzeby także innych właściwych służbach i organach. Zadaniem podmiotów zapewniających bezpieczeństwo uczestników jest stworzenie warunków jego poczucia przed czynnikami zewnętrznymi naruszającymi te dobra.

Zastrzeżenia w pewnych sytuacjach wzbudza postawa organów samorządu terytorialnego, wydających decyzje administracyjne na przeprowadzenie imprez masowych, gdyż organ wydający zezwolenia nie bierze pod uwagę negatywnej opinii Policji. Ponadto nie zawsze przedstawiciel organu dokonuje kontroli zgodności przebiegu imprezy z treścią wydanego zezwolenia.

Kolejny problem wynikający z przejazdów zorganizowanych grup kibiców, przede wszystkim kibiców piłki nożnej, dotyczy niewystarczającej współpracy pomiędzy określonymi podmiotami. Nieprzekazywanie informacji przez przewoźników o planowanych przejazdach powoduje duże problemy w ustaleniu czasu i trasy podróży.

Problem dotyczy także zabezpieczenia przejazdów kibiców przez Straż Ochrony Kolei. Niedostateczne zaangażowanie SOK w zapewnienie bezpieczeństwa w związku przemieszczaniem się uczestników imprez – objawiające się w kierowaniu niedostatecznej liczby funkcjonariuszy zarówno do ochrony pociągów przewożących kibiców, jak i na stacje czy dworce kolejowe na czas przejazdu bądź czasowego pobytu uczestników imprez – powoduje przeniesienie niemalże całego ciężaru odpowiedzialności w tym zakresie na Policję.

E) INFRASTRUKTURA OBIEKTU, TEREN.

Przed rozpoczęciem imprezy oraz w jej trakcie bardzo istotną rolę odgrywają zabezpieczenia techniczne. Mają one duże znaczenie, gdy chodzi o podniesienie poziomu bezpieczeństwa imprezy, bądź jego obniżenie.

Wpływają na to takie elementy, jak:

- liczba, rodzaj oraz parametry kamer kontrolujących zachowania publiczności – możliwość rejestracji i stałego monitorowania przebiegu imprezy poprzez rozbudowane systemy telewizji dozorowej, która jest niezbędna do podejmowania szybkich decyzji na bieżąco i ewentualnego wyciągnięcia konsekwencji prawnych po imprezie;
- rozmieszczenie kibiców drużyn przeciwnych przez odpowiednie wyznaczenie stref buforowych;
- zabezpieczenia przeciwpożarowe;
- odpowiednia liczba punktów sanitarnych i gastronomicznych.

Zabezpieczenia techniczne ułatwiają również kontrolę ruchu osobowego. W tym przypadku bardzo dobrze sprawdzają się wszelkiego rodzaju bramki i kołowroty połączone z kontrolą dostępu, bramki wykrywające metal itp. W przypadku imprez otwartych wskazane jest stosowanie mobilnych centrów telewizji dozorowej, które pełnią wówczas rolę swoistego centrum zarządzania (<http://www.zabezpieczenia.com.pl>).

Na przyszłe działania policyjne wpływ będzie miała także lokalizacja obiektu (lub miejsca przeprowadzenia protestów) na terenie miasta. Istotne są bowiem: stopień zurbanizowania terenu; bliskość budynków, które powinny objąć się szczególną ochroną; dostęp do sklepów spożywczych z alkoholem; występowanie mostów czy kładek nad jezdniami. Ponadto należy zwrócić uwagę na miejsca, które stwarzają możliwość zdobycia środków do walki z Policją oraz miejsca i możliwości zastosowania sprzętu technicznego.

F) AKTY TERRORYSTYCZNE.

Należy mieć świadomość, że imprezy masowe – to przykłady sytuacji, gdy wręcz prosimy się o katastrofę. Ogromne grupy ludzi zebranych w niewielkich stosunkowo obiektach, to idealny cel dla terrorystów.

Działania terrorystyczne, generujące ogromną liczbę ofiar, stanowią mającym wywieranie nacisku na rządy państw po to, by osiągnąć konkretny cel polityczny. Ich zaistnienie w świadomości publicznej musi mieć charakter medialny. Następstwa zagrożeń terrorystycznych wywołują nie tylko skutki w postaci bezpośrednich strat w ludziach, ale także duże szkody w mieniu. Przynieść to może w dalszej kolejności konsekwencje psychologiczne i polityczne.

Jednym z zagrożeń podczas trwania operacji policyjnych jest groźba

użycia materiałów wybuchowych (lub ich użycie) przez osoby działające indywidualnie, chcące zaistnieć w mass mediach. Dostępność wszelkich informacji o sposobach konstruowania materiałów wybuchowych powoduje bardzo duże zagrożenie bezpieczeństwa pirotechnicznego. Bomby konstruowane sposobem domowym mogą przybierać dowolne formy, a jedyne ograniczenie stanowi tu wyobraźnia zamachowca i środki, jakimi dysponuje. Prawdopodobieństwo znalezienia bomby, która wyglądałaby jak stereotypowa bomba, jest praktycznie bliskie zeru.

Samo powiadomienie o groźbie zamachu może skutkować nieprzewidywalnymi konsekwencjami. Sam tylko komunikat o podłożeniu bomby może doprowadzić do paniki, a przez to – do ofiar w ludziach nią ogarniętych.

Organizacja przedsięwzięć, sportowych olimpiad, mistrzostw czy zgromadzeń publicznych z dużą liczbą uczestników (także z zagranicy) generować może oprócz ataków terrorystycznych z użyciem materiałów konwencjonalnych - niebezpieczeństwo użycia również broni masowego rażenia. Dogodnymi celami terrorystów mogą być duże skupiska ludzi i infrastruktura krytyczna. Zagrożone są przede wszystkim stacje metra, dworce kolejowe, porty lotnicze, centra handlowe, kościoły, budynki rządowe i publiczne. Większość obiektów posiadających wydajne systemy wentylacyjne podatnych jest na atak biologiczny lub chemiczny. Nawet niewielkie ilości patogenów lub bojowych środków chemicznych, np. w formie aerozolu, rozprzestrzeniają się dość szybko, powodując zakażenie tysięcy ludzi.

Obiekty sportowe – z uwagi na zgromadzenie na niewielkim obszarze dużego skupiska osób – stają się coraz częściej miejscem planowanych zamachów.

Klasycznym przykładem odnoszącym się do zagrożeń związanych z dużą imprezą masową o zasięgu międzynarodowym był zamach terrorystyczny przeprowadzony podczas trwania Igrzysk Olimpijskich w Monachium 5 września 1972 roku. W wyniku przeprowadzonego przez dziewięciu terrorystów zamachu zginęli wszyscy zakładnicy (dziewięć osób), pięciu terrorystów i niemiecki policjant. Zakładnikami uprowadzonymi przez terrorystów byli trenerzy i sportowcy reprezentacji Izraela. Pomimo faktu, iż za bezpieczeństwo podczas olimpiady odpowiadało w Monachium 15 tysięcy policjantów i tysięcy żołnierzy Bundeswehry, a wioska olimpijska, w której dokonano zamachu, była zabezpieczona technicznie i strzeżona przez odpowiednie służby - terroryści bez większych problemów dostali się na jej teren. Wymowne znaczenie miały słowa

jednego z terrorystów Dżama Al-Gaszej: „Dla nas wszystkich było jasne, że żądanie zwolnienia naszych uwięzionych braci miało znaczenie tylko symboliczne. Jedynym celem akcji było zszokowanie światowej opinii publicznej podczas jej radosnych Igrzysk Olimpijskich”.

Inny przykład dotyczy zamachu terrorystycznego przeprowadzonego 27 lipca 1996 w Centennial Olympic Park podczas Igrzysk Olimpijskich w Atlancie. W zamachu zginęła jedna osoba, 111 zaś zostało rannych. Zdarzenia tego typu miały także miejsce w Somalii w 2005 roku, na Ukrainie w 1995 roku, w Chorwacji w 2008 roku, Hiszpanii w 2002 roku (wybuch w pobliżu stadionu) oraz Monako w 2004 roku (wybuch w pobliżu stadionu).

Identyfikując zagrożenia terrorystyczne, należy zwracać uwagę na sygnały ostrzegające o niebezpieczeństwie, tj.:

- rzucające się w oczy nietypowe zachowanie osób;
- pozostawione bez opieki przedmioty typu: paczki, torby, pakunki;
- samochody (a zwłaszcza furgonetki) parkujące w nietypowych miejscach, np. w pobliżu kościołów (zob. <http://www.msw.gov.pl/portal/pl/109/242/>).

Zamachy terrorystyczne, a także groźba ich przeprowadzenia, przyczyniają się do powstawania sytuacji kryzysowych, wymagających podejmowania przez instytucje państwa działań zmierzających do przywrócenia stanu pożądanego. Stan ten należy rozumieć jako sytuację eliminacji lub znaczącego ograniczenia zagrożenia bezpieczeństwa.

G) CZAS, PORA ROKU, WARUNKI POGODOWE.

Czynnikiem pośrednio warunkującym uczestnictwo w imprezach masowych jest również czas ich przeprowadzenia. Jeśli wziąć pod uwagę zapewnienie bezpieczeństwa, najbardziej niekorzystne do zabezpieczenia policyjnego są imprezy masowe organizowane w godzinach wieczornych – w piątek i sobotę. Pozostałe dni tygodnia nie generują już tak dużych zagrożeń.

Pora roku i pogoda również wpływają na zachowania uczestników. Niska temperatura, opady deszczu czy śniegu - będą powodowały mniejsze zainteresowanie i chęć podejmowania bezprawnych działań przez uczestników imprez masowych.

Identyfikacja zagrożeń uwarunkowana jest liczbą dostępnych informacji w środkach masowego przekazu, przede wszystkim w Internecie, prasie

oraz możliwością pozyskania osobowych źródeł informacji. Zdobyte dane o zamiarach zainteresowanych grup, osób jest bardzo często utrudnione. Wiąże się to z dużą hermetycznością środowisk, m.in.:

- nie korzystanie przez nich z telefonów komórkowych z uwagi na możliwość ustalania położenia, bądź treści rozmów;
- dostęp do forów internetowych jest skutecznie ograniczany, bądź monitorowany przez zatrudnionych informatyków.

Wymienione powyżej zidentyfikowane źródła zagrożeń mogą być słabym punktem operacji policyjnej. Niosą za sobą wiele niebezpieczeństw, których prawidłowe zdiagnozowanie może znacząco usprawnić proces planowania i realizacji działań Policji. Mimo że rozpoznanie z góry wszystkich potencjalnych zagrożeń jest niemożliwe, policjanci odpowiedzialni za rozpoznanie muszą podjąć trud jak najpełniejszego ich zdefiniowania, zanim sytuacja zaistnieje.

Z pewnością organizacja imprez masowych będzie nośnikiem zagrożeń, ale ich rozmiar, a przez to zainteresowanie mediów, warunkować będzie możliwość ich występowania. Lokalne, mniejsze przedsięwzięcia, sprzyjają przede wszystkim zagrożeniom bezpieczeństwa związanym z zachowaniami chuligańskimi. Większe – prowokują również zagrożenia aktami terrorystycznymi.

Wszystkie informacje uzyskane w trakcie rozpoznania powinny być weryfikowane i oceniane. Najbardziej wiarygodne, z których wynika możliwość powstania potencjalnego zagrożenia, powinny być przekazywane do wydziałów sztabowych lub innych komórek zajmujących się tym zagadnieniem w jednostce Policji, a także do innych jednostek, gdy dotyczą zdarzeń, które mogą zaistnieć na ich terenie działania.

Niezależnie od niebezpieczeństw, jakie mogą stwarzać sami uczestnicy, powinno brać się także pod uwagę zdarzenia i sytuacje spowodowane katastrofami naturalnymi i awariami technicznymi. Wpływać one mogą bezpośrednio na tłum, co może spowodować jego nieprzewidziane działanie, m.in. panikę. Służby, planując swoje działania, zawsze powinny uwzględniać najgorszy scenariusz, w obliczu którego bardzo trudno jest zaplanować nad sytuacją i uczestnikami imprezy.

Wszystkim sytuacjom związanym z przedstawionymi zagrożeniami nie można zapobiec. Jednak dzięki usprawnieniom działań koncepcyjnych, wywiadowczych, planistycznych, organizacyjnych i szkoleniowych można ograniczyć zjawiska niepożądane, jakimi są zakłócenia bezpieczeń-

stwa i porządku publicznego, a tym samym podnieść poziom bezpieczeństwa zabezpieczeń policyjnych imprez masowych. Braki w którymś z tych obszarów mogą mieć wręcz katastrofalne skutki.

REFERENCES

- Fila A., Marczak M., Znajdek J. (2000), *Kierowanie-dowodzenie operacjami policyjnymi* (s. 2), Szczytno: Wydawnictwo WSPol.
- Kitler W. (2001), *Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych* (ss. 52 – 54), Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Le Bon G. (1997), *Psychologia tłumu* (s. 47), Warszawa: Wydawnictwo Pavo.
- Liedel K. (2006), *Terroryzm anatomia zjawiska*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar i Collegium Civitas Press.
- Liedel K., Piasecka P. (2011), *Bezpieczeństwo Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012*, Warszawa: Wydawnictwo DIFIN.
- Wysocka E., Łazaj A., Hausman M. (2010), *Wykorzystanie baz danych oraz innych źródeł w procesie analizy kryminalnej do zwalczania przestępczości pseudokibiców*, W: Pływaczewski W., Kudrelek J. (red.), *Przestępczość stadionowa. Etiologia, fenomenologia, przeciwdziałanie zjawisku*, Szczytno (ss. 227- 236): Wydawnictwo WSPol.
- K. Liedel, *Rozpoznanie, analiza ryzyka, prognoza – narzędzia w przeciwdziałaniu terroryzmowi*, W: Sienkiewicz P., Marszałek M., Górny P. (2010), *Ryzyko w zarządzaniu kryzysowym* (ss. 73-82) , Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Wachowski I. (1994), *Operacje policyjne* (s. 8), Legionowo: Wydawnictwo CSP.
- Jałoszyński K. (2007), *Dowodzenie akcją (operacją) policyjną z wykorzystaniem pododdziału antyterrorystycznego*, W: Urban A. (red.), *Zarządzanie kryzysowe wyzwaniem dla edukacji* (ss. 38-45), Szczytno: Wydawnictwo WSPol.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*ELŻBIETA SZAFRAŃSKA
JERZY SZAFRAŃSKI*

**SPECIFIC CHARACTER OF PROTECTIVE AND ORDER KEEPING
ACTIONS DURING MASS EVENTS WITH TOURNAMENT
CHARACTER**

**SPECYFIKA DZIAŁAŃ OCHRONNO-PORZĄDKOWYCH PODCZAS
IMPREZ MASOWYCH O CHARAKTERZE TURNIEJÓW**

dr Elżbieta Szafrąńska

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide Da Gasperi w Józefowie
matimarjur@wp.pl

dr Jerzy Szafrąński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide Da Gasperi w Józefowie
matimarjur@wp.pl

ABSTRACTS

The authors point to the characteristic features of mass events with tournament character and possible dangers connected with their organization and course. The contents of the publication refer to the experience gained during the organization of the European Football Championships "EURO 2012". It presents vital aspects of actions undertaken by subjects involved in protection and order keeping during mass events with tournament character. The vital element of the publication is the authors' ideas connected with the improvement of security during mass events with tournament character, which will be organized in Poland in the future.

Autorzy publikacji wskazują cechy charakterystyczne imprez masowych o charakterze turnieju oraz prawdopodobne zagrożenia związane z ich organizacją i przebiegiem. Prezentowane treści odwołują się do doświadczeń zdobytych podczas organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA „EURO 2012”. W publikacji zostały zaprezentowane istotne obszary aktywności podmiotów zaangażowanych w działania ochronno-porządkowe podczas imprez masowych o charakterze turnieju. Istotnym elementem publikacji są propozycje autorów dotyczące poprawy stanu bezpieczeństwa imprez masowych o charakterze turniejów, które będą or-

ganizowane w przeszłości w Polsce.

KEY WORDS:

security, mass event, danger, protective action, education

bezpieczeństwo, impreza masowa, zagrożenie, działania ochronne, edukacja

Bezpieczeństwo należy do najbardziej pożądaných zjawisk przez każdego człowieka. Dlatego każde państwo dąży do uzyskania najwyższego poziomu bezpieczeństwa wewnątrz kraju, akceptowanego przez społeczeństwo. Aby uzyskać maksymalny poziom bezpieczeństwa, należy definiować zagrożenia wewnętrzne kraju i oceniać w powiązaniu z zagrożeniami zewnętrznymi, mającymi istotny wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne. Według *Słownika języka polskiego* pod redakcją Mieczysława Szymczaka (1979, s. 147) „**bezpieczeństwo**” jest definiowane jako „stan niezagrożenia, spokoju, pewności”. Natomiast w publikacji z 2011 roku zatytułowanej *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa* wydanej przez Wyższą Szkołę Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie na stronie 11. prof. Pokruszyński definiuje bezpieczeństwo jako *stan i proces trwania, przetrwania i rozwoju każdej formy bytu*. W innej publikacji zatytułowanej *Bezpieczeństwo wewnętrzne* ten sam autor zwraca uwagę na fakt występowania w teorii bezpieczeństwa dwóch negatywnie wartościowanych zjawisk, takich jak *wyzwania i zagrożenia*. Przy czym, jak twierdzi autor, wyzwania generują nowe sytuacje, w których występują niezbywalne potrzeby i stosownie do nich odpowiednie działania państwa lub grupy państw w celu osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa. Stąd w rozważaniach na temat bezpieczeństwa, w różnym wymiarze, należy wyraźnie wyróżniać wyzwania i zagrożenia, albowiem tylko takie podejście może doprowadzić do obiektywnej oceny zjawiska bezpieczeństwa.

Zapewnianie bezpieczeństwa przez państwo uzależnione jest od wielu aspektów, przede wszystkim od rodzaju, charakteru, rozmiaru i natężenia zagrożeń wobec chronionych wartości. Są to przedsięwzięcia podejmowane w ramach wewnętrznej funkcji państwa (wzmacnianie siły militarnej, gospodarczej, optymalizacja systemu społeczno-politycznego i stabilności politycznej) oraz w ramach funkcji zewnętrznej (poprawa stosunków z innymi krajami, członkostwo w organizacjach polityczno-wojskowych, kształtowanie środowiska bezpieczeństwa). Badania wielu ośrodków naukowych wykazały, że bezpieczeństwo państwa nie jest wartością osiąga-

ną raz na zawsze. Bezpieczeństwo jest wartością, o którą należy zabiegać w sposób ciągły – kształtować je, modyfikować i adaptować stosownie do zmieniającej się sytuacji zewnętrznej i wewnętrznej.

Bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne państwa rozmienniane jest jako „bezpieczeństwo publiczne” lub „porządek publiczny”. Pojęcie „bezpieczeństwo publiczne” w *Słowniku języka polskiego* (1979, t. I., s. 147.) definiowane jest jako „całość porządku i urządzeń społecznych chroniących państwo i jego obywatele przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego”. Z kolei „porządek publiczny” pojmowany jest jako „ład, spokój, życie zgodne z prawami przyjętymi w społeczeństwie” (M. Szymczak, 1979, tom II). Na podstawie istniejących definicji tych wyrażeń można wnioskować, że wyrażenia: „bezpieczeństwo publiczne”, „porządek publiczny” sprowadzają się w rzeczywistości do tego samego. W każdym bowiem przypadku chodzi o utrzymanie właściwego funkcjonowania instytucji i urządzeń służących społeczeństwu.

Zgodnie z art. 5. Konstytucji RP państwo zobowiązane jest zapewnić obywatelom bezpieczeństwo we wszystkich jego aspektach. Szczególne miejsce w tym katalogu zajmuje bezpieczeństwo publiczne oczekiwane przez obywateli zarówno w życiu codziennym (praca, szkoła, zakupy), jak i podczas wypoczynku lub zabawy w trakcie imprez masowych. Każdy uczestnik imprezy masowej ma prawo wymagać godziwej rozrywki, dobrej atmosfery, a przede wszystkim bezpieczeństwa, bez względu na to, kto w tym miejscu i czasie za nie odpowiada. Uczestnicy imprezy masowej mają więc zawsze przekonanie, że jej organizatorzy dopełnili wszystkich obowiązków w tym zakresie.

Każda impreza masowa narażona jest na wiele zagrożeń, z którymi muszą poradzić sobie organizatorzy oraz służby porządkowe. Im większą liczbę osób skupia impreza masowa, im wyższa jest jej ranga i większe zainteresowanie mediów, tym więcej stwarza problemów związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. Nie ma kraju na świecie, w którym imprezy masowe o charakterze turniejów – w szczególności międzynarodowe – nie stanowiłyby ogromnego wyzwania dla wszystkich podmiotów zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa podczas ich trwania.

Doświadczenia innych państw wskazują, że każde zaniedbanie, brak prawidłowej analizy ryzyka i zagrożeń, brak spójności systemu bezpieczeństwa i reagowania na zagrożenia oraz pomijanie czy wręcz bagatelizowanie zagrożeń, nawet tych o niskim potencjale, może stymulować niewyobrażalne w skutkach wydarzenia, godzące w życie i zdrowie wielu ludzi.

Każda impreza masowa mająca charakter turnieju, tym bardziej międzynarodowa, niewątpliwie jest imprezą szczególną, nie tylko ze względu na jej rangę, lecz także ze względów organizacyjnych. Zatem zawody sportowe, w jakiegokolwiek dyscyplinie, stanowią wyjątkowe przedsięwzięcie dla władz państwa, organizatorów i służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, z powodu wyjątkowo dużego potencjału zagrożeń.

Charakterystyczne dla tego typu imprez są:

- czas trwania – zawody turniejowe mogą trwać od kilku dni do kilku tygodni, co powoduje konieczność zaangażowania sił i środków porządkowych w długim przedziale czasowym;
- duża liczba uczestników (sportowców, działaczy, kibiców, dziennikarzy, szczególnych gości), w tym z innych krajów – turnieje międzynarodowe skupiają nie tylko kibiców i gości państwa gospodarza, lecz także z innych krajów, co może wywoływać problemy komunikacyjne, językowe, kulturowe czy na gruncie różnic w uregulowaniach prawnych poszczególnych państw;
- organizowanie kilku meczów (konkurencji) w jednym dniu często w różnych miastach lub miejscach;
- przemieszczanie uczestników po terenie kraju – stosownie do lokalizacji i terminów odbywających się meczów (konkurencji) i imprez towarzyszących uczestnicy imprezy mogą przemieszczać się po terenie kraju, co może wywołać wiele problemów w komunikacji publicznej (duży ruch samochodów, obciążenie publicznych środków transportu, obciążenie parkingów);
- koncentracja dużej liczby kibiców i gości na stadionach i poza nimi;
- nietypowe zachowania wynikające z różnic kulturowych, norm oraz zwyczajów, mogące powodować naruszenia norm prawnych i obyczajowych;
- atrakcyjność imprezy dla organizacji terrorystycznych – każda impreza masowa skupiająca tysiące ludzi na niedużym obszarze, w szczególności impreza o wymiarze międzynarodowym, może być doskonałym celem dla terrorystów.

Wymienione cechy sprawiają, że organizatorzy oraz służby porządkowe muszą sprostać zagrożeniom i wyzwaniom o bardzo dużym potencjale ryzyka. Państwa posiadające o wiele większe możliwości organizacyjne nie potrafiły poradzić sobie z podobnymi wyzwaniami. Przykładem mogą być z pewnością Igrzyska Olimpijskie w Monachium, gdzie 5 września 1972

roku grupa Palestyńczyków z organizacji „Czarny Wrzesień” około 4.00 wdarła się przez mur do wioski olimpijskiej. Zostali zauważeni przez pracowników poczty. Pracownicy ci, widząc grupę ubraną w dresy, pomyśleli, że są to sportowcy wracający z nocnej zabawy, dlatego nie włączali alarmu. Palestyńczycy weszli do budynku zamieszkiwanego przez izraelskich sportowców, których wzięli jako zakładników. Terrorysty domagali się uwolnienia Palestyńczyków przetrzymywanych w Izraelu. Po nieudanej akcji odbicia zakładników przez policjantów zostało zabitych 11 sportowców izraelskich, pięciu terrorystów i jeden niemiecki policjant. (Mroczek, 2008, s. 15–16.)

Obiekty sportowe, z uwagi na gromadzenie na niewielkim obszarze dużych skupisk osób, nierzadko wielu narodowości, stają się coraz częściej potencjalnym celem zamachów terrorystycznych. Zdarzenia tego typu miały miejsce w Somalii w 2005 roku, na Ukrainie – w 1995 roku, w Chorwacji – w 2008 roku, Hiszpanii: – w 2002 roku, Groznym i Monaco w 2004 roku.

Zabezpieczenie imprezy masowej o charakterze turnieju jest przedsięwzięciem, do którego trzeba przygotowywać się bardzo skrupulatnie, i to w wielu obszarach. Organizatorzy, oprócz zapewnienia sprawnego działania infrastruktury związanej zawodami oraz potencjalnymi imprezami towarzyszącymi, muszą również opracować efektywny system ochrony porządku publicznego, wdrożyć go i przygotować do działania.

Przygotowania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa powinny uwzględniać różne problemy i zagrożenia, jakie mogą się pojawić w związku z organizacją imprezy masowej o charakterze turnieju, a przede wszystkim:

- **w ruchu drogowym** – wywołane zwiększonym natężeniem ruchu, zwiększeniem obciążenia parkingów samochodowych znajdujących się w otoczeniu imprezy, koniecznością zmiany organizacji ruchu, koniecznością wydzielania tras i stref parkingowych dla autokarów, zwiększeniem liczby pieszych na drodze, w tym ich kolumn;
- **w komunikacji publicznymi środkami transportu** – wywołane wzrostem liczby pasażerów wymagających przewiezienia w rejon organizowanej imprezy, a po jej zakończeniu do domów, hoteli lub w miejsca odbywania się imprez towarzyszących;
- **gromadzenie się uczestników poza miejscem imprezy** (przed imprezą i po niej) na ulicach, w lokalach gastronomicznych, w sklepach czy w innych miejscach (np. parkach, hotelach, obiektach religijnych czy

kultury); towarzyszyć temu mogą problemy w postaci przekraczania tradycyjnych norm zachowania obowiązujących w tych miejscach, a charakterystycznego natomiast dla uczestników danej imprezy; mogą to być również naruszenia prawa, w tym najczęściej przez osoby pod wpływem alkoholu (np. zakłócanie spokoju i porządku publicznego, dewastacje ulicznego wyposażenia, graffiti, starcia różnych grup);

- **gromadzenie się osób zainteresowanych imprezą** w lokalach gastronomicznych i **innych miejscach bezpośrednio transmisji** – np. strefach kibica – *fan zone, public viewing*, gdzie zorganizowane mogą być telebimy;
- **duże skupiska uczestników** w rejonie bram wejściowych (wyjściowych) – po ich otwarciu oraz przy opuszczaniu miejsca imprezy mogące wywołać zagrożenie specyficzne dla tłumu (np. trawienie uczestników czy przygnięcie do ogrodzenia), jak i podstawowe naruszenia prawa w postaci np. wejścia osoby nieuprawnionej, posiadającej alkohol lub broń, czy inne zachowania naruszające regulamin imprezy lub obiektu;
- **w czasie trwania imprezy** – może dojść zarówno do incydentów, których uczestnikami są pojedyncze osoby, jak i sytuacji z udziałem dużych grup; szczególnie niebezpieczne są te o charakterze typowo kryzysowym (pożar, zawalenie się fragmentu budowli, skażenie chemiczne) wymagające ewakuacji uczestników i powodujące tym samym bardzo duże zagrożenie paniką, a także niektóre kryminalne, jak np. starcia antagonistycznych grup uczestników, atak na służby porządkowe organizatora imprezy czy inne formy zamachu, stanowiące zagrożenie dla wielu osób;
- **konieczność bezpiecznego rozśrodkowania uczestników po imprezie** – drogami, środkami transportu publicznego, pieszo – wówczas może wystąpić ich gromadzenie się na parkingach, przystankach, dworcach, drogach;
- **przemieszczenie się uczestników imprezy** w inne miejsca na drodze do domu i tam kontynuowanie zabawy, a tym samym związana z tym ewentualna potrzeba interwencji czy konwojowania części z uczestników;
- **zachowania uczestników charakterystyczne dla tłumu.**

Działania organizatorów oraz służb w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych o charakterze turniejów muszą uwzględniać

wiele czynników (determinantów), zjawisk i zachowań zarówno pozytywnie wpływających na przebieg imprezy, jak i negatywnych, które wpływać będą destruktywnie na uczestników oraz samą imprezę. Czynniki te można określić jako obiektywne i subiektywne. Czynniki obiektywne to te, które są niezależne od organizatora i służb zaangażowanych w zabezpieczenie imprezy, np. warunki atmosferyczne, wydłużenie się czasu trwania imprezy, wyniki zawodów, incydenty w czasie trwania widowiska (z udziałem sportowców, trenerów, działaczy czy kibiców), zakłócenie imprezy przez osoby z zewnątrz (np. manifestacja, atak terrorystyczny). Czynniki subiektywne natomiast to czynniki zależne od organizatora i służb zaangażowanych w zabezpieczenie imprezy. Należą do nich przyjęte rozwiązania organizacyjne, przygotowanie służb (wyszkolenie, wyposażenie, poziom zaangażowania osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, umiejętności służb porządkowych).

Osoby odpowiedzialne za organizację działań ochronno-porządkowych muszą uwzględnić zarówno zagrożenia wewnętrzne, jak i zewnętrzne, które mogą zakłócić przebieg planowanych meczów. Do zagrożeń wewnętrznych zaliczyć należy te, które mogą powstać z winy uczestników, organizatorów lub służb porządkowych i policji.

Należą do nich np.:

- zbiorowe zakłócenie porządku publicznego z różnych przyczyn (wandalizm, starcia antagonizujących grup uczestników oraz inne formy zamachu, stanowiące zagrożenie dla wielu osób);
- pożary instalacji elektrycznej, w obiektach, w których będą przebywali kibice, czy spowodowane przez używanie środków pirotechnicznych (race);
- zawalenie się fragmentów budowli;
- ataki na służby porządkowe organizatora imprezy i policję;
- chaos i panika będące skutkiem różnych sytuacji, mogące powodować traktowanie uczestników lub przygnięcie do ogrodzenia;
- wejścia na imprezę osoby nieuprawnionej, posiadającej alkohol lub broń, czy inne zachowania naruszające regulamin imprezy lub obiektu;
- prowokacyjne zachowania służb porządkowych lub policji;

Natomiast zagrożenia zewnętrzne, które należy uwzględnić, mogą zostać wywołane przez czynniki lub osoby niezwiązane z imprezą, np. zdarzenia wywołane siłami natury lub spowodowane przez osoby niebędące

jej uczestnikami, a których celem będzie zakłócenie imprezy (terroryści, demonstranci, psychopaci itp.).

Turnieje sportowe, zwłaszcza międzynarodowe, traktowane powinny być przez władze, służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo oraz społeczeństwo jak święto, podczas którego każdy ma prawo do zabawy, wyrażania emocji i różnych zachowań, nawet takich, jakie w innych okolicznościach w danym miejscu nie mogą być tolerowane przez służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo obywateli.

Najważniejsze znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych o charakterze turniejów ma filozofia „3 x T”, przyjęta w Polsce podczas EURO 2012. Jej elementami są:

- **troska**, rozumiana jako służebna rola policjantów wobec kibiców, polegająca na sprawowaniu swoistej opieki nad kibicami, uzupełniona o zadania informowania o przyjętych rozwiązaniach komunikacyjnych, porządkowych, ułatwieniach i możliwych trudnościach;
- **tolerancja**, rozumiana jako wyrozumiałość wobec często głośnych i odbiegających od standardowych zachowań sposobów wyrażania emocji przez kibiców, którzy w głównej mierze mogą bawić się na ulicach miast; funkcjonariusze służb porządkowych działający w pełni poszanowania prawa nie powinni w czasie trwania turnieju reagować „szybko”, w sposób bezwzględny, służbowy, na drobne wykroczenia. Powinni raczej szukać możliwości podejmowania dialogu z kibicami i starać się zrozumieć tę specyficzną atmosferę święta sportowego;
- **tłumienie**, czyli będące ostatecznością szybkie i profesjonalne działanie pododdziałów zwartych prewencji Policji, polegające na chirurgicznej interwencji w sytuacjach zbiorowych zakłóceń porządku publicznego, połączone z zatrzymywaniem osób łamiących prawo i przejawiających agresję.

Zastosowana podczas EURO 2012 filozofia „3 x T” sprawdziła się, potwierdzając tym samym słuszność przyjętej przez Policję polską „Koncepcji przygotowania Policji do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012. Jej założenia zostały zaakceptowane zarówno przez organizatorów, kibiców, jak i społeczność lokalną, w miastach, w których odbywały się mecze. Należy zatem to bogate doświadczenie wykorzystać podczas organizacji kolejnych imprez masowych, wynikających z kalendarza imprez sportowych przewidzianych dla Polski na najbliższe lata.

Zapewnienie bezpieczeństwa imprez masowych o charakterze turnie-

jów ze względu na specyfikę wymaga działań systemowych, obejmujących istotne obszary działalności władzy, organizatora, służb i organizacji zaangażowanych w przygotowanie imprezy. Sprawny system stanowi podstawy przedsięwzięć ochronno-porządkowych podejmowanych przez wszystkie zaangażowane podmioty i obejmuje takie obszary jak:

- uregulowania prawne;
- struktura organizacyjna;
- koordynacja działań podmiotów zaangażowanych;
- współdziałanie podmiotów zaangażowanych;
- komunikacja służb zaangażowanych;
- siły i środki;
- zabezpieczenie logistyczne;
- edukacja służb i społeczeństwa (świadomość zagrożeń i odpowiedzialność).

Kluczowe znaczenie do zapewnienia bezpieczeństwa na imprezach masowych mają przepisy prawne, określające obowiązki organizatora oraz podmiotów zaangażowanych oraz niezbędne uprawnienia do podejmowania skutecznych działań prewencyjnych i interwencyjnych. Rozpatrując problematykę potencjalnych zagrożeń imprez masowych, należy uwzględnić przede wszystkim zagrożenia porządku publicznego poprzez różne formy przemocy, co uzasadnia tworzenie prawa regulującego kompetencje poszczególnych resortów i służb oraz pozwalającego m.in. na ingerencję władzy publicznej w sprawy dotyczące poszczególnych społeczności (lokalnej, regionalnej), a nawet poszczególnych obywateli polskich oraz innych państw.

W związku z organizacją w Polsce Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej „UEFA EURO 2012” wprowadzono nowelizację przepisów związanych z bezpieczeństwem imprez masowych. Celem zmian dotychczasowych uregulowań prawnych było umożliwienie skutecznej walki ze zjawiskiem chuligaństwa stadionowego oraz zapewnienie bezpieczeństwa podczas turnieju „EURO 2012”, którego Polska była współorganizatorem. Nowelizacja zmieniła łącznie 10 ustaw, w tym pięć kodeksów, m.in.: Ustawę o bezpieczeństwie imprez masowych, kodeks wykroczeń, Ustawę o Policji, kodeks karny, Ustawę o broni i amunicji, kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

Większość nowych przepisów ustawy weszła w życie 12 listopada 2011

roku. Natomiast od 13 stycznia 2012 roku zaczęły obowiązywać przepisy umożliwiające skuteczniejszą walkę ze zjawiskiem chuligaństwa stadionowego. Dzięki tym przepisom organizatorom imprezy w jej trakcie łatwiej zapewnić bezpieczeństwo. Jednym z ważniejszych zapisów nowelizacji jest przyznanie dodatkowych uprawnień kontrolnych wojewodom. Wojewoda może natychmiast przerwać imprezę masową, w sytuacji gdy jej dalszy przebieg zagraża życiu lub zdrowiu uczestników, a działania organizatora są niewystarczające do zapewnienia bezpieczeństwa.

Równocześnie zaostrzono sankcje karne wobec osób zagrażających bezpieczeństwu imprezy masowej. Przykładowo od 13 stycznia 2012 r. w przypadku niewykonania polecenia porządkowego, wydanego na podstawie ustawy czy zapisów w regulaminie obiektu, grozi kara ograniczenia wolności albo grzywny, nie niższej niż 2 tys. zł. Taka sama sankcja grozi osobie, która w czasie trwania masowej imprezy sportowej przebywa w sektorze innym niż wskazany na bilecie wstępu, i nie opuszcza tego sektora mimo wezwania. Karze ograniczenia wolności albo grzywnie nie niższej niż 2 tys. zł podlega również osoba, która podczas imprezy masowej używa elementu odzieży lub przedmiotu uniemożliwiającego lub utrudniającego jej rozpoznanie. Sankcja karna może również zostać nałożona na członków służb porządkowych lub informacyjnych przekraczających zakres swoich obowiązków lub niedopełniających ich, co powoduje zagrożenie bezpieczeństwa w trakcie imprezy masowej. Odpowiedzialność karną mogą również ponieść osoby, które w czasie imprezy prowokują kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu.

Zgodnie z nowymi przepisami uprawnieni przedsiębiorcy, posiadający specjalne zezwolenia, mogą podczas imprez masowych sprzedawać napoje o niskiej zawartości alkoholu i podawać je. Sprzedaż i podawanie niskoprocentowych napojów alkoholowych na imprezach masowych mogą się odbywać wyłącznie w miejscach do tego wyznaczonych. Przedsiębiorcy muszą posiadać zezwolenie wydane na podstawie przepisów Ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Osoby uczestniczące w imprezie masowej mogą kupić jedynie napoje o niskiej zawartości alkoholu (nie więcej niż 3,5 proc.). Napoje alkoholowe podawane są w opakowaniach, które nie stwarzają zagrożenia. Niedozwolone więc są opakowania wykonane m.in. ze szkła i metalu. Zakazana jest również sprzedaż oraz podawanie na imprezach masowych podwyższonego ryzyka napojów alkoholowych o zawartości poniżej 3,5 proc.. Nadal obowiązuje zakaz wnoszenia przez uczestników imprezy ma-

sowej własnych napojów alkoholowych.

Wymienione zmiany w przepisach dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych stanowią, z jednej strony, wyjście naprzeciw oczekiwaniom widzów (uczestników), z drugiej zaś, dają służbom zaangażowanym w zapewnienie bezpieczeństwa istotne narzędzia do walki z rosnącym chuligaństwem. Jeśli w przyszłości w Polsce będą organizowane imprezy masowe podobnej rangi, należy wówczas dokonać weryfikacji istniejącego prawa, gdyż mogą pojawić się nowe zjawiska, które będą stanowić zagrożenie dla uczestników. Podstawą budowy systemu prawnego musi być jednak diagnoza istniejących rozwiązań prawnych i dostosowanie prawa do panującej w czasie imprezy masowej sytuacji oraz oczekiwań uczestników i społeczności lokalnej.

Priorytetowe znaczenie dla prawidłowego przebiegu imprez masowych mających charakter turniejów ma struktura organizacyjna, oparta na podziale zadań, kompetencji i odpowiedzialności wszystkich zaangażowanych podmiotów. Budowa struktur służby powinna sprawnemu współdziałaniu wszystkich podmiotów na każdym etapie działań.

Funkcjonalność systemu bezpieczeństwa imprez masowych zależy również od sprawnego zarządzania informacją i od jakości środków technicznych służących gromadzeniu, przetwarzaniu i wymianie oraz ochronie informacji. Wymianę informacji między współdziałającymi podmiotami w realizacji poszczególnych zadań zapewnia system łączności. (J, Szafranowski, 2011, s. 201).

Sprawny podsystem łączności umożliwia:

- szybkie przekazywanie informacji i ich wymianę ;
- ciągłe i operatywne koordynowanie działań i kierowanie wszystkimi siłami na wszystkich szczeblach i w każdych warunkach;
- ciągłe współdziałanie w ramach prowadzonych działań.

Do organizacji łączności na potrzeby działań ochronno-porządkowych należy wykorzystywać wszystkie dostępne środki techniczne będące w zasobach jednostki oraz znaki, sygnały rozpoznawcze, a w szczególnych przypadkach łączników.

Niestety, obecnie w polskich służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa funkcjonuje prawie 200 systemów łączności. W praktyce wygląda to tak, że jeśli w czasie działań ratowniczych policjant chciałby przekazać bardzo ważną informację funkcjonariuszowi Straży Pożarnej, musi skontaktować się z dyżurnym macierzystej jednostki, ten zaś – z dy-

żurnym jednostki Straży Pożarnej, a dyżurny Straży Pożarnej ze strażakiem, który jest w zasięgu wzroku policjanta. Faktem jest także to, że podobne problemy komunikacyjne mają sami policjanci, gdyż wiele jednostek policji pracuje w różnych systemach łączności. W ramach przygotowań do „EURO 2012” polska Policja pozyskała nowoczesne systemy łączności. Nie rozwiązano jednak problemu całej instytucji, tylko jednostek zaangażowanych, gdy tymczasem warto kwestię tę rozwiązać systemowo. Byłoby to w przyszłości z korzyścią dla wszystkich służb uczestniczących w działaniach ratowniczych.

Sprawność działań ochronno-porządkowych imprez masowych podnosi organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń oraz treningów, które pozwalają:

- przygotować zaangażowane podmioty do wykonywania zadań związanych z reagowaniem na powstałe zagrożenia;
- sprawdzać przygotowane procedury oraz stan sił i środków;
- doskonalić umiejętności;
- uczyć schematów prawidłowych zachowań;
- wykazywać braki;
- określić kierunki koniecznych zmian;
- wypracowywać najlepsze metody współdziałania.

W ramach przygotowań do „EURO 2012” organizowano szkolenia i ćwiczenia dla podmiotów zaangażowanych, zakładając różne warianty zagrożeń. Były one bardzo przydatne, w szczególności podczas przywracania, jak się okazało, nielicznych naruszeń porządku publicznego podczas turnieju. Jak wynika z raportów policyjnych, podczas „EURO 2012” w związku z zakłócaniem porządku publicznego, policjanci zatrzymali 652 osoby, w tym 473 Polaków i 179 cudzoziemców; najwięcej Rosjan (100), Chorwatów (21) i Irlandczyków (19). Najczęściej do zatrzymań dochodziło w związku z czynami o charakterze chuligańskim. Najwięcej osób usłyszało zarzuty za udział w zbiegowisku (art. 254. kk), za naruszenie Ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz za naruszenia nietykalności cielesnej policjantów (art. 222. kk). Bezpośrednio po meczu Polska–Rosja (12 czerwca) zatrzymano 192 chuliganów, w tym 164 Polaków i 28 cudzoziemców (dane z raportu Policji zamieszczone na oficjalnej stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych).

Współczesne strategie bezpieczeństwa imprez masowych zakłada-

ją przede wszystkim działania wyprzedzające – prewencyjne, a w dalszej kolejności – interwencyjne. Ochrona imprez masowych wymaga szerokiego spektrum systemowych działań prewencyjnych, w które powinny być zaangażowane wszystkie służby i formacje mundurowe (Policja, Straż Graniczna oraz inne formacje ochronne, a także organizacje społeczne i społeczność lokalna zamieszkująca obszary, na których organizowane są imprezy masowe. Kluczowe znaczenie do zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych ma profilaktyka społeczna, a w szczególności edukacja społeczna. W ramach przygotowań do kolejnych imprez masowych o charakterze turnieju należy wykorzystać doświadczenia zdobyte podczas „EURO 2012”, zwłaszcza filozofię „3 x T” (troska, tolerancja, tłumienie) rozumianą jako:

troska, o osoby towarzyszące (jak rodzina czy przyjaciele), przede wszystkim dzieci, ale także o osoby spoza towarzystwa, np. o obcokrajowców, którym może być potrzebna pomoc w zakresie informacji o przyjętych rozwiązaniach komunikacyjnych, porządkowych, ułatwieniach i możliwych trudnościach lub pomoc medyczna;

tolerancja, rozumiana jako wyrozumiałość wszystkich uczestników i społeczności lokalnej wobec kibiców reprezentujących nie tylko różne państwa, lecz także różne kluby piłkarskie, tolerancja wobec narodowości, rasy, religii czy preferencji seksualnych, a także w odniesieniu do często głośnych i odbiegających od standardowych zachowań sposobów wyrażania emocji przez kibiców, którzy chcą fetować zwycięstwo swojej drużyny na ulicach miast, w pubach restauracjach czy hotelach, najczęściej w porach wieczorowo-nocnych;

tłumienie, czyli wzajemna kontrola w ramach zorganizowanych grup towarzyskich oraz samokontrola zmierzająca do tłumienia negatywnych emocji kibiców zarówno na stadionach, jak i poza nimi.

Należy opracować uniwersalne programy edukacyjne dla uczestników imprez masowych i społeczności lokalnej, a następnie w ramach przygotowań do imprez wdrażać je, modyfikując ich treści w zależności od potrzeb i charakteru imprezy.

ZAKOŃCZENIE

Organizacja imprez masowych o charakterze turniejów, w szczególności międzynarodowych bez względu na dyscyplinę sportową będącą przedmiotem rywalizacji, stanowi zawsze wyzwanie dla każdego kraju, w którym

będą odbywały się zawody, nawet jeśli kraj ten posiada duże doświadczenie w tym zakresie. Współczesne turnieje sportowe skupiają uwagę wielu ludzi na całym świecie, dlatego każda impreza masowa, a nade wszystko międzynarodowa, zawiera duży potencjał zagrożeń w miejscu i czasie jej odbywania. Polska była gospodarzem Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA „EURO 2012” i niewykluczone, że w niedalekiej przyszłości będzie gospodarzem innych imprez masowych o podobnej randze. Warto zatem wykorzystać zdobyte doświadczenia i wypracować uniwersalne rozwiązania systemowe w zakresie bezpieczeństwa imprez masowych, które będzie można wykorzystać również w przypadku organizowania krajowych imprez masowych o podwyższonym ryzyku.

Stworzenie właściwego, adekwatnego do współczesnych wyzwań, systemu bezpieczeństwa imprez masowych wymaga od wszystkich jego uczestników, zarówno organizatorów, jak i wykonawców, wysokiego stopnia świadomości oraz wiedzy zapewniającej kompetencje do realizacji powierzonych zadań. Należy także pamiętać, że imprezy masowe charakteryzują się dynamiką zachowań ludzkich wywołanych różnymi emocjami. Toteż należy stale doskonalić system ochrony bezpieczeństwa publicznego. Ważne jest również w tym kontekście prowadzenie ciągłego rozpoznania potrzeb i możliwości podmiotów zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa imprez masowych.

Organizując imprezy masowe o charakterze turnieju, bez względu na ich rangę i rodzaj zawodów sportowych, należy mieć na względzie zapewnienie najwyższych standardów bezpieczeństwa jej uczestnikom, przy jednoczesnym zachowaniu przyjaznej atmosfery. Właściwa realizacja zadań przez wszystkie podmioty zaangażowane w organizację tego rodzaju przedsięwzięcia pozwoli na osiągnięcie celów związanych z poczuciem bezpieczeństwa oraz spokojem i porządkiem na stadionach oraz ulicach miast, w których będą odbywały się zawody.

REFERENCES

- Mroczek, A. (2008) *Zamachy bombowe na terenach obiektów sportowych. Przygotowania do EURO 2012 w kontekście bezpieczeństwa pirotechnicznego budowy Stadionu Narodowego w Warszawie „Terroryzm. Zagrożenia – Prewencja – Przeciwdziałanie”*, nr 4.
- Pokruszyński, W. (2011). *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*,. Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej.

Szymczak, M.(red.), (1979). *Słownik języka polskiego*, tom I i II, Warszawa: Wyd. PWN.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej 2 kwietnia 1997 (art. 5)

Koncepcja przygotowania Policji do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012. Komenda Główna Policji, 18.05.2010;

Szafrański, J. (2011). *Obiekty użyteczności publicznej jako cele ataków terrorystycznych*, (w) red. M. Zdanowicz, Dariusz Lutyński, *Przyjazna granica – rok do Euro 2012*. Kętrzyn.

http://msw.gov.pl/portal/pl/2/10021/Podsumowanie_dzialan_sluzb_podleglych_Ministerstwu_Spraw_Wewnetrznych_po_turniej.html;

ROZDZIAŁ IV
VARIA

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

BRONISŁAW SITEK

CRIMEN DE VI
THE EVOLUTION OF LEGAL INSTRUMENTS TO GUARANTEE
PUBLIC ORDER IN ROMAN REPUBLIC

CRIMEN DE VI
EWOLUCJA INSTRUMENTÓW PRAWNYCH GWARANTUJĄCYCH
PORZĄDEK PUBLICZNY W RZYMIE REPUBLIKAŃSKIM

Prof. zw. dr hab. Bronisław Sitek

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
bronislaw.sitek@gmail.com

ABSTRACTS

Public order became significant at the end of the period of the Roman Republic. Ongoing civil wars, all kinds of formal and informal gathering, as well as organized crime led to growing problems of public order. In this social context, Roman legislator issued several laws containing provisions against the use of force in public places, including the use of offensive weapons (*telum*) or resistant (*arma*). The beginning of this series include *lex Calpurnia* (149 BC). The most important of these laws was the *lex Iulia de vi publica*. The subject of legal protection was public order. The Act provided penalties and countertypes. Violence and using weapon were described as *crimen de vi*. In the second century BC, permanent tribunal (*quaestio*) has been appointed entitled to settle cases of unlawful use of force.

Porządek publiczny stał się wartością w okresie końca republiki rzymskiej. Toczące się wojny domowe, wszelkiego rodzaju zgromadzenia formalne i nieformalne, a także narastająca przestępczość zorganizowana powodowały zaburzenia porządku publicznego. W tym kontekście społecznym rzymski ustawodawca wydał kilka ustaw zawierających przepisy przeciwko stosowaniu siły w miejscach publicznych, w tym z użyciem broni zaczepnej (*telum*) czy odpornej (*arma*). Za początek tej serii ustaw należy zaliczyć *lex Calpurnia* (149 przed Chr.). Najważniejszym jednak z tych aktów prawnych była *lex Iulia de vi publica*. Przedmiotem ochrony prawnej był porządek publiczny. W ustawie zostały przewidziane sankcje karne oraz kontratytypy. Przystępstwo użycia przemocy oraz broni było określane

jako *crimen de vi*. Już w II w. przed Chr. został powołany stały trybunał (*quaestio*) uprawniony do rozstrzygania przypadków bezprawnego użycia siły.

KEY WORDS:

Roman law, lex Iulia de vi publica, violence, weapons, public order.

prawo rzymskie, lex Iulia de vi publica, przemoc, broń, porządek publiczny.

WPROWADZENIE

Antyczny świat, zwłaszcza starożytnego Rzymu, współcześnie spostrzegany jest najczęściej poprzez pryzmat amerykańskich filmów, takich jak *Rzym*, *Spartakus* czy *Gladiator*. Jawi się on pełen przemocy, gwałtu czy rozlewu krwi. Nierzadko taki obraz reżyserzy przenoszą z literatury zachowanej od czasów rzymskich, przykładem może być opis żywota cesarza Klaudiusza sporządzony przez Swetoniusza, *divi Claudii* 15 Już na początku niniejszego opracowania należy powiedzieć, że przekaz historyczny, a zwłaszcza kronikarski, koncentruje się głównie na wydarzeniach ekstremalnych, które wzbudzają zainteresowanie potencjalnego czytelnika. Podobne zresztą mechanizmy rządzą współczesnymi środkami przekazu, które dostrzegają wyłącznie sensacyjne newsy. Normalność pozostaje niezauważalna.

W rzeczy samej, należy przyjąć, że świat antyczny, zwłaszcza rzymski, przez długi okres był światem dobrze zarządzonym i jak na owe czasy, stosunkowo bezpiecznym wewnątrz i zewnątrz. Oznacza to, że normalność zajmowała większą część przestrzeni życia prywatnego i publicznego. Dla przedmiotu niniejszego opracowania znaczenie posiada zasadniczo bezpieczeństwo wewnętrzne, które mogło być zagrożone poprzez zakłócanie legalnych zgromadzeń, zwoływanie nielegalnych zbiegowisk, organizację zorganizowanych grupy przestępczych oraz nielegalnego posiadania broni lub uzbrojenia. Znane są przypadki grup zajmujących się plądrowaniem domów, zwłaszcza położonych poza miastami (Sitek 2005, s. 5–28)

Przekaz historyczny wskazuje na to, że w historii starożytnego Rzymu miały miejsce różnego rodzaju zamieszki społeczne powiązane z zgromadzeniami politycznymi (w republikańskim Rzymie (510–27 przed Chr.) funkcjonowały zgromadzenia ludowe *comitia* i plebejskie *consilia plebis* oba typy zgromadzeń pełniły funkcje m.in. ustawodawcze oraz wyborcze.), zgromadzeniami religijnymi (np. pogrzeby lub obchody świąt de-

dykowanych poszczególnym bóstwom) z okazji świąt religijnych organizowano procesje, posiłki publiczne oraz igrzyska. (Zob. Scheid, 1997, s. 70 i nast.), zgromadzeniami kulturalnymi (np. pokazy walk, występy artystyczne)- w antycznym Rzymie często organizowano pokazy walk, m.in. gladiatorских, wystawiano sztuki, organizowano wyścigi konne. Każde większe miasto miało swój amfiteatr. Wiele z nich zachowało się w Italii, dzisiejszej Turcji czy w Północnej Afryce. Najśłynniejsze obiekty tego typu zachowane w jakieś części do naszych czasów to Koloseum (amfiteatr) oraz *Circus Maximus* w Rzymie. Ten ostatni obiekt był w stanie pomieścić jednorazowo nawet do 240 tysięcy widzów.) zdarzeniami losowymi takimi jak np. pożary czy katastrofy będące okazją do zbiegowiska). (Sitek, 2007, s. 273–288; MacCormack, 1972, s. 382)

Zgromadzenia bowiem były okazją do wywołania niepokojów społecznych godzących w porządek publiczny. Wichrzyciele niejednokrotnie na takie spotkania przychodzili uzbrojeni.

Różnorodność zgromadzeń, formalnych i nieformalnych, w tym nielegalnych, ma miejsce również i w czasach nam współczesnych, jak chociażby wiece polityczne (marsze niepodległościowe w Warszawie 11 listopada), zgromadzenia o charakterze religijnym (procesje czy wizyty papieża), wydarzenia sportowe, w tym zorganizowane w Polsce Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej – EURO 2012. Takie zgromadzenia są okazją do podejmowania działań przez grupy o charakterze przestępczym, w tym takie, które dokonują napadów z rabunkiem z bronią. Można zatem powiedzieć, że wszelkie zgromadzenia, zarówno te w antycznym Rzymie, jak i współcześnie, były i są okazją do wszelkiego rodzaju działań niezgodnych z prawem, w tym stosowania przemocy z użyciem broni, celem których jest zakłócenie spokojnego przebiegu tych zgromadzeń.

W tym kontekście rodzi się problem dotyczący stworzenia lub istnienia prawnych instrumentów służących do ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego. Potrzebę stworzenia takich instrumentów dostrzegali już antyczni Rzymianie. Najśłynniejszym pomnikiem normatywnym w tym zakresie jest *lex Iulia de vi publica*, której regulacje będą stanowiły podstawowy materiał do rozważań o porządku publicznym.

Przestępstwa bezprawnego stosowania przemocy z użyciem broni określano mianem *crimen de vi*. Przestępstwo to obejmowało takie przypadki jak: organizacja nielegalnych zebrań, uniemożliwienie wypełniania czynności związanych z funkcjami publicznymi urzędników - Cic. *Pro Coel.* 29,70: *qui armati senatum obsederint, magistratibus vim attulerint...*

zajmowanie przestrzeni publicznej przy użyciu siły Cic. Ad Att. 2,24: *qui loca occupaverint et cum telo fuissent...*, burzenie domów Cic. *De har. resp.* 8,15.. W ustawie tej wprowadzono również zakaz zasiedzenia rzeczy, które posiadanie zostało nabyte siłą – *res vi possessae* (G. 2,45) Kazusy te zostaną omówione w drugiej części niniejszego opracowania.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ PODSTAW PRAWNYCH PENALIZUJĄCYCH STOSOWANIA PRZEMOCY

Początki uregulowań normatywnych w zakresie penalizacji przypadków nielegalnego użycia przemocy należy widzieć w perspektywie rozwoju rzymskiego prawa karnego. Najstarsze ślady penalizacji stosowania siły znajdują się w ustawie XII tab. W tab. VIII,3 (Birks, 1969, s. 163–208) jest mowa o bezprawnym złamaniu kości (*os fractum*) oraz uszkodzeniu lub obcięciu części ciała (*membrum ruptum*) przy użyciu siły lub jakiegoś narzędzia (M. i J. Zabłoccy, 2000, s. 50.). Przewidziane kary były uzależnione od pozycji społecznej ofiary. Inna kara była przewidziana za zranienie lub zabicie człowieka wolnego, inna zaś w przypadku szkody powstałej na niewolniku. Była to norma prawna odnosząca się do stosunków społecznych panujących w niewielkiej wspólnocie społecznej opartej na gospodarce rolno-towarowej, stąd też i ta regulacja była stosunkowo nieostra (Zimmermann, 1996, s. 966)

Najstarszą formą przestępstwa przeciwko porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu było *perduellio*, czyli zdrada stanu lub też bezprawny atak przy użyciu siły lub broni. Ogólnie sformułowane pojęcie tego przestępstwa obejmowało wszystkie inne liczne przypadki, w tym również bezprawne użycie broni lub siły w miejscach publicznych czy podczas zgromadzeń (Dyjakowska, 2010; Kuleczka, 1974; Bauman, 1967).

Stan uregulowań prawnych w interesującym nas obszarze znacznie się wzbogacił w ostatnich dwóch wiekach republiki. Przyjmuje się, że początkiem nowej epoki w rozwoju rzymskiego prawa karnego było wydanie *lex Caluprnia* (149 przed Chr.) i powołanie stałych trybunałów – *quaestiones*, do rozstrzygania spraw związanych z poszczególnymi typami przestępstw (Richardson, 1987, s 1-12; Scott Ferguson, 1921, s. 86-100).

Pod koniec republiki wojna domowa była okazją do zintensyfikowania działalności różnego rodzaju zorganizowanych grup przestępczych. Przyczyną wzrostu przestępczości zorganizowanej były potrzeby materialnego zaspokojenia potrzeb zawodowych legionów. W ramach wypłacanego

żołdu dowódcy legionów przydzielali żołnierzom grunty lub inne dobra materialne, w tym łupy zabrane nie tylko wrogom państwa, lecz także wrogom politycznym. W celu wywłaszczenia ich z tych gruntów stosowano instytucję proskrypcji (Proskrypcje stały się narzędziem politycznej walki w szczególności pod koniec republiki (Salerno, 1990, s. 127 i nast.)) To rozdziło liczne konflikty pomiędzy wywłaszczonymi a nowymi posiadaczami. Ci bowiem, jako byli żołnierze, często posiadali dość liczną grupę niewolników lub wyzwolenców od siebie zależnych. O tej samowoli zorganizowanych grup przestępczych (*homines armati*) wspomina niejednokrotnie Cyceron (Zob. głównie Cic. *pro Sex. Rosc.*).

Wydarzenia związane pośrednio z wojnami domowymi były przyczyną wydania serii ustaw w celu stworzenia podstaw prawnych do zwalczania aktów przemocy, których dopuszczały się zorganizowane grupy. Pierwszym z tej serii aktów prawnych była ustawa *lex Cornelia de sicariis et veneficis* oraz *de iniuriis* (81 r. przed Chr.). Na ich podstawie dyktator Sulla penalizował bezprawne pobicie, w tym przy użyciu różg lub kijów, oraz gwałtowne najście na dom – *vi domum introire* (D. 47,10,5; D. 48,2,12)

Kolejna regulacja prawna dotycząca *crimen de vi* to *lex Plautia de vi* (Kiselewich, 2004; Riggsby, 1999) Data jej wydania nie jest pewna. W literaturze przyjmuje się, że została wydana w latach 78–63 przed Chr. (Rotondi, 1912). Na jej podstawie ustanowiono nową *quaestio* (stały trybunał karny), mająca zajmować się przypadkami stosowania przemocy w związku z zamieszkami (*seditio*).

Następną ustawą była *lex Pompeia de vi* (52 r. przed Chr.). W ustawie tej zostały wprowadzone nowe dyspozycje upraszczające procedurę przed *quaestio de vi* oraz zastrzono kary przewidziane w *lex Palutia de vi* (Cic. *Pro Mil.* 6,15 ; 26; 70)

Pod koniec republiki i na początku pryncypatu pojawiała się tendencja zmierzająca do rewizji wcześniejszych aktów normatywnych, celem wprowadzenia nowych rozwiązań. W tej perspektywie należy widzieć wydanie *Lex Iulia de vi publica*.

Z ustawą tą związana jest kwestia autorstwa oraz roku wydania. Według tego, co pisze Cyceron (Cic. *Phil.* 1,9,23), autorstwo *lex Iulia de vi publica* należy przypisać Juliuszowi Cezarowi. Ale w literaturze romanistycznej znajdują się również opinie, że autorem tej ustawy był jednak Oktawian August. Tak uważa m.in. W. Litewski (2003, s. 43). początki tej koncepcji sięgają poglądów T. Mommsena (1899, s. 128, przyp. 2.) według którego

właściwe jest spostrzeganie tej ustawy w zbiegu z inną ustawą, a mianowicie z *lex Iulia de vi privata*. Sugeruje, że pierwotnie była to jedna ustawa, dopiero w późniejszym okresie zaczęto obie części traktować jako odrębne ustawy, czego dowodem jest istnienie odrębnych tytułów w 48. księdze Digestów. Na istnienie jednej ustawy może też wskazywać tytuł *lex Iulia de vi privata et publica* znajdujący się w *Collatio* 9,2,1.

Trudno jest jednoznacznie przesądzić autorstwo, a tym samym dokładnie określić czas pochodzenia tej ustawy. Stosując interpretację historyczną oraz systemową, należy przyjąć, że autorem ustawy jest Juliusz Cezar. Trudno jest bowiem inaczej tłumaczyć wzmiankę o jej istnieniu dokonaną przez Cyncerona. Do jej tekstu powracano później wielokrotnie, poczynając od Oktawiana Augusta, który dokonywał stosunkowo szybkich reform w systemie prawa i organizacji wymiaru sprawiedliwości, owocem czego były dwie ustawy *leges iudicariae*, z których jedna dotyczyła organizacji procesu prywatnego, druga zaś publicznego.

Lex Iulia de vi publica została uchwalona podczas zgromadzenia centurialnego i pierwotnie obowiązywała na terenie miasta Rzym. Z czasem zakres jej oddziaływania został rozciągnięty na Italię oraz inne prowincje rzymskie. W dalszej części tego opracowania przedmiotem rozważań będą postanowienia zawarte w tej ustawie na tle współczesnych rozwiązań.

Podstawowym źródłem wiedzy o postanowieniach zawartych w *lex Iulia* są fragmenty zachowane w księdze 48. Digestów. Tam też znajdują się teksty zawierające pierwotne zapisy *lex Iulia de vi publica*. Do tych rozwiązań powracano w konstytucjach cesarskich, dokonując rozszerzającej interpretacji lub wprowadzenia nowych rozwiązań. I tak fragmenty tych konstytucji znajdują się w księdze 9., tytule 12. Kodeksu Justyniańskiego, w księdze 9., tytule 10. Kodeksu Teodozjańskiego, w poklasycznym zbiorze *Pauli Sententiae* 5,26 oraz akcydentalnie o tej ustawie wspomina się w *Mosaicorum et Romanorum legum collatio* 9,2. Charakterystyczne jest to, że w tych zbiorach przepisów prawnych jest mowa o *lex Iulia de vi publica et privata*.

PRZEDMIOT OCHRONY OBJĘTY USTAWĄ *LEX IULIA DE VI PUBLICA*

Za pomocą *lex Iulia de vi publica* ustawodawca postanowił zapewnić bezpieczeństwo i porządek publiczny poprzez ściganie sprawców przestępstw polegających na zakłócaniu porządku publicznego. Jako że postanowienia zawarte w *lex Iulia de vi publica* odnoszą się do przypadków

stosowania przemocy przez zorganizowane grupy, często przy użyciu broni, można powiedzieć, że stała na straży bezpieczeństwa wewnętrznego. Drugim rodzajem jest bezpieczeństwo narodowe, które zajmuje się zagrożeniami zewnętrznymi państwa

Należy zdawać sobie jednak sprawę z tego, że koncepcja bezpieczeństwa, zwłaszcza wewnętrznego, jest współczesnym sposobem myślenia, opartym na wartościach typowych dla społeczeństwa składającego się z jednostek o silnym poczuciu autonomii (o filozofii bezpieczeństwa w świecie antycznym pisał m.in. Pokruszyński, 2011, s. 17 nast.) Stąd też trudno jest znaleźć w języku łacińskim termin, który odpowiadałby współczesnemu terminowi „bezpieczeństwo publiczne” czy „bezpieczeństwo wewnętrzne”.

Współczesną modę na badania w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego odnotowuje się na polu badań historyczno-prawnych. Ich wynikiem są coraz liczniejsze publikacje, w tytułach których pojawia się termin „bezpieczeństwo”, z różnymi przymiotnikami. Aktywność badawcza romanistów sugeruje, że istnieje jakieś powiązanie współczesnej koncepcji bezpieczeństwa z rzymskim widzeniem tego problemu. (Między innymi ukazało się dzieło zbiorowe pod red. Amielańczyka, Dębińskiego i Słabka (2010). Znajdujące się tam opracowania odnoszą się do różnych kwestii bezpieczeństwa, jednak bez wyjaśnienia lub uzasadnienia powodu, dla którego przenosi się współczesne myślenie do świata antycznego, np. opracowanie M. Dyjakowskiej (2010, s. 65–78). Autorka tego bardzo dobrego artykułu przyjęła *a priori* założenie o tożsamości rzymskiej i współczesnej koncepcji bezpieczeństwa.) Taka hipoteza wydaje się jednak dość ryzykownym apriorycznym założeniem badawczym. Badania w polskiej romanistyce są pewną kontynuacją badań podejmowanych na Zachodzie Europy już w latach osiemdziesiątych (Santalucia, 1988, s. 5–21; Lanciani 1981, s. 169 i nast.; Paoli, 1972, s. 101 i nas).

Koncepcyjnie bliższy antycznemu widzeniu przedmiotowej problematyki jest współczesny termin porządek publiczny. Pojęcie to występuje w licznych tekstach prawnych, przynależy jednak do pojęć ustawowo nieodokreślonych np. zgodnie z przepisem art. 11. pkt. 1. Ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych (DzU nr 123, poz. 779. z późn. zm.), do zadań straży należy w szczególności ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych. Wykonując ww. zadania, strażnik ma prawo m.in. do dokonywania czynności wyjaśniających, kierowania wniosków o ukaranie do sądu, oskarżania przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych –

w trybie i zakresie określonymi w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia (art. 12. ustawy). W konsekwencji próbę zdefiniowania podjęcia porządku publicznego podejmuje się doktryna. Według A. Marka *pod pojęciem porządku publicznego rozumie się uporządkowany odpowiednimi przepisami, wolny od zakłóceń bieg życia zbiorowego. Jeżeli zaś chodzi o spokój publiczny, to oznacza on niezakłócony stan równowagi psychicznej nieokreślonej liczby osób, przy czym wykroczenia przeciwko spokojowi publicznemu wywołują zakłócenia tego stanu (zaniepokojenie, oburzenie itp. reakcje ludzi)* (Marek, 2002, s. 119). Zaś według J. Jagielskiego *pojęcia porządek publiczny i spokój publiczny kojarzyć można ze stanem obejmującym pewien ład w sferze życia publicznego, polegający na przestrzeganiu zasad współżycia społecznego, respektowaniu istniejących i powszechnie akceptowanych norm zachowania się w kontaktach społecznych i przy korzystaniu z urządzeń publicznych itp. Innymi słowy, chodzi tu o stan dotyczący nieoznaczonego kręgu podmiotów, który zapewnia normalne i bez nagłych przeszkód funkcjonowanie życia społecznego w różnych dziedzinach* (Jagiel-ski, 1999, s. 603).

W tekstach prawa rzymskiego znajdują się następujące pojęcia bliskoznaczne współczesnemu pojęciu porządek publiczny: *qualitatae ordinis*, (C.Th. 7.,18,8 pr.) *salute rei publicae*, (C.Th. 7,8,14.) *securitatem, res publica*, (Ulp. 8 de off. Procon. (D. 48,4,1,1).) *ordo* czy też czasowniki takie jak *custodire*. We włoskiej literaturze romanistycznej występują takie pojęcia jak: w literaturze: *sicurezza pubblica, tranquillità sociale* oraz *ordine pubblico*. W literaturze anglojęzycznej mówi się o *public safety, public peace* i *public order*. Można zatem powiedzieć, że dobrem chronionym na podstawie *lex Iulia de vi publica* był porządek publiczny rozumiany jak respektowanie przez poszczególnych członków, jak i grupy interesów zasad wypracowanych w wyniku rozwoju danej społeczności lub zawartych w uregulowaniach prawa pisanego. Naruszenie ładu społecznego z użyciem siły lub przemocy było określane jako *vis contra rem publicam*.

Tak rozumiane dobro chronione wyróżniło się od wszelkich form ataków na dobra prywatne (*lex Iulia de vi privata*) oraz na interes i dobro państwa jako takiego (*crimen maiestatis*). W tym ostatnim przypadku chodziło również o stosowanie przemocy przy użyciu broni, ale przemoc ta była skierowana przeciwko funkcjonariuszom lub instytucjom państwa.

Ulp. 7 de off. procon. (8,4,1,1):

Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum vel adversus securitatem eius committitur. Quo tenetur is, cuius opera dolo

malo consilium initum erit, quo obsides iniussu principis interciderent: quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint convenientve adversus rem publicam, locave occupentur vel templa, quove coetus conventusve fiat hominesve ad seditionem convocentur: cuiusve opera consilio malo consilium initum erit, quo quis magistratus populi Romani quive imperium potestatemve habet occidatur: quove quis contra rem publicam arma ferat: quive hostibus populi Romani nuntium litterasve miserit signumve dederit feceritve dolo malo, quo hostes populi Romani consilio iuventur adversus rem publicam: quive milites sollicitaverit concitaveritve, quo seditio tumultusve adversus rem publicam fiat:

KONTRATYPY

Penalizacja stosowania przemocy w miejscach publicznych, w tym użycie lub posiadanie broni, nie obejmowała przypadków dozwolonego, samoistnego gromadzenia ludności lub posiadania broni. W tytule 6. księgi 48. znajduje się kilka postaci kontratypów, a więc przypadków prawnie usprawiedliwionych stosowania siły lub posiadania broni. Wyjątki te były usprawiedliwiane przyjętymi zwyczajami. Pierwszy fragment dotyczy prawa posiadania broni zaczepnej lub zbroi w niektórych przypadkach.

Marcianus 14 inst. (D. 48,6,1): Lege Iulia de vi publica tenetur, qui [quia] arma tela domi suae agrove in villa praeter usum venationis vel itineris vel navigationis coegerit.

W tekście Marcianus używa terminu *praeter usum*, co można przetłumaczyć jako „wbrew przyjętym zwyczajowo normom”. Każdy mógł bowiem posiadać broń wówczas, gdy była ona związana z codziennym życiem. Trzymanie broni mogło być usprawiedliwione potrzebami polowania (*venatio*), lub podróżą drogą albo wodą.

Scaev. L. 4 regul. D. 48,6,2): Excipiuntur autem arma, quae quis promericia causa habuerit hereditateve ei obvenerint.

Kolejny przypadek autorstwa Scewoli dotyczy dowolnego posiadania broni ze względu na działalność gospodarczą lub spadkobranie. W antycznym Rzymie produkcją broni i handlem nią na potrzeby militarne czy łowicze najczęściej zajmowały się prywatne firmy. Drugi przypadek dotyczy wejścia w posiadanie broni poprzez spadkobranie np. po zmarłym ojcu żołnierzu.

Ulp. 68 ad ed. (D. 48,6,10pr.): Exceptus est, qui propter venationem habeat homines, qui cum bestiis pugnent, ministrosque ad ea habere conceditur.

Wyjątkiem od zakazu posiadania broni lub zwoływania zgromadzeń był przypadek gromadzenia ludzi w celu polowania na dzikie zwierzęta. Ponadto, pozwolenie na zwołanie zgromadzenia, którego członkowie byli uzbrojeni, mógł wydać odpowiedni *magistraus*, np. konsul. Wydaje się, że takie rozwiązanie miało miejsce na prowincji. W *lex Ursonensis cap.* 103 była przewidziana możliwość dokonania mobilizacji ludności miasta w przypadku zagrożenia ze strony zorganizowanych grup przestępczych operujących w tamtym okresie w Italii i Hiszpanii (Manfredini, 1992, s. 23–34). Przykładem takich grup byli złodzieje większych zwierząt domowych (Sitek, 2005, s. 5-28).. Decyzję taką podejmował senat miasta, a wykonanie jej powierzono duumwirom. Stacjonujące legiony rzymskie nie zawsze były w stanie skutecznie i na czas przeciwstawić się tego typu zjawiskom. Dlatego konieczne było zorganizowanie czegoś w rodzaju współczesnej obrony cywilnej (Sitek, 2008).

Paul. *l. 5 sentent.* (D. 48,6,11.2): 2. *Qui telum tutandae salutis suae causa gerunt, non videntur hominis occidendi causa portare.*

W końcu znajduje się jeszcze jeden kontratyp, a mianowicie dozwolone noszenie broni w celu obrony samego siebie. Ważne tu ma znaczenie wola posiadania tej broni, a mianowicie obrona samego siebie, nie zaś szkodenie innym. Podobne sformułowanie znajduje się w konstytucji Stanów Zjednoczonych.

SANKCJE

Sankcje za stosowanie przemocy lub niedozwolone posiadanie broni obowiązywały już we wcześniejszych aktach normatywnych aniżeli w *lex Iulia de vi publica*. Rodzaje kar stosowanych w tym przypadku wylicza Ulpian.

Ulp. 68 *ad ed.* (D. 48,6,10.2): *Damnato de vi publica aqua et igni interdicitur.*

Według *lex Iulia* oskarżeni na podstawie *lex Iulia de vi publica* byli skazywani na karę *aqua et igni interdicitur*.

Paul. *l. 5 sentent.* (D. 48,6,11pr.): *Hi, qui aedes alienas aut villas explaverint effregerint expugnaverint, si quid in turba cum telis fecerint, capite puniuntur.*

Nie we wszystkich jednak przypadkach stosowana była kara *aqua et igni interdicitur*. Gdy sprawca dokonywał splotowania, włamania albo napadu na dom lub willę na prowincji czyli dom letniskowy, lub gdy ktoś

organizował grupę uzbrojoną do dokonywania takich czynów, winien być karany śmiercią. W tym ostatnim przypadku chodzi o samo organizowanie takiego zdarzenia, czyli zorganizowanie grupy uzbrojonej (turba), zdolnej do dokonywania napadów. Już sam ten czyn był karany.

W okresie poklasycznym system kar został uzależniony od pozycji społecznej sprawcy czynu. Według fragmentu zachowanego w *Pauli Sententiae* 5,26,1: *Cuius rei poena in humiliores capitis in honestiores insulae deportatione coerchetur*. Zatem osoby przynależące do *humiliores* skazywane były na śmierć, należąca zaś do *honestiores*, skazywani byli na relegację.

WNIOSKI

Rozwój społeczeństwa rzymskiego, zwłaszcza w okresie po wojnach punickich, przyniósł ze sobą nie tylko rozwój gospodarczy, demograficzny i polityczny, lecz także liczne zagrożenia dla porządku publicznego. W konsekwencji nasiliły się przypadki stosowania przemocy, nierzadko w połączeniu z użyciem broni – *crimen de vi*. Działania te godziły w porządek publiczny. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w postępującym wówczas rozwarstwieniu społecznym, zwłaszcza pod względem materialnym, nadmiernych wyzwoleniach zwiększających liczbę biedoty miejskiej (*plebs urbana*), politycznych walkach ostatnich dwóch wieków republiki.

W odpowiedzi na negatywne zjawiska, godzące w porządek publiczny, na podstawie *lex Calpurnia* utworzono stały trybunał – *quaestio de vi* zajmujący się rozstrzyganiem spraw związanych ze stosowaniem przemocy. Najważniejsze jednak było podjęcie działalności legislacyjnej. W jej wyniku wydano liczne akty prawne, uwieńczeniem których była *lex Iulia de vi publica*. Ustawa ta została wydana najprawdopodobniej przez Juliusza Cezara i zrewidowana przez Oktawiana Augusta. Na jej podstawie dokonano penalizacji różnych przypadków stosowania przemocy z użyciem broni oraz wskazano kontraty i zasady odpowiedzialności.

Współczesna analiza ustawy sprzed dwóch tysięcy lat jest niezwykle istotna dla ukazania ewolucji koncepcji porządku publicznego oraz sposobów zwalczania zagrożeń.

REFERENCES

- Amielańczyk, K. (1999) The Position of Incendium in the Legislature of Cornelius Sulla „Lex Cornelia de Sicariis et Veneficis? W: *Orbis Iuris Romani. Journal of Ancient Law Studies*, 5, s. 6–19.
- Amielańczyk, K. (2011) *Ustawa Korneliusza Sulli przeciwko nożownikom i trucicielom (81 r. p.n.e.)*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Balzarini, M. (1969) *Ricerche in tema di danno violento e rapina nel diritto Romano*, Padova: Wydawnictwo Cedam.
- Bauman, r. (1967) *The Crimen Maiestatis in the Roman Republic and Augustan Principate*, Johannesburg: Wydawnictwo Witwatersrand Univ. Press.
- Bieniek, S. (1967) *Geneza interdyktu de vi armata*, Acta Universitatis War-tislaviensis, No 63. Prawo XVIII, s. 9–25.
- Birks, P.B.H. (1969) *The Early History of Iniuria*, Tijdschrift voor Rechts-geschiedenis, 163, s. 163–208.
- Bryła, M. (2000) *Sprawstwo kierownicze i sprawstwo polecające*, Prokuratu-ra i Prawo, nr 1, s. 39–46.
- Burdese, A. (1956) *Sulla capacità intellettuale degli impuberes in diritto classico*, Archivio Giuridico 15, s. 10–66.
- Dalla, D. (1987). *Ubi venus mutatur. Omosessualità e diritto nel mondo ro-mano*, Milano: Wydawnictwo A. Giuffrè.
- Desanti, L. (1988) *Osservazioni sul matrimonio riparatore nelle fonti retori-che e nelle fonti giuridiche*, [w:] Atti del III Seminario Romanistico Gar-desano promosso dall’Istituto Milanese di Diritto Romano e Storia dei Diritti Antichi, 22–25 ottobre 1985, Milano: Wydawnictwo A. Giuffrè.
- Dyjakowska, M. (2010) *Crimen laese maiestatis. Studium nad wpływami prawa rzymskiego w dawnej Polsce*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Dyjakowska M. *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego a rzymskie ustawy o obrazie majestatu*, W: Amielańczyk, K., Dębiński A., i Słapek, D. (2010) *Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego w prawie rzymskim*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 65–78.
- Garnsey, P. (1970) *Social Status and Legal Privilege in the Roman Empire*, Michigan: Wydawnictwo Clarendon.
- Gioffredi, C. (1970) *I principi del diritto penale Romano*, Torino: Wydaw-nictwo G. Giappichelli.

- Hartkamp, A.S. (1971) *Zwang im Römischen Privatrecht*, Amsterdam: Wydawnictwo Adolf M. Hakkert.
- Jagielski, J. (2010) *Prawo administracyjne* (w:): M. Wierzbowski (red.), Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Kardas, P. (2010) *Kodeks Karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa: Wydawnictwo Lex.
- Kaser, M. (1966) *Das Römische Zivilprozessrecht*, München: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kiselewich, r. (2004). *Cicero's pro Caelio and the Leges de vi of Rome in the Late Republic*, Massachusetts: Wydawnictwo WILLIAMS COLLEGE.
- Kuleczka, G. (1974) *Studia nad rzymskim wojskowym prawem karnym*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Lanciani, r. (1981) *L'antica Roma*, Bari: Wydawnictwo Laterza.
- Lintott, A.W. (1972) *From the Struggle of the Orders to the Principate*, Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, t. I.2, Berlin- New York: Wydawnictwo De Gruyter, s. 226–267.
- Litewski, W. (2003) *Rzymski Proces karny*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Longchamps de Bérier, F. (1998) *Fideikomis uniwersalny a swoboda dysponowania majątkiem na wypadek śmierci: zmiany zakresu podmiotowego w rzymskim prawie spadkowym*, W: *Studia Iuridica* 36, s. 137–158.
- MacCormack, G. (1972) *Criminal Liability for Fire in Early and Classical Roman Law*, W: *Index*, 3, s. 382–396.
- Manfredini, A.D. (1992) *Municipii e città nella lotta ai 'latrones'*, W: *Annali dell'Università di Ferrara*, sez. V/6, s. 23–34.
- Marek, A. (2002) *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Mommsen, T. (1899) *Römisches Strafrecht*, Leipzig: Wydawnictwo: Karl Binding.
- Paoli, U.E. (1972). *Vita romana, notizie di antichità private*, Firenze: Wydawnictwo Casa Editrice Marzocco.
- Pokruszyński, W. (2011) *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*, Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Pölonen J. (2004) *Plebeians and Repression of Crime in the Roman Empire: From Torture of Convicts to Torture of Suspects*, W: *Revue internationale*

- des droits de l'Antiquité*, 51, s. 217–257.
- Richardson, J. S. (1987) *The Purpose of the Lex Calpurnia de repetundis*, W: *Journal of Roman Studies*, 77, s 1–12.
- Riggsby, A. (1999) *Crime and Community in Ciceronian Rome*. Austin: Wydawnictwo University of Texas Press
- Rizzelli, G. (2000) *Le donne nell'esperienza giuridica di Roma antica. Il controllo dei comportamenti sessuali. Una raccolta di testi*, Lecce: Wydawnictwo Edizioni di Grifo.
- Rotondi, G. (1912) *Leges publicae populi romanis*, Milano: Wydawnictwo Società Editrice Libreria.
- Salerno, F. (1990) *Dalla consecratio alla publicatio bonorum*, Napoli: Wydawnictwo Jovene.
- Santalucia, B. (1988) *Nota sulla repressione dei reati comuni in età repubblicana*, W: A. Burdese (red.), *Idee vecchie e nuove sul diritto criminale romano*, Padova: Wydawnictwo La Grafica, s. 5–21.
- Scheid, J. (1997) *Kapłan*. W: A. Giardina, *Człowiek Rzymu*, tł. na jęz pol.: P. Bravo, Warszawa: Wydawnictwo VOLUMEN. 1997, s. 70–104.
- Schiavone, A. (1998) *Forme normative e generi letterati. La cristallizzazione del ius civile e dell'editto fra tarda repubblica e primo principato*, W: *La codificazione del diritto dall'antico al moderno*, Napoli: Wydawnictwo Editoriale scientifica.
- Scott Ferguson, W. (1921) *The Lex Calpurnia of 149 B.C.*, *Journal of Roman Studies*, 11, s. 86–100.
- Sini, F. (2012) *Urbs: concetto e implicazioni normative nella giurisprudenza*, *Diritto e storia*, 10(). Czasopismo internetowe: <http://www.dirittoestoria.it/10/Tradizione-Romana/Sini-Urbs-concetto-norme-giurisprudenza.htm> [odczyt: 2012-11-02].
- Sitek, B. (2001) „*Quaestionem*” *intelligere debemus tormenta et corporis dolorem ad eruendam veritatem*, W: *Crimina et mores. Prawo karne i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 161–168.
- Sitek, B. (2005) *Abigeatus crimen. Ze studiów nad crimina extraordinaria*. W: *Studia Prawnoustrojowe*, 4(2005), s. 5–28.
- Sitek, B. (2005) *Abigeatus crimen. Ze studiów nad crimina extraordinaria*, W: *Studia Prawnoustrojowe*, 4, s. 5–28.
- Sitek, B. (2005) *Crimen rapti mulieris. Studia nad fragmentem Maricianusa 14 Inst. D. 48.6.5.2* W: *Contra leges et bonos mores. Przestępstwa*

- obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*, pod red. H. Kowalskiego, M. Kuryłowicza, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 293–308.
- Sitek, B. (2008) *Apud vetustiores incendiis arcendis triumviri praerant - organy orzekające w sprawach incendium – podpaień w starożytnym Rzymie*, Journal of Modern Science 1, s. 54–61
- Sitek, B. (2008) *Lex Coloniae Genetivae Iuliae seu Ursonensis i lex Irnitana. Ustawy municypalne antycznego Rzymu. Tekst, tłumaczenie i komentarz*, Poznań Wydawnictwo Ars boni et aequi.
- Sitek, B. *Incendium fecerint... Przyczynek do studiów nad przestępstwem podpalenia w prawie rzymskim* cz. I. W: A. Dębiński, H. Kowalski, M. Kuryłowicz (red.). (2007). *Salus rei publice suprema lex. Ochrona interesów państwa w prawie karnym starożytnej Grecji i Rzymu*, Lublin: Wydawnictwo KUL, s. 273–288;
- Solidoro Maruotti, L. (1993). *Aspetti della 'giurisdizione civile' del 'praefectus urbi' nell'età severiana*, Labeo 39, s. 174–233.
- Zabłoccy, M. i J. (2000). *Ustawa XII Tablic. Tekst–tłumaczenie–objaśnienia*, Warszawa: Wydawnictwo: Liber.
- Zimmermann, r. (1996). *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford: Wydawnictwo Oxford.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

WITOLD POKRUSZYŃSKI

CHALLENGES AND THREATS OF XXI CENTURY

WYZWANIA I ZAGROŻENIA XXI WIEKU

prof. zw. dr hab. Witold Pokruszyński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
prorektor@wsge.edu.pl

ABSTRACT

This paper contains the description of the main challenges and threats which exist or can occur in XXI century, in pragmatic aspect, and at macro scale. Additionally the generated challenges and threats are described on the basis of investigations performed and literature of the subject in a very summarized form, which gives a possibility of broadening their content in every essential dimension. The content of this paper is addressed to the readers who are dealing with the safety problems and to these who will predict the humanity's development on Earth in her safety dimension.

Artykuł traktuje o głównych wyzwaniach i zagrożeniach, jakie występują lub mogą występować w XXI wieku w aspekcie pragmatycznym, w makroskali. Ponadto wygenerowane wyzwania i zagrożenia opisane zostały na podstawie prowadzonych badań i literatury przedmiotu w ujęciu bardzo skrótowym, dającym możliwość poszerzenia ich treści w każdym niezbędnym wymiarze. Treść artykułu jest kierowana zarówno do czytelników zajmujących się problematyką bezpieczeństwa, jak i do tych, którzy prognozują rozwój ludzkości na Ziemi w wymiarze jej bezpieczeństwa.

KEY WORDS:

international order, national security, cyberspace, globalization, armed conflicts.

porządek międzynarodowy, bezpieczeństwo narodowe, cyberprzestrzeń, globalizacja, konflikty zbrojne.

WYZWANIA XXI WIEKU

Aby zrozumieć termin „wyzwania”, należy przyjąć, że jest to coś, co generuje nowe sytuacje, w których występują niezbywalne potrzeby i odpowiednio do nich stosowne działania państwa lub grupy państw (sojuszy) w celu osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa.

Do wyzwań w tym znaczeniu należałoby zaliczyć przede wszystkim:

TWORZENIE NOWEGO PORZĄDKU MIĘDZYNARODOWEGO

Według realistów jedynie podmioty stosunków międzynarodowych mogą skutecznie wpływać na środowisko zewnętrzne poprzez różne formy działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa państw we wszystkich obszarach. Do tych znanych form można zaliczyć takie, jak: łączenie wysiłków za pośrednictwem sojuszy (UE), koalicje lub organizacje międzynarodowe (OBWE), działania układu amerykańsko-rosyjskiego na rzecz redukcji zbrojeń atomowych (START), równoważenie sił, odstraszanie, kontrola zbrojeń, budowa środków wzajemnego zaufania, a także polityka niezaangażowania lub neutralności. Ta ostatnia występuje coraz rzadziej, ponieważ obecnie niemal wszystkie podmioty są zaangażowane w globalnym systemie bezpieczeństwa.

Współczesny poziom instytucjonalizacji wspólnych wysiłków na rzecz bezpieczeństwa, głębokość procesów integracyjnych i współzależność państw, a ostatnio również działania organizacji regionalnych oraz globalnych, pozwalają wyraźnie dostrzec zjawisko kształtowania się podmiotowej roli uczestników porządku międzynarodowego. Państwa, w celu zwiększenia gwarancji własnego bezpieczeństwa, odstępują od dogmatycznego traktowania zasady suwerenności, powierzając częściowy jej zakres instytucjom ponadnarodowym, co w przypadku UE jest szczególnie widoczne i poparte zapisami w Traktacie Lizbońskim. W tym miejscu należy podkreślić, że taki system bezpieczeństwa zbiorowego nie stoi w miejscu, możliwa jest jego ewolucja o ograniczonym zasięgu.

DEMOKRATYZACJA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO, REGIONALNEGO I GLOBALNEGO

Demokratyzacja w bezpieczeństwie, zwłaszcza w stosunkach międzynarodowych, nie jest zjawiskiem nowym. To pojęcie w literaturze krajo-

wej i zagranicznej funkcjonuje już od wielu lat i ma powszechne uznanie. Demokratyczność systemu bezpieczeństwa traktuje się jako cechę relacji uczestników umożliwiającą im sprawiedliwą i równą partycypację w sojuszu oraz w korzyściach z uczestnictwa. To pojęcie zawiera w sobie dystrybucję takich wartości, jak: bezpieczeństwo, rozwój, korzyści ze zdobyczy cywilizacji, środowiska naturalnego, podziału pracy i systemu socjalnego.

Z punktu widzenia aksjologicznego należałoby, według mojej wiedzy, analogicznie uznać, że demokratyczność lub stopień demokratyzacji jest jednym z istotnych kryteriów bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Już w przeszłości zarówno filozofowie, jak i uczeni innych dyscyplin naukowych, proponujący różne modele porządku międzynarodowego, opowiadali się za demokratycznym systemem bezpieczeństwa.

Postępujący rozwój demokratycznych zasad stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego w sytuacji współczesnych wyzwań i zagrożeń oraz integracji i globalizacji modelu demokratyzacji bezpieczeństwa staje się kryterium podstawowym.

Uwzględniając sferę antologiczną stosunków międzynarodowych, można łatwo dostrzec tendencje i procesy, jakie towarzyszą rozwojowi demokratyzacji stosunków międzynarodowych, które kształtują bezpieczeństwo narodowe, regionalne i globalne. Jest zawsze, tak, kiedy intensyfikują się wzajemne zależności pomiędzy polityką wewnętrzną i zewnętrzną, demokratyzacja systemów bezpieczeństwa staje się rzeczywistością.

Po tym wprowadzeniu w kwestię demokratyzacji bezpieczeństwa czytelnik może zadać pytanie: Jak należy rozumieć demokratyzację bezpieczeństwa wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku? Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest łatwa, merytorycznie może być mało precyzyjna, ale jej treść może okazać się inspirująca do analiz i stać się przyczynkiem do dalszych badań. Taki cel postawił autor artykułu, chociaż i on może być co najmniej dyskusyjny w wielu aspektach. Podstawową trudnością w rozważaniach nad demokratyzacją bezpieczeństwa jest nieporównywalność polityki wewnętrznej, zewnętrznej i międzynarodowej. Te trzy obszary działalności politycznej są odmienne i przenoszenie treści jednego obszaru na inne nie może być akceptowane.

Należy zauważyć, że demokracja jest wartością głównie wewnętrznego systemu politycznego. Nabiera znaczenia, gdy chodzi o bezpieczeństwo regionalne i globalne, tj. polityczne, ekonomiczne, militarne, społeczne i inne. Istnieje zatem potrzeba dokonania głębokiej analizy i oceny isto-

ty pojęcia demokratyzacji bezpieczeństwa w aspekcie wyzwań i zagrożeń w trzecim tysiącleciu, zwłaszcza w Unii Europejskiej, liczącej 27 demokratycznych państw.

BUDOWANIE MODELU BEZPIECZEŃSTWA KOOPERATYWNEGO

Na początek należy zaznaczyć, iż bezpieczeństwo narodowe już dzisiaj występuje w układzie zbiorowym, zwłaszcza w sytuacji przynależności państwa do sojuszu, na przykład do Unii Europejskiej. W takim znaczeniu mamy do czynienia z bezpieczeństwem zbiorowym. W teorii bezpieczeństwa ma ono różne nazewnictwo takie jak: wspólne, wszechstronne, defensywne, a także kooperacyjne albo kooperatywne. Sama idea bezpieczeństwa zbiorowego przeciwstawia się logice równowagi sił, odrzuca sojusze i zobowiązuje wszystkich uczestników do przeciwstawienia się agresji na któregokolwiek z członków systemu bezpieczeństwa. Główną zaletą bezpieczeństwa kooperatywnego jest to, że potencjalna siła jest znacznie większa, a przez to można skuteczniej zniechęcić agresora do naruszenia *status quo*.

Podstawowym celem bezpieczeństwa kooperatywnego, we wszystkich uwarunkowaniach współczesnych, jest zdecydowane i skuteczne odpowiadanie na wszelkie zagrożenia, zapobieganie konfliktom na drodze dyplomatycznej i interwencji militarnej, likwidowanie konfliktów, o ile powstają, bez względu na ich wymiar, niesienie pomocy środkami kooperatywnymi tam, gdzie lokalne społeczności potrzebują wsparcia w różnej formie, nie tylko militarnej.

Ośmielam się twierdzić, iż nawet najlepszy model bezpieczeństwa narodowego może okazać się w danej sytuacji polityczno-militarnej nieskuteczny. Jest obecnie wiadomo, zwłaszcza w sytuacjach wielu zagrożeń i nieprzewidzianych, że bezpieczeństwo tworzone w strukturze narodowej, a nie na kooperatywnej jest mało wiarygodne i nieracjonalne.

Konflikty asymetryczne z kolei najwyraźniej zdają się wymuszać inne spojrzenie zarówno na środki, jakimi dysponują państwa, jak i na potencjalnego przeciwnika. W celu podniesienia skuteczności działań w obszarze bezpieczeństwa regionalnego i globalnego stają się nieodzowne kooperatywne, sprawnie funkcjonujące, nowoczesne sojusze militarne (NATO dla Unii Europejskiej).

WSPÓŁPRACA WIELOSTRONNA W UMACNIANIU POKOJU

Na pojawienie się nowych zagrożeń w skali globalnej i związanych z tym wyzwań, gdy chodzi o funkcjonowanie organizacji do spraw bezpieczeństwa, pojawiły się także nowe tendencje współpracy w obszarze bezpieczeństwa.

Po zakończeniu zimnej wojny większość organizacji ds. bezpieczeństwa stanęła w obliczu konieczności zmian celów i założeń współpracy. Wraz ze zniknięciem zagrożenia spowodowanego rywalizacją zimnowojenną pojawiła się konieczność redefinicji roli organizacji międzynarodowych, których cele i zasady odnosiły się do rywalizacji międzyblokowej. Dodatkowo, konieczność redefinicji funkcji spełnianych przez te struktury została wymuszona przez niestabilną sytuację polityczną w Europie Środkowej i Wschodniej, czego dobitnym przykładem był konflikt w byłej Jugosławii. Konflikt ten zwrócił także uwagę społeczności międzynarodowej na nieskuteczność rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa wypracowanych w okresie zimnej wojny². Obecnie dalszy proces redefinicji roli i funkcji organizacji ds. bezpieczeństwa jest powodowany rosnącą liczbą zagrożeń pozapaństwowych (ugrupowania terrorystyczne, przestępczość zorganizowana) i pojawienie się nowego typu źródeł konfliktów (dysproporcje ekonomiczne w obrębie państw i pomiędzy nimi, fundamentalizm religijny, niekontrolowany przepływ kapitału, nielegalny handel bronią, handel żywym towarem).

Czynnikiem wpływającym na konieczność zmiany profilu działania jest także poszerzanie niektórych struktur bezpieczeństwa o nowe państwa i konieczność dopasowania się do wyzwań z tym związanych. Adaptacja do nowych warunków współpracy międzynarodowej przebiega dwutorowo. Po pierwsze, obejmuje wysiłki na rzecz ponownego zdefiniowania roli organizacji w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego i opracowania nowych instrumentów i kryteriów ich zastosowania (nowe rodzaje operacji pokojowych). Po drugie, organizacje koncentrują się na adaptacji i zwiększaniu efektywności w działaniu mechanizmów reagowania w sytuacjach kryzysowych.

Po tym wprowadzeniu przejdę do charakterystyki globalnego systemu bezpieczeństwa.

Powołana Organizacja Narodów Zjednoczonych (UN – United Nation) przez rządy 51 państw (również Polskę) 24 października 1945 roku na bazie nieudanych doświadczeń Ligi Narodów – organizacji, która nie była w stanie zapobiec katastrofie drugiej wojny światowej.

W artykule 1. rozdz.1, Karty NZ przyjęto podstawowe cele ONZ, do których należą:

1. Utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z zastosowaniem skutecznych zbiorowych środków do zapobiegania zagrożeniom pokoju i eliminowania ich zgodnie z prawem międzynarodowym.
2. Tłumienie aktów agresji wszędzie tam, gdzie one występują, i tłumienie innych naruszeń pokoju.
3. Rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami opartych na poszanowaniu zasad równouprawnienia i samostanowienia narodów.
4. Rozwijanie, w drodze międzynarodowej współpracy, zagadnień o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturowym i humanitarnym, jak również popieranie i poszanowanie praw człowieka bez względu na różnicę rasy, płci i wyznań.
5. Ustanowienie ośrodka harmonizowania działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Do realizacji wymienionych celów i zadań ONZ powołała sześć stosownych organów, do których należą: Zgromadzenie Ogólne (ZO); Rada Bezpieczeństwa (RB); Rada Gospodarcza i Społeczna (RGiS); Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS); Sekretariat i Sekretarz Generalny (SG); Rada Powiernicza (RP).

Najważniejszym w ramach ONZ organem odpowiedzialnym za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa jest Rada Bezpieczeństwa.

Jest to organ stały, składa się z pięciu członków stałych (Chiny, Francja, USA, Wielka Brytania i Rosja), a także dziesięciu niestałych członków, którzy są wybierani przez Zgromadzenie Ogólne co dwa lata. Każdy członek Rady jest reprezentowany przez jednego delegata i ma jeden głos. **Jedynie stali członkowie mają prawo weta.**

Rada Bezpieczeństwa, mając przyznane szczególne kompetencje, ponosi odpowiedzialność za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa zbiorowego, zagwarantowanego Kartą NZ, oraz jest głównym organem bezpieczeństwa międzynarodowego.

Założenia, że świat jednobiegunowy, wolny od rywalizacji wielkich bloków ideologiczno-militarnych, będzie światem pokoju, szybko zostały zweryfikowane przez rozwój wydarzeń międzynarodowych. W miejsce konfrontacji globalnej i groźby wojny nuklearnej, której próg został znacznie obniżony, pojawiły się nowego rodzaju zagrożenia, takie jak: konflikty

etniczne i lokalne, fundamentalizm religijny, terroryzm, militarne wyzwania polityczne, społeczne i gospodarcze.

Niemalą rolę w utrzymaniu pokoju światowego i bezpieczeństwa międzynarodowego w XXI wieku odgrywają również takie sojusze i organizacje międzynarodowe, jak Sojusz Północnoatlantycki (NATO) i Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Największym wyzwaniem dla NATO było rozwiązanie Układu Warszawskiego i Związku Sowieckiego. Sojusz NATO mógł triumfować, bo przecież nastąpiło, jak określił prof. Zbigniew Brzeziński: *wielkie bankructwo komunizmu, upadł wróg militarny i ideologiczny, lecz paradoksalnie mogło to się stać za przyczyną kryzysu*.

OBWE ma specyficzną rolę, obecnie stara się specjalizować w zakresie pozamilitarnych zagadnień bezpieczeństwa, zwłaszcza w odniesieniu do wczesnego ostrzegania (bogate instrumentarium organizacyjne w zakresie obrony praw człowieka, demokracji i kontroli zbrojeń) i niektórych elementów rekonstrukcji po konflikcie (monitoring wyborów, pomoc międzynarodowa).

NOWA JAKOŚĆ W POLITYCE ZAGRANICZNEJ

Aby przejść do rozważań nad jakością polityki zagranicznej i jej wpływu na bezpieczeństwo międzynarodowe (globalne), należy ujawnić rolę aktorów pozapaństwowych w nowej sytuacji XXI wieku i tendencje występujące w obszarze międzynarodowym. Obecnie rola aktorów jest coraz bardziej widoczna w dwóch aspektach: negatywnym, jako źródło potencjalnych konfliktów, oraz pozytywnym, jako dodatkowego uczestnika stosunków międzynarodowych, wspomagającego działania na rzecz bezpieczeństwa.

Po zakończeniu zimnej wojny coraz częściej mamy do czynienia z konfliktami o podłożu ekonomicznym i społecznym, których konsekwencją jest utrata kontroli nad państwem przez legalne władze. Dobity przykład takiego zjawiska to od 2011 roku sytuacja w Syrii. To z kolei prowadzi do anarchii i zwiększenia zagrożenia wybuchu konfliktów zbrojnych między państwami (np. pomiędzy Syrią a Turcją). Jedną z przyczyn tego rodzaju konfliktów, oprócz niezadowolenia ekonomicznego i społecznego oraz politycznego, jest działalność różnego rodzaju aktorów niepaństwowych. Wymienić tu można grupy powstańcze i partyzanckie, ugrupowania pozamilitarne, armie prywatne, grupy terrorystyczne. Negatywne skutki

działalności tego typu aktorów pozapaństwowych najbardziej widoczne są w Afryce (np. Zjednoczony Front Rewolucyjny w Sierra Leone, Kongo, Angola), Ameryce Łacińskiej (Kolumbia) czy w Afganistanie i Iraku. Ich aktywność przybiera często charakter transnarodowy, co wpływa na bezpieczeństwo i stabilność całego regionu. Natomiast zróżnicowanie tych uczestników, jak i metod ich działania – nazywanych **prywatyzacją bezpieczeństwa** – utrudnia tradycyjny sposób rozwiązywania konfliktów, tym bardziej że prawo międzynarodowe nie określa zasad postępowania w konfliktach wewnętrzpaństwowych. Stąd nowe zadania przed dyplomacją państwową i polityką zagraniczną organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza Rady Bezpieczeństwa ONZ i OBWE. Nową rolą organizacji międzynarodowych jest przygotowanie procedur i zasad reagowania oraz instrumentarium reakcji.

W epoce, w której państwo jakby przestało dominować w stosunkach międzynarodowych jako zasadniczy, kształtujący je przedmiot, a żadna służba dyplomatyczna nie jest w stanie podołać konkurencji wyspecjalizowanych sieci mediów w szybkości dostarczania informacji, powstaje zasadnicze pytanie o rolę tej części aparatu wykonawczego państwa, która jest odpowiedzialna za politykę zagraniczną i bezpieczeństwo poszczególnych państw, regionów oraz całej społeczności międzynarodowej.

Rosnąca „gęstość” politycznych, militarnych i ekonomicznych powiązań międzynarodowych oraz ich postępująca instytucjonalizacja (np. w formie unii, stowarzyszeń, porozumień, organizacji, koalicji, sojuszy, związków, wspólnot, grup, rad, stref, lig) wpisała się na trwale jako element ewolucji porządku międzynarodowego. Wydaje się, że prowadzi to do sytuacji, kiedy to na nich spoczywa główna odpowiedzialność, gdy chodzi o rozwiązywanie największych i najbardziej złożonych problemów współczesnego świata. Stałej ewolucji podlegają również relacje pomiędzy organizacjami i państwami. Nasuwa się wręcz pytanie o aktualność tradycyjnego, państwowo-centrycznego modelu stosunków międzynarodowych, z państwem jako jedynym ich autonomicznym podmiotem.

Wyzwania środowiska międzynarodowego XXI wieku, w porównaniu do początku poprzedniego stulecia, stawiają przed dyplomacją następujące zadania:

- 1) nie budowanie podstaw prawa międzynarodowego, ale budowanie skutecznych gwarancji jego przestrzegania;
- 2) nie tworzenie instytucji bezpieczeństwa zbiorowego, ale nadanie jej

- tak funkcjonalnego charakteru, aby mogła zawsze wypełniać postulat niepodzielności bezpieczeństwa;
- 3) nie budowanie koalicji w celu osiągnięcia korzyści przy naruszaniu suwerenności innych państw, ale środków wzajemnego zaufania na rzecz budowy stabilności;
 - 4) znoszenie barier w ramach międzynarodowej współpracy gospodarczej.

BUDOWANIE MODELU ROZSTRZYgniĘCIA KONFLIKTÓW

Koncepcje budowy modelu rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych były podejmowane już w końcu drugiego tysiąclecia. Na podstawie Koncepcji Strategicznej z 1991 roku, przyjęto na Szczycie Waszyngtońskim w 1999 r. nową koncepcję w tym przedmiocie. W dokumencie tym stwierdza się m.in., że NATO, zgodnie z art.7. Traktatu Waszyngtońskiego jest uprawnione do podejmowania działań na rzecz Wczesnego Ostrzegania i Zapobiegania Konfliktom (WO i ZK – ang. EWCP Earli Warning and Conflict Prevention). Ponadto zostały sprecyzowane zagadnienia reagowania na sytuacje kryzysowe. A to oznacza utrzymanie potencjału militarnego i jego zdolności operacyjnej, zarówno w celu wspólnej obrony, jak i działań na rzecz EWCP.

W koncepcji (modelu) zostało podtrzymane stanowisko z 1994 r. dotyczące zarówno gotowości NATO do współpracy z ONZ i OBWE, jak i uzależnienie udziału w misji lub jej organizacji do decyzji wszystkich państw członkowskich, podejmowanej na podstawie indywidualnej oceny sytuacji.

Ze względu na występujące zjawisko współdziałania i wzajemnego uzupełniania się instytucji tworzących polityczno-wojskowe struktury Sojuszu, należy stwierdzić, iż niemal każda z nich ma do wypełnienia zadania znajdującego się w obszarze działalności EWCP.

Najważniejszym organem decyzyjnym w NATO jest od 1994 roku Rada Północnoatlantycka (NAS). Jest to jedyna instytucja powołana formalnie przez Traktat Waszyngtoński, mająca uprawnienia do powoływania innych struktur, których zadaniem jest wypełnianie postanowień Traktatu. Członkami Rady są wszystkie państwa członkowskie NATO, a na jej czele stoi Sekretarz Generalny. Skład NAC, w zależności od formuły spotkania, tworzą: prezydenci i premierzy (spotkania na szczycie), ministrowie spraw zagranicznych (spotkania ministerialne) lub ambasadorowie (stałe spotkania Rady). Prace Rady są wspierane przez wiele komitetów zajmujących się

funkcjonowaniem Sojuszu.

Koniec XX wieku i początek XXI dają wiele przykładów o słuszności podejmowanych decyzji przez organizacje międzynarodowe, a dotyczące wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym (EWCP). Zarówno w konflikcie byłej Jugosławii, jak i w innych regionach aktywne działania tych organizacji doprowadziły do likwidacji konfliktów zbrojnych w tych regionach i ich skutków lub wcześniejszego ostrzegania o możliwości konfliktu.

Wiek XXI, wraz z rozwojem i postępem cywilizacyjnym oraz technologicznym, generuje nowe wyzwania, głównie w obszarze bezpieczeństwa. Do nich w poprzednim okresie należało m.in. stosowanie siły w rozwiązywaniu wszelkich konfliktów. A to oznacza, że obecnie wiele konfliktów można rozwiązywać nie tylko metodami siłowymi lub groźbą ich użycia, ale też pozamilitarnymi, np. na drodze dyplomacji albo restrykcji gospodarczych.

Współczesne bezpieczeństwo narodowe, regionalne i globalne powinno być oparte głównie na prawie narodowym, sojuszniczym i międzynarodowym, a przestrzeganie postanowień prawa powinno stać się zasadą budowania pokoju światowego przy poszanowaniu praw człowieka. W każdym innym przypadku budowane modele rozstrzygania konfliktów nie przyniosą oczekiwanych rezultatów.

Jak pokazują kilkuletnie doświadczenia, pojawiają się nowe problemy w ich rozwiązywaniu, ponieważ konflikty zmieniają swoje formy i treści, źródła i okoliczności, a ponadto wcale nie zanikają. Ich liczba nie maleje, a rośnie, na różnym tle. I, chociaż może niedokładnie, to możemy dzisiaj opisać konflikt i poczynić próbę wy tłumaczenia jego podstaw i źródeł powstania. Co więcej, możemy zasugerować sposoby rozwiązania konfliktu i zorganizowania relacji pomiędzy zwaśnionymi stronami po jego zażegnaniu. Najtrudniej jednak konfliktom zapobiegać, ponieważ nadal nie ma spójnego modelu systemu ich wykrywania i dlatego często trudno zmobilizować odpowiedni potencjał do ich zażegnania.

POSTĘP W DZIEDZINIE NOWYCH TECHNOLOGII

Olbrzymi postęp technologiczny, jaki nastąpił w świecie od połowy XX wieku, i dynamiczne procesy integracyjne i globalizacyjne upowszechniły wiele zaawansowanych rozwiązań technicznych, poprzednio zarezerwowanych głównie dla sił zbrojnych, służb specjalnych i policji oraz jednostek

antyterrorystycznych. Chyba nie popełnię błędu, twierdząc, iż sukcesem w ciągu następujących trzydziestu lat będzie nie tylko znaczące zmniejszenie konfliktów zbrojnych w większej skali, lecz także postęp gospodarczy, a w tym nowe technologie w różnych dziedzinach, zwłaszcza po zakończonym kryzysie finansowym w skali światowej.

Aby wskazać, które państwa odniosą największy sukces gospodarczy w przyszłości, należy najpierw ocenić, w jakim stanie znajdują się one obecnie, i na skutek jakich okoliczności niektóre z nich w szybkim tempie znalazły się w czołówce, nie tylko pod względem poziomu życia, lecz przede wszystkim ich znaczenia w świecie i wpływu na bezpieczeństwo międzynarodowe. Oprócz tych czynników ocena powinna obejmować efektywność społeczeństw w całości, głównie w aspekcie ich organizacji, które mają miejsce np. w Stanach Zjednoczonych, Europie, w Azji Północno-Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

W tym miejscu warto odnotować, że mimo procesów integracyjnych i globalizacyjnych nie wszystkie państwa muszą być podobne lub jednakowe w dziedzinach najważniejszych. Owszem, państwa nabierają doświadczenia i zmierzają do najlepszych, wspólnie rozwiązują podstawowe problemy, np. bezpieczeństwa i obrony, gospodarcze, dyplomatyczne, społeczne na rzecz dobrobytu i utrzymania pokoju.

Co do zmian w technologii i ich wpływu na bezpieczeństwo, prawie każdy z aktorów uzasadnia swoje stanowisko na miarę posiadanej wiedzy i doświadczenia. Trudno dziś jednoznacznie określić, które z tych poglądów mogą stanowić podstawę do dalszych analiz i ocen. Uważam, że najbardziej użyteczne do dalszych analiz tej kwestii mogą być twierdzenia, które mają odniesienia do przemian technologicznych, instytucjonalnych i do systemu wartości. W głównej mierze to one będą tworzyć warunki rozwoju w świecie w XXI wieku, ponieważ wykazują trwałe tendencje rozwojowe, a także oddziałują na społeczność, organizacje i jednostki.

Postrzegając skutki rewolucji informacyjnej, globalizację procesów ekonomiczno-społecznych, a także zmiany w systemie wartości, możemy z dużym prawdopodobieństwem uznać, że w przyszłości będziemy żyć w nieco innym świecie. Niektórzy autorzy stawiają sprawę bardzo odważnie. W czasach nieprzewidywalności następstw, zachowań oraz rosnącej asymetrii i towarzyszącym jej silnym emocjom możemy spodziewać się także chaosu wywołanego nagłymi i nieoczekiwanymi zmianami technologicznymi, mającymi wielowymiarowy charakter, trudny do sklasyfikowania, a w zasadniczy sposób zagrażający bezpieczeństwu.

Sam proces globalizacji i integracji powoduje globalny wymiar asymetrii, który przekłada się na bezpieczeństwo w sensie fizycznym i psychologicznym, w kontekście działania podmiotów, wykorzystywanych technologii, systemu wartości czy też postrzegania perspektywy. Potrzeby są **matką postępu**, a to oznacza, że człowiek pragnie żyć coraz lepiej, wygodniej i przemieszczać się coraz to szybciej i szybciej, jak nigdy dotychczas. I tu dochodzimy do wniosku: **Nie da się powstrzymać technologii, tak jak nie da się oprzeć potrzebom człowieka.**

Tempo zmian technologicznych jest dzisiaj bardzo duże i wykazuje tendencje do jeszcze większego przyspieszenia. Dzieje się tak dlatego, że subiektywnie świat zaczyna się kurczyć. Temu zjawisku sprzyjają głównie nowe technologie: w transporcie, telekomunikacji, informatyce, robotyzacji i biotechnologii. Tak gwałtowny rozwój jest świadectwem korzystania ze wszystkich sfer życia, to jest z przestrzeni ziemskiej i kosmicznej.

INTEGRACJA I GLOBALIZACJA

Dziś, słowa: integracja i globalizacja są na ustach wszystkich zawsze i wszędzie. Słowa na pewno na czasie, które bardzo szybko zmieniają się w slogany, w magiczne formuły, w hasła otwierające bramy wszystkich tajemnic teraźniejszości i przyszłości. Dla jednych integracja i globalizacja oznacza szczęście, dla drugich to przyczyna wielkiego nieszczęścia. Wszyscy jednak uważają, zwłaszcza globalizację, za nieunikniony los świata oraz nieodwracalny proces, który dotyczy każdego z nas w takim samym stopniu i w ten sam sposób.

Współczesna egzystencja rozpięta jest ma drabinie hierarchii wznoszącej się od lokalności ku temu, co globalne. Swoboda poruszania się po świecie oznacza awans społeczny i sukces, podczas gdy bezruch wydziela odstręczający odór klęski i przegranego życia, oznaczającego pozostanie w tyle. Coraz bardziej globalność i lokalność nabierają charakteru wartości przeciwstawnych i fundamentalnych zarazem; wartości najgoręcej pożądanej lub budzącej niechęć; wartości, wokół których koncentrują się życiowe marzenia, koszmary, zmagania. Coraz częściej wyrazem życiowych ambicji jest dążenie do swobody poruszania się i wyboru miejsca pobytu, możliwości podróżowania po świecie; z drugiej strony, życiowe lęki koncentrują się wokół zamknięcia, braku zmiany, usunięcia z miejsc, po których inni poruszają się i z których korzystają bez przeszkód. Jak niektórzy twierdzą, „dobrze żyć” to żyć w ruchu, a dokładniej: mieć komfortowe

poczucie, że zawsze możemy z łatwością wyruszyć w podróż, gdyby pozostawanie w miejscu przestało nam odpowiadać. Wolność zaczęła oznaczać przede wszystkim wolność wyboru, a wybór zyskał wyraźnie **wymiar przestrzenny**.

Ważne znaczenie ma również integracja państw w różnych obszarach. Do integracji możemy zaliczyć Unię Europejską i Sojusz Północnoeuropejski, jako wynik budowania modelu bezpieczeństwa i stabilizacji na kontynencie.

W Preambule Traktatu o Unii Europejskiej m.in. zapisano: *Wyrażając mocną wolę popierania postępu gospodarczego i społecznego swych narodów poprzez urzeczywistnienie rynku wewnętrznego oraz umacnianie spójności i ochrony środowiska naturalnego, przy uwzględnieniu zasady stałego rozwoju oraz prowadzenia polityk, które zapewnią, że integracji gospodarczej towarzyszyć będzie równoczesny postęp w innych dziedzinach.*

Ponadto, zdecydowani realizować politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, w tym stopniowo określać wspólną politykę obronną, która mogłaby prowadzić do wspólnej obrony, zgodnie z art. 42/, wzmacniając w ten sposób tożsamość i niezależność Europy w celu wspierania pokoju, bezpieczeństwa oraz postępu w Europie i na świecie.

Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne z państwem członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

Drugim ważnym elementem integracji jest Sojusz Północnoatlantycki (NATO), skupiający 28 państw. Powstaje pytanie: czym jest Sojusz NATO dziś w aspekcie bezpieczeństwa i obrony? Uważam, że na tak postawione pytanie odpowiedzią będzie fragment z Koncepcji Strategicznej przyjętej przez szefów rządów – członków Sojuszu NATO, w Lizbonie 19 listopada 2010 roku. *Podstawowym i niezmiennym celem NATO jest ochrona i obrona wolności i bezpieczeństwa wszystkich jego członków za pomocą środków politycznych i wojskowych. Obecnie Sojusz pozostaje podstawowym źródłem stabilności w nieprzewidywalnym świecie. I dalej ta koncepcja stanowi: Państwa członkowskie NATO tworzą unikalną wspólnotę wartości, zobowiązały się do zasad wolności osobistej, demokracji, praw człowieka i rządów prawa, a także do odpowiedzialności RB ONZ za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa.*

REWOLUCJA INFORMACYJNA (ROZWÓJ CYBERPRZESTRZENI)

Burzliwy rozwój technologii w gospodarce i systemach militarnych w końcu XX wieku i w początkach trzeciego tysiąclecia dał się zaznaczyć szczególnie wyraźnym postępem w dziedzinie komunikacji i technologii informacyjnej. Są to procesy związane przede wszystkim z procesami decyzyjnymi w różnych dziedzinach. Te z kolei wymagają odpowiednich zasobów informacyjnych, które wiążą się ze zdobywaniem, przechowywaniem, przekazywaniem informacji, przetwarzaniem informacji i udostępnianiem.

Powszechna dostępność informacji, poza jej pozytywnymi czynnikami, powoduje również wystąpienie różnych nowych uwarunkowań w dobie rozwoju wielu dziedzin. W nowych warunkach będą mieli przewagę tylko ci, którzy będą dysponowali wszechstronną, aktualną i wiarygodną informacją. To oznacza, że mając dostęp do informacji wszelkiego rodzaju, w zależności od konkretnego zapotrzebowania, można wygrać z przeciwnikiem w dowolnym obszarze działania, w militarnym również.

Informacyjne oddziaływanie na zachowania i postawy podmiotów narodowych i międzynarodowych, ochrona interesów państwowych przed negatywnymi skutkami oddziaływań tych podmiotów powinna być koordynowana w ramach polityki i strategii rządów, natomiast w sferze wykonawczej musi mieć charakter zdecentralizowany. W tym przypadku byłaby związana z bezpieczeństwem narodowym, zwłaszcza z ochroną porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwem politycznym, militarnym i publicznym, ekonomicznym i społecznym, energetycznym i ekologicznym.

Następną ważną kwestią są zagrożenia informacyjne. Wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego pojawiają się nowe technologie, nowe rozwiązania w wielu dziedzinach, nowe możliwości rozwiązywania bardzo złożonych problemów, a w rezultacie powstają nowe instytucje badawcze.

Wszystkie nowe rozwiązania niosą jednocześnie ze sobą określone zagrożenia. Podstawowym zagrożeniem informacyjnym jest brak informacji. Bez aktualnej, rzetelnej, dokładnej, wiarygodnej i sprawdzonej informacji nie jest możliwe podejmowanie racjonalnej decyzji w jakiegokolwiek sprawie. Dlatego też, społeczeństwa, organizacje, państwa tworzą wyspecjalizowane służby informacyjne, których zadaniem jest dostarczanie odpowiedniej wiedzy na temat zagrożenia właściwym organom i służbom.

Przeciwnościem braku informacji jest jej nadmiar, czyli inaczej chaos informacyjny. Z tym zjawiskiem mamy do czynienia wówczas, gdy odbior-

ca, użytkownik otrzymuje za dużo informacji i najczęściej o małej wartości, względnie: fałszywej. Chaos informacyjny może wystąpić w wyniku świadomych działań manipulacyjnych, zmierzających do zatajenia istotnych informacji, co zdarza się najczęściej w biznesie i polityce oraz w strategii wojskowej.

Do zagrożeń można też zaliczyć takie jak: nieuprawnione ujawnienie informacji; naruszenie przez władze praw obywatelskich; działalność grup świadomie manipulujących przekazem informacji; asymetria w wymianie informacji; niekontrolowany rozwój nowej technologii bioinformatycznej; przestępstwa komputerowe; cyberterroryzm; walka informacyjna; zagrożenia asymetryczne; szpiegostwo.

Przestrzeń cyfrową przetwarzania i wymianę informacji tworzoną przez systemy i sieci teleinformatyczne wraz z powiązaniem pomiędzy nimi oraz relacjami z użytkownikami nazywamy **cyberprzestrzenią**. Natomiast ochrona cyberprzestrzeni to zespół przedsięwzięć organizacyjno- prawnych, technicznych, fizycznych i edukacyjnych mający na celu niezakłócone funkcjonowanie i bezpieczeństwo cyberprzestrzeni. Czyn zabroniony popełniony w obszarze cyberprzestrzeni nazywamy **cyberprzestępstwem**. Dlatego, w celu zapewnienia ciągłego bezpieczeństwa cyberprzestrzeni, każde państwo tworzy system skutecznej koordynacji i wymiany informacji pomiędzy administracją publiczną a innymi podmiotami cyberprzestrzeni.

NOWA STRATEGIA W WALCE Z TERRORYZMEM

Wszystkie najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w końcu XX wieku i na początku XXI, na różnych kontynentach, dają podstawę do twierdzenia, iż największym zagrożeniem w skali globalnej jest terroryzm. Stanowi on dzisiaj zagrożenie zarówno dla państw, jak i społeczeństw. Choć zjawisko terroryzmu jest tak samo stare jak ludzkość, to w odróżnieniu od przeszłości współczesny terroryzm ma inny zasięg i cel działania, inne metody działania, inne środki do zadawania ogromnych strat przede wszystkim wśród ludności cywilnej, a poprzez umiędzynarodowienie zagraża bezpieczeństwu w skali światowej. Dlatego od roku 2001 terroryzm przybrał nazwę terroryzmu światowego.

Coraz częściej mówimy i piszemy o terroryzmie międzynarodowym lub światowym. Terroryzm, w rozumieniu aksjologicznym, jest metodą działania, która w celu osiągnięcia maksymalnej skuteczności posłu-

guje się przemocą lub groźbą jej użycia. Służy osiągnięciu celów, głównie politycznych, a jej konstrukcja opiera się na dalekosiężnych skutkach psychologicznych (strachu).

Działalność terrorystyczna może mieć różne motywacje do podejmowania akcji o różnym zasięgu i na różnej przestrzeni. Mogą przybierać także różny charakter, aby osiągnąć cel. Do zasadniczych można zaliczyć:

- 1) **nacjonalistyczny** – wyrażony w postawie społeczno-politycznej i ideologicznej, nietolerancji i wrogości do innych;
- 2) **separatystyczny** – wyrażony w dążeniu do oddzielenia się, wyodrębnienia z jakiejś całości do utworzenia własnego państwa;
- 3) **religijny** – wyrażony w dążeniu do spełnienia misji posłanniczej, przekazanej przez Boga, tj. zbawienie świata, w skrajnym przypadku unicestwienie życia na Ziemi jako wypełnienie kary boskiej.
- 4) **fundamentalistyczny** – wyrażony w dążeniu fanatycznych wyznawców określonej religii do jej ustanowienia jako obowiązującej w swoim lub innym państwie oraz pragnieniu zniszczenia wszystkiego, co nie jest zgodne z nakazami głoszonymi przez wyznawców tej religii; religia ma być prawem stanowionym i obowiązującym każdego;
- 5) **ideologiczny** – wyrażony w dążeniu do zmiany istniejącego porządku, systemu ekonomicznego i prawnego w państwie, głównie kapitalistycznym;
- 6) **rasistowski** – wyrażony w pogardzie dla ludzi o odmiennym kolorze skóry lub pochodzeniu, w dążeniu do ich izolowania, a nawet fizycznej likwidacji.

Wielu autorów dzieł naukowych i innych publikacji używa określenia **zwalczanie**. Nie wchodząc głębiej w typologię znaczeniową samego terminu, lepiej będzie, jeśli podejmiemy **walkę** z terroryzmem. Powstaje kolejne pytanie o kolosalnym znaczeniu. Czy na obecnym etapie walka z terroryzmem jest skuteczna i czy jej zakończenie jest możliwe?

System bezpieczeństwa międzynarodowego tworzony w minionych, innych warunkach, już nie jest skuteczny w obliczu zagrożenia terrorystycznego w XXI wieku. Zasadnicze zadanie dzisiaj to rozpoznanie, a do tego muszą być dobrze przygotowane służby specjalne, zwłaszcza wywiad i kontrwywiad.

Nowa strategia walki z terroryzmem światowym musi zakładać walkę

głównie z fundamentalizmem islamskim i likwidacją przede wszystkim przywódców grup terrorystycznych i ich założycieli na całym świecie, powiązanych z radykalnymi ruchami politycznymi.

ZAGROŻENIA XXI WIEKU

Zagrożenia w rozumieniu współczesnym to nie militarne, jak to było na przestrzeni dziejów aż do końca XX wieku. Z chwilą rozpadu układu bipolarnego zagrożenia przybrały inny charakter i inny zakres, a zagrożenie militarne stało się jednym z wielu. Do podstawowych zagrożeń XXI wieku należy zaliczyć takie jak:

GWAŁTOWNY WZROSTU TERRORYZMU ŚWIATOWEGO

Na początku XXI wieku był początkiem gwałtownie przybywało wydarzeń powodowanych działaniem terrorystów na całym świecie. Apogeum zbrodniczej działalności stanowią wydarzenia z 11 września 2001 roku, kiedy użyto samolotów pasażerskich USA z ludźmi na pokładach jako latających bomb do uderzenia w ważne obiekty wojskowe i cywilne Stanów Zjednoczonych, wskutek czego zginęło około czterech tysięcy niewinnych ludzi, cywilów. Uderzenia terrorystyczne były w przeszłości nie tylko na Stany Zjednoczone. Dokonywano uderzeń w regionach całego świata, i to głównie na skupiska ludności cywilnej.

Już w początkach XXI wieku znacznie wzrosła liczebność i aktywność grup terrorystycznych. Niektóre materiały źródłowe podają liczby nawet ponad 84 grupy, rozmieszczonych skrycie na różnych kontynentach z różnym przeznaczeniem. Działania tych grup mogą być ściśle planowane i koordynowane przez ich przywódców. Zatem **terroryzm światowy jawi się największym zagrożeniem ludzkości.**

ZAGROŻENIA MILITARNE – KONFLIKTY ZBROJNE

Kształtowanie norm regulujących uciekanie się do siły było przedmiotem wielowiekowego procesu rozwoju stosunków międzynarodowych, zwłaszcza w wymiarze prawnym i politycznym. Jeśli przyjmiemy, że przez interwencję będziemy rozumieli ingerencję w sprawy należące do wyłącznych kompetencji drugiego państwa w sposób władczy, wówczas zauważymy, że zjawisko to było podstawą formowania się relacji pomiędzy państwami, a także ewolucji norm prawa międzynarodowego.

Normy, regulujące przypadki uciekania się do siły militarnej, wraz z zasadami suwerenności terytorialnej, niezależności i równości państw, tworzą ramy międzynarodowego porządku prawnego. Ocena zjawiska użycia siły militarnej w stosunkach międzynarodowych zależy od wielu czynników, przede wszystkim politycznych, i od funkcjonowania w danym okresie, systemu prawnego.

Współczesne rozumienie interwencji, w tym militarnej, nie może się ograniczyć do prawnego punktu widzenia, ukształtowanego przede wszystkim w czasowych ramach między I wojną światową a końcem zimnej wojny, bez odniesienia do bogatych doświadczeń interwencji militarnych lat dziewięćdziesiątych XX wieku.. Zjawisko to, podobnie jak współczesne rozumienie zasady suwerenności, podlega stałej transformacji, którą należy opisywać również z politologicznego punktu widzenia. Współczesne interwencje militarne mają różne cele i różne zadania, a także zakres.

PROLIFERACJA BRONI MASOWEGO RAŻENIA

Zanim przejdę do istoty terminu proliferacji, postaram się sprecyzować co oznacza sam termin proliferacja pod względem semantycznym. Otóż, proliferacja oznacza rozprzestrzenianie. Natomiast broń masowego rażenia zawiera broń nuklearną o różnej sile rażenia, broń chemiczną różnego typu i broń biologiczną. Bardzo często w literaturze, w wystąpieniach polityków, w mediach, broń masowego rażenia jest sprowadzana tylko do broni jądrowej. Zapomina się o pozostałych, niosących bardzo duże zniszczenia wśród istot żywych, na bardzo dużych przestrzeniach.

Obecnie broń masowego rażenia, zwłaszcza nuklearną, mają nie tylko mocarstwa, ale i państwa, które do końca XX wieku tą bronią nie dysponowały. Ta broń była pod ścisłą kontrolą międzynarodową i był ścisły zakaz proliferacji. Był także ścisły zakaz przekazywania technologii produkcji broni masowego rażenia do państw trzecich, które nie miały formalnego zezwolenia na taką produkcję (jak np. Iran).

Obecnie, jak podają materiały źródłowe, bronią tylko nuklearną dysponuje około dwudziestu pięciu państw o różnej wielkości. Jej rozprzestrzenianie się zaczyna być poważnym problemem międzynarodowym. Duże niebezpieczeństwo grozi ludzkości, jeśli broń masowego rażenia, zwłaszcza jądrowa, trafi w ręce terrorystów. Właśnie terroryści wszelkimi sposobami dążą do jej zdobycia, aby zapanować nad światem, niszcząc cywilizację, głównie zachodnią.

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA – TRANSNARODOWA

Na początek odpowiedzmy na pytanie: Jak należy postrzegać przestępczość zorganizowaną w nowej sytuacji bezpieczeństwa w XXI wieku? Po drugie – czy te zorganizowane grupy występują tylko w jednym państwie, czy też w układzie międzynarodowym, czyli mamy do czynienia z **przestępczością zorganizowaną – transnarodową**.

Na dziś są przestępcze grupy zorganizowane krajowe i międzynarodowe. Liczba tych grup jest następująca: grup polskich – 551; grup międzynarodowych – 39; grup rosyjskojęzycznych – cztery; grup cudzoziemców – jedna.

Grupy wyspecjalizowane działają w kilku obszarach, takich jak: nielegalny handel narkotykami, nielegalny handel bronią, pranie brudnych pieniędzy, handel żywym towarem, handel organami ludzkimi. W tych wszystkich grupach działa ponad 6 tysięcy osób. Aktywność *stricte* kryminalną prowadzi 113 grup, a działalność multiprzestępczą wykazuje 68 grup zorganizowanych. Niemal wszystkie grupy przestępcze działają w układzie międzynarodowym we wszystkich wyżej wymienionych obszarach.

Powstaje pytanie, czy z każdym rokiem liczba zorganizowanych grup przestępczych rośnie, czy maleje. Wyniki nie są pocieszające. Otóż, w ciągu pięciu ostatnich lat liczba grup przestępczych znacznie wzrosła o ok. 200. Większy wzrost można zaobserwować, gdy chodzi o liczbę międzynarodowych grup przestępczych.

KONFLIKTY ETNICZNE W SKALI MIĘDZYNARODOWEJ

Co takiego się stało, że w XXI wieku problem konfliktów etnicznych stał się zagrożeniem dla ludzkości już na piątym miejscu w hierarchii wartości? A może dlatego, że na tle etnicznym dochodzi do konfliktów w wymiarze narodowym i międzynarodowym. Aby lepiej zrozumieć pojęcie **konflikt**, dokonajmy próby jego zdefiniowania. Sprawą podstawową są **emocje**. W konflikt są zaangażowane emocje, które nie są racjonalne i szybkie do zaktywizowania. Po drugie, to upraszczanie problemu. Strony, pomiędzy którymi jest jakiś punkt zapalny, mają tendencję do postrzegania sytuacji w barwach **czarno-białych**, przedstawiając swoje pozycje jako ekstremalne i przekonując, że „**my**” zawsze mamy rację, a „**oni**” to są ci źli i chcą nam odebrać nasze prawa. Ogólnie rzecz ujmując, konflikt na tle etnicznym powstaje przede wszystkim pomiędzy grupami wewnątrz państw, a także pomiędzy państwami. Na przykład, na terenie Bośni i Hercegowiny rozegrała się trzyletnia wojna pomiędzy Serbami, Chorwatami (bośniac-

kimi) i Bośniakami. W listopadzie 2012 r. konflikt etniczny przerodził się w konflikt militarny pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami (Hamasem), w którym ginęły przede wszystkim kobiety i dzieci.

Unia Europejska, jako poważny, aktualny aktor stosunków międzynarodowych, z pewnością będzie nadal odgrywać ważną rolę w procesie pokojowym i stabilizacyjnym na świecie. Stosując miękkie narzędzia dyplomacji, ma dużą szansę na odgrywanie roli mediatora pomiędzy zwądnionymi stronami. Istnieje także możliwość, że będzie zawiązywała koalicje, zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi, w celu zwalczania terroryzmu. Jednak użycie siły nie należy do ulubionych środków stosowanych przez UE, więc można sądzić, że w perspektywie krótko- i średnioterminowej UE nie będzie się angażować w otwarte konflikty zbrojne bez udziału USA.

Łamanie praw człowieka

W teorii bezpieczeństwa i regulacjach prawnych kluczowe znaczenie mają prawa człowieka. W teorii bezpieczeństwa chodzi o ochronę wartości stanowiących zasadniczy przedmiot działań w tej dziedzinie przed bezprawnymi działaniami, a także zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania społeczeństwa.

Do tej pory zalicza się wiele regulacji w teorii bezpieczeństwa. W szczególności są to kwestie regulowane: Kartą Narodów Zjednoczonych, Statutem Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, europejską konwencją o zwalczaniu terroryzmu, międzynarodową konwencją przeciwko braniu zakładników, Statutem Międzynarodowego Trybunału Karnego, Traktatem z Maastricht, **konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, Powszechną deklaracją praw człowieka, Międzynarodowym paktem praw obywatelskich i politycznych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, dyrektywami unijnymi w sprawach prawa do pobytu i swobodnego przemieszczania się oraz ochrony danych osobowych i informacji niejawnych, europejską konwencją o ekstradycji, protokołami dodatkowymi do powyższej konwencji, europejską konwencją o obywatelstwie, Europejską kartą samorządu terytorialnego, Europejską kartą samorządu regionalnego oraz Europejską kartą społeczną.

Rodzi się pytanie: czy te wszystkie normy prawne są przestrzegane? Zapewne nie są, a najbardziej nie są przestrzegane w krajach o ustrojach totalitarnych.

KRYZYSY GOSPODARCZE

Na początek należy się wyjaśnienie, co oznacza termin **kryzys**. Kryzys występuje w różnych obszarach, nie tylko w gospodarce. Kryzys – termin pochodzi z greckiego „krisis” i oznacza, w sensie ogólnym, wybór, decydowanie, zmaganie się, walkę, w której konieczne jest działanie pod presją czasu. Kryzys poszerza znaczenie o takie cechy, jak nagłość, urazowość i subiektywne konsekwencje urazu w postaci przeżyć negatywnych.. Zachowań człowieka nie można w pełni kontrolować i przewidzieć. Możemy jednak ograniczać sytuacje wywołujące kryzys oraz minimalizować jego skutki. Kryzys, zgodnie z greckim pochodzeniem, tłumaczymy jako okres przełomu, nasilenie, decydujący zwrot, **okres załamania wzrostu gospodarczego**.

Kryzysy gospodarcze, jak pokazują doświadczenia, mają charakter cykliczny. Ostatni kryzys finansowy (światowy) obejmuje nie tylko jeden kontynent, dotyczy on Europy i Ameryki. Przyczyn kryzysu finansowego jest kilka, a przede wszystkim spowodowana w 2008 roku utrata płynności finansowej banków. Dziś nie ma jednego światowego banku finansowego, który potrafiłby w porę optymalizować płynność finansową w makroskali. Te znane fakty powinny skłaniać wpływowych polityków i ekonomistów oraz ośrodki naukowo-badawcze do jeszcze większego zaangażowania w rozwiązywanie problemów bezpieczeństwa ekonomicznego. Każdy kryzys gospodarczy w XXI wieku ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo społeczne w wielu krajach na różnych kontynentach.

ZAGROŻENIA KLIMATYCZNE

Przechodząc do kwestii zagrożenia klimatycznego w trzecim tysiącleciu, muszę wskazać na następujący podział zagrożeń, a mianowicie: **podmiotowy i przedmiotowy**. Z punktu widzenia podmiotu wyodrębnia się zagrożenie ekologiczne, będące skutkiem działań, które przez zmianę naturalnego stosunku człowieka do biocenoz i biotopów mogą doprowadzić populację do **unicestwienia**. Ich źródłami są głównie: załamanie równowagi przyrodniczej jako następstwo nadmiernej eksploatacji zasobów środowiska; zanieczyszczenie sfer ziemi i otoczenia przez substancje pochodzenia przemysłowego, transportowego i komunalnego; postępująca degradacja ekosystemów wskutek zanieczyszczeń odpadami toksycznymi i katastrof ekologicznych. Obecnie zarówno w Europie, jak i w innych regionach nie prowadzi się poważnych badań dotyczących dopuszczalnych

wartości ocieplenia atmosfery i troposfery przez najbliższe 100 lat, aby nie została zachwiana równowaga życia na Ziemi przez istoty żywe (głównie człowieka).

Z punktu widzenia przedmiotowego źródłami zagrożeń są zdarzenia powodowane siłami przyrody i działalnością gospodarczą, postrzegane jako: **naturalne** – skutki klęsk i katastrof żywiołowych oraz **cywilizacyjne** – materialne zanieczyszczenia różnego rodzaju i typu wprowadzane do otoczenia w toku działalności człowieka. Charakteryzują się one ogromną złożonością, obejmują skutkami najczęściej wielkie obszary, są niezmiernie dynamiczne w swej fazie trwania oraz, co jest bardzo ważne, pozostają w zależności od losowych czynników otoczenia. Wszystkie one prowadzą do degradacji, albo dewastacji środowiska lub, w skrajnym przypadku, do klęski ekologicznej, gdzie już nie ma życia.

Dlatego bardzo często pojawiają się skrajne poglądy na kwestię ekologii, sprzeczne z jej filozofią. Jedni chcą jak najwięcej eksploatować źródła energii dla dobra ludzkości, nie zważając na skutki procesu wytwarzania dóbr, inni natomiast zwracają uwagę na negatywne skutki tegoż procesu. Jak widać, zagrożenie jest coraz większe pomimo coraz większej świadomości ludzkości w obszarze zmian klimatycznych na naszej planecie. Tu musi być wszechstronna, profesjonalna ocena zagrożenia i muszą zostać podjęte racjonalne decyzje.

ZAGROŻENIA TECHNICZNE

Zagrożenia techniczne wiążą się ściśle z produkcją różnego rodzaju produktów na bazie najnowszej technologii. Olbrzymi postęp technologiczny, jaki nastąpił w świecie od połowy XX wieku, oraz dynamiczne procesy integracyjne i globalizacyjne upowszechniły wiele zaawansowanych rozwiązań technicznych w różnych dziedzinach, nie tylko w gospodarce światowej.

Świat, w którym żyjemy, dzięki technice nabrał nowego wymiaru. Bilans obejmuje bardzo długą listę, i to zarówno pozytywów, jakie niesie za sobą rozwój techniki (lżejsza praca, komfort życia), jak i negatywów (konflikty zbrojne, zniszczone środowisko, zagrożone zdrowie psychiczne, zagrożone środowisko społeczne). Zatem możemy pokusić się o twierdzenie, że obecnie technika dla ludzkości XXI wieku jest szansą i zagrożeniem. Z jednej strony, technika jest dobrodziejstwem, szansą zrealizowania informacji gatunkowej człowieka i wykorzystania otoczenia na własne potrze-

by. Z drugiej, niestety, powoduje zagrożenie egzystencji ludzkiej, widmo katastrofy ekologicznej w makroskali. Na to składają się zagrożenia technologiczne takie jak: uwolnienie toksycznych środków przemysłowych i środków promieniotwórczych, wybuch mieszanin, pożary budynków i zakładów przemysłowych, nielegalne przechowywanie materiałów niebezpiecznych (chemicznych, biologicznych, promieniotwórczych).

Przedstawione sposoby widzenia techniki dotyczą podstawowych potrzeb człowieka, czyli przystosowania się człowieka i osiągnięcia równowagi między nim a środowiskiem, w którym żyje. Współczesna technika doprowadza do konieczności osiągania równowagi w wymiarze globalnym. Dalsze istnienie gatunku ludzkiego w takich warunkach jak dziś jest zagrożone. Decydującą rolę odgrywa tu konieczność przetrwania gatunku ludzkiego na Ziemi, gdyż człowiek na skutek osiągnięć techniki ma możliwość zniszczenia życia ludzkiego. Jednocześnie źródła techniki dają się sprowadzić do podstawowych potrzeb człowieka i równowagi w środowisku.

ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

Aby przejść do charakteryzowania tego ważnego zagrożenia, należałoby na początek odpowiedzieć na pytanie, co rozumiemy przez pojęcie środowisko. Otóż, słowo środowisko ma kilka znaczeń, a mianowicie: środowisko biologiczne, geograficzne, kulturowe, społeczne i inne. W przypadku zagrożenia środowiskowego nas będzie interesowało przede wszystkim środowisko przyrodnicze, zawierające powłokę ziemską, w której funkcjonuje życie organiczne, otoczenie człowieka obejmujące zewnętrzną część skorupy ziemskiej, część atmosfery, wody, pokrywę glebową, szatę roślinną i świat zwierzęcy. (Encyklopedia PWN, Warszawa 2003, s. 576).

Prawo międzynarodowe stało się pierwszym poważnym instrumentem ochrony środowiska i promocji bezpieczeństwa ekologicznego oraz walki z terroryzmem. Często w ten sposób określano cel zawarcia wielu umów międzynarodowych z zakresu ochrony środowiska i jego zasobów, a także umów w sprawie reglamentacji użycia broni chemicznej czy biologicznej.

W stosunkach międzynarodowych nawiązano wiele form dwu- i wielostronnej współpracy w słusznym przekonaniu, że tylko taka współpraca i wspólne świadome działania mogą zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne. Bezpieczeństwo to można rozumieć jako zabezpieczenie przez każde państwo życia i zdrowia swoich obywateli oraz swoich zasobów

naturalnych przed szkodami, a także zagrożeniami, których źródłem jest *zanieczyszczenie środowiska*. Bezpieczeństwo ekologiczne dotyczy zagrożeń dla zrównoważonego rozwoju, zachowania środowiska naturalnego człowieka na poziomie koniecznym do przetrwania i rozwoju ludzkości. Zapewnienie żywności i energii oraz przeciwdziałanie zakłóceniom w ekosystemie jest zadaniem o kluczowym znaczeniu. Zagrożenia dla środowiska naturalnego wynikają też z cywilnej i militarnej aktywności człowieka, w tym w zakresie energetyki nuklearnej i składowania odpadów nuklearnych, a w ostatnich latach z aktów terrorystycznych.

REFERENCES

- Antczak, A. (2011). Unia Europejska, Józefów, WSGE.
- Sitek, M. (2010). Instytucje i organy Unii Europejskiej w świetle postanowień Traktatu Lizbońskiego, Józefów, WSGE.
- Ciechanowicz- McLean, J. (2009). Leksykon ochrony środowiska, Warszawa: C.H. Beck.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*MYKOŁA JEWTUCH
ANDRIJ MATWIJCZUK*

**PROPAGATION OF KNOWLEDGE IN EUROPEAN LAW
AS A BACKGROUND OF COMMON EUROPEAN SPHERE OF LAW
CULTURE FORMATION**

**UPOWSZECHNIENIE WIEDZY Z PRAWA EUROPEJSKIEGO JAKO
WARUNEK FORMOWANIA OGÓLNOEUROPEJSKIEGO POLA
KULTURY PRAWNEJ**

Mykoła Jewtuch, PhD

Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy w Kijowie

hr@naps.gov.ua

Prof. Andrij Matwijczuk

Naczelnik Katedry Teorii, Historii Państwa i Prawa i Filozofii
Międzynarodowy Uniwersytet Ekonomiczno-Humanistyczny
im. akademika Stiepana Demianczuka w Równem

amvriv06@pochta.ru

ABSTRACTS

This article is devoted to practical aspects of the implementation of the declared in the process of the European Union formation task to create a common space of freedom, security and justice. Authors promote the position that this task requires thorough and careful study of the phenomenon of «European Law» and European values, which are the basis of the legal system. In the article it is confirmed that a fundamental feature of the European law is a very strong axiological component. Researchers prove that learning of the European Union's principles of law in the system of preparation of the interdisciplinary specialists creates preconditions to the form the corps of politicians, managers, experts in various life fields, whose professional activity is based on European values. The authors confirm that the catalyst to spread knowledge about law principles and values of the European Communities and the European Union should be special education programmes, supported by the EU institutions.

Artykuł poświęcony jest praktycznym aspektom wdrażania zadeklarowanego w wprocesie powstania Unii Europejskiej zadania formowania wspólnego pola wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Autorzy

uzasadniają, że to zadanie wymaga rzetelnej i wnikliwej analizy zjawiska prawa europejskiego i europejskich wartości, które są podstawą systemu prawnego. W tym artykule podkreślano, że podstawową cechą obecności Europy jest bardzo silny element aksjologiczny. Naukowcy stwierdzają, że wprowadzenie do studiowania podstaw prawa Unii Europejskiej w systemie kształtowania fachowców różnych specjalności tworzy warunki do powstania korpusu polityków, menedżerów, specjalistów w różnych dziedzinach życia, aktywność zawodowa których oparta jest na wartościach europejskich. Autorzy twierdzą, że katalizatorem rozpowszechniania wiedzy na temat zasad i wartości, na których oparte jest prawo wspólnot europejskich, a Unii Europejskiej powinny zostać specjalne programy edukacyjne przy wsparciu instytucje UE.

KEY WORDS:

European law, European values, high school, valuable and legal education.
prawo europejskie, europejskie wartości, szkoła wyższa, wartościowe i prawne wychowanie

WPROWADZENIE

Zameldowane w procesie formowania Unii Europejskiej zadania wśród innych przewidują kształtowanie wspólnego pola wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Bez tego, oczywiście, nie jest możliwe osiągnięcie celów, wyznaczonych dla UE szczególnie przez Traktat Amsterdamski (Treaty of Amsterdam, 1996): zwiększenia bezpieczeństwa Unii we wszystkich aspektach, wspierania współpracy międzynarodowej; rozwoju i konsolidacji demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód. Realizacja zaznaczonych zadań określa wobec instytucje UE konieczność artykulacji na poziomie teoretycznym i realizacji w rzeczywistość społeczną i prawną wspólnych kierunków, celów i zasad działań prawnych i społeczno-politycznych. W znacznej mierze tym procesom sprzyjały wartości, uniwersalne dla Europejczyków. Przede wszystkim jest to prymat praw podstawowych i swobód człowieka, szacunku życia i godności człowieka. Oprócz tego, podstawowymi wartościami europejskiego pola prawnego są takie jak równość, solidarność, demokracja i państwo prawne. Wszystkie wymienione wartości otrzymały formalny wyraz w systemie dokumentów prawnych, które stanowią podstawę prawa europejskiego, w szczególności, należy wspomnieć o Karcie Praw Podstawowych Unii

Europejskiej (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000) i Traktacie z Lizbony (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 2007).

Wymienione fakty dają podstawy sądzić, że praktyczna realizacja aspiracji europejskich państwa ukraińskiego wymaga starannego i dokładnego badania zjawiska prawa europejskiego i wartości europejskich, znajdujących się w samym sercu systemu prawnego. Z drugiej strony, według ukraińskiego badacza Aleksandra Wyszniakowa, dla Ukrainy droga do Unii Europejskiej jest kierunkiem ruchu naturalnego w ramach globalnych praw obiektywnych rozwoju gospodarczego i społecznego oraz specyficznej sytuacji historycznej (Вишняков О.К., 2000). Tak więc dla Ukrainy ten proces jest przede wszystkim procesem desowietyzacji i deetatyżacji ustawodawstwa i regulacji prawowej w ogóle, a w tym to proces rozwiązania zadania podstawowego kształtowania nowej kultury prawnej, na podstawie systemu wartości, na Ukrainie zwanych europejskimi. Zatem pragnienie Ukrainy, by wejść na europejski (w tym prawny) obszar socjokulturowy, jest możliwe do realizacji tylko w przypadku transformacji wartościowej w społeczeństwie ukraińskim. W praktyce, wierzymy, że katalizatorem odpowiednich procesów na Ukrainie może być studiowanie prawa europejskiego w szkole wyższej.

Tak więc celem tego artykułu jest pokazać, po pierwsze, aktualność naukową systematycznego badania i opanowania potencjału ideologicznego i wartościowego prawa europejskiego, a po drugie, określić perspektywy promowania wiedzy prawa europejskiego poprzez system szkoły wyższej, co, naszym zdaniem, jest założeniem kształtowania obszaru ogólnoeuropejskiego kultury prawnej.

METODY BADAWCZE

Prawo Europejskie, bez przesady, znajduje się teraz w centrum naukowej uwagi współczesnej nauki prawa Ukrainy. W szczególności prawo europejskie jako kategoria prawna, doktryna, nauka i dyscyplina edukacyjna studiowano w pracach takich ukraińskich uczonych jak: Aleksandr Wyszniakow, Wiktor Murawjow, Petro Rabinowicz, Ksenia i Smirnowa, Olga Strrelcowa, Jurij Szemszuczenko, Olga Szpakowycz. Tymczasem krajowe badania problemu zmian paradygmalnych (w tym transformacji wartościowych) w płaszczyźnie edukacyjnej związane są z takimi uczonymi i praktykami jak: Wiktor Andruszczenko, Wołodymyr Bech, Iwan Bech,

Gryhorij Wołynka, Leonid Guberskij, Iwan Zjazjun, Mykoła Jewtuch, Wasyl Kremeń, Wołodymyr Ługowyi, Sergij Maksymenko. Prace wymienionych naukowców stanowią teoretyczne i metodologiczne podstawy naszego badania i przyczyniają się do racjonalnego ujawnienia tez badania.

Najpierw zauważmy, że dziś w literaturze naukowej na Ukrainie toczy się dyskusja naukowa wobec tego, co stanowi pojęcie „prawo Unii Europejskiej” i związane z nim pojęcia „prawo europejskie”, „prawo Rady Europy”, „europejski obszar prawny”. Ekspertsi uważają, że niepewność koncepcyjna jest związana z istnieniem różnych organizacji europejskich, z których każda posiada własny system prawa (Муравйов В., К.Смирнова, 2012, s. 11). Jednocześnie i doktryna obca prawu europejskiego, reprezentowana przez naukowców państw Europy Zachodniej, charakteryzuje się niejasnością w definicji pojęcia „prawo europejskie”, które jest interpretowane w znaczeniu wąskim i szerokim. W szerokim znaczeniu do prawa europejskiego należy system norm, przyjętych nie tylko przez Unię Europejską, ale i przez Radę Europy, Unię Zachodnioeuropejską (UZE), Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA) oraz Organizację Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEWG). Przy czym członkami OBWE i OEWG są także państwa, które geograficznie nie należą do Europy (Australia, Kanada, Meksyk, USA, Turcja, Japonia, itp.) (Муравйов В., К.Смирнова, 2012, s. 11–12). Co do ukraińskiej doktryny prawa europejskiego, to ona naśladuje podejście zachodnie, jeśli chodzi o definicję „prawo europejskiego”, przy czym w znaczeniu szerokim. Czyli koncepcja prawa europejskiego, którą dostrzegają ukraińscy autorzy (w tym: W. Murawiov, K. Smyrnova, O. Strelcowa i inni), obejmuje porządek prawny organizacji europejskich i stowarzyszeń, do których należą Unia Europejska, Rada Europy, EFTA, UZE i inne europejskie organizacje międzyrządowe. Ponadto definicja pojęcia „prawo europejskie” łączy międzynarodowe mechanizmy prawne współdziałań krajów europejskich. W związku z tym, na przykład, regulacja strefy Schengen od początku pojawienia się międzynarodowej regulacji prawnej w 1985 roku także rozpatrywana jest w kontekście formowania prawa europejskiego.

Inna ważna i powszechnie akceptowana teza co do zjawiska prawa europejskiego polega na tym, że cechą charakterystyczną prawa jest obecność silnego komponentu aksjologicznego. Zasady prawa europejskiego są oparte na wspólnych wartościach dla Europejczyków, i to potwierdzają wymienione akty prawne, do których niezbędne jest

dodawanie podstawowego dokumentu – Traktatu o Unii Europejskiej (Maastricht Traktat, 1992), zawierającego odniesienia do Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, która była zatwierdzona w ramach Rady Europy (Муравйов В. І., 2010). Należy podkreślić, że kwestia wspólnych wartości dla Unii Europejskiej jest priorytetem. Więc Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000) wyraźnie stwierdza, że Unia Europejska przyczynia się do ochrony i rozwoju wartości uniwersalnych przy warunku obowiązkowego szacunku do różnorodności kultur i tradycji narodów europejskich, tożsamości narodowej państw-członków i organizacji ich władz publicznych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Podejście to jest w pełni uzasadnione, ponieważ teraz wymiaru wartościowego nabywają wszystkie aspekty ludzkiego istnienia w świecie – życie wewnętrzne człowieka i różne egzystencjalne aspekty jego życia (wiara, religia, życie polityczne, materialne warunki bytu, gospodarka, układ społeczny, moralność, sztuka, nauka) (Сластенин В. А. Артамонова Е. И., 2002).

OMÓWIENIE

Uważamy, że rozwiązanie zadania integracji do Unii Europejskiej nie jest możliwe bez włączania Ukrainy do europejskiego obszaru kultury prawnej i wartości tworzących jej podstawy. Z drugiej strony, Europejczycy nie mogą oczekiwać na formowanie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, gdy obok istnieją państwa i narody, które nie podzielają wartości europejskich i nie kształtują nacjonalnej rzeczywistości prawnej zgodnie z europejskimi tradycjami prawnymi, a w szczególności nie posiadają wiedzy na temat prawa europejskiego. Mamy podkreślić, że dzisiaj prawo europejskie już wchodzi do programu studiów przyszłych ukraińskich prawników. W szczególności potwierdzają to programy nauczania studentów prawa studiów I stopnia (licencjackich i inżynierskich) Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Iwana Franka (Lwów), Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Lesji Ukrainki (Łuck), Międzynarodowego Uniwersytetu Ekonomiczno-Humanistycznego imienia akademika Stiepana Demianczuka (Równie). Przedmiot Podstawy prawa Unii Europejskiej jest w części normatywnej cyklu przedmiotów zawodowych i praktycznego szkolenia przyszłych prawników. Ten przedmiot obejmuje studiowanie zagadnień zarówno teoretycznych, jak i praktycznych, dotyczących środków nacjonalno-prawnych i specy-

ficznych międzynarodowych instrumentów prawnych, które zapewniają funkcjonowanie Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, regulują ich stosunki z państwami członkowskimi i uogólniają doświadczenia państw europejskich w zakresie integracji gospodarczej, politycznej i społeczno-kulturowej. Zazwyczaj dyscyplina Podstawy prawa Unii Europejskiej włączy rozdział, poświęcony historii Unii Europejskiej, powstaniu i rozwojowi jej instytucji. Szczególną uwagę należy zwrócić na źródła prawa Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej.

Tymczasem procesy integracyjne, które odbywają się obecnie w Europie, mimo ich złożoności i czasem problematycznego charakteru mają jedną ważną cechę: są one nie tylko sprawą narodowych przywódców i rządów, lecz także opinii publicznej. Podobnie i proces dołączenia do europejskiego politycznego i kulturalnego środowiska na Ukrainie nie jest możliwy tylko poprzez wysiłki rządu – ma zostać sprawą administracji publicznej, przedsiębiorców, naukowców, liderów społecznych i aktywistów organizacji pozarządowych. Możemy stwierdzić, że dyscyplina Podstawy prawa Unii Europejskiej ma wyjść poza program nauczania przyszłych prawników i stać się obowiązkowym elementem szkolnictwa wyższego na Ukrainie. Wprowadzenie obowiązku studiowania podstaw prawa Unii Europejskiej do systemu przygotowania fachowców z różnych zakresów stworzy warunki do formowania grupy polityków, menedżerów, specjalistów z różnych dziedzin. Słowem, osób, których aktywność zawodowa oparta jest na wartościach europejskich, oraz na poziomie świadomości będzie implementować zasady i wartości Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej w życie codzienne na Ukrainie. W naszej dyskusji kontynuujemy tezę ukraińskiego myśliciela Mykoły Amosowa co do interakcji różnych systemów poznawczych i intelektualnych. Uważamy, że zaangażowanie wiedzy prawa europejskiego do systemu wiedzy teoretycznej i praktycznej współczesnego Ukraińca, oczywiście, prowadzi do przekazywania (transmisji) pewnych cech szczególnych (cech, charakterystyk) systemu prawnego do systemu orientacji kulturalnych (w tym prawnych) Ukraińców.

W związku z tym warto wspomnieć, że wiedza ma praktyczne pochodzenie. Praktykę dziś definiuje się jako aktywność umysłową przyjmowania i opanowania produktu informacyjnego. Innymi słowami, jeśli wcześniej praktykę tradycyjnie definiowało się jako zmysłową i celową działalność człowieka, to dzisiaj, w dobie technologii informacyjnych i komunikacyjnych, możemy stwierdzić, że praktyka to celowa działalność intelektualna i merytoryczna o treści opanowania obiektów naturalnych

i socjalnych poprzez uzyskanie kompleksowej informacji o nich. Zatem dziś możemy mówić o praktyce informacyjnej.

Należy jednak pamiętać, że wiedza jest interioryzacją działań praktycznych, założeniem bowiem procesu poznawczego, przemyślanego, który rozwija się z praktyki, jest transmisja do wewnętrznego planu operacji z rzeczywistym przedmiotem, przez co odbywa się tak zwane rozłożenie przedmiotu. Ze względu na zaangażowanie pojęcia praktyki informacyjnej możemy określić następujący związek: praktyka informacyjna – interioryzacja praktycznego doświadczenia informacyjnego – wiedza życiowa – system nastawień i zasad postrzegania świata i zachowania w nim – praktyka (na podstawie przedmiotyżacji wiedzy) – rzeczywistość obiektywna (niektóre stosunki społeczne). Ten schemat, w naszej opinii, wyraźnie pokazuje, że od otrzymanej informacji (tj. od praktyki informacyjnej) zależą wiedza życiowa człowieka, system nastawień i zasad, a poza tym tryb zachowania w świecie i wybrany model stosunków społecznych. Zatem w przypadku, gdy produkt informacyjny (system wiedzy) będzie miał potężne obarczenie humanistyczne, będzie zawierał znaczący składnik wartościowy (w szczególności wartości europejskie), będzie ujawniał zasady i logikę prawa Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej, to opanowanie wiedzy może być realizowane w trakcie aktywności wobec obiektywnej rzeczywistości, która odbywa się na podstawie tej (w pewnym sensie) wiedzy abstrakcyjnej. Na przykład rosyjski filozof Wiktor Iljin pisał: „Praktyka, opierająca się na działaniu abstrakcyjnym, jest aktywnością z rzeczywistym obiektem oraz oparta jest na transmisji wiedzy do rzeczywistości, która działa już według prawa rzeczywistości nie subiektywno-mentalnej lub fizjologicznej, a obiektywnej” (Ильин В. В., 1989, s. 91).

Z drugiej strony, wynikiem takiej transmisji nabytej wiedzy o europejskich realiach prawnych i wartościach, na których kształtuje się prawo Wspólnot Europejskiej i Unii Europejskiej, może być formowanie pewnego obrazu świata i realizacja codziennej praktyki, która odpowiada temu obrazowi świata. Według naukowca ukraińskiego, Wołodymyra Zwi-glancyza, ten proces jest podobny do procesu konwersji wiedzy w instalacje światopoglądowe ludzkich działań, z jednej strony, oraz do określenia społecznych i zinstytucjonalizowanych form działalności ludzkiej, które maksymalnie kształtują obszar do wszechstronnej aktywacji twórczego potencjału jednostki i charakteryzują orientacje humanistyczne procesu racjonalizacji życia ludzkiego, z drugiej strony (Звіглянич В.О. 1990, s. 47).

W kontekście uzasadnienia znaczenia i konieczności systematycznego

badania potencjału ideologicznego i wartościowego prawa europejskiego oraz jego zrozumienia poprzez system szkoły wyższej warto wspomnieć o opracowanym przez nas schemacie kształtowania harmonijnej jednostki moralnej w ramach realizacji koncepcji wartościowo-semantycznej przygotowania zawodowego przyszłych nauczycieli (Пелех Ю.В., 2009, s. 280–282). Według tej koncepcji rozwój jednostki to proces становienia i kształtowania osoby pod wpływem samokształtu zewnętrznych i wewnętrznych czynników (zarządzanych i niezarządzanych, postrzeganych i nieświadomych), wśród których decydującą rolę odgrywają ukierunkowane kształcenie i wychowanie (w tym samokształcenie i samowychowanie). Dlatego kształtowanie jednostki o wysokim poziomie kultury prawnej oraz w duchu wartości europejskich powinno zapewnić przemyślany, logicznie skonstruowany system edukacji i wychowania. Przy czym system ten powinien zapewniać dwa poziomy – zewnętrzny i wewnętrzny.

Zewnętrzny poziom, w naszej opinii, ma składać się z zestawu metod edukacyjnych i wychowawczych, które zapewniają maksymalne zaangażowanie jednostki do poznania: 1) historii powstania i instytucjonalizacji Unii Europejskiej, 2) systemu aktów prawnych, które stanowią podstawę UE, 3) teraźniejszego systemu prawnego i instytucjonalnego Unii Europejskiej, 4) specyfiki становienia prawa we wspólnotach europejskich i Unii Europejskiej, 5) istoty systemu zarządzania w UE, 6) technologii podejmowania decyzji politycznych i rządowych we wspólnotach Europejskich i Unii Europejskiej. Wewnętrzny poziom kształtowania osobowości prawnej w kontekście europejskich tradycji prawnych i wartości – samokształcenie i samowychowanie, przewidział, naszym zdaniem, formowanie warunków do promocji i realizacji przez osobowość wewnętrznej działalności intelektualnej i emocjonalnej, treść której będzie polegać na: 1) samodzielnym opanowaniu doświadczenia integracyjnego Europy w XX wieku poprzez wprowadzenie do treści przedmiotów prac ideologów i praktyków formowania UE (w tym takich wybitnych postaci, jak Jean Monnet, Winston Churchill, Charles de Gaulle, Robert Schumann, Georges Pompidou, Gjer Werner, Leo Tindermans, Hans-Dietrich Genscher, Jacques Delour); 2) głębokim i pomyślnym opracowaniu dokumentów Unii Europejskiej, ukazujących istotę wartości z późniejszym kształtowaniem odpowiednich orientacji wartościowych (w tym, prawnych); 3) wewnętrznym opanowaniem emocjonalnym charakteru europejskiej spuścizny duchowej jako podstawy procesów

integracyjnych w Unii Europejskiej i założeń co do akceptacji i realizacji zmian zarówno wewnętrznych (indywidualnych), jak i zewnętrznych (społecznych).

Interakcja integralna pomiędzy wymienionymi poziomami edukacji i wychowania toruje drogę do kształtowania osobowości o wysokim poziomie kultury prawnej oraz w duchu wartości europejskich, bez których trudno sobie wyobrazić wspólny dla państw europejskich obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Jesteśmy przekonani, że rozwiązanie wyposażonego zadania powinno zostać jednym z priorytetów ukraińskiej edukacji. Co więcej, to zadanie jest dobrze skorelowane z celami określonymi w Narodowej Strategii Rozwoju Edukacji na Ukrainie na lata 2012–2021. W dokumencie, który został zainicjowany przez III Edukacyjny Kongres i 10 września 2012 roku został rozpatrywany i zaakceptowany przez rząd Ukrainy, stwierdzono, że wysiłki władz oświatowych wszystkich szczebli przy wsparciu całego społeczeństwa i państwa powinny być skoncentrowane na realizacji priorytetowych kierunków rozwoju edukacji, na podolaniu istniejącym problemom, rozwiązywaniu zadań perspektywicznych wobec zrównoważonego rozwoju, wśród których jest formowanie efektywnego systemu edukacji narodowej na podstawie wartości uniwersalnych, wielokulturowych, obywatelskich; zapewnienie fizycznego, moralnego, duchowego i kulturowego rozwoju dziecka; kształtowanie jednostki społecznie odpowiedzialnej, kreatywnej, obywatela Ukrainy i świata; przygotowanie młodzieży do świadomego wyboru sfer działalności.

Warto zauważyć, że pomimo zadeklarowanych zadań, składnik wartościowy, naszym zdaniem, nie został odpowiednio wyjaśniony w Narodowej Strategii Rozwoju Edukacji. W szczególności aksjologiczny komponent edukacji nie jest przewidziany w reformowaniu szkolnictwa wyższego (jak zresztą i na innych poziomach) w ramach zrównoważonego rozwoju oraz nowego przełomu w krajowym systemie edukacji. Nie przewidziano tego także i w podrozdziale 3.3 Modernizacja treści edukacji (Rozdział III Mechanizmy Narodowej Strategii Rozwoju Edukacji). Uważamy, że to luka, która wymaga rewizji i uprzedniej dyskusji wspólnoty nauczycielskiej i ekspertów. Jednak, jak zaznacza polski badacz Czesław Banach: wartości i dyskusja wokół nich mogą być źródłem poszukiwań teoretycznych i praktycznych w zakresie edukacji i przewodnikiem w kierunku jej rozwoju (Banach Cz., 2003).

Wreszcie mamy podkreślić, że problem przekształcania wartości w społeczeństwie ukraińskim i wprowadzenie zasad europejskiej tradycji

prawnej poprzez promowanie wiedzy na temat prawa europejskiego wyraźnie wymagają przemyślenia pedagogicznych doświadczeń teoretycznych i praktycznych w zakresie wychowania w świadomości prawnej i edukacji w celu reorientacji procesu edukacyjnego do osiągnięcia wymienionych celów – zwiększenia ogólnej kultury prawnej i kształtowania osobistej gotowości do działania według nowych europejskich norm postępowania. Na pewno nie można tego zrobić bez wprowadzania nowych podejść innowacyjnych, uwarunkowanych takimi czynnikami jak: 1) kwestia kształtowania w społeczności Ukraińców odpowiedniego poziomu kultury prawnej, 2) nieniejsze technologie edukacyjne nie odpowiadają zadaniom, a więc powstaje konieczność formowania nowych zadań, 3) zawartość zaplanowanych do osiągnięcia rezultatów (transformacja świadomości prawnej nowoczesnego Ukraińca).

Zatem innowacje edukacyjne, zorientowane na wzmacnianie zasad i wartości europejskiej tradycji prawnej, mogą zostać logicznym i właściwym elementem ogólnych procesów innowacyjnych w ukraińskiej edukacji i społeczeństwie w ogóle. W ramach edukacyjnych procesów innowacyjnych studiowanie prawa europejskiego poprzez opanowanie kursu Podstawy prawa europejskiego w szkolnictwie wyższym ma na celu zapewnienie odpowiedzi na wnioski ukraińskiego społeczeństwa, a w szczególności określenie podstaw priorytetowych osobowości oraz kształtowanie nowych europejskich wartości społeczno-kulturowych. Zestaw istniejących politycznych, społecznych i ekonomicznych problemów oraz bogate doświadczenie Europejczyków w rozwiązywaniu ich wymagają specjalnie wyszkolonych ludzi. Nic więc dziwnego, że nieustannie pojawiają się nowe wymagania odnośnie do poziomu ich kompetencji prawnej i odpowiedzialności. Ponadto, w nowoczesnej edukacji akcent przesuwa się z konieczności opanowania wiedzy o zjawisku (np. o prawie europejskim) na umyślne kształtowanie zorientowanej na wartości społeczeństwa europejskiego i prawa osobowości.

WNIOSKI

Formowanie wspólnego obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, jako jednego z głównych zadań Unii Europejskiej, byłoby prawdopodobnie niemożliwe bez wsparcia ogólnoeuropejskiego obszaru europejskiej kultury prawnej i integracji do niego nawet tych ludzi, którzy jeszcze formalnie nie należą do Unii Europejskiej. Taka integracja powinna odbywać się nie tylko na poziomie establishmentu politycznego i struktur

rządowych – ma stać się sprawą i administracji publicznej na różnych poziomach, i członków społeczeństwa obywatelskiego. Z kolei powstaje konieczność wprowadzania szerszego badania podstaw prawa Unii Europejskiej, ponieważ w ten sposób możemy stworzyć warunki do kształtowania polityków, menedżerów, specjalistów w różnych dziedzinach. Słowem, osób, których aktywność zawodowa opiera się na wartościach europejskich.

Promowanie procesów integracyjnych zapewnia edukacja, szczególnie, szkoła wyższa. Tradycyjnie to to zadania szkoły wyższej: przygotowanie specjalistów i kształtowanie osobowości, która posiada potencjał duchowy co do postrzegania przemian zarówno wewnętrznych, jak i społecznych i ich realizacji. Na szczególną uwagę zasługuje wychowanie wartościowe, ponieważ we współczesnym świecie wymiaru wartości nabywają wszystkie aspekty ludzkiego życia, a same wartości są podstawą interpretacji i transformacji rzeczywistości.

Uważamy, że dyscyplina Podstawowe prawo Unii Europejskiej ma być nie tylko w programie nauczania przyszłych prawników, lecz także powinna zostać obowiązkowym elementem szkolnictwa wyższego, zwłaszcza na Ukrainie. Jesteśmy przekonani, że specjalne programy edukacyjne wspierane przez instytucje UE mogą zostać katalizatorem do promowania wiedzy na temat zasad i wartości prawa Wspólnoty Europejskiej i Unii Europejskiej, które z pewnością przyczynią się do formowania ogólnoeuropejskiego obszaru kultury prawnej i podniesienia poziomu bezpieczeństwa prawnego w Europie.

REFERENCES

- Banach Cz. (2003). Nauczyciel wobec zagadnień reformy i własnego rozwoju zawodowego. *Nowa Szkoła*, 2, ss. 4–5.
- Андрусевич Н. (2009). *Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. Виконання Плану дій Україна-ЄС: довкілля та сталий розвиток*. Львів.
- Андрущенко В.П. (2003). *Освіта на рубежі століть: філософія, методологія, практика*. В: В.Г.Кремень, ред. *Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз*. Київ: Наукова думка, ss. 99–166.
- Вишняков О.К. (2000). Програма інтеграції України до Європейського Союзу: правові перспективи. В: С.В. Ківалова, М.П. Орзіх, ред. *Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: Матері-*

- али міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: Юридична література, ss. 321–323.
- Вишняков О.К. (2007). Впровадження євроінтеграційних дисциплін в Одеській національній юридичній академії. *Юридичний вісник*, 2, ss. 50–54.
- Звіглянич В.О. (1990). Знання та особистість. *Філософська та соціологічна думка*, 1, ss. 47–56.
- Ильин В. В. (1989). *Критерии научности знания*. Москва: Высшая школа.
- Копнин П.В., Вильницкий М.Б. (1964). *Проблемы мышления в современной науке*. Москва: «Мысль».
- Муравйов В. І. (2010). *Лісабонські консолідовані договори про Європейський Союз і функціонування Європейського Союзу*. Київ.
- Муравйов В., К.Смирнова. (2012) Європейське право: правова категорія, доктрина, наука. *Європейське право*, 1, ss. 11–24.
- Пелех Ю.В. (2009). *Ціннісно-смісловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога: монографія*. Рівне: Тетіс.
- Рабінович П. (2010). Європейська конвенція з прав людини: філософсько-антропологічні та гносеологічні засади її застосування Страсбурзьким судом. *Право України*, 10, ss. 135–146.
- Сластенин В. А. Артамонова Е. И. (2002). Аксиологический аспект содержания современного педагогического образования. *Педагогическое образование и наука*, 3, ss. 4–9.
- Стрельцова О.В. (2011). Європейське право як багатовимірний феномен: підходи до розуміння і визначення поняття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*, 7, ss. 72–80.
- Шемшученко Ю. (2011). Актуальні проблеми кодифікації національного та міжнародного екологічного права. *Право України*, 2, ss. 142–147.
- Шпакович О. (2011). Роль європейських інституцій у розвитку європейського права. *Право України*, 5, ss. 142–147.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

*JURII PELECH
IGOR GRYGUS*

**SANITARY REQUIREMENTS FOR TRAINING YOUNG PEOPLE
IN PHYSICAL EDUCATION AS A FACTOR OF SAFETY
OF HEALTH AND LIFE**

**WYMOGI SANITARNO-HIGIENICZNE ODNOŚNIE DO ZAJĘĆ
Z KULTURY FIZYCZNEJ DLA MŁODZIEŻY JAKO CZYNNIK
BEZPIECZEŃSTWA ZDROWIA I ŻYCIA**

Prof. Jurii Pelech

Międzynarodowy Uniwersytet Ekonomiczno-Humanistyczny
im. akademika Stiepana Demianczuka w Równem
pelekhyurii@ukr.net

Prof. Igor Grygus

Międzynarodowy Uniwersytet Ekonomiczno-Humanistyczny im.
akademika Stiepana Demianczuka w Równem
grigus.igor@yandex.ua

ABSTRACTS

The article deals with the current hygiene requirements to the physical education classes, main task of such classes is to ensure the sanitary and epidemiological well-being, disease prevention, prevent adverse effects on their health and life of environmental factors. In the article the general requirements to sports areas and educational and sports facilities, basic hygiene requirements to their equipment, heating, ventilation, lighting and maintenance are enlighten. Particular attention is paid to the prevention of enormous physical training, injuries and illnesses during athletics classes, sports games and swimming. It is described the hygiene requirements to classes, training, special training and competitions, developing of the rational day and meals according to the chosen sport. In the article we specified the peculiarities of prevention and restorative measures in order to use this knowledge in real life during PE classes to guarantee health safety and life activity.

W artykule rozpatrywane są aktualne wymogi sanitarno-higieniczne w odniesieniu do szkolenia młodzieży w zakresie wychowania fizyczne-

go. Głównym zadaniem tych wymogów jest zapewnienie sanitarnego i epidemiologicznego dobrobytu, zapobieganie chorobom i innym niekorzystnym dla zdrowia i życia człowieka sytuacjom powstałym na skutek wpływu czynników środowiskowych. W artykule scharakteryzowano są wymagania, jakie muszą być spełnione przez hale oraz inne obiekty sportowe a także podstawowe wymagania higieniczne stawiane w odniesieniu do urządzeń, ogrzewania, wentylacji czy oświetlenia. Na szczególną uwagę zasługuje zapobieganie wystąpieniu urazów i chorób podczas zawodów lekkoatletycznych klasy, gier sportowych i pływania. Opisano wymagania higieniczne odnośnie do wykładów, zajęć fizycznych, zajęć specjalnych i konkursów, jak również wymagania konieczne do tego, by stworzyć młodzieży racjonalny plan dnia oraz przygotowywać posiłki odpowiednio dobrane do dyscypliny sportowej uprawianej przez młodzież. Analizowano także sposoby zapobiegania przez młodzież kontuzjom oraz stosowanie przez młodych środków regenerujących w celu poprawy swoich wyników w uprawianej dyscyplinie sportowej.

KEY WORDS:

hygiene requirements, physical education, health and life safety.

wymagania sanitarne, edukacja fizyczna, zachowanie zdrowia i życia.

WPROWADZENIE

W nowoczesnym społeczeństwie życie i zdrowie człowieka są traktowane jako najwyższe wartości. Są one miarą grzeczności, charakteryzują ogólny poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego społeczeństwa, jak również są głównym kryterium celowości i skuteczności wszystkich sfer działalności państwowej (rezolucja ONZ numer 38/54 od 1997).

Stan zdrowia jest jednym z decydujących czynników w kształtowaniu osobowości młodego człowieka. Zdrowie w pewnym stopniu determinuje wybór przyszłej działalności, możliwość wszechstronnego rozwoju jednostki, jej stanowisko społeczne. Stan zdrowia wpływa również na ogólną gotowość człowieka do podejmowania wyborów życiowych i przeróżnych aktywności, jego rozwój duchowy i fizyczny, przyszłe sukcesy związane z aktywnością zawodową.

Według Ministerstwa Zdrowia Ukrainy u uczniów stwierdzono: funkcjonalne zaburzenia różnych układów organizmu – u 50 %, zaburzenia układu krążenia – u 27 %, zaburzenia neuropsychiatryczne – u 33 %,

choroby układu pokarmowego – u 17 %, choroby układu wydzielania wewnętrzznego – u 10 proc. Według Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy 36 % uczniów szkół średnich ma słabe zdrowie fizyczne, 34 % – niższy poziom niż średni, 23 % – średni, 7 % – poziom powyżej średniego, a tylko 1 % – wysoki poziom zdrowia fizycznego. Zrozumiało zatem, dlaczego zaburzenia stanu zdrowia ma prawie 90 % studentów, a ponad 50 % z nich – ma słabe przygotowanie fizyczne.

Obecnie na zdrowie młodzieży wpływa wiele czynników. Ich wpływ widać wyraźnie w okresie dojrzewania i wczesnej dorosłości człowieka. W szczególności mamy tu na myśli takie czynniki jak redukcja poziomu stresu odczuwanego przez młodzież i wzmocnienie młodych osób pod względem psychicznym, przeciążenie informacyjne, szybkie rozpowszechnienie się uzależnień wśród młodzieży. Przyczyny wzrostu częstości chorób wśród uczniów również związane są z brakami w systemie oświaty i szkolnictwa wyższego, ze sposobem działań edukacyjnych, które prowadzą do przeciążeń układu nerwowego. Tymczasem bardzo istotne jest, w ramach zapobiegania, tworzenie warunków sprzyjających zadowoleniu młodzieży, spełnieniu ich potrzeb dotyczących samopoznania, samodoskonalenia się i samorealizacji. Przeciążenia uczniów prowadzi do braku ich aktywności fizycznej. Wpływają na stan zdrowia, brak umiejętności skutecznej nauki i prawidłowego wypoczynku, wybieranie przez młodzież niezdrowego sposobu odżywiania się .

Powszechnie wiadomo, że skutecznym sposobem zachowania i poprawy zdrowia jest zdrowy styl życia – styl życia jednostki na podstawie norm kulturowych, wartości, form i metod pracy, mających na celu poprawić stan zdrowia oraz promowanie harmonijnego rozwoju fizycznego, duchowego i społecznego. Zdrowy styl życia składa się z następujących elementów: racjonalne proporcje czasu pracy i odpoczynku, zrezygnowanie ze złych nawyków, optymalna aktywność fizyczna, higiena osobista, jedzenie i inne.

Państwowa sanitarno-epidemiologiczna służba Ministerstwa Ochrony Zdrowia Ukrainy to scentralizowany system organów, instytucji i jednostek profilu sanitarno-epidemiologicznego , który realizuje politykę państwową w dziedzinie zapewniania sanitarno-epidemiologicznego dobrobytu ludności i ma na celu zapobieganie chorobom zakaźnym, chorobom zawodowym, masowym niezakaźnym chorobom (zatruciom), wpływu radiacji na ludzi, zapobieganie szkodliwemu wpływowi na zdrowie i życie ludzi czynników środowiska.

Zgodnie z regulacjami wynikającymi z przepisów prawa w szkołach przewidziano strefy sportowe, w tym placówki edukacyjno-sportowe.

MATERIAŁ I METODY BADAWCZE

Strefa sportowa znajduje się na terytorium szkoły, ale nie bliżej niż 10 metrów od okien pomieszczeń szkolnych. W szkole o profilu niepełnego wykształcenia średniego strefa sportowa stanowi obszar 5800–7900 m². W szkole średniej, w zależności od liczby uczniów, strefa ta może wynosić od 4900 do 10700 m².

W szkołach wszystkich typów w strefie sportowej są place lekkoatletyczny i gimnastyczny. W szkole średniej (liczba uczniów: 1176–1960) zaprojektowany jest plac do gier sportowych i lekkoatletyki , a także boisko do gry w koszykówkę, siatkówkę i inne.

W szkole średniej niepełnej (320 uczniów) i w liceum (392–984 osób) zaprojektowany jest mały plac do gier sportowych i lekkoatletyki.

OMÓWIENIE

Edukacyjne i sportowe pomieszczenia szkoły obejmują sale gimnastyczne i znajdujące się przy nich dwie szatnie, dwa prysznice, dwie toalety i dwa pomieszczenia o specjalnym przeznaczeniu: dla nauczycieli i inwentaryzacyjny. Wymiary sal gimnastycznych zależą od typu szkoły:

- w niepełnej szkole średniej i szkole średniej (192–624 uczniów) zaprojektowana jest sala gimnastyczna o rozmiarach 9×18×5,4 m;
- w szkole średniej (784–1176 osób) zaprojektowana jest sala gimnastyczna o rozmiarach 12×24×6 m;
- w szkole średniej (1568 uczniów) zaprojektowane są dwie sale gimnastyczne: jedna – 12×12×3 m, a druga: 12×24×6 m
- w szkole średniej dla 1960 uczniów zaprojektowane są również dwie sale gimnastyczne, o wymiarach: 12×12×3 m i 15×30×6 m

Sale gimnastyczne znajdują się na pierwszym piętrze, w izolacji od sekcji edukacyjnej i sekcji sypialnianej (w szkole z internatem). Wejście do sali gimnastycznej jest bezpośrednio od szatni lub przez oddzielny korytarz. Z holu sportowego lub pomieszczenia inwentaryzacyjnego przewidziane jest wyjście na boisko (do wynoszenia inwentarza lub ewakuacji uczniów). Podstawowe wymogi higieniczne stawiane urządzeniom, ogrzewaniu, wentylacji, oświetleniu i eksploatacji hal gimnastycznych szkoły są podob-

ne do wymogów ogólnych, które odnoszą się do regularnych hal gimnastycznych.

Temperatura powietrza w pomieszczeniach dydaktycznych i sportowych, w zależności od stref klimatycznych, powinna wynosić:

- w salach gimnastycznych – 15–17°C,
- w szatniach – 19–22°C,
- w prysznicach – 25°C
- w szatniach przy prysznicach – 20–23°C,
- w toaletach – 17–20°C.

Wymogi stawiane w odniesieniu do materiałów budowlanych przeznaczonych do obiektów sportowych to: niska przewodność cieplna i dźwiękowa, mała higroskopijność. Czynniki te kształtują korzystny mikroklimat w pomieszczeniach. Cechy te zależą od użytych podstawowych materiałów budowlanych, z których są budowane ściany i stropy, a także od materiałów oblicowalnych i wykończeniowych. Teraz powszechnie do budowy obiektów sportowych używano betonu i cegieł. Do wykańczania i oblicowania powszechnie stosuje się syntetyczne polimery, które mają właściwości akustycznie i termicznie izolacyjne, są poza tym piękne i wygodne w użytkowaniu. Jednak mogą one wytwarzać substancje toksyczne, co jest szczególnie niebezpieczne podczas wykonywania ćwiczeń fizycznych przez młodzież ze względu na zwiększone tempo oddychania młodych osób podczas podejmowania wysiłku fizycznego. Na materiałach syntetycznych formują się statyczne pola elektryczne, które negatywnie wpływają na zdrowie i wydajność sportowców, zwłaszcza w trakcie długotrwałego i wielokrotnego narażenia ich na ich działanie.

Na podłogach w halach gimnastycznych lepiej wykorzystywać parkiet. W szatniach, garderobach, bufetach i gabinetach do masażu lepiej stosować linoleum, które jest wygodne do czyszczenia. Takie pokrycie zapewnia także dobrą izolację. W pomieszczeniach, w których niezbędna jest dobra hydroizolacja – natryskach, toaletach, wannach – podłogę pokrywa się płytkami ceramicznymi lub cementem. Na boiskach lekkoatletycznych i do piłki nożnej, krytych stadionach dziś stosuje się pokrycie z materiałów syntetycznych – tartanu, rekartanu o wysokich właściwościach elastycznych, niezbędnych do biegu i wygodnych do czyszczenia mechanicznego.

Ściany hal gimnastycznych malowane są farbami olejnymi, na wysokość nie mniejszą niż 1,8 m. Farby takie zmniejszają zatrzymywanie się kurzu i nadają się do czyszczenia na mokro, ale farba olejna zmniejsza

oddychalność ścian, osłabiając wentylację pomieszczeń, podwyższa wilgotność. Dlatego, zwykle do pokrywania ścian także stosuje się farby klejowe (powyżej 1,8 m). Wskazane jest, aby używać farb o jasnych kolorach z matową powierzchnią (jasnożółty, zielony), co przyczyni się do lepszego odbicia promieni świetlnych i stworzenia efektu rozproszonego światła jednolitego. Ponadto, jasne kolory pomieszczeń wpływają pozytywnie na emocje i system nerwowy osób w nich przebywających.

Sufit sali gimnastycznej powinien być pomalowany farbą olejną, ponieważ jest bardziej odporna na uszkodzenia spowodowane uderzeniami piłki niż wybielenie i farba klejowa.

Obiekty sportowe są podzielone na podstawowe (grupa A) i uzupełniające (grupa B). Wśród obiektów podstawowych wydziela się otwarte i zamknięte, a także odrębne (przeznaczone do uprawiania jednego rodzaju sportu) i złożone (wiele oddzielnych budynków, które połączone są terytorialnie).

Ogólne wymogi higieniczne stawiane wszystkim obiektom sportowym to:

- położenie i orientacja,
- dostępność komunikacyjna,
- planowanie,
- stan środowiska naturalnego – powietrze, woda, grunt, plantacje roślinne,
- ograniczenie bodźców akustycznych,
- mikroklimat (temperatura, wilgotność, ruch powietrza, promieniowanie).

Obiekty sportowe zbudowane są na nawietrznej stronie obiektów, które zanieczyszczają powietrze. Otwarte obiekty sportowe korzystnie rozmieścić na południowych stokach o niewielkiej pochyłości. Zanieczyszczenie gruntu nie powinno osiągnąć stężenia, kiedy dochodzi do utraty zdolności do samooczyszczania się.

Do obiektów sportowych powinien być wygodny dojazd środkami transportu publicznego, które zmniejszają osobom zaangażowanym w sport, czas podróży oraz zapewniają odpowiedni przepływ odwiedzających zawody.

W kształtowaniu korzystnych warunków higienicznych plantacje ro-

ślinne odgrywają ważną rolę. Powinny one otaczać place sportowe. Wybiera się drzewa i krzaki odpowiednie do klimatu i mające dużą zdolność do ubezpieczenia od pyłu (topola, kasztan, akacja). Plantacje roślinne redukują zanieczyszczenie powietrza o 40–60 % latem i 10–15% zimą, chronią przed wiatrem, wydzielają substancje aromatyczne, stwarzają tło estetyczne.

Podczas budowy obiektów sportowych należy wziąć pod uwagę ich orientację wobec słońca, od której zależy ilość promieniowania, dostającego do pomieszczenia. Promieniowanie przez bezpośrednie światło słoneczne obiektów sportowych zmniejsza zanieczyszczenie bakteryjne i nie powinno trwać dłużej niż trzy godziny dziennie. Optymalna orientacja okien to na południe i wschód, a os podłużna obiektów pokrytych – ze wschodu na południowy zachód.

Orientacja obiektów sportowych zależy od kierunku wiatrów. W północnych obszarach zaleca się nadawać budynkom takie formy (owalne, półkulne), aby wiatr jakby opływał je, a okna tych obiektów nie były skierowane w stronę wiatrów. Na otwartych obiektach sportowych kierunek wiatru dominującego musi być poprzeczny co do osi wzdłużnej.

Planując obiekty sportowe, należy uwzględniać warunki klimatyczne. W rejonach południowych przewagę nadaje się pawilonom, które zapewniają lepszą wentylację. Przed oknami posadzone są drzewa, zatrzymujące nadmierne promieniowanie słoneczne.

Do struktury obiektów sportowych włącza się obiekty i pomieszczenia uzupełniające – garderoby, bufety, szatnie, prysznice, toalety, pomieszczenia dla lekarzy i o przeznaczeniu dla nauczycieli i administracji. Z szatni obowiązkowo musi być wyjście do toalety i w kierunku pryszniców (obiekty te muszą być osobne), do holu sportowego.

PROFILAKTYKA NADMIERNYCH NATĘŻEŃ, USZKODZEŃ I CHOROÓB W TRAKCIE UPRAWIANIA LEKKOATLETYKI

Lekkoatletyka łączy różne ćwiczenia fizyczne według struktury i wpływu na organizm. Można je podzielić na dwie główne grupy:

- orientacje aerobowe (bieg stajerski, maratoński, ultra, chód sportowy), które wymagają wytrzymałości;
- orientacje anaerobowe (sprint, rzucanie, skakanie), które wymagają szybkości i siły.

Bieg średni zależy od zabezpieczenia tlenowego i beztlenowego.

Wymagania higieniczne do prowadzenia zajęć z lekkoatletyki są następujące:

1. W przygotowawczej części treningu sprinterzy, skoczkowie, miotacze, wielozawodnicy powinny zwrócić szczególną uwagę na przygotowanie aparatu stawowego. U sprinterów i skoczków często obserwowane są skręcenia, naderwanie i zerwanie mięśni i ścięgien uda, goleni (ścięgno Achillesa), więzadeł stawu skokowo-łódkowego. U skoczków często występują rozciąganie i zerwanie więzadeł stawów zawiasowego i płaskiego, uszkodzenia kręgosłupa w odcinkach szyjnym i lędźwiowym. Dla ultrabiegaczy typowe są uszkodzenia mięśni i ścięgien stopy i goleni w związku z mikrouszkodzeniami i zmęczeniem; dla miotaczy – skręcenia i zerwanie więzadeł i ścięgien stawów rąk i mięśni pleców.
2. Każdy rodzaj lekkoatletyki ma stosunkowo wąskie ukierunkowanie, i przyczynia się do rozwoju przeważnie jednej właściwości ruchowej przy uczestnictwie głównie jednej grupy mięśniowej. Dlatego sportowcy powinni stosować ćwiczenia kompensacyjne, aby utrzymywać inne cechy motoryczne (oprócz podstawowej) oraz sprawność wszystkich grup mięśniowych na poziomie funkcjonalnym, który niezbędny jest do efektywnego uprawiania dyscypliny sportowej i zachowania zdrowia.
3. Trwały bieg po pokryciu twardym (asfalcie) ma negatywny wpływ na układ ruchu (płaskostopie, urazy stawu skokowo-łódkowego, zapalenie okostnej). Czasem możemy obserwować krew w moczu (mechaniczna hemoliza). Dlatego biegać trzeba po specjalnym pokryciu (tartan, rekortan); treningi w miejscowości lepiej przeprowadzić w parkach i na ścieżkach leśnych. Niezbędne jest wykonywanie specjalnych ćwiczeń, aby wzmocnić kości sklepienia stopy (wieloskoki, symulacja i wykonanie poszczególnych elementów ćwiczeń podstawowych); warto nosić buty ortopedyczne i korzystać z amortyzatorów.
4. Temperatura w pomieszczeniu powinna wynosić w granicach: +14–17°C, wilgotność – 30–60%, ruch powietrza – do 0,5 m/s.
5. Rano ćwiczenia powinny być prowadzone jako trening ogólny z małym obciążeniem, jako przygotowanie do treningu podstawowego. Zazwyczaj to rozgrzewka aerobowa w celu przygotowania układu krążenia oraz aktywacji procesów metabolicznych w tkankach. Rozgrzewka powinna obejmować ćwiczenia mające na celu zapobieganie płaskostopiu. Po rozgrzewce następuje obowiązkowe hartowanie przez procedu-

ry wodne, ponieważ sportowcy muszą trenować i występować w niekorzystnych warunkach atmosferycznych.

6. Żywienie sportowców zależy od obranej przez nich specjalizacji w sporcie. Najwięcej energii tracą stajerzy, maratończycy, sportowcy uprawiający chód sportowy. Kaloryczność dzienna posiłków dla nich wynosi 70–76 kcal/kg masy ciała. U sprinterów i skoczków straty energii są niższe i kaloryczność dzienna ich posiłków wynosi 65–70 kcal/kg masy ciała.

PROFILAKTYKA NADMIERNYCH NATĘŻEŃ, USZKODZEŃ I CHOROÓB W TRAKCIE GIER SPORTOWYCH

Gry sportowe wymagają od sportowców wysoko rozwiniętych cech prędkościowo-siłowych, szybkiego działania, zdolności skokowej, wytrzymałości skokowej, dobrej koordynacji, w połączeniu z doskonale rozwiniętymi cechami psychofizjologicznymi – myśleniem, zdolnościami do szybkiego podejmowania decyzji i ich realizacji w racjonalnych działaniach mechanicznych.

Przygotowując grafik dnia sportowców, trzeba zaplanować czas 30–40 minut między wstawaniem i rozgrzewką. Jeśli chodzi o sportowców uprawiających gry sportowe, w przeciwieństwie do sportowców innych dyscyplin, rozgrzewka obejmuje ćwiczenia z piłką i działania grupowe, więc trwa trochę dłużej. W przerwie między wstawaniem a rozgrzewką sportowcy powinni wypić herbatę, kawę i zjeść ciasteczka lub inne produkty zawierające łatwo przyswajalne węglowodany.

Treningi podstawowe należy planować o tej porze dnia, kiedy będą rozgrywały się spotkania. Treningi powinny być prowadzone bez względu na pogodę.

Czas na sen po zawodach należy planować z uwzględnieniem faktu, że gry mają tendencję kończyć się wieczorem, a zawodnicy są wzburzeni, rozemocjonowani po rozegranym meczu. Szczególną uwagę należy zwrócić na zapewnienie czasu na sen w ciągu dnia.

Treningi i zawody w grach sportowych zwykle przeprowadzane są w pomieszczeniach zamkniętych (hale, areny sportowe, place), więc w celu hartowania i rozwoju wytrzymałości sportowców część ogólnego treningu fizycznego i gier powinna być prowadzona na powietrzu.

W trakcie przygotowania do zawodów, a przede wszystkim po wyczerpanej pracy podczas turniejów zaleca się zorganizowanie zapobiegawczo wy-

poczynku aktywnego przebiegającego z ćwiczeniami na powietrzu, żeby gracze dobrze wypoczęli, zwłaszcza psychicznie.

W środkach odnawialnych ważne miejsce zajmuje odbudowa psychiczna i -emocjonalna do której dochodzi dzięki stosowaniu przez zawodników specjalnych metod walki ze stresem, sposobów radzenia sobie z negatywnymi emocjami i metod stymulacji (szkolenia autogenne itp.).

Dla sportów zespołowych typowe są następujące uszkodzenia: zerwanie i naderwanie mięśni, ścięgien i więzadeł, rozciąganie, zwichnięcia. Występują one podczas zderzeń, upadków, padań, uderów piłki. Analiza uszkodzeń w grach sportowych (z wyjątkiem piłki nożnej), przeprowadzona przez szwajcarską agencję ubezpieczeniową w ciągu ostatnich dwóch lat pokazała, że wśród 401 wypadków uszkodzeń sportowych 12 % otrzymano do 12 godzin 30 min, od 12.30 do 18.30 – 29,5 %, po 18.30 – 58,5 %; 12,5 % otrzymano od poniedziałku do piątku, 15,5 % – w sobotę, 22 % – w niedzielę; latem – 32,9 proc, w zimie – 33,4 %, wiosną i jesienią – 33,6 %.

Profilaktyka polega na odpowiedniej rozgrzewce, która zapewnia rozgrzewanie mięśni oraz zwiększenie ich elastyczności, poprawienie techniki i ogólnej sprawności sportowców, dostosowanie wymogów higienicznych do miejsca przeprowadzania zajęć. Sportowcy, zwłaszcza podczas zajęć w pomieszczeniach, są w dość bliskim kontakcie, dlatego zwiększa się ryzyko zakażenia przez powietrze. Zapobieganie zakażeniom polega na izolacji chorego zawodnika, wentylacji i sprzątanii pomieszczeń, zahartowaniu sportowców.

Posiłki przygotowywane dla zawodników powinny zawierać dziennie 63–68 kcal/kg masy ciała . W zmiennym harmonogramie zawodów pożądane jest zachowanie grafiku posiłku, bo organizm potrzebuje dość długiego czasu na przystosowanie się do nowych pór posiłków.

Odzież młodych piłkarzy i hokeistów pełni funkcje ochronne, aby zapobiec urazom (nagolenniki, kaski, maski bramkarzy, itp.). Do gry w siatkówkę, koszykówkę, piłkę ręczną stosowane są nagolenniki do ochrony stawu kolanowego od urazu.

Temperatura powietrza w sali gimnastycznej musi mieścić się w zakresie +15–16 °C, wilgotność powietrza zaś wynosić w granicach 30–60 %, powietrze dzięki wentylacji powinno wymienić się dwa, trzy razy na godzinę.

ZAPOBIEGANIE URAZOM I CHOROBYM PODCZAS PŁYWANIA

Pływanie jest prowadzone w pozycji horyzontalnej , co ma na orga-

nizm wyjątkowy wpływ w porównaniu z innymi sportami. Woda ma wyższą przewodność cieplną niż powietrze, które zwiększa wymianę ciepła, a tym samym zwiększa zużycie energii.

Pozycja horyzontalna ułatwia hemodynamikę w części żyłnej układu krążenia. Wentylacja płuc jest utrudniona ze względu na wydech wykonywany w wodzie, co tworzy dodatkowy opór, a wdychanie należy przeprowadzić w stosunkowo krótkim czasie, więc pływacy powinni mieć wysoką wydolność oddechową.

Należy uwzględnić, że sportowcy w czasie dwóch, trzech treningów na dobę wykonują duże obciążenie – pływają 18–20 km. W ostatnich latach obniżona została granica wieku sportowców.

Planując harmonogram dnia warto zwrócić uwagę na to, że pływacy zazwyczaj zaczynają trening o godzinie 7.00, najpóźniej o 7.30. Z tego powodu należy zaplanować wcześniej pobudkę oraz także o wcześniejszej porze wieczorem czas na sen. Szczególną uwagę należy zwrócić na przeplatanie różnych aktywności i ich kolejność, tak aby zapewnić odpoczynek w ciągu dnia. U pływaków powszechnie stosowane jest w odpowiednim czasie przechodzenie od jednego typu obciążenia treningowego do innego. Podczas długiego treningu należy robić przerwy na odpoczynek na lądzie aby zawodnicy mogli się ogrzać (bawełniany dres, wełniane skarpety, buty). Ćwiczenia powinny być bardziej zróżnicowane.

Hartowanie ma znaczenie dla sportowców. Przede wszystkim trzeba stosować różne zabiegi wodne (oblewanie się zimną wodą, mycie nóg na noc zimną wodą, regularnie rano i wieczorem płukanie gardła zimną wodą). Poza tym zaleca się korzystanie z ekspozycji na słońce i z solarium. Wszystkie te zabiegi i działania mają zbawienne działanie na organizm, procesy immunologiczne, funkcje skóry. Pływakom również zaleca się w okresie jesienno-zimowym chodzenie na łyżwach i nartach. To zwiększa niespecyficzną odporność i profilaktykę chorób typowych dla pływaków: zapalenia ucha, nosa i gardła, co jest związane z długotrwałym chłodzeniem nosogardła, dostania się nadmiaru wody do zatok przynosowych czy w konsekwencji do ucha środkowego (zapalenie ucha może wystąpić także na skutek nagłego silnego wychłodzenia). Pływacy dość często chorują także na zapalenie spojówek i gałki ocznej ze względu na podrażnienie oczu zawartym w wodzie chlorem. Pożądane jest, aby zawodnicy, w miarę możliwości, trenowali w basenach, w których woda nie jest tak silnie chlorowana, a poziom chloru utrzymuje się w dolnej granicy normy. Aby zapobiec zapaleniom spojówek pływacy noszą specjalne okulary.

Higiena osobista sportowców jest bardzo ważna, szczególnie istotne jest zapobieganie grzybicy i innego rodzaju chorobom o podłożu dermatologicznym. Dlatego zawodnicy trenujący w basenie powinni mieć specjalne obuwie do wody, a po wyjściu z niej dokładnie wytrzeć stopy ręcznikiem, a obuwie wytrzeć do sucha i zdezynfekować.

Jedzenie przygotowywane dla pływaków dziennie powinno zawierać 65–70 kcal/ kg masy ciała. Posiłki powinny być przygotowywane zgodnie z ogólnymi wymogami higienicznymi.

WNIOSKI

W celu skutecznego uprawiania sportu przez młodzież, zapobiegania urazom i rehabilitacji należy przestrzegać podstawowych wymogów higienicznych w odniesieniu do pomieszczeń i ich usytuowania. Wielkie znaczenie ma sposób odżywiania sportowców, harmonogram ich dnia, właściwa organizacja treningów, rywalizacja niezbędna do kształtowania osobowości zawodników.

REFERENCES

- Cianciara D., Przewłocka T., Miller M., *Zainteresowanie telewizyjnymi programami o tematyce zdrowotnej*, „Przegląd Epidemiologiczny”, 2003.
- Olejniczak D., Duda-Zalewska A., Tataro T., *Potrzeba edukacji zdrowotnej w opinii młodzieży na poziomie szkół gimnazjalnych*. Journal of Modern Science. Tom 2/9/2011. - sS. 187--195.
- Póździoch S., Ryś A., *Zdrowie publiczne: wybrane zagadnienia*, wyd. Vesalius, Kraków 1996.
- Świdarska-Kopacz J., *Zachowania zdrowotne młodzieży gimnazjalnej i ich wybrane uwarunkowania, cz. IV. Sposob żywienia*, „Problemy Higieny i Epidemiologii 2008”, 89(2).
- Woynarowska B., *Zdrowie i szkoła*, PZWL, Warszawa 2000.
- Дутчак М.В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М.В. Дутчак. – К.: Олімп л-ра, 2009. – 279 с.
- Жилкин А.И. и др. Легкая атлетика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.И. Жилкин, В.С. Кузьмин, Е.В. Сидорчук. – М.: Издательский центр “Академия”, 2003. – 464 с.
- Загальна гігієна: Посібник до практичних занять; За ред. І.І. Даценко. – Львів: Світ, 2001. – 471 с.

- Кабачков В.А. Профессиональная физическая культура в системе непрерывного образования молодёжи / В.А. Кабачков, С.А. Полиевский, А.Э. Буров. – М.: Советский спорт, 2010. – 296 с.
- Лукияненко В.П. Физическая культура: основы знаний / В.П. Лукьяненко. – М.: Советский спорт, 2003. – 224 с.
- Міхеєнко О.І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини / О.І. Міхеєнко. – Університетська книга, 2009. – 400 с.
- Пелех І.В. Лікарський контроль під час проведення занять з фізичного виховання: навч.-метод. посібник / І.В. Пелех, Н.Є. Михайлова, І.М. Григус. – Рівне, 2011. – 76 с.
- Сіренко Р.Р. Гігієнічні основи фізичного виховання студентів / Р.Р. Сіренко, А.Г. Киселевич, В.М. Стельникович, М.О. Сапронов: [Навч. посібник]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. – 144 с.
- Чаговець А.І. Витоки проблеми формування здорової особистості в історії виховання молодого покоління // Наукові записки кафедри педагогіки: Зб. наук. пр. – Вип. XIII–XIV. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2005. – С. 249–255.
- Яремко З.М. Безпека життєдіяльності: [Навч. посіб.]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 301 с.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

KRZYSZTOF DZIURZYŃSKI

**HEALTH CARE BEHAVIOR OF THE FEMALE STUDENTS
OF PEDAGOGY AND THEIR PSYCHOGRAPHIC CORRELATES
ZACHOWANIA ZDROWOTNE STUDENTEK PEDAGOGIKI I ICH
PSYCHOGRAFICZNE KORELATY**

Krzysztof Dziurzyński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

pedagogika@wsge.edu.pl

ABSTRACT

Introduction: Physical activity is one of the most important factors which determine health of a man. Combined with the physical activity are health aspects: changes of the style of life, prevention of social pathologies, ethical values. It is also an element of arrival at the health goals which concern style of life, such as: elimination of drug addiction, alcoholism, fighting of obesity, and also preparation for an active, long professional life. Anthropological and sociological studies show that the number of people who do not exercise grows – obese people and those suffering from overweight. **The main purpose** of this study is gaining of a knowledge of the health-related behavior seen in the female students of pedagogy. In addition the study is to deliver answers to the question about types of relation taking place between health-related performance and some psychological orientations of the studied persons. **Sample and research methodology:** The method that was used in this study was of a strictly quantitative character (Pilch, Bauman, 2001). The study was carried out using method of auditorial poll under individual supervision (Sztumski 1999). Questionnaires were used in the study as a set of tools. Main tool that was to serve the purpose of measurement of the health care behavior was elaborated specially for the discussed study. 110 persons in all were covered by the study. Their age ranged from 19 to 25 years. Average age calculated for all sample was 21.71 years. **Study – results:** Most of the studied sample was characterized by the holistic-functional approach to the health, belief that there was an internal locus of control and high level of coherence. Studied female students are the persons who see their state of health positively, and do not suffer from chronic disease. But still 89 per cent of them consumed alcohol, 45 per cent drank coffee while 26 per cent smoked cigarettes. Even

worse, most of them declared that they fed themselves irregularly even though fruit was eaten by a third of the studied group. It seem positive that they do not abuse medicines or mood improving substances. **Conclusion:** Data obtained by way of the study should become a premise for development of the health education programs addressed just to the students, taking into account individual types of the feeding behavior and the risky behavior. Female students of pedagogical majors being the future teachers will play an important role in spreading of the knowledge of the health-care behavior among their children and youth. This remark concerns in particular the 1st stage of learning, i.e. grades I-III. It should be remembered that the (pro)health education will be much less effective if the female students do not present themselves the positions and behavior conductive to health.

KEY WORDS:

*mood, alcohol, nicotine, meal, medicines, (pro)health education.
nastrój, alkohol, nikotyna, posiłek, leki, edukacja prozdrowotna.*

WPROWADZENIE

Zachowania zdrowotne, zarówno te sprzyjające zdrowiu, jak i ryzykowne, kształtują się od wczesnego dzieciństwa. Na tym etapie życia wiążą się ściśle z oddziaływaniem rodziny, poprzez formowanie określonych wzorców zachowań o charakterze nawykowym. Dotyczą odżywiania, higieny osobistej, aktywności fizycznej oraz sposobów postępowania w przypadku pojawienia się problemów zdrowotnych (Gaweł, 2003). Ulegają one zmianie, są ulepszone i modyfikowane w ciągu całego życia, w toku oddziaływań środowiskowych, kulturowych, społecznych, politycznych, edukacyjnych. W okresie dorastania znaczącą rolę oprócz rodziny odgrywają: grupy rówieśnicze, młodzieżowe subkultury, szkoła. Źródłem wzorów zachowań są również mass media, które stanowią także skuteczne narzędzie polityki zdrowotnej, wytyczając pewien kierunek działań człowieka wobec zdrowia (Gaweł, 2003).

Aktywność fizyczna stanowi jeden z najważniejszych czynników określających zdrowie człowieka. Wraz ze sprawnością fizyczną łączy w sobie aspekty zdrowotne zmiany stylu życia, prewencji patologii społecznych, wartości etycznych. Jest też elementem osiągnięcia celów zdrowotnych dotyczących stylu życia, takich jak: eliminowanie narkomanii, alkoholizmu,

przeciwdziałanie otyłości, a także przygotowanie do aktywnego długiego życia zawodowego (Narodowy Program Zdrowia 2007). Aktywność ruchowa ze względu na swoje walory zdrowotne kształtuje jakość życia człowieka i zarazem stanowi jeden z podstawowych mierników jego zdrowia (Jankowski. 2000). Z punktu widzenia fizjologii człowieka należy zwrócić uwagę, że aktywność fizyczna wpływa na stan zdrowia poprzez poprawę wielu mechanizmów organizmu, szczególnie w obrębie układów: krążenia, oddechowego, nerwowego (Drabik, 1997). Należy również pamiętać, że tylko stała i systematyczna aktywność ruchowa jest w stanie utrzymać wysoką sprawność organizmu (Oja, 1995). Niedostatki aktywności fizycznej, jak przedstawiają różni badacze, mogą być przyczyną wielu chorób, między innymi: układu krążenia, otyłości, osteoporozy, a także obniżenia sprawności i wydolności fizycznej dzieci, młodzieży oraz dorosłych (Oblacińska, Woynarowska, 1995; Jopkiewicz, 1998). Aktywność fizyczna analizowana na płaszczyźnie psychologicznej okazuje się czynnikiem zmniejszającym lęk oraz potęgującym pozytywne emocje. Z punktu widzenia socjologii aktywność ruchowa będąca wyrazem zaakceptowania przez człowieka określonego stylu życia wpływa bezpośrednio i pośrednio na całokształt jego zachowań zdrowotnych (Kuński i in., 1999). Zmiany zachodzące w organizmie pod wpływem zwiększonej aktywności fizycznej prowadzą do lepszej jakości życia, zmniejszają ryzyko wielu chorób, dając przez to szansę na dłuższe życie.

Ranga świadomie i systematycznie podejmowanej aktywności ruchowej jest dziś szczególnie wysoka, gdy wraz z rozwojem techniki konieczność wykonywania przez człowieka wysiłku fizycznego podczas pracy zawodowej oraz w życiu codziennym została zredukowana do minimum. Równocześnie wiele możliwości spędzania czasu wolnego powoduje, że zajęcia wymagające wysiłku fizycznego muszą konkurować z wieloma często bardziej atrakcyjnymi zajęciami. Tak więc obserwowane na przestrzeni ostatniego wieku obniżenie sprawności fizycznej człowieka, stanowiące jeden z przejawów trendu sekularnego, staje się zrozumiałe (Gaweł, 2003). Szacuje się, że zaledwie ok. 30 proc. dzieci i młodzieży oraz 10 proc. dorosłych uprawia różne formy sportu, w których rodzaj i intensywność obciążeń wysiłkowych zaspokajają podstawowe potrzeby fizjologiczne organizmu (Narodowy Program Zdrowia, 2007).

Aktywność fizyczna Polaków jest oceniana jako niewystarczająca. Zwiększa to ryzyko zachorowania na chorobę wieńcową, udar mózgu, nadciśnienie tętnicze, cukrzycę

insulinozależną czy osteoporozę (Holland, 1995). Regularna aktywność fizyczna ma duże znaczenie profilaktyczne, wpływając na zmniejszenie ryzyka choroby wieńcowej, udaru mózgu, obniżenie ciśnienia tętniczego krwi, poprawę bilansu kalorycznego (co zapobiega otyłości).

W Narodowym Programie Zdrowia na lata 2007–2015 stwierdza się, że pomimo poprawy wielu wskaźników stanu zdrowia populacji i zmniejszenia umieralności w Polsce problem niskiej aktywności ruchowej jest wciąż aktualny. Wzrost aktywności fizycznej w czasie wolnym nie osiągnął poziomu określonego w poprzedniej edycji Narodowego Programu Zdrowia i miał niewielki wpływ na zmniejszenie, w porównaniu z 1995 rokiem, umieralności z powodu chorób krążenia. Pośrednio o małym wpływie aktywności fizycznej na umieralność z różnych przyczyn świadczyć może mały spadek umieralności z powodu raka jelita grubego. Antropolodzy i demografowie stwierdzili, że w populacji Polaków wzrasta odsetek ludzi otyłych i ludzi w podeszłym wieku (Narodowy Program Zdrowia, 2007).

Ocena korzyści związanych z wpływem aktywności fizycznej na stan zdrowia społeczeństwa wykazała, że nie tylko oddziałuje ona pozytywnie na ogólne samopoczucie człowieka, lecz także może przynieść wymierne korzyści materialne całemu społeczeństwu. Korzyści te dotyczą głównie obniżenia kosztów leczenia schorzeń spowodowanych przez brak aktywności fizycznej (koszty leczenia szpitalnego i ambulatoryjnego, zmniejszenie wkładu osób chorych w produkcję i spadek dochodów z powodu czasowej niezdolności do pracy lub inwalidztwa czy też wypłat z systemu ubezpieczeń rodzinom osób, które będąc w wieku produkcyjnym, zmarły w wyniku chorób spowodowanych brakiem aktywności fizycznej) (Weiss, 2002). Wysiłek fizyczny racjonalnie dawkowany stanowi ważny element prozdrowotnego stylu życia i warunkuje zachowanie przez długie lata dobrej kondycji psychofizycznej człowieka.

CEL

Głównym celem badania jest uzyskanie wiedzy na temat tego, jakie zachowania związane ze zdrowiem występują w środowisku studentek pedagogiki. Ponadto badanie ma dostarczyć odpowiedzi na pytanie, jakie związki zachodzą pomiędzy zachowaniami związanymi ze zdrowiem a pewnymi orientacjami psychologicznymi osób badanych.

PROBLEMY (PYTANIA) BADAWCZE

Aby osiągnąć cele pracy, określono pytania badawcze. Pytanie pierwsze brzmi:

Jakie zachowania związane ze zdrowiem obecne są w środowisku młodych adeptek pedagogiki?

Kolejne pytanie odnosi się do cech psychograficznych, takich jak poglądy na źródła zdrowia, LOC i SOC a zachowania związane ze zdrowiem.

METODY, TECHNIKI, NARZĘDZIA BADAWCZE

Użyta w badaniu metoda ma charakter *stricte* ilościowy (Pilch, Bauman, 2001). Badanie było realizowane techniką sondażu audytoryjnego pod indywidualnym nadzorem (Sztumski 1999).

W prezentowanym badaniu posłużono się zestawem narzędzi, jakimi były kwestionariusze. Podstawowe narzędzie, które miało służyć pomiarowi zachowań zdrowotnych, zostało opracowane na potrzeby omawianego badania.

KWESTIONARIUSZ ZACHOWAŃ ZDROWOTNYCH (KZZ)

Kwestionariusz Zachowań Zdrowotnych (KZZ) został opracowany na podstawie syntezy wiedzy teoretycznej i empirycznej na temat różnych aspektów zachowań z zakresu kultury żywienia, uprawiania sportów czy konsumpcji używek. Pozwala on opisać, w jaki sposób osoba badana funkcjonuje w wymienionych obszarach. Czy charakteryzuje ją skłonność do dbania czy do działań ryzykownych. Pamiętać jednak należy, że człowiek na skali zachowań bardziej przemieszcza się po kontinuum niż umiejscawia siebie na którymś z biegunów.

Część z zastosowanych narzędzi stanowiły kwestionariusze stosowane w badaniach psychologicznych.

SKALA PRZEKONAŃ ZDROWOTNYCH (SPZ – HF/BM)

Skala Przekonań Zdrowotnych (SPZ – HF/BM) została opracowana na podstawie wiedzy teoretycznej o modelach zdrowia. Pozwala ona rozróżnić, w jaki sposób człowiek rozumie zdrowie i jego uwarunkowania; czy pojmuje je zgodnie z założeniami modelu biomedycznego (zdrowie to brak choroby, o jego poziomie decydują patogeny), czy też zgodnie z założeniami podejścia holistyczno-funkcjonalnego (zdrowie jest proce-

sem dynamicznej równowagi zachodzącym pomiędzy człowiekiem a otoczeniem, o jego poziomie decydują stresory i zasoby) (Sęk i in., 1992; 351–363). Metoda ta zawiera 20 stwierdzeń, tworzących dwie podskale. 10 stwierdzeń opisuje biomedyczny model zdrowia, a 10 stwierdzeń holistyczno-funkcjonalny. Zadaniem osoby badanej jest określenie na sześciopunktowej skali (od „zdecydowanie się nie zgadzam” do „zdecydowanie zgadzam się”, z pominięciem kategorii neutralnej), na ile zgadza się z podanymi twierdzeniami. Wynik jest sumą punktów uzyskanych przez badanego w każdej z podskal.

LOCUS OF CONTROL

Punktem wyjścia do wypracowania pojęcia poczucia umiejscowienia kontroli były analizy dotyczące obiektywnych i subiektywnych zależności między zachowaniem człowieka a następującymi po nim wzmocnieniami. Oczekiwanie związku między zachowaniem a wzmocnieniem zależeć będzie od stopnia, w jakim nagrody i kary uwarunkowane są instrumentalnymi czynnościami człowieka. W pewnych sytuacjach wzmocnienia są zależne od zachowania się człowieka, a w innych będą zależały od czegoś, co jest poza jego kontrolą. Sytuację można by więc rozmieścić na kontinuum, gdzie człowiek może sprawować pełną kontrolę nad wzmocnieniami, gdzie rezultaty działania zależą od jego sprawności w dążeniu do celu, do takich sytuacji, gdzie nie ma on żadnego wpływu na wzmocnienia, gdzie rezultaty zależą od czynników losowych, od innych ludzi czy ,od jeszcze innych czynników zewnętrznych (Drwal, 1978; 307–346).

Skala ta przeznaczona jest do pomiaru zgeneralizowanych oczekiwań podmiotu co do istnienia związku między własnym zachowaniem podmiotu a wzmocnieniami, które otrzymuje. Zdaniem Rottera istnieje osobowościowe kontinuum rozciągające się od wiary, że wzmocnienia, które podmiot otrzymuje, są niezależne od jego własnego zachowania, lecz zależą jedynie od szczęścia, przypadku, od woli osób obdarzonych władzą lub też są nieprzewidywalne, gdyż ma na nie wpływ zbyt wielka liczba różnych czynników (*External locus of control*) do wiary, że wzmocnienia te zależne są od własnego zachowania podmiotu (*Internal locus of control*). Skala I–E służy do pomiaru położenia na tym właśnie kontinuum.

Ostateczna wersja skali I–E składa się z 23 pozycji diagnostycznych i sześciuniediagnostycznych dodanych po to, by mniej jasnym uczynić cel badania. Pozycje diagnostyczne dotyczą rozmaitych sfer życia człowieka:

aktywności politycznej, doświadczeń szkolnych i studenckich, sfery kontaktów emocjonalnych z otoczeniem, doświadczeń zawodowych, ogólnych poglądów na świat i życie (Grochowska, 1993; 423–465).

KWESTIONARIUSZ ORIENTACJI ŻYCIOWEJ (SOC-29)

W toczącej się dyskusji nad źródłami zdrowia do pewnego bardzo określonego momentu dominowała orientacja patogenetyczna, która była oparta na koncepcji homeostazy. Centralnym zagadnieniem w tym ujęciu jest choroba, procesy, które do niej prowadzą, i sposoby jej leczenia (Dolińska-Zygmunt, 2001). To podejście okazało się jednak niewystarczające, mimo że pozwoliło opisać i wyjaśnić wiele czynników szkodliwych dla zdrowia.

Twórcą nowego podejścia do zdrowia, zwanego salutogenezą, jest Aron Aronovsky. Jego koncepcja opiera się na przekonaniu, że normalnym stanem ludzkiego organizmu jest entropia (nieporządek) i zaburzenie homeostazy. Taki stan organizmu człowieka wymaga ciągłego rozpoznawania i aktywizowania właściwości jednostki, która sprzyja zdrowiu. (Koniarek i in. 1993; 492–501). Podstawą tego modelu jest pytanie: dlaczego ludzie zachowują zdrowie lub szybko do niego wracają, pomimo trudnych warunków, dużego obciążenia, działania wielu stresorów i czynników patogennych (Aronovsky 1995; Dolińska-Zygmunt 2001; 17–29, Heszen, Sęk, 2007; 75–89). Salutogeneza skłania do poszukiwania czynników sprzyjających przesuwaniu się jednostki na kontynuum zdrowia.

Kwestionariusz Orientacji Życiowej (SOC-29) skonstruowany przez Arona Antonovsky'ego (1995, 1997; 206–231) służy do pomiaru siły poczucia koherencji. Kwestionariusz tworzy 29 pytań, na które odpowiada się na siedmiostopniowej skali szacunkowej. Wynik końcowy uzyskuje się poprzez zsumowanie punktów uzyskiwanych przez osobę badaną w poszczególnych pozycjach. Część pozycji ma odwróconą skalę. Zmiany punktacji dokonuje się według opracowanego przez autora klucza. Oprócz ogólnego wyniku poczucia koherencji metoda ta pozwala określić siłę jego komponentów:

- poczucia zrozumiałości – ten wymiar mierzony jest za pomocą 11 pozycji,
- poczucia zaradności – określanego za pomocą 10 pozycji,
- poczucia sensowności – które badane jest przy użyciu ośmiu pozycji.

Dokładna charakterystyka właściwości psychometrycznych Kwestionariusza Orientacji Życiowej (SOC-29) została przedstawiona przez Pasikowskiego (2001; 71– 86).

PRZEBIEG BADANIA

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą indywidualnej ankiety rozdawanej badanym. Każda spośród ankietowanych osób otrzymała kwestionariusz ankiety z prośbą o jego wypełnienie. Podczas wręczania kwestionariusza badanym przedstawiono cele badania oraz zgodnie z zasadami etycznymi realizacji badań naukowych kobiety zostały poinformowane, że badanie ma charakter dobrowolny, anonimowy oraz poufny. Każdą osobę badaną zapewniono, że jej kwestionariusz z wypełnionymi odpowiedziami nie będzie nikomu udostępniany, a wyniki zostaną przedstawione jedynie w formie zbiorczych zestawień analitycznych. Badanie zostało przeprowadzone w okresie od października 2011 do czerwca 2012 roku w jednej z warszawskich uczelni niepublicznych.

WYNIKI

CHARAKTERYSTYKA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA BADANYCH STUDENTEK

W badaniu wzięło łącznie 110 osób. Wiek badanych osób mieścił się w przedziale 19–25 lat. Średni wiek dla całej badanej próby wynosił 21,71 lat. Jeśli chodzi o stan cywilny osób badanych, to 95 proc. uczestniczek badania było stanu wolnego, 4 proc. zadeklarowało, że pozostaje w związku małżeńskim, natomiast 1 proc. badanych przyznała się, że albo jest rozwiedziona, albo pozostaje w separacji.

Wzrost badanych mieścił się w przedziale pomiędzy 155 a 180 cm, natomiast waga między 40 a 100 kilogramów. Średni wzrost dla badanej próby wyniósł 169,39 cm (przy odchyleniu standardowym 5,33), średni ciężar ciała: 57,65 kg. (przy odchyleniu standardowym 8,81).

Kolejną cechą opisującą uczestniczki badania jest Body Mass Index (BMI). Analiza wskaźnika BMI badanych pokazała, że jego średnia wartość wynosi dla badanej próby wynosi 20,35 (odchylenie standardowe = 2,70) i zawiera się w przedziale wartości pomiędzy 16 a 33.

Kiedy poproszono osoby badane o zadeklarowanie, czy chorują na nadwagę lub otyłość, 84 proc. odpowiedziało, że nie choruje na te choroby. Skonfrontowanie odpowiedzi na to pytanie z wartością indeksu *Body*

Mass Index pokazało, że 6 proc. badanych osób posiadających prawidłową wartość BMI, 50 proc. osób z nadwagą oraz wszystkie z I stopniem otyłości zadeklarowały chorowanie na nadwagę lub otyłość. Stwierdzona zależność była istotna statystycznie ($\chi^2=27,707$ ($df=4$) $p<0,001$).

Kolejną zmienną opisującą badaną grupę jest zmienna opisująca sytuację społeczno-ekonomiczną rodziny respondentki. Osobom uczestniczącym w badaniu zostało zadane pytanie *Jak Pani ocenia sytuację socjalno-ekonomiczną swojej rodziny?* Ponad połowa respondentów (57 proc.) odpowiedziała, że dobrze. Blisko co szosta badana studentka (16 proc.) oceniła sytuację swojej rodziny jako bardzo dobrą. Jako zadowolającą sytuację swojej rodziny oceniło 24 proc. badanych. Zaledwie 4 proc. badanych osób odpowiedziało: „źle”.

W badaniu nie zamieszczono większej liczby pytań o cechy społeczno-demograficzne, ograniczając się tylko do niezbędnego minimum. Prowadzącemu badanie chodziło o zredukowanie nieufności i stworzenie klimatu wzajemnego zaufania.

CECHY PSYCHOGRAFICZNE BADANYCH STUDENTEK

PRZEKONANIA ZDROWOTNE (BM/HF)

Skala **Biomedyczne podejście do zdrowia** (*BM*) uzyskała w badanej próbie maksymalną wartość 34 punktów. Maksymalna (teoretyczna) liczba punktów możliwa do uzyskania na tej skali to 60 punktów. Średnia wartość wskaźnika *BM* wyniosła dla całej badanej próby 22,89 (odchylenie standardowe=5,05) przy wartości mediany=23. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się niską wartością wskaźnika *BM* odpowiadającą mniej niż 38 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Skala **Holistyczno-funkcjonalne podejście do zdrowia** (*HF*) uzyskała w badanej próbie maksymalną wartość 48 punktów. Maksymalna teoretyczna wartość możliwa do uzyskania to również 60 punktów. Średnia wartość *HF* wyniosła dla całej badanej próby 32,89 (odchylenie standardowe=6,64) przy wartości mediany=33. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się niską wartością wskaźnika *HF* odpowiadającą 55 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Badanie korelacyjne wykazało, że **biomedyczne podejście do zdrowia i holistyczno-funkcjonalnego podejście do zdrowia nie są ze sobą powiązane.**

Podsumowując, mogę stwierdzić, że badana próba charakteryzowała się

w niskimi wartościami wskaźnika na skali traktującej o **biomedycznym podejściu do zdrowia** i relatywnie wysokimi wartościami wskaźnika odnoszącego się do skali **holistyczno-funkcjonalnego podejścia do zdrowia**.

POCZUCIE KONTROLI (SKALA ROTTERA)

W badanej próbie średni wynik wyniósł 10,91 (odch. stand.=4,42) przy medianie 11. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się niską wartością wskaźnika *poczucia zewnętrznej kontroli* odpowiadającą mniej niż 48 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Przyporządkowanie wartości wskaźnika poczucia zewnętrznej kontroli do odpowiednich klas pozwoliło ustalić, że ponad jedna trzecia (40 proc.) badanych charakteryzowała się niskim poziomem zewnętrznego poczucia kontroli, nieco więcej niż 1/3 (36 proc.), natomiast co czwarta badana (21 proc.) reprezentowała wysoki poziom tego wskaźnika.

Gdy analizujemy związek pomiędzy wartością wskaźnika poczucia kontroli a BMI, to widać, że między tymi dwiema zmiennymi nie zachodzi istotny statystycznie związek korelacyjny.

Podsumowując, mogę stwierdzić, że badana próba charakteryzowała się w miarę niskimi wartościami wskaźnika zewnętrznego poczucia kontroli.

POCZUCIE KOHERENCJI (SOC-29 ARONA ARONOVSKY'EGO)

Do zbadania poczucia koherencji użyłem narzędzia autorstwa Arona Aronovsky'ego. Narzędzia określanego w literaturze przedmiotu jako SOC-29. Narzędzie to pozwala na precyzyjny pomiar interesującego mnie wymiaru psychograficznego. Badana osoba została poproszona o odpowiedzi na 29 pytań. Niektóre z pytań miały zrotowane odpowiedzi, tak by odpowiadająca nie wpadła w automatyzm i nie udzielała odpowiedzi z tego samego „zakresu”. Po zakończeniu badania, na etapie wprowadzania do zbioru, wszystkie skale w pytaniach zostały obrócone zgodnie z zaleceniem autora, by ich najwyższe wartości odpowiadały pozytywnym konotacjom.

W badanej próbie średni dla ogólnego poczucia koherencji wynik wyniósł 133,73 (odch. stand.=20,04) przy medianie 134. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się wartością wskaźnika *ogólnego poczucia koherencji* odpowiadającą mniej niż 66 proc. punktów

możliwych do uzyskania. Przypomnijmy, że Aron Aronovsky dokonał podziału centralnego pojęcia na trzy elementy:

- poczucie sensowności
- poczucie zrozumiałości
- poczucie zaradności.

Poczucie sensowności w badanej próbie osiąga średni wynik - 42,22 (odch. stand.=7,10) przy medianie 42. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się wartością wskaźnika *poczucia sensowności* odpowiadającą mniej niż 75 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Poczucie zrozumiałości w badanej przeze mnie próbie osiąga średni równy 42,79 (odch. stand.=8,52) przy medianie 43. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się wartością wskaźnika *poczucia zrozumiałości* odpowiadającą mniej niż 56 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Poczucie zaradności w badanej próbie osiągnął wynik średni równy 48,71 (odch. stand.=8,36) przy medianie 49. Oznacza to, że co najmniej połowa badanych charakteryzowała się wartością wskaźnika *poczucia zaradności* odpowiadającą mniej niż 70 proc. punktów możliwych do uzyskania.

Badanie korelacyjne pomiędzy poszczególnymi elementami poczucia koherencji wykazało, że są one skorelowane z co najmniej średnią siłą (omawiane korelacje były istotne na poziomie $p < 0,001$) (zobacz tabela)

Oznacza to, że wysokim wartościom jednego elementu wskaźnika koherencji towarzyszy wysoka wartość innego elementu poczucia koherencji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że badana próba charakteryzowała się stosunkowo wysokimi wartościami wskaźnika poczucia koherencji. Uwaga ta odnosi się zarówno do ogólnego wskaźnika koherencji, jak i jego elementów: poczucia sensowności, poczucia zrozumiałości oraz poczucia zaradności.

Analizy korelacyjne przeprowadzone na zmiennych psychograficznych pokazały kilka interesujących zależności. Oto bowiem wraz ze wzrostem poczucia zewnętrznej kontroli wzrastała wartość skali Przekonań o Biomedycznych Źródłach Zdrowia. Natomiast wzrostowi poczucia wewnętrznej kontroli (*External Locus of Control*) towarzyszył spadek poczucia koherencji oraz wszystkich jej składowych: sensowności, zrozumiałości i zaradności. Poczucie zewnętrznej kontroli było ujemnie skorelowane

ze wspomnianymi wymiarami poczucia koherencji.

Wraz ze wzrostem wartości Skali Przekonań o Holistyczno-Funkcjonalnych Źródłach Zdrowia spadało poczucie zewnętrznej kontroli i wzrastało poczucie sensowności i zaradności. Dane analizy korelacyjnej znajdują się na końcu artykułu w tabeli 7.

W dalszej części artykułu przedstawiony zostanie styl życia badanej grupy studentek. Opisane zostaną takie jego elementy jak aktywność fizyczna, palenie papierosów, picie kawy i alkoholu, jakość posiłków, samoocena stanu zdrowia czy nadużywanie leków (środków przeciwbólowych i środków nasennych).

ZACHOWANIA ZDROWOTNE

KONDYCJA ZDROWOTNA

Badane osoby pozytywnie oceniały stan swojego zdrowia. Nieco ponad 6 proc. oceniało je jako bardzo słabe lub słabe. Jako przeciętne swoje zdrowie oceniło 26 proc. uczestniczek badania. Ponad dwie trzecie badanych (68 proc.) oceniło swoje zdrowie co najmniej jako dobre.

Dwie trzecie badanych poproszonych, by powiedzieli, czy chorują przewlekłe, odpowiedziało przecząco. Analiza korelacyjna pokazała, że istnieje związek istotny statystycznie pomiędzy deklarowaniem przewlekłego chorowania a oceną swojego zdrowia ($\chi^2=42,476$ ($df=4$) $p<0,001$). Wśród osób, które nie chorowały przewlekłe, nie było oceniających stan swojego zdrowia niżej niż przeciętny. Osoby deklarujące przewlekłe chorowanie w 15 proc. stan swojego zdrowia oceniają jako bardzo słaby lub słaby. Niższe też w tej grupie są odsetki osób oceniających swoje zdrowie jak dobre lub bardzo dobre.

Spośród uczestniczek badania 62 proc. zadeklarowało, że nie choruje przewlekłe na żadną chorobę. Spośród tych, które zadeklarowały, że chorują na tego typu schorzenia (38 proc. ogółu badanych), 68 proc. badanych stwierdziło, że choruje na jedną chorobę, na dwie: 23 proc., na trzy lub więcej – osiem proc. Trzy osoby cierpią na chorobę krążenia i reumatyzm, dziewięć na choroby układu pokarmowego, 10 na choroby układu oddechowego, 11 na nadwagę, 11 narzeka na przewlekłe bóle kręgosłupa. 25 osób choruje przewlekłe na inne choroby.

Ponad połowa badanych (58 proc.) stwierdziła, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie chorowało, w tej liczbie jedna czwarta chorowała raz, mniej niż połowa (41 proc.) dwa razy, co trzecia badana zaś (32 proc.)

trzy razy. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że badana próba charakteryzowała się dość dobrym stanem zdrowia.

AKTYWNOŚĆ FIZYCZNA

Z uwagi na fakt, że badane osoby mieszkały w Warszawie, ważną wydawała się kwestia dojazdu na uczelnię. Badane osoby na uczelnię docierały w większości (89 proc.), korzystając bądź to z własnego samochodu, bądź z publicznej komunikacji miejskiej. W taki sposób na uczelnię dojeżdżało 86 proc. kobiet Pieszko lub rowerem dojeżdżało na zajęcia 11 proc. badanych kobiet.

Osoby badane zadeklarowały się w większości (71 proc.) jako osoby aktywne fizycznie. Blisko co trzecia badana osoba (39 proc.) wykonywała ćwiczenia tylko w dni powszednie, w weekendy ćwiczy co piąta badana studentka (21 proc.). Mniej niż połowa badanych (41 proc.) ćwiczy zarówno w dni powszednie, jak i w weekendy.

Osoby badane zostały poproszone, by wskazały porę dnia, kiedy wykonują ćwiczenia fizyczne. Preferowaną porą dnia, kiedy osoby badane ćwiczyły, był wieczór (35 proc.) oraz popołudnie (30 proc.). Rano ćwiczyło 18 proc. badanych, a w południe 6 proc. Najliczniejszą grupę stanowią studentki (41 proc.), które odpowiedziały, że ćwiczą o różnych porach. (odsetek odpowiedzi na to pytanie nie równa się 100,00, ponieważ respondenci mogli wskazać więcej niż jedną porę wykonywania ćwiczeń).

Kolejnym problemem, nad jakim się zatrzymam, to miejsce wykonywania ćwiczeń. Okazuje się, że badane studentki najczęściej ćwiczą w domu (54 proc.), klubie sportowym (36 proc.) oraz na uczelni (37 proc.). W parku ćwiczy 20 proc. kobiet.

Ważną oprócz czasu poświęcanego na ćwiczenia jest również częstotliwość wykonywania ćwiczeń. Połowa ogółu badanych osób wykonuje ćwiczenia raz lub dwa razy tygodniowo. Najwięcej, bo blisko co trzecia badana osoba, ćwiczy tygodniowo cztery i więcej razy. Badane kobiety częściej deklarowały wykonywanie regularnych ćwiczeń raz lub dwa razy w tygodniu.

Skoro w badanej grupie mamy do czynienia ze zróżnicowaniem regularności i częstotliwości wykonywania ćwiczeń, postanowiłem sprawdzić, czy częstotliwość wykonywania ćwiczeń jest związana z liczbą godzin poświęcaną tygodniowo na to. Okazało się, że niezależnie od częstotliwości wykonywanych ćwiczeń najliczniejszą grupę stanowią osoby poświęcające

na aktywność fizyczną powyżej cztery godziny tygodniowo. Warto jednak zaznaczyć, że odsetek osób deklarujących liczbę przećwiczonych godzin wzrasta wraz z częstotliwością wykonywanych ćwiczeń. Osoby wykonujące raz w tygodniu ćwiczenia w 59 proc. deklarują, że na aktywność fizyczną poświęcają powyżej czterech godzin, a osoby ćwiczące cztery i więcej razy w tygodniu w 92 proc. deklarują, iż poświęcają na aktywność fizyczną powyżej czterech godzin. Przedstawiona zależność jest istotna statystycznie (Chi kwadrat=33,497 (df=12) $p < 0,01$). Pełne zestawienie danych przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Częstotliwość wykonywania regularnych ćwiczeń w tygodniu a liczba godzin poświęcana w tygodniu na aktywność fizyczną (N=110)

Ile godzin w tygodniu był aktywny/ była aktywna fizycznie w ostatnim miesiącu.	Jak często w tygodniu wykonuje regularnie ćwiczenia fizyczne w czasie wolnym				Ogółem
	jeden raz	dwa razy	trzy razy	cztery i więcej razy	
do godziny	13,5	0,0	3,2	0,0	3,7
powyżej jednej do dwóch godzin	10,8	15,2	3,2	2,0	7,9
powyżej dwóch do trzech godzin	13,5	6,5	0,0	4,0	6,1
powyżej trzech do czterech godzin	2,7	6,5	12,9	2,0	5,5
powyżej czterech godzin	59,5	71,7	80,6	92,0	76,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne

W dalszej części badania poproszono, aby badane studentki odpowiedziały, od jak dawna wykonują ćwiczenia przyspieszające oddychanie. Blisko 2/3 badanych uprawiało ćwiczenia przyspieszające oddychanie cztery miesiące lub dłużej. Przy czym staż nie był związany z płcią. Najwięcej spośród badanych osób (40 proc.) wykonywało takie ćwiczenia dwa lub trzy razy w tygodniu. Co piąta badana (19 proc.) ćwiczyła co najmniej cztery razy w tygodniu.

Kolejne pytanie dotyczące wykonywania ćwiczeń przyspieszających oddychanie odnosiło się do czasu trwania tych ćwiczeń. Okazało się, że najbardziej liczne były dwie grupy: 24 proc. badanych ćwiczyło od 45 do 60 minut i taki sam odsetek ćwiczył powyżej godziny. W badanej gru-

pie odnotowałem różnicowanie regularności i częstotliwości wykonywania ćwiczeń przyspieszających oddychanie i postanowiłem sprawdzić, czy częstotliwość wykonywania tego rodzaju ćwiczeń jest związana z ich długością. Okazało się, że odsetek osób deklarujących dłuższy czas ćwiczenia przyspieszającego oddychanie wzrasta wraz z częstotliwością wykonywanych tych ćwiczeń. Osoby wykonujące te ćwiczenia sporadycznie poświęcają na to ćwiczenie do 15 minut, osoby wykonujące raz w tygodniu te ćwiczenia w 36 proc. deklarują, że poświęcają mu od trzech kwadransów do godziny, a 32 proc. ponad godzinę, a osoby ćwiczące dwa i więcej razy w tygodniu w znaczącym odsetku deklarują, iż poświęcają na te ćwiczenia powyżej godziny. Przedstawiona zależność jest istotna statystycznie (Chi kwadrat=88,622 (df=20) $p < 0,001$). Pełne zestawienie danych przedstawia tabela nr 2.

Tabela 2. Częstotliwość wykonywania ćwiczeń przyspieszających oddychanie a czas trwania tych ćwiczeń (N=110)

Długość uprawiania ćwiczenia, które przyspieszają oddychanie.	Częstotliwość uprawiania ćwiczeń, które przyspieszają oddychanie						Ogółem
	nigdy lub rzadko	mniej niż raz tygodniu	raz w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	4-5 razy w tygodniu	6 i więcej razy w tygodniu	
do 15 minut	77,8	45,5	0,0	4,6	6,1	0,0	10,3
16–30 minut	22,2	9,1	13,6	18,5	18,2	4,0	15,2
31–45 minut	0,0	36,4	18,2	16,9	9,1	20,0	16,4
46–60 minut	0,0	9,1	36,4	27,7	18,2	16,0	22,4
powyżej godziny	0,0	0,0	31,8	32,3	48,5	60,0	35,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Opracowanie własne

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi na pytania o aktywność fizyczną zbudowany został przeze mnie syntetyczny Wskaźnik Aktywności Fizycznej (WAF). Złożyły się na niego odpowiedzi na cztery pytania:

- Jak często w tygodniu badana wykonuje regularnie ćwiczenia fizyczne w czasie wolnym.
- Jak często uprawia ćwiczenia, które przyspieszają oddychanie.
- Jak długo uprawia ćwiczenia, które przyspieszają oddychanie.

- Od jak dawna uprawia ćwiczenia, które przyspieszają oddychanie.

Skala została poddana analizie rzetelności. Wynik jej (Alfa Cronbacha=0,715 (df=3) $p < 0,001$) okazał się na tyle zadowalający, że pozostawiłem tę skalę jako poprawną metodologicznie. Skala ta miała rozpiętość 20-elementową. W praktyce jednak rozstęp wynosił 15 i zawierała się między 0 i 14 punktami. Średnia wartość Wskaźnika Aktywności Fizycznej (WAF) wyniosła 7,82.

KORZYSTANIE Z UŻYWEK – PALENIE PAPIEROSÓW, PICIE KAWY I ALKOHOLU

Osoby uczestniczące w prezentowanym badaniu nie należały osób stroniących od używek. 89 proc. spożywało alkohol, 45 proc. piło kawę, a 26 proc. paliło papierosy. Liczby te budzą niepokój, jeśli przypomnę, że mamy do czynienia z osobami młodymi, studiującymi i będącymi kobietami.

Prezentację danych dotyczących spożywania używek zacznę od alkoholu. Przytłaczająca większość badanych osób spożywa alkohol (89,0 proc.). Uczestniczki badania w 30 proc. sięgały po alkohol rzadziej niż raz w miesiącu. Raz do trzech razy w miesiącu alkohol pije 42 proc. badanych osób, natomiast 16 proc. konsumuje alkohol od jednego do trzech razy w tygodniu. Wśród osób badanych 1,0 proc. sięgał po alkohol od czterech do siedmiu razy w tygodniu. Zaledwie 11 proc. badanych odpowiedziało, że nie pije alkoholu w ogóle.

Blisko co trzecia uczestniczka badania (31 proc.) wypijała jednorazowo kieliszek alkoholu. Jednak prawie połowa osób badanych (47 proc.) deklarowała wypicie dwóch do trzech kieliszków. Co siódma osoba (14 proc.) przyznawała się do wypicia czterech lub pięciu. Pozostałe 7 proc. wypijało sześć lub więcej kieliszków.

Po kawę sięga blisko połowa badanych (45 proc.). Jedną kawę dziennie wypija 20 proc. kobiet. Kilka kaw wypija co ósma badana kobieta (13 proc.).

Palenie papierosów dotyczyło co czwartej badanej osoby. Po papierosy sięgało 26 proc. kobiet. Okazjonalnie papierosy paliło 19 proc. kobiet. Do 10 papierosów paliła co dwudziesta studentka.

Czy w badanej próbie mamy do czynienia ze zjawiskiem współużywania omawianych używek? Po żadną z wymienionych używek nie sięgało 6 proc. badanych osób. Mniej niż połowa (42 proc.) sięgała po jedną, co

trzeci badany (37 proc.) po dwie, zaś co dziewiąty (12 proc.) po trzy. Jak wygląda nie ilościowo, a jakościowo, sięganie po używki i ich współużywanie? Otóż, 41 proc. badanych, jeśli już sięga po jakąś używkę, to jest to alkohol. Tylko po kawę sięga 3 proc., a po papierosy niecały procent.

Co czwarta badana sięga i po kawę, i po alkohol. Co dziewiąta po alkohol i papierosy. Po wszystkie trzy używki sięga co dziesiąta badana.

JAKOŚĆ POSIŁKÓW

Badane osoby w większości (62 proc.) zadeklarowały, że odżywiają się nieregularnie. Trzy posiłki spożywała co czwarta badana (24 proc.) a cztery lub więcej: 15 proc.

Badane osoby spożywały w ramach swoich posiłków owoce. Osób tych było 55 proc. Do sporadycznego spożywania owoców przyznało się 8 proc. badanych. Co najmniej raz w tygodniu owoce jadła co trzecia badana (37 proc.), również co trzecia badana jadła je regularnie – raz dziennie (36 proc.). Co piąta badana osoba sięgała po owoce częściej niż raz dziennie.

NADUŻYWANIE LEKARSTW LUB SUBSTANCJI POLEPSZAJĄCYCH SAMOPOCZUCIE

Blisko dwie trzecie osób badanych nie używa środków w celach leczniczych (60 proc.). Co piąta badana (19 proc.) sięga po środki lecznicze rzadziej niż raz w tygodniu. 6 proc. używa środków leczniczych raz lub dwa razy w tygodniu, pozostałe 15 proc. używa środków leczniczych co najmniej raz w tygodniu.

Blisko połowa badanych studentek w ogóle nie zażywa środków przeciwbólowych (45 proc.). Co trzecia badana (34 proc.) robi to rzadziej niż raz w tygodniu. Raz lub dwa razy w tygodniu po proszek przeciw bólowi głowy sięga co siódma badana, a trzy lub cztery razy w tygodniu robi to co czterdziesta uczestniczka badania.

Środki nasenne nie są używane przez osoby badane (98 proc.). Rzadziej niż raz w tygodniu sięga po nie 2 proc. badanych.

Trzy czwarte badanych (75 proc.) nie używa środków służących poprawie samopoczucia. Pozostałe 27 proc. badanych sięga po te środki z różną częstotliwością. Rzadziej niż raz w tygodniu: 7 proc., do dwóch razy: 5 proc., od trzech do pięciu razy: 3 proc. Co dziewiąta badana sięga po środki do poprawy samopoczucia częściej niż pięć razy w tygodniu.

Uczestniczki badania w większości (87 proc.) nie używają środków pobudzających. Co jedenasta (9 proc.) badana robi to rzadziej niż raz w tygodniu.

PODSUMOWANIE

Badane studentki cechowała duża nieregularność spożywania posiłków i spożywanie zbyt małej liczby posiłków dziennie oraz owoców. W przypadku pozostałych zachowań zdrowotnych odnotowano, zbyt duży odsetek osób o niskim poziomie aktywności fizycznej oraz często pijących alkohol i palących tytoń.

Nie wiadomo, czy zachowania bardziej sprzyjające zdrowiu wynikały w przypadku badanych studentek z ich większej wiedzy na temat racjonalnego żywienia, charakterystycznych dla płci żeńskiej preferencji smakowych, czy dążenia do utrzymania szczupłej sylwetki w wyniku presji społecznej. Do niekorzystnych zachowań żywieniowych badanych kobiet należało spożywanie nieregularne i zbyt małej liczby posiłków w ciągu dnia.

Można przypuszczać, że wraz ze wzrostem wieku badanych osób zwiększy się częstość palenia i liczba wypalanych papierosów. Zwiększenie zachowań o charakterze negatywnym może być efektem ogólnej zmiany stylu życia w związku z rozpoczęciem studiów i rozluźnieniem więzi i kontroli domu rodzinnego. Zmiany w sposobie bycia w tym także i żywienia może wiązać się z wchodzeniem w nowe role społeczne – członkin stałych związków.

Wśród badanych studentek zauważono istnienie wielu zależności pomiędzy aktywnością fizyczną i innymi zachowaniami zdrowotnymi. Z większą aktywnością wiązała się zwykle większa regularność spożywania posiłków, wyższa konsumpcja owoców. Z kolei z niższą aktywnością fizyczną wiązało się wyższe spożycie kawy, wyższy też był odsetek palących papierosy.

Współwystępowanie zachowań antyzdrowotnych (czy wręcz ryzykownych) pogłębia negatywny wpływ na stan zdrowia oraz jakość życia. Fakt ten winien być przesłanką do tworzenia programów profilaktycznych adresowanych właśnie do studentów z uwzględnieniem poszczególnych typów zachowań. Jest to o tyle ważne, że studentki kierunków pedagogicznych jako przyszłe nauczycielki będą odgrywać ważną rolę w szerzeniu wiedzy dotyczącej zachowań zdrowotnych wśród swoich - dzieci i młodzieży. Uwaga ta odnosi się szczególnie do I etapu nauki czyli klas I-III. Trzeba pamiętać, że edukacja (pro)zdrowotna będzie znacznie mniej efektywna, jeśli one same nie będą prezentować sobą

postaw i zachowań sprzyjających zdrowiu.

REFERENCES

- Antonovsky, A. (1995) *Rozwikłanie tajemnicy zdrowia: O tym, jak radzić sobie ze stresem i nie zachorować*, Warszawa, Fundacja IPN.
- Antonovsky, A. (1997) *Poczucie koherencji jako determinanta zdrowia* (w:) I. Heszen-Niejodek, H. Sęk (red.) *Psychologia zdrowia*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dolińska-Zygmunt G. (2001) *Orientacja salutogenetyczna w problematyce zdrowotnej. Model Antonovsky'ego* (w:) G. Dolińska-Zygmunt (red.) *Podstawy psychologii zdrowia*, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Drabik, J. (1997). *Aktywność, sprawność i wydolność jako miernik zdrowia człowieka*. Gdańsk, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego.
- Drwal, r. (1978) *Poczucie kontroli jako wymiar osobowości – podstawy teoretyczne, techniki badawcze i wyniki badań*, (w:) L. Wołoszynowi (red.), *Materiały do nauczania psychologii*, Warszawa, PWN.
- Gawęł, A. (2003) *Pedagodzy wobec wartości zdrowia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Grochowska, A. (1993) *Wybrane metody badania poczucia winy, poczucia kontroli, poczucia sensu życia, sympatii, empatii* (w:) S. Siek (red.). *Wybrane metody badania osobowości*. Warszawa, Akademia Teologii Katolickiej.
- Heszen I., Sęk H. (2007) *Psychologia zdrowia*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Holland, A. (rrd.). (1995) *Prewencja w Podstawowej Opiece Zdrowotnej – przewodnik dla lekarzy rodzinnych i studentów*. Łódź, Wydawnictwo Akademii Medycznej.
- Jankowski, W.K. (2000) *Zdrowy styl życia w opiniach studenckich. Międzynarodowe badania porównawcze. Przegląd Naukowy Instytutu Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie*. Rzeszów, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Jopkiewicz A. (1998) *Zmienność sprawności fizycznej mężczyzn oraz genetyczne i środowiskowe jej uwarunkowania*. Kielce Polska: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Koniarek J., Dudek B., Makowska Z., *Kwestionariusz Orientacji Życiowej*.

Adaptacja The Sense of Coherence Questionnaire (SOC) A. Antonowskiego, Przegląd Psychologiczny 36

Kuński H., Janiszewski M. (1999) *Medycyna aktywności ruchowej dla pedagogów*. Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Narodowy Program Zdrowia 2007–2015 on: http://www.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/zal_urm_npz_90_15052007p.pdf data dostępu 22.10.2012

Oblacińska A., Woynarowska I. (1995) *Otyłość. Jak leczyć i wspierać dzieci i młodzież?* Warszawa, Instytut Matki i Dziecka.

Oja, P. (1995) *Recepta na zdrowie ćwiczenia fizyczne – dozowanie wysiłków fizycznych* (w:) T. Wolańska (red.). *Aktywność fizyczna a zdrowie*. Warszawa, Polskie Towarzystwo Neurofizjologii Klinicznej.

Pasikowski T. (2000) *Zdrowie–stres–zasoby. O znaczeniu poczucia koherencji dla zdrowia*, Poznań, Wydawnictwo Fundacji Humaniora.

Sęk H., Ścigała I., Pasikowski, T., Beisert, M., Bleja, A. (1992) *Subiektywne koncepcje zdrowia, wybrane uwarunkowania*. *Przegląd Psychologiczny*, 23.

Weiss O. (2002) *Sport i zdrowie – analiza socjo-ekonomiczna*. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 46.

ZAŁĄCZNIKI

Tabela 3. Stwierdzenia składające się na skalę Przekonań o biomedycznych źródłach zdrowia. Rozkłady procentowe odpowiedzi. (N=110)

Przekonania o biomedycznych źródłach zdrowia (BM)	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam	Zgadzam się
Zdrowie, podobnie jak uroda i talent, jest darem dziedzicznym i wrodzonym.	8,3	11,0	32,1	51,4	33,0	11,0	4,6	48,6
Człowiek zdrowy to taki, u którego stwierdza się cechy normalne dla danego wieku.	4,6	6,4	13,8	24,8	39,4	28,4	7,3	75,2
Zdrowie ulega załamaniu na skutek szkodliwych wpływów otoczenia i utraty odporności organizmu.	,9	,9	5,5	7,3	27,3	45,5	20,0	92,7
Człowiek nie ma większego wpływu na stan zdrowia, gdyż zależy to przede wszystkim od sił przyrody.	35,8	26,6	27,5	89,9	5,5	3,7	,9	10,1
Problem zdrowia i choroby to sprawa specjalistów, lekarzy i służby zdrowia.	27,3	30,0	21,8	79,1	14,5	3,6	2,7	20,9
O stanie zdrowia decyduje niezaburzony, normalny przebieg procesów biologicznych w organizmie.	,9	4,6	11,0	16,5	58,7	17,4	7,3	83,5
Jedynie lekarz i służba zdrowia są odpowiedzialni za ochronę zdrowia i jego przywracanie.	42,7	30,9	18,2	91,8	4,5	1,8	1,8	8,2
Człowiek zdrowy to taki człowiek, którego organizm po wysiłku sam szybko wraca do normy.	3,7	8,3	,0	11,9	45,0	33,0	10,1	88,1
Choroba jest zrzędzeniem losu, z którym trzeba się pogodzić.	19,3	25,7	27,5	72,5	22,9	2,8	1,8	27,5
W sytuacji załamania zdrowia jedynym wyjściem jest oddać los w ręce specjalisty.	10,1	22,0	36,7	68,8	15,6	11,9	3,7	31,2

Źródło: Badania własne

Tabela 4. Stwierdzenia składające się na skalę Przekonań o holistyczno-funkcjonalnych źródłach zdrowia. Rozkłady procentowe odpowiedzi.
(N=110)

Przekonania o holistyczno-funkcjonalnych źródłach zdrowia (HF)	Zdecydowanie się nie zgadzam			Nie zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam			Zgadzam się
	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam		Nie zgadzam się	Raczej się zgadzam	Zgadzam się	
Wyzdrowienie zależy od tego, na ile człowiek chce być zdrowy.	,9	6,4	18,2	25,5	31,8	27,3	15,5	74,5
Do załamania zdrowia dochodzi wówczas, gdy człowiek wyczerpie swoje psychiczne i fizyczne zasoby.	3,7	1,9	7,4	13,0	33,3	27,8	25,9	87,0
Człowiek poprzez swoje zachowanie ma duży wpływ na zdrowie.	1,8	4,5	,0	6,4	11,8	30,0	51,8	93,6
Nawet w niekorzystnych, szkodliwych warunkach można zachować zdrowie i samopoczucie	3,6	14,5	,0	18,2	41,8	31,8	8,2	81,8
Poziom zdrowia i choroby może podlegać świadomym oddziaływaniom człowieka.	1,8	3,6	12,7	18,2	33,6	34,5	13,6	81,8
Zdrowie i chorobę człowiek zawdzięcza sam sobie, swojemu stylowi życia	1,9	4,6	23,1	29,6	30,6	26,9	13,0	70,4
Zdrowie to proces właściwego wykorzystania energii do sprostania wymaganiom życia.	1,9	7,4	13,0	22,2	49,1	23,1	5,6	77,8
Bycie zdrowym, podobnie jak wielu innych rzeczy, można się nauczyć	7,3	11,9	14,7	33,9	42,2	19,3	4,6	66,1
Zdrowie zależy nie tyle od cech wrodzonych, ile od umiejętności radzenia sobie z negatywnymi wpływami	2,8	1,8	14,7	19,3	46,8	22,9	11,0	80,7
Zdrowie zależy od tego, jak człowiek troszczy się o posiadane dobra wrodzone, naturalne	,9	5,5	7,3	13,6	40,9	30,0	15,5	86,4

Źródło: Badania własne

Tabela 5. Stwierdzenia składające się na skalę Przekonań o źródłach zdrowia niezależnych od osoby badanej. Rozkłady procentowe odpowiedzi. (N=110)

Przekonania o źródłach zdrowia niezależnych od badanej (ZNOB)	Zdecydowanie się nie zgadzam			Nie zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam			Zgadzam się
	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam		Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam	
Człowiek nie ma większego wpływu na stan zdrowia, gdyż zależy to przede wszystkim od sił przyrody	35,8	26,6	27,5	89,9	5,5	3,7	,9	10,1
Problem zdrowia i choroby to sprawa specjalistów, lekarzy i służby zdrowia.	27,3	30,0	21,8	79,1	14,5	3,6	2,7	20,9
Jedynie lekarz i służba zdrowia są odpowiedzialni za ochronę zdrowia i jego przywracanie.	42,7	30,9	18,2	91,8	4,5	1,8	1,8	8,2
Choroba jest zrzędzeniem losu, z którym trzeba się pogodzić.	19,3	25,7	27,5	72,5	22,9	2,8	1,8	27,5
W sytuacji załamania zdrowia jedynym wyjściem jest oddać los w ręce specjalisty.	10,1	22,0	36,7	68,8	15,6	11,9	3,7	31,2

Źródło: Badania własne

Tabela 6. Stwierdzenia składające się na skalę Przekonań o źródłach zdrowia zależnych od osoby badanej. Rozkłady procentowe odpowiedzi. (N=110)

Przekonania o źródłach zdrowia zależnych od badanej (ZZOB)	Zdecydowanie się nie zgadzam			Nie zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam			Zgadzam się
	Zdecydowanie się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Raczej się nie zgadzam		Raczej się zgadzam	Zgadzam się	Zdecydowanie się zgadzam	
Wyzdrowienie zależy od tego, na ile człowiek chce być zdrowy.	,9	6,4	18,2	25,5	31,8	27,3	15,5	74,5
Człowiek poprzez swoje zachowanie ma duży wpływ na zdrowie.	1,8	4,5	,0	6,4	11,8	30,0	51,8	93,6
Poziom zdrowia i choroby może podlegać świadomym oddziaływaniom człowieka.	1,8	3,6	12,7	18,2	33,6	34,5	13,6	81,8

Zdrowie i chorobę człowiek zawdzięcza sam sobie, swojemu stylowi życia.	1,9	4,6	23,1	29,6	30,6	26,9	13,0	70,4
Zdrowie zależy nie tyle od cech wrodzonych, ile od umiejętności radzenia sobie z negatywnymi wpływami.	2,8	1,8	14,7	19,3	46,8	22,9	11,0	80,7
Zdrowie zależy od tego, jak człowiek troszczy się o posiadane dobra wrodzone, naturalne.	,9	5,5	7,3	13,6	40,9	30,0	15,5	86,4

Źródło: Badania własne

Tabela 7. Macierz korelacji dla zmiennych psychograficznych (r Pearsona) ($N=110$)

	wartość statystyk	biomedyczne przekonania o zdrowiu	holistyczno-funkcjonalne przekonania o zdrowiu	External Locus of Control	Poczucie koherencji (soc29)	Poczucie zrozumiałości	Poczucie sensowności	Poczucie zaradności
biomedyczne przekonania o zdrowiu	r	1		,316	-,214			-,246
	p			,001	,025			,010
holistyczno-funkcjonalne przekonania o zdrowiu	r		1	-,274			,244	,216
	p			,004			,010	,024
External Locus of Control	r			1	-,458	-,367	-,291	-,473
	p				,000	,000	,002	,000
Poczucie koherencji (soc29)	r				1			
	p							
Poczucie zrozumiałości	r					1	,300	,685
	p						,001	,000
Poczucie sensowności	r						1	,631
	p							,000

Źródło: Badania własne

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

BARBARA DOBRZAŃSKA

HISTORICAL OUTLINE OF CONSULAR RELATIONS ZARYS HISTORYCZNY STOSUNKÓW KONSULARNYCH

dr Barbara Dobrzańska

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

bdobrzanska@wp.pl

ABSTRACTS

In Polish subject literature the definition of the word ‘consul’ refers to internal legislation. It is mainly based on the article 1 of legal act from 11th November 1924 About the organisation of consulates and consuls activities, which defines that the assignment of consul is to protect the economic interests of Polish Republic, the protection of Polish citizens abroad and watching the implementation of the international agreements.

Consul is a civil officer who works in another country, he is appointed to protect the economic interests of the sending country and to take care of its citizens, and sometimes also to do some formal activities, which come on the operating range of the law courts and some administrative authorities.

The consular relations have their origins in antiquity. They have submitted the historical evolution, from the necessity to protect the personal safety of foreigners, through expansion the business contacts, intensification of economic trade, the need to protect the properties and interests, giving the judicial assistance, till contemporary functions which link promoting the development of commercial and economic relations with cultural and scientific cooperation, and also the spread of friendly relations among the states.

The origin of the notion consul reaches the Ancient Rome (lat.*consul*) – that was the civil and military official during the republic period. Consul was the one of two rank officials elected for the yearly cadency. The name of this position is derived from the word *consulere* in other words to ‘organize debates’. Initially they were also called praetors – ‘going at the head’ or iudices. Their office was called the consulate - *consulatus*. The first consuls had unlimited authority, which was later diminished because of forming the range of other institutions, particularly from the moment when

their judiciary competences were passed to praetors. However, they held their highest military authority, they called the general assemblies and the senate sessions which they presided.

In the XVI century the popularity and the importance of consul institution significantly decreased. That was associated with introducing the institutions of permanent diplomatic missions into the international traffic.

Returning to the consul institution was associated with the technological progress during the industrial revolution, its assignment was improving the economic contacts and gaining the new markets. The period of industrial revolution was also the period of escalating migration processes and the necessity to take care and help the emigrants and to support the links with their countries of origin. Consuls became professional state officials, they received payments and they were not allowed to take extra work, and the consular duties became their prime assignment.

The XX century brought significant changes in the rules of appointing consuls. The citizenship which the consuls had, started to play the role at their nomination. Appointing the professional consul position was depended on possessing the citizenship of the sending country.

The different situation of Poland after 1990 caused also the more profitable change in the organization of diplomatic and consular relations, and the evolution of consular functions associated with the increase in number of Polish immigrants and emigrants, and the liberalization of Polish people contacts with foreign countries, radically broadened the range of consular assignments and their efficiency.

W polskiej literaturze przedmiotu definicja słowa „konsul” nawiązuje do ustawodawstwa wewnętrznego. Opiera się głównie na art. 1. Ustawy z 11 listopada 1924 roku *O organizacji konsulatów i czynnościach konsułów*, który określa, że zadaniem konsułów jest obrona interesów gospodarczych Rzeczypospolitej Polskiej, opieka nad obywatelami polskimi za granicą i czuwanie nad wykonywaniem umów międzynarodowych.

Konsul jest funkcjonariuszem państwa urzędującym w innym państwie, ustanowionym celem popierania interesów gospodarczych państwa wysyłającego oraz celem opieki nad jego obywatelami, a niekiedy także do wykonywania pewnych czynności urzędowych, wkraczających w zakres działania sądów i niektórych władz administracyjnych.

Stosunki konsularne sięgają swymi początkami starożytności. Ulegały one historycznej ewolucji od konieczności zapewnienia bezpieczeństwa osobistego cudzoziemców, poprzez pogłębianie kontaktów handlowych, intensyfikację obrotu gospodarczego, potrzebę zabezpieczania mienia i interesów, udzielanie pomocy prawnej, aż po współczesne funkcje łączące popieranie rozwoju stosunków handlowych i gospodarczych z kulturalnymi, i naukowymi, a także rozwijanie przyjaznych stosunków między państwami.

Geneza pojęcia konsul sięga starożytnego Rzymu. Konsul (łac. *consul*) – to urzędnik cywilny i wojskowy w okresie republiki. Konsul był to jeden z dwóch najwyższych rangą urzędników wybieranych na roczną kadencję. Nazwa tego stanowiska wzięła się od słowa *consulere*, czyli „zwoływać obrady”. Początkowo zwano ich również *praetores* – „idący na czele” lub *iudices*. Ich urząd zwany był konsulem – *consulatus*. Pierwsi konsulowie posiadali nieograniczoną władzę, która następnie zmniejszyła się na skutek utworzenia wielu urzędów, zwłaszcza odkąd ich kompetencje sędziowskie przeszły na pretora. Konsulowie zachowali jednak najwyższą władzę wojskową, zwoływali zgromadzenia ludowe i posiedzenia senatu, którym przewodniczyli.

W XVI wieku następuje znaczny spadek popularności i znaczenia instytucji konsula. Związane jest to z wprowadzeniem do obrotu międzynarodowego instytucji stałych misji dyplomatycznych.

Powrót do instytucji konsula, związany z postępowaniem technicznym w okresie rewolucji przemysłowej, miał za zadanie usprawnienie kontaktów gospodarczych oraz zdobywanie nowych rynków zbytu. Czas rewolucji przemysłowej to również okres nasilających się procesów migracyjnych i konieczność otoczenia opieką i pomocą emigrantów oraz podtrzymywanie więzi z krajem ich pochodzenia. Konsulowie stali się państwowymi urzędnikami zawodowymi, otrzymywali wynagrodzenie i zakaz podejmowania dodatkowej pracy, a wykonywanie obowiązków konsularnych stało się ich podstawowym zadaniem.

Wiek XX przyniósł istotne zmiany w zasadach ustanawiania konsułów. Przy ich mianowaniu zaczęło odgrywać rolę posiadane przez nich obywatelstwo. Powołanie na stanowisko konsula zawodowego uzależniano od posiadania przez niego obywatelstwa państwa wysyłającego.

Odmierna sytuacja Polski po roku 1990 spowodowała również korzystniejszą zmianę w organizacji stosunków dyplomatycznych i konsular-

nych, a ewolucja funkcji konsularnych, w związku ze wzrostem liczebności Polonii i emigracji oraz w związku z liberalizacją kontaktów Polaków z zagranicą radykalnie poszerzyła zakres czynności konsularnych i ich skuteczność.

KEY WORDS:

professional consul, consulate, The Second Polish Republic, honorary consul, consular relations

profesjonalny konsul, konsulat, II Rzeczypospolita Polska, konsul honorowy, stosunki konsularne

WPROWADZENIE

W polskiej literaturze przedmiotu definicja słowa „konsul” nawiązuje do ustawodawstwa wewnętrznego. Opiera się głównie na art. 1. Ustawy z 11 listopada 1924 roku *O organizacji konsulatów i czynnościach konsulów*, który określa, że zadaniem konsulów jest obrona interesów gospodarczych Rzeczypospolitej Polskiej, opieka nad obywatelami polskimi za granicą i czuwanie nad wykonywaniem umów międzynarodowych.

Według profesora prawa międzynarodowego L. Ehrlicha: *konsul jest funkcjonariuszem państwa urzędującym w innym państwie, ustanowionym celem popierania interesów gospodarczych państwa wysyłającego oraz celem opieki nad jego obywatelami, a niekiedy także do wykonywania pewnych czynności urzędowych, wkraczających w zakres działania sądów i niektórych władz administracyjnych* (Ehrlich, 1948, s. 192). Według r. Bierzanka (1980, s. 180): *konsul jest urzędnikiem wysyłanym za granicę na pobyt stały w celu ochrony interesów swego państwa, głównie zaś w celu wykonywania określonych zadań administracyjnych i gospodarczych*. Podobną definicję sformułował S. Nahlik, określając konsula jako osobę powołaną do wykonywania na terenie jednego państwa (przyjmującego) szeregu funkcji w interesie drugiego państwa (wysyłającego) i jego obywateli (*Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, 1976, s.139). Nieco odmiennie funkcję konsula definiuje J. Gilas, określając go jako organ o charakterze jednoosobowym państwa wysyłającego, niezależnie od tego, czy państwo to posługuje się konsulem zawodowym, czy konsulem honorowym dla wykonywania przewidywanych przez umowy i zwyczaje specjalnych funkcji przedstawicielskich w ściśle wyliczonych sferach (1977, s 338).

Konwencja Wiedeńska z 1963 r. o stosunkach konsularnych, ratyfikowana przez Polskę w 1981 r., sprecyzowała funkcję konsulów polegającą na popieraniu rozwoju przyjaznych stosunków między państwami, rozszerzając zakres funkcji konsula o współpracę w sferze kulturalnej i naukowej między państwami: wysyłającym a przyjmującym. Określiła też większość podstawowych funkcji konsularnych, dodając postanowienie (art. 5. pkt m), że Konwencja nie zawiera ich enumeratywnego wyliczenia. W dodatkowym postanowieniu mowa jest o możliwości wykonywania innych funkcji powierzonych urzędowi konsularnemu, których nie zakazują ustawy i inne przepisy prawa – państwa przyjmującego lub znajdujące się w dwustronnych umowach międzynarodowych.

Według ustawy *O funkcjach konsulów RP*, z 13 lutego 1984, konsulem jest kierownik konsulatu generalnego, konsulatu, wicekonsulatu i agencji konsularnej. Konsul to także kierownik wydziału konsularnego przedstawicielstwa dyplomatycznego. Według ustawy może nim być osoba, która jest obywatelem państwa polskiego, korzysta z pełni praw publicznych, ma nieskazitelny charakter, niekarana, posiada tytuł magistra lub równorzędny, spełnia inne wymogi przepisów o pracownikach dyplomatyczno-konsularnych.

GENEZA SŁUŻBY KONSULARNEJ

Podobnie jak stosunki dyplomatyczne, również stosunki konsularne sięgają swymi początkami starożytności, choć powstały na odmiennej płaszczyźnie, którą była potrzeba prawnej ochrony kupców w związku z rozwojem handlu międzynarodowego. Ulegały one historycznej ewolucji od konieczności zapewnienia bezpieczeństwa osobistego cudzoziemców, poprzez pogłębianie kontaktów handlowych, intensyfikację obrotu gospodarczego, potrzebę zabezpieczania mienia i interesów, udzielanie pomocy prawnej, aż po współczesne funkcje łączące popieranie rozwoju stosunków handlowych i gospodarczych z kulturalnymi, i naukowymi, a także rozwijanie przyjaznych stosunków między państwami.

Geneza nazwy konsul sięga starożytnego Rzymu. Konsul (łac. *consul*) – to urzędnik cywilny i wojskowy w okresie republiki. Konsul był to jeden z dwóch najwyższych rangą urzędników wybieranych na roczną kadencję. Nazwa tego stanowiska wzięła się od słowa *consulere*, czyli „zwoływać obrady”. Początkowo zwano ich również *praetores* – „idący na czele” lub *iudices*. Ich urząd zwany był konsulem – *consulatus*. Pierwsi konsulowie

posiadali nieograniczoną władzę, która następnie zmniejszyła się na skutek utworzenia wielu urzędów, zwłaszcza odkąd ich kompetencje sędownicze przeszły na pretora. Zachowali jednak najwyższą władzę wojskową, zwoływali zgromadzenia ludowe i posiedzenia senatu, którym przewodniczyli. Od nazwisk konsulów nazywano rok, w którym sprawowali urząd. W okresie Cesarstwa liczba konsulów wzrosła, ale ich znaczenie zmalało – urząd ten stał się tylko najwyższą rangą senatorską. Ponownie konsul pojawił się w czasach nowożytnych, gdy po Wielkiej Rewolucji Francuskiej tytuł Pierwszego Konsula przyjął Napoleon (w latach 1799–1804). Miał sprawować władzę z dwoma innymi konsulami i utworzyć w ten sposób system polityczny (konsulat) nawiązujący do czasów schyłku Republiki Rzymskiej.

Pojęcie „konsul” jest więc wyrazem wieloznacznym i oznacza:

- stałego przedstawiciela jakiegoś państwa za granicą, zapewniającego m.in. ochronę prawną interesów współobywateli przebywających w danym państwie,
- w starożytnym Rzymie jednego z dwóch najwyższych urzędników republiki,
- we Francji: w latach 1799–1804 tytuł każdego z trzech członków rządu Pierwszej Republiki Francuskiej, tzw. konsulatu.

Analogicznie pojęcie „konsulat” oznacza:

- placówkę konsula, kierowaną przez niego; biuro konsula i lokal tej placówki,
- w starożytnym Rzymie: urząd, godność konsula republiki; okres sprawowania władzy konsula,
- we Francji: w latach 1799–1804, formę rządu, w której skład wchodził trzech konsulowie; okres władzy tego rządu.

Współczesna semantyka wyrazu „konsul” daleko odbiega od znaczenia starożytnego, a także tego w rozumieniu Napoleona. Współczesny, stały przedstawiciel państwa za granicą nie ma nic wspólnego z organizacją państwa rzymskiego w okresie republiki, choć Proksenos, w starożytnej Grecji obywatel miasta-państwa, który opiekował się obywatelami innego *polis*, zamieszkującymi na obczyźnie oraz reprezentował interesy obcego państwa, jest pierwowzorem współczesnej funkcji konsula.

W czasach antycznych, początkowo była to funkcja prywatna, zrodzona z potrzeby zapewnienia pomocy i ochrony, głównie cudzoziemcom zajmującym się handlem. Udzielający pomocy i gościnności gospodarz nazywał się *prostates*. Jeśli większość obywateli jakiegoś państwa przebywała na terenie drugiego, wówczas mieli oni prawo wybierać spośród siebie jednego obywatela, który rozstrzygał spory między nimi na zasadzie ich ojczystego prawa. Była to instytucja odpowiadająca dzisiejszej instytucji konsulów zawodowych. Zasada rozstrzygnięcia sporów między obywatelami jednego państwa na terenie drugiego na podstawie prawa ojczystego przetrwała m.in. w państwach muzułmańskich, gdzie istnieli tzw. konsulowie jurysdykcyjni, mający prawo własnego sądownictwa na terenie tych państw.

Instytucja ta przekształciła się później z prywatnej w publiczną, a opiekę nad interesami cudzoziemców, zwłaszcza kupców i posłów z innych miast greckich, zaczęto powierzać znaczącym obywatelom miasta ich pobytu. W taki sposób pojawiła się instytucja *proksenii*, która funkcjonowała tylko w Grecji od VII w p.n.e. do 200 r. p.n.e. Proksenos (gr. gospodarz), był obywatelem miasta-państwa, protektorem i obrońcą cudzoziemców, zamieszkujących na obczyźnie (red. Kopaliński, 1968). Był ich reprezentantem wobec miejscowych władz, sądów czy zgromadzeń ludowych. Zajmował się sporządzaniem testamentów, sprzedażą przywiezionych towarów. Jego funkcje, w miarę rozwoju instytucji proksenii, ulegały rozszerzaniu; obok sprawowania pieczy nad interesami osób prywatnych zaczął występować przed zgromadzeniem ludowym w interesie państwa ustanawiającego. Był odpowiednikiem dzisiejszego konsula; osobą opiekującą się majątkiem i osobą posługującą; urzędnikiem państwa przyjmującego (konsul honorowy), ale też musiał pełnić wcześniej funkcje dyplomatyczne na rzecz państwa, z którego pochodził poseł pod jego opieką; nie korzystał z ochrony we własnym państwie, ale był zobowiązany zapewnić gościnność (mieszkanie i pożywienie) obywatelowi państwa, na rzecz którego działał. Był odpowiedzialny za handel między miejscowymi a kupcami państwa wysyłającego, za wprowadzenie wysłanników państwa wysyłającego przed organy państwa przyjmującego; reprezentował interesy cudzoziemców w sądach, był mediatorem w sporach; w czasie wojny chronił jeńców, zapewniał wysłańcom pochówek jeśli zmarli lub zginęli; miał też pewne przywileje – prawo do sądu, prawo do ochrony życia i własności w okresie wojny między państwem wysyłającym i przyjmującym, zwolnienie z obowiązków obywatelskich.

Funkcje proksenosy przynosiły prestiż, zaszczyt i przywileje takie jak: nietykalność domu, prawo azylu, honorowe obywatelstwo przyznawane przez państwo korzystające z usług proksenosy. Urząd proksenosy był zazwyczaj dziedziczny lub przypadał jednemu z obywateli na podstawie więzów rodzinnych lub przyjacielskich z obywatelem drugiego miasta. Instytucja proksenii, która zbliżona była swym zakresem działania do dzisiejszego konsula, straciła swe znaczenie, gdy państwa greckie zaczęły zawierać ze sobą formalne układy, np. związki miast (Suławko-Karetko, 2008, s. 15.).

W odróżnieniu od instytucji proksenii, która miała charakter międzynarodowy w tym znaczeniu, że do pełnienia określonych funkcji powołana była osoba wyznaczona przez obce państwo, Rzym ujął zagadnienia ochrony cudzoziemców na płaszczyźnie czysto wewnętrznej. Patron był obywatelem rzymskim, który zobowiązywał się w stosunku do jakiegoś kraju bronić jego obywateli na terenie Imperium Rzymskiego. Rzymianie, jako dobrzy prawnicy i politycy rozumieli, własne interesy i udzielali cudzoziemcom pewnych praw niezbędnych, których cudzoziemcy nie mogli na ogół uzyskać.

Istniał również w starożytnym Rzymie prototyp konsula jurysdykcyjnego, który opiekował się wszystkimi cudzoziemcami przebywającymi na terytorium rzymskim. Był to tzw. *pretor peregrinus*, który swą opiekę sprawował na zasadzie *ius gentium*. Nazwa ta jeszcze dziś wprowadza zamieszanie, gdyż z niej wywodzi się dzisiejszy termin „prawo narodów”, które oznacza normy przyjęte wspólnie przez różne państwa. Ale rzymskie *ius gentium* oznaczało wówczas coś innego. Nie było to prawo międzynarodowe, ale prawo rzymskie, wydane przez Rzymian na użytek cudzoziemców, w odróżnieniu od tzw. *ius civile*, wywodzące się od nazwy *civil* (obywatel), obowiązujące obywateli rzymskich. *Ius gentium* było normowane i wymierzane przez innych urzędników specjalnych. Magistratura sądowa na użytek cudzoziemców spoczywała w ręku *praetore peregrini*, tzn. specjalnych urzędników zajmujących się sprawami cudzoziemców.

Kolejnym krokiem w rozwoju instytucji konsulów jurysdykcyjnych byli tzw. *consules mercatorum*, którzy byli wybierani w poszczególnych miastach włoskich. Byli oni obywatelami tego państwa, do którego ludność cudzoziemska napływała. W zakresie sporów np. pomiędzy Wenecjanami a Genueńczykami rozstrzygali na podstawie prawa weneckiego, sami będąc obywatelami weneckimi.

Sądownictwo starożytne opierało się na zarzuconej już dziś zasadzie

osobowej, według której każda osoba niejako „nosiła” za sobą swoje prawa (np. Francuzi w Wenecji mogli być sądzeni na podstawie prawa francuskiego). Charakter tego prawa ma źródło w tym, że wykształcone ono zostało z prawa poszczególnych narodów, które było niejednokrotnie nieznanne, dlatego wygodne i uzasadnione było, aby jurysdykcję nad cudzoziemcami powierzyć samym współrodakom, a więc konsulom.

Można więc uznać, że instytucja konsula sięga czasów starożytnych, a punktem wyjścia do jej powstania były potrzeby handlu międzynarodowego, wymagające wyjazdu i pobytu kupców za granicą, gdzie cudzoziemcy pozbawieni byli z reguły niezbędnej ochrony prawnej (Por. Bobylew, Zubkow, 1986). W starożytności w I w.p.n.e. cudzoziemcy nie posiadali żadnych praw na terenie państwa przyjmującego, a wręcz postrzegani byli jako potencjalni wrogowie

W wiekach średnich zasada osobowości w prawie zaakcentowała się jeszcze bardziej i z defensywnej, jaką była w starożytności, zamieniła się w ofensywną (Makowski, 1918, s. 5). Związane to było z rozwojem obrotów handlowych między Wschodem a Zachodem. Fakt ten miał związek z wyprawami krzyżowymi, w których prym wiodły miasta handlowe, z miastami włoskimi na czele. Rozwój handlu przyczynił się do powstania instytucji konsulów w nowożytnym znaczeniu.

Zgodnie z zasadą personalności prawa (Gąsiorowski, 1966, s. 25), panującą w średniowieczu, kolonie kupieckie rządziły się prawem ojczystym w ramach ogólnej autonomii przyznanej im przez miejscowe władze. Kupcy, skupieni z reguły w określonej dzielnicy, wybierali ze swego grona konsula, który występował w obronie ich interesów wobec władz miejscowych oraz rozstrzygał spory, stosując prawo ojczyste i uznane międzynarodowe przepisy morskie. W ten sposób rozpowszechniła się z czasem instytucja sądów konsularnych, których kompetencje były dość szerokie, a wyroki wiążące (Martens, Friedrich v, 1874, s. 157).

Okres średniowiecza, zwłaszcza w państwach Basenu Morza Śródziemnego, był szczególnie sprzyjający rozwojowi instytucji konsula, a ożywienie handlu, głównie morskiego, stworzyło potrzebę rozstrzygnięcia sporów między kupcami cudzoziemskimi oraz miejscowymi i obcymi. Pojawiła się instytucja specjalnego sędziego, który legitymował się znajomością praw i zwyczajów morskich. Nazywali się oni konsulami żeglarzy (*consules marinariorum*) i konsulami kupców (*consules marcatorum*). W X–XII wieku rozwój handlu, zwłaszcza miast włoskich z muzułmańskimi na wybrzeżach Morza Śródziemnego, spowodował powstanie nowego typu in-

stytucji konsularnej, zwanej konsulami zamorskimi (*consules ultramarini*). Kupcy, przede wszystkim włoscy, francuscy i katalońscy, mieli prawo nie tylko do osiedlania się i prowadzenia handlu z krajami muzułmańskimi, lecz także do łączenia się w korporacje kupieckie, które wybierały sędziów, nazywanych konsulami (Gąsiorowski, 1966, s. 27.). Ich rangę i status gwarantowały tzw. umowy kapitulacyjne, które zapewniały kolonom kupieckim i konsulom krajów chrześcijańskich w krajach Lewantu i Dalekiego Wschodu bezpieczeństwo osobiste i ich mienia, a konsulom jurysdykcję nad współobywatelami. To konsul był najczęściej kierownikiem kolonii kupieckiej, zamieszkiwał w wydzielonych dzielnicach miasta, tworząc nową kastę społeczną. Konsul pełnił też, obok sądowych, funkcje administracyjne, głównie związane z zapewnieniem porządku. W podobny sposób powstała i rozpowszechniła się instytucja konsulów wybieralnych (*consules electi*), którzy nie byli jeszcze wybierani przez swój kraj, ale przez faktorię kupiecką (Gąsiorowski, 1966, s. 28).

Prototypem dzisiejszego konsula zawodowego była instytucja konsula wysłanego przez kraj ojczysty (*consules missi*), która pojawiła się w XVI wieku.

Przyjęła się także w niektórych miastach portowych państw Europy i w portach państw nadbałtyckich, w których faktorie kupieckie zyskiwały przywileje od miejscowych feudałów. Na czele faktorii stali aldermani (starsi), których status był zbliżony do konsulów państw Basenu Morza Śródziemnego. Od XIII wieku powoływano też konsulów spośród obywateli miejscowych, którzy sprawowali opiekę nad kupcami obcymi (tzw. *consules hospitis*). W wiekach średnich tytuł konsula nosili też niektórzy urzędnicy miejscowi na północy Włoch i na południu Francji.

Niewątpliwą zdobyczą średniowiecza były zwyczaje, które weszły trwale do obowiązującej do dziś praktyki konsularnej. Dotyczyły obowiązku uzyskania przez konsula formalnej zgody władz miejscowych na wykonywanie swej funkcji. Zgoda ta w krajach muzułmańskich nazywa się *beratem*, a w chrześcijańskich – *exequatur* i obowiązuje do dziś jako norma prawa zawarta w Konwencji Wiedeńskiej z 1963 roku.

Podsumowując okres feudalizmu, na uwagę zasługuje wykazanie wspólnych cech prawa konsularnego tej epoki. W czasie jej trwania konsulowie byli zwierzchnikami faktoriów, ustanawianymi na terytorium obcego państwa i jedynymi przedstawicielami tych państw, wyznaczanymi zarówno przez najwyższe organy swego kraju (Włochy), jak i organy miejscowe (Hiszpania, Francja, Anglia – do XV w.), a od końca XVI w.

wybijanymi tylko przez wyższe organy państwa, które również określały regulamin ich działalności, prawa i przywileje. Funkcje konsulów polegały na wykonywaniu obowiązków sędziowskich wobec obywateli państwa wysyłającego, kontroli przestrzegania umów zawieranych z jego państwem i przywilejów nadanych jego rodakom, a także na obronie obywateli reprezentowanego państwa, wykonywaniu nadzoru policyjnego, pełnieniu funkcji notarialnych, świadczeniu umów handlowych, jak również na pełnieniu zadań przyznanych urzędnikom cywilnym (Zalliet, 1956, s. 224).

Wzajemne przenikanie się obu służb: dyplomatycznej i konsularnej, nastąpiło w wieku XVII, w okresie merkantylizmu, kiedy państwa zaczynają zajmować się handlem. Pomieszanie obu pojęć trwa przez wiek XVIII. Wynika głównie z odmienności pojęć i celów, którymi służą obie służby. Przedstawiciel dyplomatyczny był reprezentantem jednego monarchy akredytowanym na dworze drugiego; był to zatem mąż zaufania jednego władcy wobec drugiego, a jego działalność zasadzała się głównie na działalności politycznej. Byli to z reguły arystokraci. Konsulowie natomiast byli przedstawicielami bogatego mieszczaństwa a ich domena to głównie działalność handlowa, gospodarcza, żegluga oraz kupiecka. Dowodem na przenikanie obu tych służb był np. pierwszy reprezentant Rosji za granicą, który był równocześnie przedstawicielem dyplomatycznym i konsularnym, zaopatrywanym jednocześnie w listy uwierzytelniające do monarchy obcego państwa, jak i w listy komisyjne, uprawniające do działań w charakterze konsulów.

W okresie absolutyzmu występują już dwie grupy konsulów:

1. Konsulowie zawodowi wysyłani przez dane państwo do innych, byli przeważnie obywatelami kraju wysyłającego i przez niego opłacani. Pierwsza w tej dziedzinie była Anglia, która utworzyła to stanowisko w miastach włoskich i niderlandzkich w 1554 roku, a w 1555 roku w Moskwie (Sutor, 2004, s. 389).
2. Konsulowie honorowi, którymi mogli być obywatele różnych państw (w tym państwa pobytu) i musieli na stałe zamieszkiwać na jego terytorium. Działali na podstawie umowy zawartej z państwem angażującym ich. Nie otrzymywali też od tego państwa stałych poborów, gdyż działali „honorowo”. Rekrutowali się głównie spośród cieszących się prestiżem i zaufaniem miejscowych kupców i przemysłowców, dla których pełnienie tej funkcji było zajęciem ubocznym, lecz prestiżowym (Sutor, 2004, s. 388).

KOMPETENCJE SŁUŻBY KONSULARNEJ

W XVI wieku następuje znaczny spadek popularności i znaczenia instytucji konsula. Związane jest to z wprowadzeniem do obrotu międzynarodowego instytucji stałych misji dyplomatycznych. Przedstawiciele dyplomatyczni stali się oficjalnymi reprezentantami interesów państwa wysyłającego. Przekazano im też opiekę nad pozostającymi poza granicami państwa współobywatelami, w tym także konsulami. Rozwój instytucji konsula hamowały również sytuacja gospodarcza zubożonej wojnami Europy, stagnacja i ograniczenie kontaktów między państwami (Sutor, 2004, s. 389). Ograniczenia dotyczyły spadku liczby konsulów, ograniczenie zakresu wykonywanych przez nich funkcji jurysdykcyjnych i porządkowych. Ograniczeniu uległ też katalog sprawowanych przez nich funkcji, który sprowadzał się do opieki nad współobywatelami oraz ochrony interesów państwa wysyłającego w zakresie handlu międzynarodowego i żegluga morskiej (Staszewski, 1977, s. 235).

W zawieranych w tym okresie umowach międzynarodowych odstępowano od stosowania pojęcia „konsul” w celu określenia osób, którym powierzano wykonywanie funkcji konsularnych. Urzędnikom pełniącym obowiązki konsularne przypisywano termin agenta lub rezydenta (Libera, 1952).

Począwszy od XVI wieku, panujący z nieufnością i niechęcią odnosili się do działalności urzędników obcych państw na swoim terytorium (dotyczyło to głównie przedstawicieli dyplomatycznych), co uwidoczniło się m.in. w podporządkowaniu wszystkich osób przebywających na terytorium danego państwa prawu i sądownictwu tego państwa. Odnosiło się to także do konsulów i kolonii kupieckich, które zostały stopniowo pozabawione, głównie w Europie, swojej uprzywilejowanej pozycji, w tym prawa do pełnienia funkcji sądowych i porządkowych w ramach kolonii kupieckiej.

Istotne zawężenie kompetencji konsulów wybieralnych nastąpiło w wyniku powstawania stałych przedstawicielstw dyplomatycznych, wysłanników głów państw, uprawnionych do reprezentowania interesów państwa wysyłającego.

Podczas gdy poprzednio konsulowie otrzymywali od swych władz zadania o charakterze dyplomatycznym, teraz ta potrzeba znikła lub uległa odpowiedniemu ograniczeniu. Przedstawiciele dyplomatyczni, uważani za reprezentantów samych monarchów, cieszyli się większym autorytetem,

więc rola konsulów ulegała stopniowemu pomniejszeniu, a zakres kompetencji konsula został faktycznie sprowadzony do obrony praw swych współobywateli oraz interesów żeglugi i handlu.

W wieku XVIII konsul często był nazywany konsulem handlowym, gdyż pełnił funkcje zbliżone do funkcji agenta handlowego i żeglugowego. Ustawa meksykańska z 1859 roku konsula nazywa agentem handlowym.

Powrót do instytucji konsula związany z postępowaniem technicznym w okresie rewolucji przemysłowej miał za zadanie usprawnienie kontaktów gospodarczych oraz zdobywanie nowych rynków zbytu. Czas rewolucji przemysłowej to również okres nasilających się procesów migracyjnych i konieczność otoczenia opieką i pomocą emigrantów oraz podtrzymywania więzi z krajem ich pochodzenia. Konsulowie stali się państwowymi urzędnikami zawodowymi, otrzymywali wynagrodzenie i zakaz podejmowania dodatkowej pracy, a wykonywanie obowiązków konsularnych stało się ich podstawowym zadaniem.

Gdy w II połowie XVIII w na arenę polityczną wkroczyły Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, pojawiło się ponowne przewartościowanie pojęć. W tym wypadku jednak wynika ono z odmiennego źródła. Stany Zjednoczone, jako przeciwnik instytucji arystokratycznych, odrzucały wszelkie tradycyjne formy, do których zaliczały się przedstawicielstwa dyplomatyczne. Dlatego też wysyłały za granicę tylko konsulów, którzy byli zaopatrywani zarówno w listy uwierzytelniające, jak i komisyjne. Później zaczęli mianować swoich przedstawicieli dyplomatycznych, nigdy w wyższej randze niż *charge d'affaires*, czyli, najniższej klasy szefów misji dyplomatycznych, akredytowanych przy Ministrze Spraw Zagranicznych. Z tej właśnie przyczyny Portugalia poczuła się obrażona, gdy Stany Zjednoczone przysłały tylko *charge d'affaires*, odmówiwszy mu prawa pobytu (Gąsiorowski, 1966, s. 27).

Dopiero w drugiej połowie XVIII wieku, pod wpływem rozwoju handlu i żeglugi, sytuacja konsulów zaczęła się zmieniać: odgrywali coraz większą rolę. Epokowe wynalazki w dziedzinie komunikacji i łączności, umożliwiające rozwój żeglugi i handlu, rewolucja przemysłowa oraz emigracja zarobkowa pociągnęły za sobą rozwój instytucji konsula i wprowadziły ją do powszechnej praktyki państw europejskich. Powstała gęsta sieć urzędów konsularnych, które głównie miały czuwać nad interesami handlowymi swych krajów. W doktrynie prawa międzynarodowego ukształtowała się wówczas zasada, iż konsulowie znajdują się pod ochroną prawa narodów i korzystają z szerokiego zakresu przywilejów oraz immunitetów

zapewniających im swobodę i bezpieczeństwo konieczne do należytego wypełniania powierzonych im funkcji. Zaczęła się ponadto upowszechniać praktyka ustalania prerogatyw i funkcji konsula w takich aktach jak konwencje konsularne, umowy żeglugowe, traktaty pokoju, które znajdowały swoje odbicie w ustawodawstwach wewnętrznych państw. Decydującą umową, zawartą na czas nieokreślony, była ta podpisana 28 maja 1740 r. pomiędzy Francją a jednym z Księstw Niemieckich. W 1761 roku zawarte zostały umowy stanowiące o przyjaźni i handlu pomiędzy Prusami a Turcją oraz inne umowy pomiędzy Rosją a Turcją w (1774 r., 1783 r.), Turcją a Hiszpanią (1782 r.) i Niemcami a Turcją (1890 r.).

W drugiej połowie XIX wieku, w państwach takich jak: Rumunia, Serbia, Czarnogóra i Bułgaria oraz w Środkowej i Południowej Ameryce powoływano konsulów uprawnionych do pełnienia także niektórych funkcji dyplomatycznych, którzy nazywali się *agentami i konsulami generalnymi* (Gąsiorowski, 1966, s. 30).

Rozwój służby konsularnej zarówno zawodowej, jak i honorowej, nastąpił dopiero po pierwszej wojnie światowej. Sam wybuch wojny w 1914 roku spowodował, że walczące strony: Rosja – z jednej, a Niemcy i Austro-Węgry z drugiej, musiały zająć stanowisko w stosunku do Polaków. Strona rosyjska złożyła obietnicę odrodzenia Polski swobodnej w swej wierze, języku i samorządzie; strona przeciwna zapowiadała wyzwolenie spod jarzma moskiewskiego. Znamienny memoriał Romana Dmowskiego z lutego 1916 r., skierowany do rządów Ententy, wprowadził postulat niepodległości Polski do programów politycznych państw koalicji. Załącznikiem organów przyszłego, niepodległego państwa, a także jego służb dyplomatycznych, był akt z 5 listopada 1916 r., będący proklamacją cesarza Niemiec i Austro-Węgier na temat woli utworzenia na terenie okupowanego Królestwa samodzielnego państwa z dziedziczną monarchią, konstytucyjnym ustrojem i własną armią. Duże znaczenie polityczne i międzynarodowe miała proklamacja nowo utworzonego Rządu Tymczasowego z 30 marca, w której Rząd stwierdzał, że powołanie niepodległego państwa polskiego będzie rękojmnią pokoju w przyszłej, odnowionej Europie. Zarówno Rząd Tymczasowy, jak i Rada Stanu i powoływane rządy oraz Komitet Narodowy Polski na Zachodzie były instytucjami, które, choć o odmiennych orientacjach, zmierzały do stworzenia niepodległego i suwerennego państwa polskiego.

ROZWÓJ SŁUŻBY KONSULARNEJ PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Zalążki aktywnej dyplomacji w czasie I wojny, wprowadzicie niespełniające jeszcze działalności *stricte* dyplomatycznej, były dziełem powstałego w Krakowie w roku 1914 Naczelnego Komitetu Narodowego, organizacji z orientacją na Austro-Węgry. Prowadzono działalność informacyjną i prasową, opiekowano się jeńcami i internowanymi, nawiązywano też kontakty ze stolicami europejskimi, w których organizowano agendy, jak np. w Bułgarii, Sztokholmie, Berlinie, Raperswilu czy Lozannie. Po powołaniu przez Tymczasową Radę Stanu Departamentu Spraw Politycznych zaczęto przygotowywać kadry dla służby dyplomatycznej i program praktyk konsularnych. Opracowano też projekt organizacji polskiej sieci konsularnej oraz ustawy konsularnej. Placówki i agendy w różnych krajach działały dla sprawy polskiej, odpierając ataki przeciwników. Opiekowały się rozszianymi po świecie Polakami, spełniały zadania nieistniejących jeszcze konsulatów.

Wiek XX przyniósł istotne zmiany w zasadach ustanawiania konsulów. Przy ich mianowaniu zaczęło odgrywać rolę posiadane przez nich obywatelstwo. Przez pojęcie obywatelstwa należy rozumieć trwały węzeł prawny łączący osobę fizyczną z państwem, jako podmiotem prawa międzynarodowego (Bierzanek, Simonides, 2002, s. 254). Powołanie na stanowisko konsula zawodowego uzależniano od posiadania przez niego obywatelstwa państwa wysyłającego. Oprócz instytucji konsula zawodowego rozwinęła się też instytucja konsula honorowego, a liczba konsulów honorowych zaczęła przewyższać liczbę konsulów zawodowych i wśród takich państw znalazła się również Polska (Rocznik Służby Zagranicznej RP, 1939).

Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 r. postawiło przed władzami polskimi nie tylko zadanie ustalenia granic, stworzenia podstaw formalno-prawnych nowo powstałego państwa, lecz również nałożyło obowiązek opieki nad licznymi przedstawicielami narodu polskiego rozrzuconymi po całym świecie. Polityka zaborców doprowadziła do masowych emigracji popowstaniowych, do których doszły liczne wyjazdy podyktowane trudną sytuacją gospodarczo-społeczną. Zadanie, jakie stawiała nowa rzeczywistość, polegało na jak najszybszym stworzeniu instrumentów prawnych oraz powołaniu organów administracyjnych, regulujących pozycję polskiego emigranta i rozwoju reemigracji. Powołano Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które swą działalnością otworzyło nowy okres w polskiej dyplomacji (Wasilewski, 2004, s. 47).

Dwudziestolecie międzywojenne było dla polskiej służby konsularnej

okresem pokojowego rozwoju, tworzenia długofalowych działań i normalizacji pracy, opartej na regułach i zasadach sztuki dyplomatycznej. Profesjonalizm, ciągle doskonalenie metod działania i szkolenia kadr zaowocowały sprawnością techniczną i merytorycznym poziomem, porównywalnym z państwami, niedotkniętymi historyczną przerwą istnienia. Wiele sukcesów, jakie odniosła cała służba dyplomatyczna II Rzeczypospolitej, nie uchroniło jednak Polski przed katastrofą września. Polityka równowagi, czyli sojuszu z Niemcami i ZSRR, w geopolitycznych realiach, przy braku poparcia ze strony konkretnej siły politycznej czy militarnej, nie dawała alternatywy, obaj sąsiedzi bowiem dążyli do rewizji traktatu wersalskiego. Polska, mimo zapewnień i sojuszy z państwami zachodnimi, zmuszona była bronić się w osamotnieniu.

W historii ogólnej, politologii i nauce o stosunkach międzynarodowych istnieje wiele klasyfikacji konfliktów zbrojnych, które w ubiegłych wiekach i współcześnie, nie powodują automatycznego zerwania stosunków konsularnych między państwami pozostającymi w konflikcie zbrojnym. II wojna światowa ze względu na swój totalitarny charakter i zbrojne działania prowadzone nie tylko przeciwko siłom przeciwnika, lecz także jego potencjałowi gospodarczemu oraz ludności cywilnej, z naruszeniem norm prawa międzynarodowego, pociągnęła za sobą określone skutki prawne, zerwanie stosunków dyplomatycznych i konsularnych oraz zawieszenie umów międzynarodowych. Agresja Trzeciej Rzeszy na Polskę – 1 września, a następnie 17 września – sowiecka, zapoczątkowały nowy okres w historii polskiej dyplomacji, której głównym celem było zachowanie ciągłości funkcjonowania konstytucyjnych organów władzy państwowej.

Wojna, będąca złamaniem prawa międzynarodowego, zniweczyła blisko 18-letni okres budowania od podstaw polityki międzynarodowej dyplomacji i stosunków konsularnych. Konsulowie państw nieprzyjacielskich byli często internowani, a następnie wydalani „na zasadzie wzajemności”. Niemcy hitlerowskie dopuszczały się naruszania norm międzynarodowych w stosunku do polskich konsulów, stosowano represje wobec konsulatów i ich pracowników, prześladowano pracowników polskich placówek konsularnych. Likwidowano polskie konsulaty w Niemczech i ZSSR, narażając zamieszkującą tam ludność polską na brak jakiegokolwiek pomocy i opieki. Liczba polskich placówek konsularnych w okresie II wojny światowej uległa znacznemu ograniczeniu w stosunku do stanu z 1939 r. Było to powodem ich likwidacji przez III Rzeszę i jej sojuszników. Pod koniec 1939 r. placówek było ogółem 199 (w tym: 71 zawodowych

i 128 honorowych.). Do 1942 r. liczba ta uległa dalszemu zmniejszeniu do 126 placówek. Warunki do stopniowego reaktywowania polskich placówek konsularnych nastąpiły dopiero po wypieraniu armii hitlerowskiej z okupowanych krajów; w 1945 roku ich liczba wzrosła do 148 (w tym 70 zawodowych i 78 honorowych). Sprawowały one opiekę nad ok. dwoma milionami obywateli polskich w państwach sprzymierzonych i neutralnych. Jedynymi placówkami konsularnymi, które działały przez całą II wojnę światową, były urzędy konsularne w Brazylii i w Stanach Zjednoczonych. W Związku Radzieckim w latach 1941–1943 funkcje konsularne wykonywał Wydział Konsularny Ambasady w Moskwie oraz 21 delegatur Ambasady, które nie miały statusu konsularnego. Wszystkie państwa neutralne i sojusznicze, poza ZSRR, które utrzymywały z Polską stosunki dyplomatyczne i konsularne w okresie międzywojennym, kontynuowały je w czasie II wojny, co było dowodem szacunku i solidarności z Polską (Joniec, 1996, s. 52).

Stosunki konsularne po II wojnie światowej podlegały ewolucji i konieczności dostosowania ich do całkowitej zmiany geopolitycznego położenia państwa polskiego. Zmiany graniczno-terytorialne po konferencji jałtańskiej Wielkiej Trójki w dniach 4–11 lutego 1945 r. zmiany demograficzne i wielka liczba ofiar wojny, a także 4 miliony wychodźstwa wojennego wymusiło nową organizację służby zagranicznej. Po drugiej wojnie światowej, w warunkach dominacji sowieckiej, w tzw. państwach socjalistycznych nastąpił całkowity zanik instytucji konsula honorowego, głównie z powodów ideologicznych i politycznych, to jest nieufności wobec obywateli tzw. państw kapitalistycznych. Polska swój ostatni konsul honorowy w Nicei zamknęła w 1949 roku. Po rozpadzie ZSRR i zmianach systemowych w latach 1989–1991 nastąpił stopniowy powrót instytucji konsula honorowego, zwłaszcza w Polsce (Sutor, 2000, s. 340–343).

Podstawowym aktem prawa konsularnego, na płaszczyźnie prawa międzynarodowego jest Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu 24 kwietnia 1963 r. Stanowi ona, że wśród najważniejszych funkcji konsularnych jest popieranie rozwoju stosunków kulturalnych i naukowych między państwem wysyłającym a państwem przyjmującym, zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego oraz udzielanie informacji osobom zainteresowanym.

Ustawa z 13 lutego 1984 r. o funkcjach konsulów Polski zawiera postanowienie, zgodnie z którym konsul działa na rzecz rozwijania i pogłębiania współpracy naukowo-technicznej oraz kulturalnej między Polską

a państwem przyjmującym, w szczególności ułatwia nawiązywanie kontaktów oraz wykonywanie umów między odpowiednimi organami i instytucjami obu państw. Bardziej szczegółowe postanowienia dotyczące tej współpracy zawiera zarządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 15 lipca 1985 r. w sprawie funkcji konsulów w zakresie rozwijania i pogłębiania współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej i kulturalnej między Polską a państwem przyjmującym (Monitor Polski).

W okresie stanu wojennego warunki propagowania przez konsulów polskiej myśli naukowo-technicznej i udzielania pomocy w nawiązywaniu i rozszerzaniu kontaktów naukowych między wyższymi uczelniami i instytucjami naukowymi Polski i krajów zachodnich uległy pogorszeniu. Wiązało się to z przyjętą przez niektóre kraje zachodnie polityką ograniczania kontaktów z Polską (Joniec, 1996, s. 45).

Druga połowa lat 80. ubiegłego wieku to powolne załamywanie się w Polsce ustroju jednopartyjnego, opartego na monopolu władzy partii komunistycznej, wzrost nastrojów krytycznych wobec klasy rządzącej oraz wzrost znaczenia ruchu społecznego NSZZ „Solidarność”. Potrzebna była radykalna zmiana wewnątrz systemu politycznego. Zgodnie z koncepcją Jana Szczepańskiego (1999, s. 78) transformacja ustrojowa to zmiany jakościowe związane ze sposobem rządzenia, sprawowania władzy, zmianą elit, które prowadzą do zmiany ustroju państwa. Według Jana Szczepańskiego transformację ustrojową charakteryzuje endogenne źródło zmian. Transformacja nie jest synonimem zmiany społecznej. To ciąg zmian dokonujących się w różnych dziedzinach prowadzący do przemian istotnych dla całego systemu społecznego. Takie definiowanie problemu oddaje ducha transformacji przebytej przez społeczeństwo polskie w roku 1989.

Transformację ustrojową umożliwiły rozmowy Okrągłego Stołu, które odbywały się od 6 lutego do 5 kwietnia 1989 roku. Prowadzone były w kilku miejscach, a ich rozpoczęcie i zakończenie odbyło się w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie. W obradach wszystkich zespołów brały udział 452 osoby. Nazwa obrad miała symbolizować dobrą wolę osiągnięcia kompromisu i równość obu stron. Do obrad zasiedli przedstawiciele władzy, jak ówczesny minister Czesław Kiszczak, oraz środowisk opozycyjnych związanych ze związkiem zawodowym „Solidarność”, z Lechem Wałęsą jako przewodniczącym na czele. Podczas rozmów uzgodniono wiele zmian ustrojowych, jak demokratyczne wybory władz, wolność działania partii politycznych, wolny rynek i zrównanie własności państwowej z prywatną. Były to zmiany zasadnicze, których dokonano w sposób pokojowy, w wy-

niku porozumienia, czego konsekwencją były częściowo wolne wybory – 4 czerwca 1989 roku, zakończone zwycięstwem opozycji, przejściem przez nią władzy i powołaniem pierwszego niekomunistycznego rządu premiera Tadeusza Mazowieckiego. Niezależnie od ocen obrad Okrągłego Stołu miały one ogromne znaczenie, gdy chodzi o dokonane zmiany ustrojowe.

ZAKOŃCZENIE

Odmierna sytuacja Polski po roku 1990 spowodowała korzystniejszą zmianę w organizacji stosunków dyplomatycznych i konsularnych, a ewolucja funkcji konsularnych, w związku ze wzrostem liczebności Polonii i emigracji oraz liberalizacją kontaktów Polaków z zagranicą, radykalnie poszerzyła zakres czynności konsularnych i ich skuteczność (Joniec, 1996, s.88).

REFERENCES

- Bierzanek, r. (1980). *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Bierzanek, R., Simonides, J. (2002). *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa.
- Dobrzańska, B. (2011). *Rola mianowania i akredytacji ambasadora w kształtowaniu stosunków dyplomatycznych* w: (Journal of Modern Science, Tom 4/11/2011 s. 97-115 Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie).
- Dobrzańska, B. (2009). *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej* w: (Journal of Modern Science – Zeszyty Naukowo-Dydaktyczne, Tom 1/6/2009 s.117–133 Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie).
- Dobrzańska, B., Sitek M. (2011). *Minileksykon dyplomatyczny*, WSGE, Józefów,
- Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych.* (1976). Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Ehrlich, L. (1948). *Prawo narodów*, nakładem Księgarni Stefana Kamińskiego, Kraków.
- Gąsiorowski, M. (1966). *Dyplomaci i konsulowie*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Gilas, J. (1977). *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydawnictwo Uniwer-

sytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Joniec, T. (1996). *Polska służba konsularna*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.

Kopaliński, W. (1968). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa.

Libera, K. (1952). *Prawo konsularne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Makowski, J. (1918). *O konsulach i konsulatach*, Warszawa.

Rocznik Służby Zagranicznej RP(1939). Warszawa.

Staszewski, W. (1977). *Rozwój historyczny instytucji konsula honorowego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, Wydawnictwo KUL, Lublin.

Suławko-Karetko, A. (2008). *Status konsula w prawie polskim*, Wydawnictwo ZPP. Warszawa.

Sutor, J. (2004). *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Staszewski, W. (1977). *Rozwój historyczny instytucji konsula honorowego*, „Roczniki Nauk Prawnych”, Wydawnictwo KUL, Lublin.

Szczepański, J. (1999). *Reformy, rewolucje, transformacje*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa.

Wasilewski, A. (2004). *Polska Służba konsularna 1918–1939*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

Zalliet, R.(1956). *Diplomaticzeskaja służba*, Moskwa.

Bobylew, G.,Zubkow, N.G. (1986). *Osnowy konsulskoj służby*, Moskwa.

AKTY NORMATYWNE

Ustawa z 11 listopada 1924 r. o organizacji konsulatów i czynnościach konsulów, (DzU 1924, nr 103, poz. 944.).

Ustawa meksykańska z 1859 r.

Konwencja Wiedeńska o stosunkach konsularnych z 24 kwietnia 1963 r.

Monitor Polski, 1985, nr 23, poz. 177.

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

TADEUSZ KUREK

**ASSUMPTIONS FOR BUILDING A MODEL OF THREATS AND
SECURITY ASSUMPTIONS FOR BUILDING A MODEL OF THREATS
AND SECURITY ASSESSMENT AT THE LOCAL GOVERNMENT UNIT
LEVEL**

**ZAŁOŻENIA DO BUDOWY MODELU WARTOŚCIOWANIA
ZAGROŻEŃ I BEZPIECZEŃSTWA NA SZCZEBLU TERYTORIALNYM**

dr Tadeusz Kurek

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

tadeusz_kurek@op.pl

ABSTRACTS

The scope of the article constitutes an introduction to research on building a model of threats and security assessment at the local government level.

The issues discussed by the author are a continuation of studies on Poland's security assessment initiated by colonel professor engineer Roman Kulczycki (born 12.01.1935, died 29.01.2011) worked for the PAF General Staff Academy, National Defence Academy and Alcide De Gasperi High School of Euro-regional Economy in Józefow for many years, founder of the Institute of Transfrontier Security of the Republic of Poland.

For the purpose of further analyses, the author adopted terminology and terms developed during students' conferences, which were also the object of studies conducted at the Institute of Transfrontier Security of the Republic of Poland, at High School of Euro-regional Economy in Józefow.

The article in question assumes that the subject of research on building a model of threats and security assessment will be a community at local government level (borough, county, voivodship). The object of research is threats and security categorized according to the terminology adopted by professor Kulczycki, presented in earlier papers related to transfrontier area security. Due to the wide scope of studies, time, space, subject and object constraints are presupposed.

As security systems are described in details, it allowed the author to determine the scope of information necessary for authorized administrative entities to take appropriate decisions concerning providing a response

to threats in the area subject to research. The last part of the article deals with an attempt to classify terms related to functioning in particular situations and states of national security.

Zakres przedmiotowy przedstawionego artykułu stanowi wprowadzenie do badań związanych z budową modelu wartościowania bezpieczeństwa na szczeblu terytorialnym.

Podniesiona przez autora problematyka stanowi kontynuację badań nad wartościowaniem bezpieczeństwa Polski, których prekursorem był płk prof. dr hab. inż. Roman Kulczycki (ur. 12.01.1935, zm. 29.01.2011), wieloletni pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Akademii Obrony Narodowej oraz Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, założyciel Instytutu Bezpieczeństwa Transgranicznego RP.

Do dalszych analiz przyjęto elementy bazy pojęciowej, która wypracowana była w ramach prowadzonych konferencji studenckich oraz stanowiła przedmiot badań w Instytucie Bezpieczeństwa Transgranicznego RP Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie.

W prezentowanym artykule założono, że podmiotem badań związanych z budowaniem modelu wartościowania zagrożeń i bezpieczeństwa będzie społeczność na szczeblu terytorialnym (gminy, powiatu i województwa). Przedmiotem badań będą sklasyfikowane zagrożenia i bezpieczeństwo według terminologii przyjętej przez profesora Kulczyckiego, prezentowane we wcześniejszych opracowaniach związanych z bezpieczeństwem przestrzeni transgranicznej. Z uwagi na szeroki zakres badanej rzeczywistości założono również ograniczenia czasowe, przestrzenne, podmiotowe oraz przedmiotowe.

Opisanie systemów bezpieczeństwa umożliwiło określenie zakresu informacji niezbędnych do podejmowania przez upoważnione organy właściwych decyzji związanych z reagowaniem na zagrożenia w badanej przestrzeni. Na zakończenie podjęto próbę uporządkowania pojęć związanych z funkcjonowaniem określonych sytuacji i stanów bezpieczeństwa państwa.

KEY WORDS:

synergy, anthropogenic, availability, model, crisis

Synergia, antropogeniczny, kryzys, dostępność, model

WPROWADZENIE

Zmiany polityczne oraz społeczno-gospodarcze, które towarzyszą nam w obecnych latach, mają bezpośrednie implikacje na stan świadomości społeczności lokalnej dotyczący poczucia bezpieczeństwa.

Należy zauważyć, że procesy związane z globalizacją oraz chłonność cywilizacyjna społeczeństw, nastawionych na konsumpcję dóbr, wpływają na narastanie świadomości zagrożeń

w różnych sferach działalności ludzkiej. Wydaje się, że współczesny, z informatyzowany świat coraz bardziej domaga się od rządzących gremiów zapewnienia poczucia bezpieczeństwa nie tylko w skali makro (globalnej, regionalnej) ale przede wszystkim w skali mikro (terytorialnej czy lokalnej), a w obecnej rzeczywistości sprowadza się do bezpieczeństwa osobistego.

Zaznaczyć należy, że na przebieg relacji w obszarze szeroko pojętego bezpieczeństwa mają wpływ procesy informacyjne w skali makro i mikro, które wzajemnie się przenikają, oddziałując na siebie z różnym nasileniem. Przykładem takich relacji są procesy związane z zagrożeniem bezpieczeństwa ekonomicznego, gospodarczego, ekologicznego społeczności lokalnych, wynikające chociażby z panującego w regionie kryzysu gospodarczego.

Proponowane rozwiązania, które sprowadzają się do werbalizacji – oceny (wartościowania) odczuwanego stanu świadomości bezpieczeństwa, były już obiektem badań m.in. w Instytucie Bezpieczeństwa Transgranicznego RP Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie. W ramach konferencji studenckich, prowadzonych przez przygotowane zespoły studentów pod kierownictwem naukowym profesora Romana Kulczyckiego, przeprowadzono ilościowo-jakościową ocenę wytypowanych czynników mających wpływ na bezpieczeństwo Polski. Problematyka badań opisana została w artykule Kulczycki R., *Transgraniczna przestrzeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej XXI wieku w Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej stan obecny oraz perspektywy zmian*, WSGE, Józefów, 2009, (s. 41).

Należy jednak zaznaczyć, że ocenie poddano czynniki determinujące zagrożenia i bezpieczeństwo Polski w ograniczonej przez studentów przestrzeni czasowej.

Eksploracji tak szerokiego obszaru badawczego nie sposób byłoby przeprowadzić bez przyjęcia na samym wstępie określonych procedur.

Owe procedury pozwoliły studentom na zapoznanie się z praktycznym stosowaniem metod badawczych (eksperyckiej oraz burzy mózgów).

Chciałbym zaznaczyć, że wybór wymienionych metod z jednej strony wynikał z doświadczeń profesora Kulczyckiego w organizowaniu konferencji studenckich, których przedmiotem była ocena zagrożeń i bezpieczeństwa Polski, a z drugiej – z potrzeby zaktywizowania zespołów studenckich w uzasadnianiu swoich sądów i opinii w badanych obszarach, podobszarach i czynnikach mających wpływ na bezpieczeństwo i zagrożenia państwa. Warto zaznaczyć, że realizowane w toku spotkań badania stanowią nową metodologię oceny ilościowo-jakościowej systemu bezpieczeństwa podmiotu szczebla centralnego. Należy wskazać, że realizowane badania były kontynuacją prac teoretycznych nad metodologią oceny bezpieczeństwa, wynikiem których było wydanie przez zespół autorski pod kierownictwem profesora Kulczyckiego publikacji *„Zarządzanie bezpieczeństwem RP na szczeblu terytorialnym ocena ilościowo-jakościowa województwo-powiat gmina moduł do systemu „Wisła” I etap badań*”, AON, (2005).

Rozpatrując kwestię przyjętej metodologii wartościowania bezpieczeństwa, w trakcie zajęć ze studentami założono, że ocena w ramach wyodrębnionych obszarów (zagrożeń i bezpieczeństwa) omawiana będzie przez studentów na podstawie zdobytej przez nich wiedzy, według subiektywnej oceny badanej rzeczywistości. Ważnym elementem przyjętej metodologii była analiza ilościowo-jakościowa wyodrębnionych podobszarów zagrożeń i bezpieczeństwa politycznego, gospodarczego, ekonomicznego, społecznego, kulturowego oraz informacyjnego. Kluczowym elementem było jednak przetransponowanie subiektywnego odczuwania na wartości punktowe w skali 1 do 10 i wizualizowanie efektu oceny w tabelach oraz na przeciwstawnych sobie wektorach potencjałów bezpieczeństwa i zagrożenia.

Weryfikowanie subiektywnych ocen odbywało się w formie dyskusji kierowanej przy wykorzystaniu metody burzy mózgów. Często stosowana w rozwiązywaniu poszczególnych problemów była technika odwróconej burzy mózgów, realizowana poprzez dyskusję nad subiektywną oceną zagrożeń wyrażaną w punktach.

Należy podkreślić, że zastosowanie wytypowanych metod i technik powodowało aktywny udział studentów i zespołów problemowych w ramach poszczególnych paneli roboczych.

W opisywanych badaniach profesor Kulczycki przyjął *dekompozycję*

obszaru zagrożeń typu „twardego” – dynamicznego, oraz „miękkiego” – pełzającego. Uzasadnienie przyjętej typologii rozwinięte zostało w artykule „Transgraniczna przestrzeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej XXI wieku (s.41). Istota przyjętej klasyfikacji sprowadza się do tempa narastania i obszaru oddziaływania zagrożeń. Założono, że dla zagrożenia typu „twardego” granice pomiędzy państwami nie stanowią przeszkody we wzajemnym przenikaniu negatywnych skutków, podobnie oddziaływać mają zagrożenia typu miękkiego. Z przedstawionej typologii wynika, że zakres i obszar zagrożeń ma charakter terytorialny i transgraniczny, z możliwością szerszego rozprzestrzeniania się w przypadku zagrożeń typu „miękkiego”.

Klasyfikacja przedmiotowa zagrożeń typu miękkiego odnosi się do następujących obszarów: politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturowego, ekologicznego, informacyjnego, natomiast typu twardego do: sił natury, awarii technicznych skażeń i zakażeń, terroryzmu, konfliktów militarnych oraz zagrożeń publicznych.

PODMIOTOWY I PRZEDMIOTOWY OBSZAR BADAŃ

Niewątpliwie w dzisiejszym i przyszłym świecie formuła zagrożeń może swoim zasięgiem obejmować określone terytorium państwa czy regionu. Charakterystyka sklasyfikowanych obecnie i przyszłych zagrożeń wskazuje na możliwość występowania sprzężeń zwrotnych w tym obszarze, co oznacza, że w ramach funkcjonujących systemów bezpieczeństwa: terytorialnym, regionalnym czy globalnym musi występować zasada synergii – współdziałania, definiowanego w *Słowniku wyrazów obcych*, PWN, (s. 721) jako *wzajemne potęgowanie działania*, zapewniającego jak największej populacji bezpieczeństwo.

Typ i charakter zagrożeń często przekraczają ludzką wyobraźnię. Problemy z tym związane niejednokrotnie wymykają się spod kontroli ludzi i ustanowionych przez nich instytucji do zwalczania negatywnych skutków powstałych kryzysów. Część z tych zagrożeń, jak problemy demograficzne, gospodarcze czy epidemiologiczne, trapią świat od wieków. Obok starych pojawiają się nowe, a szczególniego znaczenia nabierają zagrożenia o charakterze antropogenicznym, określane w *Słowniku wyrazów obcych* (s. 37) jako zagrożenia *wywołane przez działalność człowieka*. Po raz pierwszy ludzie na tak wielką skalę i w tak krótkim czasie wpływają na stan środowiska naturalnego, czego pochodną są zmiany klimatyczne.

Odrębną grupę problemów stanowią przemiany obyczajowe wynikające z rozwoju cywilizacyjnego, w tym kulturowego. Rozwój ten niestety nie ma charakteru zrównoważonego i coraz bardziej uwidacznia się dysproporcja pomiędzy *„bogatą północą a biednym Południem*. Narastające napięcia społeczne, będące implikacją tych niekorzystnych trendów, uwidaczniają eskalację nowych zagrożeń w obszarze politycznym, socjalnym czy religijnym. W tym miejscu należy podkreślić, że pomimo zróżnicowania w rozwoju ekonomicznym, tak na poziomie regionalnym jak i globalnym, informacja i świadomość społeczeństw stanowi nowy czynnik stymulujący stan zagrożeń i bezpieczeństwa.

W ramach badań bezpieczeństwa transgranicznego w IBT RP podjęto próbę zdefiniowania najgroźniejszych zdarzeń, do których zaliczono choroby ludzi, flory i fauny; awarie techniczne, kataklizmy spowodowane przez siły natury, terroryzm, wojny (*zagrożenia typu twardego*) oraz polityczne, gospodarcze, społeczne, ekologiczne, kulturowe i informacyjne (*zagrożenia typu miękkiego*).

W badaniach związanych z budową modelu wartościowania zagrożeń i bezpieczeństw na poziomie terytorialnym przyjęto, że katalog źródeł zagrożeń stanowi zbiór otwarty. Właściwy dobór tych źródeł stanowi kluczowy element w planowanej metodologii oceny ich potencjałów, które będą rzutować na stan bezpieczeństwa społeczności gminy powiatu czy województwa. Wysoka ranga dotycząca problematyki typowania zagrożeń wynika m.in. z art.5. ust 1. oraz 5a. ust. 1. Ustawy z 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym, gdzie ministrowie kierujący działami administracji rządowej, kierownicy urzędów centralnych oraz wojewodowie określają ich najgroźniejsze źródła w *„Raporcie o zagrożeniach dla bezpieczeństwa narodowego*. Ustawodawca wskazał jednocześnie, aby informacje dotyczące katalogu zagrożeń ujęte były w opracowanych tzw. mapach ryzyka. Pojęcie to definiowane jest w art. 3. cytowanej ustawy jako *„mapa lub opis przedstawiający potencjalnie negatywne skutki oddziaływania zagrożenia na ludzi, środowisko, mienie i infrastrukturę*.

Z uwagi na złożony proces typowania i opisywania zagrożeń ustawodawca wskazał Dyrektora Rządowego Centrum Bezpieczeństwa koordynatorem tego przedsięwzięcia. Jednocześnie za określanie zagrożeń o charakterze terrorystycznym, mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych, odpowiada szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Bez wątpienia priorytetowego znaczenia nabiera typowanie katalogu zagrożeń infrastruktury krytycznej i aktualizowanie go. Zadanie w tym

zakresie sprecyzowane zostało w art. 6. ust 1. Ustawy z 26 kwietnia 2007 roku.

Zarysowany powyżej obszar badań wskazuje na podmioty odpowiedzialne za opracowanie katalogu zagrożeń oraz odbiorców tych informacji.

Z powyższych analiz wynika, że myślą przewodnią, którą należy się kierować przy budowaniu teoretycznego modelu, będzie jego użyteczność dla organów zarządzających bezpieczeństwem. Efektem końcowym powinno być narzędzie umożliwiające weryfikację i ocenę zagrożeń, a w konsekwencji wsparcie w realizacji zadań m.in. określonych w art. 4. ust 2. Ustawy z 26 lipca 2007 roku tj.:

- *zapewnienie funkcjonowania administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych;*
- *zapewnienie funkcjonowania i możliwości odtwarzania infrastruktury krytycznej;*
- *zapewnienie ciągłego monitorowania zagrożeń;*
- *racjonalne gospodarowanie siłami i środkami w sytuacjach kryzysowych;*
- *pomoc udzielaną ludności w zapewnieniu jej warunków przetrwania w sytuacjach kryzysowych.*

Opisane zadania mieszczą się w problematyce planowania cywilnego, a oceny stanowiące efekt analiz zagrożeń i bezpieczeństwa powinny mieć swoje odniesienie w wojewódzkim, powiatowym i gminnym planie zarządzania kryzysowego.

Założono, że istotą modelu będą teoretyczne i funkcjonalne przesłanki do budowy systemu informatycznego wspomagania oceny zagrożeń i bezpieczeństwa na poziomie terytorialnym.

W dalszych rozważaniach ważne jest zarysowanie teoretycznego obszaru badań związanego z terminologią pojęcia bezpieczeństwo, co umożliwić powinno opisanie jego atrybutów w przestrzeni terytorialnej (gminy, powiatu czy województwa).

Bezpieczeństwo jest pojęciem, z którego treścią ludzkość wiąże nadzieje egzystencjalne. Ma ono charakter czasowo-przestrzenny, gdyż w swojej istocie odnosi się do zjawisk i sytuacji mających swoje implikacje teraz i w przyszłości oraz przestrzeni np. obszaru jakiegoś terytorium państwa, kontynentu, świata czy kosmosu. Profesor Pokruszyński w podręczniku akademickim pt. *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa* (s. 20) wskazuje na

trzy zasadnicze obszary zagadnień oceny bezpieczeństwa:

- *wyzwania i zagrożenia,*
- *podmiotową strukturę bezpieczeństwa,*
- *przedmiotową strukturę bezpieczeństwa.*

Implementując przywołaną powyżej klasyfikację na grunt badanego terytorium (gminy powiatu, województwa), należy przyjąć obszar wyzwań stanowiących trwałe trendy w sferze bezpieczeństwa, wymagających zidentyfikowania poprzez wybór czynników negatywnie wpływających na ich stan. Na gruncie lokalnym wyzwania te dotyczyłyby takich zjawisk niemilitarnych jak:

- masowe migracje społeczności lokalnej związane z poprawą swojej egzystencji;
- przestępczość zorganizowana;
- patologie społeczne;
- społeczne ruchy odśrodkowe, związane z negacją metod, form i sposobów sprawowania władzy;
- narastająca dysproporcja w rozwoju poszczególnych regionów administracyjnych;
- następstwa zmian klimatycznych, w tym biodegradacja wód, gleb i powietrza;
- skażenia i zakażenia populacji ludzi i zwierząt.

Obszar zagrożeń z uwzględnieniem aspektu antropomorficznego został opisany wcześniej. Jego istota sprowadza się do zdefiniowania negatywnych czynników wpływających na środowisko lokalne i wskazania faktycznego podmiotu zagrożenia.

Z zaprezentowanego toku myślowego wynika, że istotnym elementem budowanego modelu, warunkującym ocenę zagrożeń i bezpieczeństwa określonego środowiska lokalnego będzie dokonanie wyboru czynników negatywnie wpływających na stan badanej rzeczywistości.

Definiowane czynniki muszą uwzględniać „adresata”, czyli podmiot zagrożenia i jego charakter przedmiotowy.

OGRANICZENIA

W przyjętych rozważaniach założono, że proces analizy systemu bez-

pieczeństwa na szczeblu lokalnym powinien uwzględniać następujące elementy badanej rzeczywistości:

- interdyscyplinarny charakter rozpatrywanych problemów;
- złożoność aktualnego stanu bezpieczeństwa i prognozowanych zmian w bliższym i dalszym otoczeniu badanej społeczności lokalnej (obszaru gminy, powiatu województwa);
- zmienność funkcji i struktur organów kierowania i wykonawczych systemu bezpieczeństwa.

Z uwagi na znacznie rozległy i dynamicznie zmieniający się obszar problemowy przyjęto następujące ograniczenia w badaniach:

- czasowe – obejmujące okres 20 lat, tj. 2010–2030. Zarysowana przestrzeń czasowa pokrywa się z założeniami do opracowania Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, określonymi w Regulaminie Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego stanowiącego załącznik do Zarządzenia nr 29/2010 Szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego z 17 grudnia 2010 roku w sprawie przeprowadzenia Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego.
- podmiotowe – model teoretyczny oceny zagrożeń i bezpieczeństwa na szczeblu terytorialnym;
- przestrzenne – województwo mazowieckie oraz wybrane powiaty i gminy tego województwa.

Istotnym elementem oczekiwanego modelu powinno być, po ocenie stanu zagrożeń i bezpieczeństwa danego podmiotu, wpisanie go w określoną sytuację bądź stan bezpieczeństwa. Świadomość organów decyzyjnych, wynikająca z prognozowanego usytuowania określonej struktury, powinna umożliwić właściwe uruchomienie procesu reagowania kryzysowego.

Potrzeba usystematyzowania pojęć wynika również z różnej klasyfikacji tych zdarzeń oraz interpretacji ich skutków. W literaturze przedmiotu przyjmuje się stan pokoju lub wojny. Rozpatrując zatem pojęcie pokoju, należy wskazać na jego złożoność semantyczną. Oznacza ono m.in.:

- za *„Słownikiem terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa, 2002, (s. 99): dobro właściwe ludzkim podmiotom, a więc jest darem natury intelektualnej i moralnej, owocem prawdy i cnoty. Jest on także wynikiem dynamizmu woli ludzkiej, kierującej się rozumem, ku dobru wspólnemu, które osiąga się w prawdzie, sprawiedliwości i miłości;*

- według *Balcerowicz, B. Pokój i niepokój na progu XXI wieku*, Warszawa 1999, (s. 97) *stan w stosunkach międzynarodowych, w których nie stosuje się przemocy lecz współpracę państw, sprzyjającą rozwojowi wartości pożądanym przez daną zbiorowość.*

Kierując się potrzebą usystematyzowania opisywanego pojęcia ustalono za *Leksykonem pokoju*, Warszawa, 2003, (s 62), że *pokój to określony proces w stosunkach międzynarodowych. Jego podstawę stanowi nie tylko brak wojny czy stosowania przemocy w stosunkach międzynarodowych, lecz owocna współpraca państw, która sprzyja rozwojowi wszystkich wartości międzynarodowych, pożądana przez daną zbiorowość państw.*

Kolejnym terminem istotnym dla funkcjonowania budowanego modelu jest pojęcie kryzys. Pojęcie to ewoluowało w zasadniczym dla systemu zarządzania kryzysowego unormowaniu prawnym – Ustawie z 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym.

W pierwotnym brzmieniu pojęcie **sytuacja kryzysowa** określała *sytuację będącą następstwem zagrożenia i prowadzącą w konsekwencji do zerwania lub znacznego naruszenia więzów społecznych przy równoczesnym poważnym zakłóceniu w funkcjonowaniu instytucji publicznych, jednak w takim stopniu, że użyte środki niezbędne do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa nie uzasadniają wprowadzenia żadnego ze stanów, o którym mowa w art. 228. ust 1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.*

Obowiązująca definicja **sytuacji kryzysowej** stanowi: *sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołujące znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków.*

Dokonując analizy obu pojęć, wydaje się, że ustawodawca, przyjmując w aktualnym brzmieniu definicję sytuacji kryzysowej „roziągnął” jej trwanie również na konstytucyjne stany nadzwyczajne. Wynikają one z zapisu *art. 228. ust 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej to: Ustawa z 18 kwietnia 2002 roku o stanie klęski żywiołowej, Ustawa z 21 czerwca 2002 roku o stanie wyjątkowym oraz Ustawa z 29 sierpnia o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej.*

Takie podejście komplikuje proces związany z trybem alarmowania w ramach budowania odpowiedniej dostępności oraz zwiększenia poten-

cjału sił i środków do likwidacji negatywnych skutków kryzysu. Kolejnym argumentem przemawiającym za ograniczeniem pojęcia sytuacji kryzysowych, jest fakt konieczności dokonywania określonych przekształceń organizacyjno-prawnych, chociażby związanych z systemem kierowania i dowodzenia, militaryzacją wybranych jednostek organizacyjnych. Problem związany z narastaniem sytuacji kryzysowej i osiągnięciem określonych w art. 228. ust 1. Konstytucji RP stanów nadzwyczajnych wymusza uruchamianie zaplanowanych wcześniej środków materiałowych oraz nakładanie na obywateli określonych obowiązków, do zawieszenia części praw włącznie.

Oczywiście mając świadomość stanowiska Trybunału Konstytucyjnego w kwestii obowiązującej terminologii, *wyrok z 21 kwietnia 2009 roku sygn. akt K 50/07 (DzU2009.65.553.)* dla właściwego zarządzania bezpieczeństwem na szczeblu terytorialnym postuluje się precyzyjne określenie opisywanej definicji.

Ocenia się, że środowisko, w którym funkcjonować będzie rekomendowany model wartościowania, powinno posiadać tak usystematyzowaną i precyzyjnie zdefiniowaną bazę pojęciową, która umożliwić będzie niejako automatyczne wpisanie zwartościowanej rzeczywistości w określoną sytuację lub stan bezpieczeństwa państwa.

Formalnoprawne uwarunkowania z proponowanym podziałem na sytuacje i stany bezpieczeństwa przedstawiono na załączonym do artykułu schemacie.

W wyniku powyżej przedstawionej argumentacji proponuje się przyjąć następujący podział:

- stan normalny,
- sytuacje kryzysowe,
- stany nadzwyczajne

Takie podejście implikować będzie zmiany w funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa również na szczeblu terytorialnym. Umożliwi również właściwe planowanie narastania sił i środków, które wynikać będzie z ocen zagrożeń i bezpieczeństwa prowadzonych na wszystkich szczeblach zarządzania tą sferą działalności publicznej.

Reasumując, należy stwierdzić, że problem oceny zagrożeń i bezpieczeństwa nabiera coraz większego znaczenia. Projektowany model może znaleźć swoje zastosowanie w trakcie prowadzonych ocen i analiz w ramach planowania cywilnego realizowanego przez poszczególne organy

kierowania systemem bezpieczeństwa.

Przedstawiona analiza problemowa nawiązuje do bogatego dorobku naukowego profesora Romana Kulczyckiego. Zgodnie z jego wizją zaproponowano założenia do budowania modelu oceny zagrożeń i bezpieczeństwa na szczeblu terytorialnym, który docelowo w systemie on-line wspomagałyby organy zarządzające bezpieczeństwem na tym szczeblu organizacyjnym i stanowiłby narzędzie wspierające system planowania cywilnego.

REFERENCES

- Balcerowicz, B. (1999). *Pokój i niepokój na progu XXI wieku*, Warszawa.
- Kulczycki r. (2009). *Transgraniczna przestrzeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej XXI wieku w: Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej stan obecny oraz perspektywy zmian*, WSGE, Józefów.
- Kulczycki R, Obrusiewicz M, Gryz J, Słomka L, Laszczkowski A, Nowak D. *Zarządzanie bezpieczeństwem RP na szczeblu terytorialnym ocena ilościowo-jakościowa województwo, powiat-gmina, Moduł do systemu „Wisła I etap badań”*.
- Pokruszyński W. (2010). *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Józefów.
- Leksykon pokoju*, (2003). Warszawa.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. (2002). Warszawa,.
- Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
- Ustawa z 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym.

FORMALNO-PRAWNE UWARUNKOWANIA ORGANIZACJI I FUNKCJONOWANIA PAŃSTWA W STANACH BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA
/założenia do modelu wartościowania zagrożeń i bezpieczeństwa/

